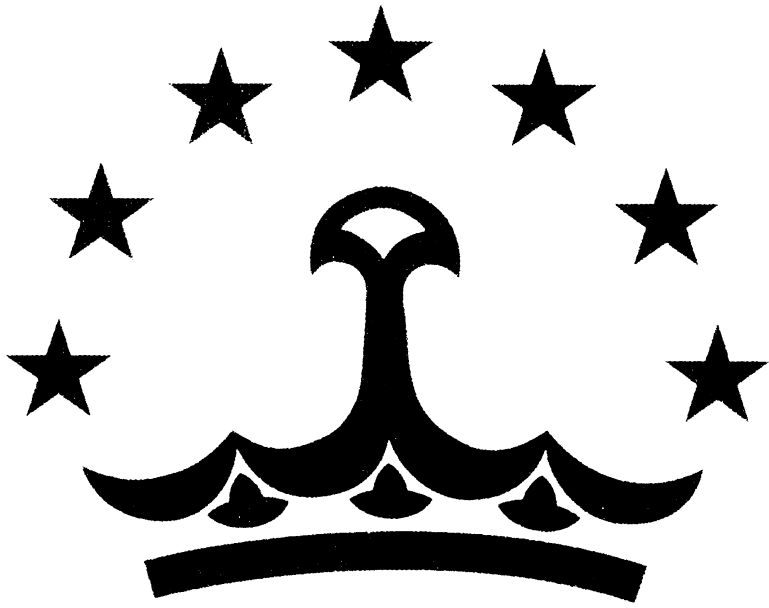

A BEGINNER'S GUIDE TO TAJIKI

Azim Baizoyew and John Hayward

Routledge

A Beginner's Guide to Tajiki

This is a conversational approach to the teaching and learning of the Tajiki language. It uses authentic language material to help learners as they proceed through its topic-based lessons. Its emphasis on the spoken language promotes oral fluency alongside written skills. Both lessons and appendices present new vocabulary and grammar simply and recycle material to provide opportunities for both controlled and free language learning.

The appendices include not only lists of useful information and samples of commonly needed letters and speeches, but also an invaluable introduction to Tajiki grammar and a comprehensive Tajiki–English dictionary of all the book's vocabulary – over 4500 definitions.

Azim Baizoyev holds a BA, MA and PhD in oriental languages. He teaches in the Tajik State University's Department of Iranian Philology and has been teaching Tajiki, Farsi and Russian as foreign languages since 1993 to the international staff of various embassies and foreign organisations working in Dushanbe. He has published numerous books and articles, including two textbooks for Tajiki-speakers learning Farsi.

John Hayward gained a degree in natural sciences and a PhD in genetics from Cambridge University, England, before going on to train as a teacher of English as a foreign language, in which field he holds the RSA/Cambridge CTEFLA and an MA in TESOL from Azusa Pacific University, California. He has taught English as a foreign language in Tajikistan since 1995 and is now director of a non-governmental organisation contributing to educational development.

A Beginner's Guide to Tajiki

Azim Baizoyev and John Hayward

First published 2004
by Routledge
2 Park Square, Milton Park, Abingdon, Oxon, OX14 4RN
Simultaneously published in the USA and Canada
by Routledge
270 Madison Ave, New York NY 10016
Routledge is an imprint of the Taylor & Francis Group
Transferred to Digital Printing 2009

© 2004 Azim Baizoyev and John Hayward

Typeset by the authors

All rights reserved. No part of this book may be reprinted or reproduced or utilised in any form or by any electronic, mechanical, or other means, now known or hereafter invented, including photocopying and recording, or in any information storage or retrieval system, without permission in writing from the publishers.

British Library Cataloguing in Publication Data
A catalogue record for this book is available from the British Library

Library of Congress Cataloging in Publication Data
A catalog record for this book has been requested.

ISBN 978-0-415-31597-5(Hbk)

ISBN 978-0-415-31598-2(Pbk)

Publisher's Note

The publisher has gone to great lengths to ensure the quality of this reprint but points out that some imperfections in the original may be apparent.

Printed and bound in Great Britain by
CPI Antony Rowe, Chippenham, Wiltshire

*Ба қашни пуришукӯҳи 10-солагии
Истиқлолияти Ҷумҳурии Тоҷикистон
бахшида мешавад.*

*Забони ҳар миллат ёдгори азизест, ки
реши он аз сарчашмаи чанди наслҳои
нажоди ӯ об хӯрда, мояи ифтихору
худшиносии наслҳои баъдина мегардад.*

Э.Ш.Раҳмонов

*Dedicated to the grand celebration of
Tajikistan's tenth anniversary of
independence.*

*“Each nation’s language is a precious
legacy whose roots have drawn from the
source of many generations of its people
and which will be the cause of pride and
self-knowledge for future generations.”*

E.Rahmonov

CONTENTS

<i>Official Preface</i>	<i>xi</i>
<i>Translation of the Official Preface</i>	<i>xii</i>
<i>Editor's Preface</i>	<i>xiii</i>
Дарси 1	Lesson 1
<i>Алифбои тоҷикӣ</i>	<i>The Tajiki Alphabet</i>
Алифбои Тоҷикӣ	The Tajiki Alphabet
Транскрипсия	Transcription
Зада	Stress
Дарси 2	Lesson 2
<i>Муроҷиат</i>	<i>Forms of Address</i>
<i>Шиносоӣ</i>	<i>Getting Acquainted</i>
Grammar	Personal Pronouns 13
	<i>The Inflectional Suffix "Izofat"</i>
	<i>Possessive Determiners</i>
	<i>Pronominal Suffixes</i>
	<i>The Copula "Acm"</i>
Дарси 3	Lesson 3
<i>Оила</i>	<i>Family</i>
Grammar	Present-Future Tense 22
	Simple Questions
	<i>The Conjunction "Ba" ("y" and "ю")</i>
Дарси 4	Lesson 4
<i>Маориф – Касбу кор</i>	<i>Education – Professions</i>
Grammar	More Present-Future Tense 32
	Plural Forms of Nouns
	<i>"Acm" and "Ҳасм"</i>
Дарси 5	Lesson 5
<i>Хона – Ҳавлӣ – Боғ</i>	<i>House – Courtyard – Garden</i>
Grammar	Prepositions 42
	<i>The Direct Object Marker "-po"</i>
	Question Particles
	Imperatives
Дарси 6	Lesson 6
<i>Хона – Ҳавлӣ – Боғ (идома)</i>	<i>House – Courtyard – Garden (continued)</i>
Grammar	Indefinite Nouns 54
	Infinitives
	Present-Future Tense
	Simple Past Tense
	Хонаи худ 58
Reading	Lesson 7
Дарси 7	Time – Seasons – Weather
<i>Вақт – Фасл – Обу ҳаво</i>	Numbers 68
Grammar	Рӯзи кори ман 72
Reading	Lesson 8
Дарси 8	Countries – Nationalities – Languages
<i>Кишварҳо – Миллатҳо – Забонҳо</i>	Descriptive Past 80
Grammar	Comparatives and Superlatives
	Derivational Suffixes

Дарси 9	Lesson 9	86
Узвҳои бадан	Parts of the Body	
Grammar	Compound Verbs	89
	Active and Passive Verbs	
	Absolute Future Tense	
Reading	Таъбири хоб	94
	Беҳтарин аъзо	
Дарси 10	Lesson 10	97
Шаҳр – Кӯча	The City – The Street	
Grammar	The Past Participle	102
	Present Continuous Tense	
	Modal Verbs	
Дарси 11	Lesson 11	111
Бозор	Market	
Grammar	Derivational Affixes (continued)	116
	The conditional mood – use of “агар”	
Reading	Семо нон	122
	То ки дигарон хӯранд	
Дарси 12	Lesson 12	124
Дар мағоза	At the Shop	
Grammar	Narrative Past Tense	131
	Past Perfect Tense	
Дарси 13	Lesson 13	136
Дар ресторан, ошхона,	At the Restaurant,	
қаҳвахона, чойхона	Cafe, and Tea-House	
Grammar	More Compound Verbs	140
	More Pronouns	
Reading	Худо хоҳад	145
	Тарзи пухтани оши палов	
Дарси 14	Lesson 14	149
Дар меҳмонхона	In the Hotel	
Grammar	Complex Sentences: Conjunctions	154
	“Fundamental” and “Causal” Verbs	
Reading	Марғи аблаҳона	157
Дарси 15	Lesson 15	161
Идора – Телефон	At the Office – On the Telephone	
Grammar	Exclamations and Words of Emotion	167
Reading	Телефон	171
Дарси 16	Lesson 16	174
Вақти холӣ – Дар меҳмонӣ	Free Time – Visiting as a Guest	
Grammar	Subordinate Clauses	181
	Subordinate Clauses of Time	
Reading	The Past Continuous Tense	
	Саҳитарин инсон	186
Дарси 17	Lesson 17	188
Дар назди духтур	At the Doctor's	
Тибби халқӣ	Folk Medicine	
Grammar	Subordinate Clauses of Cause	195
	Subordinate Clauses of Purpose	
	Subordinate Clauses of Condition	

Reading	<i>Чӣ хӯрдед?</i> <i>Подшоҳ ва фолбин</i> <i>Кӯ бисёртар?</i>	199
Дарси 18 Ҳайвонот Grammar	Lesson 18 Animals <i>Subordinate Clauses of Quantity and Degree</i>	202 207
Reading	<i>Subordinate Clauses of Concession</i> <i>Заҳми забон</i> <i>Боги ҳайвоноти Душанбе</i>	210
Дарси 19 Идҳо – Ҷашнҳо – Маросимҳо Grammar	Lesson 19 Holidays – Celebrations – Ceremonies <i>Subordinate Clauses of Location</i>	214 223
Reading	<i>Multiple Complex Sentences</i> <i>Наврӯз</i> <i>Таронаҳои наврӯзӣ</i> <i>Арвоҳ</i>	226
Дарси 20 Қонун – Сиёсат Муносибатҳои байналмилалӣ Grammar	Lesson 20 Law – Politics International Relations <i>Verbal adverb</i>	229 236
Reading	<i>Direct and Indirect Speech</i> <i>Ҳикоят (мазмун аз «Гулистон»)</i>	240
Дарси 21 Саёҳат – Табиат Grammar	Lesson 21 Tourism – Nature <i>Word Construction</i>	242 248
Reading	<i>Descriptive Use of Present-Future Tense</i> <i>Искандаркӯл</i>	252
Answers to Lesson 1 Exercises Иловаҳо Шаҳру ноҳияҳои Тоҷикистон Маъмултарин номҳои тоҷикӣ I. Намунаи мактубҳои расмӣ II. Намунаи мактубҳои дӯстона III. Намунаи табрикномаҳо IV. Намунаи даъватномаҳо V. Намунаи эълонҳо VI. Намунаи таъзияномаҳо VII. Намунаи тавсияномаҳо Латифаҳои тоҷикӣ Байту порчаҳои шеърӣ	255 Appendixes Cities and Regions of Tajikistan The Most Common Tajiki Names I. Model official letters II. Model informal letters III. Model congratulations IV. Model invitations V. Model announcements VI. Model condolences VII. Model recommendations Tajiki Jokes Poetry Selections	
A Brief Introduction To Tajiki Grammar Фонетика Садонокҳо ҳамсадоҳо Зада Баъзе тағйироти овозӣ	Phonetics Vowels Consonants Stress Some Sound Changes	278 278 279 280 281

Морфология	Morphology	282
Исм	Nouns	282
	<i>Singular and Plural Nouns</i>	
	<i>Arabic Plurals</i>	
	<i>Indefinite Article and Defining Suffix</i>	
	<i>Nominal Derivational Affixes</i>	
Сифат	Adjectives	286
	<i>Adjectival Derivational Affixes</i>	
	<i>Nominal Use of Adjectives</i>	
	<i>Compound Nouns and Adjectives</i>	
Шумора	Numbers	289
	<i>Cardinal Numbers</i>	
	<i>Ordinal Numbers</i>	
	<i>Fractions</i>	
	<i>Approximate numbers</i>	
	<i>"Numerators"</i>	
Ҷонишин	Pronouns	291
	<i>Personal-Possessive Pronouns</i>	
	<i>Pronominal Suffixes</i>	
Феъл	Verbs	293
	<i>Verb Stems</i>	
	<i>Tajiki Verb Structure</i>	
	<i>Participles</i>	
	<i>Verbal Adverbs</i>	
	<i>Verb Conjugation</i>	
	<i>Verb Tenses</i>	
	<i>Imperatives</i>	
	<i>Modal Verbs</i>	
	<i>Active and Passive Verbs</i>	
	<i>Fundamental and Causal Verbs</i>	
Зарф	Adverbs	310
Пешоянду Пасояндҳо	Prepositions and Postpositions	312
	<i>Simple prepositions</i>	
	<i>"Izofat" and Compound Nominal</i>	
	<i>Prepositions</i>	
	<i>Compound Nominal Prepositions</i>	
	<i>(without "izofat")</i>	
	<i>Postpositions</i>	
Пайвандакҳо	Conjunctions	316
	<i>Coordinate conjunctions</i>	
	<i>Subordinate conjunctions</i>	
Ҳиссачаҳо	Particles	321
Нидоҳо	Exclamations	322
Tajiki – English Dictionary		323
Acknowledgements		371

OFFICIAL PREFACE

КАЛИДЕ АЗ ГАНҶХОНАИ НИЁКОН

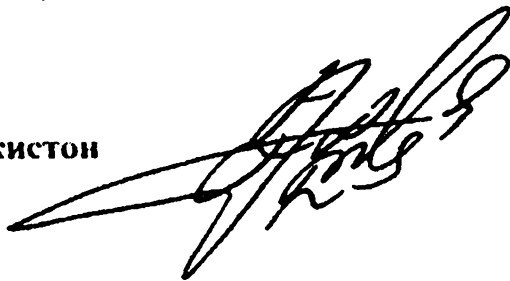
Мардуми тоҷик мақоли хубе дорад: забон донӣ - ҷаҳон донӣ. Дар ҳақиқат, донишмандони забон моро бо ин дунёи рангорангу сокинони он аз наздик ошно месозад. Мо хушбахтем, ки имрӯз кишварии мо низ ба сифати яке аз давлатҳои соҳибистиклолу комилҳуқуқ аз тарафи оламиён шинохта шудааст ва узви ҷудопозири ҷомеаи ҷаҳонӣ мебошад.

Тоҷикон ҳамчун яке аз халқҳои қадимтарини ҷаҳон соҳиби таърих, фарҳанг, адабиёт ва, умуман, тамаддуни оламиумуланд. Забони тоҷикӣ забони шеърӣ адаб, илму ҳунар ва панду масал аст. Аз ин рӯ, донишмандони он фақат василаи муошират бо мардуми тоҷик нест, балки он калидест, ки дари ганҷинаи сухани гуҳаррези гузаштагону муосирони моро ба рӯйи ҳаводорони забони тоҷикӣ боз мекунад. Шумо ба воситаи он метавонед бо асрори ҳикмати гузаштагон - Рӯдакиву Фирдавсӣ, Синову Берунӣ, Румиву Хайём, Ҳофизу Саъдӣ, Камолу Ҷомӣ, Айниву Турсунзода, Лоҳутиву Ғафуров ва садҳо бузургони дигар ошно гардед. Дар баробари ин, мардуми тоҷик дорои яке аз ганитарин сарчашмаҳои эҷодиёти халқ - фолклор мебошад. Афсонаву латифаҳо, рубоиҳои дубайтиҳо ва сурудҳои маросимӣ, ки дар байни мардум паҳн гашта, то имрӯз низ ба таъри фаровон истифода мешаванд, сарвати бебаҳои маънавии миллати мо мебошанд.

Басо рамзист, ки китоби «Раҳнамои тоҷикӣ барои навомӯзон» барои ҳаводорони омӯзиши забони тоҷикӣ, ки англисизабону англисидон мебошанд, дар остонаи ҷаҳони бошукӯҳи даҳумин солгарди Истиқлолияти Тоҷикистон ба таъб мерасад. Аз як тараф, он нишондиҳандаи дар мақоми расмӣ давлатӣ пайдору устувор гардидаи забони тоҷикӣ аст. Имрӯз забони тоҷикӣ дар майдони сиёсату иқтисод ва илму фарҳанги мардуми мо озодонаву устуворона қадам мениҳад, доираи истифодаи он рӯз то рӯз васеътар мегардад. Аз тарафи дигар, дар натиҷаи таҳкими пояҳои низоми сиёсии давлату давлатдорӣ ва таъмини ҳаёти осоишта ва аз баракати ин раванди баргаштнопозир вусъат ёфтани фаъолияти ташкилоту созмонҳои гуногуни байналмилалӣ, теъдоди ҳавасмандони омӯзиши забони тоҷикӣ торафт меафзояд.

Таъбу нашри ин китобро дар остонаи ҷаҳони Истиқлолият ман барои дӯстдорони забони ширину дилҷастии тоҷикӣ ҳадея арзанда мешуморам ва ба ҳамаи шумо, азизон, дар кушодани дари ганҷинаи сухан ва сайри боғи дилкушоии фарҳангу адаби миллати қадимаи тоҷик барори кор меҷоҳам.

Президенти
Ҷумҳурии Тоҷикистон

Э. РАҲМОНОВ

TRANSLATION OF THE OFFICIAL PREFACE

A KEY TO THE PREDECESSORS' TREASURE-HOUSE

The Tajik people have a good proverb: "If you get to know a language, you may get to know the world." .By learning a language we can truly become closer to the many inhabitants of this world. We are happy that our country is now also known as one of the countries that enjoys independence and full legal rights and is an inseparable member of the world's international community.

As one of the most ancient peoples of the world, the Tajiks possess a great history, culture, literature and, generally, a renowned civilisation. The Tajiki language is a language of poems and prose, of the arts and science, and of advice and proverbs. Therefore, to know Tajiki is not only an instrument for communicating with the Tajik people but, for those who want to learn Tajiki, it is a key with which to open the door to the treasury of the precious words of past and present Tajiks. Through it, you may become acquainted with the profound secrets of our ancestors – Rudaki, Firdausi, Sino, Beruni, Rumi, Khayyam, Hafez, Sa'di, Kamol, Jomi, Aini, Tursunzoda, Lohuti, Ghafurov and hundreds of other great writers. In addition to this, the Tajik people are one of the richest sources of folklore. Stories, jokes, poetry, and ceremonial songs that have spread among people are still frequently used today and are a priceless spiritual commodity of our nation.

It is most appropriate that this "Official Beginners' Guide to Tajiki" for English-speakers who want to learn Tajiki has been published on the threshold of Tajikistan's grand celebration for its tenth anniversary of independence. On the one hand, it is a sign of the consolidation of the Tajiki language in its official status in the country. Today, Tajiki is freely and steadily advancing in the arenas of politics, economics, science, and culture of our people and the extent of its use is increasing every day. On the other hand, the numbers of people wanting to learn Tajiki is constantly increasing as a result of the consolidation of the foundation of the country's political system and its administration, of the provision of a peaceful life and, through the benefits of this irreversible process, of the development of the activity of various international organisations.

I believe the publication of this book on the threshold of the Independence celebrations is a valuable gift for those who love the pleasant and attractive Tajiki language and I wish you all success in your task, dear friends, as you seek to open the door to the treasury of words and walk in the inspiring garden of the ancient Tajik nation's culture and literature.

The President of the Republic of Tajikistan

E.Rahmonov

EDITOR'S PREFACE

"Language is power."

The truth of this aphorism is at least two-fold. Firstly, those individuals who possess certain language skills and are thereby members of a particular speech community have access to information and resources that remain unobtainable by others who lack those same language skills and are consequently excluded from the given speech community. Thus, those individuals with additional language skills wield a power not held by the majority. Secondly, language is inextricably associated with culture and shapes the way in which people think and express ideas. As a result, the introduction of a new language itself has the power to transform the lives of individuals and, ultimately, a society.

For most of the twentieth century, the language of the Tajiks was portrayed as inferior to Russian, the colonial language of the Soviet Union, of which Tajikistan was a part. Following independence, English replaced Russian as the most prestigious language to know. As Tajikistan increasingly establishes and develops relationships with other countries and many international organisations – particularly with those of the international English-speaking community – there is an ever-greater need for English instruction. The Society in Tajikistan for Assistance and Research (STAR) is one of the international organisations involved in Tajikistan in both the teaching of English as a foreign language and the continued professional development of local English teachers. Yet, in recognising the awesome responsibility attached to the empowering of a people with a new language – and all the more so when that language is of such global significance as English – I was delighted for STAR to sponsor the production of this textbook, *A Beginner's Guide to Tajiki*, and thereby to play a part in promoting the language and culture of the Tajiks.

With Tajikistan's increasing contact with the international community, there are an ever-growing number of embassies, international organisations and joint ventures working in the capital, Dushanbe, and in many other parts of the country. Accordingly, there are an increasing number of expatriates living in Tajikistan who want to learn the Tajiki language. Yet, until recently there has been no textbook about Tajiki to meet the demands of all these expats. All that has been available are some privately disseminated language materials and a couple of Russian-Tajiki-English phrasebooks, which are of limited use and are often inaccurate. So, on the whole, foreigners learn Tajiki through teachers who have all had to prepare their own materials. Thus, for some years there has been a demand for a book of Tajiki lessons; this book seeks to meet that need.¹

The book evolved out of lessons prepared by the Tajik author during his teaching of Tajiki to foreign diplomats and professionals in various fields. In this way, even before the lessons were brought together in a more systematic fashion, they had been repeatedly revised and their effectiveness had been demonstrated. The following is a summary of the key principles underlying the lessons:

- ◆ a topic-based, lexical conversational approach towards language learning;
- ◆ recycling of language information to facilitate language acquisition;
- ◆ exposure to language forms prior to explanation of those forms to provide opportunities for inductive learning;
- ◆ a step-by-step exposure to grammatical forms, based upon their difficulty and relative frequency of use;
- ◆ use of authentic language material: an emphasis on the spoken language, as well as description of the literary language.

¹ Another textbook, with an emphasis on the written form of the language, became available in 2001 – "Tajiki Textbook and Reader" by Hillmann, M.C. (2000) Dunwoody Press.

- ◆ a balance between literal translation and sociolinguistically equivalent expression has been attempted when both Tajiki and English are given; for instance, not all occurrences of terms of address (such as *ако* or *укоҷон*) are represented in the English, such terms being frequently used in Tajiki but much rarer in English.

Each lesson contains the following sections:

- a short commentary in English on the subject around which the lesson has been prepared;
- a key vocabulary list on the lesson's theme;
- dialogues, focussed around the theme of the lesson;
- a grammar section, introducing one or more points of grammar;
- exercises, providing opportunities for controlled practice of the new vocabulary and grammar presented in the lesson;
- many lessons also include proverbs and short texts followed by discussion questions, providing opportunities for freer language practice;
- a quiz, including some items designed to encourage thinking about how to ask and answer questions, and others to promote free language practice.

At the end of the book, in the appendices, there are lists of useful information, examples of formal and informal letters, invitations, recommendations, speeches for congratulations and condolences, and some sample Tajiki jokes and poems, which can be used to gain further insight into the Tajiki culture and mindset, as well as to impress Tajiki friends by quoting them on appropriate occasions! Following these, there is a section explaining the most important aspects of grammar, using simple language and tables. Lastly, at the end of the book there is also a comprehensive Tajiki-English dictionary of all the vocabulary used in this book—this contains over 4500 definitions.

Many learners will find it helpful to work through the book at least a couple of times, initially concentrating on the vocabulary and culture in lessons of greatest relevance to their needs and only later working more deliberately on the grammar system. While the book can be used either with or without a Tajiki language helper, those who are able to study with the assistance of a tutor will find abundant material for further language practice. For instance, in the commentaries, it has only been possible to present a brief outline of some aspects of Tajiki culture. Students could thus select any of these and make it a project to find out more details. Again, although an explanation of some of the proverbs has been provided, when the way in which they might be used is not necessarily obvious, discussion about each of these, the context in which they might be used, and the cultural norms, customs and beliefs assumed could fill many fruitful hours with a language helper. Consequently, although the book has been designed for beginners, those who wish to gain fluency in the language will find ample opportunity to take the language further.

Dr John Hayward

Director

Society in Tajikistan for Assistance and Research (STAR)

Dushanbe, Tajikistan, March 2001

Дарси 1

Алифбои тоҷикӣ
Овозҳои хоси тоҷикӣ
Транскрипсия – Зада

Lesson 1

The Tajiki Alphabet
Special Tajiki Sounds
Transcription – Stress

ШАРҲ

COMMENTARY

The Tajiki language is one of the official languages of the Republic of Tajikistan, located in the Central Asia. As a member of the Iranian group of languages, Tajiki belongs to the family of Indo-European languages.

From the start of the tenth century until the 1920s, Tajiks used the Farsi script, which is essentially based on the Arabic alphabet. In 1929 the Farsi script was exchanged for a Latin-based script, but not for long, as in 1940 a new Tajiki alphabet was accepted, based on the Russian Cyrillic script. In recent years, the alphabet has undergone a number of small changes. Firstly, a number of Russian letters have been lost from the alphabet and equivalent Tajiki letters have appeared in their place; and, secondly, the order of letters in the alphabet has also been revised a little.

Tajiki, Farsi in Iran, and Dari in Afghanistan are very similar. The Persian language went through three periods of development: Ancient Persian, Middle Persian and New Persian. New Persian developed in the 9-10th centuries, in the time of the Samanid Dynasty. The Samanid State enclosed a very wide territory including most of Central Asia, Iran, and Afghanistan, with its capital in Bukhara. During that period, the state's official language was called Parsii Dari. In the Gaznavid Dynasty that followed, the state's territory was extended to Pakistan and Northern India. As a result, the Persian language was spread across this area too. Persian remained an official language in this region during subsequent dynasties and states (Karakhanids, Gurids, Ghengis and Timurids) until the 16th century when this region was divided into separate states: Iran, Afghanistan, and the Shaibanids State (in Central Asia). After this division the differences in language among the peoples of these regions appeared. Even after the 16th century, when the Uzbeks started to govern in Central Asia, Persian (Tajiki) continued as an official language. In the subsequent centuries, particularly in the 19th and 20th centuries, Farsi, Dari and Tajiki became differentiated, largely as the result of the colonial policy of Western countries. Consequently, famous authors of Farsi literature, such as Rudaki, Firdausi, Sino, Beruni, Forobi, Khayyam, Rumi, Sadi, Hafez, Bedil, and Kamoli Khujandi are also claimed as Tajik authors. However, for all the similarities between Farsi and Tajiki today, there are also certain differences with respect to particular historical, political, industrial, and cultural situations.

Tajiki is not only spoken in Tajikistan. In Afghanistan, Tajiks are the second largest people group after the Pushtun. There are also large groups of Tajiki-speakers living in the Tajik regions of Uzbekistan—Samarkand, Bukhara, the Ferghana valley, and the Surkhondaryo and Sirdaryo districts—and also in some parts of Kirghizstan and Kazakstan.

Tajiki is one of the group of “analytical” languages: that is, it uses neither gender nor case. Instead, grammatical relationships are indicated through prepositions and postpositions.

The Tajiki alphabet has 35 letters and there is a very close relationship between the written letters and their sounds. The lengthening or shortening of sounds usually makes no difference to the meaning of the word: every letter usually has a unique sound. So, in the

process of learning Tajiki, it is not important to have an additional transcription, and once you have learnt to read the Tajiki alphabet, you will be able to read Tajiki texts with ease. Like English letters, Tajiki letters can be printed or hand-written, capitalised or small.

One of the most important features of Tajiki is the coexistence of vastly different variants of the language: on the one hand, of literary (*адаби*) and colloquial (*зӯфтузӯ*) forms, and, on the other, of different dialects (locally, *лаҳҷа*, and regionally, *шеса*). The numerous Tajiki dialects can be divided into two broad groups, as defined by general shared characteristics: northern, and central-southern. The northern group of dialects includes the Sughd district (formerly Leninabad) and Tajik areas of Uzbekistan (the Ferghana valley, Samarkand, and Bukhara), while the central and southern dialects are found in the remaining parts of Tajikistan. People in the autonomous region of Badakhshan, speak Pamiri languages, which are included among the Eastern group of Iranian languages and are completely different from the Tajiki language. People from this region are fluent in both their mother tongue and in Tajiki, but speak Tajiki with an accent.

АЛИФБОИ ТОЧИКӢ

THE TAJIKI ALPHABET

The complete alphabet is presented in table 1.1. Points of particular note are mentioned below.

Tajiki Vowels

In Tajiki there are six vowels: *a*, *e* (*э*), *u* (*ӯ*), *o*, *y*, *ӯ*. The ones deserving particular comment are as follows:

The vowel E: This letter has two functions in Tajiki; it represents the vowel /e/ and the consonant+vowel /ye/.

/e/: This vowel is similar to the vowel in the English word *bed*. This sound only occurs after a consonant, in the middle and at the end of words:

деп /der/ – late

марде /mardel/ – a man

се /sel/ – three

себ /sebl/ – an apple

/ye/: At the beginning of a word or after a vowel, the vowel /e/ is preceded by the consonant sound /y/, forming the sound /ye/:

Ереван /yerevan/ – Yerevan

доное /donoyel/ – a clever person

The vowel Э: This letter is a variant of the letter *e*, appearing only at the start of a word and is always pronounced like a medial or final *e*:

элак /elak/ – sieve

Эрон /eron/ – Iran

The vowel Ӣ: The vowel *ӯ* (called *i-yi zadanok* in Tajiki) is the stressed version of the vowel *u* /i/ and is only used at the end of a word:

бародарӣ /barodari/ – brotherhood

моҳӯ /mohi/ – fish

The vowel Ӯ /и: The vowel *ӯ* does not exist in English. This sound is a characteristic of literary Tajiki and of northern dialects. The sound is not found in central and southern dialects and people in these parts substitute it with the *y* /u/ sound. It is similar to, although slightly lower than, the German “*ü*” and, in English, somewhat similar to the “*ir*” sound in the words *first* and *girl*. To produce it, the lips should be rounded, as though to pronounce “*o*”, while making the English *schwa* sound, ★, as found in “*her*”:

дӯст /düst/ – friend

зӯум /güsht/ – meat

Table 1.1 The Tajiki alphabet, together with the name of the letters, their transcription, and an example of an English equivalent, where possible.

Printed	Hand-written	Name of letter	Sound (transcription)	Similar English Sound
А а	<i>А а</i>	a	/a/	like <i>a</i> in <i>hat</i> ; like <i>u</i> in <i>run</i>
Б б	<i>Б б</i>	be	/b/	like <i>b</i> in <i>but</i>
В в	<i>В в</i>	ve	/v/	like <i>v</i> in <i>vein</i>
Г г	<i>Г г</i>	ge	/g/	like <i>g</i> in <i>good</i>
Ғ ғ	<i>Ғ ғ</i>	ghe	/gh/	{no English equivalent}
Д д	<i>Д д</i>	de	/d/	like <i>d</i> in <i>day</i>
Е е	<i>Е е</i>	ye	/e/, /ye/	like <i>e</i> in <i>egg</i> like <i>ye</i> in <i>yet</i>
Ё ё	<i>Ё ё</i>	yo	/yo/	like <i>yo</i> in <i>yonder</i>
Ж ж	<i>Ж ж</i>	zhe	/zh/	like <i>s</i> in <i>pleasure</i>
З з	<i>З з</i>	ze	/z/	like <i>z</i> in <i>zoo</i>
И и	<i>И и</i>	i	/i/, /i:/	like <i>y</i> in <i>very</i> like <i>ee</i> in <i>meet</i>
Ӣ	<i>Ӣ</i>	i-yi zadanok	/i:/	like <i>ee</i> in <i>see</i>
Й й	<i>Й й</i>	yot	/y/	like <i>y</i> in <i>yacht</i> or <i>boy</i>
К к	<i>К к</i>	ke	/k/	like <i>k</i> in <i>book</i>
Қ қ	<i>Қ қ</i>	qe	/q/	{no English equivalent}
Л л	<i>Л л</i>	le	/l/	like <i>l</i> in <i>late</i>
М м	<i>М м</i>	me	/m/	like <i>m</i> in <i>man</i>
Н н	<i>Н н</i>	ne	/n/	like <i>n</i> in <i>name</i>
О о	<i>О о</i>	o	/o/	like <i>o</i> in <i>hot</i> like <i>au</i> in <i>taught</i>
П п	<i>П п</i>	pe	/p/	like <i>p</i> in <i>pen</i>
Р р	<i>Р р</i>	re	/r/	like <i>r</i> in <i>room</i>
С с	<i>С с</i>	se	/s/	like <i>s</i> in <i>sun</i>
Т т	<i>Т т</i>	te	/t/	like <i>t</i> in <i>table</i>
У у	<i>У у</i>	u	/u/	like <i>ou</i> in <i>you</i>
Ӯ ў	<i>Ӯ ў</i>	ü	/ü/	like <i>ir</i> in <i>girl, first</i>
Ф ф	<i>Ф ф</i>	fe	/f/	like <i>f</i> in <i>foot</i>
Х х	<i>Х х</i>	khe	/kh/	like <i>ch</i> in Scottish <i>loch</i>
Ҳ ҳ	<i>Ҳ ҳ</i>	he	/h/	like <i>h</i> in <i>home</i>
Ч ч	<i>Ч ч</i>	che	/ch/	like <i>ch</i> in <i>chess</i>
Ҷ ҷ	<i>Ҷ ҷ</i>	je	/j/	like <i>j</i> in <i>job</i>
Ш ш	<i>Ш ш</i>	she	/sh/	like <i>sh</i> in <i>she</i>
Ъ	<i>Ъ</i>	alomati sakta	/ʔ/	{glottal stop (a pause or break)}
Э э	<i>Э э</i>	e	/e/	like <i>e</i> in <i>end</i>
Ю ю	<i>Ю ю</i>	yu	/yu/	like <i>you</i> in <i>youth</i>
Я я	<i>Я я</i>	ya	/ya/	like <i>ya</i> in <i>yak</i>

Note: when italicised, some printed letters more closely resemble their corresponding handwritten forms, e.g. *o* (д) and *m* (т).

Other Tajiki vowels are similar to English vowels:

A = [in transcription it is always written *a*]

“*a*” as in the words *hat, manner*; e.g. *бахт* /bakht/ – *luck, fortune*;

“*u*” as in the words *but, run, summer*; e.g. *хона* /khona/ – *house; room*.

H = [in transcription it is written *i* (*yi* following a vowel)]

“*i*” as in the words *in, his*; e.g. *китоб* /kitob/ – *book*; *саџр* /sayr/ – *trip, walk*

“*ee*” as in the words *meet, see*; e.g. *дин* /din/ – *religion*.

O = [in transcription it is always written *o*]

“*o*” as in the words *dog, job*; e.g. *бог* /bogh/ – *garden*.

Y = [in transcription it is always written *u*]

“*oo*” or “*u*” as in the words *foot, put*; e.g. *умед* /umed/ – *hope*;

“*oo*” as in the words *food, too*; e.g. *хуб* /khub/ – *good*.

The letters *ѐ, ю, я* consist of two sounds, the consonant *ѝ* and a vowel:

ѐ = *ѝ + o* [y/ + /o/] = /yo/: *дарѐ* /daryo/ – *river*;

я = *ѝ + a* [y/ + /a/] = /ya/: *як* /yak/ – *one*;

ю = *ѝ + y* [y/ + /u/] = /yu/: *Юнон* /yunon/ – *Greece*.

Tajiki Consonants

Most Tajiki consonants have English equivalents. Only a few of the Tajiki consonants do not exist in standard English dialects. These are as follows:

The consonant F /gh/: This is a voiced consonant made by exhaling while putting the back part of the tongue against the back part of the palate. It is like the sound made when gargling. For those who speak or have studied French, it sounds like the French “*r*”:

нагз /naghz/ – *good, nice*

озоз /oghoz/ – *beginning, start*

The consonant K /q/: This consonant sound is produced by pressing the back part of the tongue against the uvula. It may be helpful to begin by trying to produce the /k/ sound as far back in the throat as possible. For those who speak or have studied Arabic, it sounds like the Arabic *ق*:

қалам /qalam/ – *pencil*

барқ /barq/ – *light, electricity*

The consonant X /kh/: This is a voiceless consonant made by exhaling while putting the back part of the tongue against the back part of the palate. For those who speak or have studied German or Russian, it is similar to the German “*ch*” or Russian “*x*”, though usually even more guttural:

хоб /khob/ – *dream; sleep*

шахс /shakhs/ – *person*

The glottal stop Ё /ʔ/: The letter *ѐ* – “*аломати сакма*” (“*the glottal stop mark*,” as in English “*hattrick*”) – following a vowel makes it sound a little longer and then abruptly cut off:

баъд /baʔd/ = /baad/ – *after*

(compare: *бад* /bad/ – *bad*)

Following a consonant or at the end of the word it designates a slight pause or a break in pronunciation:

ҷумъа /jumʔa/ – *Friday*

шамъ /shamʔ/ – *candle*

The following characters should be particularly noted, so as not to confuse them with the similar-looking English letters:

Tajiki **B б** = English “*V*”: *зоѐ* /gov/ – *cow*;

Tajiki **H н** = English “*N*”: *нон* /non/ – *bread*;

Tajiki **P п** = English “*R*”: *пѝз* /rüz/ – *day*;

Tajiki **C с** = English “*S*”: *сол* /sol/ – *year*;

Tajiki hand-written **T т**, “*m*” = English “*T*”: *дѝсм* /düst/ – *friend*.

Tajiki **X x** – is not the English “*X*”, but /kh/: *хуб* /khub/ – *good*;

Care should also be taken not to confuse the italic printed letters *ɔ* (*Д*) and *ɔ* (*Б*).

(For more information about Tajiki phonetics, see the section "A Brief Introduction to Tajiki Grammar" at the end of the book.)

ТРАНСКРИПЦИЯ

TRANSCRIPTION

Tajiki sounds are very closely related to the letters used to transcribe them. Therefore, it is not necessary to have a separate transcription of words when learning Tajiki. *Throughout the rest of the book, transcription has only been used when there is a difference between how a word is written and how it is usually pronounced.* For such situations the following use of vowels should be noted, so that no confusion arises with the alternative way they are pronounced in English.

О – this is always pronounced "o" as in the words office or pot;

А – this is always pronounced "a" or "u" as in the words ran or run;

У – this is always pronounced "oo" as in the words good or food.

One exception has been made with respect to usual transcription rules and that concerns the name of the people (*тоҷик*), language (*тоҷикӣ*) and country (*Тоҷикистон*). According to strict rules of transcription, these should be written Tojik, Tojiki and Tojikistan, respectively. However, when these words were only known to the west through their erroneous Russian transcriptions and word endings, these were transformed into Tadzhiik, Tadzhiik and Tadzhiikstan. While many Westerners continue to refer to the language as "Tajik," the variant "Tajiki" is here used both for the sake of clarity and in recognition that it is the preferred variant in official documents. So, the name of the people, language and country are transcribed as Tajik, Tajiki and Tajikistan, respectively. It should also be noted that place names from other countries that have established or accepted transcriptions in English have also been followed; e.g. Samarkand, Bukhara, and Tashkent (in Uzbekistan) for *Самарқанд*, *Бухоро* and *Тошқанд*.

ЗАДА

STRESS

The position of stress in Tajiki is very regular. In all Tajiki words, except for verbs, stress falls on the last syllable of words. If a suffix is added to a word, the stress falls on the suffix:

бародар /baro'dar/ – brother

⇒ *бародарӣ* /baroda'ri/ – brotherhood;

бача /ba'cha/ – child

⇒ *бачазон* /bacha'gon/ – children

⇒ *бачазона* /bachago'nal/ – for a child; child's.

In verbs, stress usually falls on the first syllable:

зирифтам /'giriftam/ – I took;

фурӯхтӣ /'furukhti/ – You sold.

As well as derivational suffixes and prefixes in Tajiki, there are also inflectional suffixes, which show person and number (1st, 2nd or 3rd; singular or plural) or connect words. These inflectional suffixes are never stressed:

коргар /kor'gar/ – worker

⇒ *ман коргарам* /man kor'garam/ – I am a worker;

китоб /ki'tob/ – book

⇒ *китобам* /ki'tobam/ – my book;

The indefinite article and defining suffix for nouns, *-e*, is never stressed:

духтар /dukh'tar/ – the girl

⇒ *духтаре* /dukh'tare/ – a girl.

Additional information about stress is provided in some of the grammar sections of lessons.

(For more information about stress, see the section "A Brief Introduction to Tajiki Grammar" at the end of the book.)

МАШҚҶОИ ФОНЕТИКӢ

PHONETIC EXERCISES

1. Read and transcribe the following words into English characters:

- a. дер, себ, се, Ереван, Эрон, элак, марде, шахсе;
- b. бародарӣ, моҳӣ, дӯстӣ (*friendship*);
- c. дӯст, гӯшт, пӯст (*skin*), мӯй (*hair*), рӯй (*face*);
- d. дарё, дунё (*world*), ёрӣ, Ёдгор {*a man's name*}, як, соя (*shadow*), ҳамсоя (*neighbour*), Юнон, сеюм (*third*), Юнус {*a man's name*};
- e. хоб, шахс, хона, ях (*ice*), бахт;
- f. нағз, оғоз, боғ, Гаюр {*a man's name*};
- g. барк, қалам, қошук (*spoon*), қанд (*sweets, candy*);
- h. баъд, чумъа, шамъ, Саъдӣ {*a man's name*}.

2. Write the following words in Tajiki:

a. Male names:

Daler, Bahodur, Aziz, Eraj, Dilovar, Parviz, Sharaf, Hamdam, Khurshed, Firuz, Qurbon, Shuhrat, Iskandar, Manuchehr, Bakhtiyor.

b. Female names:

Farzona, Zarrina, Farangis, Gulchehra, Dilorom, Ganjina, Saodat, Mahina, Munisa, Firuza, Tahmina, Shahlo, Nargis.

To check your answers, see page 255.

Дарси 2

Муроҷиат Шиносоӣ

ШАРҲ

Lesson 2

Forms of Address Getting Acquainted

COMMENTARY

As in all languages, there are various ways of addressing people in Tajiki. The most important of these are the two forms of address for the second person (“you”) – formal (showing respect) and informal (general use) – these are the words *шумо* and *ту* respectively. *Ту* is usually used for the singular and *шумо* for the plural. However, *шумо* is also used for the second person singular to show respect and in official affairs. In relationships between friends, peers, close work colleagues, and also when addressing younger people, the pronoun *ту* is used; for addressing older people, guests, officials, leaders and, more generally, anyone who should be shown respect, the pronoun *шумо* is used. When *шумо* is used to show respect to a single person, it is capitalised in writing. The third person plural is also often used instead of the third person singular when talking about someone for whom one has a lot of respect, such as one’s parents, boss, or teachers.

In colloquial Tajiki, there is just one way of saying hello, irrespective of the time of day, the expression “*салом*” or “*ассалому алейкум*” being used throughout the day. However, in literary language and in some official situations, the following forms are also used: “*субҳ ба хайр*” – *good morning*, “*рӯз ба хайр*” – *good afternoon*, and “*шом ба хайр*” – *good evening*. Another cultural difference in social rituals used for greetings is that, whereas in English these tend to be limited to just one question about the health (e.g. “*How are you?*”) in Tajiki it is normal to ask at least three or four questions about the health and family, e.g. “*Шумо чӣ хел? Саломатиатон чӣ хел? Хуб ҳастед?*”

Almost all Tajiki names mean something. They include both those that were originally Tajiki names and also others that were originally Arabic names. Most of the Arabic names are based on characteristics of God, e.g. *Раҳим* (“*compassion*”) and *Раҳмон* (“*forgiver*”). Other names derived from Arabic contain the initial root “*Абд*” (“*Абду*”) (“*slave; servant*”) or the final root “*оллоҳ*” (“*уллоҳ*”) (“*Allah,*” “*god*”) or “*дин*” (“*religion*”); e.g. *Абдураҳим* (“*slave of the compassionate one*”), *Файзулло* (“*grace of God*”), and *Фахриддин* (“*pride of religion*”). Others are taken from the names of months in the Islamic lunar calendar¹ – e.g. *Сафар*, *Раҷаб*, and *Рамазон* – and are usually given to boys born in these months. If a girl is born in one of these months, the root “*моҳ*” (“*month; moon*”) or “*гул*” (“*flower*”) is added to the end of the name of the month – e.g. *Раҷабмоҳ* and *Сафаргул*.

There are various traditions surrounding the giving of names. For instance, twins boys are often called *Ҳасан* and *Ҳусейн*, and twin girls *Фотима* and *Зӯхро*. If non-identical twins are born, one of each sex, then depending on which was born first they are often called *Ҳасан* and *Зӯхро*, or *Фотима* and *Ҳусейн*. If a child is born with a lot of birthmarks (“*хол*”), it might be named *Хол*, *Холбой*, *Холдор*, or *Холназар* (if a boy), or *Холдона* (if a girl). If it has a red birthmark, one of the following names might be chosen: *Нор*, *Норбой*, *Норбек* (if a boy), *Норӣ*, *Норгул*, *Анор*, *Аноргул*, or *Норбиӣ* (if a girl). If the last few children born to a family have died, they might name their next newborn *Истад*, *Тӯхта*, or *Турсун*, meaning, “*may he/she survive.*” If a family has been trying unsuccessfully for some

¹ See commentary for lesson seven.

years to have a child and finally have one, they might choose the name *Худойдод*, *Худойназар*, or *Худойбердӣ*. If a child is born with an additional body part (e.g. a sixth finger) then it might be named *Зиёдулло* (if a boy) or *Зиёда* (if a girl). Some names can be given to a boy or girl; e.g. *Истад*, *Равшан*, *Улмас*, and *Шоҳин*.

In recent years, older original Tajiki names have become more popular and Arabic names are less frequently chosen. A first child is usually named by a grandparent, parents choosing the names of future children. Another common Tajiki custom is that a new-born shouldn't be given the same name as a relative. Sometimes, in memory of a recently deceased relative (particularly a grandparent), their name may be given to a newborn child, in which case the child is often addressed as "*Шумо*" rather than "*ту*" even when they are small and may be called "*бобо*" ("*Grandad*"), "*бибӣ*" ("*Grandma*"), and so on, by their immediate family.

People's names appear in two forms in Tajikistan: national (traditional) and Russian. In the national form, the person's first name usually comes first and then the father's name or ancestral name. The father's (ancestral) name is usually formed by the addition of a suffix to the father's name, e.g.:

- ӣ: *Чалол Икромӣ*, *Азиз Азимӣ*;
- зода: *Боқӣ Раҳимзода*, *Мирзо Турсунзода*;
- пур (for men): *Муҳиддин Олимпур*; and,
- духт (for women): *Парвина Салимдухт*.

Some first names and father's names follow each other without change: e.g. *Раҳим Чалл*, *Ҳаким Карим*.

In the Russian form for names there are three parts: first name, father's name, and surname (family name). The father's name takes the suffix *-ович* or *-евич* for men. For instance, if the first name is *Салим* and the father's name is *Карим*, this would become *Салим Каримович*. The father's name for women takes the suffix *-овна* or *-евна*. So, if the first name is *Замира* and the father's name *Карим*, this would be *Замира Каримовна*.

The surname (family name) is the ancestral name and is usually formed from the ancestral name (of the father, grandfather, or great-grandfather) with the suffix *-ов*, *-ев* (for men), *-ова*, or *-ева* (for women): e.g. *Насим Бобоев*, *Назира Бобоева*, *Бахтиёр Қаюмов*, *Мӯниса Қаюмова*.

Sometimes in addressing someone the full name is used, starting with the first name, then the father's name, and lastly the surname: e.g. *Шариф Каримович Асадов*, *Салима Каримовна Асадова*. However, in official documents, the surname comes first, then the first name and, after that, the father's name: e.g. *Асадов Шариф Каримович*, *Асадова Салима Каримовна*.

In official forms of address, usually just the first name and father's name are used: e.g. *Эраҷ Азимович*, *Фарангис Азимовна*. The titles *ҷаноб* and *хонум* are sometimes used in formal settings for men and women respectively. When addressing peers, friends, etc., just the first name is used. Sometimes, to show respect to elders, the words *ако* / *ака* (for men) and *ана* (for women) is added to their name: e.g. *Ако Карим* / *Карим-ака*, *Салима-ана*. With younger people, the words *уко* / *ука* are used (for men), or else the suffix *-ҷон* is added to their name: e.g. *Алиҷон*, *Зебиҷон*. In colloquial Tajiki, the suffix *-хон* is also used with women's names: e.g. *Олимахон*, *Салимахон*.

Many women's names are formed by adding the suffix *-а* to men's names: e.g. *Ҳафиз-Ҳафиза*, *Шариф-Шарифа*, *Азиз-Азиза*, *Хуршед-Хуршеда*, *Умед-Умеда*. Whenever you hear the /a/ sound at the end of a name, you know it's a woman's name. Lists of common men and women's names can be found in the appendices.

LJVFAT

VOCABULARY²

Салом!	<i>Hi!</i>	Салом алейкум!	<i>Hello!</i>
Ассалому алейкум! /assalom aleykum/	<i>Hello!</i>	Субҳ ба хайр! ³	<i>Good morning!</i>
Рӯз ба хайр! ³	<i>Good afternoon!</i>	/sub ba khay/ Шом ба хайр! ³	<i>Good evening!</i>
Шаб ба хайр! ³	<i>Good night!</i>	Хоби нағз бинед!	<i>Good night! / Sweet dreams!⁴</i>
Шабн хуш!	<i>Good night!</i>		
Аз дидани Шумо шодам! ³	<i>Good to see you!⁵</i>	Ман ҳам.	<i>Me too / Good to see you too.</i>
Хурсандам.	<i>Good to see you!</i>		
Шумо чӣ хел? / Чӣ хел Шумо?	<i>How are you?</i>	Шумо нағз-мӣ? / Нағз-мӣ Шумо?	<i>How are you?</i>
Ту чӣ хел?	<i>How are you?</i>	Ту нағз-мӣ?	<i>How are you?⁶</i>
Саломатиатон чӣ хел?	<i>How are you?⁷</i>	Ҳамааш нағз. /Hamash naghz/	<i>Everything's fine.</i>
нағз / хуб	<i>fine, good</i>	бад	<i>bad</i>
бисёр нағз/хуб	<i>very well, very good</i>	бад не	<i>not bad</i>
мешавад /meshad/	<i>all right</i>		
Хайр! /Khay/	<i>Bye!</i>	То пагоҳ!	<i>See you tomorrow!</i>
То боздид! / То дидан!	<i>See you!</i>	Худо хофиз!	<i>Goodbye! God bless!</i>
Раҳмат!	<i>Thank you!</i>	Раҳмати калон! / Ҳазор раҳмат!	<i>Thank you very much!</i>
(Ташаккур!) ⁸		Ҳеч гап не! / Саломат бошед.	<i>Don't mention it. / No problem.</i>
Намеарзад!	<i>Not at all. / Don't mention it.</i>		
Мебахшед.	<i>Excuse me.</i>	Мебахшӣ.	<i>Excuse me.</i>
(Бубахшед.)	<i>[Шумо form]</i>	(Бубахш.)	<i>[my form]</i>
Ҳеч гап не.	<i>That's all right.</i>		
Мумкин?	<i>May I?</i>	Марҳамат!	<i>Please! (when offering something)</i>
Ҳа (Бале)	<i>Yes</i>	Албатта.	<i>Of course. / Certainly.</i>
Не	<i>No</i>		
Майлаш.	<i>OK. / All right.</i>		
ман	<i>I</i>	мо	<i>we</i>
ту	<i>you (singular)</i>	шумо ⁹	<i>you (plural)</i>
ӯ / вай ¹⁰	<i>he, she</i>	онҳо	<i>they</i>
ин	<i>it / this</i>	он	<i>that</i>
аст	<i>is</i>		

² Note: definitions given in each lesson's vocabulary list are not necessarily exhaustive but only relate to how the word is used in the lesson. Full definitions for how words are used throughout the book can be found in the Tajiki-English dictionary at the back of the book.

³ Literary form.

⁴ Literal translation is: "Have a nice dream."

⁵ Literally, "I'm glad to see you."

⁶ First forms (чӣ хел) are southern and central dialect; second forms (нағз-мӣ) are northern dialect.

⁷ Literally, "How's your health?"

⁸ Alternatives shown in parentheses are literary forms.

⁹ When capitalised, Шумо is also used for "you (singular)" to show respect.

¹⁰ There is no gender distinction in Tajik pronouns, both ӯ and вай being used for both "he" and "she." ӯ is the more literary form. Вай, but not ӯ, is also used for "it."

муаллим (fem.: муаллима)	(any) teacher	хонанда / талаба (fem.: толиба)	pupil
устод	(one's own) teacher	шогирд	student; disciple
донишҷӯ	student	ҳамкор	colleague
дӯст / рафиқ	friend	дугона	friend (fem.) ¹¹
ҷӯра	friend (masc.) ¹¹		
Номи Шумо чӣ? (/ Исми Шумо чӣ?)		What's your name?	
Номи ту чӣ?		What's your name?	
Номи ӯ чӣ?		What's his/her name?	
Номи ман ... (аст).		My name's ...	
Номи ӯ ... (аст).		His/Her name's ...	
Номи Шумо Азиз?		Is your name Aziz?	
Ҳа, номи ман Азиз.		Yes, my name's Aziz.	
Не, номи ман Азим.		No, my name's Azim.	
Насаби [/ Фамилияи] ¹² Шумо/ту чӣ?		What's your surname?	
Насаби [/ Фамилияи] ман ... (аст).		My surname is ...	
Шинос шавед: ...		Let me introduce you: ...	
Биёед /biyooyed/ шинос шавем. / Биёед шинос мешавем.		Literally: "Let's get acquainted;" but equivalent to, "We've not met."	
Хеле мамнунам. / Хеле шодам.		Nice to meet you.	
Ман ҳам.		Nice to meet you too	
Ин кӣ? / Ин кас ¹³ кӣ?		Who is that?	
Ин дӯсти ман.		He is my friend.	
Ин кас дугонаи ман.		She's my friend.	
Нафаҳмидам.		I didn't understand.	
Ман забони тоҷикиро меомӯзам.		I am learning Tajiki.	
Илтимос, оҳиста гап занед.		Please, speak more slowly.	
Такрор кунед.		Please say that again.	

СҶҲҲҲҲҲ

DIALOGUES

1. Conversation between two colleagues or acquaintances of opposite sex:

– Салом алейкум, Раҳмон!	– Hello, Rahmon.
– Салом алейкум, Гулшан!	– Hello, Gulshan.
– Шумо чӣ хел?	– How are you?
– Нағз, раҳмат. Шумо чӣ?	– Good, thanks. And you?
– Ман ҳам нағз.	– I'm fine too.
– Хайр!	– Goodbye!
– Хайр!	– Goodbye!

2. Conversation between two men who are good friends:

– Салом, Эраҷ!	– Hi, Eraj.
– Салом, Искандар!	– Hi, Iskandar.
– Ту чӣ хел? Нағз-мӣ?	– How are you? (Are you well?)
– Мешад ¹⁴ . Ту чӣ?	– I'm all right. And you?

¹¹ *Дугона* is used between women only and *ҷӯра* between men only, whereas *дӯст* and *рафиқ* are used both between same sex friends and between the sexes; *рафиқ* is more formal than *дӯст*.

¹² The alternative, *фамилия*, is a Russian word and is only used in colloquial Tajiki.

¹³ *Кас* is used to show respect.

¹⁴ *Мешад* is the spoken form of *мешавад*.

- Ман ҳам нағз. Раҳмат. - I'm fine too, thanks.
- Хайр ҷӯра!¹⁵ - Bye (my friend)!
- Хайр! - Bye!

3. Conversation between two women who are good friends:

- Салом, Нигина! - Hello, Nigina.
- Салом, Хуршеда! Аз дидани ту шодам! - Hello, Khursheda. Good to see you!
- Ман ҳам. Чӣ хел ту? - Likewise. How are you?
- Нағз, раҳмат. Ту чӣ? - Fine thanks, and you?
- Бад не. - Not bad.
- Хайр, дугонаҷон!¹⁶ - Goodbye (my friend)!
- Хайр! - Bye!

4. Conversation between an employee and his boss or between two elderly people:

- Рӯз ба хайр, Салим Каримович! - Good afternoon, Salim Karimovich.
- Салом алейкум, Умед Саидович! - Good afternoon, Umed Saidovich.
- Шодам, ки Шуморо дидам! - I'm glad that I saw you!
- Ман ҳам. Шумо чӣ хел? - Me too. How are you?
- Ташаккур, нағз. Шумо чӣ? - Good, thanks. And you?
- Раҳмат, бисёр нағз. - Very well, thanks.

5. Conversation between a Tajik and a foreigner of approximately the same age:

- Салом, Ҷон! - Hello, John.
- Салом, Асомиддин! - Hello, Asomiddin.
- Ҷон, Шумо чӣ хел? - John, how are you?
- Ташаккур, нағз. Шумо чӣ хел? - Fine, thanks. And you?
- Раҳмат, ҳамааш нағз. - Everything's good, thanks.
- Хайр, Худо ҳофиз! - Goodbye!
- То боздид! - See you!

6. Conversation between two people, one of whom is older than the other [northern dialect]:

- Салом, ако-Ином!¹⁷ - Hello Inom.
- Салом, Муродҷон!¹⁸ - Hello, Murodjon.
- Шумо нағз-мӣ? - Are you well?
- Ҳа, раҳмат. Ту чӣ? - Yes, thanks. And you?
- Нағз, ако, раҳмат. - Fine, thanks.
- Хайр, уқочон, ба ҳама салом гӯ. - Bye. Say "hi" to everyone for me.
- Хайр! - Bye!

7. Requesting permission to make a phone call:

- Мебахшед, занг задан мумкин?¹⁹ - Excuse me. Can I use your phone?
- Марҳамат. - Go ahead.
- Раҳмат. - Thank you.

8. Asking a superior for permission (e.g. student and teacher; employee and supervisor):

- a. - Салом алейкум, устод! Даромадан мумкин? - Good morning, teacher. May I come in?

¹⁵ *Ҷӯра* is the spoken form used between men for addressing a *дӯст* – “a friend.”

¹⁶ *Дугонаҷон* is the polite form used between women for addressing a *дӯзона* – “a friend.”

¹⁷ *Ако* – literally meaning “older brother,” this is used to show respect to older men (see the commentary for further information).

¹⁸ *-ҷон* – this is the polite form used particularly when addressing younger people (see the commentary for further information).

¹⁹ Alternatively, one can ask, “*як занг занам?*” or “*телефон кунам?*”

- Марҳамат, дароед.
– Ташаккур.
- b. – Салом алейкум, Маҳмуд Шарипович!
Даромадан мумкин?
– Албатта, марҳамат.
– Ташаккур.
- 9.
- a. – Мебахшед, муаллим, як дақиқа берун бароям мумкин?
– Ҳа, майлаш.
– Раҳмат.
- b. – Мебахшед, баромадан мумкин?
– Марҳамат.
10. *Apologising:*
– Мебахшед. / Бубахшед.
– Ҳеч гап не.
11. *Meeting people:*
– Салом алейкум! Биёед шинос шавем:
Номи ман Заррина. Номи Шумо чӣ?
– Номи ман Наргис.
– Хеле мамнунам!
– Ман ҳам.
12.
– Салом алейкум! Биёед шинос мешавем:
Ман Сафар Ализода. Номи Шумо чӣ?
– Номи ман Фирӯза Раҷабӣ.
– Аз шиносой бо Шумо шодам.
– Ман ҳам.
13.
– Салом, Латиф! Ту чӣ хел?
– Салом, Носир. Ман нағз, ту чӣ?
– Раҳмат, ман ҳам нағз. Латиф, шинос шав:
ин дӯсти ман. Номаш Ҳабиб.
– Салом, Ҳабиб. Номи ман Латиф.
– Хеле мамнунам, Латиф.
– Ман ҳам.
14.
– Комрон, ин дӯсти ту?
– Ҳа, ин дӯсти ман.
– Номаш чӣ?
– Номаш Карим.
15.
– Ин кас кӣ?
– Ин кас ҳамкори мо.
– Номашон чӣ?
– Собир Раҳимович.
- Yes, come in.
– Thank you.
– Hello, Mahmud Sharipovich. Can I come in?
– Yes, of course.
– Thank you.
– Excuse me, teacher, can I leave for a minute?
– Yes, OK.
– Thank you.
– Excuse me, may I leave?
– Yes, of course.
– Excuse me. / Sorry .
– No problem. / That's all right.
– Hello. I don't think we've met. My name's Zarrina. What's yours?
– My name's Nargis {female}.
– Very nice to meet you.
– Nice to meet you too.
– Hello. We haven't met. I'm Safar Alizoda. What's your name?
– My name is Firūza Rajabi.
– Nice to meet you.
– Nice to meet you too.
– Hi, Latif. How are you?
– Hi, Nosir. I'm fine. And you?
– Thanks, I'm fine too. Latif, let me introduce my friend. His name's Habib.
– Hi, Habib. My name's Latif.
– Nice to meet you, Latif.
– Nice to meet you too.
– Komron, is this your friend?
– Yes, he is.
– What's his name?
– His name is Karim.
– Who's that?
– That's our colleague.
– And what's his name?
– Sobir Rahimovich.

16.

- Салом, Ҷамшед! Чӣ хел Шумо?
- Салом, Парвина! Ман нағз, Шумо чӣ?
- Раҳмат, бад не.
- Парвина, ин кас кӣ?
- Марҳамат, шинос шавед: ин кас дугонаи ман – Рухшона.
- Бисёр номи зебо. Салом, Рухшона.
- Салом, Ҷамшед. Аз шиносӣ бо Шумо шодам.
- Ман ҳам.
- Хайр, Ҷамшед.
- Хайр, Худо ҳофиз!

- Hello, Jamshed. How are you?
- Hello, Parvina. I'm fine. And you?
- Not bad, thanks.
- Parvina, who's this?
- Let me introduce you: this is my friend, Rukhshona.
- Oh, that's a pretty name. Hi Rukhshona.
- Hello, Jamshed. Nice to meet you.
- Nice to meet you too.
- Goodbye, Jamshed!
- Bye, see you.

17.

- Салом, бачаҳо! Ман муаллими шумо. Номи ман Сулаймон Пулодӣ. Номи Шумо чӣ?
- Номи ман Парвиз.
- Номи Шумо чӣ, духтари нағз?
- Номи ман Азиза.
- Бисёр хуб.

- Good morning, children. I am your teacher. My name is Sulaymon Pulodi... What is your name?
- My name's Parviz.
- And what's your name, little girl?
- My name's Aziza.
- Great.

18.

- Ассалому алейкум! Номи Шумо Ричард?
- Ҳа, номи ман Ричард.
- Ман муаллими Шумо. Номи ман Камолиддин Шоҳимардонов.
- Мебахшед, нафаҳмидам. Илтимос, такрор кунед.
- Албатта. Номам Камолиддин. Насаби ман Шоҳимардонов. Ман муаллими забони тоҷикии Шумо.
- Раҳмат. Мамнунам.

- Good morning. Is your name Richard?
- Yes, my name's Richard.
- I'm your teacher. My name's Kamoliddin Shohimardonov.
- I'm sorry, I didn't understand. Please, can you say that again?
- Of course. My name's Kamoliddin. My surname's Shohimardonov. I'm your Tajiki teacher.
- Thank you. Nice to meet you.

ГРАММАТИКА

GRAMMAR

Personal Pronouns

Person	Singular	Plural
I	ман (I)	мо (we)
II	ту (you)	шумо (you)
III	ӯ, вай (he/she)	онҳо (they)

Remember: The pronoun *Шумо* is also used to show respect with the second person singular, in which case it is capitalised in writing (see commentary for further details). Likewise, the third person plural is sometimes used instead of the third person singular

when talking about someone for whom one has a lot of respect, such as one's parents, boss, or teachers.

The Inflectional Suffix "Izofat"

The inflectional suffix "izofat" – "-u" – is used to show relationship between words and to build expressions. In combination with the personal pronouns, the *izofat* is used to form possessive determiners (i.e. "my," "your," etc.) as shown in the following table:

Possessive Determiners

дӯсти ман	<i>my friend</i>
дӯсти ту	<i>your friend</i>
дӯсти ӯ / дӯсти вай	<i>his/her friend</i>
дӯсти мо	<i>our friend</i>
дӯсти шумо	<i>your friend</i>
дӯсти онҳо	<i>their friend</i>

After a consonant, the "izofat" is pronounced /i/ but after a vowel it is pronounced /yi/:

номи ман /nomi man/ –
my name

донишҷӯи хуб /donishjüyi khub/ –
a good student

Remember: The "izofat" is never stressed.

Also, in Tajiki, the inflected noun comes before the attribute. Compare with the English, in which the noun follows the attribute:

ҳамкори мо – *our colleague*

As in English, more than one attribute can be joined to a noun by the "izofat":

номи ман ⇨ номи дӯсти ман ⇨ номи дӯсти хуби ман
my name ⇨ my friend's name ⇨ my good friend's name

Pronominal Suffixes

Like possessive determiners—that is, the personal pronouns used in conjunction with the "izofat"—pronominal suffixes can be used to show relationship, or ownership. They are always written connected to the word they are associated with:

<i>Singular</i>		<i>Plural</i>	
<i>possessive determiners</i>	<i>pronominal suffixes</i>	<i>possessive determiners</i>	<i>pronominal suffixes</i>
дӯсти ман	дӯстам	дӯсти мо	дӯстамон
дӯсти ту	дӯстат	дӯсти шумо	дӯстатон
дӯсти ӯ	дӯстааш	дӯсти онҳо	дӯсташон

Номи ту чӣ?

= Номат чӣ?

What is your name?

Ин ҳамкори мо.

= Ин ҳамкорамон.

This is our colleague.

Following a word ending in a vowel, with the exception of "a," the pronominal suffixes become -ям, -ят, -аш, -ямон, -яшон, and -яшон respectively. Compare:

муаллимаам

= муаллиман ман

my teacher

бобоям

= бобои ман

my grandfather

In colloquial Tajiki, the initial “a” of the pronominal suffixes is dropped when it follows a vowel:

/hamash/	= ҳамааш	everything
/dugonam/	= дугонаам	my friend (fem.)

Remember: Possessive suffixes are never stressed.

(For information concerning the difference in use between possessive determiners and the possessive use of pronominal suffixes, see the section “A Brief Introduction to Tajiki Grammar” at the end of the book.)

The Copula “act”

The copula “act” – that is, the word joining the subject of a sentence to what is stated about the subject (the predicate) – is equivalent to the English word “is.” However, in Tajiki (especially in the spoken language) it is often not used:

Номи ман Расул. = Номи ман Расул акт. *My name’s Rasul.*

With words that end in a vowel, the copula “act” is usually abbreviated to the suffix “-ct,” both when written and spoken:

Үст = у акт мост = мо акт онҳост = онҳо акт

МАШҚО

EXERCISES

1. Construct sentences based on the following table:

Example: Номи ман Азиз акт.

	ман	Азиз	
	ту	Умед	
НОМИ	ӯ	Салима	акт.
	шумо	Мӯниса	

2. Change the possessive determiners for pronominal suffixes:

Example: муаллими ман ⇔ муаллимам

a. дӯсти ту	b. ҳамкори мо
c. дугонаи ман	d. муаллими шумо
e. ҳамкори онҳо	f. устои ӯ

3. Use possessive determiners to make phrases for each of the following nouns:

Example: дӯсти ман, дӯсти ту, дӯсти ӯ, дӯсти мо, дӯсти шумо, дӯсти онҳо.

a. дугона	b. ҳамкор	c. муаллим	d. китоб

4. Transform the following sentences:

Example: Акбар ҳамкори ман акт ⇔ Номи ҳамкори ман Акбар акт.

(Akbar is my colleague – My colleague’s name is Akbar.)

a. Нигина дугонаи ман акт.	b. Салим Азизӣ муаллими мост.
c. Бобоев Акмал устои онҳост.	d. Заррина Муродовна ҳамкори ӯст.
e. Искандар дӯсти туст.	

5. Answer the questions and give the appropriate names in your answers:

Example: – Ин дӯсти Шумо?

– Ҳа, ин дӯсти ман. Номи ӯ Одил акт.

a. – Ин дугонаи ту?	b. – Ин муаллими мо?	c. – Ин дӯсти ӯ?
d. – Ин устои онҳо?	e. – Ин кас ҳамкори Шумо?	

6. Make questions for the following sentences:

Example: Номи дӯсти ман Камол аст.

⇒ Номи дӯсти Шумо чӣ?

a. Номи ӯ Саид аст.

b. Номи муаллими мо Карим Ализода аст.

c. Номи дӯсти ӯ Ҳабиб аст.

d. Номи дугонаам Рухшона аст.

7. Form father's names and surnames (family names) from the following first names (See commentary for information on names):

Example: Собир ⇒ Собирович ⇒ Собиров (male)

⇒ Собировна ⇒ Собирова (female)

a. Ҳалим

b. Мурод

c. Эрач

d. Кабир

e. Аҳмад

f. Насим

САНЧИШ

QUIZ

1. Give answers to the following questions:

1. – Шумо чӣ хел?

– ...

2. – Аз дидани Шумо шодам!

– ...

3. – Хайр!

– ...

4. – Даромадан мумкин?

– ...

5. – Салом, Нигина!

– ...

6. – То боздид!

– ...

7. – Ташаккур!

– ...

8. – Мебахшед.

– ...

9. – Номи Шумо чӣ?

– ...

10. – Ин кас кӣ?

– ...

11. – Ин кас дӯсти Шумо?

– ...

12. – Номи устоди Шумо чӣ?

– ...

13. – Хеле мамнунам.

– ...

14. – Шумо нагз-мӣ?

– ...

2. Fill in the questions corresponding with the following answers:

1. – ...

– Салом, Нигора.

2. – ...

– Ҳеч гап не.

3. – ...

– Марҳамат.

4. – ...

– Худо ҳофиз!

5. – ...

– Намеарзад.

6. – ...

– Ин кас дӯсти ман.

7. – ...

– Ташаккур, нагз. Шумо чӣ?

8. – ...

– Ман ҳам.

9. – ...

– Номи ҳамкори ман Мурод.

10. – ...

– Номи ӯ Парвина.

11. – ...

– Не, номи ман Далер.

12. – ...

– Ҳа, ин дугонаи ман.

13. – ...

– Номи ман Диловар.

14. – ...

– То дидан!

3. Make up dialogues using the material in lesson two and, if possible, role-play the situations with a language helper or other language partner.

Дарси 3

Lesson 3

Оила

Family

ШАРХ

COMMENTARY

Family relationships in Tajikistan, as in other Eastern countries, follow a strict hierarchy. They exist not only between members of one family – father, mother, and children – but also between various related families. Adults and older relatives have a significant influence over what is decided on family matters. For instance, their advice and active participation determines proceedings for ceremonies such as boys' circumcision rituals, weddings, and funerals.

Even now in Tajikistan the majority of young couples getting married are related. This situation is especially seen in regional districts. The second largest group of newly-married couples is seen between people from the same village or the same city. In particular, in cities where representatives from different regions live – for instance, in the capital, Dushanbe – this situation can frequently be found. Weddings between people from different regions or different nationalities are very few, although they are seen more frequently in larger cities where people from different areas and nationalities live together.

There are two types of wedding ceremonies: official (state) and traditional (religious). Official wedding ceremonies are recorded in a special government office and a marriage certificate is issued. Traditional wedding ceremonies take place in a house (preferably that of the bride) in the presence of a religious leader (a “mullah”). This latter ceremony is very simple and doesn't involve a lot of people. Usually the traditional wedding ceremony precedes the official ceremony and no official documents are involved. More is said about these and the huge parties normally associated with the occasions in lesson nineteen.

In literary language, the words for *father* and *mother* are *надар* and *модар*. However, in spoken language, depending on the area, various other words are also used. For instance, instead of *надар*, the following are also used: *дада*, *додо*, and *дадо* (in northern and some central dialects) and *ота* and *ата* (in southern dialects); similarly, for *модар*: *бува*, *она* and *ая* are used in the north, and *оча* in the south. The variety of words an individual uses for *надар* and *модар* is not this great, but in any given area it is possible to hear these different forms.

To show their difference in age, brothers and sisters also use different words in their spoken language. So, *ако* and *ака* are used to refer to an older brother, *додар*, *уко* and *ука* for a younger brother, *ана* and *ая* for an older sister, and *хоҳар* and, in northern dialects, *уко* for a younger sister.

Depending on the kind of family relationships, there is almost a special word for each member. Thus, in the vocabulary list, where necessary, the exact nature of relationships has also been specified alongside the English equivalents.

Some of the terms defined in the following vocabulary lists are used more broadly than the exact relationship that constitutes their primary meaning. For instance, *хола*, *амак* and *тағо* are frequently used to show respect when addressing strangers. This is also true of *янга* and *бобо*. *Янга* is primarily used to refer to a “brother's wife” or an “uncle's wife.” However, it is also used to show respect when addressing or referring to the wife of friends, neighbours, and other people who are known to the speaker. For instance, it is not polite to ask a friend “*занат чи хел?*”; while, it is possible to ask “*занатон чи хел?*” it is more normal to ask “*янгаам чи хел?*” if the wife is older than the person asking and “*келин чи хел?*” if she

is younger. In addition, for the first night of a marriage, both of the bride and groom's families appoint a lady from among their relatives to attend and advise the newly-weds; these ladies are also referred to as *янга*.

Similarly, *бобо* primarily refers to one of a person's two grandfathers. However, it is also used by young people to show respect when addressing an elderly man of around their grandparents' age. Sometimes the word is combined with the man's name, e.g. *Бобо Карим*, or *Карим-бобо*.

ДУФАТ

VOCABULARY

падар	<i>father</i>	модар	<i>mother</i>
бародар	<i>brother</i>	хоҳар	<i>sister; younger sister</i>
ако / ака	<i>older brother</i>	ука / додар	<i>younger brother</i>
апа / ая	<i>older sister</i>	уко	<i>younger sibling</i>
кудак	<i>child</i>	фарзанд	<i>(one's own) child;</i>
бача	<i>child; son; boy</i>		<i>offspring</i>
писар	<i>son; boy</i>	духтар	<i>daughter; girl</i>
зан	<i>wife; woman</i>	шавҳар / шу	<i>husband</i>
онла	<i>family; wife</i>	тифл	<i>baby</i>
<i>Exact description of the relationship</i>			
бобо ¹	падари падар / падари модар	падари модар	<i>grandfather</i>
бибӣ	модари падар	модари модар	<i>grandmother</i>
модаркалон	модари модар	падари бобо / падари бибӣ	<i>grandmother</i>
бобокалон	падари бобо / падари бибӣ	модари бобо / модари бибӣ	<i>great-grandfather</i>
бибикалон	модари бобо / модари бибӣ	бародари падар	<i>great-grandmother</i>
амак ¹	бародари падар	бародари модар	<i>uncle (father's brother)</i>
тағой / тағо ^{1,2}	бародари модар	хоҳари падар	<i>uncle (mother's brother)</i>
амма	хоҳари падар	хоҳари модар	<i>aunt (father's sister)</i>
хола ¹	хоҳари модар	фарзанди фарзанд	<i>aunt (mother's sister)</i>
набера	фарзанди фарзанд	фарзанди набера	<i>grandchild</i>
абера	фарзанди набера		<i>great-grandchild</i>
арӯс	<i>bride</i>	шаҳ	<i>bridegroom</i>
келин	<i>bride; daughter-in-law</i>	домод	<i>bridegroom; son-in-law</i>
мучаррад	<i>single (masc. and fem.)</i>	духтари хона / духтари қадрас	<i>single (fem.)</i>
хонадор / онладор	<i>married</i>	бева / бевазан	<i>widow</i>
номзад	<i>fiancé(e)</i>	безан	<i>widower</i>
ятим / сағир	<i>orphan</i>		
<i>Exact description of the relationship</i>			
чиян (бародарзода) ³	фарзанди бародар	фарзанди бародар	<i>nephew, niece (brother's child)</i>
чиян (хоҳарзода)	фарзанди хоҳар	фарзанди хоҳар	<i>nephew, niece (sister's child)</i>
амакбача / тағобача / аммабача / холабача	фарзанди амак / тағо / амма / хола	фарзанди амак / тағо / амма / хола	<i>cousin</i>

¹ These terms are also used to show respect to strangers. See commentary for further details.

² First form is central and southern dialect; second form is northern dialect.

³ The names of relationships in parentheses are the literary forms.

хушдоман (модарарӯс)	модари зан	<i>mother-in-law</i> (wife's mother)
хушдоман (модаршӯ)	модари шавҳар	<i>mother-in-law</i> (husband's mother)
амак / қайнато / хусур (падарарӯс)	падари зан	<i>father-in-law</i> (wife's father)
амак / қайнато / хусур (падаршӯ)	падари шавҳар	<i>father-in-law</i> (husband's father)
янга / кеноя ⁴	зани бародар	<i>sister-in-law</i> (brother's wife)
язна / почо ⁴	шавҳари хоҳар	<i>brother-in-law</i> (sister's husband)
қайин-сингил (хоҳарарӯс)	хоҳари зан	<i>sister-in-law</i> (wife's sister)
қайин-сингил (хоҳаршӯ)	хоҳари шавҳар	<i>sister-in-law</i> (husband's sister)
ҳевар / қайнӣ ⁴ (додарарӯс)	бародари зан	<i>brother-in-law</i> (wife's brother)
ҳевар / қайнӣ ⁴ (додаршӯ)	бародари шавҳар	<i>brother-in-law</i> (husband's brother)
авусун	занҳои бародарон байни ҳам	<i>relationship between brothers'</i> <i>wives</i>
боҷа	шавҳарҳои хоҳарон байни ҳам	<i>relationship between sisters'</i> <i>husbands</i>

доштан (дор) ⁵	<i>to have</i>	як	<i>one</i>
ва (-у, -ю)	<i>and</i>	ё	<i>or</i>
ҳанӯз	<i>until; yet</i>	ҳоло	<i>now; until now</i>
пир	<i>old, elderly</i>	ҷавон	<i>young</i>
калон (калонӣ) ⁶	<i>old (older)</i>	хурд (хурдӣ) ⁶	<i>young (younger)</i>
мӯйсафед	<i>old man</i>	кампир / пиразан	<i>old woman</i>
хона	<i>house, home</i>	насл	<i>generation</i>

СҶҲАТҲО

DIALOGUES

1.

- Салом алейкум, Рустам!
- Салом, Зариф! Ту чӣ хел?
- Ман нағз. Ту чӣ?
- Ман ҳам нағз, раҳмат.
- Зариф, ту падар дорӣ?
- Ҳа, дорам.
- Номи падарат чӣ?
- Номи падарам Абдулло
- Модар чӣ?
- Модар ҳам дорам. Номи модарам Мехрӣ.

- Hello, Rustam.
- Hi, Zarif. How are you?
- I'm fine, and you?
- I'm fine, too. Thanks.
- Zarif, have you got a father?
- Yes, I have.
- What's your father's name?
- My father's name's Abdullo.
- And do you have a mother?
- I've got a mother, too. Her name's Mehri.

⁴ First form is central and southern dialect; second form is northern dialect.

⁵ Verbs are shown in the vocabulary lists with their present tense verb stems in parenthesis.

⁶ Comparisons are made using the adjectives *калон* and *хурд*; *калонӣ* and *хурдӣ* are only used about siblings.

2.

- Биёед, шинос мешавем: номи ман Зулфия. Номи Шумо чӣ?
- Номи ман Бону.
- Бону, Шумо шавҳар доред?
- Ҳа, ман шавҳар дорам.
- Номи шавҳаратон чӣ?
- Номи ӯ Ҷовид. Шумо чӣ?
- Ман ҳам шавҳар дорам.
- Номи шавҳаратон чӣ?
- Номи шавҳарам Фарҳод.
- Зулфия, Шумо фарзанд доред?
- Ҳа, ман як писар дорам.
- Номи писаратон чӣ?
- Номи писарам Фирдавс. Шумо чӣ?
- Не, ман ҳанӯз фарзанд надорам.
- Бону, аз шиносой бо Шумо шодам.
- Ман ҳам.
- Хайр, Худо хофиз!
- Хайр.

- *We've not met: my name is Zulfiya. What's your name?*
- *My name's Bonu.*
- *Bonu, have you got a husband?*
- *Yes, I'm married.*
- *What's your husband's name?*
- *His name's Jovid. What about you?*
- *I'm married, too.*
- *What's your husband's name?*
- *My husband's name's Farhod.*
- *Zulfiya, have you got any children?*
- *Yes, I've got one son.*
- *What's your son's name?*
- *My son's name's Firdaus. And you?*
- *No, I haven't got any children yet.*
- *Bonu, I'm glad to have met you.*
- *Me too.*
- *Goodbye!*
- *Bye!*

3.

- Салом, дугонаҷон!
- Салом, Шамсия!
- Замира, ту чӣ хел, нағз-мӣ?
- Ҳа, нағз. Ту чӣ?
- Раҳмат, ман ҳам нағз.
- Шамсия, оилаи Шумо калон?
- На он қадар калон. Ман падар, модар, бародар ва хоҳар дорам.
- Номи падару модарат чӣ?
- Номи падарам Шӯҳрат ва номи модарам Сурайё.
- Номи бародару хоҳарат чӣ?

- Номи бародарам Бахтиёр ва номи хоҳарам Салима.

- *Hello, my friend. {girlfriend of a girl}*
- *Hello, Shamsiya.*
- *Zamira, are you OK?*
- *Yes, I'm well. And you?*
- *I'm fine, too, thanks.*
- *Shamsiya, is your family large?*
- *Not that large. I've got a father, a mother, a brother, and a sister.*
- *What are your parents' names?*
- *My father's name's Shuhrat and mother's name's Surayyo.*
- *And what are your brother's and sister's names?*
- *My brother's name's Bakhtiyor and sister's name's Salima.*

4.

- Салом алейкум, Пӯлод!
- Салом, Мастон. Ту чӣ хел?
- Нағз. Ту чӣ?
- Раҳмат, ман ҳам нағз.
- Пӯлод, ту амак дорӣ?
- Ҳа, дорам.
- Номи амакат чӣ?
- Номи амакам Валӣ.
- Валӣ зан дорад?
- Бале.
- Номи зани Валӣ чӣ?
- Номи занаш Фарида.
- Пӯлод, ту амма ҳам дорӣ?

- *Hello, Pülod.*
- *Hi, Maston. How are you?*
- *Fine, and you?*
- *I'm fine, too, thanks.*
- *Pülod, do you have a {paternal} uncle?*
- *Yes, I do.*
- *What's your uncle's name?*
- *His name's Vali.*
- *Is he married?*
- *Yes.*
- *And what's his wife's name?*
- *His wife's name is Farida.*
- *Pülod, do you have a {paternal} aunt?*

- Не, ман амма надорам.
- Хола чӣ?
- Хола ҳам надорам.
- Тағо дорӣ?
- Ҳа, тағо дорам. Номаш Точиддин.
- Точиддин зан дорад?
- Не, у мучаррад аст.

5.

- Руз ба хайр, Раҳим Бобоевич!
- Салом алейкум, Салимзода!
- Раҳим Бобоевич, марҳамат, шинос шавед: ин кас ҳамкори мо – Ануша Собировна.
- Салом, Ануша, аз дидани Шумо шодам.
- Салом, Раҳим Бобоевич, ман ҳам шодам.
- Ануша, Шумо оила доред?
- Бале, ман шавҳар ва як духтар дорам. Шумо чӣ?
- Не, хануз ман мучаррадам.

6.

- Салом алейкум, Раъно!
- Салом, Нигора! Шинос шав, ин кас шавҳари ман – Далер.
- Нигора.
- Хеле мамнунам, Нигора.
- Ман ҳам аз шиносӣ бо Шумо хеле шодам. Раъно, ин кӣ?
- Ин писари мо, номаш Алиҷон.
- Чӣ хел писари нағз, салом Алиҷон!
- Салом.
- Хайр, Раъно, хайр, Далер!
- То боздид, Нигора!

7.

- Шумо бародар доред?
- Ҳа, дорам.
- Номи бародаратон чӣ?
- Номи у Ҳаким.
- Ҳаким зан дорад?
- Бале, дорад.
- Номи янғаатон чӣ?
- Номи янғаам Нориннисо.
- Онҳо фарзанд доранд?
- Ҳа, онҳо як писару як духтар доранд.
- Номи қиянҳоятон чӣ?
- Номи қиянҳоям Сабур ва Аниса.

8. [northern dialect]

- Ассалом, писари нағз, номи ту чӣ?
- Диловар.

- No, I don't.
- Or a {maternal} aunt?
- I don't have a {maternal} aunt, either.
- Do you have a {maternal} uncle?
- Yes, I have. His name's Tojiddin.
- Is Tojiddin married?
- No, he's single.

- Good afternoon, Rahim Boboyevich.
- Good afternoon, Salimzoda.
- Rahim Boboyevich, let me introduce you: this is our colleague – Anusha Sobirovna.
- Hello, Anusha. Nice to meet you.
- Hello, Rahim Boboyevich. Nice to meet you, too.
- Anusha, do you have a family?
- Yes, I'm married and I have a daughter. What about you?
- No, I'm still single.

- Hello, Ra'no.
- Hello, Nigora. Let me introduce you: this is my husband, Daler.
- Nigora.
- Very nice to meet you, Nigora.
- Nice to meet you, too. Ra'no, who's this?
- This is our son, his name's Alijon.
- What a nice boy! Hello Alijon!
- Hi.
- Bye Ra'no; bye Daler!
- See you, Nigora!

- Have you got a brother?
- Yes, I do.
- What is his name?
- His name's Hakim.
- Is he married?
- Yes, he is.
- What's the name of your sister-in-law?
- Her name's Norinniso.
- Do they have any children?
- Yes, they have a son and a daughter.
- What are your nephew's and niece's names?
- Their names are Sabur and Anisa.

- Hello, son, what is your name?
- Dilovar.

- Диловарчон, ту дада дорй?	- <i>Dilovarjon, have you got a father?</i>
- Ха.	- <i>Yes.</i>
- Бува чй?	- <i>And a mother?</i>
- Бува ҳам дорам.	- <i>I've got a mother, too.</i>
- Росташа гӯ ⁷ , дадат нағз, ё буват ⁸ ?	- <i>Tell me, whom do you love more: your father or your mother?</i>
- Бувам...	- <i>My mother...</i>

ГРАММАТИКА

GRAMMAR

Conjugation of Verbs: Present-Future Tense

One of the most important features of Tajiki verbs is their being conjugated according to the person and number of the subject. The part of the word, following the verb stem, that indicates the number and person of the verb is called the verb ending, or subject marker.

Conjugation of the irregular verb "доштан" ("to have") in the present-future tense

<i>Person</i>	<i>Singular</i>	<i>Plural</i>
I	(ман) дорам – <i>I have</i>	(мо) дорем – <i>we have</i>
II	(ту) дорй – <i>you have</i>	(шумо) доред – <i>you have</i>
III	(ӯ, вай) дорад – <i>he/she has</i>	(онҳо) доранд – <i>they have</i>

The present tense verb stem of the verb *доштан* is "дор". The verb endings, or subject markers, are "-ам", "-й", "-ад", "-ем", "-ед", and "-анд". Since the verb endings indicate the number and person of the subject of the verb, use of personal pronouns with verbs is unnecessary in Tajiki and they are usually omitted: e.g.

дорам = ман дорам, дорй = ту дорй, etc.

The negative form of the verb is formed by adding the prefix "на-". It is always joined to the verb as a single word in writing:

Negative conjugation of the irregular verb "доштан" ("to have") in the present-future tense

<i>Person</i>	<i>Singular</i>	<i>Plural</i>
I	надорам – <i>I don't have</i>	надорем – <i>we don't have</i>
II	надорй – <i>you don't have</i>	надоред – <i>you don't have</i>
III	надорад – <i>he/she doesn't have</i>	надоранд – <i>they don't have</i>

Simple Questions

In Tajiki, simple questions are formed by adding a question mark to sentences, without changing the order of the words. In speech, similar to English, the change is indicated by a final rise in intonation:

- Шумо падар доред.	- <i>You have a father.</i>
- Шумо падар доред?	- <i>Have you got a father?</i>

⁷ *Росташа зӯ* = *Росташро зӯй*, meaning, "tell the truth."

⁸ *Дадат* = *Дадаат*, meaning, "your father." *Бувам* = *буваат*, meaning, "your mother."

In northern dialects, questions can also be formed by adding the question particle “-мӣ” to the end of the sentence. It is never stressed and is always written as being separated from the word to which it is added by a hyphen:

- Ту писар дорӣ-мӣ? – Do you have a son?
 – Салим зан дорад-мӣ? – Is Salim married?

In literary Tajiki, the question particles *oē* and *магар* (“really?”) are also sometimes used to form questions. They usually come at the start of the sentence and express doubt or surprise:

- *Oē* Шумо падар доред? – Do you have a father?
 – *Магар* у шавҳар дорад? – Does she really have a husband?

The conjunction *ē* (“or”) is also used to form specific questions:

- Шумо писар доред *ē* духтар? – Do you have a son or a daughter?
 – Ин писар *ē* духтар? – Is this a boy or a girl?

Positive and negative responses to questions

?	+	-
Шумо падар доред? (Have you got a father?)	Ҳа, ман падар дорам. (Yes, I've got a father.)	Не, ман падар надорам. (No, I haven't got a father.)
Ту шавҳар дорӣ? (Have you got a husband?)	Бале, ман шавҳар дорам. (Yes, I've got a husband.)	Не, ман шавҳар надорам. (No, I haven't got a husband.)
У писар дорад? (Has he got a son?)	Ҳа, у писар дорад. (Yes, he's got a son.)	Не, у писар надорад. (No, he hasn't got a son.)

The affirmative words “*ҳа*” and “*бале*” (“yes”) are synonyms, but “*бале*” is the more literary form.

The Conjunction “*ва*” (“-y” and “-ю”)

In Tajiki, there are two forms of the conjunction “and”: *ва* and “-y” (“-ю”). The conjunction *ва* is always written separately from the words it links:

- Дуст *ва* бародар. Friend and brother.
 Домод *ва* арӯс. Bride and groom.
 Карим *ва* Насим. Karim and Nasim.

In contrast, the conjunctions “-y” and “-ю” are always written attached to the first of the two linked words. The conjunction “-y” is used following a consonant and “-ю” following a vowel:

- Падару писар. Father and son.
 Домоду арӯс. Bride and groom.
 Нигинаю Аниса. Nigina and Anisa.
 Бобою набера. Grandfather and grandson.

It should be stated that the conjunction “*ва*” is mostly used to join sentences in literary Tajiki. In colloquial Tajiki, “-y” and “-ю” are normally used to join words. In the literary language, another variant “-еу” is also used following a vowel:

- моу шумо. We and you.
 холаеу амма. Maternal and paternal aunts.

МАШҚҶО

EXERCISES

1. Construct sentences based on the following table:

Example: Ман падар дорам. Номи падарам Вали аст.

	падар		падарам	Олим	
	модар		модарам	Нор	
Ман	писар	дорам.	Номи	писарам	Наим аст.
	хоҳар			хоҳарам	Азиза
	амак			амакам	Аниса
	хола			холаам	Муниса

2. Construct sentences based on the following table:

Example: Мадина шавҳар дорад. Номи шавҳараш Далер аст.

Мадина	зан		зан...	Далер	
Акрам	шавҳар		шавҳар...	Миҷгона	
Ҷон	бародар		бародар...	Саттор	
Марк	хоҳар		хоҳар...	Ромиш	
Ҷил	модар	дор....	Номи	модар...	Али аст.
Мо	падар			падар...	Сулҳия
Онҳо	писар			писар...	Аббос
Ту	духтар			духтар...	Мастон
Шумо	амма			амма...	Дилором
Ӯ	тағо			тағо...	Таҳмина

3. Fill in the following spaces (...) with appropriate words:

Example: Номи падарам Аҳроп аст.

a. ... падарам Аҳроп аст.	b. Мавзуна шавҳар ...
c. Ӯ як ... дорад.	d. Номи ... Акрам Муҳаммад аст.
e. Номи ... Бахтиёр аст.	f. Номи занам Гуландом...
g. Ту модар ... ?	h. Сафар бародар ... хоҳар дорад?
i. Номи ... ту чӣ?	

4. Fill in the following spaces (...) with appropriate words:

Example: Ман модар дорам.

a. Ман ... дорам.	b. Шумо ... доред.	c. Онҳо ... доранд.
d. Парвиз ... дорад.	e. Ту ... дорӣ.	f. Мо ... дорем.
g. Эрачу Искандар ... доранд.		

5. Complete the following sentences with the correct personal pronouns:

Example: Мо хоҳар дорем.

a. ... хоҳар дорем.	b. ... бародар доред?	c. ... падару модар доранд.
d. ... амак дорӣ?	e. ... зан дорад.	f. ... як писару як духтар дорам.

6. Complete the following sentences with the correct verb endings:

Example: Ҳалима бародар дорад.

a. Ҳалима бародар дор...	b. Ман хола дор ...	c. Мо тағо дор...
d. Онҳо фарзанд надор...	e. Бародарам зан дор...	f. Ту модар дор ...
g. Шумо падар дор ... ?	h. Хуршеда шавҳар дор ...	

7. Give positive and negative responses to the following questions:

Example: Шумо писар доред?

⇒ Ха, ман писар дорам.⇒ Не, ман писар надорам.

a. Рустам падар дорад?	b. Онҳо модар доранд?
c. Ту бародар дорӣ?	d. Усмону Нозим хоҳар доранд?
e. Шумо фарзанд доред?	f. Фарзона шавҳар дорад?

8. Read the following text and express the same information in English:

Номи ман Диловар аст. Ман падару модар ва як хоҳар дорам. Номи падарам Иброҳим ва номи модарам Малоҳат аст. Хоҳарам Азиза ном дорад.¹ Ӯ шавҳар дорад. Номи язнаам Мурод аст. Онҳо як писару як духтар доранд. Номи қиянқоҳям Фарҳод ва Фарзона аст.

Ман амаку хола ҳам дорам. Номи амакам Шавкат ва номи холаам Шарифа аст.

9. Read the proverbs below. Memorise any that you might be able to use in conversation:

Фарзанди нағз - боғи падар,
Фарзанди бад - доғи падар.

*A good child is his father's garden;
a bad child is his sorrow.*

– Духтар чӣ гуна?
– Модар намуна.

– *What's a daughter?*
– *The model of her mother.*

Дӯстони нағз мисли фарзандони як падару модаранд.

Good friends are like the children of one father and mother.

Аз хеши дур ҳамсоия наздик бех.

A close neighbour is better than a distant relative.

Чанги зану шавҳар то лаби чоғах.

A husband and wife's quarrelling only goes as far as the edge of the bed.

Падар розӣ, модар розӣ - Худо розӣ.

If the father is satisfied and the mother is satisfied, then is God also satisfied.

Аз хурдон хато, аз бузургон ато.

The young make mistakes; the great forgive.

САНЧИШ

QUIZ

1. Give answers to the following questions:

1. – Шумо бародар доред?

– ...

2. – Наргис шавҳар дорад?

– ...

3. – Номи хоҳаратон чӣ?

– ...

4. – Ин писари Шумо?

– ...

8. – Онҳо бобо доранд?

– ...

9. – Номи модари ӯ чӣ?

– ...

10. – Шинос шавед: ин кас бародари ман Насим.

– ...

11. – Ин кас кӣ?

– ...

¹ Хоҳарам Азиза ном дорад. = Номи хоҳарам Азиза аст.

5. – Бародари Шумо зан дорад?

– ...

6. – Ту амак дорӣ?

– ...

7. – Номи қиянат чӣ?

– ...

12. – Номи Шумо Азиз?

– ...

13. – Ӯ хола дорад?

– ...

14. – Номи холаи Парвона чӣ?

– ...

2. Fill in the questions corresponding with the following answers:

1. – ... ?

– Не, ман хоҳар надорам.

2. – ... ?

– Ҳа, Сайф зан дорад.

3. – ... ?

– Ҳа, ман як писар дорам.

4. – ... ?

– Номи бародараш Хуршед аст.

5. – ... ?

– Ин набераи ман аст.

6. – ... ?

– Номи духтарам Фарангис аст.

7. – ... ?

– Ҳа, онҳо падару модар доранд.

8. – ... ?

– Не, ӯ амма надорад.

9. – ... ?

– Номи модари ӯ Мадина аст.

10. – ... ?

– Номи янгаам Мунира аст.

11. – ... ?

– Ҳа, Самад тағо дорад.

12. – ... ?

– Номи ман Нодира аст.

3. Make up dialogues using the material in lesson three and, if possible, role-play the situations with a language helper or other language partner.

4. Write a description about yourself similar to that in exercise 8.

Дарси 4

Lesson 4

Маориф – Касбу кор

Education – Professions

ШАРҲ

COMMENTARY

Children are usually part of a kindergarten (*боғча*) from the age of one-and-a-half and do not go to school (*мактаби миёна*) until they are seven years old. This has two divisions: elementary classes, the first four years (*синфҳои ибтидоӣ*), and upper classes, years five to eleven (*синфҳои болоӣ*). Some people leave school after year nine (so, at age 16) and are awarded a certificate (*аттестат* or *шаҳодатнома*) of incomplete school education (*маълумоти миёнаи нопурра*); those who study to year eleven (age 18) receive a certificate of school education (*маълумоти миёна*).

Having left school, there are then two ways into a profession: firstly, by studying at an institute or university (*доншиноҳ*) and, secondly, by training as an apprentice under an *усто* – a “master.” University degrees usually last four or five years, and two types of diploma (*диплом*) are awarded: blue (pass) and red (pass with distinction). Some places are now offering an alternative two-tier system equivalent to the B.A. and M.A.—a four year *бакалавр* and a two-year *магистр*. Those who continue their education beyond this level, do so as *аспирант*, either for three years of full-time study (*рӯзона*) or four years part-time (*ғоибона*). After this period, the *аспирант* may defend his thesis to become a “master of science” (*номзади илм*). The few who continue beyond this level may gain a doctorate after two or three years, to become *докторант*.

The second route of training—as an apprentice—is more traditional and is particularly found in the handicrafts. Fathers teach their sons the profession of their ancestors and by this means trades and professions are passed from one generation to the next. In addition, other people – neighbours, acquaintances, and relatives – bring their children to work as apprentices to skilled masters. The masters teach their trade to apprentices for a certain period of time, after which the apprentices are able to work by themselves. Professions that are passed on from one generation to the next or by apprentices training under a master are the most ancient of professions and include workmen, jewellers, copper-workers, carpenters, painters, butchers, bakers, sweet-makers, hairdressers, shoemakers, carpet-makers, and tailors of national clothes.

In recent years, technical institutes and colleges (*омӯзишгоҳ*) have also begun teaching these traditional professions. However, with the emergence of these, the importance of these traditional trades and professions has diminished. Folk craftsmen, of course, do not possess a diploma or certificate; their main orders come from individuals, and their products are to be seen in the local markets. These specialists, or masters, are called *усто* and to distinguish between them their particular profession is sometimes added to their title; for instance, *устои харром* (“a carpenter”), *устои сарпарои* (“a hairdresser or barber”), and *устои мӯзадӯз* (“a shoemaker”). Most of these masters work both in state workshops and carry out additional orders for other individuals. The form of payment for such work can be hourly, daily or by the job. Folk craftsmen also display their products in international exhibitions. In Tajikistan, there are a significant number of people who have won prizes in various competitions and exhibitions.

In historical cities, streets are often still named after the particular kind of craftsmen who traditionally worked in that street. For instance, in Istaravshan (north Tajikistan) there are famous streets of knife-makers, cotton-dyers, butchers, and so on.

ЛУФАТ

ихтисос	<i>speciality</i>
сафир	<i>ambassador</i>
мудир	<i>chairman, manager</i>
корманд	<i>employee</i>
котиб (fem.: котиба)	<i>secretary</i>
хуқуқшинос	<i>legislator</i>
нафақахӯр	<i>pensioner</i>
тарҷумон	<i>interpreter</i>
муаллим (fem.: муаллима)	<i>teacher</i>
аспирант	<i>graduate student</i>
мактабча	<i>schoolchild</i>
коргар	<i>employee, worker</i>
ошпаз	<i>cook</i>
рассом	<i>artist</i>
сароянда	<i>singer</i>
актёр (хунарманд) ²	<i>actor, actress</i>
суратгир	<i>photographer</i>
усто	<i>master, foreman, skilled workman</i>
механик	<i>mechanic</i>
муҳандис	<i>engineer</i>
заргар	<i>jeweller</i>
қассоб	<i>butcher</i>
қолинбоф	<i>carpet-maker</i>
мӯзадӯз	<i>shoemaker</i>
шаҳр	<i>city, town</i>
бозор	<i>market</i>
донишгоҳ	<i>university</i>
факулта	<i>faculty</i>
сафорат / сафоратхона	<i>embassy</i>
вазират	<i>ministry</i>
ташкилоти байналмилалӣ	<i>international organisation</i>
идора	<i>office</i>
банк	<i>bank</i>
саргарошхона	<i>hairdresser's, barber's</i>
нон	<i>flat, round bread</i>
шакар	<i>sugar</i>
савод	<i>literacy</i>
бесаводӣ	<i>illiteracy</i>
таълим / таълимот	<i>teaching, instruction</i>

VOCABULARY

вазифа	<i>position, post</i>
вазир	<i>minister</i>
раис	<i>director, head</i>
корчаллон	<i>businessman</i>
савдогар (точир) ¹	<i>merchant, dealer, tradesman</i>
иктисодчӣ	<i>economist</i>
духтур	<i>doctor</i>
ронанда	<i>driver</i>
донишҷӯ	<i>student</i>
шогирд	<i>student; disciple</i>
талаба (fem.: толиба)	<i>pupil</i>
деҳқон	<i>peasant, farmer</i>
сартарош	<i>hairdresser, barber</i>
наққош	<i>painter</i>
навозанда	<i>musician</i>
варзишгар	<i>sportsman</i>
нависанда	<i>author, writer</i>
шоир (fem.: шоира)	<i>poet</i>
посбон	<i>guard, watchman</i>
меъмор	<i>architect, builder</i>
оҳангар	<i>blacksmith</i>
кордгар	<i>knife-maker</i>
нонвой	<i>baker</i>
дуредгар / харрот	<i>carpenter</i>
дӯзанда	<i>seamstress</i>
ошхона	<i>national cafe</i>
мағоза	<i>shop</i>
мактаб	<i>school</i>
боғча	<i>kindergarten</i>
устохона	<i>workshop</i>
корхона	<i>workshop, enterprise</i>
ширкат	<i>firm, company</i>
беморхона / бемористон	<i>hospital</i>
почта	<i>post-office</i>
театр	<i>theatre</i>
кинотеатр	<i>cinema</i>
автобаза	<i>bus depot</i>
орд	<i>flour</i>
қанд	<i>sweets, candy</i>
босавод	<i>literate</i>
бесавод	<i>illiterate</i>
таълимӣ	<i>educational</i>

¹ The first form is spoken Tajiki form; the word in parenthesis is the literary Tajiki word.² The first form is a foreign word assimilated into Tajiki via Russian; the word in parenthesis is the literary Tajiki word. *Хунарманд* includes not just actors and actresses from film and theatre, but all artistes.

тафтиш	<i>inspection</i>	касбӣ	<i>professional</i>
диплом	<i>(university) degree</i>	рисола	<i>thesis</i>
хабар	<i>information, news</i>	хатм	<i>graduation</i>
машхур	<i>well-known, famous</i>	нафақа	<i>pension</i>
серкор	<i>busy</i>	танбал	<i>lazy</i>
будан (бош)	<i>to be</i>	кардан (кун)	<i>to make, to do</i>
кор кардан	<i>to work, to do</i>	зиндагӣ кардан	<i>to live</i>
хондан (хон)	<i>to read, to study</i>	таҳсил кардан	<i>to study</i>
дифоъ кардан	<i>to defend (a thesis)</i>	хатм кардан	<i>to graduate</i>
Шумо дар кучо кор мекунед?		Where do you work?	
Ман дар мактаб кор мекунам.		I work in a school.	
Ихтисоси Шумо чӣ?		What's your speciality?	
Ман муҳандис.		I'm an engineer.	
Шумо дар кадом вазифа кор мекунед?		What's your position?	
(Шумо кӣ?)			
Ман муаллими донишгоҳ. (Ман дар вазифаи муаллим кор мекунам.)		I'm a university teacher.	
Шумо дар кучо мехонед?		(I work as a university teacher.)	
Ман дар донишгоҳ мехонам.		Where do you study?	
Шумо духтур?		I study at university.	
Ҳа, ман духтур.		Are you a doctor?	
Шумо кор мекунед?		Yes, I'm a doctor.	
Не, ман кор намекунам, ман мехонам.		Do you work?	
		No, I don't; I study.	

СӮҲБАТӢО

DIALOGUES

1.

- Салом алейкум!
- Салом алейкум!
- Биёед шинос мешавем: номи ман Мансур.
- Бисёр хуб. Номи ман Сомон.
- Сомон, ихтисоси Шумо чӣ?
- Ман муаллим. Шумо чӣ?
- Ман муҳандис.

- Hello.
- Hi.
- We've not met: my name's Mansur.
- Nice to meet you. My name's Somon.
- Somon, what do you do?
- I'm a teacher. And you?
- I'm an engineer.

2.

- Ин кас кӣ?
- Ин кас дӯсти ман – Баҳодур.
- Баҳодур, Шумо дар кучо кор мекунед?
- Ман дар сафорат кор мекунам.
- Вазифаи Шумо чӣ?
- Ман тарҷумон.

- Who is this?
- This is my friend: Bahodur.
- Bahodur, where do you work?
- I work at an embassy.
- What's your position?
- I'm an interpreter.

3.

- Шарифҷон, Шумо мехонед ё кор мекунед?
- Ман мехонам.
- Шумо дар кучо мехонед?
- Ман дар донишгоҳ мехонам.

- Sharifjon, do you study or work?
- I study.
- And where do you study?
- I study at university.

- Шумо дар кучо зиндагӣ мекунед?
- Ман дар Душанбе зиндагӣ мекунам.

4.

- Фароғат, Шумо бародар доред?
- Ҳа, ман бародар дорам.
- Номи бародари Шумо чӣ?
- Номи бародарам Нурулло.
- Нурулло кор мекунад?
- Ҳа, ӯ кор мекунад.
- Касби ӯ чӣ?
- Ӯ харрот.

- *Where do you live?*
- *I live in Dushanbe.*

- *Faroghat, have you got a brother?*
- *Yes, I have.*
- *What's his name?*
- *His name's Nurullo.*
- *Does Nurullo work?*
- *Yes, he does.*
- *What does he do?*
- *He's a carpenter.*

5.

- Файзулло, Шумо духтур?
- Не, ман духтур не, ман муаллим.
- Шумо дар кучо кор мекунед?
- Ман дар донишгоҳ кор мекунам.

- *Faizullo, are you a doctor?*
- *No, I'm not; I'm a teacher.*
- *Where do you work?*
- *I work in the university.*

6.

- Зумрат, шинос шав, ин кас дугонаи ман
- Мари.
- Хеле мамнунам. Мари, ихтисоси Шумо чӣ?
- Ман ҳуқуқшинос.
- Шумо дар кучо кор мекунед?
- Ман дар ташкилоти байналмилалӣ кор мекунам. Шумо кӣ?
- Ман тарҷумон.
- Шумо дар кучо кор мекунед?
- Ман дар сафорат кор мекунам.

- *Zumrat, let me introduce you, this is my friend: Mary.*
- *Nice to meet you. Mary, what do you do?*
- *I'm a lawyer.*
- *Where do you work?*
- *I work for an international organisation. What about you?*
- *I'm an interpreter.*
- *Where do you work?*
- *I work at an embassy.*

7.

- Сӯҳроб, ту кор мекуни ё мехони?
- Ман кор мекунам.
- Дар кучо кор мекуни?
- Ман иқтисодчӣ, дар бонки миллӣ кор мекунам.
- Дӯсти ту Қайум чӣ? Ӯ ҳам кор мекунад?
- Не, ӯ дар коллеч мехонад.

- *Suhrob, do you work or study?*
- *I work.*
- *Where do you work?*
- *I'm an economist; I work in the national bank.*
- *And your friend Qayum? Does he work, too?*
- *No, he studies in college.*

8.

- Шинос шав, Умарҷон, инҳо дӯстони ман.
- Шарофҷон тарҷумон аст, дар ташкилоти байналмилалӣ кор мекунад.
- Муҳаммад ронанда аст, ӯ дар автобаза кор мекунад.
- Асаду Самад донишҷӯ, ҳарду дар донишгоҳ мехонанд.
- Аз дидани Шумо шодам.
- Мо ҳам. Мебахшед, номи Шумо чӣ?
- Номи ман Умар. Ман ҳамкори Хуршед.

- *Let me introduce you, Umarjon; these are my friends. Sharofjon is an interpreter and works for an international organisation. Muhammad is a driver and works in a bus depot. Asad and Samad are university students.*
- *Nice to meet you.*
- *And you. Sorry, what's your name?*
- *My name's Umar. I'm Khurshed's colleague.*

- Шумо ҳам ҳуқуқшинос?
- Не, ман корчаллон.

9.

- Сайф, тағои ту чӣ кор мекунад?
- Тағоям коргар. Ӯ дар корхона кор мекунад.
- Амакат чӣ кор мекунад?
- Амакам деҳқон.
- Бобоят ҳам кор мекунад?
- Не, ӯ нафақахӯр.

10.

- Мадина, ту падару модар дорӣ?
- Ҳа.
- Номи онҳо чӣ?
- Номи падарам Султон, номи модарам Дилбар.
- Онҳо кор мекунанд?
- Ҳа.
- Дар кучо кор мекунанд?
- Падарам ҳуқуқшинос, ӯ дар вазорат кор мекунад. Модарам духтур. Вай дар беморхона кор мекунад.
- Ту хоҳару бародар ҳам дорӣ?
- Ҳа, ман як бародар ва як хоҳар дорам.
- Онҳо ҳам кор мекунанд?
- Не, бародарам дар донишгоҳ таҳсил мекунад, хоҳарам дар мактаб мехонад.

11.

- Баҳром, ин чӣ?
- Ин корхона.
- Дар ин ҷо кӣҳо кор мекунанд?
- Дар ин ҷо коргарони касбу кори гуногун – харротон, муҳандисон, ронандагон кор мекунанд.
- Он чӣ?
- Он театр.
- Дар он ҷо кӣҳо кор мекунанд?
- Дар он ҷо сарояндагон, актёрҳо, навозандагон кор мекунанд.
- Вай чӣ?
- Вай корхонаи ҳунарҳои дастӣ. Дар он оҳангарон, заргарон, қолинбофон, дӯзандагон кор мекунанд.

- *Are you a lawyer, too?*
- *No, I'm a businessman.*

- *Saif, what does your uncle do?*
- *My uncle's a worker. He works in a workshop.*
- *What does your {paternal} uncle do?*
- *My uncle's a farmer.*
- *Does your grandfather work, too?*
- *No. He's a pensioner.*

- *Madina have you got parents?*
- *Yes, I have.*
- *What are their names?*
- *My father's name's Sul-ton, my mother's name's Dilbar.*
- *Do they work?*
- *Yes.*
- *Where?*
- *My father's a lawyer; he works in one of the ministries. My mother's a doctor; she works in a hospital.*
- *Do you have a brother and a sister?*
- *Yes. I have one brother and one sister.*
- *Do they work?*
- *No, my brother studies at university and my sister's at school.*

- *Bahrom, what is this?*
- *It's a workshop.*
- *Who works here?*
- *People of various professions work here: carpenters, engineers, and drivers.*
- *And what's that?*
- *That's a theatre.*
- *And who works there?*
- *Singers, actors and musicians work there.*
- *What's that?*
- *That's a handicraft enterprise. Blacksmiths, jewellers, carpet-makers and seamstresses work there.*

ГРАММАТИКА

GRAMMAR

Conjugation of Verbs: More Present-Future Tense

*Conjugation of the verb "будан" ("to be") in the present-future tense
Version 1*

<i>Person</i>	<i>Singular</i>	<i>Plural</i>
I	мебошам – <i>I am</i>	мебошем – <i>we are</i>
II	мебошӣ – <i>you are</i>	мебошед – <i>you are</i>
III	мебошад – <i>he/she is</i>	мебошанд – <i>they are</i>

Version 2

<i>Person</i>	<i>Singular</i>	<i>Plural</i>
I	(ман) ...ам – <i>I am a ...</i>	(мо) ...ем – <i>we are ...</i>
II	(ту) ...ӣ – <i>you are a ...</i>	(шумо) ...ед – <i>you are ...</i>
III	(ӯ) ... аст – <i>he/she is a ...</i>	(онҳо) ...анд – <i>they are ...</i>

In the second form of the verb *to be* (*будан*) in the present-future tense, just the copula suffixes are used in the place of the verb. This second form is the one most commonly used:

Ман коргарам.	=	Ман коргар мебошам.	–	<i>I am a worker.</i>
Ту коргарӣ.	=	Ту коргар мебошӣ.	–	<i>You are a worker.</i>
ӯ коргар аст.	=	ӯ коргар мебошад.	–	<i>He / she is a worker.</i>
Мо коргарем.	=	Мо коргар мебошем.	–	<i>We are workers.</i>
Шумо коргаред.	=	Шумо коргар мебошед.	–	<i>You are workers.</i>
Онҳо коргаранд.	=	Онҳо коргар мебошанд.	–	<i>They are workers.</i>

In colloquial Tajiki, the copula suffixes are frequently dropped:

Ман коргар. = Ман коргарам.

Падари ӯ коргар. = Падари ӯ коргар аст.

In literary Tajiki, there is a further third form of the verb used: *ҳастам, ҳастӣ, ҳаст, ҳастем, ҳастед, ҳастанд*; the negative form of which is: *нестам, нестӣ, нест, нестем, нестед, нестанд*. However it is very rare, so it hasn't been included here. [Cf. the section "Аст" and "Ҳаст" later in this lesson.]

Conjugation of regular verbs in the present-future tense

With the exception of *доштан*, described in the previous lesson, and *будан*, described above, the present-future tense is formed by adding the prefix "ме-" and the subject marker verb endings to the present tense verb stem. Verbs in the vocabulary lists are shown in the infinitive with their present tense verb stems in parentheses. For *кардан* (meaning "to make, to do" but usually occurring together with nouns and adjectives as part of compound verbs rather than on its own), the present tense verb stem is "кун;" thus:

Conjugation of the verb “кор кардан” (“to work”) in the present-future tense

<i>Person</i>	<i>Singular</i>	<i>Plural</i>
I	кор мекунам	кор мекунем
II	кор мекунӣ	кор мекунед
III	кор мекунад	кор мекунанд

Conjugation of the verb “зиндагӣ кардан” (“to live”) in the present-future tense

<i>Person</i>	<i>Singular</i>	<i>Plural</i>
I	зиндагӣ мекунам	зиндагӣ мекунем
II	зиндагӣ мекунӣ	зиндагӣ мекунед
III	зиндагӣ мекунад	зиндагӣ мекунанд

The present-future tense has a broad range of meaning and is used in situations that would require the present simple, the present continuous, or the future use of “going to” in English. See lesson six for more detail about use of the present-future tense:

Ман дар Хоруг <i>зиндагӣ мекунам.</i>	<i>I live in Khorugh.</i>
Ӯ ҳоло дар бозор <i>кор мекунад.</i>	<i>She's now working in the market.</i>
Магар Шумо дар Тавилдара <i>кор мекунед?</i>	<i>Are you really going to work in Tavildara?</i>

It is important to note that verbs always come at the end of Tajiki sentences:

Ман дар донишгоҳ <i>кор мекунам.</i>	<i>I work at the university.</i>
--------------------------------------	----------------------------------

The negative form of verbs are formed by adding the prefix “на-”:

Ман <i>кор намекунам.</i>	<i>I don't work.</i>
---------------------------	----------------------

To ask “where ... ?”, the words “дар кучо ... ?” are used, preceding the verb:

– Шумо <i>дар кучо</i> кор мекунед?	– <i>Where</i> do you work?
-------------------------------------	-----------------------------

Plural Forms of Nouns

<i>Suffix “-ҳо”</i>		
бозор	бозорҳо	<i>markets</i>
мактаб	мактабҳо	<i>schools</i>
вазират	вазиратҳо	<i>ministries</i>
сафорат	сафоратҳо	<i>embassies</i>
<i>Suffix “-он”</i>		
модар	модарон	<i>mothers</i>
муаллим	муаллимон	<i>teachers</i>
сафир	сафирон	<i>ambassadors</i>
духтур	духтурон	<i>doctors</i>
<i>Suffix “-гон”</i>		
сароянда	сарояндагон	<i>singers</i>
нависанда	нависандагон	<i>writers</i>
дӯзанда	дӯзандагон	<i>seamstresses</i>
<i>Suffix “-ён”</i>		
бобо	бобоён	<i>grandfathers</i>
амрикой	амрикойён	<i>Americans</i>
<i>Suffix “-вон”</i>		
хинду	хиндувон	<i>Indians</i>

Notes:

1. The suffix “-*ҳо*” is universal and can be used with all nouns: *бозор-бозорҳо, коргар-коргарҳо, нависанда-нависандаҳо, бобо-бобоҳо, ҳинду-ҳиндуҳо*.
2. The suffix “-*он*” is used with nouns for rational beings and professions: *одам-одамон, коргар-коргарон*.
3. The suffixes “-*гон*”, “-*вон*”, and “-*ён*” are variants of the suffix “-*он*”: “-*гон*” is used following the vowel “*а*” (e.g. *нависандагон*), “-*ён*” following the vowels “*о*” and “*ӯ*” (e.g. *бобоён, амрикоён*), and “-*вон*” following the vowel “*у*” (e.g. *ҳиндувон*).
4. In colloquial Tajiki, the plural suffix is pronounced /-o/ after a consonant (e.g. *одамҳо /odamo/, муаллимҳо /muallimo/*) and /-ho/ after a vowel (e.g. *хонаҳо /khonaho/, ҳиндуҳо /hinduho/*).
5. In literary Tajiki, certain kinds of Arabic plural nouns are also used. The ways of forming Arabic plurals is comparatively complex and complicated. For more information, see the section “A Brief Introduction to Tajiki Grammar” at the end of the book.

“*Аст*” and “*Ҳаст*”

Аст and the negative form *нест* or, colloquially, *не* is the equivalent of “is” in English. It is used to make statements about things:

Ин китоб *аст*.

This is a book.

Китоб дар рӯйи миз *аст*.

The book is on the table.

Ин падари ман *аст*.

This is my father.

Номи модарам Ҳабиба *аст*.

My mother's name is Habiba.

Падарам дар хона *аст*.

My father is at home

In spoken Tajiki, *аст* is not usually said:

Ин китоб.

This is a book.

Ин модари ман.

This is my mother.

Номи ман Саид.

My name's Said.

Ҳаст, the negative form of which is also *нест*, is the equivalent of “there is” in English. It is used to make statements about the existence of things. (It should not to be confused with the rare third form the verb *будан* mentioned earlier in this grammar section):

– Дар хона кӣ *ҳаст*?

– Who is (there) at home?

– Дар хона падарам *ҳаст*.

– My father is (there) at home.

– Нон *ҳаст*?

– Is there any bread?

– Ҳа, *ҳаст*. / Не, *нест*.

– Yes, there is. / No, there isn't

The word *ҳаст* also sometimes appears in a plural form, *ҳастанд*, when used to talk about people:

Дар хона падару модарам *ҳастанд*.

My parents are (there) at home.

However, plural nouns for non-living things simply use “*ҳаст*”:

Дар мағоза нон ва панир *ҳаст*.

There is bread and cheese in the shop.

МАШҚҶО

EXERCISES

1. Insert the correct form of the verb “кор кардан” in the spaces (...) below:

Example: Мо дар донишгоҳ кор мекунем.

a. Мо дар донишгоҳ ...	b. Шумо дар кучо ... ?
c. Онҳо дар вазорат ...	d. Падару модарам дар беморхона ...
e. Хоҳарам дар мактаб ...	f. Ҷон дар сафорат ...
g. Шумо дар бонк ... ?	

2. Give positive and negative responses to the following questions:

a) Example: Шумо духтур?

⇒ Ҳа, ман духтур.

⇒ Не, ман духтур не, ман муҳандис.

a. Ӯ муаллим (аст)?	b. Онҳо ҳуқуқшинос?
c. Шумо ронанда?	d. Онҳо кор мекунанд?
e. Ту мехонӣ?	f. Бародарони ту коргаранд?

b) Example: Ин мактаб (аст)?

⇒ Ҳа, ин мактаб (аст).

⇒ Не, ин мактаб не, ин донишгоҳ (аст).

a. Ин вазорат?	b. Ин ширкат аст?	c. Ин бонк?
d. Ин мағоза?	e. Вай сафорат аст?	f. Он мактаб аст?
g. Он бозор аст?		

3. Construct sentences based on the following table, using the correct verb endings:

Example: Ман дар Душанбе зиндагӣ мекунам.

ман		Душанбе	
онҳо		Лондон	
шумо		Вашингтон	
мо		Маскав	
ӯ	дар	Тоҷикистон	зиндагӣ мекун...
Аҳмад		Амрико	
Филипп		Инглистон	
ту		Италия	
падарам		Хучанд	
модарат		Бадахшон	

4. Change the following nouns into the plural:

Example: Муаллими мо ⇒ муаллимони мо.

a. Корғари хуб.	b. Хоҳари ту.	c. Тарҷумони сафорат.
d. Корманди ширкат.	e. Бародари ман.	f. Духтури беморхона.
g. Муаллимаи мактаб.	h. Донишҷӯи донишгоҳ.	

5. Answer the following questions:

- Шумо дар кучо кор мекунед?
- Падари Шумо дар кучо зиндагӣ мекунад?
- Модаратон кор мекунанд?
- Шумо кор мекунед ё мехонед?
- Онҳо дар кучо зиндагӣ мекунанд?
- Духтурон дар кучо кор мекунанд?
- Муаллими онҳо дар кучо зиндагӣ мекунад?

6. Insert the word “аст” or “ҳаст” in the spaces (...) below, as appropriate:

Examples: *Ин хона аст. Дар мағоза нон ҳаст?*

a. Ин падари ман ...	b. Падарам дар хона ...
c. Дар хона кӣ ... ?	d. Дар хона бародарам ...
e. Китоб дар кучо ... ?	f. Китоб дар рӯи миз ...
g. Дар мағоза шакар ... ?	h. Ҳа, дар мағоза шакар ...

7. Fill in the following spaces (...) with appropriate words from the vocabulary list for lesson 4:

Example: *Салима духтур аст. Ӯ дар беморхона кор мекунад.*

- Ман Ман дар ... кор мекунам.
- Бародарам Ӯ дар ... кор мекунад.
- Рашид Ӯ дар ... кор мекунад.
- Мо Мо дар ... мехонем.
- Шумо ... ? Шумо дар ... кор мекунад?

8. Read the following text and express the same information in English:

Номи ман Томас аст. Ихтисоси ман меъмор аст. Ман дар ташкилоти байналмилалӣ кор мекунам. Ҳоло дар Тоҷикистон зиндагӣ мекунам.

Ман падару модар ва як бародар дорам. Падарам духтур аст. Ӯ дар беморхона кор мекунад. Модарам муаллима аст. Вай дар мактаб кор мекунад. Онҳо дар Берлин зиндагӣ мекунад. Номи бародарам Марк аст. Марк муҳандис аст. Ӯ дар Амрико кор ва зиндагӣ мекунад.

9. Read the proverbs below. Memorise any that you might be able to use in conversation:

Ба як чавонмард чил ҳунар кам.

A young man can easily learn forty professions.³

Панҷ панчааш ҳунар аст.

He's a Jack of all trades.⁴

Қадри зар заргар бидонад.

A goldsmith knows the value of gold.

Сад задани сӯзангар – як задани оҳангар.

A hundred strokes of a needleworker is like one stroke of an ironworker.

Чаври устод беҳ аз меҳри падар.

The injustice of an instructor is better than the loving kindness of a father.

Аз бекор – ҳама безор.

Nobody needs idleness.

Аз бекорӣ – кадуқорӣ.

It's better to plant pumpkins than to be idle.

Кор кунӣ, роҳат меёбӣ.

If you work, you'll find ease.

Кори шаб – хандан рӯз.

Day-work is better than night-work.⁵

³ Literally: “Forty jobs is not too much for a young man.”

⁴ Literally: “Each of his five fingers has a different profession.”

⁵ Literally: “Night work is the cause of the day's laughter.”

САНЧИШ

QUIZ

1. Give answers to the following questions:

1. – Ихтисоси Шумо чӣ?

– ...

2. – Падари Шумо дар кучо кор мекунад?

– ...

3. – Ӯ духтур аст?

– ...

4. – Шумо кор мекунад?

– ...

5. – Онҳо дар кучо мехонанд?

– ...

2. Fill in the questions corresponding with the following answers:

1. – ... ?

– Ҳа, ман кор мекунам.

2. – ... ?

– Ман муаллим.

3. – ... ?

– Модарам дар Канада зиндагӣ мекунад.

4. – ... ?

– Ғайрат дар донишгоҳ мехонад.

5. – ... ?

– Ҳа, ӯ сафир аст.

3. Make up dialogues using the material in lesson four and, if possible, role-play the situations with a language helper or other language partner.**4. Write a description about yourself similar to that in exercise 8.**

6. – Расул дар кучо зиндагӣ мекунад?

– ...

7. – Духтурон дар кучо кор мекунанд?

– ...

8. – Дар хона кӣ ҳаст?

– ...

9. – Бародарони ӯ дар кучо зиндагӣ мекунад?

– ...

10. – Ӯ кӣ? (кист?)

– ...

6. – ... ?

– Ҳа, дар мағоза нон ҳаст.

7. – ... ?

– Ин китоб аст.

8. – ... ?

– Не, ӯ духтур не, ӯ муҳандис аст.

9. – ... ?

– Номи бародарам Довуд аст.

10. – ... ?

– Ӯ дар шахр зиндагӣ мекунад.

Дарси 5

Lesson 5

Хона – Ҳавлӣ – Боз

House – Courtyard – Garden

ШАРҲ

COMMENTARY

Homes in Tajikistan are generally of two kinds: traditional houses and apartments. Traditional houses, *ҳавлӣ*, are usually privately-owned, have a courtyard or garden, and consist of several rooms. More than one family usually live in such a house – parents with their sons and daughter-in-laws, for example. Walls of traditional houses are normally constructed out of mud, bricks, or cement. Rooms are typically arranged around a central courtyard, each having its own hallway or anteroom. In front of them, there will often be a veranda, which also serves as a place for sitting and resting during the summer. It is not the custom of people in the East, Tajiks included, to sleep in a Western-style bed (known as a *кат* or, by the Russian word, *кровать*). Instead, they make their bed from quilts (*кӯрна*). During the day, the *кӯрна* are piled on top of a chest (*сандуқ*) and covered with a special blanket; this pile is called a *тахмон*. For storing household items, shelves are built, sometimes as a cupboard set into the wall.

To heat rooms in the winter, Tajiks traditionally use a *сандали*. A *сандали* is a low, square table under which they place their feet in a special pit. In the middle of this pit there is a small hole for placing coal-dust, which burns slowly and without a flame. Above the *сандали*, a *кӯрна* is laid and the Tajiks sit with their legs beneath it. Naturally, these days, electric heaters and coal burners are also used. Like other Central Asian people groups, Tajiks usually sit on long, narrow quilts (*кӯрнача*). The tablecloth may either be laid on the floor or on a low national table.

Houses are normally single-storied, although many also have a basement. As time goes on, two-storied houses are also increasingly being built. *Ҳавлӣ* are built very close together in and around cities and are frequently semi-detached, so that the walls of the *ҳавлӣ* are often shared with those of neighbours. People often grow fruit trees and plant produce such as cucumbers, tomatoes, peppers, chillies, and herbs in their *ҳавлӣ*.

Apartment blocks are mostly found in cities. In such buildings there are a number of apartments, in each of which a different family usually lives. Apartments typically consist of up to five rooms.

ЛУҒАТ

VOCABULARY

ҳавлӣ	<i>house, garden, yard</i>	квартира	<i>apartment</i>
хона	<i>house, room; apartment</i>	дахлез	<i>anteroom; room leading to another</i>
уток	<i>room</i>	ошёна	<i>floor, storey</i>
дар	<i>door</i>	дарвоза	<i>gate</i>
девор	<i>wall</i>	тиреза	<i>window</i>
шифт	<i>ceiling</i>	фарш	<i>floor</i>
таххона [подвал] ¹	<i>cellar, basement</i>	[чердак]	<i>attic, loft</i>
бом	<i>roof</i>	айвон	<i>verandah</i>

¹ Words shown in square brackets are Russian words used in colloquial Tajiki.

зина, остона	<i>step</i>	зинапоя	<i>stairs</i>
боғ	<i>garden</i>	ҳавз	<i>pool (swimming)</i>
қуфл /qulf/	<i>lock</i>	калид	<i>key</i>
гараж	<i>garage</i>		
мехмонхона	<i>living room</i>	диван	<i>sofa</i>
курсӣ	<i>chair</i>	курсии нарм	<i>armchair</i>
миз	<i>table</i>	мизи миллий	<i>low national table</i>
қолин	<i>carpet, rug (for floor or wall)</i>	палас / палос	<i>synthetic carpet, rug (for floor)</i>
парда	<i>curtain</i>	сурат	<i>picture</i>
барқ	<i>electricity</i>	гармкунак	<i>radiator, heater</i>
радио	<i>radio</i>	телевизор	<i>television</i>
магнитофон	<i>tape player</i>	видеомагнитофон / видео	<i>video, VCR</i>
ҷевони китоб	<i>bookcase</i>	шамъ	<i>candle</i>
раф	<i>book-shelf</i>		
гулдон	<i>vase</i>		
хонаи хоб	<i>bedroom</i>	соати зангдор	<i>alarm-clock</i>
чароғ / лампочка	<i>lamp</i>	соати деворӣ	<i>wall-clock</i>
рахти хоб / чойгаҳ	<i>Tajiki bed</i>	гаҳвора	<i>cradle</i>
кӯрпа	<i>quilt</i>	кӯрпача	<i>quilt for sitting on</i>
болишт	<i>pillow, cushion</i>	чилди болишт	<i>pillow-case</i>
кампал [одеяло]	<i>blanket</i>	рӯчо	<i>sheet</i>
ҷевони либос / комод	<i>chest-of-drawers</i>	либосовезак	<i>coat-hanger; coat-hook; wardrobe</i>
мизи ороиш	<i>dressing-table</i>	оина	<i>mirror</i>
аз	<i>from</i>	ба	<i>to</i>
бо	<i>with</i>	бе	<i>without</i>
то	<i>to; until; as far as</i>	барои	<i>for</i>
дар	<i>in, at</i>	дар даруни	<i>in, inside</i>
дар болои	<i>above</i>	дар тағи / дар зери	<i>under</i>
дар рӯйи	<i>on</i>	дар мобайни	<i>between</i>
дар тарафи рости	<i>to the right of</i>	дар тарафи чапи	<i>to the left of</i>
дар кунҷи	<i>in the corner of</i>	дар пушти	<i>behind</i>
як – якум	<i>one – first</i>	ду – дуҷум	<i>two – second</i>
се – сеюм	<i>three – third</i>	чор – чорум	<i>four – fourth</i>
панҷ – панҷум	<i>five – fifth</i>	шаш – шашум	<i>six – sixth</i>
ҳафт /haf/ – ҳафтум	<i>seven – seventh</i>	ҳашт /hash/ – ҳаштум	<i>eight – eighth</i>
нӯҳ /ni/ – нӯҳум	<i>nine – ninth</i>	даҳ /da/ – даҳум	<i>ten – tenth</i>
зиндагӣ кардан	<i>to live</i>	иҷора гирифтан	<i>to rent</i>
рафтан (рав)	<i>to go</i>	истодан (ист)	<i>to stay; to stop</i>
даромадан (даро)	<i>to enter, to come in, to go in</i>	баромадан (баро)	<i>to go out, to come out, to get out</i>
нишастан (нишин, шин)	<i>to sit</i>	хобидан (хоб) / хоб кардан	<i>to sleep; to go to sleep</i>
тоза кардан	<i>to clean</i>	шона кардан	<i>to comb</i>
гӯш кардан	<i>to listen</i>	тамошо кардан	<i>to watch</i>
даргирондан (даргирон)	<i>to switch on; to turn on</i>	хомӯш кардан / куштан (куш)	<i>to switch off; to turn off</i>
тела додан	<i>to push</i>	кашидан (каш)	<i>to pull</i>
гузоштан (гузор)	<i>to put</i>	дӯст доштан	<i>to love; to like</i>

додан (деҳ) ²	<i>to give</i>	чогах андохтан/ партофтан	<i>to lay the bed</i>
шаҳр	<i>city, town</i>	қишлоқ / деҳ / деҳа	<i>village</i>
хиёбон	<i>avenue</i>	кӯча	<i>street</i>
соҳибхона	<i>house owner</i>	ичорашин	<i>lodger</i>
танҳо / тоқа	<i>alone</i>	мустаҳкам	<i>stable, firm, strong</i>
калон	<i>big; large</i>	майда / хурд	<i>small</i>
васеъ	<i>wide</i>	зебо	<i>beautiful, smart</i>
равшан	<i>light; bright</i>	торик	<i>dark</i>

СУҲБАТҲО**DIALOGUES****1.**

– Салом, Манучеҳр!	– <i>Hello Manuchehr.</i>
– Салом, Илҳомҷон!	– <i>Hi Ilhomjon.</i>
– Чӣ хел ту, нағз-мӣ?	– <i>How are you? Are you OK?</i>
– Раҳмат, ҷӯра, худат чӣ хел?	– <i>Yes, fine thanks. How are you?</i>
– Бад не, мешавад.	– <i>Not bad.</i>
– Илҳомҷон, ту ҳоло дар кучо зиндагӣ мекуни?	– <i>Ilhomjon, where are you living at the moment?</i>
– Ман ҳоло дар Душанбе зиндагӣ мекунам.	– <i>I'm currently living in Dushanbe.</i>
– Хонаи Шумо дар кучо?	– <i>Where's your house?</i>
– Дар кӯчаи Зарафшон.	– <i>In Zarafshon St.</i>
– Дар ҳавлӣ зиндагӣ мекуни ё дар хона?	– <i>Do you live in a courtyard or an apartment?</i>
– Дар хонаи сеутоқа.	– <i>I live in a three-room apartment.</i>
– Хонаи Шумо дар ошёнаи ³ чандум?	– <i>Which floor do you live on?</i>
– Дар ошёнаи дуҷум.	– <i>On the second floor.</i>

2.

– Зулайҳо, хонаи Шумо чӣ хел?	– <i>Zulaiho, what's your house like?</i>
– Нағз.	– <i>It's nice.</i>
– Чанд уток дорад?	– <i>How many rooms does it have?</i>
– Чор.	– <i>Four.</i>
– Шумо дар хона телевизор доред?	– <i>Have you got a television at home?</i>
– Албатта.	– <i>Of course.</i>
– Радио чӣ?	– <i>What about a radio?</i>
– Радио ҳам дорем.	– <i>We've also got a radio.</i>

3.

– Ҳалим, ту дар шаҳр зиндагӣ мекуни ё дар қишлоқ?	– <i>Halim, do you live in a city or in a village?</i>
– Ман дар шаҳр зиндагӣ мекунам.	– <i>I live in a city.</i>
– Падару модарат чӣ?	– <i>And your parents?</i>

² The present tense stem of the verb *додан* is *деҳ*; however, this is only used in the imperative; for other forms of the verb the form *диҳ* is used. E.g. *китобро деҳ* but *китобро медиҳам*.

³ Floors of a building are counted in Tajiki in the same way as in American; i.e. the floor at which a person enters a building is the “first” floor (cf. “ground” floor in British English), the next floor up is the “second” floor (cf. “first” floor in British English), etc.

- Падару модарам дар кишлок зиндагӣ мекунанд.
- Онҳо ҳавлӣ доранд?
- Ҳа, ҳавлии калон доранд.
- Ҳавлӣ боғ дорад?
- Ҳа, як боғи зебо дорад.
- Ту бо кӣ зиндагӣ мекуни?
- Ман тоқа.

4.

- Китоб дар кучост?
- Китоб дар рӯи миз аст.
- Қолин дар кучост?
- Қолин дар рӯи фарш аст.
- Ҷевони китоб дар кучост?
- Ҷевони китоб дар тарафи рости хона.

- Телевизор дар кучо истодааст⁴?
- Телевизор дар болои миз истодааст.

5.

- Адиба, хонаи Шумо чанд уток дорад?
- Хонаи мо чор уток дорад.
- Меҳмонхонаи Шумо калон аст?
- Ҳа, калон.
- Он чанд дару чанд тиреза дорад?
- Меҳмонхона як дару се тиреза дорад.

- Дар меҳмонхона чиҳо доред?
- Як миз, шаш курсӣ, ҷевони китоб.
- Телевизор ҳам доред?
- Албатта.

6.

- Шамсиддин, салом!
- Салом, Икромҷон!
- Шумо нағз-мӣ?
- Раҳмат, мешавад. Шумо чӣ?
- Бад не.
- Икромҷон, Шумо падару модар доред?
- Ҳа.
- Хоҳару бародар чӣ?
- Ман се бародару як хоҳар дорам.
- Номи онҳо чӣ?
- Номи бародаронам Имомҷон, Камолҷон ва Нозимҷон, номи хоҳарам Норӣ.
- Шумо ҳама дар як хона зиндагӣ мекунед?

- *My parents live in a village.*

- *Do they have a house?*
- *Yes, they have a big house.*
- *Does it have a garden?*
- *Yes, it's got a pretty garden.*
- *Who do you live with?*
- *I live alone.*

- *Where is the book?*
- *The book is on the table.*
- *Where is the carpet?*
- *The carpet is on the floor.*
- *Where is the bookcase?*
- *The bookcase is on the right side of the room.*
- *Where is the television?*
- *The television is on the table.*

- *Adiba, how many rooms has your house got?*
- *It's got four rooms.*
- *Is your living-room large?*
- *Yes, it's quite big.*
- *How many doors and windows has it got?*
- *The living-room's got one door and three windows.*
- *What's in the living-room?*
- *One table, six chairs, and a bookcase.*
- *Have you also got a television?*
- *Of course.*

- *Hi Shamsiddin.*
- *Hi Ikromjon.*
- *How are you?*
- *Fine, thanks. And you?*
- *Not bad.*
- *Ikromjon, are your parents still alive⁵?*
- *Yes.*
- *Have you got any brothers and sisters?*
- *I've got three brothers and one sister.*
- *What are their names?*
- *My brothers' names are Imomjon, Kamoljon and Nozimjon, and my sister's name is Nori.*
- *Do you all live in one house?*

⁴ *Истодааст* can be used instead of *аст* for objects that stand upright; this question thus means the same as "Телевизор дар кучост?"

⁵ Literally: "Do you have a father and mother?"

- Не, мо ду хона дорем, дар як хона падару модарам бо бародарону хоҳарам зиндагӣ мекунам. Дар хонаи дигар ману занам зиндагӣ мекунем.
- Магар Шумо зан доред?
- Ҳа. Шумо чӣ?
- Не, ман ҳанӯз мучаррад.

7.

- Юсуф, Шумо ҳоло дар кучо зиндагӣ мекунед?
- Ман ҳоло дар Душанбе зиндагӣ мекунам.
- Хонаи Шумо чанд уток дорад?
- Хонаи ман сеутоқа.

8.

- Падару модаратон дар кучо зиндагӣ мекунам?
- Онҳо дар Фаронса зиндагӣ мекунам.
- Дар ҳавлӣ зиндагӣ мекунам?
- Ҳа, онҳо ҳавлии зебо доранд. Дар рӯйи ҳавлӣ боғ, ҳавз, гараж доранд.

9.

- Биёед шинос мешавем: номи ман Искандар. Номи Шумо чӣ?
- Хеле мамнунам. Номи ман Диловар.
- Ман ҳам шодам. Диловар, Шумо дар кучо зиндагӣ мекунед?
- Ман дар Хучанд зиндагӣ мекунам. Шумо чӣ?
- Ман дар Душанбе.
- Шумо дар ҳавлӣ зиндагӣ мекунед?
- Ҳа.
- Ҳавлии Шумо чанд хона дорад?
- Мо ду хонаю ду даҳлез дорем. Шумо чӣ?
- Мо дар хонаи панҷутоқа зиндагӣ мекунем.

– *No, we have two apartments. My parents live in one with my brothers and sister. My wife and I live in the other.*

- *Are you really married⁶?*
- *Yes. What about you?*
- *No, I'm still single.*

– *Yusuf, where do you live (now)?*

- *I live in Dushanbe.*
- *How many rooms has your house got?*
- *My house has three rooms.*

– *Where do your parents live?*

- *They live in France.*
- *Do they live in a house with a yard?*
- *Yes, they have a beautiful yard. It's got a garden, a pond, and a garage.*

– *We've not met: my name is Iskandar. What's your name?*

- *Pleased to meet you. My name is Dilovar.*
- *I'm pleased to meet you too. Dilovar, where do you live?*
- *I live in Khujand. And you?*

– *I live in Dushanbe.*

- *Do you live in a house with a yard?*
- *Yes, I do.*
- *How many rooms has it got?*
- *We've got two main rooms and two anterooms. What about you?*
- *We live in a house with five rooms.*

ГРАММАТИКА

GRAMMAR

Prepositions

There are two sorts of prepositions in Tajiki: simple and compound. Simple prepositions are single words: e.g. *аз*, *ба*, *бо*, *бе*, *дар*, *то*, and *барои*. Compound prepositions are usually formed from the simple prepositions *дар*, *ба* or *аз* in conjunction with additional words showing the position, as shown in the following table. In general, *дар* is used when referring to a person or thing that is located in the place indicated by the preposition, whereas *ба* is used when referring to the movement of a person or thing in the direction indicated; *аз* is

⁶ Literally: "Do you really have a wife?"

used to denote motion across, from, or through somewhere. Examples are given below, contrasting the different forms derived from *боло*.

Ошёнаи *боло* бисёр торик аст.

The top floor is very dark.

Болои гаҳвора рӯйпӯши зебо ҳаст.

There's a beautiful cover over the cradle.

Дар болои ин хона чердак дорем.

We've got an attic above this room.

Парранда *ба болои* бом нишаст.

The bird sat on the roof.

Гуштро *аз болои* биринҷ мемонем.

We spread the meat over the rice.

The simple prepositional form lacking *дар* or *ба* is used in the same way as the *дар* compound preposition, and thus indicates location. So, in the preceding examples, the sentences, “*Дар болои гаҳвора рӯйпӯши зебо ҳаст*,” and “*Болои ин хона чердак дорем*” are equally possible.

Construction of prepositions

Base word	Preposition	Meaning	Compound prepositions
рӯ(ӣ)	рӯи	on	дар/ба/аз рӯи
назд	назди	near	дар/ба/аз назди
пахлӯ(ӣ)	пахлӯи	beside; next to	дар/ба/аз пахлӯи
лаб	лаби	beside; by (an edge)	дар/ба/аз лаби
сӯ(ӣ)	сӯи	to, towards	дар/ба/аз сӯи
боло	болои	above; on top of	дар/ба/аз болои
поён	поёни	at the bottom of	дар/ба/аз поёни
зер	зери	under; beneath	дар/ба/аз зери
таг	таги	under; beneath	дар/ба/аз таги
берун	беруни	out; outside	дар/ба/аз беруни
дарун	даруни	in; inside	дар/ба/аз даруни
пеш	пеш	in front of	дар/ба/аз пеш
пушт	пушти	behind	дар/ба/аз пушти
ақиб	ақиб	behind	дар/ба/аз ақиб
қафо	қафон	behind	дар/ба/аз қафон
мобайн	мобайни	in the centre of	дар/ба/аз мобайни
байн	байни	between	дар/аз байни
тараф	тарафи	on/to the side of	дар/ба/аз тарафи
гирд	гирди	around	дар/ба гирди
кунҷ	кунҷи	in the corner	дар/ба/аз кунҷи

The Direct Object Marker “-ро”

The inflectional suffix “-ро” is frequently used in Tajiki and identifies direct objects – that is, the person or thing that a verb acts upon; in English, the direct object usually follows the verb:

Туро дӯст медорам⁷.

I love you.

Мӯятро шона кун.

Comb your hair.

⁷ Note that while the verb *доштан* does not take the prefix “*ме-*” in the present-future tense when the verb stands on its own (and thus means “to have”), it *does* take the usual present-future tense prefix “*ме-*” when it acts as an auxiliary verb (i.e. when it is combined with a noun or adjective to form a compound verb). For more on compound verbs, see lesson nine.

(For more information about prepositions and the direct object marker “-po”, see the section “A Brief Introduction to Tajiki Grammar” at the end of the book.)

Question Particles

Various words are used to form questions. The most frequently used are the following:

<i>Question particles</i>	<i>English equivalents</i>	<i>Examples</i>	<i>Translation</i>
Кя? / Киҳо?*	<i>Who?</i>	Ин кӣ? Онҳо киҳо?	<i>Who is this?</i> <i>Who are they?</i>
Чя? / Чиҳо?*	<i>What?</i>	Вай чӣ? Инҳо чиҳо?	<i>What is that?</i> <i>What are these?</i>
Чанд?	<i>How many?</i>	Ту чанд бародар дорӣ?	<i>How many brothers do you have?</i>
Чя қадар?	<i>How much?</i>	Чя қадар орд дорӣ?	<i>How much flour have you got?</i>
Кай?	<i>When?</i>	Кай ба хона меравӣ?	<i>When are you going home?</i>
Қадам?	<i>Which?</i>	Қадам китобро дӯст медорӣ?	<i>Which book do you like?</i>
Чаро? / Барои чя?	<i>Why?</i>	Чаро ту кор намекуни?	<i>Why aren't you working?</i>
Дар кучо?	<i>Where? (in)</i>	ӯ дар кучо кор мекунад?	<i>Where does he work?</i>
Ба кучо?	<i>Where? (to)</i>	Онҳо ба кучо мераванд?	<i>Where are they going?</i>
Аз кучо?	<i>Where? (from)</i>	Ту аз кучо?	<i>Where are you from?</i>
Аз кай?	<i>Since when? / How long?</i>	Аз кай Салим дар ин ҷо зиндагӣ мекунад?	<i>How long has Salim lived here?</i>
То кай?	<i>Until when? / How long?</i>	То кай Шумо дар Душанбе меистед?	<i>How long are you going to stay in Dushanbe?</i>
Чандум?†	<i>Which? / What?</i>	Шумо дар ошонаи чандум зиндагӣ мекунад?	<i>On which floor do you live?</i>

Notes:

* In Tajiki, the question particles *кӣ* and *чӣ* also have plural forms:

- Дар хона *кӣ* ҳаст? – *Who is at home?*
- Дар ин ҷо *киҳо* зиндагӣ мекунад? – *Who lives here? (plural)*
- Ин *чӣ*? – *What is it?*
- Ту *чиҳо* дорӣ? – *What have you got? (plural)*

† The question particle *чандум* is used to ask about the order of things:

- Имрӯз чандум? – *What is the date today?*
- Имрӯз якум. – *Today is the first.*
- Ту дар синфи чандум мехони? – *In what year are you studying?*
- Ман дар синфи даҳум мехонам. – *I'm studying in the tenth year.*

Imperatives

In Tajiki, imperatives are formed from the present tense verb stem and can be singular or plural. Only second person forms exist, a singular form for the second person singular (*my* form) and a plural form for the second person plural (*шумо* form):

Хон! – *Хонед!* – Read! *Рас!* – *Расед!* – Go!

E.g.

Китобро хон! – Read the book! (speaking to one person)

Ба хона расед! – Go home! (speaking to more than one person)

In colloquial Tajiki, the suffix “-етон” is also used for the second person plural:

Гиретон. – Help yourselves.

Sometimes the more literary prefix “би-” is used with imperatives:

Бихон! – *Бихонед!* – Read!

Бирас! – *Бирасед!* – Go!

The negative imperative is formed by adding the negative prefix “на-”:

Ин корро нахун! – Don't do that! Stop that!

In literary Tajiki, the prefix “ма-” is also used to form the negative:

Марас аз ман! – Don't leave me!

Фам махӯр! – Don't worry!

МАШҚҶО

EXERCISES

1. Construct sentences based on the following table, using the correct verb endings:

Example: Мо ду қолин дорем.

ман		хона	
ту	як	ҳавлӣ	
ӯ	ду	диван	
Давлат	се	қолин	дор... .
мо	чор	радио	
Шумо	панҷ	телевизор	
онҳо			

2. Construct sentences based on the following table, using the correct verb endings:

Example: Ӯ дар ошёнаи сеюм зиндагӣ мекунад.

ӯ		якум	
ман		дуюм	
ту		сеюм	
Шумо	дар ошёнаи	чорум	зиндагӣ мекун...
Собиру Раҳим		панҷум	
мо		шашум	
онҳо		ҳаштум	
Фарангис		дахум	

3. Fill in the following spaces (...) with appropriate prepositions:

Example: Китоб дар рӯйи миз аст.

а. Диван ... утоқ аст.	б. Миз ... утоқ аст.
с. Қолин ... фарш аст.	д. Ҳавз ... ҳавлӣ аст.
е. Соати зангдор ... хонаи хоб аст.	ф. Парда ... тиреза аст.
г. Хонаи мо ... хиёбони Рудақӣ аст.	ҳ. Телевизор ... миз аст.

4. Change the following verbs into the imperative and make sentences using them:

Example: *дарро* (қуфл кардан) ⇒ дарро қуфл кун!
дарро қуфл кунед!

a. Хонаро (тоза кардан).	b. Ба хона (даромадан).
c. Телевизорро (тамошо кардан).	d. Аз хона (баромадан).
e. Барқро (хомӯш кардан).	f. Ба хона (рафтан).
g. Китобро ба рӯи миз (гузоштан).	

5. Use appropriate adjectives to describe the following nouns and make sentences using them:

Example: *хона* ⇒ хонаи калон. ⇒ Мо хонаи калон дорем.
 ⇒ Хонаи мо калон аст.

nouns:	хона	утоқ	ҳавлӣ	миз	қолин	айвон	гараж
adjectives:	зебо	калон	хурд	васеъ	равшан	торик	

6. Answer the following questions:

- Номи Шумо чӣ?
- Шумо дар кучо кор мекунад?
- Шумо дар кучо зиндагӣ мекунад?
- Шумо хона доред?
- Хонаи Шумо чанд утоқ дорад?
- Шумо дар ошёнани чандум зиндагӣ мекунад?
- Хонаи Шумо чанд дар дорад?
- Шумо чанд тиреза доред?
- Шумо дар хона миз доред?
- Шумо чанд курсӣ доред?
- Дар ҳавлии Шумо боғ ҳаст?
- Дар боғи Шумо ҳавз ҳаст?

7. Read the following text and express the same information in English:

Номи ман Мари аст. Оилаи мо калон аст. Ман падару модар, ду бародар ва як хоҳар дорам. Номи падарам Мартин ва номи модарам Верена аст. Онҳо дар шаҳри Лондон зиндагӣ мекунад. Падарам нафақахӯр ва модарам соҳибхоназан⁸ аст. Номи бародаронам Ҷорҷ ва Андруй аст. Ҷорҷ духтур аст. Ӯ дар бемористон кор мекунад. Андруй дар донишгоҳ мекунад. Хоҳарам Рибекка ном дорад. Ӯ ҳам дар донишгоҳ мекунад. Падару модарам бо Андруй ва Рибекка дар ҳавлии калон зиндагӣ мекунад. Ҷорҷ зан ва як писар дорад. Онҳо дар шаҳри Ливерпул зиндагӣ мекунад.

Ман ҳоло дар Тоҷикистон, дар шаҳри Душанбе зиндагӣ мекунам. Ихтисоси ман ҳуқуқшинос аст. Ман дар ташкилоти байналмилалӣ кор мекунам. Ман дар Душанбе як хонаи дутоқа дорам. Хонаи ман дар хиёбони Рӯдакӣ аст. Хонаи ман утоқи хоб ва меҳмонхона дорад.

Меҳмонхонаи ман калон, васеъ ва равшан аст. Дар ин утоқ як миз, ду курсӣ, як диван, ду курсии нарм аст. Дар рӯи фарш қолини зебо ҳаст. Дар рӯи миз телевизор истодааст. Дар як кунчи хона ҷевони китоб истодааст. Дар он бисёр китобҳо ҳастанд. Ман радио ва видеомагнитофон низ⁹ дорам. Меҳмонхона як дару ду тиреза дорад.

Хонаи хоб хурд аст. Дар як кунчи он рахти хоби ман истодааст. Дар рӯи рахти хоб, болои кӯрпа кампали зебо ҳаст. Дар назди рахти хоб мизи ороиш истодааст. Хонаи хоби ман як дару як тиреза дорад. Он ҳам зебо ва равшан аст.

⁸ Соҳибхоназан means "housewife."

⁹ Низ means "also, too."

8. Read the proverbs below. Memorise any that you might be able to use in conversation:

Хона нахар, ҳамсоя хар.

You don't buy a house, you buy your neighbours.

Дарро задам, девор кафид.

I slammed the door and the wall cracked.

Девор муш дорад, муш – гӯш (дорад).

The wall has mice – and mice have ears.

Гапи хона ба бозор рост намеояд.

Whatever is said at home shouldn't be said in public.

Хонаю палос, одаму либос.

A house and carpets – a man and clothes.

Хонашери майдонғариб.

The lion at home is a stranger in the square.¹⁰

САНЧИШ

QUIZ

1. Give answers to the following questions:

1. – Шумо хона доред?

– ...

2. – Хонаи ӯ чанд утоқ дорад?

– ...

3. – Миралӣ дар ошӯнаи чандум зиндагӣ мекунад?

– ...

4. – Ҳавлии Шумо калон аст ё хурд?

– ...

5. – Телевизор дар кучост?

– ...

6. – Хонаи падару модари Шумо дар кучост?

– ...

7. – Онҳо чанд мизу курсӣ доранд?

– ...

8. – Мехмонхонаи ӯ равшан аст?

– ...

9. – Сайфиддин чанд хона дорад?

– ...

10. – Хонаи хоби Шумо чанд рахти хоб дорад?

– ...

11. – Комёру Тоҳир ба кучо мераванд?

– ...

12. – Хонаи Мӯниса айвон дорад?

– ...

13. – Дар даруни ҷевон чӣ ҳаст?

– ...

14. – Дар хона кӣҳо ҳастанд?

– ...

2. Fill in the questions corresponding with the following answers:

1. – ... ?

– Ҳа, мо магнитофон дорем.

2. – ... ?

– Не, хонаи мо чор утоқ дорад.

3. – ... ?

– Турсун бо падару модараш дар ҳавлӣ зиндагӣ мекунад.

4. – ... ?

– Як дару ду тиреза дорад.

5. – ... ?

– Ин хонаи устои ман аст.

8. – ... ?

– Бародарам як диван дорад.

9. – ... ?

– Ҷевон дар кунчи хона аст.

10. – ... ?

– Писарам дар Маскав зиндагӣ мекунад.

11. – ... ?

– Мо гараж надорем.

12. – ... ?

– Миз дар мобайни хона аст.

¹⁰ That is, "He's strong in his own home, but afraid in the street."

6. – ... ?

– Не, хавлии ӯ боғ надорад.

7. – ... ?

– Мо дар ошёнани дуҷум зиндагӣ мекунем.

13. – ... ?

– Марҳамат, дароед.

14. – ... ?

– Хонаи мо дар кӯчаи Исмоили Сомонӣ аст.

3. *Make up dialogues using the material in lesson five and, if possible, role-play the situations with a language helper or other language partner.*

4. *Write a description about yourself similar to that in exercise 7.*

Дарси 6

Lesson 6

Хона – Ҳавлӣ – Боз
(идома)

House – Courtyard – Garden
(continued)

ШАРҲ

COMMENTARY

Country people in Tajikistan mainly live in *ҳавлӣ* (houses with courtyards). Besides the main residence, *ҳавлӣ* also have other structures, such as storerooms, cattle-shed, *танӯр* (bread-oven), and woodstoves. A *танӯр* is round, is made from a special mud, has a chimney, and is used for baking bread. *Танӯр* are either built on the ground or stand on legs, and can be up to a couple of metres high. Bread baked in a *танӯр* has a distinctive flavour. In Tajikistan and throughout Central Asia, there are various types of bread. Frequently, *оташдон* (wood-stoves for cooking outdoors) are built into the side of *танӯр*. A semi-spherical cauldron – or *дез* – is placed above the *оташдон* for cooking food. *Дез* come in a range of sizes, the largest of which can be used to cook over 60 kilos of rice. As well as *оташдон*, *ӯчоқ* are also used to cook food outdoors. These are cylinders made out of thin metal; a fire is made inside the cylinder and a *дез* sits on top. *Үчоқ* come in a range of sizes to match those of *дез* and are very convenient as they can be carried from one place to another. Food is mostly cooked over firewood. National meals are usually cooked from start to finish in just one *дез*; the most common of these is *ош* (or, *палов*). (More information about national dishes is given later.)

Most country people raise farmyard animals in their *ҳавлӣ* – for instance, cows, sheep, goats, and chickens. When it is hot, they put their livestock out to graze in the hills. In the morning they gather the animals from all the houses in a village and take them out to pasture, bringing them back in the evening. Such a group of animals is called a *пода* (herd). Usually a special person, the *подабон* takes the animals out to graze, but in some places the men of the village take turns looking after them.

ЛУҲАТ

VOCABULARY

хонаи дастшӯй / ҳаммом ¹	<i>bathroom</i>	хало [туалет] ² / ҳочатхона	<i>toilet</i>
дастшӯяк [ванна]	<i>sink</i> <i>bathtub</i>	душ	<i>shower</i>
об	<i>water</i>	оина	<i>mirror</i>
сачоқ / дастпоққун	<i>towel</i>	чумаки об	<i>tap</i>
собун	<i>soap; washing-up</i> <i>liquid</i>	шампун	<i>shampoo</i>
собуни чомашӯй	<i>laundry detergent;</i> <i>washing powder</i>	хамири [пастаи] дандон	<i>toothpaste</i>
ришгирак	<i>razor, shaver</i>	чӯткаи дандон	<i>toothbrush</i>
шустан (шӯ, шӯй)	<i>to wash</i>	теғи алмос	<i>razor blade</i>
душ кардан	<i>to have a shower</i>	оббозӣ кардан	<i>to bathe; to shower</i>
		ҳаммом кардан	<i>to have a bath</i>

¹ Originally, *ҳаммом* referred simply to public baths, but has come to be used for “bathroom” also.

² Words shown in square brackets are Russian words used in colloquial Tajiki.

кушодан (кушо)	<i>to open</i>	пӯшидан (пӯш)	<i>to close</i>
маҳкам кардан	<i>to close, to lock</i>	куфл кардан	<i>to lock</i>
доштан (дор)	<i>to hold</i>	риш гирифтан	<i>to shave</i>
чакидан (чак)	<i>to drip</i>	хушк кардан	<i>to dry</i>
тоза	<i>clean</i>	чиркин	<i>dirty</i>
тар	<i>wet</i>	хушк	<i>dry</i>
ошхона	<i>kitchen</i>	хӯрок / авқот	<i>meal, food</i>
табақ	<i>big national plate</i>	табақча	<i>plate</i>
чайник	<i>teapot; kettle</i>	чайники барқӣ	<i>electric kettle</i>
пиёла	<i>national cup</i>	чайҷӯш	<i>metal kettle</i>
коса	<i>national bowl</i>	кружка	<i>mug</i>
истакон	<i>glass</i>	қадах	<i>wineglass</i>
зарф	<i>dishes</i>	кошук	<i>spoon</i>
корд	<i>knife</i>	панча [вилка]	<i>fork</i>
дег	<i>semi-spherical cauldron</i>	кафгир	<i>a large metal spatula</i>
тоба	<i>frying pan</i>	каструл	<i>saucepan</i>
бонка /banka/	<i>jar; tin</i>	тахтача	<i>cutting board</i>
патнус / лаганд	<i>tray</i>	шиша	<i>bottle</i>
тағора	<i>baby bath; large bowl for dough, or for washing</i>	лаълӣ	<i>small serving plate</i>
гӯгирд	<i>matches</i>	чевон	<i>cupboard</i>
газ	<i>gas; gas-stove</i>	миска / тағорача	<i>bowl for washing</i>
гӯшткимакунак	<i>meat grinder, mincer</i>	мошини чомашӯӣ	<i>washing machine</i>
элак	<i>sieve {for flour etc.}</i>	дарзмол / газмол	<i>iron</i>
чорӯб	<i>broom</i>	тафдон [духовка]	<i>oven</i>
ахлот	<i>rubbish, trash</i>	яхдон	<i>refrigerator, fridge</i>
чай дам кардан	<i>to make/stew tea</i>	чанг	<i>dust, dirt</i>
хӯрдан (хӯр)	<i>to eat</i>	чангкашак	<i>vacuum cleaner</i>
пухтан (паз)	<i>to cook, to bake</i>	сатили порӯб	<i>wastepaper basket</i>
ҷӯшондан (ҷӯшон)	<i>to boil</i>	нӯшидан (нӯш)	<i>to drink</i>
реза кардан	<i>to chop, to slice</i>	чашидан (чаш)	<i>to taste</i>
шикастан (шикан)	<i>to break into pieces</i>	бирёндан (бирён) / бирён кардан / зирбондан (зирбон)	<i>to fry</i>
рӯфтан (рӯб)	<i>to sweep</i>	пора кардан	<i>to cut into pieces</i>
ҷӯшонда	<i>boiled</i>	пур кардан	<i>to fill</i>
гарм	<i>hot</i>	бирён	<i>fried</i>
ширгарм	<i>luke warm</i>	хунук	<i>cold</i>
чинӣ	<i>china (adj.)</i>	оҳанин	<i>metal (adj.)</i>
пластмасӣ	<i>plastic (adj.)</i>	шишагин	<i>glass (adj.)</i>
камтар / кам	<i>little</i>	резина	<i>rubber (adj.)</i>
тез	<i>quickly, fast</i>	бештар / беш	<i>more</i>
пур	<i>full</i>	оҳиста	<i>slowly</i>
боғ	<i>garden (with trees), country-house</i>	лабрез	<i>full, overflowing</i>
дарвоза	<i>gate</i>	боғбон	<i>gardener</i>
дарахт	<i>tree</i>	девор	<i>fence</i>
дарахти мевадор	<i>fruit tree</i>	мева	<i>fruit</i>
гул	<i>flower</i>	дарахти бемева	<i>tree without fruit</i>
пал / ҳота	<i>vegetable-garden</i>	ниҳол	<i>seedling</i>
		алаф / сабза	<i>grass</i>

нардбон /norbon/	<i>ladder</i>	канаб	<i>rope</i>
кафел	<i>tile</i>	пиша	<i>glass (in window)</i>
тахта	<i>board</i>	хишт	<i>brick</i>
санг	<i>stone</i>	лой	<i>mud, clay</i>
қабат	<i>layer</i>	галбер	<i>sieve (for wheat etc.)</i>
кубур [труба]	<i>pipe</i>	нали об	<i>water outlet,</i>
ҳавз	<i>pool</i>	[водопровод]	<i>water-pipe</i>
оташ / алав / алоб	<i>fire, flame</i>	оташдон /oshton/	<i>wood-stove</i>
танӯр	<i>bread-oven</i>	анбор	<i>store-room</i>
асбоб	<i>tool, instrument</i>	оғил	<i>stable, cattle-shed</i>
болга	<i>hammer</i>	мех	<i>nail, screw</i>
арра	<i>saw</i>	табар	<i>axe</i>
анбур	<i>pliers</i>	калид	<i>spanner</i>
бел	<i>spade</i>	каланд	<i>hoe</i>
кат	<i>an outside seating area resembling a western double bed</i>	теша	<i>a small tool used for straightening or breaking pieces of wood</i>
сағ	<i>dog</i>	пишак / гурба	<i>cat</i>
гов	<i>cow</i>	гӯсфанд	<i>sheep</i>
буз	<i>goat</i>	хар	<i>donkey</i>
парранда	<i>bird</i>	асп	<i>horse</i>
шудгор кардан	<i>to plough, to till</i>	парвариш кардан	<i>to grow (smth)</i>
коридан (кор) / коштан (кор) / кишт кардан	<i>to sow</i>	сабзидан (сабз)	<i>to germinate, grow (by itself)</i>
чидан / чиндан (чин)	<i>to pick</i>	пинондан (пинон)	<i>to plant</i>
омадан (ой)	<i>to come</i>	об додан/мондан	<i>to water</i>
пухта, пухтағй	<i>ripe</i>	гов дӯшидан (дӯш)	<i>to milk a cow</i>
сиёҳ	<i>black</i>	хом	<i>unripe, green</i>
сурх	<i>red</i>	сафед	<i>white</i>
сабз	<i>green</i>	кабуд	<i>blue</i>
гулобӣ	<i>pink</i>	зард	<i>yellow</i>
		қаҳваранг	<i>brown</i>

СҶҲАТҶО

DIALOGUES

1. Conversation between a mother and her daughter [northern dialect]

- Фарангис?
– Лаббай³, буваҷон.
– Канӣ ту, ин чо биё!
– Мана ман, ин чо.
– Ту дар кучо будӣ?
– Ман дар боғ будам.
– Дар боғ чӣ кор кардӣ?
– Гул чидам.
– Гулҳоро ба гулдон монӯ деғу табақҳоро шӯй!
- Farangis?
– Yes, Mum?
– Where are you? Come here.
– Here I am.
– Where were you?
– I was in the garden.
– What were you doing?
– I picked some flowers.
– Put them in the vase and wash the dishes.

³ *Лаббай* ("yes") – This word is used when someone calls your name. It is sometimes also used when answering a telephone call.

- Ҳозир⁴ мешӯям.
- Баъд хонаро ҳам рӯб!
- Хуб шудааст.⁵

2.

- Салом, Парвона!
- Салом, Нодира!
- Ту аз кучо омадӣ?
- Аз хона.
- Дар хонаатон кӣ ҳаст?
- Модарам.
- Модарат чӣ кор мекунад?
- Модарам хӯрок мепазад.
- Ту ҳам хӯрок мепазӣ?
- Ҳанӯз не. Ту чӣ?
- Ман гоҳ-гоҳ мепазам.

3.

- Дилшод, ту дар кучо зиндагӣ мекуни?
- Ман дар шаҳр зиндагӣ мекунам.
- Падару модарат чӣ?
- Падару модарам дар қишлоқ зиндагӣ мекунанд.
- Онҳо ҳавлию боғ доранд?
- Ҳа, доранд.
- Гову гӯсфанд ҳам доред?
- Ҳа, мо дар қишлоқ ду гову шаш гӯсфанд дорем.
- Сагу гурба чӣ?
- Саг дорем, вале гурба надорем.
- Чаро?
- Мо гурбаро дӯст намедорем.

4.

- Тоҷигул, Шумо дар ҳавлӣ зиндагӣ мекунед?
- Ҳа, мо ҳавлии калон дорем.
- Ҳавлии Шумо боғ дорад?
- Ҳа, дорад.
- Шумо дар боғ бисёр дарахт доред?
- Дар боғи мо даҳ дарахти мевадор ва ду дарахти бемева ҳаст.
- Шумо пал ҳам доред?
- Не, надорем.

5.

- Фарид, хонаи Шумо чанд утоқ дорад?
- Хонаи мо се утоқ дорад.
- Ошхонаи Шумо калон аст?

- *I'll do it right now.*
- *Then sweep the house.*
- *OK.*

- *Hello, Parvona.*
- *Hi, Nodira.*
- *Where are you coming from?*
- *From home.*
- *Who's in your house?*
- *My mother.*
- *What's your mother doing?*
- *My mother's preparing a meal.*
- *Can you cook too?*
- *Not yet. What about you?*
- *I cook occasionally.*

- *Dilshod, where do you live?*
- *I live in the city.*
- *And your parents?*
- *They live in the village.*
- *Have they got a garden?*
- *Yes, they have.*
- *Have you got cows and sheep, too?*
- *Yes, we've got two cows and six sheep in the village.*
- *And dogs or cats?*
- *We have a dog, but not a cat.*
- *Why?*
- *We don't like cats.*

- *Tojigul, do you live in a house with a yard?*
- *Yes, we have a large yard.*
- *Has it got a garden?*
- *Yes, it has.*
- *Are there many trees in your garden?*
- *Our garden's got ten fruit trees and two other trees.*
- *Have you also got a vegetable-garden?*
- *No, we haven't.*

- *Farid, how many rooms are in your house?*
- *Our house has three rooms.*
- *Is your kitchen large?*

⁴ *Ҳозир* – in colloquial Tajiki this conveys the same sense as “right now, immediately.”

⁵ “*Хуб шудааст*” or “*Хуб майлаш*” has the same meaning in colloquial Tajiki as “OK” in English, as used to show agreement.

- Ҳа.
- Дар ошхона Шумо чихо доред?
- Яхдон, ҷевон, газ ва дастшӯяк дорем.
Дар даруни ҷевон коса, чойник, пиёла,
табақ ва табақчаҳои бисёр дорем.

- Мошини ҷомашӯй ҳам доред?
- Не, надорем.
- Чангкашак чӣ?
- Дорем.

6.

- Бо корд чӣ кор мекунанд?
- Бо корд реза мекунанд.
- Бо қошук чӣ кор мекунанд?
- Бо қошук хӯрок мехӯранд.
- Бо панҷа чӣ?
- Бо панҷа ҳам.
- Хӯрокро дар чӣ мепазанд?
- Хӯрокро дар дег мепазанд.
- Нонро дар чӣ мепазанд?
- Нонро дар танӯр мепазанд.

7.

- Салом, Саттор Раҳимович!
- Салом, Салимзода, чӣ хел Шумо?
- Раҳмат, ман нағз, Шумо чӣ?
- Ман ҳам бад не.
- Шумо дар кучо будед?
- Дар боғ будам, камтар кор кардам.

- Шумо боғ ҳам доред?
- Бале, мо як боғи калон дорем.
- Чӣ хел нағз! Дар боғ чӣ кор кардед?
- Замин шудгор кардам, се-чор ниҳол
шинондам, ба дарахтҳо об додам.
- Шумо дар боғ зиндагӣ мекунед?
- Не, мо дар шаҳр хона дорем, дар он ҷо
зиндагӣ мекунем. Дар боғи мо боғбон
зиндагӣ мекунад.
- Боғи Шумо дар кучост?
- Дар кунҷи шаҳр аст.
- Хайр Саттор Раҳимович, аз дидани
Шумо шод шудам!
- Ман ҳам. То боздид, Салимзода!

- Yes.
- What have you got in your kitchen?
- We've got a fridge, a cupboard, an oven, and
a sink. In the cupboard we've got a lot of
bowls, teapots, cups, and big and small
plates.
- Have you got a washing machine?
- No, we haven't.
- What about a vacuum cleaner?
- Yes, we've got one of those.

- What do you do with a knife?
- We cut with it.
- What do you do with a spoon?
- We eat with a spoon.
- What about with a fork?
- We eat with a fork too.
- What do you cook food in?
- We cook food in the "cauldron."
- What do you bake the bread in?
- We bake bread in the "bread-oven."

- Hello, Sattor Rahimovich.
- Hi, Salimzoda. How are you?
- I'm fine, thanks. What about you?
- I'm not bad either.
- Where have you been?
- I was at the country-house, I did a little
work out there.
- You've got a country-house as well?
- Yes, we have a large country-house.
- How nice! What did you do out there?
- I turned over the soil, planted three or four
seedlings, and watered the trees.
- Do you live in your country-house?
- No, we have a house in the city, we live
there. A gardener lives in our country-
house.
- Where is your country-house?
- It's on the edge of the city.⁶
- Goodbye, Sattor Rahimovich. I'm glad I
saw you.
- Me too. See you, Salimzoda.

⁶ Literally: "It's in the corner of the city."

Indefinite Nouns

In Tajiki, there is no special form for definite nouns. The start of all nouns is the same, whether definite or indefinite. Indefinite nouns are formed in the following ways:

1.	мард + -е		марде		
2.	як + мард	⇒	як мард	}	= a man
3.	як + мард + -е		як марде		

The first form shown is the literary form and the second is the colloquial form; the third is rarely used. Usually, when an adjective is associated with a noun, the indefinite suffix “-е” is attached to the adjective:

марди доное /donoye/	a wise man
духтари зебое /zeboye/	a beautiful girl
ҳавлии калоне	a large yard

Remember: the indefinite suffix “-е” is never stressed.

Infinitives

All Tajiki infinitives end in the suffix “-ан”. Tajiki verbs have two stems: a past tense verb stem and a present tense verb stem. The past tense verb stem is easily formed by removing the suffix “-ан” from the infinitive. However, it is more difficult to make the present tense verb stem for, as in English, there are many irregular verbs in Tajiki. Therefore, present tense verb stems are given in parentheses in the vocabulary lists.

Present-Future Tense

The present-future tense is formed from the present tense verb stem with the addition of the prefix “ме-” and the subject marker verb endings:

Conjugation of the verb “рафтан” (“to go”) in the present-future tense

ме-	рав	-ам	(ман) меравам	<i>I go</i>
ме-	рав	-ӣ	(ту) меравӣ	<i>you go</i>
ме-	рав	-ад	(ӯ, вай) меравад	<i>he/she goes</i>
ме-	рав	-ем	(мо) меравем	<i>we go</i>
ме-	рав	-ед	(шумо) меравед	<i>you go</i>
ме-	рав	-анд	(онҳо) мераванд	<i>they go</i>

If the present tense verb stem ends in a vowel, the subject marker verb endings change slightly, as shown in the following table:

Conjugation of the verb "омадан" ("to come") in the present-future tense

ме-	о	-ям	(ман) меоям /меоуам/	<i>I come</i>
ме-	о	-й	(ту) меой /меоуї/	<i>you come</i>
ме-	о	-яд	(ӯ, вай) меояд /меоуад/	<i>he/she comes</i>
ме-	о	-ем	(мо) меоем /меоуем/	<i>we come</i>
ме-	о	-ед	(шумо) меоед /меоуед/	<i>you come</i>
ме-	о	-янд	(онҳо) меоянд /меоуанд/	<i>they come</i>

1. The present-future tense is used for statements and for actions that are habitual:

Мо одатан чойи кабуд⁷ менӯшем. *We usually drink green tea.*

Падарам зуд-зуд ба шаҳр меравад. *My father often goes to the city.*

2. The present-future tense is used for continuing actions. In these cases, the present-future tense is similar to the present continuous tense in English:

Ҳоло ман дар донишгоҳ кор мекунам. *Now I'm working at the university.*

Додо дар Душанбе зиндагӣ мекунад. *Dodo is living in Dushanbe.*

3. The present-future tense is used to express actions that will take place in the future. In these cases an adverb of time is usually used with the verb; e.g. *пагоҳ* (tomorrow), *ҳафтаи оянда* (next week), *баъди ду рӯз* (after two days) etc. In these cases, the present-future tense is similar to the future in English:

Ман пагоҳ ба Хучанд меравам. *I am going to Khujand tomorrow.*

Ҳафтаи оянда Қайум аз Амрико меояд. *Next week Qayum is going to come from America.*

Баъди ду рӯз мо ба Маскав меравем. *In two days we are going to Moscow.*

Simple Past Tense

The simple past tense is formed by adding the subject marker verb endings to the past tense verb stem:

Conjugation of the verb "рафтан" ("to go") in the simple past tense

рафт	-ам	(ман) рафтам	<i>I went</i>
рафт	-й	(ту) рафтӣ	<i>you went</i>
рафт	-	(ӯ, вай) рафт	<i>he/she went</i>
рафт	-ем	(мо) рафтем	<i>we went</i>
рафт	-ед	(шумо) рафтед	<i>you went</i>
рафт	-анд	(онҳо) рафтанд	<i>they went</i>

The simple past tense is used to describe completed past actions. The Tajiki simple past tense is comparable with the English simple past tense:

Мо ба мактаб рафтем. *We went to school.*

Падарам аз шаҳр омад. *My father came from the city.*

Модарам нон пухт. *My mother cooked bread.*

– Ту хонаро рӯфтӣ? *– Did you sweep the house?*

⁷ In literary Tajiki, "green tea" is *чойи сабз*.

МАШҚҶО

EXERCISES

1. Change the tenses of the following verbs between simple past and present-future:

Example: Ман ба кор меравам ⇒ Ман ба кор рафтам.

a. Умед ба бозор рафт.	b. Падарам дар Тошканд кор мекунад.
c. Ӯ аз Амрико омад.	d. Онҳо дар шаҳр зиндагӣ мекунанд.
e. Нигора хонаро рӯфт.	f. Салим дар донишгоҳ хонд.
g. Мо шаш миз дорем.	h. Мо чой нушидем.
i. Карим дарро кушод.	j. Модарам хӯрок мепазад.

2. Give positive and negative responses to the following questions:

Example: Шумо хона доред?

⇒ Ҳа, мо хона дорем.

⇒ Не, мо хона надорем.

a. Падари Шумо духтур аст?	b. Номи Шумо Мазбут?
c. Онҳо аз Лондон омаданд?	d. Онҳо бародар доранд?
e. Ту дар донишгоҳ мехонӣ?	f. Мухтор ҳуқуқшинос аст?
g. Модари ӯ духтур аст?	h. Номи бародарат Шодӣ аст?
i. Хонаи Ҷалол калон аст?	j. Собир Раҳимович устод аст?
k. Шумо дар хавлӣ гову гӯсфанд доред?	

3. Construct sentences based on the following table, using the correct verb endings:

a) Example: Таҳмина аз Лондон омад. Таҳмина ба Лондон рафт.

онҳо		Тоҷикистон	
шумо		Амрико	
ман		Хучанд	
Муҳиб	аз	Лондон	омад... .
Таҳмина	ба	Ӯзбекистон	рафт... .
ту		Маскав	
мо		Ню-Йорк	
ӯ		Ҳиндустон	

b) Example: Падарам ба Покистон меравад.

Падарам аз Покистон меояд.

Одил		Душанбе	
падарам		Кӯлоб	
ману Фирӯз		Вашингтон	
ту	ба	Тошканд	мерава... .
ӯ	аз	Қазоқистон	мео... .
мо		Австралия	
шумо		Канада	
ман		Берлин	

4. Construct sentences based on the following table, using the correct verb endings:

Example: *Мо дар боғ дах дарахт дорем.*

мо		як	дарахт	
онҳо		ду	телевизор	
падару модарам		се	гов	
Назира	дар хавлӣ	чор	миз	
ту	дар хона	панҷ	чевон	
шумо	дар боғ	шаш	қолин	дор...
Чамол ва Чамила	дар ошхона	ҳафт	курсӣ	
Манучеҳр	дар меҳмонхона	ҳашт	гӯсфанд	
Саъдӣ		ноҳ	коса	
ман		дах	пиёла	
			тиреза	

5. Answer the following questions:

a. Насаби (фамилияи) Шумо чист?	b. Онҳо дар кучо кор мекунад?
c. Ихтисоси Маннон чист?	d. Темур дар кучо кор мекунад?
e. Бародарат ҳавлӣ дорад?	f. Хуроқро кӣ пушт?
g. Нурия ба кучо меравад?	h. Падарат аз кучо омад?
i. Хонаи Шумо дар кучост?	j. Онҳо чанд бародар доранд?
k. Шумо чанд қолин доред?	l. Ин писар аст ё духтар?
m. Телевизор дар кучост?	n. Саноат шавҳар дорад?
o. Шумо сағро дӯст медоред?	p. Девоҷ чӣ хел аст?

6. Use appropriate adjectives to describe the following nouns and make sentences using them:

Example: *дарахт* ⇨ *дарахти сабз* ⇨ *дарахт сабз аст.*

	шаҳр	хона	тиреза	китоб	гӯсфанд	духтар	писар
Nouns:	гул	дарахт	миз	диван	қолин	сағ	гурба
	гов	боғ	чай	пиёла	курсӣ	об	нон
Adjectives:	нағз	бад	зебо	калон	хурд	гарм	чинӣ
	шишагин	сурх	сиёҳ	сафед	нарм	хунук	

7. Read the following text and express the same information in English:

Номи ман Чамшед аст. Ман дар Қургонтеппа зиндагӣ мекунам. Падарам дар ташкилоти байналмилалӣ кор мекунад. Ӯ тарҷумон аст. Модарам соҳибхоназан аст. Ман ду бародар ва як хоҳар дорам. Бародаронам дар донишгоҳ меҳонанд. Хоҳарам дар мактаб меҳонад.

Мо ҳавлии калон дорем. Дар рӯи ҳавлӣ гулу дарахтони бисёр ҳастанд. Мо як оғил дорем. Дар он як гову се гӯсфанд ҳастанд. Дар як кунҷи ҳавлӣ танӯрхона дорем. Модарам дар он нон мепазад. Мо анбор ҳам дорем. Каланду теша, белу арраро дар он ҷо мегузорем. Дарвозаи ҳавлии мо калон аст. Девоҷи ҳавлӣ сафед аст. Мо ҳавлии худро дӯст медорем.

8. Read the proverbs below. Memorise any that you might be able to use in conversation:

Як гулу сад харидор

One flower has a hundred buyers.⁸

Гули сари сабад.

The best flower in the basket.⁹⁸ That is, "a woman has a hundred admirers."⁹ That is, "the best person in the group."

Кордро аввал ба худат зан, дард накунад,
ба дигар кас зан.

*First strike yourself with the knife; if it
doesn't hurt, then hit someone else.*

Оби лаби дар кадр надорад.

Water from the doorframe has no value.

Дег ба дег гӯяд: рӯят сиёҳ.

One pot said to another: your face is black.

Оши ҳамсоя бомаза аст.

A neighbour's osh is delicious.

Об дар кӯзаву мо ташналабон мегардем,
Ёр дар хонаву мо гирди ҷаҳон мегардем.

*There's water in the jug and we wander about
thirsty,
A friend's in the house and we wander around
the world.*

ХОНИШ

READING

Read the following text, retell it in Tajiki in your own words, and discuss the question that follows:

Хонаи худ

Дар замонҳои қадим як подшоҳ буд. Ӯ як писар дошт. Вақте ки писараш калон шуд, подшоҳ хост, ки ӯро ба ҷойи худ тайёр кунад. Донишу ҷаҳонбинии писараш кофӣ набуд. Подшоҳ рӯзе писарашро ҷеғ заду ба ӯ маслиҳат дод, ки ба кишварҳои дуру наздик сафар кунад. Пеш аз гусел кардан ба писараш гуфт:

– Ба ту як маслиҳат дорам: Ба ҳар шаҳре, ки рафтӣ, барои худат як хона соз.

Писар маслиҳати падарро қабул кард ва ба сафар рафту пас аз як сол баргашт.

Подшоҳ пурсид:

– Гуфтаҳои маро иҷро кардӣ?

Гуфт:

– Бале. Дар Бағдод, дар соҳили дарё як қасре сохтам, ки аз қасри подшоҳи он кишвар зеботар аст. Дар Миср ба шакли аҳромҳои қадима қасри дигаре сохтам. Дар Ҳиндустон кӯшиш кардам, ки қасри ман мисли Тоҷ-Маҳал бошад...

Подшоҳ афсӯс хӯрду гуфт:

– Писарам, ту ҳанӯз барои подшоҳӣ тайёр нестӣ. Маънои суханҳои ман он буд, ки дар ҳар кишвар барои худат дӯсти наздике пайдо кунӣ. Хонаи дӯст мисли хонаи худ аст. Ҳамсоя агар дӯст бошад, кишварат ободу зебо мешавад.

Vocabulary:

замонҳои қадим	<i>ancient times</i>
подшоҳ	<i>king</i>
хостан (хоҳ)	<i>to want</i>
тайёр кардан	<i>to prepare</i>
ҷаҳонбинӣ	<i>worldview</i>
ҷеғ задан	<i>to call</i>
маслиҳат додан	<i>to advise</i>
кишвар(ҳо)	<i>country(-ies)</i>
наздик	<i>near</i>
гусел кардан	<i>to see off</i>
баргаштан (баргард)	<i>to come back</i>

вақте ки	<i>when</i>
калон шудан	<i>to grow up</i>
ба ҷойи худ	<i>for his position</i>
дониш	<i>knowledge</i>
кофӣ	<i>enough, adequate</i>
маслиҳат	<i>advice</i>
қабул кардан	<i>to accept</i>
дур	<i>far</i>
сафар кардан	<i>to travel</i>
сохтан (соз)	<i>to build</i>
қаср	<i>palace</i>

зеботар	<i>more beautiful</i>
ичро кардан	<i>to execute, fulfil</i>
Миср	<i>Egypt</i>
аҳром(ҳо)	<i>pyramid(s)</i>
кушиш кардан	<i>to try</i>
афсӯс хӯрдан	<i>to regret</i>
маъно	<i>meaning</i>
ҳар	<i>each, every</i>
пайдо кардан	<i>to find, discover</i>

пурсидан (пурс)	<i>to ask</i>
соҳил	<i>bank, shore</i>
ба шакли	<i>in the shape of</i>
Ҳиндустон	<i>India</i>
мисли	<i>like</i>
тайёр	<i>ready, prepared</i>
сухан	<i>word, speech</i>
барои худат	<i>for yourself</i>
ободу зебо	<i>flourishing, prosperous</i>

Translation of some expressions and idioms:

Хост, ки ба ҷойи худ тайёр кунад.
 Маслиҳат дод, ки ба кишварҳои дуру наздик сафар кунад.
 Пас аз як сол баргашт.
 Ки аз қасри подшоҳи он кишвар зеботар аст.
 Ба шакли аҳромҳои қадима қасри дигаре сохтам.
 Хонаи дӯст мисли хонаи худ аст.
 Агар ҳамсоя дӯст бошад, кишварат ободу зебо мешавад.

Discuss the following question:

Маънои суҳанҳои подшоҳ чӣ буд? Ба фикри Шумо ин дуруст аст ё не?

More useful vocabulary:

Ба фикри Шумо	<i>In your opinion</i>
нодуруст	<i>false; incorrect</i>

*He wanted him to take his place.
 He advised him to visit countries far and near.*

*After one year, he returned.
 That is more beautiful than the palace of the king there.
 I built another palace in the shape of the ancient pyramids.
 The house of a friend is like your own house.
 If your neighbour is a friend, your country will prosper and flourish.*

дуруст	<i>true; right</i>
--------	--------------------

САНЧИШ

QUIZ

1. Give answers to the following questions:

1. – Шумо чанд дег доред?
– ...
2. – Ошхонаи Шумо васеъ аст?
– ...
3. – Ориф ҳавлӣ дорад?
– ...
4. – Онҳо чанд говдоранд?
– ...
5. – Падару модарат дар шаҳр зиндагӣ мекунанд ё дар қишлоқ?
– ...
6. – Рустам аз кучо омад?
– ...

7. – Шумо чӣ хӯред?
– ...
8. – Хонаро кӣ тоза кард?
– ...
9. – Ту ба дарахтон об додӣ?
– ...
10. – Хӯрокро кӣ пухт?
– ...
11. – Шумо гулро дӯст медоред?
– ...
12. – Онҳо ба кучо мераванд?
– ...

2. Fill in the questions corresponding with the following answers:

1. – ... ?
– Ҳа, хоҳарам шавҳар ва ду фарзанд дорад.

7. – ... ?
– Падару модарам дар Бадахшон зиндагӣ ва кор мекунанд.

2. – ... ?

– Ман аз Душанбе омадам.

3. – ... ?

– Яъқуб дар Лондон зиндагӣ мекунад.

4. – ... ?

– Не, мо ҳавлӣ надорем.

5. – ... ?

– Дар ҳавлии мо се гусфанд ҳаст.

6. – ... ?

– Ҳа, ӯ аз Лондон омад.

8. – ... ?

– Аҳмад ба Алмаато рафт.

9. – ... ?

– Онҳо дар боғашон ҳашт дарахти мевадор доранд.

10. – ... ?

– Мо даҳ коса дорем.

11. – ... ?

– Мо нони гарм хурдем.

12. – ... ?

– Лаббай?

3. *Make up dialogues using the material in lesson six and, if possible, role-play the situations with a language helper or other language partner.*

4. *Write a description about yourself similar to that in exercise 7.*

5. *Describe one of the rooms in your home in detail.*

Дарси 7

Lesson 7

Вақт – Фасл – Обу ҳаво

Time – Seasons – Weather

ШАРҲ

COMMENTARY

In Muslim countries, Saturday is the first day of the week, Friday being the day of rest. Of the words used in Tajiki for the days of the week, that used for “Friday” (*ҷумъа*) is an Arabic word, derived from the word *ҷамъ*, meaning “gathering.” On Fridays, Muslims gather in their city’s central mosques (*масҷидҳои ҷомеъ*) to say their *намоз* (five-times-a-day Muslim prayer). In Tajikistan, only a minority tend to attend Friday prayers (*намози ҷумъа*), although these are becoming more popular, and Monday is the first day of the week, as Saturdays and Sundays are the days of rest.

In the life of Tajiks, the market (*бозор*) has a special place. The *бозор* mainly happens at the weekends. For this reason, people now refer to Sundays as “market day” (*рӯзи бозор*). In some cities and regions, goods are also bought and sold on certain other days. In such areas, people also refer to *ҷумъабозор*, (*Friday market*) *панҷшанбебозор*, (*Thursday market*) etc.

In connection with time, there are six main divisions of the day. Such divisions are imprecise, varying as the day lengthens and shortens, but are approximately as follows: *саҳар* – 3⁰⁰-6⁰⁰, *пагоҳӣ* – 6⁰⁰-10⁰⁰, *рӯз*, *пешин* – 10⁰⁰-16⁰⁰, *беғоҳӣ* – 16⁰⁰-19⁰⁰, *шом* – 19⁰⁰-22⁰⁰, *шаб* – 22⁰⁰-3⁰⁰.

Today in Tajikistan the European calendar is used. However, before the Soviet era, Tajikistan, like most of the Islamic world, used the Islamic *ҳиҷрӣ* calendar. The Islamic calendar is calculated from 622 AD, the time that the Islamic prophet Mohammed fled from Mekka to Medina – that is, his *hegira* (*ҳиҷрат*). There are two types of Islamic calendar: solar and lunar. Days in the solar year are reckoned the same as days in the Gregorian calendar; i.e. there are 365 days per year, 366 in leap years. The solar calendar, like the ancient Persian calendar, starts on the 21st of March. March 21st is celebrated in Persian and Turkish-speaking countries as the New Year – a festival called *Наврӯз*. To calculate the Islamic solar year, 622 (or 621) years simply need to be subtracted from the Gregorian calendar year. The solar months, as listed in the following table, are still used by the older generation today:

1	Ҳамал	31	21.3-20.4	7	Мизон	30	23.9-22.10
2	Савр	31	21.4-21.5	8	Ақраб	30	23.10-21.11
3	Ҷавзо	31	22.5-21.6	9	Қавс	30	22.11-21.12
4	Саратон	31	22.6-22.7	10	Ҷадй	30	22.12-20.1
5	Асад	31	23.7-22.8	11	Далв	30	21.1-19.2
6	Сунбула	31	23.8-22.9	12	Хут	30/29	20.2-20.3

The lunar calendar is determined by the phases of the moon and is always ten days shorter than the usual solar calendar. The most significant of the lunar months is *Рамазон*, during which many Tajiks observe the Muslim month of dawn-to-dusk fasting. Some of the other months are used as names for children born in those months (e.g. the names *Раҷаб* (m.) and *Раҷабмоҳ* (f.)) The full list of names for the lunar months is as follows:

1	Мухаррам	30 рӯз	7	Раҷаб	30 рӯз
2	Сафар	29 рӯз	8	Шаъбон	29 рӯз
3	Рабеъ-ул-аввал	30 рӯз	9	Рамазон	30 рӯз
4	Рабеъ-ус-сонӣ	29 рӯз	10	Шаввол	29 рӯз
5	Ҷумоди-ул-аввал	30 рӯз	11	Зил-қаъда	30 рӯз
6	Ҷумоди-ул-охир	29 рӯз	12	Зил-ҳичча	29 рӯз

Until the spread of Islam in ancient Persia, special Persian months were used. Even now this form of calendar is still officially used in Iran; in Tajikistan these months are only usually found in historical books. The original Iranian calendar also starts on March 21st. Iranian months are similar to the corresponding solar months with respect to the number of days in each, as shown along with the names of the original Iranian months in the following table:

1	Фарвардин	31 рӯз	7	Меҳр	30 рӯз
2	Урдубиҳишт	31 рӯз	8	Обон	30 рӯз
3	Хурдод	31 рӯз	9	Озар	30 рӯз
4	Тир	31 рӯз	10	Дай	30 рӯз
5	Мурдод	31 рӯз	11	Баҳман	30 рӯз
6	Шаҳривар	31 рӯз	12	Исфанд	30/29 рӯз

The statue of Isma'il I (892-907AD) in Dushanbe's central square, erected in 1999 as part of celebrations commemorating the 1100th anniversary of the Samanid dynasty (819-999 AD), the first native dynasty to arise in Persia after the Arab conquest.

The dynasty is renowned for the impulse that it gave to Persian national sentiment and learning. Under the leadership of Isma'il I, who established semiautonomous rule over Eastern Persia, the Tajik cities of Bukhara (the Samanid capital) and Samarkand became major cultural centres and Persian literature flourished.

ЛИФАТ

январ ¹	<i>January</i>
феврал	<i>February</i>
март	<i>March</i>
апрел	<i>April</i>
май	<i>May</i>
июн	<i>June</i>

VOCABULARY

июл	<i>July</i>
август	<i>August</i>
сентябр	<i>September</i>
октябр	<i>October</i>
ноябр	<i>November</i>
декабр	<i>December</i>

¹ The names of Tajiki months are derived from the Russian names.

душанбе /dushambe/ сешанбе /seshambe/ чоршанбе /chorshambe/	Monday Tuesday Wednesday	панчшанбе /panshambe/ чумъа шанбе /shambe/ якшанбе /yakshambe/	Thursday Friday Saturday Sunday
баҳор тобистон	spring summer	тирамоҳ зимистон	autumn winter
ҳазора /ҳазорсола сол моҳ рӯз соат рӯз(ҳо)и корӣ рӯзи таваллуд / зодрӯз муддат / вақт бор / маротиба / дафъа	millennium year month day hour working day(s) birthday a period of time time, occasion	аср фасл ҳафта шаб дақиқа сония рӯз(ҳо)и дамгирӣ / истироҳат мавсим / вақт тамаддун сулола	century season {of the year} week night minute second weekend time, season civilisation dynasty
имрӯз дирӯз / дина пагоҳ / фардо пасфардо / пагоҳи дигар таърихи рӯз / сана	today yesterday tomorrow the day after tomorrow date	имшаб дишаб парерӯз / парер имсол парерсол	tonight last night the day before yesterday this year the year before last
саҳар пагоҳ нисфирӯз пешин бегоҳ нимашаб / нисфишаб офтоббаро	pre-dawn morning midday afternoon early evening midnight, middle of the night sunrise	саҳарӣ пагоҳӣ нисфирӯзӣ шом бегоҳӣ нисфишабӣ офтобшин	in the early morning in the morning in the afternoon late evening in the evening in the night, at night sunset
порсол / соли гузашта соли оянда як рӯз пеш баъди ду рӯз / ду рӯз баъд / пас аз ду рӯз	last year next year one day ago in two days / after two days	ҳафтаи гузашта ҳафтаи оянда ду сол пеш баъди се моҳ / се моҳ баъд / пас аз се моҳ	last week next week two years ago in three months / after three months
ҳамеша / ҳама вақт зуд-зуд / тез-тез маъмулан / одатан ҳар замон то ҳол / то ҳозир / ҳанӯз	always, every time often usually regularly, often until now, (not) yet	дер-дер / ягон-ягон гоҳ-гоҳ / баъзан доим / доимо доимӣ нав ҳеч гоҳ / ҳеч вақт	rarely sometimes usually, regularly usual, regular new; only just, recently never
таваллуд шудан бедор шудан	to be born to wake up	таваллуд кардан бедор кардан	to give birth to wake (smb)

хобидан (хоб) / хоб кардан	<i>to go to sleep</i>	истироҳат кардан / дам гирифтан	<i>to rest</i>
дароз кашидан	<i>to lie down</i>	ғанаб кардан	<i>to have a nap</i>
нишастан (шин, нишин)	<i>to sit</i>	сайругашт/ гардиш кардан	<i>to go for a walk</i>
аз хоб хестан (хез)	<i>to get up</i>	аз чо хестан	<i>to stand up</i>
донистан (дон)	<i>to know</i>	баргаштан	<i>to return, to come back</i>
шумурдан (шумур, шумор)	<i>to count</i>	(баргард) / бозгаштан	
азон хондан	<i>to call to prayer</i>	(бозгард)	
ҳаво	<i>air</i>	обу ҳаво	<i>weather</i>
офтоб	<i>sun</i>	моҳ / моҳтоб	<i>moon</i>
ситора	<i>star</i>	замин	<i>Earth</i>
осмон	<i>sky</i>	абр	<i>cloud</i>
борон	<i>rain</i>	яҳ	<i>ice</i>
барф	<i>snow</i>	жола /jola/	<i>hail</i>
сел	<i>downpour, torrent</i>	тӯфон	<i>storm, flood</i>
раъду барқ	<i>thunder-storm</i>	туман	<i>mist, fog</i>
боришот	<i>precipitation</i>	шабнам	<i>dew</i>
бебориш	<i>dry (weather)</i>	тирукамон	<i>rainbow</i>
шамол / бод	<i>wind</i>	насим	<i>breeze</i>
гирдбод	<i>tornado, whirlwind</i>	дараҷа	<i>degree (°C)</i>
ҳарорат	<i>temperature</i>	ҳароратсанҷ	<i>thermometer</i>
дурахшидан (дурахш) / нур пошидан (пош)	<i>to shine</i>	баромадан (...и офтоб / моҳ)	<i>to rise (sun / moon)</i>
дидан (бин)	<i>to see</i>	борон (/барф /жола) боридан	<i>to rain (/snow /hail)</i>
яҳ кардан / яҳ бастан (банд)	<i>to freeze</i>	об шудан	<i>to melt</i>
вазидан (ваз)	<i>to blow</i>	чунбидан (чунб)	<i>to move, stir</i>
гарм	<i>hot, warm</i>	хунок / сард	<i>cold, chilly</i>
салқин	<i>cool</i>	абрнок	<i>cloudy</i>
хушк	<i>dry</i>	тар	<i>wet</i>
саҳт	<i>hard</i>	нам / намнок	<i>damp, humid</i>
равшан	<i>light</i>	торик	<i>dark</i>
хатарнок	<i>dangerous</i>	лағжонак	<i>slippery</i>
Шумора		Numerals	
адад / рақам	<i>number</i>	0 - сифр, нол	<i>zero, nought</i>
1 - як		11 - ёздаҳ	<i>/yozda/</i>
2 - ду		12 - дувоздаҳ	<i>/duvozda/</i>
3 - се		13 - сенздаҳ	<i>/senzda/</i>
4 - чор		14 - чордаҳ	<i>/chorda/</i>
5 - панҷ		15 - понздаҳ	<i>/ponzda/</i>
6 - шаш		16 - шонздаҳ	<i>/shonzda/</i>
7 - ҳафт	<i>/haf/</i>	17 - ҳабдаҳ	<i>/habda/</i>
8 - ҳашт	<i>/hash/</i>	18 - ҳаждаҳ	<i>/hazhda/</i>
9 - нӯҳ	<i>/nü/</i>	19 - нуздаҳ	<i>/nuzda/</i>
10 - даҳ	<i>/da/</i>	20 - бист	<i>/bist/</i>

21 - бисту як	50 - панҷоҳ	100 - сад
22 - бисту ду	60 - шаст	101 - яксаду як
23 - бисту се	70 - ҳафтод	200 - дусад
30 - сӣ	80 - ҳаштод	300 - сесад
31 - сиву як	90 - навад	400 - чорсад
40 - чил	95 - наваду панҷ	1000 - ҳазор
407 - чорсаду ҳафт		1990 - ҳазору нӯхсаду навад
565 - панҷсаду шасту панҷ		2124 - ду ҳазору яксаду бисту чор

Ифодаи вақт²7:00 – соат расо³ ҳафт / соат ҳафти пагоҳӣ

8:15 – соат ҳашту понздаҳ дақиқа /

соат аз ҳашт понздаҳта⁴ гузашт

9:30 – соат нӯҳу сӣ дақиқа /

соат нӯҳу ним; соат нимта кам даҳ

12:35 – соат дувоздаҳу сиву панҷ дақиқа /

соат бисту панҷта кам як

16:50 – соат шонздаҳу панҷоҳ дақиқа /

соат даҳта кам панҷ

19:00 – соат нуздаҳ / соат ҳафти бегоҳ /

соат ҳафти бегоҳӣ

23:00 – соат бисту се / соат ёздаҳи шаб

12:00 – нисфирӯз / соат дувоздаҳ

24:00 – нисфишаб / нимашаб шуд / соат

дувоздаҳи шаб

– Соат чанд?

– Соат даҳ.

– Кай? / (Дар) соати чанд?

– (Дар) соати се.

– Соат надоред?

Telling the time*It's seven o'clock**It's a quarter past eight**It's nine thirty**It's twelve thirty five /**It's twenty five to one**It's ten to five**It's 7pm**It's 11pm**It's midday**It's midnight*– *What time is it?*– *It's ten o'clock.*– *When? / (At) what time?*– *(At) three o'clock.*– *What time is it? {if asking a stranger}***СУҲБАТҲО****DIALOGUES**

1.

– Салом, Олимҷон!

– Салом, муаллим! Шумо чӣ хел?

– Нағз, раҳмат, ту чӣ?

– Бад не, мешавад.

– Ту дар кучо будӣ?

– Ман дар Алмаато будам.

– Кай омадӣ?

– Ду рӯз пеш.

– Кай ба дарс меой?

– Аз пагоҳ, муаллим.

– Албатта биё.

– Майлаш, меоям.

– *Hello, Olimjon.*– *Hi, teacher. How are you?*– *Fine, thanks. And you?*– *Not bad.*– *Where have you been?*– *I was in Almaty.*– *When did you come back?*– *Two days ago.*– *When will you come for classes?*– *Tomorrow, teacher.*– *Be sure you come.*– *OK, I will.*² Colloquial Tajiki forms are given after the slash “/”.³ *Raso* means “exactly.”⁴ The suffix “-та” is used for counting things.

- Хайр!
- Худо хофиз!

2.

- Салом, Мунираҷон!
- Салом, дугона. Нағз-мӣ ту?
- Раҳмат, нағз. Ту чӣ?
- Ман ҳам нағз.
- Медонӣ, Мунира, пагоҳ рӯзи таваллуди Ситора.
- Не-е?
- Ҳа, дугонаҷон. Биё пагоҳ ба хонаи ӯ меравем.
- Майлаш, соати чанд меравем?
- Соати даҳ.
- Хайр то пагоҳ!
- Хайр!

3.

- Сайёра, рӯзи таваллуди ту чандум?
- Чоруми март. Аз они ту чӣ?
- Даҳуми декабр.
- Ту дар зимистон таваллуд шудай?
- Ҳа. Ту чӣ?
- Ман аввали баҳор таваллуд шудаам.

4.

- Розия, ту чанд хоҳару бародар дорӣ?
- Ду хоҳару як бародар дорам. Ту чӣ?
- Ман се бародар дорам. Розия, ту рӯзи таваллуди онҳоро медонӣ?
- Албатта. Хоҳари калониам – Чамила бистуми апрел таваллуд шудааст. Хоҳари дуюмам Малика якуми август ва бародарам – Фахриддин дуюми май таваллуд шудаанд. Ту ҳам рӯзи таваллуди бародаронатро медонӣ?
- Ҳа, медонам. Ҳасану Ҳусейн дар як рӯз – бисту ҳаштуми июл ва бародари хурдиам – Шахриёр панҷуми сентябр таваллуд шудаанд.

5.

- Анна, ту дар кучо зиндагӣ мекунӣ?
- Ман дар Инглистон, дар шаҳри Ливерпул зиндагӣ мекунам.
- Обу ҳавои он ҷо чӣ хел аст?
- Зимистонаш хунук, тобистонаш гарм аст.
- Дар зимистон барф бисёр меборад?
- Ҳа.
- Борону жола ҳам меборад?

- Goodbye.
- Bye.

- Hello, Munirajon.
- Hello, friend. How are you?
- Fine, thanks. And you?
- I'm fine too.
- Munira, do you know that tomorrow is Sitora's birthday?
- Are you sure?
- Yes. Let's go and visit her tomorrow.
- OK. What time?
- At ten o'clock.
- See you tomorrow.
- Goodbye.

- Saiyora, when's your birthday?
- The fourth of March. And yours?
- The tenth of December.
- Were you born in the winter?
- Yes, and you?
- I was born at the start of spring.

- Rozia, how many brothers and sisters have you got?
- I've got two sisters and a brother. And you?
- I've got three brothers. Rozia, do you know when their birthdays are?
- Of course. My older sister, Jamila, was born on the twelfth of April, my second sister, Malika, was born on the first of August and my brother, Fakhridin, on the second of May. Do you know your brothers' birthdays too?
- Yes, I do. Hasan and Husein were born on the same day – the twenty eighth of July – and my little brother, Shahriyor, was born on the fifth of September.

- Anna, where do you live?
- I live in England, in Liverpool.
- What's the weather like there?
- Winters are cold, but summers are warm.
- Does it snow much in the winter?
- Yes, it does.
- Does it rain and hail too?

- Бахору тирамоҳ борон бисёр меборад, жола гоҳ-гоҳ меборад.
- Ҳавои тобистон чанд дараҷа гарм аст?
- Моҳҳои июн, июл 20-25 дараҷа ва моҳи август то 30 дараҷа гарм мешавад.

6.

- Начмиддин, ту имрӯз радио гӯш кардӣ?
- Ҳа, чӣ буд?
- Намедонӣ, дар бораи онҳо ҳаво чӣ гуфтанд?
- Медонам. Имрӯз ҳавои гарми бебориш мешавад. Ҳарорат аз 30 то 35 дараҷа гарм мешавад.
- Раҳмат, чӯра.
- Саломат бош.

7.

- Ҷаҳонгир, ту одатан кай аз хоб меҳезӣ?
- Ман одатан соати шаши пагоҳӣ аз хоб меҳезам.
- Ту кай наҳор меҳӯрӣ?
- Соатҳои шабу ним – ҳафт.
- Ту дар кучо кор мекуни?
- Ман дар вазорат кор мекунам.
- Кори Шумо кай сар мешавад?
- Соати ҳашт.
- Ҳӯроки пешинро ту дар кучо меҳӯрӣ?
- Дар идора.
- Дар як рӯз чанд соат кор мекунед?
- Мо одатан дар як рӯз ҳашт соат кор мекунем.
- Ту кай ба хона бармегардӣ?
- Тахминан соатҳои панҷ – панҷу ним.
- Бегоҳӣ ту чӣ кор мекуни?
- Одатан бегоҳӣҳо китоб мехонам ё телевизор тамошо мекунам ё дар боғ сайругашт мекунам.
- Шумо одатан кай хоб мекунед?
- Мо одатан соати ёздаҳи шаб хоб мекунем.

8.

- Шоиста, Шумо чандсола?
- Ман бисту дусола.
- Шавҳари Шумо чандсола?
- Шавҳарам бисту панҷсола.
- Шумо чанд фарзанд доред?
- Ман ду писар дорам.
- Писарони Шумо чандсола?
- Писари нахустинам чорсола ва писари дуюмам ҳафтмоҳа.

- *In spring and autumn it rains a lot and it occasionally hails.*
- *What temperature is it in the summer?*
- *It's 20-25°C in June and July and up to 30°C in August.*

- *Najmiddin, did you listen to the radio today?*
- *Yes, why?*
- *Do you know what they said about the weather?*
- *I do. Today the weather is going to be hot and dry. The temperature is going to get up to around 30 to 35°C.*
- *Thanks!*
- *See you.*

- *Jahongir, what time do you usually get up?*
- *I usually get up at six o'clock in the morning.*

- *And when do you have breakfast?*
- *At six thirty or at seven a.m.*

- *Where do you work?*
- *I work in one of the ministries.*

- *When does your work start?*
- *At eight o'clock.*

- *And where do you have your lunch?*
- *At the office.*

- *How long do you work each day?*
- *We usually work eight hours a day.*

- *And when do you return home?*
- *About five, five-thirty.*

- *What do you do in the evening?*
- *I usually read books, watch television or have a walk in the garden.*

- *What time do you usually go to bed?*

- *We usually go to bed at eleven o'clock in the evening.*

- *Shoista, how old are you?*

- *I'm 22.*

- *And your husband?*

- *He's 25.*

- *How many children have you got?*

- *I've got two sons.*

- *And how old are they?*

- *My first son is 4 years old and my second is 7 months old.*

9.

- Хонум, Шумо чандсола?
 – Аз зан сол намекурсанд.⁵
 – Мебахшед. Шумо шавҳар доред?
 – Ба кори ман даҳолат накунед.
 – Мебахшед. Аз ман наранҷед, ман гапи бад нагуфтам...

- *Lady, how old are you?*
 – *People don't ask a lady's age.*
 – *I'm sorry. Are you married?*
 – *Mind your own business!*⁶
 – *I'm sorry. Don't be offended – I didn't say anything bad...*

ГРАММАТИКА

GRAMMAR

Numbers

Compound numbers are formed using the conjunctive suffix “-у” (“-ю”): *бисту се, панҷоҳу як, ҳаштоду ҳафт, яксаду чилу ҳафт*. The “hundreds” are written as single words: *дусад, сесад, чорсад ...*, *нӯҳсад*. However, the “thousands” are written separately: *ду ҳазор, се ҳазор, чор ҳазор, ...*, *бист ҳазор*, etc.

When asking someone's age, the suffix “-а” is added to the number in the answer

Шумо чандсола? – Ман сию дусола. *How old are you? – I'm thirty-two.*

When using numbers with nouns, the noun should be in the singular. Compare this with the English:

чор дарахт – four trees [tree] *панҷ одам* - five people [person]

So-called “numerators” are often used with numbers. The most important of these are the following:

<i>Numerator</i>	<i>Types of noun</i>	<i>Example</i>	<i>Translation</i>
-та / -то	<i>countable nouns</i>	дуто корд, панҷта китоб	<i>two knives,</i> <i>five books</i>
дона	<i>countable nouns</i>	се дона себ, ду дона дафтар	<i>three apples,</i> <i>two notebooks</i>
кас / нафар	<i>people</i>	чор кас, даҳ нафар	<i>four people,</i> <i>ten people</i>
сар	<i>animals, grapes</i>	даҳ сар гов, як сар ангур	<i>ten cows,</i> <i>one bunch of grapes</i>
бех	<i>trees</i>	як бех себ	<i>one apple tree</i>
даста	<i>flowers</i>	як даста гул	<i>one bouquet of flowers</i>

Ordinal numbers

Ordinal numbers are formed in Tajiki by use of the suffix “-ум” (“-юм”):

сенздаҳ ⇒ *сенздаҳум* (13-13th) яксаду як ⇒ *яксаду якум* (101-101st)
 бисту панҷ ⇒ *бисту панҷум* (25-25th) дусадү сӣ ⇒ *дусадү сиюм* (230-230th)

⁵ Another useful expression for use when trying to avoid undesired approaches is “*Ин аз рӯи одоб нест.*” (“*It's not polite to ask that.*”)

⁶ Literally: “*Don't interfere in my business.*” Similar responses, meaning the same thing, are “*Ин кори ман,*” and “*Ин кори ту нест.*” A stronger response for women to use when a strange man asks whether she is married and that should shame even the more persistent is “*Ин ҳаётти оилаи ман.*” (“*This is personal.*” – Literally: “*This is my family life.*”)

Ordinal numbers come after nouns, being connected by the *izofat*, “-и”:

соли якум, рӯзи панчум, фарзанди дуюм, etc.

Dates are always connected with the month by means of the *izofat*, “-и”:

чоруми март, бисту панҷуми май, etc.

Ordinal numbers can also be formed by using the additional suffix “-ин” in combination with the first form shown above. This kind of ordinal comes before nouns and is most common in literary Tajiki:

панҷумин сол = соли панҷум, даҳумин рӯз = рӯзи даҳум, etc.

For the ordinal “*first*,” two additional words are also used: *аввал* – *аввалин*, and *нахуст* – *нахустин*:

аввалин рӯз = рӯзи аввал (“*the first day*”),

нахустин бор = бори нахуст (“*the first time*”).

The words *аввалан* and *сониян* are also used to express the meanings “*firstly*,” and “*secondly*,” respectively.

Fractions

When writing decimal fractions in Tajiki, a comma is used to separate the fraction from the whole part of the number, not a point. Compare:

Tajiki: 10,27; 0,7; 101,42; 4,0005.

English: 10.27; 0.7; 101.42; 4.0005.

The way for reading fractions in Tajiki is given below:

1/2	як тақсими ду	аз ду як ҳисса	ним
1/3	як тақсими се	аз се як ҳисса	сеяк
1/4	як тақсими чор	аз чор як ҳисса	чоряк
3/4	се тақсими чор	аз чор се ҳисса	
0,1		нолу аз даҳ як, аз даҳ як ҳисса	
1,3		яку аз даҳ се	
2,5		дюю аз даҳ панҷ	дюю ним
4,75		чору аз сад ҳафтоду панҷ	
2,0003		дюю аз даҳ ҳазор се	

The word *нисф* is also used when counting half of something; e.g. *нисфи нон* (“*half a loaf of bread*”).

Mathematical symbols

+	-	×	:	=
чамъ, плюс	тарҳ, минус	зарб	тақсим	баробар
<i>addition, plus</i>	<i>subtraction, minus</i>	<i>multiplication</i>	<i>division*</i>	<i>equals</i>

* *Note: this is a different symbol to those used in English.*

3+5=8 се чамъи панҷ баробари ҳашт

10-4=6 даҳ тарҳи чор баробари шаш

5×5=25 панҷ зарби панҷ баробари бисту панҷ

20:4=5 бист тақсими чор баробари панҷ

The word for percentage is “*фоиз*,” e.g. 40%: *чил фоиз*

МАШҚҶО

EXERCISES

1. Construct sentences based on the following table, using the correct verb endings:

Example: Бародарам 20 сентябр таваллуд шудааст.⁷

ман	3	январ	
Мавчуда	8	феврал	
бародарам	11	март	
хоҳарам	16	апрел	таваллуд шуда...
Нёъмат	19	май	
шумо	22	июн	
бародарони Ризо	25	июл	

2. Construct sentences based on the following table, using the correct verb endings:

Example: Мо дар як ҳафта панҷ рӯз кор мекунем.

мо			5		
онҳо		рӯз	8		
Малика	дар як	ҳафта	10	рӯз соат	кор мекун...
Расулу Раҳим		моҳ	20		
падарам			15		

3. Construct sentences based on the following table, using the correct verb endings:

Example: Ҷовид дирӯз аз Душанбе омад.

Ҷовид пагоҳ ба Душанбе меояд.

Ҷовид шанбеи гузашта ба Хучанд рафт.

Ҷовид баъди ду рӯз ба Хучанд меравад.

Ҷовид	имрӯз		Душанбе	
мо	дирӯз		Хучанд	мео....
падару модарам	пагоҳ	аз	Алмаато	мерав....
шумо	ду рӯз пеш	ба	Бишкек	омад....
онҳо	баъди ду рӯз		Бадахшон	рафт....
Нигина	ҳафтаи оянда		Қўргонтеппа	
ту	шанбеи гузашта		Маскав	

4. Change the following verbs to the appropriate tense:

- Дирӯз барф (боридан).
- Имрӯз ҳаво гарм (шудан)~
- Падарам пагоҳ ба Маскав (рафтан).
- Дар фасли баҳор бисёр борон (боридан).
- Ҳафтаи гузашта мо ба Лондон (рафтан).
- Ту кай аз Хучанд (омадан)?
- Ман ҳар рӯз соати 6 аз хоб (хестан).
- Бародарам панҷ сол дар Амрико зиндагӣ (кардан).

5. Read and write the numbers below in Tajiki:

- 27, 48, 52, 63, 76, 89, 91, 104, 112, 123, 134, 277, 347, 481, 502, 604, 7799, 845, 911, 1027, 1110, 2040.
- 1, 11, 111, 1111, 11111, 111111.
- 2, 12, 22, 222, 2222, 22222.
- 3, 13, 33, 333, 3333, 33333.
- 4, 14, 44, 444, 4444, 44444.
- 5, 15, 55, 555, 5555, 55555.
- 6, 16, 66, 666, 6666, 66666.

⁷ This verb tense will be studied in lesson twelve; for now, just use it as the expression for "was/were born."

- h. 7, 17, 77, 777, 7777, 77777. i. 8, 18, 88, 888, 8888, 88888.
 j. 9, 19, 99, 999, 9999, 99999.
 k. 10, 20, 30, 40, 50, 60, 70, 80, 90, 100, 200, 10000, 20000.

6. **Read the following numbers and write them in words:**

0,3	1,7	2,08	5,25	10,0001	27,75	120,243
1/2	1/3	2/3	3/4	1/4	1/5	270,0101
2/7	3/5	4/7	5/6	8/9		

7. **Read and write the following times in Tajiki:**

6:00	6:12	7:10	8:25	9:35	10:55	11:30
12:15	13:40	14:10	15:37	16:42	17:05	18:20
19:45	20:00	21:21	22:45	23:30	00:15	

8. **Calculate the following sums and write the equations with their answers in Tajiki words:**

220+170	78-42	12×14	840:3
340+1220	720-441	20×40	945:5
176+2760	850-192	120×241	700:10
980+371	841-272	780×4	1050:50

9. **Answer the following questions:**

- A) a. – Шумо кай аз хоб мехезед?
 b. – Шумо кай наҳор (хӯроки пешин, хӯроки шом) мехӯред?
 c. – Шумо кай ба кор меравед?
 d. – Шумо дар кучо кор мекунад?
 e. – Шумо дар як рӯз чанд соат кор мекунад?
 f. – Кори Шумо кай сар (тамом) мешавад?
 g. – Шумо кай ба хона бармегардед?
 h. – Бегоҳиҳо Шумо чӣ кор мекунад?
 i. – Шумо одатан кай хоб мекунад?
- B) a. – Дирӯз Шумо кай аз хоб хестед?
 b. – Дина Шумо кай ба кор рафтед?
 c. – Дирӯз Шумо чанд соат кор кардед?
 d. – Дирӯз Шумо кай ба хона омадед?
 e. – Дирӯз бегоҳӣ Шумо чӣ кор кардед?
 f. – Дирӯз Шумо кай хоб кардед?

10. **Read the proverbs below. Memorise any that you might be able to use in conversation:**

Офтобро бо доман пӯшида намешавад. *You can't clothe the sun with a skirt.*

Дар рӯзи шамол – фарёд ҳайф. *It's pointless to shout on a windy day.*

Аз борон гурехта ба барф афтодан. *Running from the rain, to fall into the snow.*

Соле, ки накӯст, аз баҳораш пайдост. *A good year is evident from the spring.*

Як рӯзи баҳор, пур кунад анбор. *One day of spring may fill the storehouse.*

Чӯчаро дар тирамоҳ мешумуранд. *They count the chicks in the autumn.*

Бузак, намур, ки баҳор мешавад. *Little goat, don't die before the spring.⁸*

⁸ Said to someone who makes a lot of promises but never fulfils them.

Вақтат рафт, бахтат рафт.

*Once your time has passed,
you've lost your chance.*

Андак-андак хеле шавад,
Қатра-қатра селе шавад.

*Little-by-little will become a lot;
Drop-by-drop will become a downpour.*

Бо моҳ шинӣ, моҳ шавӣ,
Бо дег шинӣ, сиёҳ шавӣ.

*Sit with the moon and you'll become like the
moon;
sit with a pot and you'll become black.*

Абр агар аз қибла хезад, саҳт борон
мешавад,
Шоҳ агар одил набошад, мулк вайрон
мешавад.

*If a cloud rises from Kiblah⁹, it will rain hard;
if a king is not righteous, his kingdom will fall
into ruin.*

ХОНИШ

READING

Read the following text and complete the task that follows:

Рӯзи кори ман

Ман ҳар рӯз соати 6(-и пагс\`й) аз хоб меҳезам. Дасту рӯямро мешӯям ва сипас наҳор меҳӯрам. Соати 7-у ним ба қор меравам. Қори мо ҳар рӯз соати 8 сар мешавад. Ман дар Донишгоҳи давлатии миллии Тоҷикистон, дар факултаи шарқшиносӣ қор мекунам. Қори мо соати 1(-и рӯз) тамом мешавад. Соати 2 ба хона бармегардам ва ҳӯроки пешин меҳӯрам. Аз соати се то соати панҷ истироҳат мекунам. Ман дар ҳавои тоза гардиш қарданро дӯст медорам. Беғоҳиҳо бо фарзандонам бозӣ мекунам. Мо одатан соати ҳафти беғоҳ ҳӯроки шом меҳӯрем. Аз соати ҳафту ним то соати 9 ман бо қори худ машғул мешавам. Агар имқоният бошад, телевизор тамошо мекунам. Ман ва аҳли оила одатан соати 11 хоб мекунем.

Vocabulary:

дасту рӯ	<i>hands and face</i>
наҳор / ноништа	<i>breakfast</i>
ҳӯроки шом	<i>dinner</i>
машғул шудан	<i>to be occupied</i>
имқоният	<i>possibility</i>
тамом шудан	<i>to end</i>
шарқшиносӣ	<i>oriental studies</i>
бозӣ қардан	<i>to play</i>
аҳли оила	<i>members of the family</i>

сипас	<i>then</i>
ҳӯроки пешин ¹⁰	<i>lunch</i>
одатан / маъмулан	<i>usually</i>
қори худ	<i>one's own work</i>
сар шудан	<i>to begin</i>
факулта	<i>faculty</i>
ҳавои тоза	<i>fresh air</i>
агар	<i>if</i>
тамошо қардан	<i>to watch</i>

Translation of some expressions and idioms:

Дасту рӯямро мешӯям.

I wash (my hands and face).

Дар ҳавои тоза гардиш мекунам.

I have a walk in the fresh air.

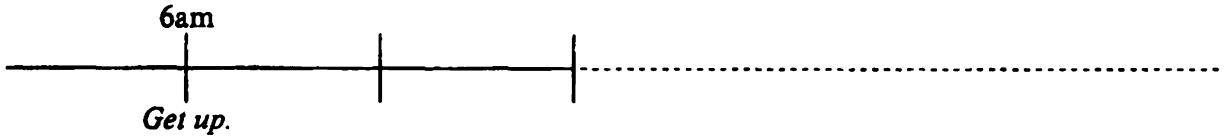
⁹ That is, Mecca, the direction of the sea, relative to Tajikistan.

¹⁰ In spoken Tajiki, the Russian word *обед* /*abet*/ is widely used to mean "lunch" and "lunchbreak." People do not normally use separate names for different meals. Instead they simply say *ҳӯрок хӯрдан* or *вақт хӯрдан*.

Агар имконият бошад ...
 Бо кори худ машғул мешавам.
 Донишгоҳи давлатии миллии
 Тоҷикистон.

*If it is possible, ...
 I do my own work.
 Tajik State National University.*

Draw a timeline showing all the activities described in the text and, where appropriate, the corresponding time of day. The first activity is shown below as an example:

САНЧИШ

QUIZ

1. Give answers to the following questions:

1. – Шумо кай таваллуд шудаед?
– ...
2. – Имрӯз чандум аст?
– ...
3. – Имрӯз кадом рӯз аст? / Имрӯз чандшанбе?
– ...
4. – Онҳо кай ба Тоҷикистон омаданд?
– ...
5. – Шумо кадом фаслҳоро дӯст медоред?
– ...
6. – Соат чанд?
– ...

7. – Ҳоло баҳор аст ё зимистон?

- ...
8. – Як соат чанд дақиқа аст?
– ...
9. – Моҳи январ чанд рӯз аст?
– ...
10. – Дирӯз Шодӣ ба кучо рафт?
– ...
11. – Падаратон кай аз Алмаато омад?
– ...
12. – Дирӯз Шумо чӣ хӯрдед?
– ...

2. Fill in the questions corresponding with the following answers:

1. – ... ?
– Ман рӯзи якшанбе омадам.
2. – ... ?
– Падарам якуми феврал таваллуд шудааст.
3. – ... ?
– Имрӯз панҷшанбе аст.
4. – ... ?
– Мо одатан соати шаш аз хоб мехезем.
5. – ... ?
– Борон дар баҳор ва тирамоҳ меборад.
6. – ... ?
– Ҳа, тобистони Тоҷикистон гарм аст.

7. – ... ?
– Имрӯз 20 август аст.
8. – ... ?
– Мо соати ҳафти пагоҳӣ наҳор кардем.
9. – ... ?
– Алишер дирӯз аз Амрико омад.
10. – ... ?
– Соат аз ду даҳта гузафт.
11. – ... ?
– Мо дар як рӯз ҳашт соат кор мекунем.
12. – ... ?
– 4 зарби 4 16 мешавад.

3. Make up dialogues using the material in lesson seven and, if possible, role-play the situations with a language helper or other language partner.

4. Describe your working day in Tajiki using the past and present-future tenses.

Дарси 8

Lesson 8

**Кишварҳо – Миллатҳо
Забонҳо**

**Countries – Nationalities
Languages**

ШАРҲ

COMMENTARY

Until the Soviet era, one part of what is now Tajikistan (the central and southern part) was within the emirate of Bukhara; the other part (the northern part and mountains in the east) was part of the Russian province of Turkestan. In 1924, national boundaries were drawn up, dividing Central Asia into the separate countries of Turkmenistan, Kazakstan, Uzbekistan, and Kirghizstan. At that time, Tajikistan was an autonomous region of Uzbekistan. In 1929 Tajikistan was transformed into a separate nation, the northern part being added to it at that time. Following the collapse of the former Soviet Union, Tajikistan announced its independence on 9th September 1991. Tajikistan has four regions: the “central dependent districts (*ноҳияҳои тобеи марказ*), *Сӯғд* (formerly, *Ленинобод*; with its centre in *Хучанд*), *Хатлон* (centred on *Кӯрғонтеппа*) and the autonomous region of *Кӯҳистони Бадахшон* (centred on *Хоруғ*). [For a map of the country and its regions, see the appendices.]

Tajikistan measures 143,100 km², of which 93% is mountainous. It has a population of over six million. Tajiks represent the majority (about 60%), other people groups including Uzbeks, Russians, Kirghiz, and Turkmen. It borders Kirghizstan to the north, Uzbekistan to the north and west, Afghanistan to the south and China to the east.

Most ancient countries have their own names in Tajiki, particularly, eastern countries, Muslim countries, and the larger countries of Europe. The names of other countries (Africa, South America, and the rest of Europe) have been assimilated into Tajiki from Russian. In recent years, the names of some of these countries and continents have changed and Tajiki forms have been derived from their original names: e.g. *Англия* ⇨ *Инглистон*, *Франсия* ⇨ *Фаронса*, *Германия* ⇨ *Олмон*, *Венгрия* ⇨ *Маҷористон*, *Европа* ⇨ *Аврупо*, *Америка* ⇨ *Амрико*, etc. It should also be noted that the English names of cities and regions in Tajikistan (and other Central Asian countries) used to be derived from their Russian names. For this reason, there are a lot of mistakes made in transliterations of the names of Tajiki cities and areas. For instance, *Кӯрғонтеппа* became in English, via the Russian, *Kurgan-tube*, and *Кӯҳистони Бадахшон* became *Gorno-Badakhshan*, etc. Even the name of the country, *Тоҷикистон*, has been Russified in English to *Tajikistan*, instead of, as it should be, *Tojikiston*.

The names of most people groups and nationalities are formed by the addition of the suffix “-ӣ” (or “-гӣ” or “-вӣ” following an “а” or “я”) to the name of the country: e.g. *Амрико* ⇨ *амрикой*, *Юнон* ⇨ *юноӣ*, *Миср* ⇨ *мисрӣ*, *Эрон* ⇨ *эронӣ*. Where the country name is formed by the addition of a suffix, the name of the people is usually formed by removing the suffix: e.g. *Тоҷикистон* ⇨ *тоҷик*, *Ҳиндустон* ⇨ *ҳинду*, *Инглистон* ⇨ *англис* (*инглис*), *Туркия* ⇨ *турк*. In Tajiki there are also plurals for nationalities and names of people groups: e.g. *амрикоиҳо*, *русҳо*, *тоҷикон*, *ҳиндувон*, *туркҳо*, *австралиягиҳо*, *шотландиҳо*. When talking about the people of a nation, the words *халқ* or *мардум* are sometimes used: e.g. *халқи Чин*, *мардуми Фаронса*, *халқи Олмон*, *мардуми Корея*. Note that, unlike in English, the names of peoples and nationalities are not written with a capital: e.g. *тоҷикон*, *русҳо*, *арабҳо*, *муғулҳо*.

ЛУФАТ

VOCABULARY

<i>Country</i>	<i>Nationality / people</i>	<i>Language</i>	<i>English (country)</i>
Австралия	австралиягй	англисй	<i>Australia</i>
Австрия	австриягй	немисй	<i>Austria</i>
Албания	албанй	албанй	<i>Albania</i>
Алчазоир	алчазоирй (араб)	арабй	<i>Algiers</i>
Амрико	амрикой	англисй	<i>America</i>
Ангола	анголай	португалй	<i>Angola</i>
Арабистони Саудй	араб	арабй	<i>Saudi Arabia</i>
Аргентина	аргентинй	испанй	<i>Argentina</i>
Арманистон	арман	арманй	<i>Armenia</i>
Афгонистон	афгон	дарй/пашту фламандй / немисй	<i>Afghanistan</i>
Белгия	белгиягй	/ фаронсавй	<i>Belgium</i>
Белоруссия	белорус	белорусй	<i>Byelorussia</i>
Бразилия	бразилиягй	португалй	<i>Brazil</i>
Британиаи Кабир / Бритониё	британиягй	англисй	<i>Great Britain</i>
Булгория	булгор	булгорй	<i>Bulgaria</i>
Ветнам	ветнамй	ветнамй	<i>Vietnam</i>
Голландия / Хулланд	голландй / хулландй	голландй / хулландй	<i>Holland</i>
Гурчистон	гурчй	гурчй	<i>Georgia</i>
Дания	даниягй	даниягй	<i>Denmark</i>
Йёлоти Муттахидан Амрико (ИМА)	амрикой	англисй	<i>United States of America</i>
Инглистон	англис / инглис	англисй	<i>England</i>
Индонезия	индонезиягй	индонезй	<i>Indonesia</i>
Ирландия	ирландй	англисй / ирландй	<i>Ireland</i>
Ирок	араб / ирокй	арабй	<i>Iraq</i>
Исландия	исландй	исландй	<i>Iceland</i>
Испания	испанй	испанй	<i>Spain</i>
Исроил	яхудй	яхудй	<i>Israel</i>
Италия / Итолиё	италиягй	итолиёй	<i>Italy</i>
Канада	канадагй	англисй	<i>Canada</i>
Корея	корейгй	корейгй	<i>Korea</i>
Куба	кубагй	испанй	<i>Cuba</i>
Қазақистон	қазоқ	қазоқй	<i>Kazakstan</i>
Қирғизистон	қирғиз	қирғизй	<i>Kirghizstan</i>
Лаос	лаосй	лаосй	<i>Laos</i>
Латвия	латвиягй	латвиягй	<i>Latvia</i>
Литва	литвагй	литвонй	<i>Lithuania</i>
Лубнон	лубнонй (араб)	арабй	<i>Lebanon</i>
Малайзия	малайзиягй	малайй	<i>Malaysia</i>
Маҷористон / Венгрия	маҷористонй / венгриягй	маҷорй	<i>Hungary</i>
Мексика	мексикой	испанй	<i>Mexico</i>
Миср	мисрй/араб	арабй	<i>Egypt</i>
Молдова	молдовагй	молдовй	<i>Moldavia</i>

Мугулистон	муғул	муғулӣ	<i>Mongolia</i>
Норвегия	норвегияғӣ	норвеғӣ	<i>Norway</i>
Озарбойҷон	озарбойҷонӣ	озарбойҷонӣ	<i>Azerbaijan</i>
Олмон	олмонӣ / немис	немисӣ	<i>Germany</i>
Покистон	покистонӣ	урду	<i>Pakistan</i>
Полша	полшағӣ	полшағӣ	<i>Poland</i>
Португалия	португалияғӣ	португалӣ	<i>Portugal</i>
Руминия	румин	руминӣ	<i>Rumania</i>
Русия	рус	русӣ	<i>Russia</i>
Словакия	словак	словакӣ	<i>Slovakia</i>
Сурия	сурияғӣ (араб)	арабӣ	<i>Syria</i>
Тоҷикистон	тоҷик	тоҷикӣ	<i>Tajikistan</i>
Туркия	турк	туркӣ	<i>Turkey</i>
Туркменистон	туркман	туркманӣ	<i>Turkmenistan</i>
Украина	украин	украинӣ	<i>Ukraine</i>
Уругвай	уругвайӣ	испанӣ	<i>Uruguay</i>
Уэлс	уэлсӣ	англисӣ / уэлсӣ	<i>Welsh</i>
Ўзбекистон	ўзбек	ўзбекӣ	<i>Uzbekistan</i>
Фаронса	фаронсағӣ	фаронсағӣ	<i>France</i>
Филиппин	филиппинӣ	филиппинӣ	<i>Philippines</i>
Финляндия	финн	финнӣ	<i>Finland</i>
Ҳиндустон	ҳинду	ҳиндӣ	<i>India</i>
Чехия	чех	чехӣ	<i>Czech Republic</i>
Чили	чилияғӣ	испанӣ	<i>Chile</i>
Чин / Хитой	чинӣ / хитой	чинӣ / хитой немисӣ / итолиёӣ / фаронсағӣ / рето-романӣ	<i>China</i> <i>Switzerland</i>
Швейсария	швейсарияғӣ	шведӣ	<i>Sweden</i>
Шветсия	швед	англисӣ / шотландӣ	<i>Scotland</i>
Шотландия	шотландӣ	форсӣ	<i>Iran</i>
Эрон	эронӣ	эстонӣ	<i>Estonia</i>
Эстония	эстонӣ	сербухорватӣ / хорватӣ / сербӣ / македонӣ / словенӣ	<i>Yugoslavia</i>
Югославия	югослав	юнонӣ	<i>Greece</i>
Юнон	юнонӣ	японӣ	<i>Japan</i>
Япония / Чопон	японӣ		
китъа	<i>continent</i>	Арктика	<i>Arctic</i>
Аврупо	<i>Europe</i>	Амрико	<i>America</i>
Австралия	<i>Australia</i>	Африко	<i>Africa</i>
Антарктида	<i>Antarctica</i>	Осиё	<i>Asia</i>
укёнус	<i>ocean</i>	Уқёнуси Ҳинд	<i>Indian Ocean</i>
Уқёнуси Атлас (Атлантика)	<i>Atlantic Ocean</i>	Уқёнуси Яхбастан Шимолӣ	<i>Arctic Ocean</i>
Уқёнуси Ором	<i>Pacific Ocean</i>	бахр	<i>sea</i>
кул	<i>lake</i>	дарё	<i>river</i>
куҳ	<i>mountain</i>	биёбон	<i>desert</i>
экватор	<i>equator</i>	кутб	<i>pole</i>
давлат / кишвар	<i>country, state</i>	минтақа	<i>region, area</i>
ватан	<i>motherland, homeland</i>	диёр	<i>land, region, country</i>

миллат	<i>nation, nationality</i>	чумхур	<i>republic</i>
мамлакат	<i>country, state</i>	ноҳия (pl.: навоҳӣ)	<i>district, region</i>
вилоят	<i>region, province (in Tajikistan)</i>	музофот	<i>province</i>
сарҳад / марз	<i>frontier, border</i>	худуд / қаламрав	<i>territory</i>
намоянда(гон)	<i>representative(s)</i>	иёлат	<i>state, region</i>
халқ / мардум	<i>people</i>	душман	<i>enemy</i>
забон	<i>language</i>	аҳоли	<i>population</i>
забони модарӣ	<i>native language</i>	забони милли	<i>national language</i>
зодгоҳ	<i>place of birth</i>	забони расмӣ / давлатӣ	<i>official language</i>
гуфтан (гӯй)	<i>to say, to tell</i>	шунидан (шунав)	<i>to hear</i>
омӯхтан (омӯз)	<i>to learn</i>	фаҳмидан (фаҳм)	<i>to understand</i>
навиштан (навис)	<i>to write</i>	хондан (хон)	<i>to read</i>
тавонистан (тавон)	<i>to be able</i>	тарҷума кардан	<i>to translate</i>
		ҳамсарҳад будан	<i>to share a border</i>
шимол – шимолӣ	<i>north – northern</i>	ҷануб – ҷанубӣ	<i>south – southern</i>
шарқ – шарқӣ	<i>east – eastern</i>	ғарб – ғарбӣ	<i>west – western</i>
шимолу шарқӣ	<i>north-eastern</i>	шимолу ғарбӣ	<i>north-western</i>
ҷанубу шарқӣ	<i>south-eastern</i>	ҷанубу ғарбӣ	<i>south-western</i>
обӣ / баҳрӣ	<i>sea (adj.)</i>	ҳамсарҳад	<i>bordered</i>
наздик	<i>near</i>	дур	<i>far</i>
баланд	<i>high</i>	паст	<i>low</i>

СӮҲБАТӢО

DIALOGUES

1.

- Бобочон, шинос шав, ин кас дӯсти ман Франческо.
- Хеле шодам. Ман Бобочон.
- Бобочон, Шумо тоҷик?
- Ҳа, ман тоҷик. Миллати Шумо чӣ?
- Ман италийӣ.
- Шумо дар кучо зиндагӣ мекунед?
- Пештар дар Рим зиндагӣ мекардам. Ҳоло дар Душанбе зиндагӣ мекунам. Бобочон, Шумо дар Италия будед?
- Не, набудам. Франческо, Шумо кай ба Тоҷикистон омадед?
- Се моҳ пеш.
- Шумо забони тоҷикиро хуб медонед?
- Не, ҳанӯз намедонам.

- *Bobojon, let me introduce you: this is my friend Francesco.*
- *Nice to meet you. I'm Bobojon.*
- *Bobojon, are you Tajik?*
- *Yes, I'm Tajik. What's your nationality?*
- *I'm Italian.*
- *Where do you live?*
- *I used to live in Rome, but now I live in Dushanbe. Bobojon, have you been to Italy?*
- *No, I haven't. Francesco, when did you come to Tajikistan?*
- *Three months ago.*
- *Do you speak Tajiki well?*
- *No, not yet.*

2.

- Биёед, шинос мешавем: номи ман Љек, ман амрикоӣ.
- Хеле мамнунам, номи ман Аҳрор. Ман тоҷик.
- Аҳрор, Шумо дар кучо таваллуд шудаед?

- *We've not met: My name's Jack; I'm American.*
- *Nice to meet you. My name is Ahror; I'm Tajik.*
- *Ahror, where were you born?*

- Зодгоҳи ман Қурғонтеппа аст. Шумо чӣ?
- Ман дар Чикаго таваллуд шудаам. Забони модарии Шумо чӣ?
- Тоҷикӣ. Аз они Шумо чӣ?
- Англисӣ.

3.

- Салом, Хушбахт!
- Салом, Антон! Ту чӣ хел? Корҳоят нагз-мӣ?
- Нагз, ҷӯра, худат чӣ хел?
- Бад не, мешавад. Антон, кай боз¹ туро надидам, ту дар кучо будӣ?
- Ман дар Фаронса будам. Дина баргаштам.
- Ту дар Париж будӣ?
- Ҳа.
- Ту забони фаронсавиро медонӣ?
- Не, мо як тарҷумон доштем.
- Чанд рӯз он ҷо будед?
- Як ҳафта.
- Хайр, чӣ хел? Маъқул шуд²?
- Хеле. Париж бисёр шаҳри зебо будааст, одамонаш хуб.
- Хайр, ҷӯра, сӯҳбат боқӣ!³
- Хайр, то боздид!

4.

- Роберт, забони модарии ту чӣ?
- Англисӣ.
- Ту боз кадом забонҳоро медонӣ?
- Ман боз забонҳои фаронсаӣ ва русиро медонам. Забони модарии ту чӣ?
- Забони модариам тоҷикӣ.
- Забони англисиро дар кучо омӯхтӣ?
- Ман чор сол дар донишгоҳ хондам, се моҳ дар Инглистон будам.
- Дар кадом шаҳр будӣ?
- Дар Лондон.
- Ту забони русиро ҳам медонӣ?
- Ҳа, аксари тоҷикон забони русиро медонанд.

- *I was born in Qurghonteppa. What about you?*
- *I was born in Chicago. What's your native language?*
- *Tajiki. And yours?*
- *English.*
- *Hello, Khushbakht.*
- *Hello, Anton. How are you? Is your work going well?*
- *Yes, fine. What about you?*
- *Not bad. Anton I haven't seen you for ages. Where have you been?*
- *I was in France. I came back yesterday.*
- *Did you go to Paris?*
- *Yes.*
- *Do you speak French?*
- *No, we had an interpreter.*
- *How long did you stay there?*
- *For one week.*
- *Well, did you like it?*
- *Yes. Paris is a very beautiful city, and the people are very polite.*
- *Goodbye. See you!*
- *Goodbye.*
- *Robert, what's your native language?*
- *English.*
- *Which other languages do you know?*
- *I also know French and Russian. What's your native language?*
- *My native language is Tajiki.*
- *Where did you learn English?*
- *I studied at university for four years, and was in England for three months.*
- *Which city were you in?*
- *In London.*
- *Do you know Russian too?*
- *Yes, the majority of Tajiks know Russian.*

¹ "Кай боз" – Literally, "Since when," this is a colloquial expression meaning the same as "чанд вақт шуд, ки" and "чанд муддат аст, ки" ("How long is it since"). "Кай боз туро надидам" is thus equivalent to "Long time, no see."

² "Маъқул шуд?" ("Did you like it?") – This is a colloquial expression meaning "to like": e.g. "Ин ба ман маъқул" – "I like it."

³ "Сӯҳбат боқӣ" – Literally, "Conversation is remaining," this expression is sometimes used when saying goodbye and the speakers want to talk to each other again.

5.

- Биёед, шинос мешавем: номи ман Алфред.
- Хеле мамнунам, номи ман Вероника. Алфред, Шумо аз кучо?
- Ман аз Швейсария. Шумо чӣ?
- Ман аз Мексика. Алфред, забони модарии Шумо чӣ?
- Забони модариам олмонӣ.
- Забони олмонӣ забони расмии Швейсария аст?
- Дар Швейсария се забони расмӣ ҳаст: олмонӣ, италийӣ ва фаронсаӣ. Забони модарии Шумо чӣ?
- Забони модарии ман испанӣ аст.
- Шумо боз кадом забонхоро медонед?
- Ман боз забонҳои англисӣ ва русиро медонам. Шумо чӣ?
- Ман ҳам забони англисиро медонам. Забони тоҷикиро мефаҳмам, аммо хуб гап зада наметавонам.

- *We've not met: My name is Alfred.*
- *Nice to meet you. My name's Veronica. Where are you from, Alfred?*
- *I'm from Switzerland. And you?*
- *I'm from Mexico. Alfred, what is your native language?*
- *It's German.*
- *Is German the official language of Switzerland?*
- *There are three official languages in Switzerland: German, Italian and French. What's your native language?*
- *My native language is Spanish.*
- *What other languages do you know?*
- *I also know English and Russian. What about you?*
- *I know English too. I can understand Tajiki, but I can't speak it well.*

6.

- Исфандиёр, инҳо дӯстони ту?
- Ҳа. Шинос шав: ин Марта, ӯ олмонидухтар аст. Ҳоло вай дар Душанбе кор ва зиндагӣ мекунад. Ин Ван Ли. Пештар дар Пекин зиндагӣ мекард, холо дар Душанбе, дар корхонаи мушгараки Тоҷикистону Хитой кор мекунад. Ин Роберт. Ӯ англис аст. Вай ҳам дар Тоҷикистон кор мекунад.
- Аз дидани шумоён⁴ шодам. Номи ман Чек. Ман амрикоӣ. Соли гузашта ба Тоҷикистон омадам.
- Бисёр хуб. Чек, шумо пеш аз ба Тоҷикистон омадан дар Амрико зиндагӣ мекардед?
- Не, чор сол пеш аз Амрико ба Африко, ба Миср рафтам ва дар он ҷо дар як ташкилоти байналмилалӣ се сол кор кардам.
- Зодгоҳи Шумо кадом шаҳр?
- Ман дар Вашингтон таваллуд шудаам.
- Забони модарии Шумо англисӣ?
- Не, падару модарам аслан аз Олмонанд.
- Шумо забони олмониро ҳам медонед?

- *Isfandiyor, are these your friends?*
- *Yes. Let me introduce you: this is Martha. She's German. She currently works and lives in Dushanbe. This is Van Li. He used to lived in Peking, but now he works in a Tajik-Chinese joint enterprise. This is Robert. He's English and also works in Tajikistan.*
- *I am glad to meet you all. My name's Jack. I'm American. I came to Tajikistan last year.*
- *Nice to meet you. Jack, before you came to Tajikistan, did you live in America?*
- *No, four years ago, I left America and went to Africa – to Egypt – and worked in an international organisation there for three years.*
- *Which city were you born in?*
- *I was born in Washington.*
- *Is your native language English?*
- *No, my parents are originally from Germany.*
- *Do you know German too?*

⁴ *Шумоён* is a form of respectful address sometimes used for the second person plural.

- Албатта, олмонӣ забони модарии ман аст.
 – Аз сӯҳбат бо Шумо шодем, Роберт.
 – Ман ҳам. Хайр, хуш бошед!
 – То боздид!

- *Of course: German is my native language.*
 – *I enjoyed talking with you, Robert.*
 – *Me too. Goodbye.*
 – *See you.*

ГРАММАТИКА**GRAMMAR*****Descriptive Past***

The descriptive past tense (or, as it is sometimes referred to in English, the past imperfect tense) is formed from the past tense verb stem and the prefix “*ме-*” together with the subject marker verb endings:

Conjugation of the verb “рафтан” (“to go”) in the descriptive past tense

ме-	рафт	-ам	(ман) мерафтам	
ме-	рафт	-ӣ	(ту) мерафти	<i>used to go /</i>
ме-	рафт	-	(ӯ, вай) мерафт	<i>would go /</i>
ме-	рафт	-ем	(мо) мерафтем	<i>was (were) going /</i>
ме-	рафт	-ед	(шумо) мерафтед	<i>went</i>
ме-	рафт	-анд	(онҳо) мерафтанд	

- The descriptive past is used to express past actions that were habitual or regular:
 Соли гузашта ман ҳар ҳафта ба бародарам мактуб *менавиштам*. *Last year I used to write letters to my brother every week.*
 Солҳои донишҷӯӣ мо бисёр китоб *мехондем*. *We used to read lots of books when we were students.*
- The descriptive past is used when describing past situations:
 Он солҳо мо дар Токио *зандагӣ мекардем*. Падарам дар донишгоҳ *кор мекард*. Модарам соҳибхоназан *буд*.⁵
At that time, we lived in Tokyo. My father worked in a university. My mother was a housewife.

The descriptive past is used when talking about an unspecified duration of time in the past. Compare the following two pairs of sentences:

- Дирӯз ман ба Эдвард мактуб *навиштам*. *Yesterday I wrote a letter to Edward.*
 Вақте ки ман дар Испания будам, ҳар ҳафта ба Эдвард мактуб *менавиштам*. *When I was in Spain, I used to write letters to Edward every week.*
 Мо панҷ сол дар Канада *зандагӣ кардем*. *We lived in Canada for five years.*
 Солҳои ҳафтодум мо дар Канада *зандагӣ мекардем*. *In the seventies, we lived in Canada.*

⁵ In the descriptive past, the verbs “*будан*” and “*доштан*” do not take the prefix “*ме-*”.

Comparatives and Superlatives

1. Comparatives are formed by adding the suffix “-тар” to adjectives:

калон	<i>big</i>	калонтар	<i>bigger</i>
бех	<i>good</i>	беҳтар	<i>better</i>
бад	<i>bad</i>	бадтар /batar/	<i>worse</i>
зебо	<i>beautiful</i>	зеботар	<i>more beautiful</i>

Ин миз аз он миз калонтар аст.

This table is bigger than that table.

Имрӯз ҳаво гармтар аст.

Today is hotter.

Тошканд нисбат ба Алмаато наздиктар аст.

Tashkent is nearer than Almaty.

2. Superlatives are formed by adding suffix “-ин” to the comparative form of adjectives:

калонтар	<i>bigger</i>	калонтарин	<i>the biggest</i>
беҳтар	<i>better</i>	беҳтарин	<i>the best</i>
бадтар	<i>worse</i>	бадтарин	<i>the worst</i>
зеботар	<i>more beautiful</i>	зеботарин	<i>the most beautiful</i>

Superlatives can come both before and after nouns. When before a noun, it doesn't take an *izofat*, “-и”:

зеботарин духтар = духтари зеботарин – *the most beautiful girl.*

Тобистон гармтарин фасли сол аст.

Summer is the hottest season of year.

Ватикан хурдтарин давлати ҷаҳон аст.

The Vatican is the smallest country in the world.

Уқёнуси калонтарини дунё Уқёнуси Ором аст.

The world's largest ocean is the Pacific.

Superlatives can also be formed using the phrase *аз ҳама*. In this case, simple adjectives and comparatives can also be used instead of the superlative “-тарин” form:

Тобистон фасли аз ҳама гарм аст.

Summer is the hottest season.

Зулфия талабаи аз ҳама беҳтар аст.

Zulfiya is the best pupil of all.

Derivational Suffixes

Word-building using the suffix “-ӣ” (-гӣ, -вӣ)

1. The suffix “-ӣ” (“-гӣ”) forms abstract nouns from nouns, adjectives, and numbers:

дӯст	<i>friend</i>	дӯстӣ	<i>friendship</i>
бародар	<i>brother</i>	бародарӣ	<i>brotherhood</i>
зинда	<i>alive</i>	зиндагӣ	<i>life</i>
зебо	<i>beautiful</i>	зебой	<i>beauty</i>
сад	<i>hundred</i>	садӣ	<i>a hundred</i>

- . The suffix “-ӯ” (“-зӯ” and “-сӯ”) forms adjectives from nouns:

даст	hand	дастӣ	hand-made, manual
шаҳр	city (n)	шаҳрӣ	city (adj.)
хона	house	хонагӣ	domestic, household
замона	epoch, period	замонавӣ	modern
афсона	fairy-tale (n)	афсонавӣ	fairy-tale (adj)

Word-building using the suffix “-истон”

The suffix “-истон” is used to form the names of places:

гул	flower	гулистон	flower-garden
тоҷик	Tajik	Тоҷикистон	Tajikistan
кӯҳ	mountain	кӯҳистон	mountains
қабр	grave	қабристон	cemetery

МАШҚҶО

EXERCISES

- . Construct sentences based on the following table:

Example: Пойтахти Ветнам шаҳри Ханой аст.

	Канада		Пекин	
	Фаронса		Қоҳира	
Пойтахти	Хитой	шаҳри	Оттава	аст.
	Миср		Дехлӣ	
	Ҳиндустон		Париж	

- . Complete the following sentences, as shown in the example:

a) Example: Виктор аз Русия аст. Забони модарии ӯ русӣ аст.

- Марчелло аз Италия аст. Забони модарии ӯ ... аст.
- Стивенсон аз Шветсия аст. Забони модарии ӯ ... аст.
- Камол аз Ўзбекистон аст. Забони модарии ӯ ... аст.
- Мо аз Мисрем. Забони модарии мо ... аст.
- Онҳо аз Мексикаанд. Забони модарии онҳо ... аст.
- Муҳаммад Ҷовидхон аз Покистон аст. Забони модарии ӯ ... аст.
- Ким аз Корея аст. Забони модарии ӯ ... аст.

b) Example: Томсон англис аст. Ватани ӯ Инглистон аст.

- Грейс амрикой аст. Ватани ӯ ... аст.
- Мо тоҷикем. Ватани мо ... аст.
- Онҳо русанд. Ватани онҳо ... аст.
- Раҷ хинду аст. Ватани ӯ ... аст.
- Меҳмет Савран турк аст. Ватани ӯ ... аст.

Transform the following sentences, as shown in the example:

Example: Мо забони англисиро медонем. ⇨ Мо бо англисӣ гап зада метавонем.

- Падарам забони фаронсавиро медонанд.
- Ванг Чуан забони хитоиро медонад.
- Нигора забони немисиро медонад.
- Онҳо забони форсиро намедонанд.
- Марселло забони испаниро медонад.
- Мансур забони қирғизиро намедонад.

4. Construct sentences using comparative adjectives based on the following tables:

a) Example: *Тобистон аз зимистон гармтар аст.*

дўст		Лондон	дарозтар	
Париж		шаб	донотар	
Зоир	аз	Назира	зеботар	аст.
Зайнаб		душман	калонтар	
руз		Бадриддин	беҳтар	

b) Example: *Бародарам нисбат ба ман калонтар аст.*

Осиё		тирамоҳ	калонтар	
Антарктида		модарам	зеботар	
Швейсария	нисбат ба	Аврупо	хунуктар	аст.
баҳор		Дания	беҳтар	
падарам		Австралия		

5. Create new words from the following nouns and adjectives, using the suffixes “-ӣ” (“-zӣ”, “-vӣ”) and “-истон”, as appropriate; then write a sentence using each of the new words:

хона	девор	шаҳр	сафед	сиёҳ	баҳор	давлат	об	баҳр	дўст
точик	ўзбек	афгон	англис	қазоқ	марказ ⁶	чануб	шарк	модар	оила.

6. Transform the following sentences, as shown in the example:

Example: *Душанбе шаҳри калон аст.*⇒ *Душанбе калонтарин шаҳр аст.*⇒ *Душанбе шаҳри аз ҳама калон аст.*

- Баҳор фасли зебо аст.
- Дилором духтари доно аст.
- Хитой давлати калон аст.
- Ин қолини зебо аст.
- Марк дўсти наздики ман аст.
- Уқёнуси Ором калон аст.

7. Answer the following questions:

- Шумо дар кучо зиндагӣ мекунед?
- Ватани Шумо кучост?
- Забони модарии Шумо чӣ?
- Кишвари Шумо дар кадом китъа аст?
- Пойтахти давлати Шумо кадом шаҳр аст?
- Кишвари Шумо бо кадом давлатҳо ҳамсарҳад аст?
- Дар ватани Шумо кӯҳҳо ҳастанд?
- Дар ватани Шумо кадом миллатҳо зиндагӣ мекунанд?
- Забони расмии кишвари Шумо чӣ?

⁶ Марказ means “centre.”

8. Read the following text and then express the same information in English:

Номи ман Алберто аст. Ман сию дусола мебошам. Ман зан ва як писар дорам. Номи занам Мария аст. Ӯ сисола аст. Номи писарам Малдини аст. Ман муҳандис мебошам. Занам духтур аст. Писарам дар мактаб меҳонад. Мо пештар дар шаҳри Рим зиндагӣ мекардем. Ӯҳо мо дар шаҳри Неапол зиндагӣ мекунем. Падару модари мо дар Рим зиндагӣ мекунад. Мо ҳар моҳ як маротиба ба назди падару модарамон меравем. Забони модарии мо италийӣ аст. Ман забони англисиро низ медонам. Занам забони фаронсавиро медонад. Неапол нисбат ба Рим хурдтар аст, аммо барои⁷ зиндагӣ беҳтар аст.

9. Read the proverbs below. Memorise any that you might be able to use in conversation:

Забон донӣ - ҷаҳон донӣ.

If you know a language, you may know the world.

Сафар кардан ҷаҳон дидан аст.

To travel is to see the world.

Пораи хоки ватан аз тахти Сулаймон беҳ.

A piece of dirt from your homeland is better than the throne of Solomon.

Одами беватан - булбули бечаман.

A man without a homeland is like a nightingale without a garden.

Заҳми табар меравад,
заҳми забон мемонад.

*An axe wound will heal,
but a hurt of the tongue will stay.*

Сухан бисёр дону андаке гӯй,
Якero сад мағӯ, садро яке гӯй.

Conversation should be concise and full of insights: don't say one thought a hundred times; fill one speech with a hundred ideas.

САНЧИШ

QUIZ

1. Give answers to the following questions:

1. – Фазилат, забони модарии Шумо кадом аст?

– ...

2. – Шумо дар кучо таваллуд шудед?

– ...

3. – Фарангис, ту кадом забонҳоро медонӣ?

– ...

4. – Фаронса дар кадом қитъа аст?

– ...

5. – Зодгоҳи Шумо кадом шаҳр аст?

– ...

6. – Ӯ забони англисиро медонад?

– ...

7. – Олмон калон аст ё Испания?

– ...

8. – Калонтарин шаҳри кишвари Шумо кадом аст?

– ...

9. – Миллати падару модари Шумо кадом аст?

– ...

10. – Марк забони тоҷикиро дар кучо омӯхт?

– ...

11. – Баландтарин кӯҳи ҷаҳон кадом аст?

– ...

12. – Гармтарин қитъа кадом аст?

– ...

⁷ Барои means "for."

2. Fill in the questions corresponding with the following answers:

1. – ... ?
– Тоҷикистон бо Ёзбекистон,
Қирғизистон, Хитой ва Афғонистон
хамсарҳад аст.	7. – ... ?
– Ман дар Хучанд таваллуд шудаам.
2. – ... ?
– Не, ман забони русиро намедонам.	8. – ... ?
– Хунуктарин қитъа Антарктида аст.
3. – ... ?
– Мишлати Марк немис аст.	9. – ... ?
– Ватани Жан Фаронса аст.
4. – ... ?
– Падару модарам дар Ҳиндустон
зиндагӣ мекунад.	10. – ... ?
– Забони давлатии Гурҷистон гурҷӣ
аст.
5. – ... ?
– Пештар Мари дар Эрон кор мекард.	11. – ... ?
– Маскав аз Алмаато дуртар аст.
6. – ... ?
– Бародарам аз ман калонтар аст.	12. – ... ?
– Не, намедонам.
3. **Make up dialogues using the material in lesson eight and, if possible, role-play the situations with a language helper or other language partner.**
4. **Write a description about yourself similar to that in exercise 8.**

Дарси 9

Узвҳои бадан

ШАРҲ

One of the most important characteristics of the Tajiki language is the many meanings conveyed by the words used for the parts of the body and their prevalence in the language. For instance, consider the word “*сар*”: in addition to referring to part of the body, the head, it can also be found in many expressions, such as *сар шудан* (to begin), *сару роҳ* (the end of the street, on the corner), *як сар гӯсфанд* (one sheep), *як сар ангур* (a bunch of grapes), *сар ба сар шудан* (to quarrel), *сару калобаро гум кардан* (to not know what to do), *сару сарф* (start of a line of text), *сару вақт* (on time, punctual), *сар сунурдан* (to give oneself for a cause), *сар додан* (to let go, to divorce, to launch), *сар аз тан ҷудо кардан* (to kill). In addition, the word *сар* appears as the root in many compound words: e.g. *сарпӯш* (cover, lid), *сардор* (head, leader), *сармуҳандис* (chief engineer), *сардухтур* (head doctor), *сармутахассис* (chief specialist), *сарвазир* (prime minister), *сархуш / сармаст* (tipsy), *саргаранг* (crazy), *саросар / сар то сар* (everywhere, in all of ...), *сару либос* (clothes). The same sorts of lists could be compiled for other words, such as *дил*, *чаشم*, *даст*, and *но*. There are many interesting expressions containing parts of the body, a few of which are given below:

Lesson 9

Parts of the Body

COMMENTARY

чаشم ба роҳ будан
чашми касе гирифтан / чаشم расидан
чаشم ало кардан

чаشم равшан шудан

дил сари каф ниҳодан (неҳ (них))

дил гум задан

дил бохтан
дилтанг шудан

аз даст додан

ба даст овардан
хуни чигар хӯрдан
мижа таҳ накардан.

to wait for
to be given the evil eye, to be jinxed
to wish someone ill, to envy
to be “blooming” (about a new mother),
to look healthy (after being ill)
to take a risk
to be lost in nostalgic reflection or to wish for
something that cannot be
to like, to love
to be sad
to lose (metaphorically; not about
possessions)
to gain; to conquer
to be distressed, depressed
to have a sleepless night

As can be imagined, such use means there are many proverbs and sayings that make reference to parts of the body. Some of these appear later in this lesson.

ЛУФАТ

рӯй / рӯ
чаشم
даҳон
забон

face
eye
mouth
tongue

VOCABULARY

бинӣ
гуш
лаб
дандон

nose
ear
lip
tooth

сар	<i>head</i>	ком	<i>gum</i>
майна	<i>brain</i>	нохун	<i>finger nail, toenail</i>
даст	<i>hand, arm</i>	ангушти даст	<i>finger</i>
пой / по	<i>foot, leg</i>	ангушти по	<i>toe</i>
пӯст	<i>skin</i>	каф	<i>palm</i>
рухсор	<i>cheek</i>	манаҳ	<i>chin</i>
мӯй / му	<i>hair</i>	пешонӣ	<i>forehead</i>
риш	<i>beard</i>	мӯйлаб	<i>moustache</i>
кош / абрӯ	<i>eyebrow</i>	мижа (pl. миҷгон)	<i>eyelash</i>
бадан / тан	<i>body</i>	тахтапушт / пушт	<i>back</i>
китф /kift/	<i>shoulder</i>	зону	<i>knee</i>
гардан	<i>neck</i>	гулӯ	<i>throat</i>
сина	<i>breast, chest</i>	шикам	<i>abdomen, belly</i>
меъда	<i>stomach</i>	рӯда	<i>intestine</i>
дил	<i>heart</i>	шуш	<i>lung</i>
чигар	<i>liver</i>	гурда	<i>kidney</i>
хун	<i>blood</i>	рағ	<i>vein</i>
доштан (дор)	<i>to have</i>	бардоштан	<i>to lift, to raise</i>
бурдан (бар)	<i>to carry</i>	(бардор)	
буридан (бур)	<i>to cut</i>	(нохун) гирифтан	<i>to cut (nails)</i>
(мӯй) тарошидан	<i>to cut (hair)</i>	(гир)	<i>to comb</i>
(тарош)		шона кардан	
шустан (шӯй)	<i>to wash</i>	шумурдан (шумур)	<i>to count</i>
зистан (зӣ) /	<i>to live</i>	мурдан (мур, мир)	<i>to die</i>
зиндагӣ кардан		куштан (куш)	<i>to kill</i>
гирия кардан	<i>to cry</i>	дод задан (зан)	<i>to shout</i>
хандидан (ханд)	<i>to laugh</i>	табассум кардан	<i>to smile</i>
бӯсидан (бӯс)	<i>to kiss</i>		
рост (дасти рост)	<i>right</i>	чап (дасти чап)	<i>left</i>
дароз	<i>long</i>	кӯтоҳ	<i>short</i>
калон	<i>large</i>	хурд	<i>small</i>
васеъ	<i>broad</i>	танг	<i>narrow</i>
баланд	<i>high</i>	паст	<i>low</i>
кадбаланд	<i>tall</i>	қадпаст	<i>short</i>
хароб / лоғар	<i>thin</i>	фарбеҳ	<i>fat</i>
зӯр / боқувват	<i>strong</i>	заиф	<i>weak (also: "the weaker sex")</i>
ботамкин	<i>gentle, calm</i>		
чиркин / ифлос	<i>dirty</i>	тоза	<i>clean</i>
кӯр / нобино	<i>blind</i>	кар	<i>deaf</i>
гунг	<i>dumb</i>	кал	<i>bald</i>
гирён	<i>crying</i>	хандон	<i>smiling</i>
нуронӣ	<i>shiny</i>	монда / хаста	<i>tired</i>
луч	<i>naked</i>	чингила	<i>curly</i>

СҶҲАТҲО

DIALOGUES

1.

- Салом, Карима!
- Салом, Соҳира, ту чӣ хел?
- Нағз дугона, ту чӣ?
- Раҳмат, ман ҳам нағз.
- Карима, ба ту чӣ хел мардон маъкул?
- Ба ман? Ман мардони қадбаланду доноро нағз мебинам. Ту чӣ?
- Ба ман мардони хушрӯю хунарманд маъкул.

- Hello, Karima.
- Hello, Sohira, how are you?
- Fine, and you?
- I'm all right, thanks.
- Karima, what kind of men do you like?
- Me? I like tall, clever men. What about you?
- I like handsome, skilful men.

2.

- Ҷек, ту забони тоҷикиро медонӣ?
- Ҳа, медонам.
- «Еуе» ба тоҷикӣ чӣ мешавад?
- «Чашм».
- «Ҷе» чӣ?
- «Ҷе»-ро ба тоҷикӣ «рӯй» мегӯянд.
- «Heart»-ро ба тоҷикӣ чӣ мегӯянд?
- «Дил».
- Раҳмат, Ҷек.
- Намеарзад.

- Jack, do you know Tajiki?
- Yes, I do.
- So what is "eye" in Tajiki?
- "Chashm."
- And what is "face"?
- "Face" in Tajiki is "rüy."
- And what is "heart" in Tajiki?
- "Dil."
- Thanks, Jack.
- Not at all.

3.

- Салом, Ҷаъфар! Шинос шав, ин кас ҳамкори нави мо – Робия.
- Чӣ хел номи зебо, аз шиносой бо Шумо шодам, Робия.
- Ташаккур, номи Шумо чӣ?
- Номам Ҷаъфар.
- Номи Шумо ҳам зебо, Ҷаъфар.
- Раҳмат Робия. Аммо Шумо... Фақат номатон не, балки чашму рӯю қомати Шумо ҳам хеле зебо...
- Ташаккур, Шумо ба гаптарой усто будед...
- Не, Робия, ин ҳақиқат аст.
- Раҳмат, Ҷаъфар. Мебахшед, ман бояд равам. Хайр, сӯҳбат боқӣ!
- Хайр, то боздид!

- Hello, Ja'far! Let me introduce you to our new colleague, Robiya.
- What a nice name! I'm pleased to meet you, Robiya.
- Thanks, what's your name?
- My name's Ja'far.
- Your name's nice too, Ja'far.
- Thanks, Robiya. But you... Not only your name, but your eyes, face and stature are very beautiful too.
- Thanks for the compliment!
- But, Robiya, it's the truth!
- Thanks, Ja'far. Excuse me, I must go now. Goodbye, we'll talk again!
- See you!

4.

- Медонӣ, Ибодҷон, дина ман бо як духтари бисёр зебо шинос шудам.
- Хайр чӣ? Духтарони зебо бисёранд.
- Дуруст мегӯӣ, аммо он духтар тамоман дигар хел. Чашмони калони сиёҳ дорад, қомати мавзун, мӯйҳои дароз. Ба як нигоҳ ошиқ шудам...

- Ibodjon, guess what? I met a wonderful girl yesterday.
- So? There are many beautiful girls.
- You're right, but this girl was different. She has big black eyes, a shapely figure and long hair. I fell in love at first sight...

- Табрик! Ақалан номашро медонӣ? – Congratulations! Do you at least know her name?
- Ҳа, номаш ҳам бисёр зебо – Дилшода. – Yes, her name is very beautiful too – Dilshoda!
- Дилшода? Намедонӣ, ӯ кор мекунад ё мехонад? – Dilshoda? Do you know whether she works or studies?
- Ӯ дар донишгоҳ мехонад. – She studies at university.
- Дар кадом донишгоҳ мехонад? – At which university is she studying?
- Дар донишгоҳи тиббӣ. – At the medical university.
- Донишгоҳи тиббӣ? Насабашро медонӣ? – At the medical? Do you know her surname?
- Як дақиқа. Агар хато накунам, Аминзода. Ҳа, ҳа, Аминзода... – Just a moment. If I'm not mistaken, her surname is Aminzoda. Yes, yes, Aminzoda...
- Ибодҷон, ба ту чӣ шуд? – What's the matter with you, Ibodjon?
- Ӯ хоҳари ман аст! – She's my sister!

ГРАММАТИКА

GRAMMAR

Compound Verbs

Many Tajiki verbs are compound verbs and these are divided into two categories: nominal and verbal. Information about verbal compound verbs will be given in lesson thirteen. Nominal compound verbs are formed by associating nouns and adjectives with basic auxiliary verbs such as *кардан* (*намудан*), *шудан* (*гардидан*), *хӯрдан*, *доштан*, and *додан*.

<i>Nominal particle</i>	<i>Auxiliary verb</i>	<i>Nominal compound verb</i>	<i>Meaning</i>
ором		ором кардан	<i>to calm</i>
зиндагӣ		зиндагӣ кардан	<i>to live</i>
ранг	кардан	ранг кардан	<i>to paint</i>
сар		сар кардан	<i>to start</i>
қуфл		қуфл кардан	<i>to lock</i>
калон		калон кардан	<i>to raise [a child]</i>
сабз		сабз шудан	<i>to grow</i>
ором	шудан	ором шудан	<i>to quieten down</i>
об		об шудан	<i>to melt</i>
ғам	хӯрдан	ғам хӯрдан	<i>to be anxious</i>
шамол		шамол хӯрдан	<i>to catch a cold</i>
дӯст	доштан	дӯст доштан	<i>to love</i>
нигоҳ		нигоҳ доштан	<i>to keep, hold</i>
фиреб	додан	фиреб додан	<i>to lie</i>
азоб		азоб додан	<i>to cause trouble</i>

Used in this way, the auxiliary verbs *кардан* and *намудан* are synonyms of each other, as are *шудан* and *гардидан*: i.e. *калон кардан* = *калон намудан* (*to raise, to bring up*), *калон шудан* = *калон гардидан* (*to grow, to grow up*).

Active and Passive Verbs

Verbs in the passive voice are formed in Tajiki through the use of auxiliary verbs. The main verb appears as a past participle¹, formed by dropping the final “-н” from the “-ан” of the infinitive:

<i>Active</i>		<i>Passive</i>	
хондан	<i>to read</i>	хонда шудан	<i>to be read</i>
гирифтан	<i>to take</i>	гирифта шудан	<i>to be taken</i>
сохтан	<i>to build</i>	сохта шудан	<i>to be built</i>
куштан	<i>to kill</i>	кушта шудан	<i>to be killed</i>

Ман хона *сохтам*.

I built a house.

Хона *сохта шуд*.

The house was built.

Ман хона *месозам*.

I am going to build a house.

Хона *сохта мешавад*.

The house is going to be built.

For nominal compound verbs that use the auxiliary verbs *кардан* and *намудан*, the passive voice is formed by substituting these with the auxiliary verbs *шудан* and *гардидан*:

<i>Active</i>		<i>Passive</i>	
гарм кардан	<i>to warm up</i>	гарм шудан	<i>to become warm</i>
об кардан	<i>to melt</i>	об шудан	<i>to melt (by itself)</i>
куфл кардан	<i>to lock</i>	куфл шудан	<i>to be locked</i>
сар кардан	<i>to begin</i>	сар шудан	<i>to be started</i>

Модарам обро *гарм кард*.

My mother heated the water.

Оби чойник *гарм шуд*.

The water in the kettle became hot.

Модарам обро *гарм мекунад*.

My mother is heating the water.

Оби чойник *гарм мешавад*.

The water in the kettle is heating up.

Usually the phrase *аз тарафи* is used with the passive in order to identify the agent of the verb; *аз тарафи* is thus the equivalent of “by” in English:

Ман *аз тарафи* ҳукумати Амрико
ба Вашингтон даъват шудам.

*I was invited to Washington by the
American Government.*

Absolute Future Tense

The absolute future tense is formed by using the auxiliary verb *хостан* followed by the past tense verb stem of the main verb. It is used for actions that will happen exclusively in the future. The auxiliary verb *хостан* takes the subject marker verb endings and always comes before the verb stem. This verb form is a feature of literary Tajiki and is not used in colloquial Tajiki. In colloquial Tajiki, future ideas are expressed using the present-future tense (as described in lesson six).

¹ A participle is a word combining the properties of a verb and an adjective.

Conjugation of the verb "рафтан" ("to go") in the absolute future tense

хоҳ-	-ам	рафт	(ман) хоҳам рафт	<i>I will go</i>
хоҳ-	-ӣ	рафт	(ту) хоҳӣ рафт	<i>you will go</i>
хоҳ-	-ад	рафт	(ӯ, вай) хоҳад рафт	<i>he/she will go</i>
хоҳ-	-ем	рафт	(мо) хоҳем рафт	<i>we will go</i>
хоҳ-	-ед	рафт	(шумо) хоҳед рафт	<i>you will go</i>
хоҳ-	-анд	рафт	(онҳо) хоҳанд рафт	<i>they will go</i>

When used in this way as an auxiliary part of the absolute future tense, the verb *хостан* loses its original meaning of "to want" and merely conveys information about the person and number of the subject of the verb:

Ман ба Маскав *хоҳам рафтам*.

I will go to Moscow.

Фирӯз баъд аз се рӯз *хоҳад омад*.

Firūz will come after three days.

To form the negative in the absolute future tense, the prefix "на-" is joined to the auxiliary verb, *хостан*:

Ман *нахоҳам* рафт.

I will not go.

Ту *нахоҳӣ* гуфт.

You will not say.

МАШҚҶО

EXERCISES

1. Choose appropriate adjectives for the following nouns and make a sentence from each:

Example: *Чашмони кабуд. Чашмони Наргис кабуд аст.*

Nouns:	рӯй	чашм	лаб	рухсор	гӯш
	даст	қад		дил	мӯй
Adjectives:	зебо	сиёҳ		сурх	баланд
	паст		пок		дароз

2. Complete the following table by writing the verbs in the other tenses, using the same person and number as shown for each verb:

Example: *рафтан : рафтам ⇨ меравам : мерафтам : хоҳам рафтам*

гуфтан	<i>гуфтӣ</i>			
кор кардан		<i>кор мекунад</i>		
нишастан	<i>нишастем</i>		<i>меомаданд</i>	
омадан				<i>хоҳед дид</i>
дидан			<i>менӯшидед</i>	
нӯшидан		<i>мерӯбам</i>		
рӯфтан				
навиштан	<i>навишт</i>		<i>зиндагӣ мекарданд</i>	
зиндагӣ кардан		<i>меҳандад</i>		
хандидан				<i>хоҳам хонд</i>
хондан				

1. Construct sentences based on the following table, using the correct verb endings:

Examples: Падарам фардо аз Душанбе хоҳад омад.

Падарам фардо ба Душанбе хоҳад рафт.

мо	фардо		Эрон	
шумо	ҳафтаи оянда		Хитой	
Сулҳия	баъди ду рӯз		Помир	
Чан	пасфардо	аз	Ҳиндустон	хоҳ... омад.
Микело	пагоҳ	ба	Фаронса	хоҳ... рафт.
онҳо	пагоҳи дигар		Токио	
хоҳарат	соли оянда		сафар	
ту	се рӯз баъд		кор	

1. Transform the verbs in the following sentences from the present-future to absolute future tense:

Example: Бародарам аз Маскав меояд.

⇒ Бародарам аз Маскав хоҳад омад.

- Фардо мо ба Кӯргонтеппа меравем.
 - Пас аз як ҳафта Мартин аз Австралия меояд.
 - Ман дар Душанбе панҷ сол зиндагӣ мекунам.
 - Ҳаким ин гапро ба ҳеч кас намегӯяд.
 - Онҳо чойи гарм менӯшанд.
 - Фароғат ба мактаб меравад.
2. Change the tense of the verbs in the following sentences, as shown in the example:

Example: Ман дар Душанбе кор мекунам.

⇒ Ман дар Душанбе кор кардам.

⇒ Ман дар Душанбе кор мекардам.

⇒ Ман дар Душанбе кор хоҳам кард.

- Падарам дар Берлин зиндагӣ мекунад.
 - Онҳо аз Амрико омаданд.
 - Дилноза дар донишгоҳ мехонад.
 - Томас ба Швейсария хоҳад рафт.
 - Гулнор ба Хосият мактуб навишт.
 - Ситора писар таваллуд кард.
3. Make sentences using the verbs in the imperative:

Example: Як пиёла чой (додан). ⇒ Як пиёла чой диҳед.

- Гапи маро (гӯш кардан).
 - Дасту рӯятро (шустан).
 - Аз хоб (хестан).
 - Марҳамат, (даромадан).
 - Илтимос, дарро (пӯшидан).
 - Ин китобро (хондан).
 - Ба наздам (омадан).
 - Ин гапро ба ҳеч кас (нагуфтан).
 - Ту ба назди ӯ (нарафтан).
 - Ин чо (нишастан).
7. Transform the following verbs into the passive voice:

Example: навиштан ⇒ навишта шудан.

хондан	дидан	шунидан	гуфтан	ранг кардан
даъват кардан	гарм кардан	об кардан	куфл кардан	куштан.

8. Read the proverbs below. Memorise any that you might be able to use in conversation:

Як даст бесадост.	One hand is silent. ²
Дигар-дигару чигар-чигар.	Someone else is someone else, one's own beloved is one's own beloved.
Панч панча баробар нест.	The five fingers are not the same.
Дар чашми худ кӯҳ намебинад, Дар чашми ман коҳ мебинад.	In his own eye he can't see a mountain, But in my eye he can see a piece of straw.
Лайлиро бо чашмони Мачнун бояд дид.	One should see Laili with the eyes of Majnun. ³
Гӯшт бе устухон намешавад.	Meat doesn't come without bones.
Гӯштро аз нохун чудо карда намешавад.	You can't separate meat from the claw.
Сар раваду сир не.	It's better to separate the head from the body than to reveal a secret.
Агар бинӣ набошад, чашм чашмро мехӯрад.	If there was no nose, one eye would consume the other. ⁴
Забони сурх сари сабз медиҳад барбод.	The red tongue kills the living head. ⁵
Гапро ба гӯш ҳалқа кардан.	To put the words like a ring into an ear. ⁶
Фарзанди бад чӣ гуна аст? Мисли ангушти шашум – агар бурранд, дард мекунад, агар монанд, айб бувад.	What is a bad child? He's like a sixth finger – if cut off, it hurts; if left, it's a disgrace.
Сар амон бошад, тоқӣ ёфт мешавад.	If the head is sound, a hat can be found for it. ⁷

² That is, "It takes two to make an argument."³ Лайлӣ and Мачнун are the "Romeo and Juliet" of Persian literature.⁴ This can refer to two people who don't get along or can mean "The eye is never satisfied."⁵ That is, "The tongue is a person's worst enemy."⁶ That is, "To not forget what was said."⁷ That is, health is more important than everything else, used particularly in connection with a single person who has not yet found a spouse.

1. *Read the following text, and discuss the question that follows:**Таъбири хоб*

Подшоҳе хоб дид, ки ҳамаи дандонҳояш афтодааст. Фолбинеро даъват кард ва маънои хоби худро аз ӯ пурсид. Фолбин гуфт:

– Ҳамаи хешу табори Шумо дар пеши чашматон хоҳанд мурд.

Подшоҳ дар ғазаб шуд ва фармон дод, ки сари фолбинро аз тан чудо кунанд. Фолбини дигареро даъват кард ва аз ӯ ҳам маънои хоби худро пурсид. Фолбини дуюм гуфт:

– Шумо бар ивази корҳои некотон нисбат ба ҳамаи хешовандони худ дарозтар умр хоҳед дид.

Подшоҳ хурсанд шуд ва фармуд, ки ба фолбин тӯҳфаи хубе диҳанд.

Vocabulary:

таъбир	<i>interpretation</i>	хоб дидан	<i>to have a dream</i>
афтодан	<i>to fall out</i>	даъват кардан	<i>to invite</i>
тӯҳфа	<i>present, gift</i>	фолбин	<i>fortune-teller</i>
хешу табор / хешовандон	<i>relatives</i>	дар ғазаб шудан	<i>to become angry</i>
фармон додан	<i>to (give an) order</i>	умр дидан	<i>to live</i>
хурсанд шудан	<i>to be happy</i>	фармудан (фармо)	<i>to order</i>

Translation of some expressions and idioms:

Маънои хоби худ аз ӯ пурсид.

Asked him the meaning of his dream.

Сари фолбинро аз тан чудо кунанд.

They should kill the fortune-teller.

Бар ивази корҳои некотон ... умри дароз хоҳед дид.

Because of your good works ... you will have a long life.

Дар пеши чашматон хоҳанд мурд.

They will die in your sight.

Discuss the following questions:

Оё дар байни таъбирҳои фолбинҳо фарқе ҳаст?

Ба назари тоҷикон, хобҳо маъно доранд. Агар хоби бад бинанд, ин хобро ба оби равон бояд нақл кунанд ва мегӯянд, ки хобашон бо воситаи ин хел нақлкунӣ дар оянда иҷро намешавад. Вақте ки Шумо хоб мебинед, чӣ кор мекунед?

More useful vocabulary:

фарқ	<i>difference</i>	назар	<i>opinion, view</i>
маъно доштан	<i>to mean, to signify</i>	равон	<i>flowing, running</i>
бояд	<i>must, should</i>	нақл кардан	<i>to tell, to narrate</i>
бо воситаи	<i>by means of</i>	нақлкунӣ	<i>act of telling</i>
иҷро шудан	<i>to be fulfilled</i>	аломат / нишон / нишона	<i>sign, omen, portent</i>
бовар кардан	<i>to believe</i>		

2. Read the following text, and discuss the question that follows:

Бехтарин аъзо

Рӯзе Хоҷа ба Лукмон⁸ гуфт:

– Гӯсфанде бикӯш ва бехтарин аъзои онро барои ман биёр.

Лукмон гӯсфанде кушт ва дилу забони онро ба назди Хоҷа бурд.

Рӯзи дигар Хоҷа гуфт:

– Гӯсфанде бикӯш ва бадтарин аъзои онро барои ман биёр.

Лукмон гӯсфанди дигаре кушт ва боз дилу забони онро ба назди Хоҷа бурд.

Хоҷа ҳайрон шуду гуфт:

– Ин чӣ маънӣ дорад?

Лукмон гуфт:

– Ҳеч чиз бехтар аз дилу забон нест, агар онҳо пок бошанд ва ҳеч чиз бадтар аз дилу забон нест, агар онҳо нопок бошанд.

Vocabulary:

аъзо (pl.: узвҳо)

parts

Хоҷа

Boss, Master

ҳеч чиз

nothing

пок (нопок)

pure (impure)

Translation of some expressions and idioms:

Гӯсфанде бикӯш.

Kill a sheep.

Барои ман биёр.

Bring me.

Ба назди Хоҷа бурд.

Brought to the master.

Хоҷа ҳайрон шуду гуфт.

The master was surprised and said.

Ин чӣ маънӣ дорад?

What does it mean?

Агар онҳо пок бошанд.

If they are pure.

Discuss the following:

Дар ин ҳикоят дилу забон маънои рафтору гуфторро доранд. Якчанд мисоли рафтору гуфтори пок ва нопокро нақл кунед.

More useful vocabulary:

ҳикоят

story, tale

якчанд

several, a few

мисол

example

рафтор

behaviour

гуфтор

speech

масал

fable, parable

мақол

saying, proverb

3. Read the poem, and discuss the question that follows:

Ёд дорам, ба вақти зодани ту,

Ҳама хандон буданду ту гирён.

Ончунон зӣ, ки вақти мурдани ту,

Ҳама гирён шаванду ту хандон.

Саъдӣ

Vocabulary and expressions:

ёд доштан

to remember

ба вақти зодани ту

at the time of your birth

Ончунон зӣ, ки ...

Live in such a way that ...

⁸ Лукмон, or Лукмони Ҳаким is the name used for any wise person in stories and folk tales.

Discuss the following:

Ба фикри Шумо, аз рӯйи маънои ин шеър, мо чӣ тавр бояд зиндагӣ кунем?

More useful vocabulary:

шеър *poet* : чӣ тавр *how, in what way*

САНЧИШ**QUIZ****1. Give answers to the following questions:**

1. – Ту чанд дандон дорӣ?

– ...

2. – Қади ӯ баланд аст ё паст?

– ...

3. – Бародарат аз Париж кай хоҳад омад?

– ...

4. – Ба ту чӣ хел духтарҳо маъқул?

– ...

5. – Кӣ зеботар аст, Дилором ё Назокат?

– ...

6. – Ин мактубро кӣ навишт?

– ...

2. Fill in the questions corresponding with the following answers:

1. – ... ?

– Духтарам понздаҳсола аст.

2. – ... ?

– Ман писарони қадбаландро дӯст медорам.

3. – ... ?

– Собир аз Асад донотар аст.

4. – ... ?

– Мӯйҳои ӯ сиёҳу кӯтоҳ аст.

5. – ... ?

– «Foot»-ро ба тоҷикӣ «пой» мегӯянд.

6. – ... ?

– Чашмони ӯ кабуданд.

7. – Чаро ту гиря мекунӣ?

– ...

8. – Ту монда шудӣ ё не?

– ...

9. – Мартин кай ба Австрия меравад?

– ...

10. – Як даст чанд ангушт дорад?

– ...

11. – Ту бо дасти рост менависӣ ё бо дасти чап?

– ...

12. – Чашмони Аня чӣ хеланд?

– ...

7. – ... ?

– Падарам қоматбаланд аст.

8. – ... ?

– Аҳмад фардо аз Тошканд хоҳад омад.

9. – ... ?

– Ҳа, ин духтар ба ман маъқул.

10. – ... ?

– Инро ба ман Салим гуфт.

11. – ... ?

– Ҳа, ман ҳар рӯз дандонҳоямро мешӯям.

12. – ... ?

– Дирӯз омадам.

3. Make up dialogues using the material in lesson nine and, if possible, role-play the situations with a language helper or other language partner.**4. Write short dialogues using the words and expressions in the commentary. If possible, keep a list of any other compound words and expressions you come across that include parts of the body, including examples to show the context in which they are used.**

Дарси 10

Lesson 10

Шаҳр – Кӯча

The City – The Street

ШАҲР

COMMENTARY

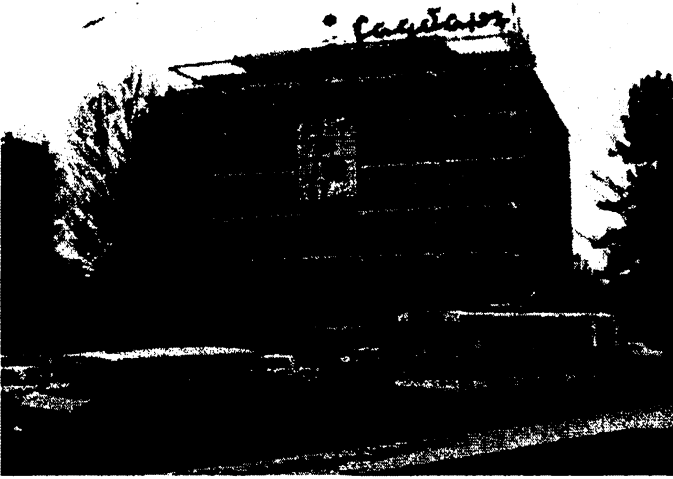
Tajikistan is an agricultural country. A large part of its population live in the country. The largest city in Tajikistan is Dushanbe, a comparative new city formed in 1924 when Tajikistan was established as an autonomous country. Previously, in the location of what is now Dushanbe, there were three villages, the largest of which was named Dushanbe, after the market that was held there every Monday. In the 1920s and 30s, many people were brought from more developed Tajiki cities – such as Bukhara, Samarkand, and the Sughd region in northern Tajikistan – to provide the capital with the technical skills and expertise it needed. During the days of the Soviet Union, the city developed rapidly and it is now the political, scientific, cultural, and industrial centre of Tajikistan. The city's population is very mixed and its native population is very small, most people having come to the capital from other parts of the country. Indeed, it is possible to find representatives from every region of Tajikistan in Dushanbe. This heterogeneity results in what is one of the most fascinating aspects of life in Dushanbe – namely, that there is no single way of life. The people have come from a variety of cities and regions and they continue to observe their own original customs and traditions.

In Tajikistan there are many ancient cities, rich in history. From among these, Khujand and Istaravshan, Panjakent and Shahrison (in northern Tajikistan), Hisor and Kulob are perhaps most noteworthy. In addition to these, the cities of Samarkand and Bukhara (in Uzbekistan), and Marv and Chorjui (in Turkmenistan) are also acknowledged as ancient centres of Tajiki science and culture. During the Soviet period, modern cities were built in Tajikistan, with large industrial complexes and hydroelectric power stations, including Ghafurov, Qairoqum (in northern Tajikistan), Norak and Tursunzoda, Yovon and Roghun.

Streets in Tajikistan are mostly named after famous politicians, scientists, and authors. As a result of changes in politics, many names of cities and streets have been changed. For instance, from the middle of the 1930s to the start of the 1960s, Dushanbe was known as *Сталинобод* and, as late as the 1990s, *Хуҷанд* was known as *Ленинобод*. In Dushanbe, *Ленин Avenue* has become *Рӯдакӣ Avenue*, *Путовский Avenue* has become *Исмоили Сомонӣ Avenue*, and so on.

As was the case with the names of countries, many errors arose in the transcription of street names into English as a result of basing these on the Russian names. Russian changed the names of streets into the genitive case, so that various suffixes were added to their names. When writing such names in English now, the original form of the name should be used: e.g. *Pavlov St.* should be written instead of *Pavlova St.*, *Qarotegin St.* instead of *Karateginskaya St.*, etc.

In Dushanbe there are various types of public transport: buses (*автобус*), trolley-buses (*троллейбус*), vans that follow and can be stopped anywhere along set routes (*микрoавтобус*) and taxis. In all of these, fares are paid in cash. The former system whereby passengers purchased tickets has been discontinued. However, it is still possible to use month passes for the public buses and trolley-buses. The first three of these forms of transport each have their own standard rate for fares. When using a taxi, passengers should determine the price with the driver in advance, so as to avoid potential argument later.

А маршрутка and trolley-bus, passing one of Dushanbe's department stores, Садбарг.

In colloquial Tajiki, the *микроавтобус* are referred to as *маршрутка*. Passengers stop one of these as it drives past in the same way as one would hail a taxi. Payment is passed to the front after getting on and passengers have to tell the driver when they want to get off, usually using an expression such as “*ҳамин ҷо истед,*” “*дар истгоҳ манъ кунед,*” or “*дар гардиш нигоҳ доред.*”

If you do not know how to get to a particular location, you may ask a passer-by on the street; various expressions for asking and giving directions are provided in the dialogues in this lesson.

ДУФАТ

нақлиёт	<i>transport</i>
такси	<i>taxi</i>
автобус	<i>bus</i>
мошин / мошини сабукрав	<i>car</i>
мошини боркаш	<i>truck</i>
мотосикл	<i>motorbike</i>
дучарха [велосипед]	<i>bicycle</i>
чарха	<i>wheel</i>
ароба	<i>cart</i>
бензин	<i>petrol</i>
солярка /salyarka/	<i>diesel</i>
равғани мошин	<i>oil</i>
роҳ	<i>road, path</i>
роҳи мошингард	<i>roadway</i>
чорраҳа	<i>crossroads, intersection</i>
гузаргоҳ	<i>crossing, crosswalk</i>
гардиш	<i>turning, corner</i>
кӯпрук / пул	<i>bridge</i>
метро	<i>subway</i>
фаввора	<i>fountain</i>
истгоҳ	<i>station, bus-stop</i>
истгоҳи роҳи оҳан [вокзал /vagzal/]	<i>railway station</i>
чойхона	<i>choikhona</i>
мағоза [магазин]	<i>shop</i>

VOCABULARY

поезд / қатор ¹	<i>train</i>
вагон	<i>wagon {of a train}</i>
троллейбус	<i>trolley-bus</i>
трамвай	<i>tram</i>
микроавтобус / маршрутка	<i>"microbus" {see commentary}</i>
ҳавопаймо [самолёт] ²	<i>aeroplane</i>
чархбол	<i>helicopter</i>
аробача	<i>trolley</i>
бензинфурӯшӣ	<i>petrol station, petrol seller</i>
карасин	<i>kerosine</i>
кӯча	<i>street</i>
ҳиёбон	<i>avenue, main street</i>
чароғаки роҳ [светофор]	<i>traffic lights</i>
пиёдагард	<i>pavement</i>
кунҷ	<i>corner</i>
туннел	<i>tunnel</i>
ҷӯй / ҷу	<i>ditch, irrigation ditch</i>
чанг	<i>dust, dirt</i>
майдон	<i>square</i>
фурудгоҳ / майдони ҳавой [аэропорт]	<i>airport</i>
қаҳвахона	<i>cafe</i>
ресторан	<i>restaurant</i>

¹ *Қатор*, literally meaning “row, line,” is used in literary Tajiki to mean “train.”

² Words shown in square brackets are Russian words used in colloquial Tajiki.

фурӯшгоҳ [универмаг]	<i>department store</i>	тарабхона	<i>restaurant with music</i>
бозор	<i>market</i>	универсам	<i>supermarket</i>
бино	<i>building</i>	меҳмонхона	<i>hotel</i>
бонк	<i>bank</i>	почта	<i>post office</i>
мубодилаи арз	<i>currency exchange</i>	дорухона	<i>chemist</i>
китобхона	<i>library</i>	беморхона	<i>hospital</i>
китобфурӯшӣ / мағозаи китоб	<i>bookshop</i>	[госпитал]	<i>military hospital</i>
музей	<i>museum</i>	намоишгоҳ [галерея]	<i>gallery</i>
театр	<i>theatre</i>	кино / кинотеатр	<i>cinema</i>
концерт	<i>concert</i>	кино / филм	<i>film</i>
боғ	<i>park</i>	боғи ҳайвонот	<i>zoo</i>
масҷид	<i>mosque</i>	калисо	<i>church</i>
милиса	<i>policeman</i>	ҷарима [штраф]	<i>fine, penalty</i>
роҳгузар	<i>passer-by</i>	харита	<i>map</i>
маҳалла	<i>neighbourhood; district</i>	нишонӣ / суроға [адрес]	<i>address</i>
марказ	<i>centre</i>	атроф / гирду атроф	<i>suburbs; outskirts</i>
чипта [билет]	<i>ticket</i>	касса	<i>ticket office</i>
гузаштан (гузар)	<i>to cross</i>	интизор шудан	<i>to wait</i>
гаштан (гард)	<i>to turn</i>	фаромадан (фаро) / фуромадан (фуру)	<i>to get off</i>
савор шудан	<i>to get on</i>	киро намудан	<i>to hire</i>
савора рафтани	<i>to ride</i>	парвоз кардан	<i>to fly</i>
истодан (ист)	<i>to stop</i>	нишон додан	<i>to show</i>
харидан (хар)	<i>to buy</i>	пардохтан (пардоз) / пул додан	<i>to pay</i>
фиристодан (фирист) {бо почта}	<i>to send {by post}</i>	дароз кардан	<i>to pay (through someone else)</i>
рондан (рон) / ҳай кардан	<i>to drive</i>	оҳиста	<i>slowly</i>
тез	<i>quickly</i>	муҳим	<i>important</i>
бузург / калон	<i>great, huge</i>	ором / тинҷ	<i>quiet, peaceful</i>
баланд {овоз}	<i>loud {noise}</i>	тоза	<i>clean</i>
олуда	<i>polluted</i>	тахминан / тақрибан	<i>about, approximately</i>
асфалтпӯш	<i>asphalted</i>		
ҷойгир	<i>located</i>		

СҶҲАТҲО

1. [colloquial]

- Мебахшед, Шумо ҳозир мефуроед?
- Не.
- Биёед, ҷоямона³ иваз кунем.
- Марҳамат, гузаред.

DIALOGUES

- *Excuse me, are you getting off now?*
- *No.*
- *Can we change places?*
- *Certainly.*

³ *Ҷоямона* is a colloquial form of *ҷоямонро*.

2. [colloquial]

- Шумо истгоҳи ояндаба⁴ мефуроед?
- Ҳа, мефуроям.
- Пештар гузаред, тайёр шавем.
- Майлаш, ҳозир.

- *Are you getting off at the next stop?*
- *Yes I am.*
- *Please, move forward so we're ready.*
- *OK, I'll do so now.*

3.

- Намедонед, то фурушгоҳи марказӣ (СУМ)⁵ чанд истгоҳи дигар ҳаст?
- Баъди як истгоҳ фуруед.
- Раҳмат.
- Саломат бошед.

- *Do you know how many bus stops there are to "SUM"?*
- *You should get off after one stop.*
- *Thanks.*
- *Not at all.*

4.

- Намедонед, ин троллейбус то сафорати Амрико меравад?
- Намедонам, шояд равад. Бехтараш аз дигар кас пурсед.

- *Do you know whether this trolley-bus goes to the American Embassy?*
- *I don't know; maybe it does. You should ask someone else.*

5.

- Намедонед, то сафорати Туркия чӣ хел рафтан мумкин?
- Ба троллейбуси 1 ё автобусҳои 3, 42 шинед. Дар истгоҳи «Ватан» фуруеду камтар акиб биёед. Сафорати Туркия дар сари роҳ аст.
- Раҳмат.

- *Do you know how to go to the Turkish Embassy?*
- *Take trolley-bus number 1 or bus number 3 or 42. Get off at "Vatan" and go back a little. The Turkish Embassy is on the corner.*
- *Thanks.*

6.

- Мебахшед, пурсидан мумкин?
- Марҳамат.
- То бозори «Саховат» чӣ хел рафтан мумкин?
- Ба он тарафи роҳ гузареду ба автобуси 29 ё 18 шинед.
- Раҳмати калон.
- Намаарзад.

- *Excuse me, can I ask you a question?*
- *Of course.*
- *How can I get to "Sakhovat" market?*
- *Cross the street and take bus number 29 or 18.*
- *Thank you very much.*
- *Not at all.*

7. [colloquial]

- Мебахшед, намедонед хонаи Сайфиддин дар кучо?
- Не, ман инҷой нестам.⁶ Аз ягон каси дигар пурсед.
- Ҳеч гап не, раҳмат.

- *Excuse me, do you know where Saifiddin lives?*
- *No, I don't live here. Please ask someone else.*
- *Never mind. Thank you.*

8.

- Мебахшед, як чиза пурсам.
- Марҳамат.

- *Excuse me, can I ask you something?*
- *Go ahead.*

⁴ *Истгоҳи ояндаба* is a colloquial form of *дар истгоҳи оянда*.

⁵ СУМ – this is Russian and means “central department store.”

⁶ A colloquial way of saying, “*He, man in cho zindagi намекунам.*”

- Мехмонхонаи беҳтарин дар Душанбе кадом аст?
- Ба фикрам, беҳтаринаш мехмонхонаи «Душанбе». Аммо мехмонхонаҳои «Тоҷикистон» ва «Авесто» низ бад нестанд.
- Намегӯед, то мехмонхонаи «Душанбе» чӣ хел рафтани мумкин?
- Ба автобусҳои 3, 40, 42, 23 ва троллейбуси 1 савор шавед. Дар истгоҳи «Мехмонхонаи Душанбе» ё «Садбарг»⁷ мефурӯед.
- Бо маршрутҳо ҳам рафтани мумкин?
- Албатта. Ба он ҷо микроавтобусҳои 8 ва 3 мераванд.
- Раҳмати калон ба Шумо.
- Саломат бошед.
- 9.
- Мебахшед, мумкин бошад, тезтар ҳай кунед.
- Тинҷӣ-мӣ?
- Ҳа, тинҷӣ. Ман бояд пас аз даҳ дақиқа дар фурудгоҳ бошам.
- Парво накунад, Худо хоҳад⁸ пас аз даҳ дақиқа ба он ҷо мерасем.
- 10.
- Сино, ту медонӣ, донишгоҳи давлатӣ дар кучост?
- Ҳа, медонам, аммо биноҳои донишгоҳ хеле бисёранд, ба ту кадом факулта лозим?
- Ба ман факултаи физика лозим.
- Факултаи физика дар паҳлӯи бинои асосӣ аст. Он дар хиёбони Рӯдакӣ.
- Намегӯӣ, ба он ҷо чӣ хел равам?
- Он дур нест. Рост рав, тахминан баъд аз 300 метр дар тарафи рост мебинӣ.
- Раҳмат, ҷӯра⁹.
- Саломат бош.
- 11.
- Мебахшӣ, ин автобус то беморхонаи «Қараболо»¹⁰ меравад?
- Which is the best hotel in Dushanbe?
- I think the best hotel is the "Dushanbe." But the "Tajikistan" and "Avesto" hotels aren't bad either.
- Can you tell me how to get to the "Dushanbe hotel"?
- Get on bus number 3, 40, 42 or 23 or trolley-bus number 1 and get off at the "Dushanbe hotel" or "Sadbarg."
- Can I go there by "marshrutka"?
- Of course. Numbers 3 and 8 go there.
- Thank you very much.
- Goodbye!
- Excuse me, could you drive more quickly, please?
- Is everything OK?
- Yes, but I have to be at the airport in ten minutes.
- Don't worry, Lord willing, we'll be there in ten minutes.
- Sino, do you know where the State University is?
- Yes, but there are many university buildings. Which faculty do you need?
- I need the physics faculty.
- That faculty is very close to the main building. It's on Rudaki Ave.
- Could you tell me how to get there?
- It is not far. Go straight, and after about 300m you'll see it on your right.
- Thanks.
- Bye.
- Excuse me, does this bus go to the "Qarabolo" hospital?

⁷ A general repair store that has now become a department store.

⁸ "Худо хоҳад" (or "Иниоллоҳ") means "Lord willing."

⁹ Words such as *ҷӯра*, *холаҷон*, *писарам*, and *бачам*, used to show respect or affection, have not been translated since there are no universal sociolinguistic equivalents, although "love" and "mate" in parts of England and "sugar" in parts of America, along with other such terms of endearment and respect, serve similar functions.

¹⁰ *Қараболо* is the spoken form of *Қариши Боло*, meaning "Upper Village," the name of one of Dushanbe's largest hospitals.

- Не, холачон⁹, ин намеравад.
- Писарам⁹, ман аз ин чо не, ба ман роҳа нишон те¹¹.
- Холачон⁹, ба автобуси 18 ё 29 шинед, баъди 2 истгоҳ фуруед.
- Илоҳӣ барака ёбӣ, бачам⁹.

- *No, it doesn't.*
- *I don't live here, would you tell me the way?*
- *You should take a number 18 or 29 bus and get off after 2 bus stops.*
- *God bless you!*

12.

- Биёед шинос шавем: ман Ирена, аз Бразилия.
- Хеле мамнунам. Номи ман Ригина, ман аз Испания.
- Аз шиносой бо Шумо шодам. Ригина, Шумо дар Бразилия будед?
- Афсӯс, ки не. Аммо бисёр рафтан меҳоҳам. Шумо чӣ, дар Испания будед?
- Не, ман ҳам набудам. Худо хоҳад, шояд баъди шиносой ба кишварҳои ҳамдигар равем.
- Кошкӣ.¹²

- *We've not met: I'm Irena, from Brazil.*
- *I'm very pleased to meet you. My name is Rigina; I'm from Spain.*
- *I'm pleased to meet you too. Rigina, have you been to Brazil?*
- *Sadly, no. But I'd really like to go there. What about you? Have you been to Spain?*
- *No, I haven't been there either. Lord willing, once better acquainted, maybe we'll go to each other's countries.*
- *If only!*

13.

- Мебахшед, то сафорати Олмон дур-мӣ?
- Не, дур не, пиёда рафтан мумкин. Тахминан 50 метр рост равед, баъд ба тарафи чап гардед. Сафорат дар тарафи рост аст.
- Раҳмати калон.
- Намерзад.

- *Excuse me, is the German Embassy far from here?*
- *No, it isn't. You can go on foot. Go straight ahead about 50m, then turn left. The Embassy is on your right.*
- *Thanks a lot.*
- *Not at all.*

ГРАММАТИКА

GRAMMAR

The Past Participle

The past participle¹³ has a special place in the Tajiki language. It is used both independently and in compound verbs to express certain verb tenses. The past participle is formed by adding the suffix “-а” to the past tense verb stem:

рафт	рафта	<i>gone</i>
гуфт	гуфта	<i>said</i>
дид	дида	<i>seen</i>
пӯшид	пӯшида	<i>closed</i>

¹¹ “Роҳа нишон те” is the spoken form of “Роҳро нишон деҳ,” meaning “Show me the way.”

¹² Кошкӣ (or кош) means “If only.”

¹³ A participle is a word combining the properties of a verb and an adjective.

Used independently, the past participle can also function as an adjective:

дари пушида	<i>closed door</i>	соли гузашта	<i>last year</i>
меваи пухта	<i>ripe fruit</i>	марди омада	<i>a man who has come</i>

For this adjectival use of the past participle, there is a second form used especially in colloquial Tajiki, that is formed by adding the additional suffix “-zū” to the first form of participle:

кори шудагӣ	<i>finished work</i>	китоби хондагӣ	<i>a book that's been read</i>
хонаи рӯфтагӣ	<i>a cleaned house</i>		

The past participle is particularly common in compound sentences – that is, when a subject is followed by more than one predicate. In such cases, the Tajiki past participle is similar to the English present participle. Compare the following:

Бачаҳо ба рӯи ҳавлӣ баромаданд ва бозӣ карданд.	<i>The children <u>went out</u> to the yard and played.</i>	Бачаҳо ба рӯи ҳавлӣ баромада, бозӣ карданд.	<i>Going out to the yard, the children played.</i>
ӯ китобро рӯи миз гузошта аз хона баромад.	<i>He/she <u>put</u> the book on the table and went out.</i>	ӯ китобро рӯи миз гузошта, аз хона баромад.	<i>Putting the book on the table, he/she went out.</i>
Ҷомӣ маро диду гуфт «...»	<i>Jomi <u>saw</u> me and said “...”</i>	Ҷомӣ маро дида гуфт «...»	<i>Seeing me, Jomi said, “...”</i>

The past participle is also used to build verb tenses and sometimes with modals, as described in the following pages.

Present Continuous Tense

The present continuous tense is used to describe actions that, at the time of speaking, have begun but are not completed. It is formed from the past participle of the main verb followed by the auxiliary verb *истодан*, which is used to express the person and number of the subject. The subject marker verb endings are suffixed to the past participle of the auxiliary verb *истодан*:

Conjugation of the verb “рафта” (“to go”) in the present continuous tense

рафта	истода-	-ам	(ман) рафта истодаам	<i>I am going</i>
рафта	истода-	-ӣ	(ту) рафта истодай	<i>you are going</i>
рафта	истода-	-аст	(ӯ, вай) рафта истодааст	<i>he/she is going</i>
рафта	истода-	-ем	(мо) рафта истодаем	<i>we are going</i>
рафта	истода-	-ед	(шумо) рафта истодаед	<i>you are going</i>
рафта	истода-	-анд	(онҳо) рафта истодаанд	<i>they are going</i>

In some cases, the present continuous is comparable to the present-future tense:

Падарам дар вазорат кор мекунад.	Падарам дар вазорат кор карда истодааст.	<i>My father is working in one of the ministries.</i>
Ҳоло ман дар Душанбе зиндагӣ мекунам.	Ҳоло ман дар Душанбе зиндагӣ карда истодаам.	<i>I am currently living in Dushanbe.</i>

Since the auxiliary verb *истодан* does not possess its original meaning of “to stay, to stop” when used in this way, it is usually abbreviated in colloquial Tajiki. The way the present continuous tense is pronounced varies significantly with different dialects: for instance, *рафтестам* and *рафтосам* (examples of central/southern dialects) and *рафтосиям* and *рафсодам* (examples of northern dialects) all mean “I am going.”

Modal Verbs

In Tajiki, there are four modal verbs: *тавонистан*, *хостан*, *боистан*, and *шоистан*. The last two of these are only used in the forms *бояд* and *шояд* (although the form *мебоист* from *боистан* is also very occasionally encountered). The modals *тавонистан* and *хостан* are like other verbs in that they are conjugated to show the person and number of the subject, as shown in the following tables. The form given in the first column of the tables is the general form, used in both literary and colloquial Tajiki; the form in the second column is characteristic of literary Tajiki:

Conjugation of the verb “тавонистан” (“to be able”) in the past tense

рафта тавонистам	тавонистам равам	<i>I was able to go</i>
рафта тавонистӣ	тавонистӣ равӣ	<i>you were able to go</i>
рафта тавонист	тавонист равад	<i>he/she was able to go</i>
рафта тавонистем	тавонистем равем	<i>we were able to go</i>
рафта тавонистед	тавонистед равед	<i>you were able to go</i>
рафта тавонистанд	тавонистанд раванд	<i>they were able to go</i>

Conjugation of the verb “тавонистан” (“to be able”) in the future tense

рафта метавонам	метавонам равам	<i>I can go</i>
рафта метавонӣ	метавонӣ равӣ	<i>you can go</i>
рафта метавонад	метавонад равад	<i>he/she can go</i>
рафта метавонем	метавонем равем	<i>we can go</i>
рафта метавонед	метавонед равед	<i>you can go</i>
рафта метавонанд	метавонанд раванд	<i>they can go</i>

In colloquial Tajiki, the present-future form of *тавонистан* is pronounced /metonam/, /metoni/, etc.

Conjugation of the verb “хостан” (“to want”) in the past tense

рафтан хостам	хостам равам	<i>I wanted to go</i>
рафтан хостӣ	хостӣ равӣ	<i>you wanted to go</i>
рафтан хост	хост равад	<i>he/she wanted to go</i>
рафтан хостем	хостем равем	<i>we wanted to go</i>
рафтан хостед	хостед равед	<i>you wanted to go</i>
рафтан хостанд	хостанд раванд	<i>they wanted to go</i>

Conjugation of the verb “хостан” (“to want”) in the future tense

рафтан мехоҳам	мехоҳам равам	<i>I want to go</i>
рафтан мехоҳӣ	мехоҳӣ равӣ	<i>you want to go</i>
рафтан мехоҳад	мехоҳад равад	<i>he/she want to go</i>
рафтан мехоҳем	мехоҳем равем	<i>we want to go</i>
рафтан мехоҳед	мехоҳед равед	<i>you want to go</i>
рафтан мехоҳанд	мехоҳанд раванд	<i>they want to go</i>

It should be noted that in the first form, in which the modal follows the main verb, the past participle of the main verb is used with the modal *тавонистан* (e.g. *рафта тавонистам*, *рафта метавонам*), but the infinitive of the main verb is used with the modal *хостан* (e.g. *рафтан мехоҳам*, *рафтан хостам*). Also, in the first form only the modal verb is conjugated but in the second form both the main verb and the modal are conjugated.

In the first form, the main verb and the modal are always used together, whereas in the second form, in which the modal precedes the main verb, other words in the sentence can come in between the two:

Ман пагоҳ ба Норак <i>рафта</i> <i>метавонам</i> .	Ман пагоҳ ба Норак <i>метавонам</i> <i>равам</i> .	Ман <i>метавонам</i> пагоҳ ба Норак <i>равам</i> .	<i>I can go to Norak</i> <i>tomorrow.</i>
Ман пагоҳ ба Норак <i>рафтан</i> <i>мехоҳам</i> .	Ман пагоҳ ба Норак <i>мехоҳам</i> <i>равам</i> .	Ман <i>мехоҳам</i> пагоҳ ба Норак <i>равам</i> .	<i>I want to go to</i> <i>Norak</i> <i>tomorrow.</i>

Use of the modal “бояд” (“must”) in the past tense: conjecture

бояд рафта бошам	<i>I must have gone</i>
бояд рафта бошӣ	<i>you must have gone</i>
бояд рафта бошад	<i>he/she must have gone</i>
бояд рафта бошем	<i>we must have gone</i>
бояд рафта бошед	<i>you must have gone</i>
бояд рафта бошанд	<i>they must have gone</i>

Use of the modal “бояд” (“must”) in the past tense: obligation

бояд мерафтам	<i>I had to go / should have gone</i>
бояд мерафтӣ	<i>you had to go / should have gone</i>
бояд мерафт	<i>he/she had to go / should have gone</i>
бояд мерафтем	<i>we had to go / should have gone</i>
бояд мерафтед	<i>you had to go / should have gone</i>
бояд мерафтанд	<i>they had to go / should have gone</i>

– Исमत канӣ?

– Намедонам. Соат аз панҷ гузашт, *бояд* ба хона *рафта бошад*.

Дина ба бонк *бояд мерафтам*, лекин касал будам.

– Where’s Ismat?

– I don’t know. It’s gone five. *He must have gone home.*

I should have gone to the bank yesterday but I was ill.

Use of the modal “бояд” (“must”) in the future tense

бояд равам	<i>I have to / should go</i>
бояд равӣ	<i>you have to / should go</i>
бояд равад	<i>he/she has to / should go</i>
бояд равем	<i>we have to / should go</i>
бояд равед	<i>you have to / should go</i>
бояд раванд	<i>they have to / should go</i>

Имрӯз бояд ба почта равам. *I have to go to the post office today.*

In place of the second form given above for the modal *бояд* (i.e. *бояд мерафтам*, etc.), the word *даркор* or *лозим* is more commonly used in colloquial Tajiki:

бояд мерафтам ⇨ рафтанам даркор буд / рафтанам лозим буд, etc.

Дирӯз ту бояд ба вазорат мерафтӣ. Дирӯз ба вазорат буд. *You had to go to the ministry yesterday.*
рафтанат даркор буд.

In this case, the infinitive of the main verb is used, together with the possessive suffixes to show the person and number of the subject (e.g. *рафтанам даркор буд*, *рафтанат даркор буд*, *рафтаниш даркор буд*, etc.). The verb *буд* remains unchanged, irrespective of the number and person of the subject, and indicates that the verb is being used in the past tense.

Without the verb *буд*, this form is also used for the future tense; i.e.:

рафтанам даркор ⇨ бояд равам, рафтанат даркор ⇨ бояд равӣ, etc.

Use of the modal “шояд” (“might”) in the past tense: conjecture

шояд рафта бошам	<i>I might have gone</i>
шояд рафта бошӣ	<i>you might have gone</i>
шояд рафта бошад	<i>he/she might have gone</i>
шояд рафта бошем	<i>we might have gone</i>
шояд рафта бошед	<i>you might have gone</i>
шояд рафта бошанд	<i>they might have gone</i>

Use of the modal “шояд” (“might”) in the past tense: conditional

шояд мерафтам	<i>perhaps I would have gone</i>
шояд мерафтӣ	<i>perhaps you would have gone</i>
шояд мерафт	<i>perhaps he/she would have gone</i>
шояд мерафтем	<i>perhaps we would have gone</i>
шояд мерафтед	<i>perhaps you would have gone</i>
шояд мерафтанд	<i>perhaps they would have gone</i>

– Равшан канӣ?

– Намедонам. Соат аз як гузашт, шояд барои хӯрок хӯрдан рафта бошад.

Агар нағз хоҳиш мекардӣ, шояд мерафт.

– *Where's Ravshan?*

– *I don't know. It's gone one. She might have gone to lunch.*

If you had asked him nicely, perhaps he would have gone.

Use of the modal “шояд” (“might”) in the future tense

шояд равам	<i>I might go</i>
шояд равӣ	<i>you might go</i>
шояд равад	<i>he/she might go</i>
шояд равем	<i>we might go</i>
шояд равед	<i>you might go</i>
шояд раванд	<i>they might go</i>

Пагоҳ ба назди вазир *шояд равам*. *I might go see the minister tomorrow.*

The modal *шояд* is used to denote the subjunctive—that is, to express hypothesis or contingency. In colloquial Tajiki, there are two other means by which the subjunctive can also be indicated. The first, similar to the use of *даркор* or *лозим* in place of *бояд* stated above, is the use of *мумкин* instead of *шояд*:

шояд равам ⇔ мумкин равам, etc.

Имрӯз ман *шояд* ба Имрӯз ман *мумкин* ба *I might go to the market*
 бозор *равам*. бозор *равам*. *today.*

The second alternative to the use of *шояд* in colloquial Tajiki is to combine the second form of the past participle (e.g. *рафтагӣ*) with the abbreviated form of the copula, “-ст”, and the subject marker verb endings, as shown below. The future tense form is distinguished from the past tense form by taking the prefix “ме-”:

рафтагистам	<i>I might have gone / perhaps I would have gone</i>
рафтагистӣ	<i>you might have gone / perhaps you would have gone</i>
рафтагист	<i>he/she might have gone / perhaps he/she would have gone</i>
рафтагистем	<i>we might have gone / perhaps we would have gone</i>
рафтагистед	<i>you might have gone / perhaps you would have gone</i>
рафтагистанд	<i>they might have gone / perhaps they would have gone</i>

мерафтагистам	<i>I might go</i>
мерафтагистӣ	<i>you might go</i>
мерафтагист	<i>he/she might go</i>
мерафтагистем	<i>we might go</i>
мерафтагистед	<i>you might go</i>
мерафтагистанд	<i>they might go</i>

Падарам фардо *меомадагист*.

My father might come tomorrow.

Онҳо кайҳо *рафтагистанд*.

They might have gone a long time ago.

– Намедонед, вай дар ҷои кораш бошад ё не?

– *Do you know whether he's at work or not?*

– Намедонам, будагист.

– *I don't know; perhaps he is.*

МАШҚҶО

EXERCISES

1. Rewrite the following sentences using the present-future tense:

Example: Автобуси 3 то майдони ҳавой (рафтан).

⇔ Автобуси 3 то майдони ҳавой *меравад*.

- Мо одатан ҷойи кабуд (нушидан).
- Падарам ҳар рӯз соати 8 ба кор (рафтан).
- Модарам одатан аз ҳама пештар (хестан).

- d. Ў ба падару модараш зуд-зуд мактуб (навиштан).
- e. Дар тобистон ҳаво гарм (шудан).
- f. Шумо кай ба Рим (рафтан)?
- g. Ҳавлиро одатан кӣ (рӯфтан)?
- h. То бозори «Саховат» автобусҳои 18, 25, 28 ва 29 (рафтан).

2. Rewrite the following sentences using the simple past tense:

Example: Дирӯз мо қаҳва (нӯшидан).

⇒ *Дирӯз мо қаҳва нӯшидем.*

- a. Падарам ду рӯз пеш аз Покистон (омадан).
- b. Ман имрӯз соати 6-и пагоҳӣ (аз хоб хестан).
- c. Ману Солеҳ бо автобуси 29 ба бозори «Саховат» (рафтан).
- d. Дирӯз Иқболро (надидан).
- e. Мебахшед, ман Шуморо (нафаҳмидан).
- f. Кӣ (омадан)?
- g. Бародарат кай ба Хучанд (рафтан)?
- h. Шумо ӯро (надидан)?

3. Rewrite the following sentences using the present continuous tense:

Example: Ман китоб (хондан).

⇒ *Ман китоб хонда истодаам.*

- a. Душанбе рӯз то рӯз беҳтар (шудан).
- b. Ту чӣ кор (кардан)?
- c. Онҳо ба кучо (рафтан)?
- d. Маҳбуба ба кӣ мактуб (навиштан)?
- e. Шумо чӣ (хӯрдан)?
- f. Ҳаво гарм (шудан).
- g. Мо дар донишгоҳ (хондан).

4. Rewrite the following sentences using the descriptive past tense:

Example: Пештар мо дар Бадахшон зиндагӣ (кардан).

⇒ *Пештар мо дар Бадахшон зиндагӣ мекардем.*

- a. Он солҳо мо дар донишгоҳ (таҳсил кардан).
- b. Соли гузашта Файзулло зуд-зуд ба бародараш мактуб (навиштан).
- c. Вақте ки ман чавон будам, бисёр футболбозӣ (кардан).
- d. Дар мактаби миёна ӯ аъло¹⁴ (хондан).
- e. Пештар мо тез-тез ба Хучанд, ба назди падару модарамон (рафтан).

5. Rewrite the following sentences using the absolute future tense:

Example: Пагоҳ ман Фаррухро (дидан).

⇒ *Пагоҳ ман Фаррухро ҳоҳам дид.*

- a. Бародарат кай аз Берлин (омадан).
- b. Тоҷикистон ободу зебо (шудан).
- c. Дар тобистон меваҳо (пухтан).
- d. Ту (намурдан).
- e. Ў ба ин ҷо (наомадан).
- f. Ман инро ҳаргиз¹⁵ ба падарам (нагуфтан).
- g. Заррина фардо маро (дидан).

¹⁴ *Аъло* means "best, excellent."

¹⁵ *Ҳаргиз* means "never."

6. Rewrite the following sentences using the subjunctive:

Example: Рухшона шояд пагоҳ ба шаҳр (рафтан).

⇒ Рухшона шояд пагоҳ ба шаҳр равад.

- Ман шояд туро (надидан).
- Онҳо шояд инро (надонистан).
- Шояд ин хонаи Рустам (будан).
- Дилором шояд ҳафтаи оянда аз Маскав (омадан).
- Шояд ман ӯро (дидан).
- Ӯ шояд бо такси (омадан).

7. Rewrite the following sentences using the correct form of the verb in parenthesis and “тавонистан”:

Example: Ман ин гапро ба ту (нагуфтан).

⇒ Ман ин гапро ба ту гуфта наметавонам.

⇒ Ман наметавонам ин гапро ба ту гӯям.

- Ӯ фардо ба хонаи мо (наомадан).
- Фазлиддин ин корро (кардан).
- Онҳо ҳафтаи оянда ба театр (рафтан).
- Шумо дар Тоҷикистон бисёр кӯҳхоро (дидан).
- Писарам (хондан ва навиштан).

8. Rewrite the following sentences using the correct form of the verb in parenthesis and “хостан”:

Example: Ман ӯро (дидан).

⇒ Ман ӯро дидан мехоҳам.

⇒ Ман мехоҳам ӯро бинам.

- Паула забони тоҷикиро (омӯхтан).
- Мо ба Фаронса (рафтан).
- Ту забони англисиро (донистан)?
- Ҷобир дар донишгоҳ (таҳсил кардан).

9. Rewrite the following sentences using the appropriate form of the verb:

Example: Шояд вай дирӯз ба хонаи падараш (рафтан).

⇒ Шояд вай дирӯз ба хонаи падараш рафта бошад.

- Мансур шояд ин хабарро (шунидан).
- Онҳо шояд кайҳо аз он ҷо (омадан).
- Намедонам, шояд як-ду бор (дидан).

10. Construct questions based on the following sentences, as shown in the example:

Example: Комрон дирӯз ба Прага рафт.

⇒ Кӣ дирӯз ба Прага рафт?

⇒ Комрон кай ба Прага рафт?

⇒ Комрон дирӯз ба кучо рафт?

- Бародарам имрӯз аз Лондон меояд.
- Мо пагоҳи Ҷамолро дидем.
- Дилафрӯз панҷ сол дар Украина зиндагӣ кард.
- Писарам 10 декабр дар шаҳри Кӯрғонтеппа таваллуд шудааст.

САНЧИШ**QUIZ****1. Give answers to the following questions:**

1. – Ин автобус то бозори «Баракат» меравад?
–
2. – Шумо дар истгоҳи оянда мефуроед?
–
3. – Мумкин як чизро пурсам?
–
4. – Мехмонхонаи «Тоҷикистон» дар кучост?
–
5. – То сафорати Олмон чанд истгоҳ аст?
–
6. – Ба фурудгоҳ кадом автобусро мераванд?
–

2. Fill in the questions corresponding with the following answers:

1. – ... ?
– Ба автобуси 26 савор шавед.
2. – ... ?
– Мебахшед, намедонам.
3. – ... ?
– Бозори «Саховат» дар қисмати¹⁶ чанубин шаҳр аст.
4. – ... ?
– Автобус аз Кӯргонтеппа соати панҷ меояд.
5. – ... ?
– Се истгоҳ.
6. – ... ?
– Не, намефуроям.

3. Make up dialogues using the material in the lesson ten and, if possible, role-play the situations with a language helper or other language partner.**4. Describe your home town in Tajiki.**

7. – Аз Душанбе то Кӯргонтеппа чанд соат роҳ аст?
–
8. – Шумо ба кор бо автобус меравед?
–
9. – Кинотеатри «Ватан» дар кучост?
–
10. – Шумо дар Япония будед?
–
11. – Ҳавопаймо аз Мюнхен кай ба Душанбе меояд?
–
12. – Кадом театрҳои Душанберо медонед?
–

7. – ... ?
– Не, ман мошин надорам.
8. – ... ?
– Дар Душанбе 10 донишгоҳ ҳаст.
9. – ... ?
– Тахминан сад метр рост равед, баъд ба тарафи чап гардед.
10. – ... ?
– Мағозаи китоб дар хиёбони Рӯдакӣ аст.
11. – ... ?
– Дар кӯчаи Чехов.
12. – ... ?
– Қаҳвахонаи «Ҳаловат» дар хиёбони Исмоили Сомонӣ аст.

¹⁶ *Қисмат* means “part.”

although the former currency continued to be used in Tajikistan until January 1994. At that time, the new Russian currency was also adopted in Tajikistan. Then, in May 1995, a new Tajiki currency was introduced: the Tajiki *рубл*, although most referred to it as the *сӯм*. Finally, in November 2000, a new Tajiki currency was introduced, the small unit taking its name from that of the currency used in the Samanid dynasty, the *дирам*, and the large unit simply named after the dynasty, the *сомонӣ*. One *сомонӣ* is worth one hundred *дирам*, and both exist primarily as notes, although some coins are also in circulation.

*ЛУФАТ**VOCABULARY*

мева / мевачот	<i>fruit</i>	сабзавот	<i>vegetables</i>
себ	<i>apple</i>	нок / муруд	<i>pear</i>
зардолу	<i>apricot</i>	шафтолу	<i>peach</i>
олу	<i>plum</i>	олуча	<i>cherry</i>
гелос	<i>sweet cherry</i>	бихӣ	<i>quince</i>
гарбуз	<i>watermelon</i>	харбуза	<i>melon</i>
ангур	<i>grape</i>	анор	<i>pomegranate</i>
анҷир	<i>fig</i>	хурмо	<i>persimmon, date</i>
тут	<i>mulberry</i>	кулфинай, [клубника] ³	<i>strawberry</i>
малина	<i>raspberry</i>	марминҷон	<i>blackberry</i>
лимӯ / лимон	<i>lemon</i>	афлесун	<i>orange</i>
мандарин	<i>satsuma, tangerine</i>	ананас	<i>pineapple</i>
банан	<i>banana</i>	мавиз	<i>raisins</i>
зардолуқоқ	<i>dried apricots</i>	нахӯдак	<i>dried chick peas</i>
мағз	<i>nuts</i>	бодом	<i>almond</i>
чормағз	<i>walnut</i>	писта	<i>pistachios</i>
помидор	<i>tomato</i>	бодиринг	<i>cucumber</i>
салат	<i>lettuce</i>	қаланфур	<i>chilli</i>
сир / сирпиёз [чеснок]	<i>garlic</i>	қаланфури булғорӣ ⁴	<i>green pepper, bell pepper</i>
пиёз	<i>onion</i>	пиёзи кабуд	<i>spring onions</i>
боимҷон	<i>aubergine, egg-plant</i>	лаблабу	<i>beetroot</i>
картошка	<i>potato</i>	сабзӣ	<i>carrot</i>
нахӯд	<i>chick peas</i>	лӯбиё	<i>beans</i>
карам	<i>cabbage</i>	гулкарам	<i>cauliflower</i>
каду	<i>pumpkin</i>	турб	<i>green radish</i>
шалғам	<i>turnip</i>	шалғамча [редиска]	<i>radish</i>
чукрӣ	<i>rhubarb</i>		
биринҷ	<i>rice</i>	макарон	<i>pasta</i>
тухм	<i>egg</i>	ҳасиб	<i>a type of sausage</i>
равған	<i>oil</i>	маска / равғани зард	<i>butter, margarine</i>
равғани растанӣ	<i>vegetable oil</i>	панир	<i>cheese</i>
шир	<i>milk</i>	чакка	<i>solid sour yoghurt</i>
қаймоқ	<i>cream</i>		<i>(mixed with water as a side-dish)</i>
[сметана]	<i>sour cream</i>		
чурғот / дӯғ [кефир]	<i>sour curdled milk</i>		

³ Words shown in square brackets are Russian words used in colloquial Tajiki.

⁴ In colloquial Tajiki, *қаланфури булғорӣ* is usually abbreviated to *булғорӣ* or *балғарӣ*.

асал	<i>honey</i>	мураббо	<i>jam</i>
сирко [уксус]	<i>vinegar</i>	нос	<i>oral snuff</i>
намак	<i>salt</i>	мурч	<i>ground pepper</i>
кабудй	<i>green herbs</i>	зира	<i>caraway seeds</i>
райҳон	<i>basil</i>	кашнич	<i>coriander</i>
пудина	<i>mint</i>	шибит	<i>dill</i>
харидан (хар)	<i>to buy</i>	фурӯхтан (фурӯш)	<i>to sell</i>
сарф кардан	<i>to spend, to waste (money)</i>	пул додан	<i>to pay</i>
мондан (мон) / гузоштан (гузор)	<i>to put</i>	баркашидан (баркаш) / кашидан (каш)	<i>to weigh</i>
гирифтан (гир)	<i>to take</i>	чашидан (чаш)	<i>to taste</i>
буридан (бур)	<i>to cut</i>	пӯст кандан (кап)	<i>to peel</i>
тоза кардан	<i>to clean</i>	чидан (чин)	<i>to pick</i>
хушк	<i>dried</i>	тар / тару тоза	<i>fresh</i>
пухта, пухтағй	<i>ripe</i>	сероб	<i>juicy</i>
ширин	<i>sweet</i>	турш	<i>sour</i>
тунд / тез	<i>spicy hot</i>	талх	<i>bitter</i>
шӯр	<i>pickled; salty</i>	хом	<i>raw</i>
сахт	<i>hard</i>	мулоим	<i>soft</i>
вазнин	<i>heavy</i>	сабук	<i>light</i>
арзон	<i>cheap</i>	қимат	<i>expensive</i>
дӯстдошта	<i>favourite</i>	бомаза	<i>tasty, delicious</i>
барин / мисл	<i>like, similar</i>	кулӯла / лӯнда	<i>rounded</i>
кило	<i>kilo</i>	килобайъ	<i>by the kilo</i>
бандча	<i>small bundle or bunch</i>	линга / линча / халта	<i>sack</i>
дона	<i>piece</i>	борхалта	<i>bag</i>
тарозу	<i>scales</i>	санги тарозу	<i>(measuring) weight</i>
нарх	<i>price, cost</i>	вазн	<i>weight (in grams)</i>
арзиш	<i>value</i>	пул / сӯм (дирам, сомонӣ)	<i>money (units of Tajiki currency)</i>
кармонча / ҳамён	<i>wallet, purse</i>		

СҶҲАТҶО

1. [northern dialect]

- Тарбузҷо чандпулӣ шуд?
- Интиҳоб кунед, савдо мекунем.
- Ана, ҳаминашба чанд пул диҳам?
- Ҳаштод дирам.
- Инсоф кунед! Арзонтар кунед.
- Чанд пул метид⁵?
- Чил.
- Аз ҳад зиёд арзон кардед.
- Охираш чанд пул мешад?
- Ҳафтод.
- Шасту панҷ медиҳам.

DIALOGUES

- *How much are the watermelons?*
- *Choose one and we'll negotiate.*
- *OK, how much is this one?*
- *80 dirams.*
- *Be fair! Come down in price.*
- *How much are you offering?*
- *40.*
- *That's a lot less than it's worth.*
- *What's your last price?*
- *70.*
- *I'll give you 65 for it.*

⁵ "Метид" is a spoken form of *медиҳед*.

Дарси 11

Lesson 11

Бозор

Market

ШАРҲ

COMMENTARY

In the life of Eastern people, including Tajiks, the market holds a special place and there are markets in every city and their suburbs. Some markets only take place on certain days of the week, most frequently on Sundays, while others operate every day. For this reason, people often refer to Sunday as *рӯзи бозор* – “market day.” In ancient cities, such as Khujand and Istaravshan (formerly Уротеппа), markets consist of different sections, in each of which particular goods are sold. The names of each section are taken from the name of the goods sold there. For instance, *расмаи қаннодӣ* (“sweet section”), *расмаи зӯштфурӯшӣ* (“meat section”), *расмаи мевачот* (“fruit section”), *расмаи сабзавот* (“vegetable section”), *расмаи рағзан* (“oil section”), *расмаи ширу чӯрғот* (“dairy section”), *расмаи оҳангарӣ* (“metal items section”), and *расмаи орд* (“flour section”). Either inside or beside the market there are usually various stalls or workshops where household items are made and sold such as baskets, knives, combs, coal-shovels, sickles, axes, hammers, hoes, etc. Markets for food, animals, and industrial goods are normally located in different places. At markets it is also possible to find various teahouses (*чойхона*), national cafes (*ошхона*), kebab stands, and *sambūca* stands. In the past, there were stables (*сароӣ*) close to markets, where men would leave their horses, donkeys, and carts. Even now, some cities still have such *сароӣ*.

Buying and selling begin early in the morning and continue until quite late. The price of goods is not fixed and each customer must haggle a price with the vendor before buying anything. If an agreed price can't be reached with one trader, the purchaser can simply move on and continue haggling with other vendors. An interesting feature of Tajiki markets is that before buying fruit or other food (including sweets and dairy products) the customer may taste what is being sold, to see what it's like. In markets selling farmyard animals (such as cows and sheep) there is a special person called the *даллол*. *Даллол* act as brokers between vendors and purchasers and try to get an agreement between the two sides through their reasoning and pleasing words. As a reward for their service, they usually receive a commission, called *ҳаққи хизмат* (“payment for services”), from the trader. In markets it is possible to buy not only things for daily needs but also various industrial goods.

There are two types of vendor in markets: wholesale and retail. Usually wholesalers do their business at the start of the day. Retailers buying wholesale then do their business afterwards. The cost of wholesale goods is always cheaper than retail.

The largest markets in the capital are *Саховат*, *Шоҳмансур*,¹ *Роҳи Абрешиш*,² *Баракат*, and *Султони Кабир*. In addition, goods are sold wholesale in the south of the city on Fridays – a market known as *Ҷумъабозор*. Most neighbourhoods also have their own small markets.

In the decade following independence, the monetary system changed three times. Until 1993, the Soviet system of Russian money continued to be used and was known by both its Russian name, the *рубл*, and the Tajiki word *сӯм*. In August 1993, use of the old Soviet currency was discontinued in Russia and a new Russian currency was introduced in its place,

¹ The old name for this market was “*Бозори сабз*” (“Green Market”) and it is still usually referred to by its former Russian name, *Зелёный /Zelyoni/*.

² Usually known by the name of the district where it is located, “*Ҳаштодӯ ду*” (“Eighty-two”).

- Гиред, майлаш. – *OK, take it.*
- Пулаша гиред. – *Here's the money.*
- Марҳамат, бақияша⁶ гиред. Ош шавад! – *Here's your change. Enjoy the food!*

2. [exchange between northern and southern dialect speakers]

- Кабудӣ чанд пул шуд? – *How much are the greens?*
- Чор бандчаш даҳ дирам. – *Four bundles for 10 dirams.*
- Панҷтоғӣ намешавад? – *How about five for the same price?*
- Майлаш гиред. – *OK, take them.*
- Булғорӣ чанд пул? – *How much are the green peppers?*
- Даҳ донааш даҳ дирам. – *Ten for 10 dirams.*
- Дуваздаҳо мегирам. – *I'll take twelve.*
- Майлаш, гиред. Қаланфури тез ҳам мегирад? – *Fine. Do you also want some chillies?*
- Чандпулӣ? – *How much?*
- Панҷ дона даҳ дирамда⁷. – *Five for ten dirams.*
- Не, даркор не. Чанд пул диҳам? – *No, I don't need any. How much do I owe?*
- Чӣҳо гирифтед? – *What did you get?*
- Панҷ бандча кабудӣ ва дуваздаҳо дона балгарӣ. – *Five bundles of greens and twelve peppers.*
- Бист дирам мешавад. – *20 dirams.*
- Пулаша гиред. – *Take your money.*
- Раҳмат. – *Thanks.*

3.

- Салом алейкум! – *Hello.*
- Салом алейкум, марҳамат! – *Hi. What can I do for you?*
- Себ чанд пул? – *How much is a kilo of apples?*
- Аввал чашида бинед, себи бисёр ширин. – *First have a taste and see – these are very sweet apples.*
- Чанд пул шуд? – *How much are they?*
- Барои Шумо сӣ дирам медиҳам. – *I'll sell them to you for 30 dirams.*
- Арзонтар намешавад? – *Can't you make them cheaper?*
- Чанд кило мегирад? Бисёртар гиред, арзонтар мекунам. – *How many kilos will you buy? If you buy more, I'll make them cheaper.*
- Ду килош панҷоҳ дирам, мешавад? – *Will you sell me two kilos for 50 dirams?*
- Хайр биёед, ман розӣ. – *OK, I agree.*
- Марҳамат, пулаша гиред. – *Here's the money.*
- Ош шавад! – *Enjoy the food!*

4.

- Салом алейкум! – *Hello.*
- Салом! Ба Шумо чӣ даркор? – *Hi. What do you need?*
- Як-ду кило ангур. – *A couple of kilos of grapes, please.*
- Марҳамат, чашида бинед. Асал меҳӯред. – *Please, have a taste. They're like honey.⁸*
- Нархаш чанд пул? – *How much are they?*
- Як килош ҳафтод дирам. – *70 dirams per kilo.*

⁶ “Бақияша” is a colloquial form of бақия + “-аш” + “-ро”, that is “the change.”

⁷ “Ба даҳ дирам” – this is pronounced “даҳ дирамба” in northern dialects and “даҳ дирамда” in central and southern dialects.

⁸ Literally: “You'll eat honey!”

- Ин қадар қимат?
- Чанд пул медиҳед?
- Як килошба шаст дирам медиҳам.
- Чанд кило кашам?
- Ду кило.
- Марҳамат.
- Пулаша гиред.
- Хуш омадед!

5.

- Марҳамат, орди нағз дорем.
Орди Қазоқистон дорем, аз они Русия ҳам ҳаст. Мана инаш орди Нов. Аз кадомаш кашем?
- Орди Русия чанд пул?
- Килобайъ мегиред ё халташ-катӣ?¹⁰
- Як халта мегирам.
- Як халта гиред, сӣ сомониба медиҳем.
- Бисту нӯҳ сомонӣ медиҳам.
- Не, намешавад.
- Охираш бисту нӯҳуним, мешад-мӣ?
- Хайр, биёед.
- Марҳамат, пулаша ҳисоб кунед.
- Дуруст, раҳмат.

6.

- Салом алейкум!
- Салом, ако, марҳамат, чӣ даркор?
- Ин картошкаҳои кучо?
- Картошкаи Фарм, ако. Ягон камбудӣ надорад. Се-чор кило кашам-мӣ?
- Нархаш чанд пул?
- Як килош бист дирам.
- Бисёр қимат-ку?
- Чанд кило мегиред?
- Се килошба панҷоҳ дирам медиҳам.
- Хайр, биёед, гуфти Шумо шавад.
- Сабзӣ чанд пул?
- Шумоба понздаҳдирамай медиҳам.
- Не, нашуд. Се килошба чил дирам медиҳам.
- Майлаш, биёед.
- Ҳамаш чанд пул шуд?
- Навад дирам мешавад.
- Мана, пулаша гир.
- Раҳмат, ақочон, боз биёед.

- Isn't that expensive?
- How much will you give?
- 60 dirams per kilo.
- How many kilos should I weigh out?
- Two kilos.
- There you are.
- Here's your money.
- Come again.⁹

- Here you are; we've got good flour. We've got flour from Kazakhstan and also from Russia. Here, this flour's from Nov. Which would you like?
- How much is the Russian flour?
- You want to buy it by the kilo or by the sack?
- I'm going to get one sack.
- We'll sell you one sack for thirty somoni.
- How about twenty-nine somoni?
- No, I can't do that.
- My last offer's twenty-nine and a half, OK?
- OK.
- Here, count the money.
- It's right, thank you.

- Hello.
- Hi. What do you need?
- Where are these potatoes from?
- They're from Gharm. There's nothing wrong with them. Shall I weigh three or four kilos for you?
- How much are they?
- 20 dirams per kilo.
- That's expensive, isn't it?
- How many kilos will you buy?
- I'll give you 50 dirams for three kilos.
- OK. As you say.
- How much are carrots?
- I'll let you have them for 15 dirams.
- No. How about three kilos for 40 dirams?
- OK.
- What's the total?
- 90 dirams.
- Here you are.
- Thank you; come again.

⁹ Literally: "You're welcome!"

¹⁰ *Kamī*, or *qamī* is a postposition of colloquial Tajiki meaning the same as the preposition *bo* ("with").

7.

– Зардолукоқи нағз доред?

– Не, акаҷон, камтар болотар равед, он чо ҳаст.

– Раҳмат, бародар.

– Намеарзад.

– *Do you have some good dried apricots?*– *No, but if you go a little further on, there are some there.*– *Thank you.*– *Not at all.***ГРАММАТИКА****GRAMMAR*****Derivational Affixes (continued)***

In lesson eight information was given about words constructed with the suffix “-ӯ” (“-zū” and “-vū”) and “-истон”. Prefixes and suffixes are also used to construct nouns and adjectives, the most important of which are indicated in tables 11.1 to 11.4.

Use of adjectives as nouns

Most Tajiki adjectives can be used as nouns in texts¹¹. The most important indicator that such adjectives are being used as nouns is the presence of either one of the plural suffixes (“-ҳо”, “-он”) or the indefinite article suffix (“-е”), though these are not always necessarily used. Compare the following examples:

Падарам марди доншиман аст.	<i>My father is a wise man.</i>	Дирӯз доншиман амрикоӣ ба Тоҷикистон омаданд.	<i>Yesterday, American scientists came to Tajikistan.</i>
Аз дӯсти нодон душмани доно бехтар аст.	<i>A wise enemy is better than a foolish friend.</i>	Доно ба иморати сухан машғул аст, нодон ба иморати бадан.	<i>The wise care about new ideas, the fool about his stomach.¹²</i>

The conditional mood – use of “агар”

Conditional verbs in Tajiki usually take the word *агар*. They normally take one of two tenses: past or future; although in colloquial Tajiki they are also used in the present tense. In the future tense, the subjunctive form of the verb (formed by combining the present tense stem with the subject marker verb endings) follows the word *агар*:

агар равам	<i>if I go</i>
агар рави	<i>if you go</i>
агар равад	<i>if he/she goes</i>
агар равем	<i>if we go</i>
агар равед	<i>if you go</i>
агар равад	<i>if they go</i>

¹¹ (A process called “субстантиватсия”)

¹² This is a proverb, literally meaning, “The wise are busy making conversation; the fool with his body.”

Table 11.1 Noun prefix

<i>Prefix</i>	<i>Root</i>	<i>New Noun</i>	<i>Meaning</i>
	кор	ҳамкор	colleague
ҳам-	соя	ҳамсоя	neighbour
	сол	ҳамсол	peer

Note: In Tajiki there is only the one prefix for forming nouns.

Table 11.2 Noun suffixes

<i>Suffix</i>	<i>Root</i>	<i>New Noun</i>	<i>Meaning</i>
1. Suffixes that form the name of a place:			
-истон	гул	гулистон	flower garden
	точик	Тоҷикистон	Tajikistan
-зор	дарахт	дарахтзор	grove
	алаф	алафзор	meadow, pasture
-гоҳ	дониш	донишгоҳ	university
	фурӯш	фурӯшгоҳ	department store
-дон	қанд	қанддон	sugar-bowl
	намак	намакдон	saltcellar
2. Suffixes that form the name of a profession:			
-гар	кор	коргар	worker
	оҳан	оҳангар	blacksmith
-ҷӣ	чайхона	чайхонаҷӣ	tea-house manager
	шикор	шикорҷӣ	hunter
-бон	дарвоза	дарвозабон	gatekeeper, goalkeeper
	боғ	боғбон	gardener
3. Suffixes that form abstract nouns:			
-иш	дон	дониш	knowledge
	хон	хониш	reading
4. Other suffixes, forming various types of noun:			
-а	даст	даста	bunch
	ҳафт	ҳафта	week
	гӯш	гӯша	corner
-ор	рафт	рафтор	behaviour
	гуфт	гуфтор	speech
-гор	гунаҳ	гунаҳгор	sinner
	талаб	талабгор	one who seeks to obtain something
	хост	хостгор	matchmaker
5. Suffixes that only change the quality or quantity of nouns:			
-ча	хона	хонача	small house, doll's house, sandcastle
	бозӣ	бозича	toy
	корд	кордча	small knife

Table 11.3 *Adjective prefixes*

<i>Prefix</i>	<i>Root</i>	<i>New Adjective</i>	<i>Meaning</i>
Prefixes used to show possession of a quality:			
бо-	ақл	боақл	<i>clever, sensible</i>
	одоб	боодоб	<i>polite</i>
	истеъдод	боистеъдод	<i>talented</i>
ба- ¹³	ақл	баақл	<i>clever, wise</i>
	одоб	баодоб	<i>polite</i>
	маза	бамаза	<i>tasty, delicious</i>
Prefixes used to show the absence of a quality:			
бе-	ақл	беақл	<i>stupid, foolish</i>
	шарм	бешарм	<i>shameless</i>
	гуноҳ	бегуноҳ	<i>innocent, guiltless</i>
но-	дон	нодон	<i>ignorant, stupid</i>
	тарс	нотарс	<i>fearless</i>

Table 11.4 *Adjective suffixes*

<i>Suffix</i>	<i>Root</i>	<i>New Adjective</i>	<i>Meaning</i>
Suffixes used to describe something made from a substance or material:			
-ин	санг	сангин	<i>stone</i>
	чуб	чӯбин	<i>wooden</i>
	хишт	хиштин	<i>brick</i>
Suffixes that describe the state of a thing:			
-гин	хашм	хашмгин	<i>angry, furious</i>
	гам	гамгин	<i>sorrowful, sad</i>
-нок	нам	намнок	<i>humid</i>
	дард	дарднок	<i>painful</i>
-манд	дониш	донишманд	<i>wise, learned</i>
	хунар	хунарманд	<i>skilful, clever</i>
	сарват	сарватманд	<i>rich</i>
-о ¹⁴	дон	доно	<i>wise, clever</i>
	бин	бино	<i>one who can see</i>
Suffixes used to show a relation to something:			
-а	ранг	ранга	<i>coloured</i>
	тобистон	тобистона	<i>for summer, summer's</i>
-она	бача	бачагона	<i>children's</i>
	дӯст	дӯстона	<i>friendly</i>

¹³ The prefixes "бо-" and "ба-" perform the same function.¹⁴ The suffix "-о" forms new adjectives from the present tense stem of verbs.

In the main clause, that follows this conditional clause, the verb most often takes the present-future tense:

Агар ба шаҳр равӣ, бародарамро <i>мебинӣ</i> .	<i>If you go to the city, you'll see my brother.</i>
Агар имрӯз корамон тамом шавад, пагоҳ <i>истироҳат мекунем</i> .	<i>If we finish our work today, tomorrow we're going to rest.</i>
Агар борон наборад, дар боғ <i>кор мекунам</i> .	<i>If it doesn't rain, I'm going to work in the garden.</i>
Агар розӣ бошед, ман пагоҳ <i>меоям</i> .	<i>If you agree, I'll come tomorrow.</i>
Агар имконият бошад, имрӯз ба бозор <i>меравем</i> .	<i>If possible, we're going to the market today.</i>

In the following examples, the main clause of the sentence is in the imperative:

Агар бародарамро бинӣ, аз ман салом <i>зӯй</i> .	<i>If you see my brother, say "hi" to him.</i>
Агар ба бозор равӣ, ду-се кило себ <i>хар</i> .	<i>If you go to the market, buy two or three kilos of apples.</i>
Агар нахоҳед, ин корро <i>накумед</i> .	<i>If you don't want to, don't do this task.</i>
Агар пулатон набошад, ба мағоза <i>наравед</i> .	<i>If you don't have enough money, don't go to the shop.</i>

In colloquial Tajiki the word *azap* is sometimes omitted from the sentence:

Нахоҳӣ, нарав.	<i>If you don't want to, don't go.</i>
Хоҳӣ, биё, нахоҳӣ, не.	<i>If you want to, come; if you don't want to, don't.</i>

When speculating about what might happen or what could have happened, both verbs take the descriptive past tense:

агар мерафтам	<i>if I had gone / if I went</i>
агар мерафтӣ	<i>if you had gone / if you went</i>
агар мерафт	<i>if he/she had gone / if he/she went</i>
агар мерафтем	<i>if we had gone / if we went</i>
агар мерафтед	<i>if you had gone / if you went</i>
агар мерафтанд	<i>if they had gone / if they went</i>

Агар ӯро <i>медидам</i> , ин гапро <i>мегуфтам</i> .	<i>If I had seen him, I would have told him this.</i>
Агар дирӯз <i>меомадӣ</i> , Хайёро <i>медидӣ</i> .	<i>If you had come yesterday, you would have seen Khayom.</i>
Агар нағз <i>мехондед</i> , кайҳо забони тоҷикиро ёд <i>мегирифтед</i> .	<i>If you had studied well, you would have learnt Tajiki long ago.</i>
Агар пули бисёр <i>медоштем</i> , як ҳавлӣ <i>мехаридем</i> .	<i>If we'd had more money, we would have bought a house.</i>
Агар 1.000.000 доллар <i>медоштам</i> , дар тамоми ҷаҳон сайругашт <i>мекардам</i> .	<i>If I had \$1,000,000, I would travel the whole world.</i>

As can be seen by comparing the last two examples, the difference between “real” conditionals (things that might have been, had circumstances been different) and “unreal” conditionals (things that are impossible or very unlikely to happen) must be determined from the context.

In literary language, especially in poems, the word *azap* is sometimes abbreviated to *zap* or *ap*:

<i>Ғар</i> ту моро дӯст медорӣ, биё.	<i>If you love me, come.</i>
--------------------------------------	------------------------------

The conditional is also used in other ways. For further information, see the section "A Brief introduction to Tajiki Grammar."

МАШҚО**EXERCISES****1. Construct sentences based on the following table, using the correct verb endings:**

Example: Ман ҳар рӯз аз бозор ду кило себ мехарам.

Ман			як		себ	
Шумо	ҳар рӯз		ду		анор	
Мо			се	кило	орд	
Онҳо	зуд-зуд	аз бозор	чор	дона	ангур	мехар...
Ту	ҳамеша		дах		нон	
Сабур			бист	халта	харбуза	
Вай	баъзан		се-чор		тарбуз	
Модарам			панҷ-шаш		сабзӣ	

2. Rewrite the following sentences using the correct form of the verb in parenthesis:

- Мо пештар ҳар рӯз аз бозор нон (харидан), ҳоло модарам дар танӯр нон (пухтан).
- Пагоҳ ман ба бозор (рафтан) ва чор кило себ, ду кило бодиринг ва се кило картошка (харидан).
- Онҳо дар боғашон панҷ дарахти себ, чор дарахти зардолу, ду токи ангур¹⁵ ва шаш дарахти нок (доштан).
- Маҳмуд дирӯз панҷоҳ кило себ ва сӣ кило шафтолу (фурӯхтан).
- Падарам аз бозор ду тарбузу ду харбуза (овардан).

3. Answer the following questions:

- Шумо кадом меваҳоро дӯст медоред?
- Дар шаҳри Шумо кадом бозорҳо ҳастанд?
- Як кило себ дар шаҳри Шумо чанд пул аст?
- Шумо кадом бозорҳои Душанберо медонед?
- Як кило ангур 30 дирам ва як кило анор 50 дирам аст. Ду кило ангур се кило анор чанд пул мешавад?
- Қадам мева аз ҳама ширин аст?
- Дирӯз Шумо аз бозор чӣ харидед?

4. Create new words by adding the suffixes to the words listed and give the meaning of the new word formed:

a. The suffix "-ӣ" ("-гӣ"):

дӯст	бародар	сафед	бад	зебо	нағз	мард
доно	кабуд	чавон	пир	гарм	хунук	хона
шаҳр	бахор	об	замин	даст	кор	мактаб
давлат	китоб	Амрико	Олмон	Душанбе	точик	англис

b. The suffix "-истон":

арман	киргиз	афгон	точик	гул	қабр	торик	бахор	кӯҳ	кӯдак
-------	--------	-------	-------	-----	------	-------	-------	-----	-------

c. The suffix "-зор":

гул	дарахт	себ	ток	мева	кабудӣ	алаф
-----	--------	-----	-----	------	--------	------

d. The suffix "-гоҳ":

ист	гузар	дониш	кор	фурӯш	хоб
-----	-------	-------	-----	-------	-----

¹⁵ In Tajiki, a grapevine is called a "токи ангур."

e. The suffix “-иш”:

хон (<i>from</i> хондан)	дон (донистан)	омӯз (омӯхтан)	рав (рафтан)	санҷ (санҷидан)	бур ¹⁶ (буридан)
------------------------------	-------------------	-------------------	-----------------	--------------------	--------------------------------

5. Create new words by adding the prefixes to the words listed and give the meaning of the new word formed:

a. The prefix “ҳам-”:

кор	сол	роҳ	синф	дил	забон	соя	хона
-----	-----	-----	------	-----	-------	-----	------

b. The prefix “бе-”:

кор	хона	мева	фарзанд	зан	шавҳар	падар	модар	намак
-----	------	------	---------	-----	--------	-------	-------	-------

6. Rewrite the sentences using verbs in the conditional mood:

Example: Имрӯз ман ба мактаб меравам ва муаллимро мебинам.

⇒ *Имрӯз агар ба мактаб равам, муаллимро мебинам.*

- Модарам дирӯз ба бозор рафт ва себу ангур харид.
- Саттор ба хонаи мо меояд ва мо ҳарду кор мекунем.
- Ту бисёр мехони ва бисёр чизро медони.
- Дари хона куфл аст ва дар хона касе нест.
- Сӯхроб дирӯз ба Хучанд рафт ва Майклро дид.

7. Change the tense of the verbs in the following sentences, as shown in the example:

Example: Амин картошка фурӯхт.

⇒ *Амин картошка мефурӯшад.*

⇒ *Амин картошка фурӯхта истифодааст.*

⇒ *Амин картошка хоҳад фурӯхт.*

- Бародарам ба ман мактуб навишт.
- Падарам ба бозор меравад.
- Саймон ва Тим ба Шветсия хоҳанд рафт.
- Мо дар вазорат кор карда истодаем.

8. Read the following text and express the same information in English:

Номи ман Илҳом аст. Ман падару модар ва як хоҳар дорам. Падарам, Иброҳим, 47-сола аст. Ӯ дар вазорат кор мекунад. Модарам, Аниса, 45-сола аст. Вай соҳибхоназан аст. Хоҳарам, Ануша, 16-сола аст. Вай аз ман ду сол хурдтар аст. Вай дар мактаб мехонад. Ман ҳам дар мактаб мехонам. Онлаи мо дар Душанбе, дар хонаи сеҳуҷрагӣ¹⁷ зиндагӣ мекунад. Хонаи мо дар кӯчаи Борбад аст. Бозори «Саховат» ба хонаи мо хеле наздик аст. Мо зуд-зуд ба ин бозор меравем. Аз бозор меваҷоту сабзавот ва дигар чизҳои лозимӣ мехарем. Дар Тоҷикистон тамоми сол меваҳои тару тоза ҳастанд. Ҳамчунин аз бозор бисёр меваҳои хушк - мағз, зардолуқоқ, мавиз, бодом, чормағз, pista ва ғайра харидан мумкин аст. Рӯзҳои истироҳат мо ба боғи марказӣ меравем ва он ҷо истироҳат мекунем. Мо шаҳри худ - Душанберо дӯст медорем.

¹⁶ Note: the “p” of the present verb stem of *буридан* doubles when it takes a suffix; cf. note at the end of the “Arabic Plurals” section of “A Brief Introduction to Tajiki Grammar” at the end of the book.

¹⁷ *Ҳуҷра* means the same as *уҷоқ*, so *сеҳуҷрагӣ* means “three-roomed.”

ХОНИШ**READING**

Read the following stories, retell them in Tajiki in your own words, and discuss the question that follows each of them:

Сето нон

Марде ҳар рӯз аз бозор се нон мехарид. Фурӯшандагон дар ҳайрат шуданду аз ӯ пурсиданд:

– Мебахшед, амак, чаро Шумо ҳар рӯз сето нон мехаред?

Мард гуфт:

– Як нонро барои адои қарз медиҳам, як нонро қарз медиҳам, як нонро ману занам мехӯрем.

Аммо фурӯшандагон аз ин суҳанҳои ӯ чизе нафаҳмиданд.

Пас аз чанд рӯз боз пурсиданд:

– Мебахшед, амак, мо маънои суҳани Шуморо нафаҳмидем.

Мард як табассум карду гуфт:

– Як нонро ба падару модарам медиҳам, ин адои қарз аст, зеро онҳо дар хурдсолиам ба ман медоданд. Як нонро ба фарзандонам медиҳам, ин қарз аст, чунки онҳо дар пиронсолӣ ба мо хоҳанд дод. Акнун фаҳмидед?

– Раҳмат, амак, суҳанҳои Шумо пандомӯз аст.

Vocabulary:

хайрат	<i>perplexity</i>	қарз	<i>debt</i>
адои қарз	<i>repayment of debt</i>	табассум	<i>smile</i>
зеро / чунки	<i>for, because of</i>	хурдсолӣ	<i>young age</i>
пиронсолӣ	<i>old age</i>	акнун	<i>now</i>
пандомӯз	<i>moralistic</i>		

Translation of some expressions and idioms:

Аз суҳанҳои Шумо чизе нафаҳмидем /

There's something you said that we didn't understand. / We didn't understand what you said.

Маънои суҳанҳои Шуморо нафаҳмидем.

Now do you understand?

Акнун фаҳмидед?

What you say has a good moral.

Суҳанони Шумо пандомӯз аст.

Discuss the following:

Қавонон ба падару модарашон ва пиронсолони дигар чӣ хел эҳтиром карда метавонанд?

More useful vocabulary:

эҳтиром кардан *to respect, to honour*

То ки дигарон хӯранд

Бачаи хурдсола аз назди боғ мегузашт. Дид, ки мӯйсафеде дарахт мешинонад. Пурсид:

– Бобоҷон, Шумо чӣ кор карда истодаед?

– Дарахтҳои себу зардолу мешинонам.

– Охир Шумо пир шудед, меваҳои онро намехӯред-ку?

– Дигарон шинонданд, мо хӯрдём, мо мешинонем, то ки дигарон хӯранд.

Vocabulary:

шинондан

to plant

; то ки

so that

Translation of some expressions and idioms:Охир Шумо пир шудед, меваҳои онро
намехӯред-ку?*But you are old; you won't eat its fruit, will
you?*

Дигарон шинонданд.

*Others planted.***Discuss the following:**

Ба назари Шумо, маънои асосии ин ҳикоят чист?

САНЧИШ**QUIZ****1. Give answers to the following questions:**

1. – Ба Шумо чӣ даркор?
–
2. – Як кило анор чанд пул?
–
3. – Ба бозори «Баракат» чӣ хел рафтан
мумкин?
–
4. – Арзонтар намешавад?
–
5. – Шумо аз бозор чӣ харидед?
–
6. – Дар Душанбе кадом бозорҳо ҳастанд?
–

7. – Ин орди кучо?
–
8. – Се килош як сомонӣ, мешавад?
–
9. – Шумо маъмулан аз кадом бозор
меваю сабзавот мехаред?
–
10. – Ту кай ба бозор меравӣ?
–
11. – Падарат аз бозор чӣ овард?
–
12. – Ин автобус то бозори «Шохмансур»
меравад?
–

2. Fill in the questions corresponding with the following answers:

1. – ... ?
– Не, ман ба бозор намеравам.
2. – ... ?
– Ду кило себу чор кило ангур харидам.
3. – ... ?
– Агар бисёр гиред, арзон мекунам.
4. – ... ?
– Ба автобуси 29 ё 18 шинед.
5. – ... ?
– Мебахшед, намедонам.
6. – ... ?
– Як килош чил дирам

7. – ... ?
– Падарам дирӯз ба бозор рафт.
8. – ... ?
– Аввал чашида бинед, асал барин
ширин.
9. – ... ?
– Як соат пеш омадам.
10. – ... ?
– Не, ин бозори «Саховат» не.
11. – ... ?
– Раҳмат, боз биёед.
12. – ... ?
– Бақияша гиред.

3. Make up dialogues using the material in lesson eleven and, if possible, role-play the situations with a language helper or other language partner.**4. Write a description about yourself similar to that in exercise 8.**

Дарси 12

Lesson 12

Дар мағоза

At the Shop

ШАРҲ

COMMENTARY

During the Soviet period, every shop was owned by the state and prices were fixed. Most interestingly, the price of goods was the same throughout the Soviet Union, irrespective of where they were made. For instance, the price of sugar, which was produced in the Ukraine, cost the same in the Ukraine itself, in Central Asia, in Siberia, and in the Far East.

Shops specialised in selling one particular item and took their name from this item: for instance, *мағозаи китоб* ("bookshop"), *мағозаи зӯшт* ("butcher's"), *мағозаи хӯрокворӣ* ("grocery store"), *мағозаи нон* ("bakery"), *мағозаи газворҳо* ("textiles shop"), *мағозаи пойафзол* ("shoe shop"), *мағозаи молҳои хоҷагӣ* ("home-made goods shop"), *мағозаи молҳои сохтмон* ("outlet for building materials"), *мағозаи ҷавоҳирот* ("jeweler's"), etc. Now, most shops can be separated into one of two groups: food shops and industrial products shops. Only in the largest shops can departments for special vendors be seen. In addition to these, however, there are also special shops selling furniture, factory-made goods, home-made goods, and jewellery.

Now, since almost all shops are privately owned, prices are no longer fixed. As in the markets, customers haggle with retailers in shops to obtain a reasonably cheap price. Consequently, it is possible to hear about various prices for the same item even in the same shop. Usually, goods in shops in the centre of town are more expensive than in shops close to or inside the markets. When buying an item, it is better to find out the price in a number of departments or shops and then to choose where to buy it.

Most shops have a sign announcing: «*Чизи фурӯхташуда баргардонида ё иваз карда намешавад*» - "No refunds or exchanges." However, it is sometimes possible to negotiate with retailers so that if you don't like the purchased item they will replace it or give a refund.

ЛУҲАТ

VOCABULARY

хӯрокворӣ	<i>groceries, food</i>	мағозаи хӯрокворӣ	<i>grocery</i>
молҳо / молҳои саноатӣ	<i>goods / industrial goods</i>	мағозаи молҳои саноатӣ	<i>shop (not selling food)</i>
мағозаи китоб	<i>book shop</i>	фурӯшгоҳ [универмаг] ¹	<i>department store</i>
даромадгоҳ	<i>entrance</i>	баромадгоҳ	<i>exit</i>
киоск	<i>kiosk</i>	дӯкон / устохона	<i>workshop</i>
шӯъба	<i>department / section of a store</i>	«Олами кӯдакон» ²	<i>"Childrens' World"</i>
харидор	<i>customer</i>	фурӯшанда	<i>retailer</i>
чиз	<i>thing</i>	дона	<i>piece, item</i>
банка /banka/	<i>jar, tin</i>	шиша	<i>bottle; glass</i>
кутӣ	<i>box / pack</i>	зарф	<i>dishes, tableware</i>
арзон	<i>cheap</i>	қимат	<i>expensive</i>

¹ Words shown in square brackets are Russian words used in colloquial Tajiki.

² A specialist shop in the centre of Dushanbe selling children's goods.

нарх	<i>price, cost</i>	бақия	<i>change</i>
андоза [размер]	<i>size</i>	ранг	<i>colour</i>
навъ	<i>sort</i>	вазн	<i>weight</i>
ягон / ягон хел	<i>any / some kind of</i>	зарурият	<i>necessity</i>
харидан (хар)	<i>to buy</i>	фуруҳтан (фурӯш)	<i>to sell</i>
санчидан (санч) / пӯшида дидан	<i>to try, to test</i>	ба ... зебидан (зеб)	<i>to suit smb.</i>
маслиҳат додан	<i>to give advice (to smb.)</i>	пӯшидан (пӯш)	<i>to dress (oneself)</i>
		маслиҳат кардан	<i>to ask advice, to consult</i>
- ... чанд пул? / ... чанд сӯм?		- <i>How much does ... cost?</i>	
- Чанд пул шуд?		- <i>What's the total?</i>	
- Ба Шумо чӣ даркор?		- <i>What do you need?</i>	
- Ба ман ... диҳед.		- <i>Give me a ..., please.</i>	
- Марҳамат, гиред.		- <i>Here you are. [offering]</i>	
- (Ба ман) маъқул.		- <i>I like it.</i>	
Навиштаҷоти болои мағозаҳо ва дӯкониҳо		Shop signs	
нон	<i>bread</i>	гӯшт	<i>meat</i>
тӯҳфаҳо	<i>gifts; souvenirs</i>	ҷавохирот	<i>jewellery</i>
молҳои сохтмон	<i>building materials</i>	молҳои хоҷагӣ	<i>everyday things</i>
мебел	<i>furniture</i>	газворҳо	<i>textiles, fabrics</i>
пойафзол	<i>shoes</i>	таъмири пойафзол	<i>shoe repair</i>
соат	<i>watches</i>	таъмири соат	<i>watch repair</i>
гӯшти гов	<i>beef</i>	гӯшти гӯсфанд	<i>mutton</i>
қима	<i>mince, minced meat</i>	гӯшти лаҳм	<i>boned meat</i>
мурғ	<i>chicken</i>	моҳӣ	<i>fish</i>
тухм	<i>egg</i>	[икра]	<i>caviar</i>
нон	<i>flat, round bread</i>	[хлеб]	<i>loaf of bread</i>
кулча	<i>bread roll; biscuit</i>	[батон]	<i>long loaf of bread</i>
чаппотӣ	<i>thin, flat bread</i>	орд	<i>flour</i>
панир	<i>cheese</i>	намак	<i>salt</i>
шакар	<i>sugar</i>	қанд	<i>sugar; sweets</i>
набот ³	<i>"nabot"</i>	ҳалво ⁴	<i>halva</i>
шир	<i>milk</i>	яхмос	<i>ice-cream</i>
чай	<i>tea</i>	қаҳва	<i>coffee</i>
шарбат [сок]	<i>juice</i>	пиво	<i>beer</i>
арак	<i>vodka, spirits</i>	шароб / май [вино]	<i>wine</i>
либос	<i>clothes</i>	матоъ	<i>material</i>
[свитер]	<i>sweater, jumper</i>	ҷемпир	<i>cardigan</i>
шим	<i>trousers</i>	доман [юбка]	<i>skirt</i>
майка	<i>vest; T-shirt</i>	синабанд	<i>bra</i>
курта	<i>dress, shirt</i>	рӯмол	<i>headscarf</i>
куртка	<i>leather jacket, coat</i>	рӯмолча	<i>handkerchief</i>
кастум	<i>suit</i>	эзор / почома	<i>ladies' underwear</i>
пичак	<i>jacket</i>	чома	<i>men's full-length velvet coat</i>
пӯстин	<i>fur-coat</i>	халат	<i>dressing gown, robe</i>
палто	<i>overcoat</i>	тугма	<i>button</i>
боронӣ [плаш]	<i>rain-coat</i>		

³ *Набот* is a national sweet made of crystallised sugar.

⁴ *Ҳалво* is a national sweetmeat made with sesame seeds and honey.

тоқй / тўппй	<i>national hat</i>	салла	<i>turban</i>
кулоҳ	<i>hat</i>	телпак	<i>winter-hat</i>
шарф	<i>scarf</i>	дастпӯшак	<i>glove</i>
галстук	<i>tie</i>	чатр	<i>umbrella</i>
чӯроб	<i>thick socks</i>	пайпок	<i>thin socks</i>
пойафзол / туфлй	<i>shoes</i>	[колготки] / <i>kalgotki/</i>	<i>tights</i>
калӯш	<i>national shoe</i>	махсй / <i>massi/</i>	<i>long national boot</i>
патинка	<i>boots</i>	мӯза	<i>long boots</i>
мардона	<i>men's</i>	занона	<i>women's</i>
бачагона	<i>children's</i>	зимистона	<i>for winter</i>
тобистона	<i>for summer</i>	бахорй	<i>for spring</i>
нағз	<i>good</i>	ганда	<i>bad</i>
қимат	<i>expensive</i>	арзон	<i>cheap</i>
сабук	<i>light</i>	вазнин	<i>heavy</i>
гарм	<i>hot</i>	салқин	<i>cool</i>
нав / тоза	<i>fresh, new</i>	бомаза	<i>tasty, delicious</i>
фоиданок	<i>useful, healthy</i>	зарур	<i>necessary</i>
қоим	<i>suitable</i>	беранг	<i>colourless</i>
сиёҳ	<i>black</i>	сафед	<i>white</i>
сабз	<i>green</i>	зард	<i>yellow</i>
сурх	<i>red</i>	кабуд	<i>blue</i>
гулобй	<i>pink</i>	осмонй	<i>light blue</i>
қаҳваранг	<i>brown</i>	норинчй	<i>orange</i>
хокистарй	<i>grey</i>	фомил / фомилй	<i>black {tea}⁵</i>
безеб	<i>ugly, unattractive</i>	атлас	<i>"atlas" silk⁶</i>
дағал / дурушт	<i>coarse, rough</i>	махин	<i>delicate, soft, thin</i>
пахта; пахтагй	<i>cotton (n; adj)</i>	пашм; пашмин	<i>wool; woollen</i>
абрешим; абрешимй	<i>silk (n; adj)</i>	чарм; чармин	<i>leather (n; adj)</i>
китоб	<i>book</i>	китоби бадей	<i>novel, fictional book</i>
китоби дарсй	<i>textbook</i>	саҳифа	<i>page (of a book)</i>
луғат	<i>dictionary</i>	боб	<i>chapter (of a book)</i>
дафтар	<i>note-book</i>	чилд	<i>volume (of a book)</i>
рӯзнома [газета]	<i>newspaper</i>	шумора	<i>edition (of book, newspaper, etc.)</i>
мачалла [журнал]	<i>magazine</i>	марка	<i>stamp</i>
конверт / лифофа	<i>envelope</i>	ручка	<i>pen</i>
коғаз	<i>paper</i>	бӯр	<i>chalk</i>
қалам	<i>pencil</i>	дарзмол / газмол	<i>iron (for clothes)</i>
телевизор	<i>television</i>	магнитофон	<i>tape recorder</i>
радио	<i>radio</i>	кассета	<i>cassette</i>
компютер	<i>computer</i>	плёнка /	<i>camera film</i>
суратгирак	<i>camera</i>	фотоплёнка	
сумка	<i>bag, purse</i>	айнак	<i>glasses</i>
соат	<i>watch</i>	гарданбанд	<i>necklace</i>
ангуштарин	<i>ring</i>	дастпона	<i>bracelet</i>
ҳалқа / гӯшвор /	<i>earring</i>	сигор / сигарет	<i>cigarettes</i>
гӯшвора		шампун	<i>shampoo</i>
собун	<i>soap</i>		

⁵ *Чойи фомил* or *чойи фомилй* is literary Tajiki for "black tea," colloquially *чойи сиёҳ*.

⁶ *Атлас* is a traditional multi-coloured stripe-patterned silk material found throughout Central Asia.

атр /atir/
садбарг
нарғис

perfume
rose
daffodil

гул
лола
мехчагул

flower
tulip
carnation

СҮҲБАТҶО

DIALOGUES

1. [northern dialect]

- Шумо майкаи мардона доред?
- Не, надорам.
- Намедонед, дар кучо бошад?
- Ҳо, ана вай магазинба равед, будагист⁷.
- Раҳмат.
- Намерзад.

- Have you got any men's T-shirts?
- No, I haven't.
- Do you know where there are any?
- Yes, go to that shop, they should have some.
- Thanks.
- Not at all.

2.

- Мебахшед, Шумо лугати русӣ-тоҷикӣ доред?
- Ҳа, дорам.
- Дидан мумкин?
- Марҳамат.
- Нархаш чанд пул?
- Даҳ сомонӣ, мехаред?
- Ҳа, мегирам. Мана, пулаша ҳисоб кунед.
- Дуруст. Барои харидатон раҳмат.
- Саломат бошед.

- Excuse me, have you got a Russian-Tajiki dictionary?
- Yes, I have.
- Can I see it?
- Please do.
- How much is it?
- Ten somoni. Are you going to buy it?
- Yes, I'll take it. Here – count the money.
- It's right. Thanks for your custom.
- Goodbye.

3. [northern dialect]

- Мебахшед, вай галстука як бор нишон тид⁸.
- Ҳамина?
- Не, ҳо ана ваяша.⁹
- Марҳамат.
- Ин чанд пул?
- Дувоздаҳ сомонӣ.
- Ин қадар қимат? Арзонтар кунед.
- Қойи шудаш¹⁰ ёздаҳ сомонӣ. Мегиред-мӣ?
- Майлаш, мегирам. Мана, пулаш.
- Раҳмат! Насиб кунад!¹¹
- Саломат бошед!

- Excuse me, can you show me that tie?
- This one?
- No, that one.
- Here you are.
- How much is it?
- Twelve somoni.
- That's expensive! Make it cheaper.
- My last price is eleven somoni. Will you buy it?
- OK, I'll take it. Here's the money.
- Thanks. Enjoy wearing it!
- Goodbye.

4. [southern dialect]

- Чӣ тиям, ака?
- Ягон арақи тоза дорӣ?
- Барои Шумо меёбам. Ана марҳамат.

- What can I offer you, sir?
- Have you got some good vodka?
- I'll have a look for you. Here you are.

⁷ *Будагист* means the same as “*шояд бошад*” – “there should be some.”

⁸ “*Тид*” is a colloquial form of *диҳед*.

⁹ “*Ваяша*” is a colloquial form of *ваширо* = *вай* + “-аш” + “-ро”

¹⁰ “*Қои шудаш*” means the same as *охираш*: “my (literally, ‘its’) last price.”

¹¹ “*Насиб кунад*” is a blessing expressing the hope that someone would enjoy what they have bought, or built, etc.

- Чанд пул?
- Яку ним сомонӣ.
- Ма, пулаша гир.
- Боз ягон чиз тиям?
- Не, дигар ҳеч чиз лозим не.
- Хуш омадед, ака!

5.

- Ин орди кучо?
- Орди Қазоқистон.
- Килош чанд пул?
- Панҷоҳ дирам. Чанд кило баркашам?
- Панҷ кило кашед. Чанд пул мешавад?
- Панҷ килош? Ҳозир ҳисоб мекунам...дуву ним сомонӣ.
- Марҳамат, пулаш.
- Бақияша гиред.

6. *[colloquial]*

- Салом алейкум. Марҳамат, биёед.
- Салом алейкум, ягон шиму куртаи бачагона доред?
- Писаратон чандсола?
- Даҳсола.
- Барои даҳсолаҳо мана инаш бисёр нағз. Як бинед.
- Духту рангаш маъкул, лекин метарсам, ки хурд набошад.
- Хурд набудагист, лекин агар хурд бошад, биёред, калонтарашба алиш¹² карда метиям¹³.
- Нархаш чанд пул?
- Шим даҳ сомонӣ, курта панҷ сомонӣ.
- Арзонтар намекунед?
- Не, ман ҷойи шудааша гуфтам, ин моли тоза.
- Хайр, майлаш, мегирам, лекин агар хурд бошад пагоҳ меорам.
- Майлаш, биёред, дигараша мегиред.
- Мана, пулаша ҳисоб кунед.
- Ҳа, дуруст, насиб кунад.
- Саломат бошед.

- *How much?*
- *1.5 somoni.*
- *Here you are.*
- *Can I get you anything else?*
- *No, I don't need anything else.*
- *Goodbye.*

- *Where's this flour from?*
- *It's from Kazakstan.*
- *How much per kilo?*
- *50 dirams. How many kilos shall I measure?*
- *Weigh out five kilos. How much will that be?*
- *Five kilos? I'll calculate it...2.5 somoni.*
- *Here's the money.*
- *And here's your change.*

- *Hello. Please, come in.*
- *Hello. Have you got any trousers and shirts for a boy?*
- *How old is your son?*
- *He's ten.*
- *This is a very nice outfit for a ten-year-old. Take a look.*
- *It's made well and is a good colour, but I'm afraid it might be a bit small.*
- *It shouldn't be too small, but if it is, bring it back and I'll change it for a larger one.*
- *How much is it?*
- *Ten somoni for the trousers, five somoni for the shirt.*
- *Can't you make it cheaper?*
- *No, I told you the last price; it's a good item.*
- *OK, I'll take it, but if it's too small I'll bring it back tomorrow.*
- *Fine, if you bring it back, I'll give you another.*
- *Here, count the money.*
- *Yes, it's right. I hope they're OK.*
- *Goodbye.*

¹² *Алиш кардан* is colloquial Tajiki, meaning the same as *иғоз кардан* – “to change.”

¹³ “*Метиям*” is a colloquial, abbreviated form of *медиям* – “I will give” (or “I give”).

7.

- Ба Шумо чӣ даркор?
- Ягон шими нағз доред?
- Ҳа, ҳаст. Ба Шумо кадом рангаш маъқул?
- Хокистарӣ.
- Андозааш¹⁴ чанд?
- Андозаи 48.
- Марҳамат, як бинед.
- Пушида дидан мумкин?
- Ҳа, албатта. Ба ин чо гузаред.
- Мебахшед, ин камтар хурд. Калонтараш ҳаст?
- Мана инаша бинед. Андозаи 50.
- Ба фикрам инаш қоим. Чанд пул?
- Панҷоҳ сомонӣ.
- Марҳамат, пулаша гиред.

- *What do you need?*
- *Have you got some good trousers?*
- *Yes, there are some. What colour would you like?*
- *Grey.*
- *What size?*
- *Size 48.*
- *Here, take a look at these.*
- *Can I try them on?*
- *Of course. Go in here.*
- *I'm sorry, these are a little small. Do you have a larger pair?*
- *Here, try these. They're size 50.*
- *I think they'll do. How much?*
- *Fifty somoni.*
- *Here you are.*

8.

- Марҳамат, чӣ тиям?
- Як кило гӯшту як куттӣ чойи кабуд.
- Марҳамат, боз ягон чиз даркор?
- Равгани зарду панир доред?
- Албатта.
- Нимкилой диҳед.
- Марҳамат. Боз?
- Дигар ҳеч чиз лозим не. Ҳамааш чанд пул шуд?
- Ҳозир ҳисоб мекунем: як кило гӯшт – се сомонӣ, як куттӣ чой – 70 дирам, ним кило равган як сомонию ҳаштод дирам ва ним кило панир як сомонию навад дирам. Ҳамагӣ – ҳафт сомонию чил дирам мешавад.
- Марҳамат, пулаша гиред.
- Ин шаст дирам бақияш. Барои харидатон раҳмат.
- Саломат бошед.

- *What can I get you?*
- *One kilo of meat and one packet of green tea.*
- *There you are. Anything else?*
- *Have you got any butter and cheese?*
- *Of course.*
- *Give me half a kilo of each.*
- *There you are. Anything else?*
- *I don't need anything else. What's the total?*
- *Let me count: one kilo of meat – three somoni, one packet of tea – 70 dirams, half a kilo of oil – one somoni 80 dirams, and half a kilo of cheese – one somoni 90 dirams. A total of seven somoni 40 dirams.*
- *There you are.*
- *Here's 60 dirams change. Thanks for your custom.*
- *Thanks. Goodbye.*

9. [northern dialect]

- Салом алейкум.
- Салом. Марҳамат, чӣ даркор?
- Мебахшед, барои омӯхтани компютер ягон китоби нағз доред-мӣ?
- Як китоби нағз дорам, аз англисӣ тарҷума шудагӣ.
- Номаш чӣ?
- Номаш «Микрософт оффис».
- Як бор нишон тид.

- *Hello.*
- *Hi. What do you need?*
- *Excuse me, do you have a good book for learning about computers.*
- *I've got one good book that's been translated from English.*
- *What's it called?*
- *"Microsoft Office."*
- *Can you show it to me?*

¹⁴ Or, more colloquially, *Размераш*.

- Марҳамат.
- Китоби нағз будаст, нархаш чанд пул?
- Бист сомонӣ.
- Вах, ин қадар қимат?
- Ба нархаш меарзад, китоби бисёр
фоиданок, компютера нағз ёд мегиред.
Ҳамин охиринаш аст, ҳамаша фурухта
тамом кардам.
- Мебахшед, ман ҳозир ин қадар пул
надорам. Агар розӣ бошед, як тараф
гирифта монед, пагоҳ омада мегирам.
- Ман розӣ, фақат камтар пешпардохт
монед.
- Панҷ сомонӣ монам мешавад?
- Ҳа, майлаш. Пагоҳ биёду гиред.
- Хайр, то пагоҳ.
- Хайр.

10.

- Салом, Адам!
- Салом, Темурҷон! Кучо рафта истодаӣ?
- Ба бозори «Саховат». Ту ягон бор ба он
ҷо рафтаӣ?
- Не, ҳанӯз нарафтаам.
- Биё, агар вақтат бошад, ҳамроҳ равам.
- Майлаш, рафтем!

11.

- Салом, Фаррух!
- Салом, Маркос! Шунидам, ки ту ба
ватан мерафтаӣ, рост аст?
- Ҳа, Фаррух, пагоҳ бояд равам.
Меҳоҳам ба падару модарам ягон савго
барам. Ту чӣ хел маслиҳат медиҳӣ?
- Ба падарат як корди хушрӯ гир, аммо ба
модарат, рости гап, намедонам чӣ
маслиҳат диҳам. Агар хоҳӣ, ягон
ҷӯроби помири хар, бисёр ҷӯробҳои
нағзу гарм, дар зимистон мепӯшад.
- Барои маслиҳати нағз раҳмат, Фаррух.
Ин чизхоро аз кучо харидан мумкин?
- Аз мағозаи «Тӯҳфаҳо», ё аз бозор.
- Мағозаи «Тӯҳфаҳо» дар кучо?
- Дар рӯбарӯи фурушгоҳи марказӣ.
- Раҳмати калон, Фаррух!
- Намерзад. Хайр, роҳи сафед, Маркос,
ҳар замон мактуб навис!
- Албатта. Ту ҳам навис. Хайр, саломат
бош.
- Худо Ҳофиз!

- Certainly.
- It's a good book – how much?
- 20 somoni.
- Wow! That's expensive!
- It's worth the price as it's a very useful book
and you'll learn a lot about computers. This
is the last one; I've sold all the others.
- I'm afraid I don't have that kind of money
right now. If you agree, please lay it to one
side and I'll return for it tomorrow.
- That's fine, please leave a small deposit.
- Will five somoni do?
- Yes, fine. Come and get it tomorrow.
- Bye. See you tomorrow.
- Bye.

- Hi Adam.
- Hi Temur. Where are you going?
- To "Sakhovat" market. Have you ever been
there?
- No, I haven't been there yet.
- Come, if you have time, let's go together.
- OK, let's go.

- Hi Farrukh.
- Hi Marcus. I heard that you're going back
to your home country; is that right?
- Yes, Farrukh, I should be off tomorrow. I
want to give my parents a present. What
would you suggest?
- You should get a beautiful knife for your
father but, to be honest, I don't know what
to suggest for your mother. If you want,
you could get some Pamiri socks – they're
nice and warm, so she could wear them in
winter.
- Thanks for the good ideas, Farrukh. Where
can I buy these things?
- From the "Gifts" shop or the market.
- Where is the "Gifts" shop?
- Opposite the central department store.
- Thanks very much Farrukh.
- Not at all. Have a good trip, Marcus, and
write often!
- Of course. You write to me too. Bye.
- God bless.

ГРАММАТИКА

GRAMMAR

Narrative Past Tense

The narrative past tense (or, as it is sometimes referred to in English, the present perfect tense) is formed from the past participle and the subject marker verb endings:

Conjugation of the verb “рафтаан” (“to go”) in the narrative past tense

рафта-	-ам	(ман) рафтаам	<i>I have gone</i>
рафта-	-ӣ	(ту) рафтай	<i>you have gone</i>
рафта-	-аст	(ӯ, вай) рафтааст	<i>he/she has gone</i>
рафта-	-ем	(мо) рафтаем	<i>we have gone</i>
рафта-	-ед	(шумо) рафтаед	<i>you have gone</i>
рафта-	-анд	(онҳо) рафтаанд	<i>they have gone</i>

1. The narrative past tense is used to describe actions that happened repeatedly in the past or that have never happened:

Ман борҳо ин филмро *дидаам*.

I have seen this film a number of times.

Падарам чанд маротиба ба

My father has been to France a number of times.

Фаронса *рафтааст*.

We haven't read this book.

Мо ин китобро *нахондаем*.

2. The narrative past tense is used to describe past actions that you have not actually been witness to, but heard from someone else, read somewhere, or found out another way second-hand. For instance, if you say, “*Аҳмад омад*” (“*Ahmad came*”), this means that you have seen him and know for sure that he has come; but if you say, “*Аҳмад омадааст*” (“*Ahmad has come*”), this means that you have not actually seen him yet but have heard that he has come:

Онҳо ҳафтаи гузашта *омадаанд*.

They (apparently) came last week.

Ин гапро ба Ҳумо Умеда *гуфтааст*.

Umeda (apparently) told this to Humo.

Дирӯз Таманно ба Хучанд *рафтааст*.

Yesterday Tamanno (apparently) went to Khojand.

3. In colloquial Tajiki, in simple sentences, the second form of past participle (cf. lesson ten) can be used in place of the narrative past tense:

Ман ин китобро *хондагӯ*.

I have read this book.

Падарам ба шаҳр *рафтагӯ*.

My father has gone to town.

Вай *омадагӯ*.

He has come.

As with the use of pronominal suffixes (cf. lesson two), the initial “a” of the subject marker verb endings is dropped in colloquial Tajiki when they follow a vowel:

рафтааст ⇒ /raftast/

будааст ⇒ /budast/

Past Perfect Tense

The past perfect is used to describe actions that took place in the comparatively distant past or an action that preceded another past action—that is, the first of two past actions. It is formed from the past participle and the verb *будан*, which takes the subject marker verb endings:

Conjugation of the verb "рафта" ("to go") in the past perfect

рафта	буд-	-ам	(ман) рафта будам	<i>I had gone</i>
рафта	буд-	-ӣ	(ту) рафта будӣ	<i>you had gone</i>
рафта	буд		(ӯ, вай) рафта буд	<i>he/she had gone</i>
рафта	буд-	-ем	(мо) рафта будем	<i>we had gone</i>
рафта	буд-	-ед	(шумо) рафта будед	<i>you had gone</i>
рафта	буд-	-анд	(онҳо) рафта буданд	<i>they had gone</i>

Бори аввал ман ба Париж тобистони соли 1985 **рафта будам**.

The first time I went to Paris was in the summer of '85.

– Ин қадар камнамо? Ягон чо **рафта будед?**

– *It's ages since I've seen you! Have you been away somewhere?*

Охирин бор ӯ ба падараш як моҳ пеш мактуб **навишта буд**.

The last time he wrote a letter to his father was a month ago.

Ҳафтаи гузашта Ғулом бо занаш ба хонаамон **омада буданд**.

Ghulom and his wife had come to our house a week ago.

Дӯсти Шумо дишаб, ҳанӯз пеш аз омадани Шумо **рафта буд**.

By the time you came last night, your friend had left.

In most situations, it is very difficult to distinguish between the simple past tense (e.g. **рафтам**) and the past perfect (e.g. **рафта будам**). The difference in their usage is something only really acquired through conversational practice. Compare the following sentences:

– Дирӯз ман китоби Айнӣ– «Ғуломон»-ро **хондам**.

– *Yesterday I read Aini's book, "Slaves."*

– Ман онро хеле пеш аз ту – соли гузашта **хонда будам**.

– *I read it last year – long before you.*

– Моҳи гузашта ман бо падарам ба Самарқанд **рафтам**. Бисёр шаҳри аҷоиб, ба ман бисёр маъқул шуд.

– *Last month I went to Samarkand with my father. I liked it; it's a very interesting city.*

– Дуруст мегӯӣ, мо ҳам соли гузашта **рафта будем**. Дар ҳақиқат шаҳри қадимаи таърихӣ будааст.

– *You're right, last year we also went there. It is indeed an ancient, historical city.*

МАШҚҶО

EXERCISES

1. Construct sentences based on the following table, using the correct verb endings:

Example: Ман ҳар рӯз аз мағоза нону шир мехарам.

Ту			шиму кастум	
Шумо	зуд-зуд		ширу нон	
Онҳо	ҳар рӯз		паниру равған	
Вай	ҳар ҳафта	аз мағоза	китобу дафтар	мехар...
Мо	ҳар сол	аз бозор	сабзавоту мева	
Дӯст ва Ёр	ҳамеша		тарбузу харбуза	
Ман	баъзан		қанду асал	
Падарам			пойафзол	

2. Construct sentences based on the following table, using the correct verb endings:

Example: Ба ман як кило шакару ним кило равған диҳед.

	ним		тухм	
	як	дона	шакар	
Ба ман	се	халта	орд	диҳед.
	панҷ	грамм	равған	
	дах	кило	гӯшт	
	сад		панир	

Complete the following sentences using the correct form of the verb “харидан”:

Example: Мо маъмулан нонро аз мағоза ...

⇒ Мо маъмулан нонро аз мағоза мехарем.

- Мо одатан меваю сабзавотро аз бозори «Саховат» ...
- Пештар онҳо нонро аз мағоза ... , холо аз нонвойхона ...
- Дирӯз модарам аз мағоза барои ман ду шиму як курта ва як майка ...
- Пагоҳ рӯзи таваллуди модарам аст, ман барои ӯ як даста гул ...
- Ту чӣ кор карда истодаӣ? – Ман лугати тоҷикӣ-англисӣ ...
- Агар пулам расад¹⁵, боз ду кило себ ...

4. Rewrite the following sentences using the narrative past tense:

Example: Ин корро ман (накардан).

⇒ Ин корро ман накардаам.

- Мо ҳанӯз ба Фаронса (нарафтан).
- Бародарам дирӯз ба Бухоро (рафтан).
- Ман китоби Бобоҷон Ғафуров «Тоҷикон»-ро борҳо (хондан).
- Шунда, ки Филип ҳафтаи оянда ба Душанбе (омадан).
- Кӣ ба ту ин маслиҳатро (додан)?

5. Transform the verbs in the following sentences from the simple past tense to the past perfect tense, making other changes as appropriate:

Example: Дирӯз ман ба Хоруг рафтам.

⇒ Мохи гузашта ман ба Хоруг рафта будам.

- Ҳафтаи гузашта падарам аз Маскав омад.
- Ду рӯз пеш Ҳамид барои кӯдакаш либоси бачагона харид.
- Онҳо имрӯз соати даҳ ба вазорат рафтанд.
- Ҳохарчаам рӯи хавлиро рӯфт.
- Рашид дирӯз аз бозор як халта орд ва даҳ кило шакар овард.
- Ману Комёр имсол ба донишгоҳ дохил шудем¹⁶.

6. Rewrite the following sentences, using appropriate prepositions in the spaces (...):

- Ман дирӯз ... мағозаи китоб як «Лугати русӣ-англисӣ» харидам.
- Падарам ... ман як шиму кастум овард.
- ... Душанбе ... Хучанд 320 километр аст.
- Зафар пагоҳ ... Амрико меравад.
- Ин суханхоро ... ӯ ман нагуфтаам.
- Падару модари Эрик ... Шветсия зиндагӣ мекунанд.
- Дирӯз ту ... кучо будӣ?

¹⁵ “Агар пулам расад” means “If I have enough money.”

¹⁶ Дохил шудан means “to enter (university).”

7. Choose appropriate adjectives for the following nouns and make a sentence from each:
 Example: Қалам ⇨ Қалами сурх ⇨ Ман қалами сурх харидам (меҳарам / хоҳам харид / харида истодам).

Nouns:	курта	майка	палто	шим	чӯроб
	китоб		қалам	дарзмол	телевизор
Adjectives:	мардона	занона	бачагона	тобистона	гарм
	хуб	ранга	сабз	сурх	сиёҳ

8. Rewrite the following sentences, using words in place of the numbers:

Example: Нархи як майка 2 сомонию 50 дирам аст.

⇨ Нархи як майка ду сомонию панҷоҳ дирам аст.

- Нархи як кило шакар 1 сомонию 45 дирам ва як кило набот 1 сомонию 90 дирам аст.
 - Як дона тухм 17 дирам ва як кило гӯшт 3 сомонию 20 дирам аст.
 - Як шиму кастуми нағз аз 50 то 160 сомонӣ аст.
 - Дирӯз ман аз бозор ба 11 сомонию 36 дирам меваю сабзавот харидам.
 - Як яхдон 2100 сомонӣ ва як мошини чомашӯй 1050 сомонӣ аст.
 - Нархи қолинҳои Қайроққум аз 120 то 300 сомонӣ аст.
9. Give ten appropriate answers to the question:
 Шумо дирӯз аз мағоза ё бозор чӣ харидед?

САНЧИШ

QUIZ

1. Give answers to the following questions:

1. – Шумо ба занатон дар рӯзи таваллудаш чӣ тӯхфа мекунад?

– ...

2. – Ба мағозаи «Чавоҳирот» чӣ хел рафтан мумкин?

– ...

3. – Вай дар қадом мағоза қор мекунад?

– ...

4. – Як кило шакар қанд пул?

– ...

5. – Луғати русӣ-тоҷикиро аз кучо харидан мумкин?

– ...

6. – Нархи ин галстук қанд пул?

– ...

2. Fill in the questions corresponding with the following answers:

1. – ... ?

– Бисёртар гиред, арзон мекунам.

2. – ... ?

– Ба автобуси 26 савор шавед ва дар истгоҳи охирин фуруед.

3. – ... ?

– Модарам ду куртаи занона харид.

7. – Мағозаи «Олами кӯдакон» дар кучо?

– ...

8. – Аз кучо халати занонаи хуб ёфтан мумкин?

– ...

9. – Дар қадом мағозаҳо нархи пойафзол арзонтар аст?

– ...

10. – Шумо қанд курта харидед?

– ...

11. – Ин орди кучо? Як қалташ қанд пул?

– ...

12. – Ба Шумо чӣ даркор?

– ...

7. – ... ?

– Не, намедонам.

8. – ... ?

– Як кило себ 40 дирам ва як кило шафтолу 50 дирам аст.

9. – ... ?

– Ҳа, дорем.

4. – ... ?
– 72 дирам.
5. – ... ?
– Не, чойи шудаш шаш сомонӣ.
6. – ... ?
– Ҳа, андозаи хурдтар ҳам дорем.
10. – ... ?
– Ин шиму кастуми покистонӣ.
11. – ... ?
– Не, надорем.
12. – ... ?
– Нон дорем, аммо панир тамом шуд.
3. *Make up dialogues using the material in lesson twelve and, if possible, role-play the situations with a language helper or other language partner.*

Дарси 13

Lesson 13

Дар ресторан, ошхона,
қаҳвахона, чойхона

At the Restaurant,
Cafe, and Tea-House

ШАРҲ

COMMENTARY

There are three types of public food establishment: restaurants (*ресторан*), national cafes (*ошхона* and *қаҳвахона*), and tea-houses (*чойхона*). *Чойхона* are the most common places to eat and rest. In the cities and their environs, it's possible to find a *чойхона* in almost every street or neighbourhood. *Чойхона* are not only places for drinking tea and eating food, but in the evenings men sit there to chat. Older men in particular pass a lot of their time in *чойхона*. In times past, travellers could also stay at *чойхона* just as at a hotel. Now, *чойхона* are places both for eating breakfast and lunch and, on certain evenings, for meeting up with people the same age. In Tajiki, the word *чой* has a broad range of meaning, not simply restricted to the drinking of tea. In *чойхона*, besides tea and bread, it also signifies other national dishes that are served to customers. Among Tajiks the expressions “*як пиёла чой кунам*” and “*як пиёла чойба марҳамат кунед*” are very widely used to invite someone as a guest.

Ошхона are the second most numerous type of public food establishment. In *ошхона* they usually prepare national dishes. *Ошхона* are found on the corner of streets, along large streets in cities, and close to factories and large organisations. Usually, the range of food prepared in *ошхона* is not great – normally just three or four main dishes are served, although they also offer various kinds of salads and non-alcoholic drinks.

Қаҳвахона, in terms of the service they provide, are similar to *ошхона*. However, in addition to meals and fruit juice, most *қаҳвахона* also offer alcoholic drinks. One of the most important differences between *қаҳвахона* and *ошхона* is that European meals are served instead of national meals.

Ресторан are similar to restaurants in other countries. The largest ones are usually found close to the largest hotels. These days, in the largest and busiest streets, an increasing number of small, private *ресторан* are appearing. When reading restaurant menus, the names of dishes based on those found in the West can usually be recognised through their similar sounding names, e.g. *гамбургер* (“*hamburger*”), *чизбургер* (“*cheeseburger*”), *гуляш* (“*goulash, stew*”), and *бифстроган* (“*beef stroganoff*”).

Every country has its own special national dishes and in Tajikistan there are also various types of national food, the most important of which are *оши палов*¹, *кабоб*, *манту*, *угро*, and *кичирӣ*. Naturally, it is not possible to describe in detail how to prepare each of these here in this book. Finally, it should also be noted that most national dishes are shared by the various Central Asian peoples. If you live in Central Asia, you will be able to taste all of these.

ЛУФАТ

VOCABULARY

хӯрокҳои миллӣ
кабоб / шашлик

national dishes
kebab / shashlik

хӯрокҳои умумӣ
сиккабоб

general food
shish kebab

¹ The main meaning of the word *ош* is all food in general. Used in this way, there are many phrases, such as *оши суюқ* (dishes cooked with water – as opposed to *оши қуюқ*, dishes cooked without any or with only a little water), *оши угро*, and *ош шавад*. However, in colloquial Tajiki, the word *ош* is also used to mean pilau, *палов*.

лӯлакабоб	<i>minced-meat kebab</i>	танӯркабоб	<i>kebab cooked in an oven</i>
шӯрбо	<i>soup, stew</i>	шавла /shūla/	<i>osh, reheated with water</i>
палов / ош / оши палов	<i>pilau / osh</i>	тушбера	<i>small boiled meat-filled dough balls</i>
манту	<i>steamed meat-filled dough balls</i>	угропалов	<i>noodles</i>
угро	<i>noodles, noodle soup</i>	санбӯса /sambūsa/	<i>triangular meat-filled pastries</i>
лагмон	<i>spaghetti soup</i>	хамир	<i>dough</i>
кичирӣ	<i>a meal cooked from rice, chick-peas and mung beans</i>	мастова	<i>soup with rice, eaten with yoghurt</i>
курутоб	<i>a dish made with an oil-based bread, onions, vegetable oil, and chakka</i>	хонума	<i>thinly-layered meat and dough, rolled and steamed</i>
картошкабирён	<i>fried potatoes</i>	мурғбирён	<i>fried chicken</i>
бифштекс	<i>steak, burger</i>	тухмбирён	<i>fried eggs</i>
карамшӯрбо	<i>cabbage-soup</i>	моҳишӯрбо	<i>fish-soup</i>
пити	<i>a Caucasian soup with cherries</i>	забон	<i>tongue</i>
нӯшоба	<i>soft drink</i>	оби минералӣ	<i>mineral water</i>
шарбат	<i>juice, syrup</i>	компот	<i>stewed fruit</i>
чай	<i>tea</i>	қаҳва	<i>coffee</i>
шир	<i>milk</i>	чакка	<i>solid sour yoghurt, mixed with water as a side-dish</i>
қаймоқ	<i>cream</i>	арак	<i>vodka, spirits</i>
нӯшокии спиртӣ / нӯшокӣ	<i>spirits</i>	коняк	<i>cognac</i>
виски	<i>whiskey</i>	ликёр	<i>liqueur</i>
ром	<i>rum</i>	шароб / май [вино] ²	<i>wine</i>
шампон	<i>champagne</i>	коктейл	<i>cocktail</i>
пиво	<i>beer</i>	мурч, қаланфур	<i>pepper</i>
намак	<i>salt</i>	яхмос	<i>ice-cream</i>
мураббо	<i>jam</i>	панча [вилка]	<i>fork</i>
корд	<i>knife</i>	табақча	<i>small plate</i>
қошук	<i>spoon</i>	коса	<i>bowl</i>
пиёла	<i>bowl-like cup</i>	шиша	<i>bottle</i>
чайник	<i>teapot</i>	стакан, истакон	<i>glass</i>
дастархон	<i>tablecloth</i>	қадах	<i>wine-glass</i>
сачок	<i>napkin, serviette</i>	фармоиш [заказ]	<i>order</i>
сачоқи қоғазин [салфетка]	<i>paper napkin</i>	хоҳиш кардан	<i>to desire, want</i>
пурсидан (пурс)	<i>to ask</i>	фармоиш додан / фармудан (фармо)	<i>to order</i>
нишастан (нишин, шин)	<i>to sit</i>	чашидан (чаш)	<i>to taste</i>
хӯрдан (хӯр)	<i>to eat</i>	сӯхтан (сӯз)	<i>to burn</i>
нӯшидан (нӯш)	<i>to drink</i>	баромадан (баро)	<i>to leave; to go up</i>
даромадан (даро)	<i>to enter</i>		
хисобӣ кардан	<i>to add up (the bill)</i>		

² Words shown in square brackets are Russian words used in colloquial Tajiki.

ташна
тунук

thirsty
thin

гурусна
гафс

hungry
thick

СУҲБАТҲО

1.

- Мебахшед, пурсидан мумкин?
- Марҳамат.
- Намедонед ошхона ё ресторани наздиктарин дар кучост?
- Шумо хӯроки миллӣ хӯрдан мехоҳед ё аврупой?
- Хӯрокҳои миллӣ бошад, беҳтар.
- Ин тавр бошад, тахминан чорсад метр рост равед ва баъд ба тарафи чап гардед. Он чо як ошхонаи миллӣ ҳаст, номаш «Фарангис». Дар он чо хӯрокҳои хуби миллӣ тайёр мекунанд.
- Раҳмат ба Шумо.
- Саломат бошед.

2.

- Марҳамат, хуш омадед. Ба ин чо гузашта пинед. Чӣ фармоиш доред?
- Номгӯи хӯрокҳо ҳаст?
- Албатта, марҳамат.
- Ба ман як лағмону як порс манту биёред.
- Хуб шудааст. Боз чӣ мехоҳед?
- Як истакон шарбати себу як нон.
- Салату чой ҳам биёрам?
- Не, лозим не.
- Ҳозир меорам.

3.

- Чӣ хӯрокҳо доред?
- Барои якум шӯрбо, лағмон, мастова. Барои дукум оши палов, манту.
- Ба мо ду шӯрбо ва ду оши палов.
- Аз нӯшокиҳо чӣ биёрам?
- Кока-Кола.
- Нон чӣ қадар лозим?
- Дуто бас.
- Нӯшокии спиртӣ мехоҳед?
- Дусад грамм арақ биёред.
- Хуб шудааст, ҳозир меорам.
- Мебахшед, як салати нағз ҳам биёред.
- Хуб.

DIALOGUES

- *Excuse me, can I ask something?*
- *Go ahead.*
- *Do you know where the closest cafe or restaurant is?*
- *Do you want to eat national or European food?*
- *National food would be better.*
- *In which case, go straight ahead for about 400m and then turn left. There's a national oshkhona called "Farangis." They prepare very good national food.*
- *Thank you.*
- *You're welcome.*
- *Welcome. Have a seat. What would you like?*
- *Have you got a menu?*
- *Of course, here you are.*
- *Bring me a plate of spaghetti and a portion of mantu.*
- *OK. Would you like anything else?*
- *One glass of apple juice and some bread.*
- *Shall I bring some salad and tea also?*
- *No, it's not necessary.*
- *I'll bring it right away.*
- *What food have you got?*
- *For starters, soup, spaghetti, and mastova. For main course, osh and mantu.*
- *Bring us two soups and two osh.*
- *What drinks should I bring?*
- *Coca-Cola.*
- *How much bread would you like?*
- *Two pieces will do.*
- *Do you want any spirits?*
- *Bring 200 grams of vodka.*
- *OK, right away.*
- *Sorry, please also bring a good salad.*
- *OK.*

4.

- Хуш омадед, чӣ мефармоед?
- Рауф, ту чӣ мехоҳӣ?
- Ман оши палов мехоҳам.
- Довуд, ту чӣ?
- Ман манту мехӯрам.
- Асрор?
- Ба ман як порс лӯлакабоб.
- Хуб, ба мо ду оши палов, як порс манту, як порс лӯлакабоб.
- Боз чӣ мехоҳед? Нӯшоба, салат, нӯшокӣ?
- Рауф? Довуд? Асрор?
- Худат ҳар чӣ хоҳӣ, фармоиш деҳ.
- Ин тавр бошад, як шиша оби минералӣ ва чор истакон биёред.
- Дигар чиз лозим не?
- Ҳоло ҳозир ҳаминаш кифоя.
- Хуб шудаст, ҳозир меорам.

- Welcome. What would you like?
- What would you like, Rauf?
- I want osh.
- What about you, Dovud?
- I'll have mantu.
- Asror?
- A portion of minced-meat kebab for me.
- OK: bring us two portions of osh, one of mantu, and one of minced-meat kebab.
- What else would you like? Soft drinks, salad, alcoholic drinks?
- Rauf? Dovud? Asror?
- Order whatever you like.
- Bring us a bottle of mineral water and four glasses.
- Nothing else?
- That will do for now.
- Fine. I'll be right back.

5.

- Марҳамат, хӯрокҳои фармудаи Шумо.
- Саломат бошед.
- Нӯши чон! Боз ягон фармоиш доред?
- Ҳоло не. Лозим шавад, чег мезанем.
- Мо дар хизмати Шумо.
- Раҳмат.

- Here's your order.
- Thank you.
- Enjoy your meal. Do you need anything else?
- Not right now. If we need any, we'll call.
- We're at your service.
- Thank you.

6.

- Мебахшед, мумкин бошад, бо мо ҳисобӣ кунед.
- Ҳамааш 12 сомонию 20 дирам мешавад.
- Бисёр хуб, марҳамат ҳисоб кунед.
- Дуруст. Хуш омадед, боз биёед.
- Ташаккур, саломат бошед.

- Excuse me, can you calculate our bill?
- The total's 12 somoni 20 diram.
- Fine. Check the money.
- It's right. Goodbye. Come again.
- Thank you. Goodbye.

7.

- Роберто, ту чӣ хел хӯрокҳои миллии тоҷикиро медонӣ?
- Оши палов, манту, кабоб, хонума.
- Хонума? Ин чӣ хел хӯрок?
- Ту ягон бор нахӯрдаӣ?
- Не.
- Ин як хӯроки ачибу бомаза. Қимаро рӯи хаамири тунук гузошта, онро мепечонанд ва дар деги манту мепазонанд. Баъди тайёр шуданаш ба болои он пиёзи дар равған зирбондашударо мегузоранду бо чакка мехӯранд.
- Ту худат тайёр карда метавонӣ?
- Не, ман онро дар хонаи Зафар хӯрда будам. Бисёр маъкул шуд.

- Roberto, what national Tajiki foods do you know?
- Osh, mantu, kebab, and khonuma.
- Khonuma? What is that?
- You haven't had it?
- No.
- It's a very interesting and tasty meal. Mince is spread on a thin dough, which is wrapped up and steamed in a mantu pot. After it's ready, fried onions are served on top and it's eaten with chukka.
- Can you make it?
- No, I've had it at Zafar's house. It was very nice.

8.

- Салом, Рачаб.
 – О, Мавлонҷон! Салом алейкум! Шумо чӣ хел, нагз-мӣ? Саломатиҳо чӣ хел? Кай боз надидам, кучо будед?
 – Аз сафари Япония баргаштам. Як моҳ дар он чо будам.
 – Эҳе, чӣ хел нагз!
 – Ҳа, дӯстам, бисёр тамошо кардам, як кишвари афсонавӣ.
 – Биёед, Мавлонҷон, агар вақт дошта бошед, ба ягон чо рафта хӯроки пешин меҳурем ва дар айни замон сӯхбат мекунем.
 – Бо чону дил. Фақат ҳисобӣ кардан тани ман.
 – Ин хел бошад, ба ресторани «Тоҷикистон» меравем, харч агар аз кисаи меҳмон бувад, Ҳотами Той шудан осон бувад!
 – Марҳамат, хар чо, ки хостед, ба ҳамон чо меравем!
- *Hi Rajab.*
 – *Oh, Mavlon! Hello. Are you well? How are you? It's been a while since I last saw you – where have you been?*
 – *I've just returned from a trip to Japan; I was there for a month.*
 – *Hey – very nice!*
 – *Yes, I saw a lot; it's a fairy-tale land.*
 – *Come, Mavlon, if you have time, let's go somewhere for lunch and chat.*
 – *I'd love to³. Only I'll get the bill.*
 – *In which case, we'll go to the "Tajikistan" restaurant; if someone else is footing the bill, I'll order lots!⁴*
 – *Fine, we'll go wherever you want!*

ГРАММАТИКА

GRAMMAR

More Compound Verbs

In lesson nine it was stated that there are two types of compound verb in Tajiki: nominal and verbal. Information about nominal compound verbs (e.g. *кор кардан*, *калон кардан*, *об шудан*, etc.) was given in that lesson; now verbal compound verbs will be considered. This type of verb is usually formed from two verbs. In relation to their grammatical function and the way they express their meaning, they can be further separated into two groups. The first group contains conjugated verbs consisting of a main verb and an auxiliary verb that is only used to convey the tense and the person and number of the subject: e.g. *рафта будам* (“I had gone”), *гуфта истодаӣ* (“you are saying”), *хоҳад рафт* (“he will go”), etc. The second group consists of verbs in which both the constituent verbs convey their original meaning. With this kind, the first verb constituting the compound verb takes the past participle while the second verb is conjugated as normal. These kinds of verbs are used for synchronous actions:

<i>омада</i>	<i>нишаст</i>	<i>he came and sat down</i>
<i>рафта</i>	<i>гӯ</i>	<i>go and say ...</i>
<i>харида</i>	<i>хӯрдем</i>	<i>we bought and ate ...</i>
<i>навишта</i>	<i>мегирам</i>	<i>I'm taking it down in writing</i>

³ Literally, “*With heart and soul.*”

⁴ *Ҳотами Той* is the name used in Tajiki literature to represent a generous man who does good works, so this expression literally means “*if someone else is paying, things will be as easy as if Hotami Toi were paying!*”

Падарам ба ман як курта *харид*а дод.
 Ӯ маро диду ба наздам *омада нишаст*.
 Гуфтаҳои маро як-як *навишта* гир.
Рафта бин, ки Марсел омадааст ё не.
 Онҳо маро *дида хандиданд*.
 Дирӯз мо оши палов *пухта хӯрд*ем.
 Фараҳноз *омада гуфт*, ки пагоҳ ба
 Мюнхен меравад.
 Ман ба санг *пеши*а хӯрда *галтидам*.

My father bought a dress for me.
He saw me and came sat next to me.
Write down my words one by one.
Go and see if Marcel has come or not.
They saw me and laughed.
Yesterday we cooked and ate osh.
Farahnoz came and said that she's
going to Munich tomorrow.
I stubbed my foot against a stone and
fell.

As can be seen, the way in which such verbs are expressed in English varies. In some cases, only the first of the verbs is translated; in other cases both are translated with the addition of the conjunction "and." Yet other cases have their own way of being best expressed in English.

More Pronouns

The reflexive pronoun "худ" ("self")

The pronoun *худ* expresses both reflexivity and possession in Tajiki. As a reflexive pronoun, it can come before or after the personal pronouns:

ман худам	худи ман	худам	(I) myself
ту худат	худи ту	худат	(you) yourself
ӯ худаш	худи ӯ	худаш	(he/she) himself / herself
мо худамон	худи мо	худамон	(we) ourselves
шумо худатон	худи шумо	худатон	(you) yourselves
онҳо худашон	худи онҳо	худашон	(they) themselves

Ман худам ин корро мекунам.
Ту худат ба ман гуфта будӣ.
 Ҳоло *худ*и онҳо аз ин ҳодиса хабар надоранд.

I'm going to do this work myself.
You told me yourself.
Right now they don't even know
anything about the accident
themselves.

Агар бовар накунед, *худатон*
 рафта бинед.

If you don't believe it, you can go see
for yourself.

As these examples show, all three forms can function as the subject of a sentence. However, when *худ* is used as a possessive pronoun, only the third form is normally used (the second form is also used, but very rarely). Used in this way, it always follows the noun:

Ин китоби *худам* аст.
 Ӯ ба мошини *худаш* савор шуд.
 Онҳо ҳавлии *худашонро* фурӯхтанд.
 Ба ҳар кас фарзанди *худаш* азиз аст.

This is my book.
He came in his own car.
They sold their house.
Everyone thinks their own children are
precious.

In literary language, especially in poems, there are two other forms of the pronoun *худ*—namely *хеш* and *хештан*:

Бо модари *хеш* меҳрубон бош,
 Омодани хидматаш ба ҷон бош.

You should always have compassion on
your mother,
You should always be ready to help
her.

Other types of pronouns

1. Demonstrative

ин	<i>this</i>	– Ин мард кист?	– Who is <u>this</u> man?
чунин	<i>this kind of; such</i>	Чунин одамро ман бори аввал мебинам.	This is the first time I've seen <u>such</u> a man.
хамин	<i>this (exact)</i>	Ҳамин китобро ба ман дех	Give <u>this</u> book to me.
он	<i>that</i>	Он зан хоҳари уст.	<u>That</u> woman is his sister.
хамон	<i>that (exact)</i>	Ту ҳамон касро шинохтӣ?	Do you know <u>that</u> person?

2. Nominative

ҳама	<i>all; everyone</i>	Ҳама омаданд.	<u>Everyone</u> came.
ҳар кас	<i>everyone</i>	Ҳар кас бояд инро донанд.	<u>Everyone</u> should know this.
ҳар кӣ	<i>everyone</i>	Ҳар кӣ пурсад, ҷавоб дех.	<u>Everyone</u> who asks a question will get an answer.
ҳар чӣ	<i>whatever; everything</i>	Ҳар чӣ гӯӣ, ман розӣ.	<u>Whatever</u> you say, I agree.

3. Negative

ҳеч	<i>not</i>	Ҳеч ман ўро надидаам.	I've <u>never</u> seen him.
ҳеч кас	<i>no-one</i>	Ҳеч кас ин корро намекунад.	<u>Nobody's</u> going to do this work.
ҳеч чиз	<i>nothing</i>	Ҳеч чиз беҳтар аз дилу забон нест.	<u>Nothing</u> is better than the heart and tongue.
ҳеч кадом	<i>none</i>	Ҳеч кадоми онҳоро ман намешиносам.	I don't know <u>any</u> of them.

4. Indefinite

баъзе	<i>some</i>	Баъзе одамон инро намедонанд.	<u>Some</u> people don't know this.
ягон	<i>any</i>	– Ягон кас наомад-мӣ?	– Has <u>anybody</u> come?
ким-кӣ	<i>someone</i>	– Ким-кӣ ба Шумо телефон кард.	– <u>Someone</u> phoned you.
ким-чӣ	<i>something</i>	Дар алафзор мо ким-чиро дидем.	We saw <u>something</u> in the meadow.
якчанд	<i>several</i>	Онҳо якчанд кас буданд.	There were <u>several</u> people.

5. Joint

якдигар	<i>one another</i>	Онҳо ҳамеша ба якдигар мактуб менависанд.	They always write to <u>each other</u> .
ҳамдигар	<i>each other</i>	Мо ҳамдигарро дӯст медорем.	We love <u>each other</u> .

МАШҚҶО

EXERCISES

1. Construct sentences based on the following table, using the correct verb endings:

Example: Ман лўлакабобро дўст медорам.

Ман	шўрбо		
Ту	оши палов		
Маҳмуд	лўлакабоб		
Ҳаким	манту	-ро	дўст медор....
Мо	санбўса		
Мунира	тушбера		
Онҳо	мурғбирён		
Шумо	шавла		

2. Fill in the following spaces (...) with an appropriate form of the pronoun “худ”:

Example: Ин оши паловро ман ... пухтам.

⇒ Ин оши паловро ман худам пухтам.

- Ў ... ин корро карда наметавонад.
- ... мо бояд пагоҳ ба Кўлоб равем.
- Ба ин кор ... ў гунаҳкор аст.
- Латиф ба хонаи ... даромад.
- Ман ... ба донишгоҳ рафта метавонам.
- ... Шумо аз кучо?

3. Rewrite the following sentences using the verbs shown and “тавонистан” in the appropriate forms:

Example: Модарам хонума (пухтан).

⇒ Модарам хонума пухта метавонад.

⇒ Модарам метавонад хонума пазад.

- Пагоҳ ман ба ресторани «Варзоб» (рафтан).
- Бародарам – Ёдгор оши палов (пухтан).
- Мо бо онҳо наҳор (кардан).
- Шумо ягон хел хўроки миллии тоҷикӣ (пухтан)?
- Вай бо забони тоҷикӣ (навиштан)?

4. Transform the following sentences, as shown in the example:

Example: Модарам карамишўрбо пухт.

⇒ Модарам карамишўрбо пухтааст.

⇒ Модарам карамишўрбо пухта буд

⇒ Модарам карамишўрбо мепазад.

⇒ Модарам карамишўрбо пухта истодааст.

⇒ Модарам карамишўрбо хоҳад пухт.

- Ману Тохир дар ресторани «Тоҷикистон» кабоб хўрдем.
- Хоҳарам аз пиёзу бодирингу помидор салати нағз тайёр мекунад.
- Ғаффор ва Шерзод ба қаҳвахонаи «Ҳаловат» рафта истодаанд.
- Ту чӣ хўрдӣ?
- Бародарам дар ошхона кор мекунад.

5. Fill in the following spaces (...) with the verbs “хўрдан” and “нўшидан” in the appropriate tense:

Example: Ман ҳар рӯз пагоҳӣ тухмбирён ...

⇒ Ман ҳар рӯз пагоҳӣ тухмбирён мехўрам.

- Мо одатан чойи кабуд ...

- b. Дирӯз ман бо бародарам дар қаҳвахонаи «Дидор» шӯрбо Ва оби минералии «Шоҳамбарӣ»
- c. Бисёр ташна мондам, об ... мехоҳам.
- d. Ту бояд бисёртар тухму шир
- e. Фардо мо ба боғи марказӣ меравем ва кабобу яхмос
- f. Мардуми Аврупо бештар қаҳва
- g. Онҳо ҳар пагоҳӣ дар наҳор нону асал

6. *Rewrite the sentences using verbal compound verbs following the example shown:*

Example: Мо ба автобус баромадем ва нишастем.

⇒ Мо ба автобус баромада нишастем.

- a. Холаам модарамро дид ва гуфт.
- b. Бародарам ба ман як курта харид ва дод.
- c. Дирӯз мо оши палов пухтем ва хӯрдём.
- d. Ту худат ба хонаи Аҳмад рав ва пурс.
- e. Билл ба ман як шеър ба забони англисӣ навишт ва дод.

7. *Read the proverbs below. Memorise any that you might be able to use in conversation:*

Як мавизро чил қаландар хӯрдааст. *Forty poor people have eaten one raisin.*

Ғараз аз тушбера гӯшт хӯрдан аст. *The purpose of eating tushbera is to eat meat.*

Ба ҳар ош қатӣ шудан. *To sit together to eat food.⁵*

Аввал таом, баъд калом. *First eat, then talk.*

Алами ош аз мош гирифтан. *For osh to vent its anger on mung beans.*

Кайвонӣ ду шуд, зубола гум шуд. *If there are two women, the dough will be wasted.⁶*

Ба бача «ҳавлӣ» нагӯ, кӣ «ҳалво» мефаҳмад. *Don't say "havli" to the child who'll understand "halvo" by it.*

Ба «ҳалво» гуфтан даҳон ширин намешавад. *To say "halvo" won't make the mouth sweet.*

Ба пулдор кабоб, ба бепул дуди кабоб. *The one with money has kebabs, the one without money kebab smoke.*

На сих сӯзад, на кабоб. *Don't burn the skewer or the kebab.*

Нона калон газу гапа калон назан. *Eat a lot of bread, but don't boast.*

Нафси бад – балон чон. *Greed is an enemy of the soul.*

⁵ Used to mean, "Keep your nose out of my business."

⁶ That is, "Too many cooks spoil the broth."

ХОНИШ

READING

1. Read the following text, retell it in Tajiki in your own words, and discuss the question that follows:

Худо хоҳад

Марди камбағале буд. Ӯ бо занаш дар як ҳавли хурди назарногир зиндагӣ мекард. Мард оши паловро бисёр дӯст медошт, аммо барои зуд-зуд оши палов пухтан имконият надоштанд. Ӯ ҳар рӯзу ҳар ҳафта кам-кам барои оши палов маҳсулот ҷамъ мекард. Рӯзе, баъд аз он ки ҷамаи маҳсулот тайёр шуд, ба занаш фармуд, ки оши палов пазад. Вақте ки занаш ошро дам партофт, мард гуфт:

– Ана имрӯз оши палов меҳӯрем!

Занаш дар ҷавоб гуфт:

– Худо хоҳад гӯед, мардак¹.

Мард гуфт:

– Ош дар дег тайёр аст, Худо хоҳад, нахоҳад, ош меҳӯрем!

Ҳамин вақт дарвозаро тақ-тақ карданд. Бародари мард хабар дод, ки падари онҳо аз олам ҷашм пушидааст. Мард бо бародараш зуд аз хона баромада рафт. Падарро дафн карда, рӯзи дигар шабона ба хона баргашт ва дари ҳавлиро тақ-тақ зад. Занаш аз дарун пурсид:

– Кист?

– Худо хоҳад ман шавҳари ту, – ҷавоб дод мард.

Vocabulary:

камбағал	<i>poor</i>	назарногир	<i>unattractive</i>
имконият	<i>possibility</i>	ҷамъ кардан	<i>to collect</i>
маҳсулот	<i>ingredients</i>	тақ-тақ кардан/ задан	<i>to knock</i>
хабар додан	<i>to inform</i>	дафн кардан	<i>to bury</i>
шабона	<i>at night, by night</i>	ҷавоб додан	<i>to answer, reply</i>

Translation of some expressions and idioms:

Вақте ки ҷамаи маҳсулот тайёр шуд

When all the ingredients were ready

ошро дам партофтанд

to cover the osh

Худо хоҳад, нахоҳад, меҳӯрем.

Whether the Lord wills or not, we're going to eat.

аз олам ҷашм пушидан

to die

Discuss the following:

Баъзе вақт дар ҳаёти ҳар яке аз мо, ҳодисае рӯй медиҳад, ки барои мо бисёр муҳим аст ва баъди ин ҳодиса рафтор ё ҷаҳонбинии мо дигаргун мешавад. Оё дар ҳаёти Шумо чунин ҳодиса буд? Он ба ҷаҳонбинии Шумо чӣ гуна таъсир гузошт?

More useful vocabulary:

ҳаёт	<i>life</i>	ҳодиса	<i>event, accident</i>
рӯй додан	<i>to happen</i>	дигаргун шудан	<i>to change</i>
таъсир гузоштан	<i>to influence</i>	воқеа	<i>incident, event</i>
фочеа	<i>tragedy</i>	наҷот	<i>escape, rescue</i>

¹ *Мардак* and *занак* are forms of address used in colloquial Tajiki between a husband and wife, meaning the same *мард* and *зан*.

2. Read the following. Then write a description of how to cook a dish from your country:***Тарзи пухтани оши палов******Маҳсулот:***

биринч - 1кг.,
 гӯшт - 400гр.,
 нахӯд - 150гр.,
 сир - 4 дона,

равгани растанӣ - 250гр.,
 сабзӣ - 1кг.,
 пиёз - 3 дона,
 намак, зира.

4-5 соат пеш аз сар кардани пухтани ош нахӯдро дар оби гарм тар мекунанд. Сабзиро ба тарзи тунуку борик ва дароз-дароз реза мекунанд. Оташи дегро даргиронда, равгани доғкардашударо меандозанд. (Агар равган доғ нашуда бошад, онро аввал доғ мекунанд). Вақте ки равган дуд кард, ба он пиёзи резакардаро андохта, то сурх шуданаш мезирбонанд. Баъд гӯшти ба андозаи 100-150-граммӣ пора кардашударо меандозанд ва дар оташи паст бирён мекунанд. Агар ҳангоми бирён кардани гӯшт пиёз ба сиёҳ шудан наздик шавад, ба дег каме (ним пиёла) об меандозанд. Барои хубтар бирён шудани гӯшт ҳар замон онро бо кафгир мекобанд (тағу рӯ мекунанд). Пас аз нимбирён (нимпухта) шудани гӯшт ба болои он сабзии пешакӣ резакардаро меандозанд ва то мулоим шудани он бо кафгир мекобанд. Сипас, ба дег об меандозанд. Андозаи об ба қадре аст, ки маҳсулот дар об пурра гӯр шавад ва каме аз он зиёдтар бошад. Нахӯди пешакӣ таршударо шуста, ба дег меандозанд. Намакро ба қадри лозимӣ илова мекунанд. Пас аз ба чӯш омадани об оташи онро паст мекунанд, то ки об саҳт наҷӯшад. Дар ҳамин ҳол дегро камаш ним соат нигоҳ медоранд. Ин чизро «зирбаки ош» меноманд. Дар ин муддат биринҷро тоза карда, пеш аз ба дег андохтан онро 10-15 дақиқа дар оби гарм тар мекунанд. Барои ин биринҷро ба каструл ё ягон зарфи дигар андохта, як қошук намак меандозанд ва ба болояш оби гарм рехта, бо қошук чанд маротиба тағу рӯ мекунанд, то ки биринҷ ба ҳамдигар начаспад. Пеш аз ба дег андохтани биринҷ 3-4 сирпиёзро дар шакли бутуниаш аз пусти болояш тоза карда ба ҳар ҷойи дег меандозанд. Каме зира низ мепошанд. Биринҷро пеш аз андохтан 3-4 маротиба дар оби хунук мешӯянд. Сипас онро ба дег кам-кам тавре меандозанд, ки дар ҳамаи қисматҳои дег як хел ва баробар бошад. Ба болои биринҷ тақрибан 1 литр оби гарм рехта, оташи дегро баланд мекунанд. Ин ҳолат аз ҳама мушкилтар ва муҳимтар аст, зеро оби дег дар ҳама ҷо бояд як хел ҷӯшад. Пас аз он ки ҳама ҷойи дег як хел ҷӯшида, оби онро биринҷ мечаббад, оташи дегро паст мекунад ва биринҷро як маротиба аралаш карда, ҷӯшондани дегро давом медиҳанд. Барои он ки дар оташи паст ҳама ҷойи дег нағз ҷӯшад, ҳар ҷо-ҷо ҷойи онро бо қошуқи ҷӯбин ё чизи ба он монанд сӯроҳ мекунанд. Намаки ошро бори дигар санҷида, дар мавриди лозимӣ боз намак илова мекунанд. Вақте ки оби дег ҷӯшида тамош шуд, биринҷро дар мобайни дег ҷамъ карда, болои онро бо ягон зарф маҳкам мепӯшанд, ба тавре ки аз ягон ҷойи дег буги об берун набарояд. Ин корро «дам партофтан» ё «дам кардан» меноманд. Оташи дегро боз ҳам пасттар мекунанд, то ки тағи дег нагирад, яъне сӯхта сиёҳ нашавад. Дар ҳамин ҳол 20-25 дақиқа нигоҳ медоранд. Сарпӯши дегро гирифта, биринҷоро як маротиба тағу рӯ мекунад ва оши тайёршударо ба табақҳо мекашанд. Аввал ба табақ аз қисми болои биринҷ андохта, ба болои он зирбак мекашанд. Ба болои табақи ош гӯштро пора карда мегузоранд. Сирпиёзро пӯст канда, тоза мекунанд ва бо ош якҷоя мехӯранд. Ошро ҳамеша бо салат мехӯранд. Дар фаслҳои гарм онро аз пиёзу помидор ва бодиринги резакарда тайёр мекунанд. Дар зимистон салатро аз турбу лимӯ ва пиёзи резакарда тайёр мекунанд. Ҳамчунин помидору бодиринги шӯр дар ин фасл барои ош салати хуб аст. Тоҷикон маъмулан ошро бо даст, бе қошук мехӯранд.

Эзоҳ: Пухтани оши палов аз рӯи тарзи муайян хеле мушкил аст. Аввалан, тарзҳои гуногуни пухтани оши палов мавҷуданд. Масалан, дар баъзе ноҳияҳо аввалро ғуштро зирбонда, баъд пиёзро меандозанд. Дар ин маврид ранги ош сафедтоб меояд. Сониян, миқдори равғану об ба навъи биринҷ вобаста аст. Баъзе навъи биринҷҳо оббардор мешаванд, яъне обро бисёртар талаб мекунанд. Айнан ҳамин хел биринҷҳои ҳастанд, ки равғани бештарро талаб мекунанд. Ҳамчунин бояд гуфт, ки оши паловро бо равғани ғусфанд ҳам мепазанд. Барои ин дунбаро пора-пора карда, ба дег меандозанд ва то равғани он баромадан мезирбонанд. Қисми боқимондаи он «чаза» ном дорад. Онро бо пиёзу нон мехӯранд ё ба хамир илова карда нон мепазанд. Ба оши палов илова кардани нахӯд, зира ва сирпиёз аз рӯи хоҳиш аст, яъне оши паловро бе ин чизҳо пухтан низ мумкин аст.

Vocabulary:

тарз	<i>manner, way</i>	тар кардан	<i>to soak</i>
доғ кардан	<i>to heat furiously</i>	андохтан (андоз)	<i>to put, to pour</i>
дуд кардан	<i>to smoke</i>	сурх шудан	<i>to brown</i>
ҳангом	<i>time, at the time</i>	сиёҳ шудан	<i>to burn</i>
кофтан (қоб)	<i>to stir</i>	тағу рӯ кардан	<i>to stir up</i>
нимбирён /	<i>half-cooked</i>	пурра ғӯр шудан	<i>to be covered completely</i>
нимпухта			
ҳол, ҳолат	<i>state, condition</i>	часпидан (часп)	<i>to stick</i>
бутунӣ	<i>entirety</i>	пошидан (пош)	<i>to sprinkle</i>
боқимонда	<i>remaining</i>	қисмат	<i>part</i>
мушкил	<i>difficult</i>	ҷаббидан (ҷаб)	<i>to absorb</i>
аралаш кардан /	<i>to mix, to mix up</i>	давом додан	<i>to continue</i>
омехтан (омез)			
монанд	<i>like, similar</i>	сӯроҳ кардан	<i>to make holes</i>
илова кардан	<i>to add</i>	маҳкам пушидан	<i>to cover tightly</i>
буғи об	<i>steam</i>	яъне	<i>namely, that is</i>
кашидан (қаш)	<i>to serve</i>	якҷоя	<i>together</i>
эзоҳ	<i>explanatory note</i>	муайян	<i>certain, definite</i>
мавҷуд	<i>existence</i>	масалан	<i>for example</i>
миқдор	<i>quantity</i>	оббардор	<i>absorbent</i>
айнан	<i>exactly</i>	дунба /dumba/	<i>fat tail of sheep</i>

Translation of some expressions and idioms:

ба тарзи тунуку борик ва дароз-дароз
реза кардан
равғани доғкардашуда
пиёзи резакарда
ғушти ба андозаи 100-150-граммӣ пора
кардашуда
сабзии пешакӣ резакарда
андозаи об ба қадре аст, ки ...
нахӯди пешакӣ таршуда
ба қадри лозимӣ
ба ҷӯш омадан
дар ҳамин ҳол дегро камаш ним соат
нигоҳ доштан
аз пусти болояш тоза кардан
кам-кам тавре андохтан
як хел

to cut long and thin

oil heated to burn off any impurities
chopped onions
100-150 grams of chopped meat

carrots chopped in advance
the amount of water should be so that ...
pre-soaked chick-peas
as necessary
to come to the boil
to keep the pot like this for at least half an hour
to remove the skin
to add little-by-little
even, evenly

дар мавриди лозимӣ
оши тайёршуда
ба ... вобаста аст
ҳамчунин бояд гуфт, ки ...

if necessary
the cooked osh
depends on ...
it should be additionally stated that ...

САНЧИШ

QUIZ

1. Give answers to the following questions:

1. – Марҳамат, ба ин чо шинед. Чӣ мефармояд?
–
2. – Нӯшокии спиртӣ биёрам?
–
3. – Ресторани «Фароғат» дар кучост?
–
4. – Боз ягон фармоиш доред?
–
5. – Марк, ту чӣ хӯрдан меҳоҳӣ?
–
6. – Оби минералӣ доред?
–

7. – Шумо кадом хӯрокҳои миллии тоҷикиро медонед?
–
8. – Ба мо боз ду порс кабоб биёред.
–
9. – Бо мо ҳисобӣ кунед.
–
10. – Ту оши палов пухта метавонӣ?
–
11. – Як порс шӯрбо чанд пул аст?
–
12. – Хуш омадед, боз биёед.
–

2. Fill in the questions corresponding with the following answers:

1. – ... ?
– Хуб шудааст, ҳозир мебиёрам.
2. – ... ?
– Ҳамааш 7 сомонию 50 дирам мешавад.
3. – ... ?
– Дар хиёбони Рӯдакӣ.
4. – ... ?
– Оши палов, шӯрбо, манту, кабоб.
5. – ... ?
– Ҳа, албатта.
6. – ... ?
– Чойхона дар он тарафи роҳ.

7. – ... ?
– Боз як порс кабоб биёред.
8. – ... ?
– Не, ман намедонам.
9. – ... ?
– Дирӯз мо ба ошхона рафтем.
10. – ... ?
– Шарбати себ, Кока-кола, Пепси
11. – ... ?
– Арақи русӣ, шароб, виски.
12. – ... ?
– Дигар ҳеч чиз лозим нест.

3. Make up dialogues using the material in lesson thirteen and, if possible, role-play the situations with a language helper or other language partner.

Дарси 14

Lesson 14

Дар меҳмонхона

In the Hotel

ШАРҲ

COMMENTARY

There is little difference between hotels and the manner of their service in Tajikistan and in other countries. However, the quality of their service is not up to the standards of other countries. In recent years, Tajikistan's hotels have encountered several problems that will require some time before they are eliminated. The system for how to receive and treat guests is the same as it was in the Soviet era. For instance, in the time of the Soviet Union, Russian was used in all the republics. Consequently, even now in Tajikistan's hotels Russian is used most of the time on registration forms and when addressing guests. However, current demands mean that English is now also beginning to be used in the largest hotels.

Since service used to be in Russian, Tajiki words and special technical terms for receiving guests were not used. As far as is possible, the country is now trying to replace such Russian terms with Tajiki ones. You will possibly never hear hotel staff using certain of the words given in this lesson, for it is most likely that in the near future Tajiki will be used in the hotel trade. Nevertheless, since they are currently still part of spoken Tajiki, they are included here.

The statue of Sadriddin Aini (1878-1954) in front of the capital's "Hotel Dushanbe."

Aini is the most outstanding Tajik representative of the Jadid movement for school reform and general public "enlightenment."

Most of the large hotels in Tajikistan are state-owned. In recent years, small privately operated hotels have also begun springing up in large towns and cities. These kinds of hotel do not have restaurants, but the owners will often take orders for food.

Near airports and other places where there are lots of people, local residents also rent out their own homes as hostels or temporary accommodation. This kind of leasing of rooms and houses has become very widespread in recent years.

ЛУҒАТ

VOCABULARY

меҳмонхона	<i>hotel, guest-house</i>
шиноснома	<i>passport</i>
нишонӣ / суроға [адрес] ¹	<i>address</i>
ошёна	<i>floor</i>
телефон	<i>telephone</i>
директор	<i>director</i>
мудир	<i>manager</i>
дарбон	<i>porter</i>

шабонарӯз	<i>24-hour; day</i>
варақои зист	<i>registration form</i>
таърихи рӯз / сана	<i>date</i>
рақам	<i>number</i>
уток	<i>room</i>
пешхизмат, хизматгорзан	<i>maid, waitress</i>
навбатдори ошёна	<i>floor duty officer</i>
сартарош	<i>barber, hairdresser</i>

¹ Words shown in square brackets are Russian words used in colloquial Tajiki.

кабулгоҳ	<i>reception</i>	сартарошхона	<i>barber's, hairdresser's</i>
ресторан	<i>restaurant</i>	баромадгоҳ	<i>exit</i>
даромадгоҳ	<i>entrance</i>	лифт	<i>lift, elevator</i>
зинапоя	<i>staircase</i>	яхдон	<i>fridge</i>
телевизор	<i>television</i>	васлак [розетка]	<i>socket</i>
барқ [свет]	<i>electricity</i>	ҳочатхона, хало	<i>toilet</i>
калиди барқ	<i>light switch</i>	[туалет]	
[ванна] / ташноб	<i>bath</i>		
оби гарм	<i>hot water</i>	оби хунук	<i>cold water</i>
кат [каравот]	<i>bed</i>	руйчо	<i>sheet</i>
болишт	<i>pillow, cushion</i>	кампал [одеяло]	<i>blanket</i>
собун	<i>soap</i>	шампун	<i>shampoo</i>
истакон	<i>glass</i>	сачоқ	<i>napkin, serviette</i>
парда	<i>curtain</i>	ойина / оина	<i>mirror</i>
чевон	<i>cupboard, chest of drawers</i>	либосовезак	<i>wardrobe, coat-hanger</i>
пешакӣ чо	<i>to reserve, to make a reservation</i>	дам гирифтан,	<i>to rest</i>
гирифтан / [брон кардан]		истироҳат кардан	
пур кардан	<i>to fill, to fill in</i>	хобидан (хоб)	<i>to sleep</i>
имзо кардан/	<i>to sign</i>	бедор шудан	<i>to wake up (oneself)</i>
гузоштан		бедор кардан	<i>to wake up (someone else)</i>
куфл кардан	<i>to lock</i>	супурдан (супур / супор)	<i>to give</i>
пӯшидан (пӯш)	<i>to wear</i>	тамошо кардан	<i>to watch</i>
берун баромадан	<i>to go outside</i>	ичора гирифтан	<i>to rent, to hire</i>
ба ичора додан	<i>to lease, to rent out</i>		
гарм	<i>hot, warm</i>	хунук	<i>cold</i>
равшан	<i>light</i>	торик	<i>dark</i>
сахт	<i>hard</i>	мулоим / нарм	<i>soft</i>
тоза	<i>clean, fresh</i>	чиркин / ифлос	<i>dirty</i>
маъкул	<i>pleasant</i>	даркор / лозим	<i>necessary, needed</i>
кулай	<i>comfortable</i>	нокулай	<i>uncomfortable</i>
оддӣ	<i>simple, economy</i>	люкс	<i>luxury</i>
яккаса / якнафара	<i>single (room)</i>	дукаса / дунафара	<i>double (room)</i>
хусусӣ	<i>private</i>	шахсӣ	<i>private, personal</i>

СҶҲАТҲО**DIALOGUES****I.**

- Такси!
- Марҳамат шинед. Кучо барам?
- То меҳмонхонаи «Тоҷикистон», – чанд пул мешавад?
- Панҷ сомонӣ.
- Не, бисёр кимат гуфтед.
- Чанд пул медиҳед?
- Се сомонӣ медиҳам.
- Ақалан чор сомонӣ диҳед, охир бензин кимат аст.

- *Taxi!*
- *Get in. Where shall I take you?*
- *How much to Hotel Tajikistan?*
- *Five somoni.*
- *No, you ask for too much.*
- *How much will you give?*
- *Three somoni.*
- *At least give four somoni – petrol's expensive, you know.*

- Майлаш, розӣ.
- Шинед, рафтем.

2.

- Сипехрчон, намедонӣ дар Душанбе кадом меҳмонхонаҳои нағз ҳаст?
- Меҳмонхонаҳои беҳтарини Душанбе «Авесто», «Тоҷикистон» ва «Душанбе» мебошад.
- Меҳмонхонаи «Душанбе» дар кучост?
- Дар майдони Айнӣ.
- Ба он ҷо чӣ хел рафтан мумкин?
- Ба автобусҳои 3, 42 ё троллейбуси 1 савор шав, дар истоғои «Ватан» фуру. Баъд тахминан 100 метр рост рав, меҳмонхона дар тарафи дасти рост аст.
- Намедонӣ, нархи як утоқи яккаса барои як шабонарӯз чанд пул аст?
- Аниқ намедонам. Аммо ба фикрам аз 40 то 70 доллари амрикоӣ аст.

3.

- Салом алейкум!
- Салом алейкум, биёед, хуш омадед!
- Ман аз Фаронса омадам. Меҳонам се рӯз дар Душанбе меҳмон шавам.
- Бисёр хуб, номи Шумо чӣ?
- Номи ман Франсуа аст.
- Хеле мамнунам, ба Шумо утоқи яккаса лозим?
- Ҳа, яккаса.
- Утоқи оддӣ ё люкс?
- Агар мумкин бошад, люкс.
- Майлаш, дар ошӯнаи дуҷум утоқҳои люкси хуб дорем. Шумо шиноснома доред?
- Албатта.
- Марҳамат, ин варақаи зистро гиреду пур кунед...
- Бинед, пур кардам, дуруст аст?
- Ҳозир мебинам. Ҳа, хамааш дуруст аст. Ин ҷо имзо гузоред.
- Марҳамат.
- Ин калиди утоқи Шумо.
- Мебахшед, зинапоя ё лифт дар кучо?
- Рост он тарафтар равед, аз тарафи дасти чап лифт ҳаст, дар паҳлӯи лифт аз тарафи чап зинапоя ҳаст.
- Раҳмат.
- Ба Шумо истироҳати хуш орзу мекунам.

- OK. I agree.
- Have a seat; let's go.

- Sipehr, do you know which are good hotels in Dushanbe?
- The best hotels in Dushanbe are the "Avesto", "Tajikistan" and "Dushanbe."
- Where's hotel "Dushanbe"?
- In Aini square.
- How can I get there?
- Take bus number 3 or 42 or trolleybus number 1 and get off at the "Vatan" stop. Then walk straight on for about 100m and the hotel is on the right.
- Do you know how much it costs for a single room for one night?
- I'm not sure, but I think between 40 and 70 U.S. dollars.

- Hello.
- Hello – Come in – Welcome!
- I'm from France. I want to stay in Dushanbe for three days.
- Very good. What's your name?
- My name's Francois.
- Nice to meet you. Do you need a single room?
- Yes, a single.
- An economy or luxury room?
- If it's possible, a luxury one.
- OK. We have some good luxury rooms on the second floor. Have you got a passport?
- Of course.
- Please fill in this registration form.
- Here you are. I've finished. Is everything correct?
- I'll have a look. Yes, everything's in order. Just sign here.
- There you are.
- This is your room key.
- Excuse me, where are the stairs or the lift?
- Go farther down there – the lift is on your left, and the stairs are next to the lift, to the left.
- Thank you.
- I wish you a pleasant stay.

4.

- Мебахшед, телефони ман кор намекунад.
- Шумо дар кадом утоқ зиндагӣ мекунед?
- Дар утоқи 452.
- Ман ҳозир ба устои телефон мегӯям, телефони шуморо соз мекунад.
- Раҳмат, фақат агар мумкин бошад, тезтар биёяд.
- Хуб шудааст.

- *Excuse me, my phone doesn't work.*
- *Which room are you staying in?*
- *In room 452.*
- *I'll tell the telephone repairman right away to fix your phone.*
- *Thank you; only, if possible, have him come quickly.*
- *Of course.*

5.

- Мебахшед, ман мехоҳам либосамро дарзмол кунам.
- Бисёр хуб. Шумо метавонед худатон дарзмол кунед. Барои ин ба навбатдори ошёна мурочиат кунед, ӯ ба шумо дарзмол медиҳад. Ё метавонед фармоиш диҳед, барои ин либосҳоро ба хизматгорзан супоред.
- Раҳмат.

- *Excuse me, I'd like to iron my clothes.*
- *OK. You may iron them yourself – in which case, you should see the duty officer on your floor and she will give you an iron. Or else you can have it done – in which case, give the clothes to the maid.*
- *Thank you.*

6.

- Салом алейкум, навбатдори ошёна Шумо-мӣ?
- Ҳа, ман. Ягон гап доштед?
- Бале. Дар утоқи ман собун нест.
- Наход? Мебахшед, хизматгорзан шояд фаромӯш кардааст, ҳозир ба ӯ мегӯям, мебарад. Бори дигар мебахшед.
- Ҳеч гап не.

- *Hello, are you the duty officer for the floor?*
- *Yes, that's me. Do you need something?*
- *Yes. There's no soap in my room.*
- *Really? I'm sorry, the maid must have forgotten; I'll tell her right away to bring some. Apologies once again.*
- *That's OK.*

7.

- Мебахшед, агар мумкин бошад маро соати шаши саҳар бедор кунед.
- Хуб шудааст, Шумо дар кадом утоқ?
- Ошёнаи сеюм, утоқи 326.
- Бисёр нағз. Албатта бедор мекунам.
- Пешакӣ раҳмат ба Шумо.
- Саломат бошед.

- *Excuse me, if possible, could you wake me at six o'clock in the morning.*
- *That's fine. Which room are you in?*
- *Third floor, room 326.*
- *Very good. I'll be sure to wake you.*
- *Thanks in advance.*
- *You're welcome.*

8.

- Салом алейкум.
- Салом. Чӣ хизмат?
- Мебахшед, пурсидан мумкин?
- Марҳамат.
- Дар ин меҳмонхона ресторан ҳаст?
- Ҳа, албатта. Мо ду ресторан дорем: яке дар ошёнаи якум, дар тарафи чап, дар охири бино. Дигаре дар ошёнаи панҷум, дар тарафи рости бино.
- Он чо кай наҳор хӯрдан мумкин?

- *Hello.*
- *Hi. What can I do for you?*
- *Excuse me, can I ask a question?*
- *Certainly.*
- *Is there a restaurant in this hotel?*
- *Yes, of course. We have two restaurants: one is on the first floor, on the left, at the end of the building. The other is on the fifth floor, on the right.*
- *When is it open for breakfast?*

- Наҳор аз соати 8:00 то соати 9:30,
хӯроки пешин аз 12:00 то 13:30 ва
хӯроки шом аз 18:30 то 20:00.

- Ташаккур.
- Намеарзад.

- *Breakfast is between 8 and 9.30, lunch from
12 to 1.30, and dinner from 6.30 to 8.*

- *Thank you.*
- *Not at all.*

9.

- Мебахшед, пурсидан мумкин?
- Марҳамат.
- Дар ин меҳмонхона саргарошхона ҳаст?
- Ҳа, албатта. Дар ошёнаи якум, дар
тарафи рости баромадгоҳ.
- Раҳмати калон.
- Саломат бошед.

- *Excuse me, can I ask you something?*
- *Go ahead.*
- *Is there a hairdresser's in this hotel?*
- *Yes, of course. On the first floor, through
the right entrance.*
- *Thank you very much.*
- *You're welcome.*

10.

- Салом алейкум.
- Салом алейкум, марҳамат дароед.
- Мебахшед, кӣ охириин?
- Ман.
- Ман баъди Шумо.
- Майлаш, ин чо гузашта шинед.

- *Hello.*
- *Hello, come on in.*
- *Who's the last in line?*
- *I am.*
- *I'm after you, then.*
- *Fine, have a seat here.*

...
- Марҳамат, навбати кӣ?
- Навбати ман.
- Гузаред, ин чо шинед. Чӣ хизмат?

...
- *Who's next?*
- *It's my turn.*
- *Come have a seat here. What can I do for
you?*
- *I'd like my hair cut a little shorter.²*
- *OK. Do you want it all cut the same length?*

- Мӯйҳоямро камтар паст кунед.
- Хуб шудааст. Ҳама чояшро як хел паст
кунам?
- Ҳа.
- Мӯйҳоятонро шустан меҳоҳед?
- Не, лозим не.
- Ришатонро ҳам гирам?
- Не.

- *Yes.*
- *Do you want your hair washed?*
- *No thanks, that's not necessary.*
- *Shall I also cut your beard?*
- *No.*

...
- Марҳамат, кани як бинед. Чӣ хел?
- Бад не, фақат, ба фикрам, ин тарафаша
камтари дигар гиред.
- Хуб, майлаш ... Акнун чӣ хел?
- Мешавад. Ҳаққи хизмат чанд пул?
- Ду сомонӣ.
- Марҳамат. Раҳмат, усто.
- Саломат бошед. Боз биёед.

...
- *There you are, take a look. How is it?*
- *Not bad – only, I think you should take a
little more off this side.*
- *OK, fine ... Now how is it?*
- *That will do. How much for your services?*
- *Two somoni.*
- *There you are. Thank you.*
- *You're welcome. Come again.*

² Other useful responses include: “*Ақибаша камтар паст кунед*” (“Take a little off the back”); “*Пешаша камтар гиред. Ақибаша бисёртар гиред*” (“Just take a little off the top, but more from the back”); and “*Болои зӯшро нагиред*” (“Don't cut around the ears”).

Complex Sentences: Conjunctions.

In Tajiki there are two types of conjunctions: coordinate and subordinate; the former type correspond with what are known as *conjunctions* in English grammar, the latter type to a large extent with *relative pronouns*, although Tajiki does not actually have a relative pronoun. With respect to the role of conjunctions, complex sentences may also be separated into coordinate and subordinate (or relative) classes. This latter type, subordinate clauses, will be considered in later lessons.

There are three types of "coordinate" conjunctions: "copulative," "disjunctive," and "contrastive."

"Copulative" conjunctions

ва, -у, -ю	<i>and</i>	Ману падарам ба бозор рафтем ва мева харидем.	<i>My father <u>and</u> I went to the market <u>and</u> bought some fruit.</i>
ҳам ... ҳам	<i>both ... and</i>	Бародарам ҳам мехонад, ҳам кор мекунад.	<i>My brother is <u>both</u> studying <u>and</u> working.</i>
на ... на	<i>neither ... nor</i>	Ман на уро мешиносам, на падарашро.	<i>I don't know <u>either</u> him <u>or</u> his father.</i>
чи ... чи	<i>whether ... or, both ... and</i>	Ҳама уро мешиносанд ва хурмат мекунад, чи калону чи хурд.	<i>Everyone knows <u>and</u> respects him, <u>both</u> great <u>and</u> small.</i>
натанҳо ... балки	<i>not only ... but</i>	Ҷеймс натанҳо забони тоҷикиро медонад, балки озодона гап ҳам мезанад.	<i>James <u>not only</u> knows the Tajiki language, <u>but</u> also speaks it fluently.</i>

The conjunctions "ҳам ... ҳам", "на ... на", "чи ... чи" and "натанҳо ... балки" are called "*paired conjunctions*," for each pair is always used together as a whole unit. Note that when the conjunction "на ... на" is used, the verb is used in the affirmative form – *that is, a double negative would be incorrect*. If one verb is used for both clauses, it should only be used once, as part of the first clause. For instance:

Ман **на** хурук мепазам, **на** хонаро мерубам. *I neither cook nor sweep the house.*

Ман **на** ин корро мекунам, **на** онро. *I'm not going to do either this job or that one.*

Бародарам **ҳам** ба мағоза рафт, **ҳам** ба бозор. *My brother went to both the market and the shop.*

When using the paired conjunctions between sentences, a comma should be placed before the conjunction; however, a comma is never used before the conjunction *ва*.

"Disjunctive" conjunctions

There are three "disjunctive" conjunctions in Tajiki: *аммо*, *вале*, and *лекин*. In terms of both their meaning and their grammatical function, they are effectively synonyms of each other and can be interchanged freely.

Ман ба хонаи Худоёр рафтам, *аммо* *I went to Khudoyor's house, but he*
 ӯ дар хона набуд. *wasn't home.*

Мо забони тоҷикиро омӯхтан *We want to learn Tajiki, but don't have*
 мехоҳем, *вале* ҳоло имконият *the opportunity at the moment.*
 надорем.

Майлаш, ман туро мебахшам, *лекин* *OK, I forgive you, but don't do it*
 ту дигар ин корро такрор нақун. *again.*

The conjunctive suffix “-у” (“-ю”) is very frequently used as a “disjunctive” conjunction. In these situations, another “disjunctive” conjunction, following the conjunctive suffix, is often additionally used:

Ман ӯро дидаму нашинохтам. *I saw him but I didn't recognise him.*

– Ба бозор рафтию чаро гӯшт *– You went to the market...but why*
 нахаридя? *didn't buy any meat?!*

Шодмон бачаи нагзу *лекин* *Shodmon is a good boy, but I don't*
 намедонам, розӣ мешавад ё не. *know whether he would agree or not.*

In poetry, other forms of *вале* and *лекин* are also used, namely *валек* and *лек*.

“Contrastive” conjunctions

гоҳ ... гоҳ / гоҳо ... гоҳо	<i>sometimes</i> ... <i>sometimes</i>	Дилрабо хона надошт - гоҳ дар хонаи бародараш буду гоҳ дар хонаи хоҳараш.	<i>Dilrabo didn't have a house –</i> <i>sometimes she stayed with her</i> <i>brother, sometimes with her</i> <i>sister.</i>
хоҳ ... хоҳ ё ё ... ё	<i>either ... or</i> <i>or</i> <i>either ... or</i>	<i>Хоҳ</i> раӣ, <i>хоҳ</i> не, худат медонӣ. Ту забони англисиро медонӣ <i>ё</i> не? Ман ба Амрико <i>ё</i> ба воситаи Алмаато меравам, <i>ё</i> ба воситаи Маскав.	<i>Either you'll go or you won't,</i> <i>only you know.</i> <i>Do you know English or not?</i> <i>I'll go to America either via</i> <i>Almaty or via Moscow.</i>

“Fundamental” and “Causal” Verbs

“Fundamental” verbs express actions that are carried out for and by the subject. All the basic Tajiki verbs fall into this category: e.g. *хӯрдан*, *пӯшидан*, *пухтан*, *хондан*, *навиштан*, etc. “Causal” verbs express actions carried out on someone or something else other than the subject of the verb. They are formed by adding one of the suffixes “-ондан” or “-онидан” to the present tense verb stem: e.g. *хӯрондан*, *пӯшондан*, *пазондан*, *хонондан*, *нависондан*, etc.

Nominal compound verbs are transformed into “causal” verbs through the addition of the aforementioned suffixes to the present tense verb stem of the auxiliary verb: e.g. *имзо кардан* ⇨ *имзо кунондан*.

“Fundamental” verb		“Causal” verb	
хӯрдан	<i>to eat</i>	хӯрондан	<i>to feed</i>
нишастан	<i>to sit</i>	шинондан	<i>to ask to sit down / to plant</i>
пӯшидан	<i>to dress (oneself)</i>	пӯшондан	<i>to dress (someone else)</i>
хондан	<i>to study</i>	хонондан	<i>to give training</i>
таъмир кардан	<i>to repair</i>	таъмир кунондан	<i>to have repaired</i>

Compare the following examples:

Фаридун ба курсӣ <i>нишаст</i> .	<i>Faridun sat on a chair.</i>	Фаридун хоҳарчаашро ба курсӣ <i>шинонд</i> .	<i>Faridun sat his little sister on a chair.</i>
– Ту пойафзолатро худат <i>таъмир кардӣ?</i>	– <i>Did you repair your shoes yourself?</i>	– Ту пойафзолатро дар кучо <i>таъмир кунондӣ?</i>	– <i>Where did you have your shoes repaired?</i>
– Сурайё, либосатро <i>пӯш!</i>	– <i>Surayo, get dressed!</i>	– Сурайё, либоси хоҳарчаатро <i>пӯшон</i> . – Ҳозир <i>менӯшонам!</i>	– <i>Surayo, get your daughter dressed.</i> – <i>I'm dressing her!</i>

МАШҚҲО**EXERCISES****1. Construct sentences based on the following table:**

Example: Мехмонхонаи «Тоҷикистон» дар рӯбарӯи боғи марказӣ аст.

Мехмонхонаи	«Авесто»	дар назди	мағоза	аст.
	«Душанбе»	дар кучаи	Айнӣ	
	«Вахш»	дар рӯбарӯи	боғи марказӣ	
	«Тоҷикистон»	дар паҳлӯи	театр	
		дар ақиби	кинотеатр	
		дар пеши	сафорат	

2. Construct sentences based on the following tables:

Example: Ҳафтаи гузашта ман ба Маскав рафтам ва се рӯз дар мехмонхонаи «Россия» зиндагӣ кардам.

a.

Ҳафтаи гузашта	Ҳамид	ба	Лондон	рафт...
Бистуми июн	ман		Маскав	
Се ҳафта пеш	онҳо		Тошканд	
Моҳи гузашта	Далер		Париж	
Ду моҳ пеш	Лутфия		Ню-Йорк	
Бист рӯз пеш	мо		Дехлӣ	

b.

Се рӯз			«Россия»	
Як ҳафта			«Интер-Континентал»	
Бист рӯз	дар	мехмонхонаи	«Ўзбекистон»	зиндагӣ кард...
Чор шабонарӯз			«Ҳилтон»	
Даҳ рӯз			«Савой»	
Яку ним ҳафта			«Рома»	

3. Use the following verbs to form "causal" verbs and write a sentence using each of them:

Example: хӯрдан ⇒ хӯрондан ⇒ Ман ба додарам хӯрок хӯрондам.

хондан	нишастан	хобидан	афтидан	нӯшидан	пӯшидан	навиштан
--------	----------	---------	---------	---------	---------	----------

4. Make new sentences, based on those that follow, using the conjunction “*ё ... ё*”:

Example: Бародарам имрӯз меояд.

⇒ Бародарам ё имрӯз меояд, ё пагоҳ.

- Падарам фардо ба Қазоқистон меравад.
- Ман аз бозор ду кило себ мехарам.
- Онҳо баъди ду рӯз аз Лондон меоянд.
- Мо бояд як ҳавлӣ харем.
- Ту ба хона меравӣ.
- Ин мард бародари Акрам аст.
- Ҳомида дар донишгоҳ мехонад.

5. Make new sentences, based on those that follow, using the conjunction “*на ... на*”:

Example: Ман хӯрок намехӯрам ва об наменӯшам.

⇒ Ман на хӯрок мехӯрам, на об менӯшам.

- Ҳоким дар донишгоҳ мехонад ва дар ширкат кор мекунад.
- Онҳо ба Маскав ва Санкт-Петербург мераванд.
- Ман хоҳару бародар надорам.
- Мо Маҳина ва модарашро нашинохтем.
- Имсол баҳору тобистон борон наборид.

6. Answer the following questions:

- Меҳмонхонаи «Душанбе» дар кучост?
- Меҳмонхонаи «Тоҷикистон» чандошёна аст?
- Дар меҳмонхонаи «Авесто» ресторан ҳаст?
- Дар зодгоҳи Шумо кадом меҳмонхонаҳо ҳастанд?
- Оё Шумо калонтарин меҳмонхонаҳои Лондонро медонед?
- Шумо дар кадом меҳмонхонаҳои шаҳру кишварҳо будед?
- Меҳмонхона беҳтар аст ё хонаи худ?

7. Read the following text and express the same information in English:

Номи ман Ким Сан аст. Соли гузашта ман бо падару модарам ба Тоҷикистон омадем. Мо як моҳ дар меҳмонхонаи «Тоҷикистон» зиндагӣ кардем. Ин меҳмонхонаи калонтарини шаҳр аст. Меҳмонхонаи «Тоҷикистон» дар маркази шаҳр, дар рӯбарӯии боғи марказӣ ҷойгир аст. Аз меҳмонхона то фурушгоҳи марказӣ ё то бозори «Баракат» пиёда рафтан мумкин аст. Мо ҳар рӯз ё ба боғи марказӣ мерафтем, ё ба бозор. Аз бозор ҳамеша ҳам меваҳои тару тоза ва ҳам меваҳои хушк харидан мумкин аст. Мо ҳамчунин ба дигар шаҳрҳои Тоҷикистон - Нораку Қўрғонтеппа, Ҳисору Турсунзода рафтем. Сафари мо ба Тоҷикистон хеле хуб буд.

ХОНИШ

READING

Read the following text, retell it in Tajiki in your own words, and discuss the questions that follow:

Марги аблаҳона

Ду мард дар дӯзах бо ҳам вохӯрданд. Пас аз шинос шудан яке аз дигаре пурсид:

– Ту чӣ хел мурдӣ? Чаро ба дӯзах афтодӣ?

Якумӣ ҷавоб дод:

– Марги ман бисёр аблаҳона буд – ман аз хунукӣ мурдам.

– Ин ҳеҷ гап не, одамон аз хунуқӣ бисёр мемуранд, аммо марги ман дар ҳақиқат аблаҳона буд – ман аз шодӣ мурдам! – гуфт марди дигар.

– Шодимарг шудӣ? Ин чӣ хел шуд? – пурсид марди якум.

Марди дуюм ҷавоб дод:

– Эҳ, бародар, чӣ хел фаҳмонам? Ман як зиндагии хубе доштам: зани нозанин, фарзандони хуб, хонаи обод. Умуман, аз ҳеҷ чиз камӣ надохтам. Аммо рӯзе фикри сафар кардану ҷаҳон дидан ба сарам омад. Хостам ба кишварҳои дигар сафар кунам, одаму оламу бинам, каме истироҳат кунам. Раҳти сафар бастаму билет харидам ва ба Париж парвоз кардам. Аз фурудгоҳ бо такси ба яке аз меҳмонхонаҳои беҳтарин омадам. Гумон кардам, ки ҷаннати рӯи замин ҳамин ҷост: утоқҳои васеъро равшан, кату курсиҳои нарму мулоим, хӯроқҳои беҳтарин, хизматрасонии олии, муомилаи хуш ... Умуман бисёр аҷоиб ҷо будааст, Париж. Рӯзона дар кӯчаҳои зебои шаҳр сайругашт кардам. Шабона ба меҳмонхона баргаштам дар ресторан хӯроқи шом хӯрдм, каме телевизор тамошо кардам ва ... хобидам. Аммо як хоби бад дидам: хоб дидам, ки занам бо марди бегона айшу нӯш дорад! Хеле дар ғазаб шудам ва аз таъсири он ними шаб бедор шудам. Қарор додам, ки ба хона баргардам ва ҷазои зани бадкирдору марди бегонаро диҳам.

Пагоҳии рӯзи дигар ба фурудгоҳ омадам, ба як азобе билет ёфтам ва ба хона баргаштам.

Аз омадани ман зану фарзандонам ҳайрон шуданд. Аммо ман ҳатто ба саломии онҳо ҷавоб наодо, ба ҷустуҷӯи марди бегона сар кардам. Аввал ҳамаи хонаҳоро дидам, баъд дари ҷевонхоро кушода дидам, рӯи ҳавлӣ баромадаму анборро ҳам дидам, вале касеро пайдо накардам! Худамро маломат кардам, ки занам ин қадар инсонӣ хуб асту ман аз ӯ гумони бад кардам. Ҳам дар ҳиҷолат будаму ҳам аз хурсандӣ дар куртаам намегунҷидам. Худамро ба оғӯши зани зебоам партофтам. Дигар намедонам, чи шуд. Шояд аз шодӣ ҷон додам...

Марди якум пас аз шундани ин қисса афсӯс хӯрду гуфт:

– Бисёр марди нодон будай! Агар ҳамон вақт дари яхдонро ҳам мекушодӣ, на ту мемуравдӣ на ман!

Vocabulary:

марг	<i>death</i>	аблаҳона	<i>foolish, stupid</i>
дӯзах	<i>hell</i>	вохӯрдан (вохӯр)	<i>to meet up with</i>
мурдан (мур, мир)	<i>to die</i>	ба дӯзах афтодан	<i>to go to hell</i>
шодимарг	<i>a happy death</i>	нозанин	<i>beautiful</i>
обод	<i>cultivated, flourishing</i>	камӣ	<i>lack, shortage</i>
умуман	<i>in general, overall</i>	фикр ба сар омадан	<i>to think, to have an idea</i>
сафар кардан	<i>to travel</i>	каме	<i>a little</i>
раҳти сафар бастан	<i>to pack for the journey</i>	гумон кардан	<i>to think</i>
ҷаннат	<i>paradise</i>	хизматрасонӣ	<i>service</i>
оли	<i>supreme</i>	муомила	<i>treatment</i>
рӯзона	<i>by day, in the day</i>	бегона	<i>strange</i>
айшу нӯш	<i>revelry, orgy</i>	дар ғазаб шудан	<i>to become angry</i>
таъсир	<i>influence, effect</i>	қарор додан	<i>to decide</i>
ҷазо додан	<i>to punish</i>	бадкирдор	<i>malicious, wicked</i>
ба як азоб	<i>with some difficulty</i>	ҳатто	<i>even</i>
ҷустуҷӯ	<i>search</i>	пайдо кардан	<i>to find</i>
маломат кардан	<i>to blame, reproach</i>	инсон	<i>person</i>
гумони бад кардан	<i>to suspect</i>	дар ҳиҷолат будан	<i>to be ashamed</i>

гунчидан (гунч) *to contain*
оғуш *embrace*

қисса *story, tale*

партофтан (парто) *to throw*
чон додан *to die, "to give up
one's spirit"*
нодон *foolish*

Translation of some expressions and idioms:

Марги ман бисёр аблаҳона буд.

Ин ҳеч гап не.

Марги ман дар ҳақиқат аблаҳона буд.

Чӣ хел фаҳмонам?

Аз ҳеч чиз камӣ надоштам.

Фикри сафар кардану ҷаҳон дидан ба сарам омад.

Гумон кардам, ки ҷаннати рӯйи замин ҳамин ҷост.

Бисёр аҷоиб ҷо будааст.

Хеле дар ғазаб шудам.

Қарор додам, ки ба хона баргардам.

Ҷазои зани бадқирдору марди бегонаро диҳам.

Ба як азобе билет ёфтам.

Ба ҷустуҷӯи марди бегона сар кардам.

Аз хурсандӣ дар куртаам намегунчидам.

Худамро ба оғуши занам партофтам.

My death was very foolish.

This is nothing.

My death was really foolish.

How can I explain to you?

I lacked nothing.

It entered my head to go on a journey and see the world.

I thought paradise must be like that place.

It was a very amazing place.

I became furious.

I decided that I would return home.

I would punish my wicked wife and the strange man.

With some difficulty I obtained a ticket.

I set about looking for the strange man.

I couldn't contain myself out of happiness.

I threw myself into my wife's embrace.

Discuss the following:

1. Ба назаратон, марги кадом аз ин ду мард аблаҳонатар буд? Чаро?
2. Барои хонадории бовафо дар байни зану шавҳар чӣ лозим?

More useful vocabulary:

хонадорӣ *marriage*
бахил *envious, miserly*
бадбахтӣ *misfortune*
беадаб / дағал *impolite, rude*
нарам *gentle, kind*
муҳаббат *love, affection*

бовафо *faithful*
вафо *faithfulness, devotion*
тоқат *patience, endurance*
бетоқат *impatient*
мағрур *proud*
ғайбат кардан *to gossip*

САНЧИШ

1. Give answers to the following questions:

1. – Шумо чанд рӯз ин ҷо истодан мехоҳед?
– ...
2. – Нархи як шабонарӯз чанд пул аст?
– ...
3. – Меҳмонхонаи «Душанбе» дар кучост?
– ...

QUIZ

7. – Дар шаҳри Душанбе кадом меҳмонхонаҳо ҳастанд?
– ...
8. – Аз утоқи худ ба шаҳрҳои дигар занг задан мумкин?
– ...
9. – Мебахшед, телефони утоқи ман кор намекунад.
– ...

4. – Шумо дар кадом уток зиндагӣ мекунед?

–

5. – Мебахшед, ресторани меҳмонхона дар кучост?

–

6. – Шиносномаатонро ба ман нишон диҳед.

–

10. – Ба Шумо утоки чандкаса даркор?

–

11. – Агар мумкин бошад, маро соати 6 бедор кунед.

–

12. – Аз ин чо то фурудгоҳ чӣ хел рафтан мумкин?

–

2. Fill in the questions corresponding with the following answers:

1. – ... ?

– Бо автобуси як се истгоҳ равед.

2. – ... ?

– Сартарошхона дар ошёнаи якум аст.

3. – ... ?

– Барои як шабонарӯз 30 доллари амрикоӣ.

4. – ... ?

– Ба мо як утоки чоркаса даркор.

5. – ... ?

– Ба навбатдори ошёна мурочиат кунед.

6. – ... ?

– Марҳамат.

7. – ... ?

– Ман аз Покистон омадам.

8. – ... ?

– Наҳорӣ аз соати 8:00 то соати 10:00.

9. – ... ?

– Меҳмонхонаи калонтарини шаҳри Лондон «Ҳилтон» аст.

10. – ... ?

– Мо се рӯз ин чо истодан меҳоҷем.

11. – ... ?

– Мо ду ресторан дорем: яке дар ошёнаи 1, дигаре дар ошёнаи 3.

12. – ... ?

– Албатта, бедор мекунам.

3. Make up dialogues using the material in lesson fourteen and, if possible, role-play the situations with a language helper or other language partner.

4. Describe the biggest hotels in your native city, in Tajiki.

Дарси 15

Lesson 15

Идора – Телефон

At the Office – On the Telephone

ШАРҲ

COMMENTARY

To ask about someone's place of work, you can ask, "*Шумо дар кучо кор мекунад?*" (or, "*Ту дар кучо кор мекуни?*") To ask about someone's position or profession, you can ask one of the following questions: "*Ихтисоси Шумо (ту) чӣ?*", "*Шумо кӣ шуда кор мекунад?*" ("*Ту кӣ шуда кор мекуни?*"), or "*Вазифаи Шумо (ту) чӣ?*" In colloquial Tajiki, the word *корхона* is used to refer to any place of work – offices, organisations, and factories. However, more specific terms are also used. The word *идора* can mean the same as the English words "*office*," "*management*" and "*government*," depending on the context. In Soviet times, all jobs were conducted in Russian. Consequently, even now Russian words and phrases are used in many contexts in colloquial Tajiki.

Telephone numbers in Tajikistan usually have five or six digits and, when reading or telling someone a telephone number, the digits are read in pairs. For instance, if the telephone number were 243240, this would be read as "*бисту чор – сиву ду – чил.*" If the number were 22488, this would be read as "*ду – бисту чор – ҳаштоду ҳашт.*" If the number has seven digits, the first three digits are read together: e.g. 345-56-08 ("*сесаду чилу панҷ – панҷоҳу шаш – нол ҳашт*"). When numbers are written, a hyphen ("*тире*") is usually used to separate pairs: e.g. 24-32-40, 2-24-88.

Normally people answer the telephone with one of the words *лаббай*, *бале*, *ало*, or *алё*. If needing to confirm the location that has been reached, a question such as the following example is typical: "*Мебахшед, ин ҷо вазорат (сафорат / мактаб / ташикilot / корхона / ...) - мӣ?*" If you receive a call for a wrong number, you can respond, "*Мебахшед, Шумо хато кардед,*" "*Не, ин ҷо дигар ҷост,*" "*Шумо ба дигар ҷо афтодед*" etc.

If you phone somewhere for the first time, you should introduce yourself. For instance, "*Салом алейкум, ман Ҷон Смит,*" "*Салом алейкум, ба Шумо аз сафорати Амрико занг мезананд,*" "*Мебахшед, Шуморо аз вазорати корҳои хориҷа таъшиқи медиҳанд,*" etc. If you do not recognise someone who calls, you can ask, "*Мебахшед, кӣ мепурсад?*" "*Мебахшед, Шумо кӣ?*" "*Мебахшед, нашинохтам,*" etc. To find out whether a caller wants to leave a message, you can ask, "*Ягон чи расонам?*" "*Ягон гап гӯям?*" "*Ягон гап доштед?*" etc.

To ask if someone can come to the phone, an expression such as the following can be used: "*Мебахшед, Саид Шариповичро мумкин?*" "*Мумкин бошад, Нигинаро ҷег занед,*" "*Нуралӣ Шерализода ҳастанд-мӣ?*" etc. If the person asked for is not around, an answer such as the following is used "*Он қас нестанд,*" "*Он қас берун баромадагӣ,*" "*Он қас баъди панҷ дақиқа мешаванд,*" etc. When calling someone to the phone or connecting a caller to someone else, you can use expressions such as, "*Марҳамат, гап занед*" "*Як дақиқа*" "*Ҳозир пайваст мекунам (ҷег мезанам).*"

If you need the telephone number for an organisation, office or factory, you can phone 09 for directory enquiries; they will usually be able to provide the main telephone number or number for reception in the organisation you want.

Other cities and countries can be phoned in one of two ways: using a dialling code, or ordering a call. To order a call, you should dial 07 and give the name of the city and the phone number you want to connect to and also your own telephone number. Two kinds of

orders can be placed: normal (*оддӯ*) and urgent (*таъҷилӣ*). If you are unable to connect to a number, you can phone 05 to try to find out why not.

In all cities and regions of Tajikistan, there are four main emergency numbers:

01 – fire;

02 – police;

03 – medical;

04 – gas.

ЛУҒАТ**VOCABULARY**

идора	<i>office</i>	корхона	<i>office, workshop</i>
вазират	<i>ministry</i>	ташкилот	<i>organisation</i>
сафорат / сафоратхона	<i>embassy</i>	ташкилоти байналмилалӣ	<i>international organisation</i>
завод	<i>factory</i>	фабрика	<i>factory</i>
ширкат	<i>company</i>	муассиса	<i>enterprise</i>
донишгоҳ	<i>university</i>	пажӯҳишгоҳ	<i>institute</i>
Академияи илмҳо	<i>Academy of Sciences</i>	[институт] ¹	
вазир	<i>minister</i>	сафир	<i>ambassador</i>
раис [директор]	<i>boss (director)</i>	ҷонишин	<i>deputy director</i>
корманд	<i>employee</i>	мудир	<i>manager</i>
мудири шӯъба	<i>department manager</i>	мудири анбор	<i>warehouse manager</i>
мутахассис	<i>specialist</i>	муҳосиб	<i>accountant</i>
котиб (fem. котиба)	<i>secretary</i>	танзимгар	<i>program organiser, co-ordinator</i>
дарбон	<i>porter, gatekeeper</i>		
созишнома	<i>contract</i>	маош / моҳона	<i>salary, wages</i>
қабулгоҳ	<i>reception</i>	мудирият	<i>management</i>
коргузорӣ	<i>office work, administration</i>	шӯъбаи кадрҳо	<i>personnel department</i>
муҳосиба	<i>finance department</i>	утоқи корӣ	<i>workroom</i>
телефон	<i>telephone; phone call</i>	мизи корӣ	<i>work-bench</i>
телефони дохилӣ	<i>internal phone call</i>	телефони шаҳрӣ	<i>a call within a city</i>
телефони байналмилалӣ	<i>international call</i>	телефони байнишаҳрӣ	<i>a call between cities</i>
суурога дар интернет	<i>website</i>	алоқа	<i>communication</i>
компютер	<i>computer</i>	алоқаи электронӣ	<i>e-mail</i>
мақола	<i>article, essay</i>	мошинка	<i>typewriter</i>
мактуб / нома / хат	<i>letter</i>	матн	<i>text, context</i>
коғаз	<i>paper</i>	хатча	<i>note, memo</i>
мӯҳр	<i>stamp, seal</i>	лифофа [конверт]	<i>envelope</i>
ручка	<i>pen</i>	марка	<i>postage stamp</i>
фломастер	<i>felt-tip pen</i>	қалам	<i>pencil</i>
қайчӣ	<i>scissors</i>	хаткӯркунак	<i>eraser, rubber</i>
тақвим / солнома [календар]	<i>calendar</i>	сатили порӯб	<i>wastepaper basket</i>
барнома	<i>program</i>	корти шахсӣ [визитка]	<i>business card</i>
накша	<i>plan</i>	чадвал	<i>table, chart</i>
маҷлис	<i>meeting</i>	рӯйхат	<i>list</i>
рӯзнома	<i>newspaper</i>	мулоқот	<i>meeting, interview</i>
папка	<i>file, folder</i>	маҷалла	<i>magazine</i>
		файл	<i>computer file</i>

¹ Words shown in square brackets are Russian words used in colloquial Tajiki.

пурсидан (пурс)	<i>to ask</i>	хоиш кардан	<i>to want</i>
чавоб додан (дех)	<i>to answer; to give permission</i>	занг задан / телефон кардан	<i>to call by phone</i>
истифода кардан	<i>to use</i>	пайваст кардан	<i>to connect</i>
фиристодан (фирист) {бо почта}	<i>to send {by post}</i>	нусха гирифтан / нухабардорӣ кардан	<i>to copy</i>
хондан	<i>to read, study</i>	чоп кардан	<i>to print</i>
ислоҳ кардан	<i>to correct</i>	варақ задан	<i>to turn over {a page}</i>
имзо кардан / гузоштан	<i>to sign</i>	мӯҳр мондан / мӯҳр задан	<i>to stamp, seal</i>
ҷег задан	<i>to call, shout out to someone</i>	сар кардан / шурӯъ кардан	<i>to start, begin</i>
монда шудан / хаста шудан	<i>to become tired</i>	расондан (расон) / бурда додан	<i>to convey</i>
дам гирифтан	<i>to have a rest</i>	мулоқот кардан	<i>to meet</i>
вайрон шудан / кор накардан	<i>to not work {mechanically}</i>	супурдан (супур) / додан (дех)	<i>to give</i>
таъмир кардан	<i>to repair</i>	холӣ кардан	<i>to empty</i>
ҳисоб кардан	<i>to count</i>	такрор кардан	<i>to repeat</i>
ёфтан (ёб)	<i>to find</i>	хат навиштан	<i>to drop smb. a line</i>

СҶҲАТҶО

DIALOGUES

1.

- Салом, Аслам!
- Салом Алекс! Ту чӣ хел?
- Раҳмат, нағз. Ту чӣ?
- Бад не, мешавад. Алекс, ту дар кучо кор мекуни?
- Ман дар ташкилоти байналмилалӣ кор мекунам.
- Ту дар кадом вазифа кор мекуни?
- Ман мудирӣ ин ташкилот ҳастам.
- Идораи Шумо дар кучост?
- Дар кӯчаи Аинӣ, каме дуртар аз меҳмонхонаи «Душанбе».

- *Hi Aslam.*
- *Hi Alex. How are you?*
- *Good, thanks. And you?*
- *Not bad. Alex, where do you work?*
- *I work for an international organisation*
- *What's your job?*
- *I'm the manager of the organisation.*
- *Where's your office?*
- *In Aini Street, a little further down from Hotel "Dushanbe."*

2.

- Ту дар кучо кор мекуни?
- Ман дар идораи Бонки Ҷаҳонӣ кор мекунам.
- Дар кадом вазифа?
- Танзимгари барнома. Агар вақт ёбӣ, ба идораи ман биё.
- Идораи Шумо дар кучост?
- Дар маркази шаҳр, дар хиёбони Рӯдакӣ.
- Ту телефон дорӣ?
- Ҳа, албатта.
- Рақами телефонат чанд?

- *Where do you work?*
- *I work in the office of the World Bank.*
- *In which position?*
- *Program co-ordinator. If you have time, you should come to my office.*
- *Where is your office?*
- *In the centre of town, on Rudaki Street,*
- *Do you have a phone?*
- *Yes, of course.*
- *What's your phone number?*

– 21-30-22.

- Майлаш, агар вақт ёбам, занг мезанам.
- Хайр, то боздид.
- Хайр.

3.

- Салом, раис, даромадан мумкин?
- Марҳамат, дароед. Салом алейкум, марҳамат ин чо шинед.
- Ташаккур, раис. Ҷег зада будед?
- Ҳа, як масъала буд. Шумо Салимзодаро мешиносед?
- Кадом Салимзода?
- Мухаррири рӯзномаро.
- Ҳа, мешиносам.
- Чанд дақиқа пеш он кас ба ман телефон карданд. Хоҳиш карданд, ки як корманди мо ба наздашон равад.
- Бо кадом масъала?
- Инашро нагуфтанд. Шумо баъди нисфирузӣ ба назди ӯ равед. Баъд ба ман хабарашро мерасонед.
- Хуб шудааст. Рафта мумкин?
- Ҳа, марҳамат.

4.

- Ало.
- Салом, Фарисhta.
- Салом, дугонаҷон, ту чӣ хел?
- Раҳмат, нағз. Ту чӣ?
- Бад не, мешавад.
- Фарисhtaҷон, як чиз аз ту пурсам.
- Марҳамат.
- Ту ягон устои компютерро мешиносӣ?
- Чӣ буд, тинҷӣ?
- Компютерам вайрон шуд.
- Кучояш вайрон шуд?
- Худам намедонам. Монитораш нишон намедихад.
- Э-э, хайр ҳеҷ гап не дугонаҷон, ман як шиноси нағз дорам. Рафта таъмир мекунад.
- Кошкӣ. Фақат мумкин бошад, гӯ, тезтар биёяд.
- Албатта. Ман ба ӯ телефони туро медиҳам. Худат маслиҳат кун.
- Майлаш, дугона. Раҳмати калон.
- Ҳеҷ гап не. Хайр.
- Саломат бош.

– 21-30-22

- *OK, if I have time, I'll call.*
- *Bye. See you.*
- *Bye.*

– *Hi sir. Can I come in?*

– *Certainly, come in. Hello, please, sit here.*

– *Thank you, sir. You called?*

– *Yes, there's a problem. Do you know Salimzoda?*

– *Which Salimzoda?*

– *The editor of the newspaper.*

– *Yes, I know him.*

– *A few minutes ago, he phoned me. They want one of our staff to go see them.*

– *Concerning what problem?*

– *They didn't say. You should go see them this afternoon. Afterwards, bring me their news.*

– *Fine. Can I go?*

– *Yes, please do.*

– *Hello?*

– *Hi Farishta.*

– *Hi, friend. How are you?*

– *Fine thanks. And you?*

– *Not bad.*

– *Farishta, can I ask you something?*

– *Certainly.*

– *Do you know a computer expert?*

– *What's up? Is everything all right?*

– *My computer's not working.*

– *In what way isn't it working?*

– *I don't know. The monitor's not showing anything.*

– *Oh dear! Don't worry about it. I have a good friend. He'll come and fix it.*

– *I hope so! Tell him to come quickly if possible.*

– *Of course. I'll give him your telephone number. You can consult him yourself.*

– *OK. Thanks a lot.*

– *Don't mention it. Bye.*

– *Goodbye.*

5.

- Бале?
- Ҳамида² мумкин?
- Он кас нестанд.
- Кай мешаванд?
- Мумкин баъд аз 10-15 дақиқа. Ягон чӣ расонам?
- Не, ҳеч гап не. Худам дертар занг мезанам.

- Yes?
- Is Hamida there?
- No, she's not.
- When will she be?
- Maybe after 10 or 15 minutes. Can I take a message?
- No, that's OK. I'll phone back later.

6.

- Ало.
- Фарзона?
- Ҳа, ман.
- Мумкин бошад, як дақиқа ба назди ман дароед.
- Майлаш, ҳозир меравам.

- Hello?
- Farzona?
- Yes, this is me.
- Could you come see me for a moment?
- OK, I'm on my way.

7.

- Лаббай!
- Ин чо донишгоҳ-мӣ?
- Ҳа.
- Устод Аминзодаро мумкин?
- Он кас дар дарс. Ягон чӣ расонам?
- Бемалол бошад, гӯед, ки дӯсташон Саъдӣ Аюбӣ занг зад, ба ман телефон кунанд.
- Албатта мерасонам. Мебахшед он кас телефони Шуморо медонанд?
- Ҳа, медонанд. Хайр, ташаккур.
- Хайр.

- Hello.
- Is this the univeristy?
- Yes.
- Can I talk to Professor Aminzoda?
- He's in a lesson. Can I take a message?
- No worries. Just tell him that his friend Sa'di Ayubi called and that he should call me.
- I'll for sure tell him. Sorry, does he know your number?
- Yes, he knows it. Bye, thanks.
- Bye.

8.

- Ало.
- Салом, Алишер!
- Салом, Дамир!
- Алишер, ту рақами телефони Назираро медонӣ?
- Ҳа, навис: 20-45-36.
- Мебахшӣ, як бори дигар такрор кун.
- 20-45-36.
- Раҳмат, чӯра.
- Ҳеч гап не.

- Hello.
- Hi Alisher.
- Hi Damir.
- Alisher, do you know Nazira's phone number?
- Yes, write it down: it's 20-45-36.
- Sorry, can you say it again?
- 20-45-36.
- Thanks.
- Don't mention it.

9.

- Ало.
- Салом алейкум! Ту писари Зиё-мӣ?
- Ҳа.
- Дадаг дар хона?
- Не, он кас корба.
- Телефони чойи кори дадата медонӣ?

- Hello.
- Hello. Are you Ziy'o's son?
- Yes.
- Is your father at home?
- No, he's at work.
- Do you know your father's work number?

² “-я” is the spoken form of the suffix “-ро”.

- Не, намедонам.
- Агар дадат биёянд, гӯ, ки ба Наим телефон кунанд.
- Хуб шудааст.
- Аз ёдат набарояд.
- Не, албатта мерасонам.

10.

- Лаббай?
- Ин чо сафорат?
- Ҳа. Ба Шумо кӣ даркор?
- Сайид Ғулом Ашӯр ҳастанд-мӣ?
- Ҳозир он кас дар назди сафир. Кӣ мепурсад?
- Ман Носиров, аз вазорати фарҳанг.
- Ягон гап расонам?
- Не, лозим не. Ман худам боз телефон мекунам.
- Хуб, майлаш.
- Хайр.

11.

- Ёр Собирович, даромадан мумкин?
- Ҳа, марҳамат.
- Ҳозир аз вазорат телефон карданд. Соати даҳ маҷлис мешудааст. Шуморо даъват карданд.
- Майлаш, меравам.
- Баромадан мумкин?
- Ҳа, албатта.

12.

- Лаббай?
- Салом, Маҳбуба!
- Ҳа, Мавзуна, туй? Чи хел ту, нагзӣ, созӣ?
- Мешад, худат чи хел?
- Бад не, раҳмат. Чӣ хабарҳои нав?
- Медонӣ чӣ, дугонаҷон, пагоҳ ҳамсинфонамон дар боғи марказӣ чамъ мешаванд, аз ман хоҳиш карданд, ки туро хабар кунам.
- Пагоҳ? Охир ман пагоҳ бояд дар идора бошам...
- Хайр, ҳеч гап не, ҷавоб гир.
- Ростӣ гап, намедонам, шеф³ ҷавоб медиҳад⁴ ё не. Пагоҳ соати чанд чамъ мешавед?
- Соати 12.

- *No, I don't.*
- *If your father comes, tell him to call Naim.*

- *OK.*
- *Don't forget!*
- *No, I'll be sure to tell him.*

- *Yes?*
- *Is this the embassy?*
- *Yes. Who do you need to speak to?*
- *Is Sayid Ghulom Ashür there?*
- *He's with the ambassador right now. Who's calling?*
- *I'm Nosirov from the Ministry of Culture.*
- *Can I take a message?*
- *No, it's not necessary. I'll phone back.*

- *OK.*
- *Bye.*

- *Yor Sobirovich, can I come in?*
- *Yes, please do.*
- *The ministry has just called. There's going to be a meeting at ten o'clock. They've invited you.*
- *OK, I'll go.*
- *Can I leave?*
- *Yes, of course.*

- *Yes?*
- *Hi Mahbuba.*
- *Yes, Mavzuna, is it you? How are you? Are you well?*
- *I'm all right. What about yourself?*
- *Not bad, thanks. What's new?*
- *You know what, my friend? Our classmates are getting together tomorrow in the central park and they wanted me to let you know.*
- *Tomorrow? You know, I have to be in the office tomorrow...*
- *Hey, no worries, ask for time off.*
- *I not sure whether my boss will let me have time off or not. What time are you meeting tomorrow?*
- *Twelve o'clock.*

³ *Шеф* is the Russian form of the English word "chief," used in colloquial Tajiki to mean "boss."

- Соати 12 вақти истироҳати нисфирӯзи мо аст, ман соати 12 ҳамон чо мешавам. Ман кӯшиш мекунам, ки ҷавоб гирам, агар шеф ҷавоб диҳад, тамоми рӯз бо шумо мемонам, агар ҷавоб надиҳад, зуд ба кор бармегардам.
- Хайр, дугона, як бало куну⁵ албатта ҷавоб гир, хуб?
- Майлаш, хайр.
- Хайр.
- *Twelve o'clock is our midday break; I'll be there at 12. I'll try to get time off; if my boss lets me, I'll stay with you the whole day; if not, I'll have to return to work quickly.*
- *OK, girl. Find a way and get the time off, all right?*
- *OK, bye.*
- *Bye.*

ГРАММАТИКА

GRAMMAR

Exclamations and Words of Emotion

In Tajiki, as in other languages, there are special words used in various emotive situations, for instance to show joy, sorrow, grief, surprise, fear, pain, agreement, etc. Most of them have equivalents in English. Some of the most important are shown in the following pages, with examples.

Words expressing surprise

ачаб (ачабо) наход эх, эхе, эҳа ⁶	Ачаб гапҳое мезанӣ! Наход у омада бошад! Эҳе, аллакай калон шудӣ-ку!	<i>That's <u>incredible</u>, what you say!</i> <i>Has he <u>really</u> come?</i> <i><u>Ah</u>, you've already grown so tall!</i>
--	--	--

Words expressing joy

чӣ хел нағз! бай-бай! баҳ-бах! хайрият! офарин! аҳсан!	Чӣ хел нағз, ки омадӣ! Бай-бай, чӣ хел бомаза! Хайрият, ки ту ро дидам. Офарин, писарам, кори хуб кардӣ!	<i><u>How nice</u> that he's come!</i> <i><u>Umm</u>, how tasty!</i> <i><u>How fortunate</u> that I saw you.</i> <i><u>Well done</u>, my son, you did a good job!</i>
---	---	--

Words expressing disagreement or regret

афсӯс; афсӯс, ки мутаассифона сад афсӯс оббо	Афсӯс, ки бародарамро надидам. Мутаассифона, имрӯз ҳаво абрнок аст. Сад афсӯс, ки зиндагӣ даргузар аст. Оббо, кори нағз нашуд.	<i><u>It's unfortunate</u> that I didn't see my brother.</i> <i><u>Unfortunately</u>, it's cloudy today.</i> <i><u>It's most unfortunate</u>, that life comes to an end.</i> <i><u>Well now</u>, that wasn't very well done.</i>
---	---	---

⁴ *Ҷавоб гирифтани* and *ҷавоб додан* mean "to ask for permission" and "to give permission" and are very commonly used.

⁵ *Як бало кардан* means *як илоҷе кардан*, or "to find a way out."

⁶ The words *эх*, *эҳа* and *эҳе* can be used to express various feelings: joy, grief and other emotions, as well as surprise.

Words expressing desire or hope

кош, кошкӣ	Кошкӣ ҳаво нағз мешуд, ба бог мерафтем.	<u>Would that</u> the weather were nice, we could go in the garden.
Худо хоҳад	Худо хоҳад, соли дигар писарамро хонадор мекунам.	<u>Lord willing</u> , next year I will marry off my son.
иншоллоҳ	Иншоллоҳ, зиндагӣ хуб мешавад.	<u>Lord willing</u> , life will improve.
насиб бошад	Насиб бошад, боз якдигарро мебинем.	<u>If fortune shines on us</u> , we'll see each other again.

Words expressing disgust and disagreement

туф, тфу	Тфу! Ин сағи девона аз кучо пайдо шуд?	<u>Uh!</u> Where did this mad dog come from?
хайф	Хайфи ту, ки хурмати калонсолонро намедонӣ.	<u>Shame on you</u> that you don't respect your elders.

Words expressing pain and suffering

вой (э вой, э вое)	Вой сарам дард мекунад.	<u>Ow</u> , does my head hurt!
воҳ (эй воҳ), во	Воҳ, дастамро шикастӣ!	<u>Ow</u> , you've broken my arm!

Words expressing contentment

албатта	Албатта, пагоҳ меоям.	<u>Of course</u> I'll come tomorrow.
майлаш	Майлаш, ту имрӯз рав, ман пагоҳ меравам.	<u>OK</u> , you go today, and I'll go tomorrow.
бо чону дил	Гуфтаи шуморо бо чону дил иҷро мекунам.	I will carry out what you say with <u>pleasure</u> ⁷ .
хуб (шудаст)	Хуб, ҳозир меорам.	<u>Fine</u> , I'll bring it right away.

Like these, there are a certain number of words that are used for exclamation or for pointing out something. The most common word of exclamation is *эй* (э):

– *Эй* бача, ин чо биё!

– Hey boy, come here!

– *Эй!* Ту чи кор карда истодаӣ?

– Hey! What are you doing?

The main words used for pointing out something are *ма*, *мана*, *ана*, and “*ҳо ана*”:

Ана дар ҳамин чо ман дирӯз

There, it was here that I saw Rasul yesterday.

Расулро дидам.

Ма, ин пула гиру ду кило себ биёр.

Here, take this money and give me two kilos of apples.

Мана, хонаи мо.

Here, this is our house.

Ҳо ана вай кастума як бор нишон диҳед.

Here, show me that suit.

In colloquial Tajiki there are lots more words used to express various feelings. Understanding their meaning from the way they are used and the speaker's intonation is not difficult. Therefore no more is said about them here.

МАШҚҶО

EXERCISES

1. Transform the verbs, as shown in the example:

Example: *Мартин дар ташиклоти байналмилалӣ кор мекунад.*

⇒ *Мартин дар ташиклоти байналмилалӣ кор кард.*

⇒ *Мартин дар ташиклоти байналмилалӣ кор мекард.*

⇒ *Мартин дар ташиклоти байналмилалӣ кор карда буд.*

⇒ *Мартин дар ташиклоти байналмилалӣ кор карда истодааст.*

⇒ *Мартин дар ташиклоти байналмилалӣ кор хоҳад кард.*

⇒ *Мартин дар ташиклоти байналмилалӣ кор кардааст.*

- Модарам хӯрок пухта истодааст.
- Ман аз мағоза китоб харидам.
- Онҳо аз Туркия омада буданд.
- Мудири мехмонхона бо як марди хоричӣ сӯхбат мекард.
- Мо ба хонаи дӯстамон рафтем.
- Писарам дар донишгоҳ таҳсил мекунад.
- Шумо чӣ кор мекунад?
- Силвия ва Лучия дар Италия зиндагӣ мекунанд.

2. Complete the following sentences, using appropriate exclamations of joy in the spaces (...):

Example: ... *имрӯз ҳаво нағз!*

⇒ *Чӣ хел имрӯз ҳаво нағз!*

- ..., имрӯз падарам омад.
- ..., Синочон, бисёр нағз хондӣ!
- ..., ана ин оши палов!
- ..., ки туро дидам!
- ..., ки ҳаво гарм шуд.

3. Complete the following sentences, using appropriate exclamations of surprise in the spaces (...):

Example: ... *ҳавое! Дар моҳи июл борон меборад!*

⇒ *Аҷаб ҳавое! Дар моҳи июл борон меборад!*

- ... ту бовар кунӣ, ки ман ин корро кардаам?
- ...! Шумо кай ба Лондон рафта омадед?
- ... замоне шуд, ҳеч кас ба каси дигар бовар намекунад.
- ..., ту кай забони англисиро ёд гирифтӣ?

4. Complete the following sentences, using appropriate exclamations of disagreement and regret in the spaces (...):

Example: ... , *ки ба Маскав рафта натавонистам.*

⇒ *Сад афсӯс, ки ба Маскав рафта натавонистам.*

- ..., ман пагоҳ вақт надорам.
- ..., ки ман то ҳол забони тоҷикиро хуб намедонам.
- ..., агар имрӯз имконият медоштам, ба хонаи дӯстам мерафтам.
- ..., ӯ то ҳол наомадааст.

5. Complete the following sentences, using appropriate exclamations of contentment in the spaces (...):

Example: – *Шумо пагоҳ ба Хучанд меравед?* – ... , *меравам.*

⇒ – *Шумо пагоҳ ба Хучанд меравед?* – *Албатта, меравам.*

- Мумкин бо телефони шумо занг занам? – ... , марҳамат.
- Ҷон, Шумо метавонед ба ман кӯмак кунед? – ... !
- ..., ман хӯрок мепазам, лекин ту аз бозор помидору картошка биёр!
- Нозигулҷон, хонахоро рӯб! – ... , модарҷон!

6. Complete the following sentences, using appropriate exclamations of desire and hope in the spaces (...):

Example: ... ман ҳам дар ягон ташкилоти байналмилалӣ кор мекардам, ба кишварҳои гуногун сафар мекардам.

⇒ Қошқӣ ман ҳам дар ягон ташкилоти байналмилалӣ кор мекардам, ба кишварҳои гуногун сафар мекардам.

- ..., ҳафтаи оянда бо Мартин ба Австралия меравам.
- ... тезтар баҳор мешуд, ба сайри кӯҳ мерафтем.
- ..., писари Юсуф пагоҳ аз Амрико меояд.
- ..., Тоҷикистон кишвари ободу зебо мешавад.

7. Complete the following sentences, using appropriate exclamations for pointing something out in the spaces (...):

Example: – Азизҷон, ту дар кучо? – ... ман дар ин ҷо.

⇒ – Азизҷон, ту дар кучо? – Мана ман дар ин ҷо.

- Хонаи Шумо дар кучо? – ... , дар он ҷо.
- Исмоилҷон, як дақиқа қаламатро деҳ. – ... , гир.
- Китобатро дар кучо мондӣ? – ... , ин ҷо.
- ... ин кас ҳамкори мо.
- ... вай дарахтро мебинӣ? ... ҳамон дарахтро ман худам шинонда будам.

8. Complete the following sentences, using the appropriate form of the verb “занг задан” in the spaces (...):

Example: Дирӯз ман ба бародарам

⇒ Дирӯз ман ба бародарам занг задам.

- Ту кай метавонӣ ба ман ... ?
- Мебахшед, он кас нестанд, пас аз 10–15 дақиқа
- Ҳафтаи гузашта ман ба ту ... , вале ту дар хона набудӣ.
- Ширин гуфт, ки пагоҳ Шахло ба ту
- Мо хостем, ки ба Шумо ... , вале натавонистем.
- Вакте ки дар Сан-Франсиско зиндагӣ мекардам, ҳар ҳафта ба падару модарам
- Писарам, ба амакат ... пурс, ки фардо ба хонаи мо омада метавонад, ё не.

9. Answer the following questions, using one of the words “албатта,” “майлаш,” “мутаассифона,” or “афсӯс, ки,” as appropriate:

Example: – Шумо пагоҳ соати 10 ба ман занг зада метавонед?

⇒ – Афсӯс, ки не. Пагоҳ соати 10 ман мулоқот дорам.

- Шумо сафири Амрико мешиносед?
- Биёед, фардо ба боғи марказӣ меравем!
- Шумо рақами телефони Шералиро медонед?
- Чаро дирӯз Шумо ба хонаи мо наомадед?
- Намедонед, меҳмонхонаи «Душанбе» дар кучост?
- Шумо забони тоҷикиро медонед?

10. Read the following text and express the same information in English:

Номи ман Роберто аст. Ман 32-солаам. Ман соли 1968 дар шаҳри Рим таваллуд шудаам. Номи падарам Леонардо ва номи модарам Лючия аст. Ман як бародар ва ду хоҳар дорам. Онҳо ҳамроҳи падару модарам дар Италия зиндагӣ мекунам. Ман соли 1990 Донишгоҳи Римро хатм кардам. Иختисоси ман ҳуқуқшиноси байналмилалӣ аст. Аз соли 1994 дар ташкилотҳои гуногуни байналмилалӣ кор мекунам. Чор соли охир дар шаҳри Женева кор кардам. Соли гузашта ман ба Тоҷикистон, ба шаҳри

Душанбе омадам. Ҳоло дар Созмони амният ва ҳамкорӣ дар Аврупо (САҲА)⁸ кор мекунам. Дар идораи мо 7 нафар мутахассисони хориҷӣ ва 15 нафар мутахассисони маҳаллӣ⁹ кор мекунанд. Идораи мо дар шаҳрҳои дигари Тоҷикистон низ шӯъбаҳои худро дорад.

Ман бисёр дӯстони тоҷик дорам. Яке аз онҳо¹⁰ Шермуҳаммад аст. Шермуҳаммад Донишгоҳи омӯзгориро¹¹ хатм кардааст. Ӯ тарҷумони мо аст ва забони англисиро хуб медонад.

Ман ҳоло забони тоҷикӣ меомӯзам. Худо хоҳад, пас аз 3-4 моҳ тоҷикиро ёд мегирам. Албатта, барои ин бисёр кӯшиш кардан лозим аст.

11. Read the proverbs below. Memorise any that you might be able to use in conversation:
Роҳат аз меҳнат аст. *Pleasure comes from work.*

Аз ту ҳаракат, аз Худо баракат.

It's for you to act, and God to bless.

Саросема як корро ду бор мекунад.

Haste does a job twice.

ХОНИШ

READING

Read the following text, retell it in Tajiki in your own words, and discuss the question that follows:

Телефон

Духтури чавоне пас аз хатми донишгоҳи тиббӣ беморхонаи хурди хусусӣ таъсис дод. Таҷҳизоти тиббӣ ҳарид, беморхонаро барои қабули беморон тайёр кард. Рӯзе ба утоқи корӣ омаду ба ёрдамчиҳои худ гуфт:

– Агар беморе ояд, лозим нест, ки зуд ба назди ман дарояд. Ӯро чанд муддат дар утоқи интизоршавӣ нигоҳдор ва баъд ба назди ман даъват кун, то фикр кунанд, ки ман ҳамеша серкорам.

Духтур ба хондани рӯзнома машғул шуд. Дар утоқи корӣ нав телефон гузошта буданд, вале ҳанӯз сими он пайваст набуд ва кор намекард. Баъди чанде ёрдамчӣ ба у тоқ даромаду гуфт:

– Як бемори мард омадааст ва мунтазири шумост.

Духтур гуфт:

– Бисёр хуб, ба вай гӯ, ки баъди се-чор дақиқа ба назди ман дарояд.

Вақте ки мард ба назди духтур даромад, ӯ бо телефон гуфтугӯ мекард. Духтур ба бемор бо сар ишора кард, ки ба курсӣ шинад. Худаш ба сӯҳбат идома дода гуфт:

– Гуфтед, ки ҳоли бемор хеле беҳтар шуд? Бисёр хуб. Имрӯзу фардо ҳам доруҳоро аз рӯйи гуфтаҳои ман ҳуронед ва фардо аз ҳоли ӯ боз ба ман хабар диҳед... Ташаккур, ташаккур, ба беморон хизмат кардан вазифаи мост, мо ҳамеша тайёрем...

Сипас, гӯшаки телефонро ба ҷои худ гузошту ба мард рӯ оварда гуфт:

– Чӣ хизмат?

Он мард гуфт:

– Ман корманди идораи телефонам, омадам, ки сими телефони Шуморо пайваст кунам.

Духтур замин накафид, ки дарояд.

⁸ That is, the Organisation for Security and Cooperation in Europe (OSCE).

⁹ Маҳаллӣ means "native."

¹⁰ "Яке аз онҳо" means "one of them."

¹¹ "Донишгоҳи омӯзгорӣ" means "Pedagogical University."

Vocabulary:

донишгоҳи тиббӣ	<i>medical university</i>	беморхонаи хусусӣ	<i>private hospital</i>
таъсис додан	<i>to found</i>	таҷҳизот	<i>equipment</i>
ёрдамчӣ	<i>assistant</i>	бемор	<i>patient, sick person</i>
серкор	<i>busy</i>	нав	<i>just, just now</i>
сим	<i>wire</i>	пайваст будан	<i>to connect</i>
мунтазир будан	<i>to wait</i>	гуфтугӯ кардан	<i>to talk</i>
идома додан	<i>to continue</i>	дору	<i>medicine</i>
гӯшак	<i>receiver</i>	рӯ овардан	<i>to face</i>

Translation of some expressions and idioms:

Беморхонаро барои қабули меҳмонон тайёр кард.

Лозим нест, ки зуд ба назди ман дарояд.

Дар утоқи мунтазиршавӣ нигоҳ дор.
Фикр кунанд, ки ман ҳамеша серкорам.
Бо сар ишора кард, ки ба курсӣ шинад.

Аз рӯи гуфтаҳои ман
Аз ҳоли ӯ ба ман хабар диҳед.
Ба беморон хизмат кардан вазифаи мост.
Ба мард рӯ оварда гуфт: – Чӣ хизмат?

Духтур замин накафид, ки дарояд.

Discuss the following:

Духтур дар охири ин ҳикоят худро чӣ хел ҳис кард? Оё Шумо ягон вақт худро ҳамин хел ҳис кардаед?

More useful vocabulary:

ҳис кардан	<i>to feel</i>	ҳиҷолат кашидан /	<i>to be embarrassed; to</i>
мурод	<i>desire, intention</i>	шарм доштан	<i>be ashamed</i>

САНЦИШ**1. Give answers to the following questions:**

1. – Идораи Шумо дар кучост?
– ...
2. – Ихтисоси Хоҷа чӣ?
– ...
3. – Шумо тарҷумон доред?
– ...
4. – Номи муҳосиби шумо чӣ?
– ...
5. – Он кас нестанд. Ягон чӣ расонам?
– ...
6. – Рақами телефони Умар чанд аст?
– ...

QUIZ

7. – Раиси шумо кӣ?
– ...
8. – Бародарат дар кучо кор мекунад?
– ...
9. – Ало, ин чо сафорат?
– ...
10. – Даромадан мумкин?
– ...
11. – Кай мешаванд?
– ...
12. – Як бори дигар такрор кунед?
– ...

2. Fill in the questions corresponding with the following answers:

1. – ... ?
– 21-37-69.	7. – ... ?
– Кори мо соати 5 тамом мешавад.
2. – ... ?
– Не, мутаассифона, мо телефон надорем.	8. – ... ?
– Он кас ба вазорат, ба маҷлис рафтанд.
3. – ... ?
– Пас аз 10-15 дақиқа занг занед.	9. – ... ?
– Идораи мо дар кӯчаи Айнӣ аст.
4. – ... ?
– Як дақиқа.	10. – ... ?
– Падарам ронанда аст.
5. – ... ?
– Котибаи мо Замира аст.	11. – ... ?
– Ҳа, медонам. Навис: 24-47-03.
6. – ... ?
– Мебахшед, Шумо хато кардед.	12. – ... ?
– Не, он кас нестанд.
3. *Make up dialogues using the material in lesson fifteen and, if possible, role-play the situations with a language helper or other language partner.*
4. *Write a description about yourself similar to that in exercise 10.*

Дарси 16

Lesson 16

Вақти холӣ – Дар меҳмонӣ

Free Time – Visiting as a Guest

ШАРҲ

COMMENTARY

Where Tajiks spend their free time depends to a large extent on their age. For the most part, the elderly meet together in their local neighbourhood *чойхона* (tea-houses) to chat about different subjects. For women, it is common to visit one another's houses, without being specifically invited, or to sit chatting in their *ҳавлӣ* (courtyards). Young people spend their free time at sports grounds and recreational areas or else keep busy with their favourite hobbies, according to their interests and desires. Children commonly play a variety of games in courtyards and school playgrounds.

At the weekend, some people from the city go to the countryside to rest beside the river or in the hills. Varzob valley, to the north of Dushanbe, is one of the most well-known and popular of such locations and there are many resting places along the Varzob river. Along the first stretch of the road leading out of the capital, there are also a lot of *ошхона* and restaurants. Inside the city, the main resting places are the Central Park (*Боғи марказии шаҳр*), Komsomol Lake (*Кӯли Комсомол*), the People's Friendship Park (*Боғи Дӯстии халқҳо*), Aini Park (*Боғи Айни*), and the Botanical Gardens (*Боғи ботаникӣ*). In the evenings and at weekends, young people and families relax in these places. Inside these parks, there are many places selling kebabs, *osh*, and other such food.

In addition, in residential areas and along the main streets in cities, there are also squares where people walk. People also sit around in groups in courtyards outside apartment buildings, many of them playing either chess (*шоҳмат*) or "nards" (*нард*), a simplified version of backgammon. These are two of the oldest national Tajiki games. Others play dominoes, cards or bingo. For school children there are special houses where they can do various crafts, such as painting, sewing, singing, and dancing.

For visitors to the city, there are historical places, museums, and theatres where they can learn about the life of the Tajiks and their crafts. The largest museum in Dushanbe is the national museum, called the *Бехзод*, and is located in the centre of the city, in Aini square. In addition to this, there are various other places of entertainment, including an ethnographical museum and an art gallery. Most visitors to Dushanbe visit the citadel at Hisor (*Қалъаи Ҳисор*), to the south-west of the city, which is one of the most historical sites in Tajikistan. In other regions of Tajikistan there are also a lot of places to relax and of historical interest.

Tajiks usually invite each other as guests for special days such as birthdays, weddings, celebrations, house-warmings, and the birth of children. Tajiks sometimes use a table and chairs when entertaining guests, but usually sit cross-legged on *кӯрпача* arranged around a *дастурхон* ("a tablecloth"). The *дастурхон* is usually laid on the floor, but sometimes, a broad, low national table is used. Before the guests arrive, Tajiks fill the table or *дастурхон* with plates of food. Usually, everything that is going to be eaten and that has been prepared for the guest is laid on the table from the start, with the exception of the main hot dish, which is brought out later, when everyone is ready to eat it. However, when guests are invited for a certain time, it is common for them to arrive an hour or two later. Usually, entertaining of men and women happens separately. So, if men and women come together as guests, they will frequently be placed in separate rooms. Guests are usually seated at the *дастурхон* according to their age and the respect due to them; so, more senior guests are

seated at the head of the table (opposite the entrance to the room) and younger guests towards the foot of the table (nearer the door). The person responsible for bringing food to the table does not normally sit with the guests, but waits on them and keeps coming to them, again and again encouraging them to eat, with expressions such as “*марҳамат, зиред; хӯрда шинед; ягон камбудӣ ҳаст, ё не?*” Most entertaining of guests finishes with *osh*, which is therefore always brought to the *дастурхон* at the end of a meal.

When welcoming guests, Tajiks often use the expression, “*Хуш омадед, нури дуда тоҷи сар*” (literally, “*Welcome. You are like the light of one’s eyes and a crown on one’s head.*”). “*Хуш омадед*” is also used when seeing off guests at the end of their visit, together with the invitation to come again, “*Боз биёед.*”

ЛУФАТ

VOCABULARY

вақти холӣ	<i>free time</i>	машғулият	<i>pastime</i>
хондани китоб	<i>reading books</i>	расмкашӣ	<i>drawing</i>
сурудхонӣ	<i>singing</i>	пазандагӣ	<i>cooking</i>
суратгирӣ	<i>photography</i>	дӯзандагӣ	<i>sewing</i>
бозӣ	<i>playing</i>	гулдӯзӣ	<i>embroidery</i>
картабозӣ	<i>playing cards</i>	шашкабозӣ	<i>playing draughts</i>
шоҳмотбозӣ	<i>playing chess</i>	доминобозӣ	<i>playing dominoes</i>
шиноварӣ /	<i>swimming</i>	нардбозӣ	<i>playing nards</i>
шино / оббозӣ		футболбозӣ	<i>playing football</i>
теннисбозӣ	<i>playing tennis</i>	теннис рӯи миз	<i>table tennis</i>
бозича	<i>toy</i>	лото	<i>bingo</i>
тӯб	<i>ball</i>	лӯхтак	<i>doll</i>
адабиёт	<i>literature</i>	асар	<i>writing, work</i>
шеър / назм	<i>poetry</i>	наср	<i>prose</i>
санъат	<i>art</i>	хунар	<i>trade, craft</i>
фарҳанг	<i>culture</i>	таърих	<i>history</i>
театр	<i>theatre</i>	опера	<i>opera</i>
музикӣ	<i>music</i>	балет	<i>ballet</i>
музикии классикӣ	<i>classical music</i>	музикии муосир	<i>modern music</i>
эстрада	<i>modern music group</i>	шашмаком	<i>shashmakom, a traditional type of Tajiki music</i>
асбоб	<i>instrument</i>		
най	<i>woodwind instrument</i>	сурнай	<i>brass instrument</i>
карнай	<i>long, straight horn</i>	доира	<i>tambourine</i>
таблак	<i>drum</i>	датор	<i>two-stringed guitar-like instrument</i>
рубоб	<i>long, stringed instrument</i>		
ғижжак	<i>violin-like instrument</i>		
нависанда	<i>author, writer</i>	шоир (fem. шоира)	<i>poet</i>
олим	<i>scientist</i>	рассом	<i>artist, painter</i>
хунарманд	<i>actor, actress, artiste, singer</i>	овозхон [артист] ¹	<i>singer</i>
		варзишгар	<i>sportsman</i>
дӯст доштан	<i>to like, to love</i>	ба ... шавк доштан	<i>to be interested in ...</i>
машғул шудан	<i>to be busy {doing something}</i>	бозӣ кардан	<i>to play</i>
		навохтан (навоз)	<i>to play an instrument</i>

¹ Words shown in square brackets are Russian words used in colloquial Tajiki.

расм кашидан / сурат кашидан	<i>to draw, to paint</i>	сурат гирифтан / акс гирифтан	<i>to take a photo</i>
пухтан (паз)	<i>to cook</i>	ба навор гирифтан	<i>to take a video, to film</i>
дӯхтан (дӯз)	<i>to sew</i>	гузарондан / гузаронидан (гузарон)	<i>to pass, to spend (time)</i>
суруд хондан / сурудан (саро) / сароидан (саро)	<i>to sing</i>	истироҳат кардан	<i>to rest, to relax</i>
чамъ кардан	<i>to meet</i>	сайругашт кардан	<i>to walk about, to go for a walk</i>
шӯҳӣ кардан	<i>to joke, to jest</i>	давидан (дав)	<i>to run</i>
шино кардан	<i>to swim</i>	тамом шудан	<i>to be finished</i>
сар шудан	<i>to be started</i>	аз ёд донистан	<i>to know by heart</i>
эҷод кардан	<i>to create</i>	холӣ	<i>free</i>
дӯстдошта	<i>favourite</i>	шӯҳ	<i>naughty, mischievous</i>
зик	<i>bored, tired, stressed</i>	форам	<i>pleasant</i>
ачиб / аҷоиб / шавқовар	<i>interesting, fascinating</i>	меҳмонӣ	<i>visiting friends</i>
меҳмон	<i>guest</i>	меҳмондӯстӣ	<i>hospitality</i>
меҳмондӯст	<i>hospitable</i>	меҳмондорӣ	<i>entertaining</i>
дастурхон / дастархон	<i>tablecloth</i>	мизбон	<i>host; waitress²</i>
мизи миллий	<i>low, national table</i>	кадбону [пирог]	<i>host; cook pie, pastry (sweet, not savoury)</i>
торт	<i>cake</i>	маърака	<i>any special occasion, joyful or solemn</i>
қалама	<i>type of pastry/bread</i>	бӯрӯкӯбон	<i>house-warming</i>
тӯй	<i>wedding; party</i>	корти почта	<i>postcard</i>
ҷашн	<i>celebration</i>		
рӯзи таваллуд	<i>birthday</i>		
корти табрикӣ [откртка]	<i>greeting card</i>		
рухсатӣ	<i>holiday, vacation {from work}</i>	таътил	<i>holiday, vacation {for students}</i>
рӯзи корӣ	<i>workday</i>	рӯзи истроҳат	<i>weekend, day off</i>
таклиф/даъват кардан	<i>to invite</i>	розӣ будан	<i>to agree</i>
банд будан	<i>to be busy {uninterruptible}</i>	қарор додан	<i>to decide</i>
вохӯрдан (вохӯр)	<i>to meet</i>	интизор/ мунтазир будан	<i>to wait</i>
қабул кардан	<i>to accept, receive</i>	ичозат пурсидан	<i>to ask permission</i>
сарӣ вақт омадан	<i>to come on time</i>	истиқбол кардан	<i>to make welcome</i>
гардон-гардон кардан	<i>to stew tea by pouring it back into the pot</i>	гусел кардан	<i>to see off {guests}</i>
кулай	<i>comfortable, convenient</i>	рехтан (рез)	<i>to pour</i>
мутаассифона	<i>unfortunately</i>	чида шудан	<i>to be arranged</i>
Хафа нашавед.	<i>Don't be offended.</i>	ноқулай	<i>uncomfortable, inconvenient</i>
Ташвиш нақашед.	<i>Don't go to lots of trouble.</i>	бисёр афсӯс	<i>most unfortunately</i>
/ Бисёр заҳмат нақашед.		Мунтазир шавед.	<i>Please wait.</i>
		Марҳамат, аз боло гузаред.	<i>Please sit higher up the table.</i>
		Иштиҳои том.	<i>Enjoy your meal.</i>

² Person responsible for bringing food for guests

СӮҲБАТҲО

DIALOGUES

1.

- Салом, Чехра, чӣ хел ту, нағз-мӣ?
- Салом, Гулбахор. Раҳмат, бад не.
- Чехра, ту пагоҳ вақти холӣ дорӣ?
- Чӣ буд?
- Мехостам якҷоя ба Боғи марказӣ равам.
- Майлаш, дугонаҷон. Кай, дар кучо вомехӯрем?
- Соати 10, дар назди бозори «Баракат».
- Майлаш, ман розӣ. Хайр, то пагоҳ.
- То пагоҳ.

2.

- Ҷасур, ту вақти холии худро чӣ хел мегузаронӣ?
- Ман рӯзҳои истироҳат маъмулан ба Боғи марказӣ ё ба театр меравам. Масалан, шанбеи гузашта ба театри Лоҳутӣ рафтам.
- Ту бештар чиро дӯст медорӣ?
- Ман хондани китобҳои бадеиро дӯст медорам ва теннисбозӣ мекунам.
- Ту мусикиро ҳам дӯст медорӣ?
- Не, он қадар не.

3.

- Абдурахмон, ту кадом шоиронро дӯст медорӣ?
- Аз ҳама бештар ба ман Хайём маъкул, аммо шеърҳои Рӯдакӣ, Ҳофиз ва Саъдиро ҳам дӯст медорам. Ту чӣ?
- Ба ман бештар шоирони муосир маъкул. Махсусан, шеърҳои Лоикро дӯст медорам.

4.

- Хиромон, машғулияти дӯстдоштаи ту чӣ?
- Вақти холии ман бисёр кам аст, лекин агар вақт ёбам, бо расмкашӣ машғул мешавам.
- Ту бештар кадом рассомонро дӯст медорӣ?
- Ба ман Рембрант, Леонардо Да Винчи аз ҳама бештар маъкул.

- Hi Chehra. How are you?
- Hi Gulbahor. I'm not bad, thanks.
- Chehra, have you got any free time tomorrow?
- What's happening?
- I'd like for us to go to the Central Park together.
- All right. When and where shall we meet?
- At ten o'clock, near "Barakat" market.
- OK, that sounds good³. Bye. See you tomorrow.
- See you tomorrow.

- Jasur, how do you spend your free time?

- At weekends I usually go to the Central Park or the theatre. For instance, last Saturday I went to Lohuti theatre.

- What do you like most?

- I love reading fiction and playing tennis.

- Do you also like music?

- No, not that much.

- Abdurahmon, which poets do you like?

- I like Haiyom the most, but I also like the poems of Rudaki, Hafez and Sa'di. What about you?

- I like modern poets the most. I particularly like the poems of Loiq.

- Khiromon, what's your favourite pastime?

- I don't have much free time, but when I do have any, I draw.

- Which artists do you like best?

- I like Rembrandt and Leonardo de Vinci most of all.

³ Literally: "I agree."

- Аз рассомони тоҷик чӣ?
- Аз рассомони тоҷик асарҳои Сӯҳроб Қурбонов ва Хушбахт Хушбахтовро дӯст медорам. Зимнан, фардо дар Намоишгоҳи рассомон намоиши асарҳои Сӯҳроб Қурбонов баргузор мегардад, агар хоҳӣ, ҳамроҳ меравем.
- Ман розӣ, кай меравем?
- Биё, пагоҳ соати даҳ дар назди намоишгоҳ вомехӯрем.
- Майлаш, хайр, то пагоҳ.

5.

- Салом, Лючия!
- Салом, Антон! Чӣ хел ту?
- Раҳмат, нағз. Ту чӣ?
- Ташаккур, бад не. Антон, намедонӣ дар Душанбе чойи теннисбозӣ ҳаст ё не?
- Ҳа, ҳаст. Чӣ буд?
- Теннис – машғулияти дӯстдоштаи ман аст. Мехоҳам дар вақти холӣ теннисбозӣ кунам.
- Дар кӯчаи Исмоили Сомонӣ варзишгоҳи марказӣ ҳаст, дар паҳлӯи он Қасри теннис ҳаст. Дар он ҷо теннисбозӣ кардан мумкин аст.
- Ба он ҷо чӣ хел рафтани мумкин?
- Ба автобусҳои 29, 18, 26, 23, 12 ё троллейбуси 2 савор шав, дар истгоҳи Боғи ҳайвонот мефурой, баъд тахминан 200 метр рост рав. Қасри теннис аз тарафи дасти рост аст.
- Раҳмат Антон. Ту ҳам варзишро дӯст медорӣ?
- Ҳа, ман бештар шиноварӣ ва футболро дӯст медорам.
- Ту дар кучо машқ мекуни?
- Бештар дар Кӯли Комсомол, баъзан дар варзишгоҳи марказӣ.
- Кӯли Комсомол аз варзишгоҳ дур аст?
- Не, он дар рӯбарӯи варзишгоҳ аст. Агар хоҳӣ, ягон рӯз туро мебарам.
- Майлаш раҳмат, ҳар вақт, ки хостам, ба ту занг мезанам.
- Хайр, то боздид.

- *What about Tajik artists?*
- *Out of Tajik artists, I like the works of Suhrob Qurbonov and Khushbakht Khushbakhtov. By the way, there's an exhibition of Suhrob Qurbonov's works tomorrow in the Art Gallery; if you like, we could go together.*
- *OK. When shall we go?*
- *Let's meet by the gallery at ten o'clock.*
- *OK. Bye. See you tomorrow.*
- *Hi Luchia.*
- *Hi Anton. How are you?*
- *Good, thanks. And you?*
- *Not bad, thanks. Anton, do you know whether there's anywhere in Dushanbe for playing tennis or not?*
- *Yes, there is. Why?*
- *Tennis is my favourite hobby. I want to play in my spare time.*
- *There are tennis courts next to the central sports stadium that's on Ismoili Somoni Street. You can play tennis there.*
- *How can I get there?*
- *Take bus number 29, 18, 26, 23, or 12, or trolleybus number 2, get off at the zoo, and go straight on for about another 200m. The tennis courts are on the right.*
- *Thanks, Anton. Do you also like sports?*
- *Yes, I like swimming and football most.*
- *Where do you practise?*
- *Mostly in Komsomol lake, though at times in the central sports stadium.*
- *Is Komsomol lake far from the sports stadium?*
- *No, it's directly opposite. If you like, I'll take you there some time.*
- *OK, thanks. When I want to go, I'll give you a call.*
- *Bye. See you.*

6.

- Биёед, шинос мешавем, номи ман Ли Линг. Номи Шумо чӣ?
- Номи ман Наташа.
- Хеле мамнунам, Наташа, Шумо кай ба Тоҷикистон омадед?
- Се моҳ пеш. Шумо чӣ?
- Ман нав⁵ ба Душанбе омадам. Шумо Душанберо нағз медонед?
- Он қадар не, аммо бисёр қисматҳои шаҳро медонам.
- Дар Душанбе театри опера ҳаст?
- Бале. Дар маркази шаҳр, дар хиёбони Рӯдакӣ театри опера ва балети ба номи Садриддин Айний ҳаст. Шумо операро дӯст медоред?
- Хеле дӯст медорам. Дар ин театр ҳар рӯз ягон опера ё балет мешавад?
- Инашро намедонам. Аммо дар назди дари даромад эълони намоишҳои театр ҳаст.
- Раҳмати калон, Наташа.
- Намеарзад.
- Хайр, то боздид.
- Худо хофиз!

- *Hi, let me introduce myself.⁴ My name's Leeling. What's your name?*
- *My name's Natasha.*
- *Pleased to meet you, Natasha. When did you come to Tajikistan?*
- *Three months ago. What about you?*
- *I recently came to Dushanbe. Do you know Dushanbe well?*
- *Not really, but I know a lot of parts of the city.*
- *Is there an opera house in Dushanbe?*
- *Yes. In the centre of the city, on Rudaki Avenue, there's the Sadriddin Aini Opera and Ballet Theatre. Do you like opera?*
- *Very much. Is there something going on at this theatre every day?*
- *I don't know. But there are announcements of performances at the theatre near the entrance.*
- *Thanks, Natasha.*
- *Don't mention it.*
- *Bye. See you.*
- *Goodbye.*

7.

- Ало.
- Салом алейкум, Саида. Ман Мӯниса.
- Салом, Мӯниса, нағз-мӣ ту?
- Раҳмат, дугонаҷон. Ту чӣ?
- Ман ҳам нағз. Мӯниса, медонӣ чӣ, пагоҳ ба хонаи мо биё.
- Ба қадом муносибат?
- Пагоҳ рӯзи таваллуди писарчаам. Меҳоҳам се-чор дугонаҳоямро даъват кунам.
- Бисёр нағз. Албатта меравам.
- Хайр, дугонаҷон, ман мунтазири ту.
- Хайр, то пагоҳ.

- *Hello.*
- *Hello, Saida. It's Múnisa.*
- *Hi Múnisa. How are you?*
- *Good.⁶ And you?*
- *I'm well too. Múnisa, why don't you come to my house tomorrow?*
- *What's the occasion?*
- *Tomorrow's my son's birthday. I want to invite three or four friends over.*
- *Excellent. Of course I'll come.*
- *Bye, friend; I'll be waiting for you.*
- *Bye. See you tomorrow.*

8.

- Бале?
- Ромиш Алиевичро мумкин?
- Он қас нестанд. Кӣ занг мезанад?
- Ман ҳамкорашон, Озарҷон Олимзода.
- Бисёр нағз, ягон чиз расонам?

- *Yes?*
- *Is Romish Alievich there?*
- *No, he's not. Who's calling?*
- *I'm his colleague, Ozar Olimzoda.*
- *All right. Can I take a message?*

⁴ Literally: "Come, let's become acquaintances."

⁵ In this context, the word *нав* means "recently; newly; only just."

⁶ Literally: "Thanks, friend."

- Агар бемалол бошад, гӯед, ки пагоҳ соати 7 ба хонаи мо, ба тӯйи хатнаи писарам марҳамат намоянд.
- Албатта мерасонам.
- Ташаккур.

9.

- Салом, Муқимчон!
- Салом, Норчон, хайрият туро дидам, имрӯз ба ту телефон кардани будам.
- Чӣ гап, тинҷӣ?
- Ҳа, ҷӯра, дина Аброрчон занг зада буд. Рӯзи шанбе зиёфат доштааст. Илтимос кард, ки тую Раҳматро хабар кунам.
- Бисёр нағз, меравам, лекин намедонам, хонааш дар кучо.
- Агар хоҳӣ, рӯзи шанбе соати 12:00 дар назди бозори «Саховат» вомехӯрем.
- Майлаш, ҷӯра.
- Хайр, албатта биё.
- Албатта.

10.

- Салом, Роҳат!
- Салом, Мавҷуда!
- Чӣ хабарҳои нав?
- Шунидӣ, ки чашми Ҳакима равшан шудааст.
- Аз ростӣ? Писар ё духтар?
- Писарча.
- Ваҳ, чӣ хел нағз!
- Биё, ба хонааш барои табрик меравем.
- Ман розӣ. Ягон тӯҳфа гирем?
- Беҳтараш як дастагӣ гул мегирем.
- Майлаш, рафтем.
- Рафтем.

11.

- Салом алейкум!
- Салом, Ғунча. Салом, Иноят. Салом, Сарвиноз. Биёед, биёед, ин қадар дер кардед?
- Дер не-ку, соат нав аз 12 гузашт.
- Охир ҳамаи меҳмонон омаданд.
- Хайр, мебахшӣ, дугоначон, камтар дер кардем.
- Ҳеч гап не. Дароед. Ба он тараф гузашта шинед.
- Раҳмат.

- *If it's not any trouble, please tell him to come to my house for my son's circumcision party at seven o'clock tomorrow.*
- *OK, I'll tell him.*
- *Thanks.*

- *Hi Muqim.*
- *Hi Nor. It's good that I saw you – I was going to phone you today.*
- *Why, is everything OK?*
- *Yes, thanks. Yesterday Abror phoned. On Saturday he's having a big meal and he asked me to inform you and Rahmat.*
- *Excellent. I'll go, but I don't know where his house is.*
- *If you like, we could meet at twelve o'clock on Saturday near "Sakhovat" market.*
- *OK, thanks.*
- *Bye. Be sure to come.*
- *Of course.*

- *Hi Rohat.*
- *Hi Mavjuda.*
- *What's new?*
- *Have you heard that Hakima has given birth?*
- *Really? A boy or a girl?*
- *A little boy.*
- *Ah, how nice!*
- *Let's go to her house to congratulate her.*
- *OK. Shall we get a present?*
- *It's better if we each take a bunch of flowers.*
- *OK. Let's go.*
- *Let's go.*

- *Hello.*
- *Hi Ghuncha. Hi Inoyat. Hi Sarvinoz. Come on ... come on! How come you're so late?*
- *It's not late; it's only just past twelve.*
- *But all the guests have arrived.*
- *OK, we're sorry that we were a little late.*
- *All right. Come on in. Sit on that side.*
- *Thanks.*

⁷ Literally: "that Hakima's eyes have become bright?"

12.

- Марҳамат, гиретон.
- Раҳмат, бисёр ташвиш кашидед.
- Не-е. Ҳеч ташвиш не.
- Ҳамаашро худатон пухтед?
- Не, албатта. Ҳамсоям Тобон ва дугонаам Симо ба ман ёрӣ доданд.
- Бисёр чизҳои бобаза пухтед.
- Раҳмат, ҳамааш барои шумо. Шарм накунед, хӯрда шинед. Чой резам?
- Раҳмат, мо худамон мерезем. Биёед, Шумо ҳам бо мо шинед.
- Ҳозир меоям.

13.

- Мебахшед, номи ин хӯрок чӣ?
- Инро тушбера мегӯянд.
- Бисёр бобаза будааст. Онро чӣ хел мепазанд?
- Гуштро қима карда, ба он пиёз, намак ва мурчу зира илова мекунанд. Баъд хамирро зубола гирифта, онро ба шакли чоркунҷа мебуранд. Ба болои он қимаро гузошта, мебанданд ва дар оби ҷӯш даҳ-понздаҳ дақиқа мепазанд. Пешакӣ сарҷӯшро тайёр мекунанд ва ба болои тушбера меандозанд.
- Раҳмати калон. Ягон рӯз худам ҳам мепазам.
- Сюзан, агар хоҳед, ман рафта ёрӣ медиҳам.
- Кошкӣ.
- Бемалол. Хабар кунед, меравам.
- Ташаккур.

- Please, help yourselves.
- Thanks. You've gone to so much trouble!
- No... It wasn't any trouble.
- Did you cook everything yourself?
- No, of course not. My neighbour Tobon and my friend Simo helped me.
- You cooked a lot of tasty things.
- Thank you. It's all for you. Help yourselves.⁸ Can I pour you some tea?
- That's OK, we'll pour it ourselves. Come, you should sit with us.
- I'm just coming.

- Excuse me, what's this dish called?
- They call this "tushbera."
- It's very tasty. How is it cooked?

- The meat is minced and mixed with onions, salt and pepper, and caraway seeds. Then the dough is rolled out and shaped into squares. The mince is put on top, and they are tied up and cooked in boiling water for 10-15 minutes. The sauce should be prepared in advance and served over the tushbera.

- Thank you. I will cook them myself one day.
- Susan, if you like, I will come and help you.
- Really?
- It's no trouble. Let me know when, and I'll come.
- Thanks.

ГРАММАТИКА

GRAMMAR

Complex Sentences: Subordinate Clauses

The most common subordinating conjunction in Tajiki is *ку*. It is usually equivalent to one of the English relative pronouns "that," "which," or "who," but can also perform the same function as other English pronouns and conjunctions, for it is fairly universal. The most common ways of using it can be seen in the following examples:

⁸ Literally: "Don't be embarrassed. Sit and eat."

Мард он чо ништааст. Мард падари ман аст. Марде, <i>ки</i> он чо ништааст, падари ман аст.	<i>The man is sitting there. The man is my father. The man <u>who</u> is sitting there is my father.</i>
Норй ба ман гуфт. Норй ба Маскав меравад. Норй ба ман гуфт, <i>ки</i> ба Маскав меравад.	<i>Nori spoke to me. Nori is going to Moscow. Nori told me <u>that</u> she's going to Moscow.</i>
Ман омадам. Ман туро дидан мехоҳам. Ман омадам, <i>ки</i> туро бубинам.	<i>I came. I wanted to see you. I came to see you.</i>
Ту шунидӣ. Рӯзи чумъа Аббос хонадор мешавад. Шунидӣ, <i>ки</i> рӯзи чумъа Аббос хонадор мешавад?	<i>You (have) heard. Abbos is getting married on Friday. Have you heard <u>that</u> Abbos is getting married on Friday?</i>
Ҳар кас бисёр меҳонад. Ҳар кас бисёр чизро медонад. Ҳар кас, <i>ки</i> бисёр хонад, бисёр чизро медонад.	<i>Everyone studies a lot. Everyone knows many things. Everyone <u>who</u> studies a lot knows many things.</i>
Мо дар хона зиндагӣ мекунем. Хонаи мо чорашёна аст. Хонае, <i>ки</i> мо зиндагӣ мекунем, чорашёна аст.	<i>We live in an apartment. Our building has got four floors. The apartment building <u>where</u> we live has got four floors.</i>

(For more information on subordinate clauses, see the section, "A Brief Introduction to Tajiki Grammar.")

Complex Sentences: Subordinate Clauses of Time

Similar to the conjunction *ки*, there are adverbial and prepositional conjunctions of time, location, cause, result, similarity, quantity and degree, purpose, condition and concession. The conjunctions used with subordinate clauses of time are "вақте *ки*," "ҳангоме *ки*," "чун," "даме *ки*," "ҳар гоҳ (*ки*)," "ҳар вақт (*ки*)," and "замоне *ки*":

<i>Вақте ки</i> ман дар Душанбе зиндагӣ мекардам, ҳар ҳафта ба Боги марказӣ мерафтам.	<i>When I lived in Dushanbe, I went to the Central Park every week.</i>
<i>Ҳангоме ки</i> уро дидам, солхон чавониам ба ёд омад.	<i>When I saw him, I remembered my youth.</i>
<i>Вақте ки</i> онҳо ба шаҳр расиданд, аллақай торик шуда буд.	<i>When they arrived in the city, it was already dark.</i>
<i>Ҳар гоҳ</i> падарам аз сафар ояд, ба мо бисёр тӯҳфа меорад.	<i>Whenever my father comes back from a trip, he brings me lots of presents.</i>

"Чун," "даме *ки*," "замоне *ки*," and "ҳар гоҳ (*ки*)" are characteristic of literary Tajiki.

The Past Continuous Tense

The past continuous tense (also known as the past perfect continuous tense) consists of three parts: the past participle of the main verb, the past participle of the auxiliary verb *истода*, and the past tense verb stem of the verb *будан*, which takes the subject marker verb endings:

Conjugation of the verb “рафта” (“to go”) in the past continuous

рафта	истода	буд	-ам	рафта истода будам	<i>I was going</i>
рафта	истода	буд	-ӣ	рафта истода будӣ	<i>you were going</i>
рафта	истода	буд	—	рафта истода буд	<i>he/she was going</i>
рафта	истода	буд	-ем	рафта истода будем	<i>we were going</i>
рафта	истода	буд	-ед	рафта истода будед	<i>you were going</i>
рафта	истода	буд	-анд	рафта истода буданд	<i>they were going</i>

The past continuous tense is used to express actions that were going on when another action in the past was carried out or completed. It usually occurs in complex sentences that contain a relative clause of time:

Вақте ки ман ба хона омадам,
знам хӯрок *пухта истода буд*.

*When I came home, my wife was
cooking dinner.*

Дирӯз ман ба кор *рафта истода
будам*, ки дар роҳ Додоро дидам.

*Yesterday, I was going to work, when I
saw Dodo in the street.*

Мо дарс *хонда истода будем*, ки аз
берун овози гирияи кӯдак ба гӯш
расид.

*We were studying the lesson, when we
heard the sound of a child's cry from
outside.*

In some cases, the past continuous is comparable to the descriptive past tense:

Дирӯз соатҳои ҳашт
ман хонаро *рӯфта
истода будам*, ки
Ятим ба ман занг
зад.

Дирӯз соатҳои ҳашт
ман хона *мерӯфтам*,
ки Ятим ба ман занг
зад.

*Yesterday, I was
sweeping the house
around eight o'clock,
when Yatim phoned
me.*

МАШҚҲО

EXERCISES

1. Match the responses to the questions and give full answers:

Example: *Имрӯз ҳаво чӣ хел аст? – гарм*

⇒ *Имрӯз ҳаво гарм аст.*

Шумо кадом асбоби мусиқиро дӯст медоред?	сафорат
Дар вақти холи Шумо чӣ кор мекунад?	ҳавзи шиноварӣ
Мунаввара дар кучо кор мекунад?	рубоб
Онҳо аз кучо омаданд?	шоҳмотбозӣ
Рӯзҳои истироҳат Шумо ба кучо меравед?	Миср

2. Construct sentences based on the following table, using the correct verb endings:

Example: Холо ман шохмотбозиро дӯст медорам. – Пештар ман футболбозиро дӯст медоштам.

Ман	футболбозӣ			
Онҳо	шохмотбозӣ			
Рабеъ ва Эмом	шиноварӣ			
Бародарам	давидан	-ро	дӯст медор...	
Гулчеҳра	китоб хондан		дӯст медошт...	
Шумо	расмкашӣ			
Дугонаам	суруд хондан			

3. Construct questions and answers based on the following table:

Example: – Шоирӣ дӯстдоштаи Марк кист?

– Шоирӣ дӯстдоштаи Марк Шекспир аст.

Шоир		Орзу	Шекспир	
Нависанда		Ходӣ	Дюма	
Рассом	-и	Точӣ	Рембрант	аст.
Актёр	дӯстдоштаи	ман	Чекки Чан	
Филм		онҳо	«Титаник»	
Артист		ту	Таркан	

4. Construct questions and answers based on the following table, using the correct verb endings:

Example: – Рӯзҳои истироҳат Шумо чӣ кор мекунед?

– Рӯзҳои истироҳат ман ба театр меравам.

	Ҳамза		музей	
	ман		боғ	
	онҳо		варзишгоҳ	
Рӯзҳои истироҳат	ту	ба	дараи ⁹ Варзоб	мерава...
	Зевар		меҳмонӣ	
	Жанна		хонаи падар	
	шумо		ҳавзи шиноварӣ	

5. Complete the following sentences, using the correct form of the verb “тӯҳфа кардан”:

- Шумо ба дугонаатон дар рӯзи таваллудаш чӣ ... ?
- Ман ба дугонаам гул
- Ман намедонам ба дӯстам чӣ ... ?
- Соли гузашта Ёдгор ба падараш як курта
- Мо мехоҳем, ки ба устодамон китоби нағз
- Дирӯз рӯзи таваллуди модарам буд, ман ба ӯ як рӯймоли зебо ...
- Шумо ба ягон кас ...-ро дӯст медоред?
- Дӯстонатон ба Шумо чӣ ... ?

6. Construct complex sentences from the following, using the relative pronoun “ки”:

Example: Китоб дар рӯйи миз аст. Китоб аз онӣ ман аст.

⇒ Китобе, ки дар рӯйи миз аст, аз онӣ ман аст.

- Мард дар сар кулоҳ дорад. Мард падари Ислон аст.
- Рӯз борон борид. Ман ба донишгоҳ нарафтам.
- Хона даҳошона аст. Мо зиндагӣ мекунем.

⁹ Дара means “gorge, ravine, canyon.”

- d. Модарам ба ман гуфт. Модарам ба бозор меравад.
- e. Ман шунидам. Амин омадааст.
- f. Зан аз бозор омада истодааст. Зан модари Ҳусейн аст.

7. Rewrite the following sentences using the relative pronouns “вақте ки” and “ҳангоме ки”:

Example: Ман ба хона омадам. Падарам дар хона набуд.

⇒ Вақте ки ман ба хона омадам, падарам дар хона набуд.

- a. Ином ба кор рафта истода буд. Ином дар роҳ Чаманро дид.
- b. Ман дар донишгоҳ мехондам. Ман ҳар рӯз ба китобхона мерафтам.
- c. Фирӯз аз хоб хест. Соат нӯҳ буд.
- d. Мо ба меҳмонӣ меравем. Мо либосҳои тоза мепӯшем.
- e. Довар бисёр кор мекунад. Довар зуд монда мешавад.
- f. Меҳмонон омаданд. Соат 12-и рӯз буд.

8. Read the following text and express the same information in English:

Шанбеи гузашта мо ба хонаи дӯстамон – Нозим ба меҳмонӣ рафтем. Моро хуш истикбол карданд ва ба сари дастурхон таклиф карданд. Зани Нозим қадбонуи хуб аст. Дар рӯи дастурхон навҳои гуногуни меваҳои хушқу тар – себу анор, ангуру хурмо, мавизу pista, наҳӯдаку зардолуқоқ ба тартиб чида шуда буданд. Ҳамчунин санбӯса, пирог, торт, ҳар гуна салат низ буд. Дар сари дастархон сӯхбати гарм оғоз шуд. Мо дар бораи қору бор, зиндагӣ, масъалаҳои гуногун сӯхбат кардем. Пас аз чанде угро оварданд. Угро бо чакка хеле болаззат буд. Пас аз угро чой нӯшида нишастем. Тахминан баъд аз ду соат оши палов ҳам тайёр шуд. Пас аз палов боз чанд вақт сӯхбат кардем ва сипас ба онҳо барои меҳмондоронашон ташаккур гуфта ба хона баргаштем.

9. Read the proverbs below. Memorise any that you might be able to use in conversation:

Меҳмон фиристодаи Худост.

A guest is sent from God.

Меҳмон атои Худо.

A guest is a gift of God.

Ноз ба касе кун, ки нозбардори туст,
Пеши касе рав, ки талабгори туст.

*Seek admiration from whomever you admire,
Go to the person who asks something of you.*

Меҳмон, гарчи азиз аст, валекин чу нафас,
Хафа месозад, агар ояду берун наравад.

*A guest is precious but, like one's breath,
gives offence¹⁰ if he comes but doesn't leave.*

Меҳмон аз дар ояд, ризқаш аз тиреза.

*A guest comes through the entrance, his good
fortune through the window.*

Меҳмондорӣ то се рӯз.

Being a guest lasts three days.

Камбағалӣ айб нест.

Poverty is no shame.

¹⁰ In Tajiki, *хафа сохтан* means both “to give offence” and “to strangle.”

ХОНИШ**READING**

Read the following story, retell it in Tajiki in your own words, and discuss the question that follows:

Сахитарин инсон¹¹

Рӯзе аз Ҳотами Той¹² пурсиданд:

– Аз худ сахитар одаме дидаи?

Гуфт:

– Бале. Рӯзе бо ҳамроҳони худ ба шикор рафтем. Вақти бозгашт ҳаво торик шуд ва хостем шабро дар деҳа гузаронем. Ба хонаи марде меҳмон шудем. Он мард ба мо обу зиёфат дод. Вақте ки гӯштбирёнро овард, ман як пора гӯшт хӯрдм ва гуфтам: «Баҳ-баҳ, чӣ хел бомаза будааст.» Баъди чанде он мард берун рафту боз аз ҳамон гӯште, ки ба ман маъкул шуда буд, бисёр ба назди ман овард. Шабро бо сӯхбатҳои ширин рӯз кардем. Рӯзи дигар пагоҳӣ бо дӯстонам ба ҳавли баромадем. Дидам, ки дар рӯи ҳавли хуни зиёде рехтааст. Пурсидам, ки ин чист? Ба ман гуфтанд, ки ӯ ҳаман гӯсфандони худро кушта, ҳамон ҷойи бомазаи онро барои ман овардааст.

Пурсиданд:

– Ту ба ивази он чӣ қор кардӣ?

Ҳотами Той ҷавоб дод:

– Ман ба ӯ 200 гӯсфанду 300 шутур додам.

Гуфтанд:

– Пас ту аз ӯ сахитар ҳастӣ.

Гуфт:

– Не. Ӯ ҳарчи дошт, ҳамашро дод, ман аз он чӣ доштам, нимашро додам.

Vocabulary:

сахӣ	<i>generous</i>	аз худ сахитар	<i>more generous than yourself</i>
ҳамроҳ	<i>travelling companion</i>	вақти бозгашт	<i>at the time to return</i>
обу зиёфат додан	<i>to entertain</i>	сӯхбати ширин	<i>delightful discourse</i>
шутур	<i>camel</i>	иваз	<i>exchange</i>

Translation of some expressions and idioms:

Хостем шабро дар деҳа гузаронем.

We wanted to spend the night in a village.

Шабро ... рӯз кардем.

We spent the night ... until dawn.

Дидам, ки хуни зиёде рехтааст.

I saw that a lot of blood had been spilt.

Ҳамон ҷойи бомазаи онро ба ман овардааст.

He had only brought me the tasty parts.

Пас ту аз ӯ сахитар ҳастӣ.

So, you are more generous than he.

Ӯ ҳарчи дошт, ҳамашро дод, ман аз он чӣ доштам, нимашро додам.

He gave everything that he had; I gave half of what I had.

Discuss the following:

Дар Тоҷикистон мардум бисёр меҳмондӯст ҳастанд. Барои миннатдорӣ аз меҳмондӯстӣ чӣ хел рафтор кардан беҳтар аст?

More useful vocabulary:

миннатдорӣ *thanks, gratitude*

¹¹ This story is from the "Гулистон," by the classical Tajiki poet Sa'di (c.1210 (or late 12th century)-1292). The language has been somewhat simplified.

¹² *Ҳотами Той* is the name used in classical Tajiki literature for a generous man who does good works.

САНЧИШ

QUIZ

1. Give answers to the following questions:

1. – Шумо кадом нависандаро бештар дӯст медоред?
– ...
2. – Мебахшед, каме дер кардем.
– ...
3. – Машғулияти дӯстдоштаи хоҳарат чӣ?
– ...
4. – Шумо кадом рассомони машҳурро мешиносед?
– ...
5. – Варзишгоҳи калонтарини Лондон кадом аст?
– ...
6. – Шумо ба дӯстатон чӣ тӯҳфа кардед?
– ...

7. – Ҳафтаи гузашта рӯзи истироҳат Стивен ба кучо рафт?
– ...
8. – Марҳамат, дароед.
– ...
9. – Шумо оши палов пухта метавонед?
– ...
10. – Дар Душанбе кадом ҷойҳои истироҳатӣ ҳаст?
– ...
11. – Дар рӯзи таваллудатон Шумо чанд касро даъват мекунед?
– ...
12. – Ту пагоҳ вақти холӣ дорӣ?
– ...

2. Fill in the questions corresponding with the following answers:

1. – ... ?
– Шоири дӯстдоштаи ман Муҳаммад Иқбол аст.
2. – ... ?
– Театри Лохутӣ дар хиёбони Рӯдакӣ аст.
3. – ... ?
– Ислому Карим дирӯз ба хонаи дӯсташон рафтанд.
4. – ... ?
– Ба мо бештар филмҳои амрикоӣ маъқул.
5. – ... ?
– Оши паловро худам пухтам.
6. – ... ?
– Дирӯз ба хонаи мо панҷ меҳмон омад.
7. – ... ?
– Леонардо Да Винчи рассоми машҳури ҷаҳон аст.
8. – ... ?
– Ватани бозиҳои олимпӣ¹³ Юнон аст.
9. – ... ?
– Хоҳарам расмкаширо дӯст медорад.
10. – ... ?
– Ман мусиқии классикиро дӯст медорам.
11. – ... ?
– Майлаш, ман розӣ
12. – ... ?
– Мо меҳмононро соати 7-и бегоҳӣ гусел кардем.

3. **Make up dialogues using the material in lesson sixteen and, if possible, role-play the situations with a language helper or other language partner.**
4. **Describe in Tajiki your favourite writer (or poet, singer, actor, or artist).**
5. **Describe in Tajiki what you like to do in your spare time.**
6. **Describe in Tajiki what you did last weekend.**

¹³ Олимпӣ means "Olympic."

Дарси 17

Lesson 17

Дар назди духтур
Тибби халқӣ

At the Doctor's
Folk Medicine

ШАРҲ

COMMENTARY

There are various types of medical service in Tajikistan, together forming a web of alternative forms of treatment. To begin with, there are maternity hospitals (*таваллудхона*). Pregnant women register at one of other of these from the start of their pregnancy and should be seen by the doctors several times in the time leading up to the birth of their child. For each expectant mother, a file is maintained, recording the state of the mother's health and the development of the foetus. For pregnant ladies who are ill, the maternity hospitals are responsible for providing medical assistance. The hospitals are also responsible for providing treatment for premature and sick babies.

From the day that new-born children are sent home from the hospital, they are registered with a local clinic (*табобатгоҳ* or, *поликлиника*). These clinics are reckoned as the second step in the medical service. Patients diagnosed at these clinics may be given medicines and other simple forms of treatment, such as stitches, massage, and forms of therapy involving electrical devices. The doctors in the clinics see patients during fixed hours. Medicines are taken by patients in their own homes, following the instructions of the doctors. Doctors are allocated different neighbourhoods and each doctor goes to the houses of his own patients to find out how they are. In the clinics, there are special medical notes for each person recording all their illnesses and treatments since birth. If a patient needs a form of treatment that the doctors can't provide, they are sent to hospital (*беморхона* or *касалхона*). Hospitals are usually located in the centre of towns and country regions. Only in large cities are there a large number of them. For patients with urgent needs, there are special emergency treatment stations with surgical and resuscitation equipment.

It should be stated, however, that even before the collapse of the Soviet Union, Tajikistan was the most neglected of the former Soviet republics with respect to the development of its medical system (as well as in other ways) and conditions have deteriorated significantly since the country gained independence, both as a result of massive emigration from the professional sector and of equipment being stolen and sold, or else left in a state of disrepair. Furthermore, medical advice frequently contradicts what would be considered reasonable in the West and there is a great deal of faith placed in injections, which are used as a standard – and expected – solution to many health problems.

As well as the general hospitals, there are separate hospitals for the treatment of infectious diseases and skin diseases, and yet further clinics for dental treatment. Children and adults have different general surgeries and dental surgeries that they attend. Payment for care in clinics and hospitals depends on the type of illness and the method of treatment. In addition to all these, but also forming part of the extended web of places providing medical treatment, there are health centres (*дармонгоҳ*) located in scenic places in the mountains and near therapeutic springs. Patients come to these health centres at certain times of the year to seek healing for unremitting illnesses.

Among the Tajiks, another form of treatment – traditional medicine, carried out by folk healers (*табибони халқӣ*) – is also common. Folk healers usually have no knowledge of medicine but instead have learnt their different ways of healing from their father and

grandfathers. Most of their medicines are prepared from therapeutic herbs. Some practitioners of folk medicine go on to gain medical knowledge by studying in medical university.

Treatment carried out by folk and religious customs and traditions has some success. People believe in the customs and practices of their ancestors and in various signs. To solve their problems, they go to a *домулло* – a religious representative. *Домулло* usually only treat patients who are suffering from fear, the “evil eye,” and the like. Sometimes when someone’s plans are not moving forward, people will seek out a *домулло*. *Домулло* usually treat people by prayer and with charms, using talismans (*тўмор*) and chapters (*сура*) from the Qur’an (*Қуръон*). The talismans are made out of white material shaped into a triangle and containing a piece of paper on which is written a prayer or chapter from the Qu’ran. Someone who is ill carries the charm for a given period of time in a place where nobody else can see it. When someone suspects that they—or more usually, their children—have been cursed by the evil eye, people go to a special person known as a *кина-силачӣ* or *садқоқчӣ*. This kind of person says a prayer, rubbing three pieces of bread in a special way on the face and stomach of the sick person. These are afterwards thrown outside for a cat or dog to eat and the belief is that the illness will then pass from the person to the animal that eats the pieces of bread.

In the same way, when someone is unemployed or has some other problem, they will go to a fortune-teller or shaman (*фолбин*). Some fortune-tellers are truly thought to have the ability to foretell events or understand past phenomena – that is, to be psychics (*равоншинос*). These kind of fortune-tellers have a good reputation among people and their clients will often come significant distances to seek their counsel.

As can be seen, the ways and methods of healing are diverse and who patients go to see depends on their level of education and their worldview. More enlightened people mostly trust the doctors, but common people more usually entrust themselves to the *домулло* and folk healers. Sometimes, if one kind of healing doesn’t have an effect, people will then try the other kind.

ЛУФАТ

VOCABULARY

беморхона, касалхона	<i>hospital</i>	шифохона [госпитал)] ¹	<i>hospital</i>
табобатгоҳ [поликлиника]	<i>clinic, surgery</i>	осоишгоҳ	<i>health resort, retreat centre, respite centre</i>
дорухона	<i>chemist, pharmacy</i>	таваллудхона	<i>maternity hospital</i>
мудири шӯъба	<i>head of department</i>	ҳамшираи шафқат/тиббӣ	<i>nurse</i>
духтур	<i>doctor</i>	сардухтур	<i>head doctor</i>
духтури кӯдакон	<i>pediatrician</i>	духтури занҳо	<i>obstetrician, gynaecologist</i>
духтури гӯшу бинӣ	<i>nose and ear specialist</i>	духтури чашм	<i>optician</i>
духтури дандон	<i>dentist</i>	духтури дил	<i>cardiac specialist</i>
духтури гурда	<i>kidney specialist</i>	шикастабанд	<i>broken bone specialist</i>
ҷарроҳ	<i>surgeon</i>		
бемор (<i>n</i>).	<i>patient</i>	бемор (<i>adj</i>) / касал	<i>ill, sick</i>
бемадор / беҳол	<i>weak, unwell</i>	/ нотоб	

¹ Words shown in square brackets are Russian words used in colloquial Tajiki.

дучон / ҳомила / ҳомиладор	<i>pregnant</i>	маъюб узви сунъӣ	<i>disabled, handicapped artificial limb</i>
кар	<i>deaf</i>	асо	<i>staff, walking stick</i>
кӯр	<i>blind</i>	асобағал	<i>crutch</i>
гунг	<i>dumb</i>	шал	<i>crippled, paralysed</i>
ланг / чӯлок	<i>lame</i>	иштиҳо	<i>appetite</i>
уток [палата]	<i>room</i>	кат	<i>bed</i>
дору / даво	<i>medicine, remedy</i>	кӯмак	<i>help</i>
коғаздору [ретсепт]	<i>prescription</i>	ёрии таъҷилӣ	<i>emergency assistance</i>
сӯзан	<i>needle</i>	сӯзандору	<i>syringe</i>
харорати бадан	<i>body temperature</i>	хароратсанҷ	<i>thermometer</i>
ҷароҳат / яра	<i>wound, abscess</i>	хун	<i>blood</i>
пешоб / мезак	<i>urine</i>	начас {literary}	<i>faeces</i>
ташҳиси беморӣ	<i>diagnosis</i>	[анализ]	<i>analysis</i>
мизи ҷарроҳӣ	<i>operating table</i>	[рентген]	<i>x-ray</i>
аробача	<i>trolley</i>	справка /	<i>letter of excuse,</i>
занбар	<i>wheelbarrow</i>	маълумотнома	<i>doctor's letter</i>
дард	<i>pain</i>	беморӣ / касалӣ	<i>illness, sickness</i>
сурфа /sulfa/	<i>cough</i>	атса /aksa/	<i>sneeze</i>
дарди сар {дил, по, даст, гӯш}	<i>headache {heart-, foot-, hand-, ear-}</i>	зуком / тимоб	<i>flu</i>
гулӯдард	<i>sore throat</i>	[грипп]	
таб	<i>fever, high temperature</i>	диққи нафас	<i>asthma</i>
исҳол / дарунрав / шикамрав	<i>diarrhoea</i>	табларза	<i>fever with shivering</i>
фишори хун	<i>blood pressure</i>	қувват	<i>strength</i>
сактаи дил	<i>heart attack</i>	бемадорӣ	<i>weakness</i>
сил	<i>tuberculosis</i>	фалаҷ	<i>paralysis, paralysed</i>
зарда	<i>gall, bile</i>	хунравӣ	<i>loss of blood</i>
саратон	<i>cancer</i>	кӯррӯда	<i>appendicitis</i>
шикастан (шикан)	<i>to break</i>	ангина	<i>quinsy, tonsillitis</i>
арақ кардан	<i>to sweat, perspire</i>	домана	<i>typhus</i>
нафас кашидан	<i>to breathe</i>	худкушӣ	<i>suicide</i>
шамол хӯрдан	<i>to catch a cold</i>	сурфа кардан /sulfa/ / сурфидан (сурф) /sulfidan/ /sulf/	<i>to cough</i>
эҳтиёт кардан	<i>to take care, to be careful</i>	қай кардан /	<i>to vomit</i>
санҷидан (санҷ)	<i>to inspect, to test</i>	партофтан (парто, партой)	
азоб додан	<i>to hurt, to cause pain</i>	нишон додан	<i>to show</i>
таъйин кардан	<i>to prescribe</i>	пешгирӣ кардан	<i>to prevent</i>
сиҳат шудан	<i>to get better</i>	дору хӯрдан	<i>to take medicine</i>
молидан (мол)	<i>to rub, to spread</i>	ҷен кардан	<i>to measure</i>
гирифтор шудан	<i>to undergo</i>	резондан (резон)	<i>to spill</i>
муолиҷа кардан / табобат кардан	<i>to treat</i>	масҷ кардан	<i>to massage</i>
либос кашидан	<i>to undress, to take off clothing</i>	ҷарроҳӣ кардан	<i>to operate on</i>
истодан (ист) / мондан (мон)	<i>to stay, to remain</i>	дам гирифтан / истироҳат кардан	<i>to rest</i>
шифобаҳш	<i>therapeutic</i>	хоб кардан	<i>to sleep</i>
		фаҳмондан	<i>to explain</i>
		(фаҳмон)	
		фонданок	<i>beneficial</i>

суст	<i>weak; slow</i>	дарднок	<i>painful</i>
талх	<i>bitter</i>	турш	<i>sour</i>
обй / обакин	<i>liquid</i>	сахт	<i>hard</i>
вазнин	<i>heavy, difficult</i>	сабук	<i>light, easy</i>
тоза	<i>clean, fresh</i>	чиркин	<i>dirty</i>
зарар	<i>harm, injury</i>	ярадор / маҷрӯх	<i>wounded</i>
тибби халқӣ	<i>folk medicine</i>	табиб	<i>physician</i>
фолбин	<i>fortune-teller, divinator, shaman</i>	домулло / мулло	<i>religious healer</i>
чашмӣ	<i>the evil eye</i>	фол дидан	<i>to see the future</i>
кина кардан	<i>to treat someone cursed by the evil eye</i>	тӯмор	<i>talisman, charm</i>
гиёҳ / алаф	<i>herb, grass</i>	чашм расидан / чашм гирифтан / кина даромадан	<i>to be cursed by the evil eye</i>
хондан (хон) / дуо кардан	<i>to pray</i>	мизочи гарм	<i>hot temper</i>
пеши касеро бастан	<i>to cast a wicked spell, to curse (accompanied by symbolic actions)</i>	мизочи хунук	<i>cold temper</i>
		дам андохтан	<i>to pray for the sick or a new-born</i>
		дуои бад (/нек) гирифтан	<i>to receive the results of someone's prayer for bad (/good)</i>

СӮХБАТӢО

DIALOGUES

1.

- Мебахшед, табобатгоҳи рақами 10 дар кучо?
- Дар кӯчаи Навой.
- Намедонед, ҷӣ хел рафта мумкин?
- Ба автобусҳои 12, 25, 26 ё 18 савор шавед, дар истоғои «Қарияи Боло» мефурӯед, тахминан сад метр рост рафта, ба тарафи рост гардед. Табобатгоҳ дусад метр болотар аст.
- Раҳмати калон.
- Намаарзад.

- *Excuse me, where is clinic number ten?*
- *On Navoi Street.*
- *Do you know how to get there?*
- *Take bus number 12, 25, 26 or 18, get off at "Qariyai Bolo," go straight on for about 100m, and turn right. The clinic is 200m further on.*
- *Thank you very much.*
- *Don't mention it.*

2.

- Салом алейкум.
- Ваалайкуму салом, марҳамат, дароед. Ба ин ҷо шинед.
- Раҳмат.
- Ҷӣ хизмат?
- Ду рӯз боз сарам дард мекунад. Шабона хобам нағз намебарад, худамро бемадор ҳис мекунам.
- Таб надоред?
- Дирӯз табам каме баланд буд, имрӯз ҳанӯз ҷен накардаам.
- Шумо фишори хун доред?
- Намедонам.

- *Hello.*
- *Hello. Please, come in. Have a seat here.*
- *Thank you.*
- *What can I do for you?*
- *My head's been hurting for two days. I've been sleeping poorly at night and I feel weak.*
- *Have you got a fever?*
- *Yesterday my temperature was a little high, but I haven't measured it today.*
- *Is your blood pressure high?*
- *I don't know.*

- Ҳеч гап не, ҳозир чен мекунем...
- Фишори хунатон каме баланд, шояд сабаби дарди сар ҳамин бошад. Иштиҳоятон чӣ хел?
- Вақтҳои охир суст шудагӣ.
- Шумо дар кучо кор мекунад?
- Дар донишгоҳ.
- Ба назарам, Шумо хеле монда шудаед. Камтар истироҳат кардан даркор. Ман ба Шумо як-ду дору таъйин мекунам, чойи кабуд ва лимонро бештар истеъмол кунед, барои паст кардани фишор кӯмак мекунад.
- Ташаккур, духтур.
- Саломат бошед.

3.

- Давлат, намедонӣ, дар Душанбе ягон духтури нағзи дандон ҳаст?
- Ҳа, албатта. Дар маркази шаҳр, дар кучаи Айнӣ як табобатгоҳи дарди дандон ҳаст, дар маҳаллаи 104-ум низ духтурони хуб ҳастанд. Магар дандонҳои дард мекунанд?
- Ҳа, се рӯз боз азоб медиҳанд.
- Медонӣ чӣ, бехтараш ба духтури табобатгоҳи маҳаллаи 104-ум Саидҷон мурочиат кун. Ё хеле духтури хуб ва донишманд аст. Соли гузашта дандонҳои маро табобат кард. То ҳол, чашм нарасад, дандонҳоиам хубанд.
- Ту ўро мешиноӣ?
- Пас аз беморӣ шинос шудам. Агар хоҳӣ, рақами телефонашро ба ту медиҳам.
- Кай дода метавонӣ?
- Бегоҳӣ ба ман занг зан.
- Майлаш, занг мезанам. Раҳмат.
- Ҳеч гап не. Хайр.
- Хайр, то бегоҳ.

4.

- Салом, Сабоҳат!
- Салом, Гулнора!
- Сабоҳат, ба ту чӣ шуд, чаро се рӯз дар кор набудӣ?
- Камтар бемор шудам, шамол хӯрдм.
- Ба духтур мурочиат кардӣ?

– *That's fine; I'll measure it... Your blood pressure is a little high, probably because of your headache. How's your appetite?*

- *It's been poor lately.*
- *Where do you work?*
- *At university.*
- *In my opinion, you're very tired. You need to rest a little. I'm going to prescribe a couple of medicines for you, and you should drink² some green tea with lemon, so as to reduce your blood pressure.*
- *Thank you, doctor.*
- *You're welcome.*

– *Davlat, do you know whether there's a good dentist's in Dushanbe?*

– *Yes, of course. There's a dental surgery in the centre of town, on Aini Street; there's also a good dentist in 104 district. Have you got toothache?*

– *Yes, they've been hurting for three days.*

– *You know what? It'd be better to see the dentist Sayid at the clinic in 104 district. He's a very good and knowledgeable dentist. Last year he treated my teeth. Since then, touch wood³, my teeth have been good.*

- *Do you know him?*
- *I got to know him after needing treatment.⁴ If you like, I'll give you his telephone number.*
- *When can you get it to me?*
- *Phone me this evening.*
- *OK, I'll call. Thanks.*
- *Not at all. Bye.*
- *Bye. Until this evening.*

– *Hi Sabohat.*

– *Hi Gulnora.*

– *Sabohat, what happened to you? Why weren't you at work for three days?*

– *I was a little sick. I caught a cold.*

– *Did you see a doctor?*

² *Истеъмол кардан* literally means "to use."

³ Literally: "May the evil eye not strike," a superstitious saying intended to avert bad luck.

⁴ Literally: "after the illness."

- Албатта, аз рӯи фармоиши духтур се рӯз худамро табобат кардам.
- Ҳозир чӣ хел шудӣ?
- Ҳозир камтар беҳтар.
- Хайр, дигар касал нашав.
- Раҳмат, саломат бош.

5.

- Салом алейкум.
- Салом. Марҳамат дароед. Чӣ хизмат?
- Ҳамин духтарчаам тобаш не. Шабҳо нағз хоб намекунад, иштиҳояш нест, тез-тез месурфад.
- Ҳозир мебинем. Номат чӣ?
- Нурия.
- Чӣ хел номи хушрӯ. Канӣ, духтари нағз, «А» гӯ.
- «А-а-а».
- Ана ҳамин хел, бисёр нағз. Акнун куртачата⁵ боло бардор. Офарин, духтари нағз. Ҳозир гуш мекунем. ... Ана, шуд. Хоҳарчон, духтаратон гулӯяш дард мекунад. Ба фикрам, ягон чизи хунук хӯрдагӣ.
- Ин духтарам яхмосро нағз мебинад, ҳар рӯз яхмос меҳӯрад.
- Акнун то сиҳат шудан яхмос намехӯрӣ, хуб?
- Сиҳат шавам, баъд боз хӯрдан мумкин?
- Албатта. Лекин аввал доруҳои ман гуфтагиро мехӯрӣ, ба гапи модарат гӯш мекунӣ, хуб?
- Майлаш.
- Марҳамат, ин коғаздору. Як дору навиштам, ҳар рӯз се маротиба пеш аз хӯрок якқошукӣ меҳӯронед, сахарӣ ва пеш аз хоб даҳонашро бо намақобу сода чайқонед. Худо хоҳад, пас аз се-чор рӯз нағз мешавад.
- Раҳмат, аҳо.
- Ҳеч гап не, саломат бошед.
- Ба амаки духтурат «хайр» гӯ, Нурия.
- Хайр, амакчон.
- Хайр, духтари нағз, дигар касал нашав, хуб?
- Хуб шудааст.

- *Of course. I treated myself as the doctor instructed for three days.*
- *How are you now?*
- *Now I'm a little better.*
- *Bye, don't be ill again.*
- *Thanks. Goodbye.*

- *Hello*
- *Hi. Come in. What can I do for you?*
- *My little girl hasn't got any strength. She isn't sleeping well at night, she's got no appetite, and she's coughing lots.*
- *I'll take a look. What's your name?*
- *Nuriya.*
- *What a nice name. Now, good girl, say "Ah."*
- *"Ahh..."*
- *There, that's fine. Now, lift up your dress. Well done, good girl. Now I'm going to listen. ... There, I'm done. Lady, your daughter has a sore throat. I would guess she has eaten something cold.⁶*
- *This daughter of mine likes ice-cream and she eats some every day.*
- *Now, until you get healthy, no more eating ice-cream, OK?*
- *Once I'm better, can I eat some again?*
- *Of course. But first take the medicine I prescribe and listen to what your mother says, OK?*
- *OK.*
- *Here you are, this is the prescription. I have written one medicine: you should give her one spoonful three times a day, before food. Also, in the morning and before bed, you should rinse her mouth with salt water and soda. Lord willing, she'll be better after three or four days.*
- *Thank you.*
- *Not at all. Goodbye.*
- *Say goodbye to the doctor, Nuriya.*
- *Bye, sir.*
- *Bye, little girl. Don't be ill again, OK?*
- *All right.*

⁵ «Куртачата» = куртачаатро, meaning, «your little dress.»

⁶ It is commonly asserted in Central Asia that drinking or eating something cold will cause a person to become ill.

6.

- Лаббай?
- Ало, ёрии таъчилӣ?
- Ҳа, ёрии таъчилӣ. Чӣ шуд?
- Мебахшед, зудтар биёед, занам дардаш гирифт⁷.
- Ному фамилияи занатон?
- Баротова Инобат.
- Нишонӣ?
- Кучаи Амиршоев, хонаи 40.
- Ҳозир мошин мефириستم.
- Раҳмат.

7.

- Мебахшед, Шумо ситрамон⁸ доред?
- Ҳа, ҳаст.
- Чанд пул?
- Як сомонию сӣ дирам. Боз чӣ даркор?
- Барои паст кардани таб ягон хел дору доред?
- Панадол дорем. Бисёр доруи нағз.
- Чанд пул?
- Се сомонию панҷоҳ дирам. Мегиред?
- Ҳа. Боз панҷ дона сӯзандоруи панҷмиллиграмма дихед.
- Марҳамат.
- Ҳамааш чанд пул шуд?
- Панҷ сомонию ҳаштод дирам.
- Марҳамат, пулаша гиред.

8.

- Ало.
- Ало, ин хонаи Имронҷон-мӣ?
- Ҳа.
- Салом алейкум, Имронҷон ҳастанд-мӣ?
- Ҳозир, як дақиқа. Дада! ...
- Ало, салом алейкум.
- Салом, Имронҷон, ман Фирӯз.
- Эҳе, салом Фирӯзҷон! Чӣ хел Шумо, саломатиҳо нағз-мӣ?
- Раҳмат, дӯстам, Шумо чӣ хел?
- Ташаккур, бад не.
- Имронҷон, як чиза пурсам.
- Марҳамат.

- Yes?
- Hello, emergency assistance?
- Yes, this is emergency assistance. What's happened?
- Please come quickly, my wife has gone into labour.
- What's your wife's name?
- Barotova Inobat.
- The address?
- 40 Amirshoyev Street.
- I'll send a car right away.
- Thanks.

- Excuse me, do you have any "Sitramon"?
- Yes, here's some.
- How much is it?
- One somoni 30 dirams. What else do you need?
- Have you got some medicine for bringing down a temperature?
- We've got "Panadol." It's a very good medicine.
- How much?
- Three somoni 50 dirams. Will you take some?
- Yes. Also give me five 5mg syringes.
- There you are.
- How much is that?
- Five somoni 80 dirams.
- There you are, take the money.

- Hello.
- Hello. Is this Imron's house?
- Yes.
- Hello, is Imron there?
- Hold on a minute. Dad! ...
- Hello.
- Hi Imron. It's Firüz.
- Hey! Hi Firüz. How are you? Are you well?
- Yes, thanks. How are you?
- Not bad, thanks.
- Imron, can I ask something?
- Go ahead.

⁷ *Дардаш гирифт* refers to a pregnant woman's labour pains.

⁸ *Ситрамон* is the name of a pain-killer.

- Дар маҳаллаи Шумо як фолбини зӯр будааст, номаш Ҳочӣ Саид. Хонаи ҳамин одама намедонед-мӣ?
- Медонам, тинҷӣ-мӣ?
- Бародарам камтар нотоб шуд, гуфтанд, ки ба назди ҳамон фолбин барем.
- Майлаш, ҳар вақт, ки хостед, хонаи фолбина нишон медиҳам.
- Агар бемалол бошад, пагоҳ соати 6-и бегоҳ равам, дар хона ҳастед-мӣ?
- Ҳа, биёед, ман мунтазир мешавам.
- Раҳмат, Имронҷон.
- Ҳеч гап не. Ба ҳама салом гӯед.
- Шумо ҳам. Хайр.
- Хайр, саломат бошед.

- *There's a good shaman in your neighbourhood, by the name of Hoji Said. Do you know where his house is?*
- *Yes, I know. Is everything OK?*
- *My brother's a little sick and they said we should take him to a shaman.*
- *OK, whenever you want, I'll show you the shaman's house.*
- *If it's not too much trouble, may we come at 6 o'clock tomorrow evening? Will you be home?*
- *Yes, come. I'll be waiting for you.*
- *Thanks, Imron.*
- *Any time. Say "Hi" to everyone.*
- *You too. Bye.*
- *Goodbye.*

ГРАММАТИКА

GRAMMAR

Complex Sentences: Subordinate Clauses of Cause

Subordinate clauses of cause are joined to main clauses by conjunctions such as “ки,” “чунки,” “зеро,” “зеро ки,” “азбаски,” and “барои он ки”:

Ин гапро ба падарат нагӯй, *ки* туро чанг мёкунад.

Don't tell your father this, or he'll tell you off.

Мо пагоҳ ба хонаи шумо рафта наметавонам, *чунки* соати 4 маҷлис дорем.

We weren't able to go to your house yesterday because we had a meeting at four o'clock.

Имрӯз ман ба донишгоҳ намеравам, *зеро* модарам бемор аст.

I'm not going to university today because my mother's ill.

Азбаски бори аввал ба Душанбе омада буд, ханӯз ҳеч ҷойро намедонист.

Because it's his first time in Dushanbe, he doesn't know anywhere yet.

Ман суҳанҳои ӯро нафаҳмидам, *барои он ки* забони тоҷикиро нагӯ намедонам.

I didn't understand what he said because I don't know Tajiki well.

The words “чунки” and “барои он ки” (or “барои ин ки”) are used in both colloquial and literary Tajiki, but the others are a feature of literary language. In literary language, there are also other conjunctions of cause, but they are rarely used, so they are not mentioned here.

Subordinate clauses with “зеро,” “зеро ки,” “чунки,” and “ки” come after the main clause in the sentence, those with “азбаски” come before the main clause, and those with “барои он ки” can come before or after.

Complex Sentences: Subordinate Clauses of Purpose

Subordinate clauses of purpose are connected to the main clause with conjunctions such as “ки,” “то ки,” “барои он ки,” and “барои ин ки”:

Пагоҳӣ Гулноз омад, ки туро бинад.	<i>Gulnoz came <u>to</u> see you in the morning.</i>
Модар болои писарашро бо кӯрпа пӯшид, то ки касал нашавад.	<i>The mother laid a quilt over her son <u>so</u> <u>that</u> he wouldn't become ill.</i>
Барои он ки аз ман наранҷад, ба ӯ чизе нагуфтам.	<i><u>In order not to</u> offend him, I didn't say anything to him.</i>

The expressions “барои ин ки” and “барои он ки” are used with subordinate clauses of both cause and purpose. In literary Tajiki there are also other words used to connect subordinate clauses of purpose to main clauses.

Subordinate clauses of cause and purpose are also frequently used in questions and answers:

– Ту чаро ба кор нарафтӣ?	– <i>Why didn't you go to work?</i>
– Барои ин ки бемор будам.	– <i><u>Because</u> I was ill.</i>
– Шумо барои чӣ омадед?	– <i>Why have you come?</i>
– Барои он ки шуморо бинам.	– <i><u>In order to</u> see you.</i>
– Чаро падарат кор намекунад?	– <i>Why doesn't your father work?</i>
– Чунки ҳанӯз ягон кори нагӯ наёфтааст.	– <i><u>Because</u> he hasn't found any good work yet.</i>

Complex Sentences: Subordinate Clauses of Condition

The most important conjunctions used in subordinate clauses of condition, both in the colloquial and literary language, are “агар,” “ба шарте ки,” and “мо”:

Имрӯз агар борон наборад, барои истироҳат ба даран Варзоб меравем.	<i>If it doesn't rain today, we're going to go rest in Varzob.</i>
Агар бародарат биёяд, гӯ, ки маро бинад.	<i>If your brother comes, tell him to see me.</i>
Ман ин корро мекунам, ба шарте ки Шумо розӣ бошед.	<i>I'm going to do this job, <u>on condition</u> you agree.</i>
Шумо сихат мешавед, ба шарте ки ҳамаи гуфтаҳои духтурро иҷро кунед.	<i>You'll get better, <u>so long as</u> you carry out everything the doctor said.</i>
То бисёр такрор накуни, забони тоҷикиро ёд намегирӣ.	<i>If you don't repeat it many times, you won't learn Tajiki.</i>

In literary language, especially in poetry, two abbreviated forms of *агар*—*гар* and *ар*—are also used:

Гар бар сари нафси худ амири, марди,	<i>If you would covet to be an emir, you are really a man,</i>
Бар кӯру кар ар нукта нагирӣ, марди.	<i>If you don't ridicule the blind and deaf, you are really a man,</i>
Марди набувад фитодаро пой задан,	<i>You have no courage if you kick a man when he's down,</i>
Гар дасти фитодае бигирӣ, марди. (Рӯдакӣ)	<i>If you take the hand of such a one, you are really a man. (Rudaki)</i>

It should be remembered that in the present-future tense, after the word *агар*, the verb should drop the prefix “ме-”.

МАШҚҶО

EXERCISES

1. Find the sentence in the second column to match each of those in the first and then construct a single complex sentence from each pair, using an expression appropriate for constructing adverb clauses of cause:

Example: Дирӯз ман ба кор нарафтам, зеро бемор будам.

Дирӯз ман ба кор нарафтам.	Онҳо забони тоҷикиро намедонанд.
Онҳо моро нафаҳмиданд.	Сарам дард мекард.
Ба духтур мурочиат кардам.	Ман бемор будам.
Мо уро дида натавонистем.	Шояд имрӯз борон борад.
Шумо чатри худро гиред.	У дар ҷойи кораши набуд.

2. Transform the tense of the verbs in the following sentences, as shown in the example:

Example: Духтур маро табобат кард.

⇒ Духтур маро табобат мекунад.

⇒ Духтур маро табобат мекард.

⇒ Духтур маро табобат карда истодааст.

⇒ Духтур маро табобат карда истода буд.

⇒ Духтур маро табобат хоҳад кард.

- Фолбин Замирано фол дид.
 - Розия дар Зеландияи Нав истироҳат мекунад.
 - Духтур Фотимаро ҷарроҳӣ карда истодааст.
 - Назир дору хӯрд.
 - Бародарам ба беморхона меравад.
 - Ту чӣ гуфта истодаӣ?
3. Rewrite the following sentences, using the verbs in the correct tense:
- Example: Агар ба бозор (рафтани), як-ду кило анори (харидани).
- ⇒ Агар ба бозор равӣ, як-ду кило анори хар.
- Агар падарат ояд, (гуфтани), ки ба ман (занг задани).
 - Агар худатро эҳтиёт кунӣ, касал (нашудани).
 - Агар пагоҳ ҳаво нағз (шудани), мо албатта ба Ҳисор (рафтани).
 - Агар дирӯз меомадӣ, ба хонаи Сарфароз (рафтани).
 - Агар пули бисёр медоштӣ, чӣ кор (кардани)?
 - Агар Комиларо бинӣ, аз номи ман салом (гуфтани).

4. Rewrite the following text, using the verbs in the appropriate tense:

Дирӯз ман ба назди духтур (рафтани). Духтур аз ман (пурсидани):

– Кучоятон дард (кардани)? (гуфтани):

– Гулӯям дард (кардани), ҳеч чиз хӯрда (натавонишани). Духтур (гуфтани):

– Даҳонатонро (кушодани), ҳозир (дидани). Ман даҳонамро (кушодани). Духтур маро ташхис карду (гуфтани):

– Шумо камтар шамол (хӯрдани), ангина (шудани). Ман ба Шумо се-чор дору таъйин (кардани), Онҳоро истеъмол (кардани), дар хона гулӯятонро бо намақоб (чайқондани), Худо хоҳад, пас аз чор-панҷ рӯз сихат (шудани).

5. Construct sentences using each of the following verbs:

рафтани	дидани	харидани	пурсидани	хобидани
табобат кардани		истироҳат кардани		мурочиат кардани
бемор шудани		бемадор шудани		пешгири кардани
гуфтани	дору хӯрдани	фол дидани	дард кардани	сихат шудани

6. Complete the following sentences using expressions in the spaces (...) appropriate for constructing adverb clauses of cause and infinitive clauses of purpose:

- a. – Шумо барои чӣ арақ наменӯшед?
– ... арақ ба саломатини одам зарар дорад.
- b. – Шумо чаро ба Хучанд нарафтед?
– ... бемор шудам.
- c. Дирӯз ман ба хона дӯстонамро даъват кардам, ... рӯзи таваллуди ман буд.
- d. Шанбеи гузашта мо ба Варзоб рафта натавонистем. ... он рӯз борон борид.
- e. ... у марди пир буд, мо кӯмак кардем.
- f. Оби хунук нанӯш, ... касал мешавӣ.

7. Give questions for which the following sentences would be appropriate answers:

Example: Пагоҳ хоҳарам ба беморхона меравад.

⇒ *Кай хоҳарам ба беморхона меравад?*

⇒ *Пагоҳ кӣ ба беморхона меравад?*

⇒ *Пагоҳ хоҳарам ба куҷо меравад?*

- a. Имрӯз духтур ба хонаи мо меояд.
- b. Беморхонаи Қарияи Боло дар кӯчаи Исмоили Сомонӣ аст.
- c. Ван Сен дар шаҳри Сеул таваллуд шудааст.
- d. Ҳафтаи гузашта ман аз падарам мактуб гирифтаам.
- e. Мо дар ресторани «Душанбе» хӯроки шом хӯрдём.
- f. Ман дӯстамро ба хона даъват кардам.

8. Read the proverbs below. Memorise any that you might be able to use in conversation:

Ихлосу халос.

Sincerity is liberating.

Тани гарм бе дард намешавад.

A hot body isn't without pain.

Ҳар ҷо ки дард кунад, ҷон ҳамон ҷост.

Wherever hurts, there's life.

Ташхиси дард осон, дармонаш мушкил.

Diagnosing an ailment is easy – finding its remedy is the difficult thing.

Худкардаро даво нест, вовайлон
пинҳонӣ.

There's no remedy for past mistakes – they can't be hidden from others.⁹

Бе дарди сар будам, дарди сар харидам.

I didn't have a headache, so I bought one.

То дард накунад сар, надонӣ, ки сарат
ҳаст.

When your head doesn't hurt, you don't even know that you've got a head.

Бемори ишқ майл ба сихатӣ надорад.

The one who is in love has no desire to get better.

⁹ That is. "Regret doesn't change anything."

ХОНИШ

READING

Read the following stories, retell them in Tajiki in your own words, and discuss the questions that follow each of them:

Чӣ хӯрдед?

Марде ба назди духтур омаду гуфт:

– Шикамам дард мекунад.

Духтур пусид:

– Чӣ хӯрдед?

Гуфт:

– Нони сӯхта.

Духтур ба чашмони бемор дору рехт. Бемор гуфт:

– Шикамам дард мекунад, на чашмҳоям!

Гуфт:

– Агар чашмонат солим мебуд, нони сӯхта намехӯрдӣ.

Vocabulary:

нони сӯхта	<i>burnt bread</i>	солим	<i>sound, healthy</i>
------------	--------------------	-------	-----------------------

Discuss the following:

Ба назари Шумо, он мард дар ин ҳикоят касал аст ё мушкилоти дигар дорад?

More useful vocabulary:

мушкилӣ, мушкилот	<i>difficulties, problems</i>
-------------------	-------------------------------

Подшоҳ ва фолбин

Подшоҳе аз фолбине пурсид:

– Бигӯ, ки ман чанд соли дигар зиндагӣ хоҳам кард?

Гуфт:

– 10 сол.

Подшоҳ хеле ғамгин шуд. Вазири доное он ҷо буд. Вазир аз фолбин пурсид:

– Худи ту чанд соли дигар зиндагӣ хоҳӣ кард?

Фолбин гуфт:

– 20 сол.

Вазир шамшер ба даст гирифтӯ фолбинро кушт. Подшоҳ хушҳол шуд ва дигар ба гапи фолбинҳо бовар намекард.

Vocabulary:

чанд соли дигар	<i>how many more years</i>	ғамгин	<i>sad, sorrowful</i>
худи ту	<i>you (yourself)</i>	шамшер	<i>sword</i>
ба даст гирифтан	<i>to take (in one's hands)</i>	хушҳол	<i>happy</i>
		бовар кардан	<i>to believe</i>

Discuss the following:

Фикри подшоҳ дар охири ҳикоят чӣ тавр иваз шуд? Шумо ба гапи фолбинҳо ва толеъномаҳо бовар мекунед ё не? Ба фикри Шумо, тақдир аз кӣ ё аз чӣ вобастааст?

More useful vocabulary:

толеънома / гороскоп	<i>horoscope</i>	тақдир / толеъ	<i>destiny, fate</i>
боварӣ	<i>belief</i>	вобаста	<i>determined</i>
		пешгӯӣ	<i>prediction</i>

Кӯ бисёртар?

Аз Афандӣ¹⁰ пурсиданд:

– Дар деҳаи шумо кӣ аз ҳама бисёртар аст? Гуфт:

– Духтур.

Гуфтанд:

– Чӣ хел? Мо ягон духтурро аз деҳаи шумо намешиносем-ку?¹¹

Афандӣ ҷавоб дод:

– Шумо саратонро бандеду ба кӯча бароед. Ҳар касе, ки шуморо бинад, давои махсуси худашро меғӯяд.

Vocabulary:

бастан (банд)

to bandage, to tie up

; махсус

special

Discuss the following:

Барои бемориҳои оддӣ кадом давоҳои хонагиро медонед? Агар имконият дошта бошед, кӯшиш кунед аз тоҷикон давои хонагии дигар ёбед.

САНЧИШ**QUIZ****1. Give answers to the following questions:**

1. – Кучоягон дард мекунад?

– ...

2. – Ба духтур муроҷиат кардед?

– ...

3. – Чаро Шариф ба кор наомад?

– ...

4. – Бемористони кӯдакони шахр дар кучост?

– ...

5. – Шумо хонаи фолбинро медонед?

– ...

6. – Мебахшед, ситрамон доред?

– ...

7. – Бародарат кай бемор шуд?

– ...

8. – Илоҳӣ дигар касал нашавед.

– ...

9. – Хонум Робия дар кадом палата?

– ...

10. – Шумо ба фолбинҳо боварӣ доред?

– ...

11. – Телефони ёрии таъҷилӣ чанд аст?

– ...

12. – Шумо духтурро чег задед?

– ...

2. Fill in the questions corresponding with the following answers:

1. – ... ?

– Камтар бемор шудам.

2. – ... ?

– Панадол се сомонию панҷоҳ дирам.

3. – ... ?

– Не, ман фишори хун надорам.

4. – ... ?

– Номи духтури дандон Имомҷон.

5. – ... ?

– Не, ман ба фолбинҳо бовар намекунам.

7. – ... ?

– Ҳарораташ 38,9.

8. – ... ?

– Поям дард мекунад.

9. – ... ?

– Ҳа, хӯрдам.

10. – ... ?

– Не, хонаи табибро намедонам.

11. – ... ?

– Табобатгоҳ дар маркази шахр аст.

¹⁰ Афандӣ is the star of many Central Asian jokes.

¹¹ The particle “-ку” is often used in spoken Tajiki and expresses contradiction or surprise.

6. – ... ?

– Духтарам писар таваллуд кард.

12. – ... ?

– Доварро дирӯз чарроҳӣ карданд.

3. Make up dialogues using the material in lesson seventeen and, if possible, role-play the situations with a language helper or other language partner.

Дарси 18

Lesson 18

Ҳайвонот

Animals

ШАРҲ

COMMENTARY

The range of animals found in Tajikistan is not particularly different from that of other countries. In villages, farmyard animals such as cows, sheep, goats, and chickens are raised in almost every house. In addition to these, most rural-dwelling Tajiks also have a donkey, which is reckoned to be one of the most important animals both for work and as a means of transport. Some households also have a horse. There are some people who keep pure-bred horses for their favourite pastime which, as anyone who lives in Central Asia for any period of time will know, is the regional sport—*бузкашӣ*. Бузкашӣ is one of the most ancient sports and is frequently played on national holidays and when there are big wedding celebrations. The essence of the game is for contestants on horseback to reach down to pick up the body of a goat and to be the first to drag it to the finish (*марра*). Players try to block the path of whoever has the goat and to grab it for themselves. The game demands great skill and dexterity on the part of players and great strength and speed from their horses. The prize is always advertised in advance and is typically a sheep, cow, carpet, television, or even a car.

In villages, domesticated birds are very often kept and raised—for instance, quail, robins or even an eagle. One pastime Tajiks enjoy is dog-fighting (*сагчанг*) and cock-fighting (*муречанг*). The owners of these animals train them especially for fighting. Many spectators will gather to watch fights and can participate by supporting and betting on whichever animal they think will win. The bets are then divided between the owner of the winning animal and his supporters, in proportion to their level of involvement.

Pigeons and robins are the most frequently raised birds and boys usually look after the birds. At certain times of the year, boys go to the hills and hunt for birds. They will then build cages and sell the birds in the market. People in the city sometimes keep nightingales or parrots in their homes. However, this is not really a widespread practice for Tajiks.

As in other countries, it is common for dogs to be kept in courtyards and gardens, primarily as guard-dogs. However, unlike the West, dogs are not allowed indoors and, although they may be allowed to roam around the neighbourhood on their own, it is rare to see a dog being taken for a walk on a lead, even in the city. Cats are also kept, primarily to catch mice and rats, of which there are typically many.

In Tajiki grammar, there is no way of showing gender. When distinction is required in talking about animals, the words *нар* and *мода* can be used for “male” and “female” respectively: e.g. *шерӣ нар*, *шерӣ мода*. Sometimes the word *мода* is used as a prefix with the name of the animal: e.g. *модагов*, *модагург*, *модасаг*. For some animals there are separate words used to represent the different sexes: e.g. *қӯшқор* and *меш* for a male and female sheep; *хурӯс* and *мокиён* for a cockerel and hen. There are also separate words for the young of some animals: e.g. *барра* for a lamb, *зӯсола* for a calf, *бузича* for a young goat, *ҷӯча* for a chick or any young bird, *тойча* for a foal, and *хӯтук* for a young donkey.

ЛУФАТ

VOCABULARY

пашша / магас	<i>fly</i>	хомӯшак	<i>mosquito</i>
занбӯр / ору	<i>wasp</i>	шабпарак / шапарак	<i>butterfly, moth</i>
занбӯри асал / оруи асал	<i>bee</i>	кӯршапарак	<i>bat</i>
сӯзанақ	<i>dragonfly</i>	малах	<i>locust, grasshopper</i>
мӯрча	<i>ant</i>	кайк	<i>flea</i>
канар	<i>tick</i>	гамбуск / кунғуз	<i>beetle</i>
кирм	<i>worm, maggot, caterpillar</i>	нонхӯрак	<i>cockroach</i>
гунчишк	<i>sparrow</i>	тортанақ	<i>spider; spider-web</i>
майна	<i>myna bird</i>	мусича	<i>turtle-dove</i>
кабӯтар / кафтар	<i>pigeon, dove</i>	зоғ	<i>crow, raven, rook</i>
парасту / фароштурук	<i>swallow</i>	кабк / каклик	<i>partridge, quail</i>
саъба	<i>robin</i>	бедона	<i>like a dove, kept in cages for its singing</i>
тӯтӣ	<i>parrot, budgerigar</i>	булбул	<i>nightingale</i>
уқоб	<i>eagle</i>	товус	<i>peacock</i>
боз	<i>hawk, falcon</i>	лошахӯр	<i>vulture</i>
мурғ	<i>chicken</i>	шутурмурғ	<i>ostrich</i>
мурғобӣ	<i>duck</i>	мурғи марҷон	<i>turkey</i>
муш	<i>mouse</i>	турна / ку	<i>swan</i>
сағ / кучук	<i>dog</i>	каломуш	<i>rat</i>
ғӯсфанд	<i>sheep</i>	гурба / пишак	<i>cat</i>
гов	<i>cow</i>	буз	<i>goat</i>
асп	<i>horse</i>	хук	<i>pig</i>
харғӯш	<i>rabbit</i>	хар	<i>donkey</i>
рӯбоҳ	<i>fox</i>	зарғӯш	<i>hare</i>
мор	<i>snake</i>	гурғ	<i>wolf</i>
моҳӣ	<i>fish</i>	калтакалос / калпеса	<i>lizard</i>
қурбоққа	<i>frog</i>	кафлесак	<i>tadpole</i>
делфин	<i>dolphin</i>	ғук	<i>toad</i>
акула	<i>shark</i>	кит	<i>whale</i>
тимсоҳ	<i>crocodile, alligator</i>	пингвин	<i>penguin</i>
санғпушт	<i>tortoise, turtle</i>	бахмут	<i>hippopotamus</i>
каждум	<i>scorpion</i>	харчанғ	<i>lobster, crab</i>
гавазн	<i>deer, reindeer</i>	хорпуштак	<i>hedgehog, porcupine</i>
қутос	<i>yak</i>	оҳу	<i>antelope, gazelle</i>
шер	<i>lion</i>	шағол	<i>jackel</i>
хирс	<i>bear</i>	паланғ	<i>tiger, leopard</i>
фил	<i>elephant</i>	санҷоб	<i>squirrel</i>
заррофа	<i>giraffe</i>	маймун	<i>monkey</i>
кенгуру	<i>kangaroo</i>	шутур	<i>camel</i>
пода / рама	<i>herd (organised)</i>	зин	<i>saddle</i>
гала	<i>crowd, flock, herd (random)</i>	хӯрчин	<i>saddle for donkeys, with bags</i>
тӯда	<i>crowd</i>	оҳур	<i>stall</i>
оғил	<i>cattle-shed, stable</i>	пору	<i>manure, dung</i>

алаф	<i>grass, fodder</i>	чарогоҳ	<i>pasture</i>
ғалла	<i>grain, corn</i>	чуворимакка / чуворӣ / макка	<i>corn, maize</i>
гандум	<i>wheat</i>	чав	<i>barley</i>
пашм	<i>wool</i>	тухм	<i>egg</i>
лона	<i>nest, burrow</i>	қафас	<i>cage</i>
парранда	<i>bird</i>	чарранда	<i>animal that grazes</i>
хазанда	<i>animal that creeps or crawls</i>	дарранда	<i>predatory, predator</i>
ширхӯр	<i>mammal</i>	ҳашарот	<i>insect</i>
вахшӣ	<i>wild</i>	хонагӣ	<i>domesticated; farmyard</i>
заҳр	<i>poison</i>	заҳрдор	<i>poisonous</i>
панча / чанг	<i>claw, talon</i>	шоҳ	<i>horn, antler</i>
ҳалол	<i>ceremonially clean¹</i>	ҳаром	<i>ceremonially unclean</i>
қапидан (қап)	<i>to catch, to seize</i>	хӯрондан (хӯрон)	<i>to feed</i>
доштан (дор)	<i>to capture, to hold</i>	нигоҳ доштан	<i>to keep, to hold</i>
хойидан (хой)	<i>to chew</i>	газидан (газ)	<i>to bite, to sting</i>
фурӯ бурдан	<i>to swallow</i>	лесидан (лес)	<i>to lick</i>
хазидан (хаз)	<i>to crawl, to creep</i>	давидан (дав)	<i>to run</i>
паридан (пар)	<i>to fly</i>	бол задан	<i>to flap wings</i>
бофтан (боф)	<i>to weave, to knit</i>	тор танидан (тан)	<i>to spin a web</i>
дароз кашидан	<i>to lie down</i>	чамъ кардан	<i>to store</i>
дӯшидан (дӯш), чӯшидан (чӯш)	<i>to milk</i>	тарошидан (тарош)	<i>to shear, to shave</i>
кӯшиш кардан / кӯшидан (кӯш)	<i>to try</i>	ғарқ шудан	<i>to sink</i>
нолидан (нол)	<i>to groan, to moan</i>	маос кардан	<i>to moo</i>
аккос задан	<i>to bark</i>	уллос кашидан	<i>to howl</i>
баас / баос кардан	<i>to baa</i>	шиҳа кашидан	<i>to neigh</i>

СҶҲАТҲО

DIALOGUES

1. [northern dialect]

- Шерали, намедонӣ, дар Душанбе боғи ҳайвонот ҳаст?
- Ҳа, ҳаст.
- Он аз марказ дур аст?
- Не, наздик аст. Аз бозори «Баракат» ҳамагӣ як истгоҳ поёнтар.
- Он ҷо ҳайвоноти гуногун бисёр аст?
- Ростӣ гап, ман ҳанӯз ба он ҷо нарафтаам, вале аз рӯйи шунидам ҳайвоноти гуногун дорад.
- Меҳохӣ ягон рӯз ҳамроҳ равам?

- *Sherali, do you know if there's a zoo in Dushanbe?*
- *Yes, there is.*
- *Is it far from the centre?*
- *No, it's close by. It's just one bus-stop further down from "Barakat" market.*
- *Are there a lot of different animals?*
- *To be honest, I haven't been there yet, but from what I've heard it has a variety of animals.*
- *Would you like to go there together some time?*

¹ In Tajikistan, as in all Muslim countries, only "clean" meat can be eaten – that is, the meat of animals that had their blood drained off when they were killed.

- Фикри бад не, ман розӣ. Биё, пагоҳ равам.

- Пагоҳ соати чанд?

- Соатҳои 10-11 барои ту қулай?

- Ҳа, мешавад. Биё, соати 10 дар истоҳи «Боғи ҳайвонот» вомехӯрем.

- Майлаш, то пагоҳ.

- То пагоҳ.

2.

- Салом, Нозигул!

- Салом, Наима, чӣ хел Шумо?

- Раҳмат, нағз, Шумо чӣ?

- Ташаккур, бад не.

- Нозигул, Шумо кадом ҳайвонҳои хонагиро дӯст медоред?

- Ман сагро бисёр нағз мебинам, дар хонаи мо ҳамеша саг ҳаст. Шумо чӣ?

- Ман гурбаро дӯст медорам. Ғайр аз ин дар хонаи мо гӯтӣ ҳам ҳаст. Шумо дар хона ягон хел парранда доред?

- Ҳоло надорем, аммо мехоҳем, ки ду булбул харем.

- Ман ҳам булбулонро дӯст медорам, намедонед, нархи як булбул чанд пул?

- Мутаассифона, не. Аммо агар хоҳед, метавонем рӯзи якшанбе якҷоя ба бозор равам.

- Майлаш, ман розӣ. Хайр, то рӯзи якшанбе!

- Хайр!

3.

- Салом алейкум.

- Марҳамат, биёед.

- Ин булбулҳо чанд пул шуд?

- Як ҷуфташ² бист сомонӣ.

- Арзонтар намешавад?

- Охираш ҳаждаҳ сомонӣ.

- Ин қафас чанд пул?

- Инаш понздаҳ сомонӣ, ана инаш ҳабдаҳ сомонӣ.

- Як ҷуфт булбулу ин қафасба сӣ сомонӣ медиҳам.

- Не, ақалан сиву ду сомонӣ диҳед.

- Хайр, майлаш, мана пулаша ҳисоб кунед.

- Дуруст, насиб кунед. Раҳмат, боз биёед.

- *That's not a bad idea; that would be good. Let's go tomorrow.*

- *What time tomorrow?*

- *Is between 10 and 11 o'clock convenient for you?*

- *Yes, that'll do. Let's meet at the zoo bus-stop at 10 o'clock.*

- *OK, see you tomorrow.*

- *See you tomorrow.*

- *Hi Nozigul.*

- *Hi Naima. How are you?*

- *Good, thanks. What about you?*

- *Not bad, thanks.*

- *Nozigul, which domestic animals do you like?*

- *I like dogs a lot; we always have a dog at home. What about you?*

- *I like cats. Apart from this, we also have a parrot. Have you got any kinds of birds at home?*

- *We haven't got any right now, but we want to buy a couple of nightingales.*

- *I also like nightingales. You don't happen to know how much one costs, do you?*

- *Unfortunately, no. But, if you like, we could go together to the market on Sunday.*

- *OK, that sounds good. Bye then, until Sunday.*

- *Bye.*

- *Hello.*

- *Please, come in.*

- *How much are these nightingales?*

- *One pair of them is 20 somoni.*

- *How about making them cheaper?*

- *My final price is 18 somoni.*

- *How much for this cage?*

- *This one's 15 somoni, and this one's 17 somoni.*

- *I'll give you 30 somoni for a pair of nightingales and this cage.*

- *No, you should give at least 32 somoni.*

- *All right...here, count the money.*

- *That's right. Enjoy them. Thanks, and come again.*

² *Ҷуфт* means "pair" or "couple."

4. [northern dialect]

- Ало.
- Ало, ин чо хонаи Басирчон-мӣ?
- Ҳа.
- Салом алейкум, мебахшед, Басирчона мумкин-мӣ?
- Ҳозир, як дақиқа.
- Ало?
- Салом, Басирчон, нағз-мӣ ту, дуруст-мӣ?
- Салом, Гаффорчон, чуту³ ту?
- Раҳмат, чӯра, ман нағз. Басирчон, ту пагоҳ чӣ кор дорӣ?
- Чӣ буд, тинчӣ-мӣ?
- Пагоҳ дар Ҳисор бузқашӣ мешавад, агар хоҳӣ, ҳамроҳ меравем.
- Не, чӯра, афсӯс, ки вақт надорам, вагарна⁴ бо ҷону дил мерафтам. Беҳтараш, бо ягон каси дигар рав.
- Майлаш, ман ба Зоҳирчон занг мезанам, мумкин вай равад. Хайр.
- Хайр, чӯра, як бори дигар узр.
- Ҳеч гап не.

5.

- Салом, Додхудо!
- Салом, Нор. Ту кучо мегардӣ, дина телефон кардам, набудӣ?
- Дина бо падарам ба шикор рафтем.
- Ба шикор? Чӣ хел нағз! Ягон чӣ шикор кардед?
- Ҳа, як бузи кӯҳӣ ва як кабк шикор кардем.
- Шумо ба кучо рафтед?
- Ба дарои Ромит⁵.
- Он чо бисёр ҳайвонот ҳаст?
- Он қадар бисёр не, аммо шикор кардан мумкин.
- Боз кай меравед?
- Намедонам. Чӣ, ту ҳам рафтан мехоҳӣ?
- Албатта, агар падарат розӣ шаванд.
- Майлаш, ман мепурсам, агар розӣ шаванд, ба ту хабар медиҳам.
- Раҳмат, чӯра. Хайр.
- Хайр.

- Hello.
- Hello, is this Basir's house?
- Yes.
- Hello. Excuse me, is Basir there?
- Hold on a minute.
- Hello?
- Hi Basir. Are you well? Is everything all right?
- Hi Ghaffor. How are you?
- I'm fine thanks, friend. Basir, what are you doing tomorrow?
- What's happening? Is everything OK?
- Tomorrow there's going to be a game of "buzkashi" in Hisor; if you like, we could go together.
- No, unfortunately I don't have time. Although if I did, I'd definitely go. It's better that you go with someone else.
- OK, I'll phone Zohir; maybe he'll go. Bye.
- Bye. Apologies once again.
- No problem.
- Hi Dodkhudo.
- Hi Nor. Where have you been? I phoned you yesterday but you weren't in.
- Yesterday I went hunting with my Dad.
- Hunting? What fun! Did you catch anything?
- Yes, we caught a mountain goat and a quail.
- Where did you go?
- To Romit gorge.
- Are there a lot of animals there?
- Not that many, but enough for hunting.
- When are you going again?
- I don't know. Why? Do you want to go too?
- Of course, if your father doesn't mind.
- OK, I'll ask. If he agrees, I'll let you know.
- Thanks, friend. Bye.
- Bye.

³ "Чуту" is a spoken dialect form of "чӣ таар?" meaning "how?"

⁴ Вагарна is derived from "ва агар на."

⁵ Дарои Ромит, the Romit gorge, is located to the east of Dushanbe.

ГРАММАТИКА

GRAMMAR

Complex Sentences: Subordinate Clauses of Quantity and Degree

The most important conjunctions used with subordinate clauses of quantity and degree are “ба қадре ки,” “ба андозае ки,” “ба ҳадде ки,” “ки,” and “чи қадар ки.” One of the most important features of these clauses is the use of “paired” conjunctions such as “чи қадар ки ... ҳамон қадар,” and “ҳар қадар ки ... ҳамон қадар”:

Ман хеле монда шудам, ба ҳадде ки аз чой чунбида наметавонам.	<i>I was <u>so</u> tired <u>that</u> I couldn't stir from where I was.</i>
Чи қадар ки хоҳӣ, ҳамон қадар гир.	<i>Take <u>as much as</u> you like.</i>
Чи қадар ки кор кунед, ба ҳамон андоза маош мегирид.	<i><u>To the extent that</u> you work, will you receive a salary.</i>
Одам ҳар қадар пир шавад, ҳамон қадар ба зиндагӣ бештар дил мебандад.	<i><u>The older</u> a man becomes, <u>the more</u> he becomes attached to life.</i>

When using the conjunction “ки,” the words “чунон,” “ончунон,” or “чандон” should be used in the main clause:

Ин суханҳои ӯ ба ман чунон таъсир кард, ки се рӯз ба худ омада натавонистам.	<i>This speech of his had <u>such</u> an impression on me <u>that</u> I wasn't able to come to my senses for three days.</i>
Ҷанг чандон кун, ки ба сулҳ чой бошад.	<i>Fight <u>so as to</u> reach a point of reconciliation.</i>
Зикрӣ аз тарс чунон дод зад, ки хама ба сӯйи ӯ давидем.	<i>Zikri cried out with <u>such</u> fear, <u>that</u> we all ran towards him.</i>

Complex Sentences: Subordinate Clauses of Concession

Subordinate clauses of concession are joined to their main clause by conjunctions such as “ҳам,” “агарчи,” “гарчанде ки,” “ҳарчанд ки,” “бо вучуди он ки,” and “қатъи назар аз он ки.” The conjunction “ҳам” is the most often used and usually takes the verb “будан” in the subjunctive (that is, the present tense verb stem with the subject marker verb endings):

Одамон хомӯш истода бошанд ҳам , аз нигоҳашон аломати норозигӣ пайдо буд.	<i><u>Although</u> the people were silent, the sign of their disagreement was obvious from their looks.</i>
Тирамоҳ омада бошад ҳам , ханӯз ҳаво хеле гарм буд.	<i><u>Although</u> autumn has come, the weather is still very warm.</i>
Шаб аз нисф гузашта бошад ҳам , ханӯз аз Шариф дарак набуд.	<i><u>Although</u> the night had half gone, there was still no news about Sharif.</i>

Subordinate clauses of concession often precede the main clause:

Агарчи ӯ забони тоҷикиро хуб медонист, ҳамеша бо ёри тарҷумон сӯҳбат мекард.	<i><u>Although</u> he knew Tajiki well, he always spoke with the help of an interpreter.</i>
Бо вучуди он ки Сабурро шахсан хабар карда будам, ба меҳмонӣ наомад.	<i><u>Although</u> I had informed Sabur personally, he didn't come as invited.</i>
Қатъи назар аз он ки Созмони Милали Муттаҳид кӯшиши зиёд мекунад, вазъият ханӯз ноором аст.	<i><u>Although</u> the United Nations tries hard, the situation is still unsettled.</i>

Гурба ҳарчанд кӯшиш карда бошад
ҳам, мушро дошта натавонист.

Ҳарчанде ки ӯро даҳ сол надида
будам, зуд шинохтам.

*Although the cat might have tried, it
couldn't catch the mouse.*

*Although I hadn't seen him for ten
years, I immediately recognised him.*

The conjunctions “ҳам,” “агарчи,” “гарчанде ки,” and “ҳарчанд ки” are used both in literary and colloquial Tajiki; “бо вучуди он ки,” and “қатъи назар аз он ки” are a feature of literary Tajiki. In poetry, abbreviated forms of “агарчи”—“гарчи” and “арчи”—are sometimes used.

МАШҚҶО

EXERCISES

1. Construct sentences based on the following table:

Example: Хирсҳо дар шимол ва кӯҳҳо зиндагӣ мекунанд.

Хирсҳо		Ҳиндустон	
Филҳо		шимол / кӯҳҳо	
Шутурҳо		биёбон	
Маймунҳо	дар	Африко	зиндагӣ мекунанд.
Китҳо		укёнус / баҳр	
Морҳо		Антарктида	
Пингвинҳо		Австралия	
Кенгуруҳо		чангалҳо	

2. Construct sentences based on the following table, using the correct possessive suffixes and verb endings:

Example: Мо дар хонаамон сагу гурба дорем.

Мо			сагу гурба	
Онҳо			кабку бедона	
Ту			гову гӯсола	
Шумо		хона...	бузу гӯсфанд	
Лайлӣ	дар	боғ...	сангпушту хорпуштак	дор...
Ман		шаҳр...	мурғу хурӯс	
Бародарам			мушу каломуш	
Амакам			булбулу тӯтӣ	

3. Rewrite the following sentences, using the verbs in the appropriate tense and form:

Example: Тоҷикон маъмулан гӯшти говро (истеъмол кардан).

⇨ *Тоҷикон маъмулан гӯшти говро истеъмол мекунанд.*

- Дар кӯҳсори Тоҷикистон хирс, бузи кӯҳӣ, суғур, уқоб ва дигар навъи ҳайвонот (зиндагӣ кардан).⁶
- Вақте ки мо дар Бадахшон зиндагӣ мекардем, ҳар ҳафта ба шикор (рафтани).
- Филҳо асосан дар Ҳиндустон (зиндагӣ кардан), онҳоро ҳам ҳамчун ҳайвони корӣ ва ҳам ҳамчун василаи нақлиёт (истифода бурдан).⁷
- Ватани пингвинҳо Антарктида (будан).
- Рӯзи гузашта мо ду оҳу (шикор кардан).
- Бачагон ҳар баҳор барои паррандагон лонаҳо (сохтан), онҳоро болон дарахтон (гузоштан).

⁶ *Кӯҳсор* means “highlands, mountains;” *суғур* is a rodent related to the groundhog and found in the mountains, the meat and oil of which are used to make medicines.

⁷ *Асосан* means “basically, mainly;” *ҳамчун* means “as;” *василаи нақлиёт* means “means of transport.”

4. Complete the following sentences, using appropriate “paired” conjunctions of quantity and degree in the spaces (...):

Example: ... ки бисёр хонӣ, ... бисёр чизро медонӣ.

⇒ Ҳар қадар ки бисёр хонӣ, ҳамон қадар бисёр чизро медонӣ.

- ... зимистон наздик шавад, ... рӯзҳо кӯтоҳтар мешаванд.
- ... бисёртар варзиш кунӣ, ... саломатиат беҳтар мешавад.
- ... кор кунӣ, ... маош мегири.
- ... даромад⁸ бисёр шавад, ... хароҷот⁸ ҳам зиёд мешавад.

5. Complete the following sentences, using appropriate “copulative” conjunctions in the spaces (...):

Example: Ба Душанбе бори аввал омада бошам ... , хонаи Асадро зуд ёфтам.

⇒ Ба Душанбе бори аввал омада бошам ҳам, хонаи Асадро зуд ёфтам.

- ... гуфтам, ки ин корро нақун, боз ба гапам гӯш накард.
- ... бемор бошад ҳам, имрӯз ба кор омад.
- ... дар хона ягон ҳайвони хонагӣ надорем, фарзандонам паррандагону сағу гурбаро бисёр дӯст медоранд.
- ... бисёр мехостам, ки забони тоҷикиро ёд гирам, вале имконият надоштам.
- Панҷ сол дар донишгоҳ таҳсил карда бошад ... , ханӯз ихтисоси худро хуб намедонист.

6. Give answers to the following questions:

- Шумо кадом ҳайвони хонагиро дӯст медоред?
- Оё дар хонаи Шумо ягон хел парранда ҳаст?
- Дар кишвари Шумо кадом навъи ҳайвонот бештар мавҷуд аст?
- Кенгуруҳо дар кучо зиндагӣ мекунад?
- Шумо шикор карданро дӯст медоред?
- Шумо аз сағ наметарсед?

7. Read the proverbs below. Memorise any that you might be able to use in conversation:

Хонаи гург бе устухон намешавад. *A wolf's house is not without bones.*

Гунчишкро кӣ кушад? – Қассоб. *Who would kill the sparrow? – The butcher.*

Аз пашша фил сохтан. *To produce an elephant from a mosquito.⁹*

Гови бешира овозаш баланд. *A cow without milk makes a loud noise.*

Буза ғами чон, қассоба ғами чарбу. *A goat is anxious about life, a butcher about fat.*

Фарбеҳиро гӯсфанд мебардорад. *A sheep accumulates fat.*

Кунад ҳамчинс бо ҳамчинс парвоз,
Кабӯтар бо кабӯтар, боз бо боз. *Each species should fly with its own species,
A pigeon with a pigeon, a hawk with a hawk.*

Шутур, ки коҳ мехоҳад, гардан дароз
мекунад. *A camel that wants straw will stretch out its neck.*

⁸ Даромад and хароҷот mean “income” and “expenses,” respectively.

⁹ That is, “To make a mountain out of a molehill.”

Хар ҳамон, тӯқум дигар.

A donkey is one thing, its saddle another.¹⁰

Дер ояду шер ояд.

If it's late, a lion may come.¹¹

Хар Макка равад ҳам, боз ҳамон хар аст.

Even though a donkey goes to Mekka, still it is but a donkey.

Одаму ақл, гӯсолаю дум.

Man and wisdom – a calf and a tail

Аз гунчишк тарсӣ, арзан накор.

*If you're scared of a sparrow, don't sow millet.***ХОНИШ****READING**

1. *Read the following text, retell it in Tajiki in your own words, and then discuss the question that follows:*

Заҳми забон

Марди ҳезумкаше буд. Ӯ ҳар рӯз ба ҷангал рафта, ҳезум ҷамъ мекард ва онро ба хараш бор карда, ба бозор мебурд. Ҳезумро фурухта, ҷизҳои лозимӣ мехарид ва ҳамин тариқ зиндагии худро пеш мебурд. Рӯзе ба ҷангал рафту дид, ки дар як ҷо ҳезум ҷамъ шуда хобидааст. Аввал ҳайрон шуд, баъд хурсанд шуда, онро гирифта ба бозор бурд. Ин ҳол ҳар рӯз такрор мешуд. Ҳезумкаш хост фаҳмад, ки ин кори кист. Рӯзе барвақттар ба ҷангал рафту дид, ки хирси калоне ҳезум ҷамъ мекунад. Ба назди ӯ рафту изҳори ташаккур кард ва ҳар ду дӯст шуданд. Рӯзе барои кӯмакҳои хирс хост, ки ӯро ба хонааш ба меҳмонӣ даъват кунад. Хирс қабул кард ва бегоҳӣ харду ба хона омаданд. Вале вақте ки зани ҳезумкаш хирсро дид, бо овози баланд дод зад:

– Ҷаро ин ҳайвони бадбӯю ифлосро ба хона овардӣ?

Хирс дар ғазаб шуду ба ҳезумкаш фармуд, ки бо табараш ба сари ӯ (хирс) занад, вагарна ҳам зану ҳам худашро мекушад. Ҳезумкаш ноилоҷ бо табар ба сари хирс зад. Хирс нолақунон бо сари хуншор аз ҳавлӣ берун шуд.

Ҳезумкаш аз тарс як сол ба ҷангал нарафт. Баъд фикр кард, ки хирс кайҳо мурдааст. Боз ба ҷангал рафту гайриҷашмдошт хирсро дид.

Хирс оромона гуфт:

– Бубин, заҳми табари ту кайҳо нест шудааст, аммо заҳми забони занат ҳанӯз аз дилам нарафтааст...

Vocabulary:

ҳезумкаш	<i>woodman</i>	: ҷангал	<i>forest; jungle</i>
ҳезум	<i>firewood</i>	: бор кардан	<i>to load</i>
такрор шудан	<i>to be repeated</i>	: барвақттар	<i>earlier</i>
бадбӯ	<i>smelly, stinking</i>	: ноилоҷ	<i>inevitably</i>
нолақунон	<i>laments, cries, groans</i>	: хуншор	<i>bloody, bleeding</i>
тарс	<i>fear</i>	: кайҳо	<i>long ago</i>
гайриҷашмдошт	<i>blind, blinded</i>	: оромона	<i>peacefully, calmly</i>
заҳм	<i>wound</i>	:	

¹⁰ That is, "A leopard can't change its spots."

¹¹ That is, "It can be late, so long as it's good."

Translation of some expressions and idioms:

Ҳамин тариқ зиндагии худро пеш мебурд.
 Дар як ҷо ҳезум чамъ шуда хобидааст.
 Хост фаҳмад, ки ин кори кист.
 Изхори ташаккур кард
 Вагарна ҳам зану ҳам худашро мекушад.
 Фикр кард, ки хирс кайҳо мурдааст.
 Заҳми табари ту кайҳо нест шудааст,
 аммо заҳми забони занат ханӯз аз дилам
 нарафтааст.

*In this way his life carried on.
 Firewood was lying gathered in one place.
 He wanted to know whose work this was.
 He expressed thanks
 Or else he would kill both him and his wife.
 He thought the bear had died long before.
 Your axe wound disappeared long ago, but the
 wound caused by your wife's tongue has still
 not left my heart.*

Discuss the following:

Маънои «заҳми забон» чист? Аз таҷрибаи худатон ё ягон шиносатон чунин ҳикоятро нақл кунед.

More useful vocabulary:

таҷриба *experience*

2. Read the following text and then discuss the question that follows:**Боғи ҳайвоноти Душанбе**

Боғи ҳайвоноти Душанбе дар яке аз ҷойҳои хушманзари шаҳр ҷой гирифтааст. Дар тарафи рости боғ дарёҳои Варзоб ва Лучоб ба ҳам пайваст шуда, аз ҳамин ҷо номи дарё Душанбе мешавад. Дар рӯбарӯи боғ Кӯли Комсомол ҷойгир аст. Ин кӯли сунъӣ буда, он солҳои чилум бо ҳашари умумӣ сохта шудааст. Дар тарафи чапи боғ варзишгоҳи марказии шаҳр воқеъ аст. Ҳамин тариқ, ин қисмати шаҳр ҷойи истироҳату фароғати сокинони Душанбе ва меҳмонони он ба шумор меравад.

Солҳои пеш дар ин боғ ҳайвоноти хеле гуногуну нодир мавҷуд буданд. Дар ин ҷо ҳам ҳайвоноти минтақаҳои гарм, мисли шугур, фил, баҳмут, тимсоҳ, маймун ва ҳам ҳайвоноти минтақаҳои хунук, мисли хирси сафед, оҳуи кӯҳӣ, бузи кӯҳӣ, кутос, ҳам ҳайвоноти дарранда, мисли гург, шағол, шер, паланг, ҳам паррандаҳои зебо, мисли товус, ку ва ҳам ҳайвоноти нодир, мисли шугурмурғ, заррофа ва гайра мавҷуд буданд.

Моҳҳои хурду зебои аквариумӣ, морҳои обӣ ва биёбонӣ, навъҳои гуногуни калтакалосҳо дар як бинои махсус ҷойгиранд. Дар як тарафи боғ ҳавзи сунъӣ сохта шуда буд, ки дар он мурғобиҳои гуногун шино мекарданд.

Барои ҳайвоноти калон, мисли филу баҳмут ҷойҳои махсус сохта шуда буданд. Сокинони шаҳр як ҳодисаро нағз дар хотир доранд: Солҳои 70-ум аз Ҳиндустон ба Душанбе ду фил оварда буданд, ки солҳои дароз тавачҷӯи меҳмонони боғро ба худ ҷалб мекарданд. Пас аз чанд соли зиндагӣ модафил бемор шуда буд. Фили дигар бо духтуроне, ки ҳар рӯз барои муолиҷа ба назди фили бемор меомаданд, муомилаи бисёр хуб дошт. Вале пас аз он ки модафил вафот кард, фили нар се рӯз касеро ба назди худ роҳ надод. Танҳо пас аз он ки ба мурдани шарикӣ худ пай бурд, иҷозат дод, ки ҳасадӣ ўро берун баранд. Шохидон нақл мекунанд, ки дар он ҳангом аз ҷашмони фил ашк ҷорӣ буд.

Мутаассифона, дар солҳои ҷанги дохилӣ вазъи боғи ҳайвонот хеле бад шуда, қисми зиёди ҳайвоноти он несту нобуд шуданд. Танҳо солҳои охир ҳолати боғ оҳиста-оҳиста рӯ ба беҳбудӣ меорад. Он рӯз дур нест, ки боғи ҳайвоноти Душанбе боз аз ҳайвоноти гуногуни нодир бой гардида, ба тамошогоҳу истироҳатгоҳи сокинони шаҳр ва меҳмонони он табдил меёбад.

Vocabulary:

хушманзар	<i>picturesque</i>	чой гирифтан / чойгир будан / вокеъ будан	<i>to be located, to be situated</i>
пайваст шудан	<i>to join together</i>	ҳашар	<i>voluntary public labour for the state</i>
сунъӣ (cf. табиӣ) хамин тариқ	<i>artificial (cf. natural) so, thus, in this way</i>	умумӣ фароғат / истироҳат	<i>public relaxing</i>
сокинон нодир биёбонӣ таваҷҷӯҳ муомила доштан роҳ додан	<i>inhabitants rare, uncommon desert (adj) attention to treat to let in, to make way for</i>	ба шумор рафтан аквариумӣ дар хотир доштан чалб кардан вафот кардан танҳо	<i>to be reckoned aquarium to remember to attract to die only</i>
шарик ичозат додан шоҳид чанги дохилӣ қисм рӯ ба бехбудӣ овардан тамошоғоҳ	<i>companion, partner to allow, to permit witness civil war part, portion to improve place to see things</i>	пай бурдан ҷасад ашк вазъ / ҳолат несту нобуд шудан бой гардидан	<i>to observe (mourn) body, corpse tear condition, state to perish to become enriched</i>
		табдил ёфтан	<i>to be changed</i>

Translation of some expressions and idioms:

Бо ҳашари умумӣ сохта шудааст.

Солҳои дароз таваҷҷӯҳи меҳмонони
боғро ба худ чалб мекарданд.

Касеро ба назди худ роҳ надод.

Иҷозат дод, ки ҷасади ӯро берун баранд.

Шоҳидон нақл мекунанд, ки дар он
ҳангом аз ҷашмони фил ашк чорӣ буд.

Қисми зиёди ҳайвоноти он несту нобуд
шуданд.

Боз ба тамошоғоҳу истироҳатгоҳи
сокинони шаҳр ва меҳмонони он табдил
меёбад.

Discuss the following:

Як қисми мардум мегӯянд, ки сохтани боғҳои ҳайвонот хуб нест, барои он ки ҳайвонот бояд дар минтақаи табиини худашон зиндагӣ кунанд. Қисми дигар мегӯянд, ки агар боғҳои ҳайвонот набошанд бисёр ҳайвонот нобуд мешаванд ва ҳамчунин мо наметавонем бо олами ҳайвонот аз наздик шинос шавем. Шумо чӣ фикр мекунед?

More useful vocabulary:

баръакс фарз кунем	<i>on the contrary let's suppose, for instance</i>	аз як тараф ... аз тарафи дигар	<i>on the one hand ... on the other hand</i>
-----------------------	--	------------------------------------	--

*It was built through voluntary public labour
for the state.*

*For a long time, they attracted the attention
of visitors to the park.*

It wouldn't let anyone near.

It allowed them to remove the body.

*Witnesses say that tears flowed from the
elephant's eyes at that time.*

A large proportion of the animals perished.

*It will again become a place to see things and
to relax for the inhabitants and guests of the
city.*

САНЧИШ

QUIZ

1. Give answers to the following questions:

1. – Шумо кадом ҳайвонро дӯст медоред?

– ...

2. – Дар хонаи Шумо чи хел парранда хаст?

– ...

3. – «Бузкашӣ» чи хел бозӣ аст?

– ...

4. – Номи саги Шумо чӣ?

– ...

5. – Хонаи паррандагонро ба тоҷикӣ чӣ мегӯянд?

– ...

6. – Дар боғи ҳайвоноти Шумо кадом ҳайвонҳо ҳастанд?

– ...

2. Fill in the questions corresponding with the following answers:

1. – ... ?

– Не, ман сагро дӯст намедорам.

2. – ... ?

– Ман дирӯз аз бозор як булбул харидам.

3. – ... ?

– Мо бештар гӯшти гову гӯсфандро истеъмом мекунем.

4. – ... ?

– Мусалмонон¹² одатан гӯшти хукро намехӯранд.

5. – ... ?

– Паррандаи зеботарин товус аст.

6. – ... ?

– Ӯ дар хонашон ду гов дорад.

3. Make up dialogues using the material in lesson eighteen and, if possible, role-play the situations with a language helper or other language partner.

7. – Кадом ҳайвонҳоро «хонагӣ» мегӯянд?

– ...

8. – Аз пашми кадом ҳайвонот пӯстин медӯзанд?

– ...

9. – Моҳӣ дар кучо зиндагӣ мекунад?

– ...

10. – Фил чанд сол умр мебинад?

– ...

11. – Кадом ҳайвонҳоро «хазанда» мегӯянд?

– ...

12. – Кадом парранда парвоз карда наметавонад?

– ...

7. – ... ?

– Гурба мушро мехӯрад.

8. – ... ?

– Нархи як чуфт кабӯтар панҷ сомонӣ аст.

9. – ... ?

– Ман бештар гӯшти моҳиро дӯст медорам.

10. – ... ?

– Гавазҳо дар шимоли Русия зиндагӣ мекунанд.

11. – ... ?

– Калонтарин моҳӣ кит аст.

12. – ... ?

– Шерро «шоҳи чангал» мегӯянд.

¹² Мусалмон means "Muslim."

Дарси 19

Lesson 19

Идҳо – Ҷашнҳо
Маросимҳо

Holidays – Celebrations
Ceremonies

ШАРҲ

COMMENTARY

Holidays

All the common holidays and celebrations in Tajikistan can be divided into three categories: traditional national holidays, new holidays adopted during the Soviet era, and holidays connected with Tajikistan's gaining of independence.

The foremost of the traditional holidays is *Наврӯз*, the “New Year” occurring on March 21st – the day when the length of night and day is the same. It predates all other public holidays and is traced back to Zoroastrian days. In the first years of the Soviet regime, this holiday, along with all religious holidays, was removed from the calendar and it was officially forbidden to celebrate it. Only after the 70s, once it had been proven that the holiday had no relation to Islam, was it permitted to celebrate it as a holiday of spring and labour, but March 21st was still not a public holiday. In these years *Наврӯз* was celebrated on whichever weekend was closest to the 21st. After Tajikistan gained its independence, 21st and 22nd March were officially declared to be public holidays. This holiday has become a true celebration for the people. To begin with, they cook a special food from kernels of new wheat shoots, called *суманак* /sumalak/ and use this to decorate their festive tablespreads. In times past, tables were laid with seven types of food beginning with the letter “ш” (e.g. *шарбат*, *шир*, *шакар*, *шароб*, etc.) and these were called the “*Ҳафт шиш*.” After the spread of Islam, these were changed for the “*Ҳафт син*”¹ (e.g. *себ*, *суманак*, *сирко*, *сабзӣ*, *санҷид*, etc.), because according to the teaching of Islam, it is forbidden to drink *шароб* (wine). In public squares, various national games are played, such as *бузкашӣ*² and *гӯштингирӣ* (national wrestling), and men start planting saplings in gardens and streets. In the central parks of cities and other places of rest, various concerts and other forms of entertainment are put on. All in all, *Наврӯз* is a magnificent occasion.

The majority of national holidays are connected to Islam. The most important of these are *Рамазон* and *Қурбон*. When these holidays take place is determined by the Muslim lunar calendar³, so that each year they are celebrated about ten days earlier than the previous year. *Иди Рамазон* takes place at the end of the month of *Рамазон*—the month when Muslims observe a daytime fast. On this day, people go to their relatives' graves to pray for the dead and afterwards go to the mosque to pray a special holiday prayer (*намози ид*). Afterwards they go to houses where somewhere has died during the previous year for *фотиҳа*. *Фотиҳа*, or *тиловат* as it is also known, is a ritual in which several chapters are read from the Qur'an. In this way, neighbours will also visit one another's houses and say *тиловат* in memory of those who have died. In central and southern parts of Tajikistan, children go to their neighbours' and friends' houses from early in the morning and the people they visit should wish them “*Ид муборак*” and give them various sweets and candies prepared especially for this day (this visiting is called *идгардак*). In northern Tajikistan, the day

¹ *Син* and *шиш* are the names of the letters “с” and “ш” in the Arabic alphabet.

² See lesson eighteen commentary.

³ See lesson seven.

before the holiday, known as *бегоҳи ид*, everyone cooks *osh* and gives some to their close neighbours. During the month of *рамазон* people invite their neighbours and relatives to their homes for *ифтор*—the time when people break their fast, as the sun sets and it begins to be dark. After eating, the guests pray a blessing for the owner of the house and his deceased relatives.

Иди Қурбон takes place 70 days after *иди Рамазон* and, according to traditions that continue to this day, has similarities to *иди Рамазон*. On this day, people who are able sacrifice a goat, sheep, cow, or calf, cook food with the meat, and give it to others—an act known as *қурбонӣ*. Neighbourhoods sometimes gather together to give a sacrifice, pooling their money to buy and kill an animal. On *иди Қурбон* people also go to graves and each other's houses for *тиловат*.

The first of the new holidays, left over from Soviet times, is the New Year, *соли Нав*. One custom in connection with this that Tajikistan has adopted from Europe is to see in the New Year on the night of December 31st. New Year celebrations in kindergartens, schools, offices, and factories begin from December 25th or even earlier. The decorating of a fir-tree for New Year, Santa Claus (*бобои барфӣ*), and dancing and playing around them have become incorporated into the country's New Year traditions. The New Year is a family holiday and it is usual to see it in with members of one's family. Young people organise various forms of New Year entertainment in their city's central squares into the early hours.

Another holiday that people enjoy is women's day (*Иди занон*), March 8th, although celebration often begins a day or two earlier in workplaces. Men congratulate their wives, daughters, and female colleagues on this holiday, buy them presents, and prepare a holiday spread for guests (although women often end up doing the work for this themselves!), as people visit the homes of their close friends and relatives to celebrate together.

Other holidays have a historical or political character. One of these is Victory Day (*Рӯзи Ғалаба*), on May 9th. On this day in 1945, Russia's involvement in the Second World War, known in the former Soviet Union as *Ҷанги Бузурги Ватанӣ*, came to an end. Since this war involved not just Russia but all the former Soviet peoples, this holiday is celebrated in the majority of the former Soviet countries. On this day, veterans of the war are honoured and given presents. In the largest cities there are also meetings of those who fought together.

Another such holiday is "Labour Day" May 1st, known as *Рӯзи якдилии меҳнатқашон*. At the start of May, 1897, in Chicago, America, there were demonstrations by workers demanding improved working and living conditions. After the establishment of the Soviet regime, this day was declared an international day for solidarity among workers and it has been celebrated in socialist countries ever since.

There are two other official holidays, both connected with Tajikistan's gaining of independence. The first of these is Independence Day (*Рӯзи истиқлол* or *Рӯзи истиқлолият*), September 9th. It was on this day in 1991 that Tajikistan announced its independence. On this day, in all the cities and regions of the country, there are ceremonies by workers and some years in Dushanbe there is also a military parade. The other related holiday is Constitution Day (*Рӯзи Сарқонуни (or Конститутсияи) Тоҷикистон*), November 6th, marking the day in 1994 when the country's constitution was ratified by means of a general referendum. Both these days are public holidays.

Similar to this, June 27th is Reconciliation Day (*Рӯзи ваҳдат*). On this day in 1997, the peace agreement between the government and opposition was signed in Moscow⁴, putting an end to the civil war. Since that time, this day has also been a national holiday.

Apart from the holidays mentioned above, there are lots of other days dedicated to other professions or fields, some of which are public holidays, others of which are normal working

⁴ (This is entitled "Созишномаи умумии истиқрори сулҳ ва ризоияти миллии дар Тоҷикистон." that is, "General declaration on the decision concerning national peace and reconciliation in Tajikistan.")

days. For instance, February 23rd is Mens' Day (this used to be Army Day), June 22nd is Language Day, September 1st is Knowledge Day, the first Sunday in October is Teachers' Day, and then there's Radio Day, Medical Workers' Day, and so on.

Rituals and Ceremonies

There are also many different rituals and ceremonies observed by Tajiks. These can be divided into two groups: joyful celebrations (*тӯй*) and mourning rituals.

The most important *тӯй* is marriage (*ақди никоҳ*), which consists of three stages: ceremonies preceding the marriage, the marriage itself, and those that follow the marriage. The first step is *хостзорӣ*, in which the groom's father and mother and another person close to the groom go to house of the future bride in order to agree the match. Normally the bride's representatives do not immediately agree to the match but they demand a certain period of time to be persuaded. During this time they discuss the proposal with respected relatives—for instance, their grandparents and uncles. The first ritual after the bride's side have given their consent is when both families announce the engagement to their closest friends and neighbours. This is called *нонишканон* (or *сафедӣ додан*), involves around 10-20 people, and takes place in the bride's house. The second step is called *тӯйи фотиҳа* and also takes place in the bride's home. The groom's representatives bring to the bride's home a sheep or cow, rice and oil and other types of food, and clothes that they have prepared in advance for the bride and groom. These gifts are called *тӯёна* or *тӯқуз*. Afterwards, the two parties fix a date for the wedding. The wedding ceremony consists of various parts: the wedding meal (*оши никоҳ*), which is usually eaten in the bride's home, though meeting the expenses for this is usually the duty of the groom's party. The day before the *оши никоҳ*, close relatives, neighbours, and friends gather and prepare all the ingredients for the *ош* – a ceremony called *сабзирезакунон*.⁵ Messengers (*хабарчиҳо*, also called *сӯфиҳо*), invite people to the *тӯй*. The *оши никоҳ* takes place at a given time and usually continues for a couple of hours. It is only for men. After they have finished, the party for female guests begins.⁶ The official wedding ceremony (*ақди никоҳи расмӣ*, also known by the Russian name, *загс*) consists of the recording of names in a special state office and the giving of a marriage certificate. The bride and groom then drive around in cars with their friends to scenic places, where they often have their photos taken. A reception (*базм*) is then held either at the groom's house or at an *ошхона* or restaurant. This is the highlight of the whole wedding and includes speeches by many of the guests, congratulating the bride and groom and their parents, and dancing led by a group of musicians and one or more dancers. In addition, the ladies sometimes organise a special ladies banquet, called *чойгаштак*, *маҷлиси духтарон* or *қизмаҷлис*.⁷ After the wedding ceremonies, there are two other customs, known as *домодталабон* and *духтарталабон*, when the bride and groom are invited back to the bride's parent's home for the first time. For this occasion, the bride's family throw a large party and give special presents that they've prepared in advance to the bride and groom and their closest relatives. Different areas have different practices, but this return to the bride's parent's home may not happen until a month or even up to a year after the wedding. Only after this party is the bride free to come and see her parents whenever she

⁵ *Сабзирезакунон* is derived from "*сабзӣ реза кардан*." For a *тӯй*, *ош* is typically cooked using from 40 to 70 kilos of rice and a similar quantity of carrots, thinly sliced in a particular way. This demands a significant amount of time and the participation of a lot of people.

⁶ One of the most important features of ceremonies in Tajikistan, as in other Muslim countries, is the segregation of the sexes. Only at the *базм* ("reception") do men and women sometimes sit together.

⁷ This is an Uzbek word, also meaning "*маҷлиси духтарон*," or "*ladies gathering*."

wants. After this, there is another ceremony, *додобинон* or *очабинон*,⁸ in which the father and mother of the bride are invited to their daughter's new house. They also give special presents at this party. Relatives of the bride and groom also come with presents for another gathering called *рӯбинонӣ*,⁹ since the bride is no longer covered with her wedding veil.

It should be stated that rituals associated with weddings depend greatly on the local customs and vary significantly between different regions of the country. There are also different types of wedding customs followed in Dushanbe, depending on where the main parties involved are from. Obviously, detailed information about each can not be provided in a short commentary such as this, so that what has been described above is merely a broad outline of general practices for Tajiki weddings.

The other common *тӯй* among Tajiks is the “circumcision *тӯй*” (*тӯйи хатна* or *хатнатӯй* or *тӯйи суннатӣ*). This is a ceremony common to all Muslims and is usually carried out before boys reach the age of seven. If parents have two or more sons of the right age, they will normally have them all circumcised at the same time. Sometimes brothers will also have their sons circumcised together. If the boy's paternal grandfather is alive, people also refer to this *тӯй* by the name *набератӯй*, since more people know the grandfather. The first stage in this *тӯй* is called *тахтзанон* when the women meet and decorate the house with various boy's clothing. Then, as for weddings, there is a *сабзирезакунон* ceremony in preparation for *ош*, this time referred to as *оши хатна*. Sometimes the parents also organise a reception (*базм*). After the *оши хатна*, there is a party for women (*маъракаи занон*) that lasts a long time. As well as *тӯёна* presents, the women also bring special things to eat for the table, such as bread, rice, and meat. Normally, the man who will carry out the operation (*устои «чукбур»*)¹⁰ is invited after the *тӯй* or the following day. This *тӯй* is also called *чукбуррон*. After a few days, the children's clothes are taken down from where they were hung around the walls, the final stage of the *тӯй*, known as *тахтфурурон*.

In cities, for weddings, circumcision *тӯй*, and anniversary meals remembering someone's death (*оши сол* – see commentary below, on funerals), long tables and benches are laid out for guests. Designated people welcome the guests, show them to their places, and wait on them until the *ош* is ready. When sitting and getting up, a prayer (*омин*) is said. When the prayer is being said, everyone cups their hands in front of them (as though to receive blessing from God), and says *омин* together at the end, wiping their hands downwards across their faces (as though to splash themselves with the received blessing). People other than those serving, who are close to the organiser of the *тӯй*, stand at the entrance and welcome new guests, saying “*марҳамат*,” and see them off with the words “*хуш омадаанд*” (or, colloquially, “*хуш омадиянд*”). They might also say this after each prayer, both when guests arrive and are about to leave.

Tajiks mark the birth of a child, especially the first child in a big way. In connection with this is a special ceremony called *заҳворабандон* in which an old lady (the *момодоя*)¹¹, in the presence of other ladies, straps the baby into a Tajiki cradle (*заҳвора*). The *заҳвора* is usually given as a present by the mother's parents at the time a couple has their first child.

Funerals are also conducted according to a host of traditions and customs. In Muslim countries it is not possible to keep the corpse for a long time and it should be buried within 24 hours of death. The body is bound in a white sheet (*кафан*) and carried by hand in a coffin. Coffins are not buried with the body but are only used for carrying the body to the

⁸ *Додобинон* is derived from *додо* (“father”) and the present tense verb stem of *дидаи*, and thus means “seeing the father.” Likewise, *очабинон* is derived from *оча* (“mother”) and the same verb stem, and means “seeing the mother.”

⁹ *Рӯбинонӣ* is derived from *рӯ* and the present tense verb stem of *дидаи*, and thus means “seeing the face.”

¹⁰ *Устои чуқбур* are usually barbers, who can carry out circumcision rites. In recent years, surgeons have also begun doing this job.

¹¹ In the past, eastern women gave birth to children at home. The *момодоя* were people who practised midwifery and contemporary gynaecology.

grave and are consequently reused. The first three days after the burial, people come to the house of the deceased for *фотиҳахонӣ*¹². Men who were close to the deceased wear a *тоқӣ* (a national cap) and a *чома* (a long, thick national coat), tied at the waist with a *рӯймол* (a square of material). People coming to the *фотиҳахонӣ* give their condolences to these men, using expressions such as “*дилатон ганда нашавад*,” “*бандагӣ ҳамин аст*,” and “*бандагӣ-дия*.” In the first days of mourning, no food is cooked in the house, but neighbours and relatives bring food for the family. Afterwards, there is another ceremony, officially called *Хатми Куръон*, but usually referred to as “*рӯзи се*,” “*ҳафт*” or “*бист*”, and only after then can food be cooked in the house. This ceremony is also referred to as a *худоӣ*, although this term also refers more generally to any occasion when prayer is offered for a particular reason (e.g. after moving to a new house). The next ceremony, called *чил*, is for either men or women but not both. Officially, the number of days after the death on which *чил* is held is calculated by subtracting the number of children of the deceased from the number 40; so, for a man with 5 children, *чил* is held 35 days after his death. The close relatives of the deceased, no matter where they live, arrange a *маърака*, referred to as *дуои фотиҳа* or *худоӣ*. This is usually held forty days after the relative's death. From the day of the death, members of the family begin a period of mourning (*азодорӣ*), which continues for one year. During this period, they are not supposed to watch television, participate in any *тӯӣ*, get married or join in any form of dancing. At each Muslim holiday, they arrange a meal in memory of the deceased and after three such holidays they organise an anniversary meal (*оши соя*). Only after this does mourning finish.

When informing someone about the death of an individual, Tajiks do not use the words *мурд* or *вафот кард*, which are considered harsh, but instead use expressions such as “*аз ҷаҳон даргузашт*” or “*бандагиро ба ҷо овард*.”

Another *маърака* that people arrange is called *мушкилкушо*.¹³ This *маърака* is held when things are not as they should be in a family—such as, prolonged sickness or lack of success in work. This is mainly an event for women, during which *биётунҳо*—women who have studied religion—read from the Qur'an. It is believed that they can heal the sick or cause work to advance.

The original religion of the ancient Tajiks was Zoroastrianism, sometimes erroneously referred to as fire-worship. Some customs and traditions from this religion are still practised today. For instance, a bonfire is lit for weddings, people dance around it and the bride and groom walk around it three times.

Tajiks believe in all kinds of signs. One of these is the belief in the “evil eye.” As protection against this, virtually every house has a sprig of thorns hung prominently above the entrance. Any kind of plant with thorns is used for this purpose. More often than not, drivers also hang a sprig of thorns or else a rosary of prayer beads in their vehicles for the protection they believe it bestows. For the same reason, a charm known as a *мӯҳраҳои чашиӣ* is tied around the arm or to the clothing of young children.

The number 40 is considered a holy number by Tajiks and other Muslim peoples. The forty days after a birth, a wedding, or a death, and the coldest forty days of winter are called *чилла*. During this period, people abstain from numerous activities that are considered unsuitable. For instance, in a house where someone has died, a light is left on all night; a newly-married couple are not left alone; and, in a house where a baby has been born, guests are not entertained after dark.

¹² For *фотиҳахонӣ*, people come to the house of the deceased and sit on benches or the ground. For each person or group of people who come together, a religious representative (“*домулло*”) or other person chants some verses from the Qur'an.

¹³ *Мушкилкушо* is derived from the words *мушкил* and *кушодан*, and means “to get rid off difficulty”.

The Tajiks have enough customs and traditions to fill a whole book. Indeed, one of the interesting and memorable things about Tajikistan, as with much of Central Asia, is that each city and region—even each village—has its own unique way of observing the national customs. This is particularly true of people in the east of the country, most of whom are Ismaili and highly reverence the Aga Khan, their spiritual head. So, while this commentary has been longer than usual, it has only been possible to briefly mention the most important aspects of the culture relating to holidays.

LUFAT

VOCABULARY

ид	<i>holiday</i>	иди динӣ	<i>religious holiday</i>
беғоҳи ид / арафа	<i>the evening before a holiday</i>	иди миллӣ	<i>national holiday</i>
ҷашн	<i>celebration</i>	маърака	<i>party</i>
солгард	<i>anniversary</i>	базм	<i>public reception</i>
тӯй	<i>wedding; party</i>	тӯйи фотиҳа	<i>engagement party</i>
тӯйи арӯсӣ /	<i>wedding</i>	тӯйи хатна / тӯйи	<i>circumcision party</i>
хонадоршавӣ		суннатӣ / хатнатӯй	
тӯёна	<i>presents given for a тӯй</i>	акди никоҳ [зағс] ¹⁴	<i>registration of marriage</i>
оши никоҳ	<i>wedding osh</i>	оши сол	<i>anniversary osh</i>
тӯр	<i>veil</i>	парад	<i>parade</i>
арӯс / келин	<i>bride</i>	шаҳ / домод	<i>groom</i>
бафотиҳа	<i>engaged {only used of women}</i>	қудо	<i>one's children's spouse's parents</i>
хостгор	<i>matchmaker</i>	тӯйбача	<i>boy for whom a circumcision тӯй is arranged</i>
хостгорӣ	<i>matchmaking</i>		<i>deceased, "late"</i>
ҷасад	<i>body; corpse</i>	марҳум / раҳматӣ	<i>coffin</i>
кафан	<i>burial sheet</i>	тобут	<i>one in mourning</i>
азо	<i>mourning</i>	азодор	<i>cemetery, graveyard</i>
қабр / гӯр	<i>grave</i>	қабристон /	<i>bench</i>
ҷаноза	<i>funeral</i>	гӯристон	<i>traditional</i>
расму оин / расму	<i>customs, traditions</i>	ҳарак	<i>holy, sacred</i>
анъана / урфу		суннатӣ	<i>rosary</i>
одат		муқаддас	
ҳор	<i>thorn</i>	тасбеҳ	
шоҳ	<i>branch</i>		
хонадор шудан	<i>to get married</i>	арӯс шудан /	<i>to get married {for women}</i>
домод шудан /	<i>to get married {for men}</i>	ба шавҳар расидан	
ба занӣ гирифтан		/ баромадан	
фотиҳа қардан	<i>to be engaged to be married</i>	қудо шудан	<i>to become related by the marriage of one's children</i>
ҷудо шудан	<i>to divorce</i>		<i>to ask on behalf of someone for a bride</i>
табрик қардан /	<i>to congratulate</i>	ҳостгорӣ қардан	<i>to dance</i>
муборакбод қардан			
ҷашн гирифтан /	<i>to celebrate</i>	рақс қардан /	
қайд қардан		рақсидан (рақс)	

¹⁴ Words shown in square brackets are Russian words used in colloquial Tajiki.

даъват кардан / таклиф кардан	<i>to invite</i>
хабар кардан иштирок кардан	<i>to inform</i> <i>to participate</i>
вафот кардан / мурдан (мур, мир)	<i>to die</i>
фотиҳа хондан	<i>to say фотиҳа</i> {see commentary}
дилбардорӣ кардан	<i>to console, comfort</i>
пешвоз гирифтан орзу кардан	<i>to meet</i> <i>to wish</i>

сухани табрикий гуфтан	<i>to give a speech</i>
ёрдам кардан / ёрӣ додан / кӯмак кардан	<i>to help</i>
дафн кардан / гӯр кардан / гӯрондан (гӯрон)	<i>to bury</i>
тиловат кардан рӯза доштан	<i>to chant</i> <i>to fast</i>
таъзия баён кардан	<i>to offer one's</i> <i>condolences</i>
соли Навро пешвоз гирифтан	<i>to see in the New</i> <i>Year</i>

СӮҲБАТӢО

DIALOGUES

1.

- Идатон муборак!
- Идатон муборак!

- *Happy Holiday!*
- *Happy Holiday!*

2.

- Зодрӯз муборак!
- Раҳмат.

- *Happy birthday!*
- *Thanks.*

3.

- Соли Наватон муборак!
- Ба Шумо ҳам муборак!

- *Happy New Year!*
- *The same to you!*

4. [northern dialect]

- Морак¹⁵ шавад, писарчадор шудед!
- Раҳмат.
- Худо умраша дароз кунад!
- Саломат бошед.

- *Congratulations on having a son!*
- *Thanks.*
- *May God grant him a long life.*
- *Thank you.*

5. [northern dialect]

- Салом алейкум!
- Салом алейкум, марҳамат, биёед!
- Муборак шавад! Қӯшапир шаванд!
- Раҳмат, саломат бошед. Аз боло гузаред. Раҳимҷон, меҳмононро қабул кунед.
- Марҳамат, биёед, аз ин ҷо гузаред. Омин, Худо ҳамаро ба тӯй расонад! Хуш омадед. Аз нон марҳамат кунед. Алиҷон, дута чой. Салим-ако, панҷта ош. Канӣ, марҳамат, гиретон.

- *Hello.*
- *Hello. Please, come in.*
- *Congratulations. May they both grow old together.*
- *Thank you. Sit up the top. Rahim, receive the guests.*
- *Please, come and sit here. Amen: May God cause there to be weddings everywhere. Please have some bread. Ali, two pots of tea. Salim, five portions of osh. There, please help yourselves.*

¹⁵ “Морак” is a colloquial form of *муборак*.

6. [northern dialect]

- Ало.
- Ало, ин чо хонаи Давлатов-мӣ?
- Ҳа.
- Салом алейкум.
- Салом.
- Мебахшед, ако Рабеъ ҳастанд-мӣ?
- Ҳа, ҳозир, як дақиқа.
- Ало?
- Салом, ако! Шумо чӣ хел, нағз-мӣ?
- Ҳа, Замирҷон, ту-мӣ?
- Ман, ако.
- Нағз-мӣ ту?
- Раҳмат, нағз.
- Дадат чӣ хел?
- Дадам ҳам нағз. Ако, имрӯз ако Анвар телефон карданд, рӯзи чумъа писарашона хатнатӯй мекардаанд, илтимос карданд, ки ба Шумо хабар диҳам.
- Раҳмат, уко. Албатта меравам. Хайр, ба ҳама салом гӯ.
- Хайр.

7.

- Ало.
- Ало, Рӯзигул?
- Салом, Мижгона, чӣ хел ту?
- Раҳмат, худат чӣ хел?
- Мешад, кор карда гаштаам.
- Рӯзигул, пагоҳ ҳамроҳи шавҳарат ба хонаи мо биёед.
- Тинҷӣ-мӣ?
- Фаромӯш кардӣ, пагоҳ солгарди ақди никоҳи мо.
- Э-э, тамоман аз ёдам баромадаст, табрик, дугонаҷон!
- Раҳмат.
- Соати чанд равем?
- Меҳмонҳоро соати 12 хабар кардам, аммо ту барвақттар биё, ёрдам мекунӣ.
- Майлаш, албатта меравам.
- Хайр, то пагоҳ!

8.

- Салом, Ким!
- О, Чиммӣ, салом! Чӣ хел ту?
- Раҳмат, нағз. Ту чӣ?
- Бад не. Чӣ навигариҳо?
- Дирӯз ба маъракаи ҳамкорамон Қодир рафтем. Бисёр аҷиб будааст.
- Канӣ, як нақл кун.

- Hello.
- Hello, is this Davlatov's house?
- Yes.
- Hello.
- Hi.
- Excuse me, is Rabe' here?
- Yes, hold on a minute.
- Hello?
- Hi, brother! How are you? Are you well?
- Yes. Is it you, Zamir?
- Yes, it's me.
- Are you well?
- I'm fine, thanks.
- How's your father?
- He's fine too. Listen, Anvar phoned today to say they're going to have a circumcision party for their son on Friday and he asked me to inform you.
- Thanks. Of course I'll go. Bye. Say "Hi" to everyone.
- Bye.

- Hello.
- Hello, Ruzigul?
- Hi Mijgona. How are you?
- Fine, thanks. How are you?
- All right; keeping busy.
- Ruzigul, why don't you come to my house with your husband tomorrow?
- What's happening?
- You've forgotten: tomorrow's our wedding anniversary.
- Hey... I'd completely forgotten. Congratulations my friend!
- Thanks.
- What time should we come?
- We told the guests to come at 12 o'clock, but you can come earlier to help.
- OK. We'll be there.
- Bye. See you tomorrow.

- Hi Kim.
- O, Hi Jimmy. How are you?
- Fine, thanks. What about you?
- Not bad. What's new?
- Yesterday we went to our colleague Qodir's ma'raka. It was very interesting.
- Oh yes, tell me about it.

- Мехмононро хуш қабул карда, ба сари миз шинонданду аввал омин карданд, баъд чой оварданд. Вақте ки аз шириниҳову меваю нишолло камтар хӯрдем, оши палов оварданд. Баъд табақхоро чамъ карда, боз омин карданд ва ба ҳама «хуш омадед» гуфтанд. Мо, ки хестем, ба ҷои мо дигархоро шинонданд.
- Ҷиммӣ, ширинию оши паловро медонам, аммо «нишолло» чист?
- Ин ҳам як навъи ширинӣ аст, ростӣ гап, ҷӣ хел пухтанаширо намедонам, аммо бисёр бомаза. Мисли мураббо аст, лекин сап-сафед.
- Хайр, ҳеч гап не, шояд ягон рӯз ман ҳам мазаи нишоллоро чашам.
- Ҳа, албатта. Тоҷикон қариб дар ҳамаи маърақаҳошон ба рӯи миз нишолло мегузоранд.
- Хайр, то боздид!
- Хайр, Худо ҳофиз!
- 9.
- Салом, Ҳофиз. Дилат ганда нашавад, шунидам, ки падарат бандагӣ кардаанд.
- Ҳа, ҷӯра, тақдир ҳамин будаст.
- Чандба¹⁷ буданд?
- 65-сола буданд.
- Бемор шуданд?
- Ҳа, ду ҳафта бемор шуданд, ба духтур бурда, табобат кардем, фонда надод.
- Бандагӣ-дия, аз дасти аҷал роҳи гурез нест.
- Ҷӣ илоҷ, тақдир.
- Хайр, ҷӯра, саломат бош.
- *They received the guests well, seated them at the head of the table, first prayed, and then brought tea. After we'd eaten some sweets, fruit, and nishollo, they brought osh. Afterwards, they collected the plates, prayed again, and thanked everyone for coming. When we got up, others took our places.*
- *Jimmy, I know what sweets and osh are, but what's "nishollo"?*
- *It's another type of spread though, to be honest, I don't know how it's made – but it's very tasty. It's like jam, only completely white.*
- *Never mind. Probably I'll get to taste some one day.*
- *For sure. Tajiks have nishollo on their tables for almost every ma'raka.*
- *Bye. See you soon.*
- *Goodbye.*
- *Hi Hafez. I'm sorry¹⁶ to hear about your father passing away.*
- *Yes, friend, such is fate.*
- *How old was he?*
- *He was 65.*
- *Was he ill?*
- *Yes. He was ill for two weeks. We took him to the doctor and treated him but it didn't help.*
- *Ah – mortality... there's no escape from the hand of death.*
- *What to do...this is fate.*
- *Bye, friend.*

¹⁶ Literally, "May your heart not become worse."

¹⁷ "Чандба" is the spoken form of чандсола.

ГРАММАТИКА

GRAMMAR

Complex Sentences: Subordinate Clauses of Location

Subordinate clauses of location are connected to main clauses with the conjunctions “ки,” “*қое ки*,” “*дар қое ки*,” “*то қое ки*,” and “*аз қое ки*.” Sometimes constructions such as “*он қо*” and “*дар он қо*” are used in the main clause to show location:

Калидро *дар қое ки* гузур, *ки фаромӯш* накуни. *Put the key somewhere that you won't forget.*

Дар қое ки онҳо зиндагӣ мекунад, *дар ҳамон қо* пештар як боғи калон буд. *In the place where they live, there used to be a large garden.*

Аз қое ки дарахтони тут мерӯянд, *аз он қо* ҳавлии мо сар мешавад. *Our garden starts from where the mulberry trees are growing.*

То қое ки имкон дошт, *пиёда рафтем.* *We walked as far as it's impossible.*

Multiple Complex Sentences

Sentences constructed from three or more clauses are called “*ҷумлаҳои мураккаби сертаркиб*.” There are many types, so that just a few examples can be provided here:

Падарам гуфта буд, *ки ман дар хурдсолӣ футболбозиро дӯст медоштам,* *вале ман теннисбоз шудам.* *My father said that I liked football when I was young, but I became a tennis player.*

Ҳарчанд *кӯшиш кардам,* *ки забони тоҷикиро зудтар ёд гирам,* *нашуд,* *ба фикрам,* *барои омӯхтани забони тоҷикӣ камаш як сол лозим аст.* *Although I tried to learn Tajiki more quickly, it didn't happen, so I reckon that at least a year is necessary for learning Tajiki.*

Дар давоми як сол ҳам писарашро хонадор кард, *ҳам духтарашро ба шавҳар дод,* *акнун мехоҳад,* *ки набераатӯй кунад,* *бисёр одами бой будааст.* *In just one year, both his son and his daughter got married, and now he wants to throw a party for his grandchild – he must be a very rich man.*

Дирӯз Озод моро ба хонааш даъват кард, *вале мо рафта натавонистем,* *чунки кори бисёр доштем.* *Yesterday Ozod invited us to his house, but we weren't able to go because we were very busy.*

МАШҚҶО

EXERCISES

1. Reread the commentary and find out the dates of the following holidays.

Example: 1 январ – иди Соли Нав аст.

- a. ... – иди Наврӯз аст.
- b. ... – иди занон аст.
- c. ... – Рӯзи забон аст.
- d. ... – Рӯзи дониш аст.
- e. ... – Рӯзи Конституцияи Тоҷикистон аст.
- f. ... – Рӯзи байналмилалии меҳнаткашон аст.
- g. ... – Рӯзи истиқлоли Тоҷикистон аст.

2. Construct sentences based on the following table, using the correct verb endings:

Example: Ман Қосимро бо рӯзи таваллудаи табрик кардам.

Ман	гуро		соли Нав	
Ту	маро		рӯзи таваллуд...	
Онҳо	Қосимро		ҷашни Наврӯз	
Лутфӣ	шуморо		тӯйи арӯси	
Шумо	ӯро	бо	Рӯзи истиқлолият	табрик кард...
Бародарам	падарашро		Рӯзи муаллимон	
Ҷамкоронам	дӯсташро		иди занон	
Мадина	хоҳарамро		иди Қурбон	
Ману Пайрав	ҳамаро		иди Рамазон	
Вай	онҳоро		Рӯзи духтурон	

3. Complete the following sentences, using appropriate conjunctions as necessary in the spaces (...):

- a. ... об ҳаст, он чо ҳаёт низ ҳаст.
- b. ... меҳмонон омаданд, соат аз 12 гузашта буд.
- c. Мебахшӣ, ки ба тӯят иштирок карда наметавонам, ... пагоҳ бояд ба Хучанд равам.
- d. Фаромӯш накун, ... рӯзи чумъа бояд ба хонаи Фаттоҳ равем, ... ӯ ҷашни зодрӯз дорад.
- e. ... бори аввал ба Тоҷикистон омадам, ханӯз дар бораи урфу одатҳои тоҷикон чизе намедонам.
- f. ... илтимос кардам, ... ҳамроҳи ман ба тӯй равад, розӣ нашуд.

4. Rewrite the following sentences, transforming the tense of the verbs, as shown in the example:

Example: Мо дар тӯйи арӯсии ҷамкорамон иштирок кардем.

- ⇒ *Мо дар тӯйи арӯсии ҷамкорамон иштирок карда будем.*
- ⇒ *Мо дар тӯйи арӯсии ҷамкорамон иштирок мекардем.*
- ⇒ *Мо дар тӯйи арӯсии ҷамкорамон иштирок мекунем.*
- ⇒ *Мо дар тӯйи арӯсии ҷамкорамон иштирок карда истодаем.*
- ⇒ *Мо дар тӯйи арӯсии ҷамкорамон иштирок хоҷем кард.*

- a. Ману Гулрӯ ба Манижа ба муносибати рӯзи таваллудаи тӯхфа мехарем.
- b. Онҳо дар иди Рамазон ба хонаи мо хоҷанд омад.
- c. Шумо соли Навро дар хонаи худ пешвоз мегиред?
- d. Чаро ту моро табрик накардӣ?
- e. Файзиддин писарашро хатнатӯй карда истодааст.
- f. Оши никоҳро кӣ мепазад?

5. Read the following and express the same ideas in English:

Дӯсти азиз Исрофил! Туро ба муносибати рӯзи таваллудат самимона табрик мегӯям. Ба ту умри дароз, хушбахтӣ ва саломатӣ орзу мекунам.

Bo эҳтиром – дӯстат Маъмур.

Модари азиз! Ҷашни Наврӯзро бароят табрик мегӯям. Орзу дорам, ки ҳамеша хушбахту солим бошӣ.

Фарзандат – Садорат.

6. Read the proverbs below. Memorise any that you might be able to use in conversation:

Аз тӯй пеш нақора задан.

To beat the drum before the wedding.

Дар кӯчаи мо ҳам ид мешавад.

There will also be a celebration in our street.

Аспро рӯзи борону арӯсро рӯзи ид интиҳоб нақун.

Don't choose the horse on a rainy day or the bride on a holiday.

Бигзор занро зару зевар мабод, шавҳар зинати уст.

Let a woman be without jewellery; a husband is her adornment.

Мардро мард мекардагӣ ҳам зан, номард мекардагӣ ҳам зан.

A wife can make a good man or a bad man out of her husband.

Кудо шудем, чудо шудем.

We became related by our children's marriage, we became divorced by the same.

Мурдая¹⁸ монда тутхӯрӣ (кардан).

To lay aside the corpse and be joyful.¹⁹

Марги падару модар мерос, марги фарзанд теги алмос.

The death of one's parents is a legacy, the death of a child like a blade.

Пул бошад, дар чангал ҳам шӯрбо мешавад.

If you have money, even in the forest you can have soup.

Ош бошад, ошхӯр ёфт мешавад.

If there's osh, you'll find people to eat it.

Ба оши тайёр бакавул.

He's only ever here when food is ready.

¹⁸ "Мурдая" = Мурдаро

¹⁹ Said when someone is happy without reason.

1. Read the following texts, and discuss the questions that follow:**Наврӯз**

Наврӯз чашни қадимии халқҳои эроннажод ва баъзе халқҳои дигар аст. Маънои Наврӯз рӯзи нав, яъне огози рӯзи аввали сол аст. Он 21 Март – дар рӯзи баробар шудани шабу рӯз чашн гирифта мешавад. Дар баъзе кишварҳо, аз ҷумла, дар Эрон Афғонистон онро як ҳафта чашн мегиранд. Одамон дар ин рӯзҳо ҳар гуна хӯроку шириниҳои болаззат мепазанд, дар сари роҳу гулгаштҳо ниҳол мешинованд. Дар майдону боғҳо бозиҳои гуногуни миллӣ, мисли «гӯштингирӣ» ва «бузқашӣ» мегузаронанд, рақсу бозиҳо ва сурудхониҳо ташкил мекунанд, дар ҷойҳои сабзу хуррам, боғҳои истироҳатгоҳҳо ва доманакӯҳҳо ба сайругашт мебароянд. Мардум аз донаҳои наврустаи гандум хӯроки махсус – суманак мепазанд. Ҳама ҷо дар васфи баҳору меҳнат, ишқу ҷавонӣ таронаҳо мехонанд. Наврӯз иди Баҳор, Ҷавонӣ ва Ишқ аст. Онро мардум хеле дӯст медоранд.

Таронаҳои наврӯзӣ

Наврӯз ҷавон кард ба дил пиру ҷавонро,
Айёми ҷавонист заминрову замонро.

Наврӯз шуду ҷумла ҷаҳон гашт муаттар,
Аз бӯйи хуши лолаву райҳону санавбар.

Vocabulary:

қадимӣ	<i>ancient</i>	нажод (эроннажод)	<i>descent [Iranian descent]</i>
аз ҷумла	<i>for example</i>	гулгашт	<i>flower-bed</i>
гузаронидан / гузарондан (гузарон)	<i>to pass time</i>	сабзу хуррам	<i>green</i>
ташқил кардан ба сайругашт баромадан	<i>to organise to go for a walk</i>	доманакӯҳ дона	<i>mountain foothills seed, grain</i>
навруста	<i>shoot, sprout</i>	дар васфи	<i>about</i>
тарона	<i>rhyme; song</i>	айём	<i>days; period</i>
ҷумла ҷаҳон	<i>the whole world</i>	муаттар	<i>fragrant</i>
бӯй	<i>smell, scent</i>	санавбар	<i>pine tree</i>

Discuss the following questions based on what you have read in this lesson and any experiences you may have had in Central Asia:

- Иди Наврӯз бисёр анъанаҳо дорад. Аз онҳое, ки шумо медонед, кадомашон динӣ ва кадомашон дунявист?
- Дар боран ягон иди миллии худ нақл кунед.

More useful vocabulary:

дин	<i>religion</i>	динӣ	<i>religious (thing)</i>
диндор	<i>religious (person)</i>	бедин	<i>atheist</i>
имон	<i>faith</i>	имондор	<i>faithful</i>
дунявӣ	<i>secular</i>	зардуштӣ	<i>Zoroastrian</i>

яхудӣ	<i>Jew, Jewish</i>	масеҳӣ / насронӣ	<i>Christian</i>
ислом	<i>Islam</i>	исломӣ	<i>Islamic</i>
мусалмон / мусулмон	<i>Muslim</i>	буддой	<i>Buddhism, Buddhist</i>
исмоилӣ	<i>Ismaili</i>	Оғо Хон	<i>Aga Khan</i>

2. Read the following text, and discuss the questions that follow:

Арвоҳ

Гоҳо (маъмулан шабона) дар хонаҳо шабпаракҳои махсус пайдо мешаванд, ки онҳоро арвоҳ меноманд. Ранги чунин шабпаракҳо хокистарии сафедтоб буда, аз шабпаракҳои оддӣ калонтар мебошанд, бисёр парвоз намекунанд ва маъмулан дар як ҷой мешинанд. Арвоҳ ҷамъи калимаи «рӯҳ» буда, маънояш «ҷон» аст. Аз рӯйи эътиқоди мардум онҳо рӯҳи гузаштагонанд ва барои хабаргирӣ меоянд. Барои ҳамин, вақте ки онҳоро мебинанд, барои гузаштагон дуо мекунанд. Чи хел парвоз карда омадан ё рафтани онҳо номаълум мемонад, зеро ба чунин шабпаракҳо даст намерасонанд ва кӯдаконро наздик шудан намерасонанд.

Vocabulary:

арвоҳ	<i>a type of moth</i>	пайдо шудан	<i>to appear</i>
ҷамъ	<i>plural</i>	калима	<i>word</i>
ҷон	<i>spirit, soul</i>	гузаштагон	<i>those who have passed away</i>
даст расонидан	<i>to touch</i>	рӯҳ	<i>spirit</i>
эътиқод	<i>belief, creed</i>	хабаргирӣ	<i>seeing and getting news</i>
номаълум	<i>unknown</i>		

Translation of some expressions and idioms:

Аз рӯйи эътиқоди мардум ...	<i>People believe ...</i>
Кӯдаконро наздик шудан намерасонанд	<i>They won't let children go near</i>

Discuss the following questions based on your reading of the text:

Ба фикри Шумо, ин эътиқоди тоҷикон ба дини ислом вобаста аст ё не? Кадом анъанаҳои тоҷиконро медонед, ки аз эътиқоди мусалмонон фарқ дорад? Оё Шумо ба дево чинҳо ва иблису шайтон боварӣ доред? Ба фариштаҳо чӣ?

More useful vocabulary:

дево	<i>demon</i>	чин	<i>evil spirit</i>
иблис	<i>devil</i>	шайтон	<i>satan</i>
фаришта	<i>angel</i>	абад	<i>eternity</i>
биҳишт	<i>heaven</i>	дузах	<i>hell</i>
ҳукм	<i>judgement</i>	ҳукм кардан	<i>to sentence</i>
довар	<i>judge</i>	зиндашавӣ / эҳё ²⁰	<i>resurrection</i>
ба ... имон доштан	<i>to have faith in ...</i>	таҷассуми	<i>reincarnation</i>
		баъдимаргӣ	

²⁰ Эҳё also means "Renaissance."

САНЧИШ**QUIZ****1. Give answers to the following questions:**

1. – Чашни Наврӯз кадом рӯз аст?
–
2. – Кадом рӯз Рӯзи Истиқлолияти Тоҷикистон аст?
–
3. – Иди занон кай мешавад?
–
4. – Рӯзи Ғалаба кадом рӯз аст?
–
5. – Идатон муборак!
–
6. – Кадом расму анъанаҳои миллии тоҷикиро медонед?
–

2. Fill in the questions corresponding with the following answers:

1. – ... ?
– Рӯзи Конституцияи Тоҷикистон 6 ноябр аст.
2. – ... ?
– Ман ба занам дар иди занон як ҳалқа тӯҳфа кардам.
3. – ... ?
– Рӯзи Ваҳдат 27 июн аст.
4. – ... ?
– «Wedding»-ро ба тоҷикӣ «Тӯйи никоҳ» мегӯянд.
5. – ... ?
– «Тӯйи хатна» тӯйи суннати мусалмонон аст.
6. – ... ?
– Идатон муборак!

3. Make up dialogues using the material in lesson nineteen and, if possible, role-play the situations with a language helper or other language partner.

7. – Иди Курбон кай мешавад?
–
8. – Дар кишвари Шумо кадом чашнҳои миллии ҳастанд?
–
9. – «Фотиҳаҳои» чӣ маънӣ дорад?
–
10. – «Оши никоҳ» чист?
–
11. – Зодрӯз муборак!
–
12. – Чӣ хел маъракаро «Оши сол» мегӯянд?
–

7. – ... ?
– Бародарам пагоҳ чашни зодрӯз дорад.
8. – ... ?
– Қадимтарин чашни миллии тоҷикон «Наврӯз» аст.
9. – ... ?
– Иди Ғалаба 9 май аст.
10. – ... ?
– Тоҷикон дар моҳи Рамазон рӯза медоранд.
11. – ... ?
– Чашни Наврӯзро 21–22 март қайд мекунанд.
12. – ... ?
– Раҳмат, саломат бошед.

Дарси 20

Lesson 20

Қонун – Сиёсат
Муносибатҳои байналмилалӣ

Law – Politics
International Relations

ШАРҲ

COMMENTARY

Tajikistan became independent on 9th September 1991 and a member of the United Nations on 2nd March 1992. The country is divided administratively into four regions (*вилоят*)—*ноҳияҳои тобеи марказ* (“*central dependent districts*,” centered around the capital, *Душанбе*), *Суғд* (centered around *Хуҷанд*), *Хатлон* (centered around *Кӯрғонтеппа*), and *мухтори Кӯҳистони Бадахшон* (centered around *Хоруғ*)—which are in turn subdivided into 59 districts (*ноҳия*) organised around five main cities (the four regional centres, plus *Кӯлоб*). [For a map of the country and its regions, see the appendices.]

Tajikistan is located in Central Asia. It measures 700km from east to west and 350km from north to south, covering an area of 143,100km², 93 percent of which is mountainous. In some places the height above sea level exceeds 7000m. To the west and north, it shares a border with Uzbekistan and Kirghizstan, to the east with China (for 430km), and to the south with Afghanistan (for 1030km).

Tajikistan has a high rate of population growth. A century ago, in the area that is now defined as Tajikistan, there were 811,000 people, of whom 63,000 (that is, 8.4%) lived in cities and towns. The population of the country today is approximately six million, of whom 33% are urbanised. Among countries of the CIS, Tajikistan has the highest rate of population growth. The largest cities are the capital, *Душанбе*, (685,000; though many suggest there could be as many as a million) and *Хуҷанд* (200,000)¹.

Dushanbe lies in the Hisor valley at 750-930m above sea level. It is a member of the international federation of twin cities and is twinned with Boulder (USA), Monastir (Tunisia), San'a (Yemen), Lusaka (Zambia), Lahore (Pakistan), and Klagenfurt (Austria). Dushanbe is the industrial, scientific and cultural center of the country. It has the largest factories, the Academy of Sciences (made up of 26 research institutes), thirteen universities, five theatres, dozens of cinemas, a concert hall, circus, and the national Firdausi library.

The state symbol of Tajikistan depicts a crown surrounded by a semicircle of seven stars in the rays of the sun, rising from behind some mountains. This is surrounded by a wreath composed of ears of wheat on the right and cotton branches with buds opening on the left. The wreath is wrapped with a red, white, and green-striped ribbon. All of this sits on an open book on a stand.

The national flag of Tajikistan consists of three horizontal, coloured stripes: the top stripe is red and the lower stripe, of the same width, is green; the middle stripe, which is twice the width of the other two stripes, is white. The same golden crown and semicircle of seven stars that are represented in the state symbol appear in the middle of the white stripe. The flag is twice as long as it is wide. The crown and stars are limited to a rectangle with a height of 0.8 of the width of the white stripe and a width equal

¹ According to unofficial figures from the 2000 census.

to the width of the white stripe. The five-pointed stars have a diameter of 0.15 times this width and form an arc with a radius 0.5 times that of the white stripe.

Tajikistan is independent, democratic, secular, and united. The government is led by the president, whose term runs for seven years. The parliament is called the Supreme Assembly (*Маҷлиси Олӣ*) and has two houses – the National Assembly (*Маҷлиси Миллӣ*) and the House of Representatives (*Маҷлиси Намояндагон*). The House of Representatives is the country's permanent law-making body and consists of 63 members, each elected to represent the interests of both one of the constituencies in Tajikistan and their political party. Once laws and resolutions have been drafted they are sent to the National Assembly, which can either accept or reject the proposals. The National Assembly consists of 34 delegates, who represent the regions and cities, and also includes all former presidents. In addition, the president has the right to suggest some representatives of his own. As well as being the head of the country and the government, the president is also the commander of all the armed forces of Tajikistan. The government is headed by the Prime Minister, his deputies, ministers, and heads of state committees.

The courts (*Суд*) and prosecutor's office (*Прокуратура*) have a special place in the constitution. The court system is independent, only dependent upon the constitution and the law. It consists of the constitution court (*Суди Конституционӣ*), supreme court (*Суди Олӣ*), supreme economic court (*Суди оли иқтисодӣ*), regional courts (*Судҳои вилоятӣ*), city courts (*Судҳои шаҳрӣ*), district courts (*Судҳои ноҳиявӣ*) and military court (*Суди Ҳарбӣ*). Supervision of these courts and their execution of the law in Tajikistan is the responsibility of the General Prosecutor (*Прокурори генералӣ*) and his subordinates.

All citizens of Tajikistan aged 18 and above have the right to stand for election and to vote in elections. There are various political parties, the most important of which are the People's Democratic Party (*Ҳизби халқӣ-демократӣ*), the Communist Party (*Ҳизби коммунистӣ*), the Islamic Revival Party (*Ҳизби наҳзати ислом*), and the Socialist Party (*Ҳизби сотсиалистӣ*). It is prohibited to organise or to be involved in political parties and other social organisations that operate outside of the law.

According to articles 32-40 of the constitution of Tajikistan, land, means of production, natural resources, and other such things can be private property. They can belong to unions, individuals, or the state.

Tajikistan's land is rich with various natural resources, such as coal, precious metals and gold. There are over 400 sites that could be exploited, although only 100 of these are being mined, producing forty types of resources. In addition, the country has an abundant supply of water. The country's main exports are looms, electricity transformers, luminary-technical goods, refined alloyed metals, cotton fibre, silk and cotton fabrics, carpets, fruit and vegetables, tinned goods, and vegetable oil. Its main imports are cars, machine parts, tractors, various industrial goods, grain, and food products.

In its external politics, Tajikistan observes equal rights, non-interference in the internal affairs of other countries, and respects international agreements and the UN Charter. The number of countries with which Tajikistan has established diplomatic relations increases from year to year.

ЛУҒАТ

раис/роҳбар/сарвар	<i>leader, head</i>
раиси ҷумҳур / президент	<i>President / head of the republic</i>
подшоҳ / шох	<i>king</i>
ҳукумат	<i>government</i>

VOCABULARY

раҳбарият / роҳбарӣ	<i>leadership</i>
дастгоҳи президент	<i>presidential apparatus</i>
малика	<i>queen</i>
муҳолифин	<i>opposition</i>

порлумон / парламент	<i>parliament</i>	тарафдор / чонибдор	<i>supporter</i>
намоянда	<i>representative, delegate</i>	Маҷлиси Намояндагон	<i>House of Representatives</i>
Маҷлиси Олӣ	<i>Supreme Assembly</i>	Маҷлиси Миллӣ	<i>National Assembly</i>
Маҷма	<i>Assembly</i>	кумита	<i>committee</i>
сарвазир	<i>Prime Minister</i>	вазир	<i>minister</i>
чонишини сарвазир	<i>Deputy Prime Minister</i>	ичроқунандаи вазифаи (...)	<i>acting (...)</i>
сафир	<i>ambassador</i>	консул	<i>consul</i>
мир / ҳоким	<i>mayor</i>	мушовир	<i>adviser</i>
котиб	<i>secretary</i>	котиби матбуот	<i>press secretary</i>
вазорат	<i>ministry</i>	вазорати адлия	<i>Ministry of Justice</i>
вазорати корҳои хориҷӣ	<i>Ministry of Foreign Affairs</i>	вазорати корҳои дохилӣ	<i>Ministry of Internal Affairs</i>
вазорати дифоъ	<i>Ministry of Defence</i>	вазорати амнияти давлатӣ	<i>Ministry of National Security</i>
вазорати тандурустӣ	<i>Ministry of Health</i>	вазорати маориф	<i>Ministry of Education</i>
вазорати кишоварзӣ / хоҷагии қишлоқ	<i>Ministry of Agriculture</i>	вазорати иқтисод ва савдо	<i>Ministry of Economics and Trade</i>
вазорати фарҳанг	<i>Ministry of Culture</i>	вазорати молия	<i>Ministry of Finance</i>
вазорати энергетика	<i>Ministry of Energy</i>	вазорати нақлиёт	<i>Ministry of Transport</i>
созмон	<i>society, organisation</i>	ҳизб	<i>political party</i>
ташкилот	<i>organisation</i>	пайрав	<i>follower</i>
ташкилоти байналмилалӣ	<i>international organisation</i>	ташкилоти сиёсӣ	<i>political organisation</i>
раъйпурсии умумӣ	<i>referendum</i>	барӯйхатгирии умумӣ	<i>census</i>
интиҳобот	<i>election (n)</i>	маърака	<i>campaign</i>
номзад	<i>candidate</i>	мудирӣ шӯъба	<i>head of department</i>
мавқеъ	<i>position, place</i>	система	<i>system</i>
коҳ / қаср	<i>palace, "house"</i>	этиборнома	<i>credentials</i>
байрақ / парчам	<i>flag</i>	нишон [герб] ²	<i>emblem, crest</i>
давлат	<i>state, country</i>	аҳоли	<i>population</i>
худуд	<i>territory</i>	сарҳад	<i>boundary, border</i>
истиклол / истиклолият	<i>independence</i>	озодӣ	<i>freedom, liberty</i>
сафар	<i>journey</i>	сафари расмӣ	<i>official trip</i>
мулоқот / вохӯрӣ	<i>meeting</i>	сафари қорӣ	<i>business trip</i>
робита / муносибат	<i>relation</i>	гуфтушунид / музокирот	<i>negotiation</i>
созишнома / қарордод	<i>agreement</i>	пешниҳод	<i>suggestion, proposal</i>
эълomia	<i>declaration</i>	қатънома	<i>resolution</i>
ташаббус	<i>initiative, enterprise</i>	ҳамқорӣ	<i>co-operation</i>
масъала / проблема	<i>problem</i>	саъй / кӯшиш	<i>attempt</i>
бӯҳрон	<i>crisis</i>	таракҷӣ	<i>progress, development</i>
мубориза	<i>fight, struggle</i>	даҳолат	<i>interference</i>
кӯмак / ёрӣ	<i>help, assistance</i>		

² Words shown in square brackets are Russian words used in colloquial Tajiki.

тарафайн суханронӣ иктисодиёт таваррум маблағ	<i>the two sides speech economy inflation investment</i>	анҷом аҳамият фаъолият саноат	<i>conclusion, end importance activity industry</i>
Сарқонун / Конститутсия / Қонуни асосӣ	<i>constitution</i>	қонун қудрат	<i>law power</i>
адолат ҷиноят ҳабсхона / маҳбус қатл нашъа нашъамандӣ	<i>justice crime prison murder drugs drug-use</i>	беадолатӣ ҷинояткор маҳбус ҳукми қатл нашъаманд дузд	<i>injustice criminal prisoner death penalty drug-user thief</i>
чанг артиш [армия] ярок милтиқ бомба муҳофиза / муҳофизат гуреза	<i>war army arms, weapons rifle bomb defence refugee; fugitive</i>	сулҳ либоси расмӣ ҳалъи силоҳ автомат таркиш озмоиш	<i>peace uniform disarmament machine-gun explosion trial, experiment</i>
Созмони милали муттаҳид (СММ)	<i>United Nations</i>	Ҷамъияти ҳилоли аҳмари Тоҷикистон	<i>Society of the Red Crescent in Tajikistan</i>
Кумитаи байналмилали салиби сурх (КБСС)	<i>International Committee of the Red Cross (ICRC)</i>	Созмони амният ва ҳамкорӣ дар Аврупо (САҲА)	<i>Organisation for Security and Co-operation in Europe (OSCE)</i>
дӯстона	<i>friendly</i>	башардӯстона / хайрия	<i>humanitarian</i>
дучониба расмӣ сиёсӣ иктисодӣ байналмилалӣ зид / муқобил озод демократӣ интиҳоботӣ хориҷӣ маҳаллӣ муфид бенатиҷа / беҳуда муҳим / аҳамиятнок	<i>bilateral official political economic international opposite; contrary free democratic election (adj) foreign local useful, helpful futile, in vain important</i>	ҳамаҷониба ғайрирасмӣ таърихӣ фарҳангӣ байнидавлатӣ дипломатӣ бетараф шӯравӣ мустакил дохилӣ пойдор / устувор мавҷуда бефоида олиқадр аз ... иборат	<i>multilateral unofficial historical cultural intergovernmental diplomatic neutral, impartial Soviet independent internal steady, firm present, current worthless, in vain very honoured consists of ...</i>
даъват кардан ташриф овардан сафар кардан	<i>to invite to visit, to do the honour of visiting to make a trip</i>	даъват шудан ба расмият шинохтан ҳамроҳ шудан	<i>to be invited to officially recognise to join, to accompany</i>

озими ... шудан	<i>to set off for ...</i>	ба ҳузур	<i>to receive, to</i>
мулоқот кардан	<i>to have a meeting</i>	пазируфтан /	<i>welcome</i>
баррасӣ кардан /	<i>to discuss</i>	қабул кардан	
мавриди баррасӣ		ширкат варзидан /	<i>to participate in</i>
қарор додан		иштирок кардан	
барпо шудан /	<i>to be established, to</i>	эътироз кардан	<i>to object, to protest</i>
гардидан	<i>take place</i>	рад кардан	<i>to reject</i>
овоз додан	<i>to vote</i>	қатъ кардан /	<i>to break {an</i>
интиҳоб шудан	<i>to be elected</i>	буридан (бур)	<i>agreement}</i>
истеъфо додан	<i>to resign</i>	аз вазифа озод	<i>to dismiss, to fire, to</i>
		кардан	<i>sack</i>
таъйин кардан	<i>to appoint, to</i>	саҳм гузоштан /	<i>to contribute</i>
	<i>nominate</i>	саҳм гирифтан	
эълон кардан	<i>to announce</i>	имзо кардан	<i>to sign</i>
ёри додан / кӯмак	<i>to help</i>	мудоҳила кардан	<i>to interfere,</i>
кардан			<i>to intervene</i>
ба даст овардан	<i>to acquire</i>	аз даст додан	<i>to lose</i>
барқарор кардан	<i>to establish</i>	инкишоф ёфтан	<i>to develop</i>
дастгирӣ кардан	<i>to support</i>	сулҳ бастан	<i>to make peace</i>
ташвиш додан	<i>to cause someone</i>	маблағ додан /	<i>to invest</i>
	<i>trouble; to phone</i>	маблағгузорӣ	
	<i>someone</i>	кардан	
дар ташвиш будан	<i>to be in trouble</i>	дар хизмати аскарӣ	<i>to do military service</i>
{тир} паррондан	<i>to shoot, to fire</i>	будан	
(паррон)	<i>{a bullet}</i>	таркондан (таркон)	<i>to blow up</i>
таркидан (тарк)	<i>to explode</i>	дуруғ гуфтан	<i>to lie</i>
дуздидан (дузд)	<i>to steal</i>	хабс кардан	<i>to arrest, imprison</i>

СҶҲАТҶО

DIALOGUES

1.

- Мебахшед, даромадан мумкин?
- Марҳамат, дароед.
- Қаҳрамон Акрамович, ба назди Шумо намояндаи Бонки ҷаҳонӣ ташриф овардаанд, мехоҳанд ба назди Шумо дароянд.
- Марҳамат, гӯед, дароянд.

- *Excuse me, may I come in?*
- *Please, come in.*
- *Qahramon Akramovich, representing the World Bank, has come to visit you and would like to see you.*
- *OK, tell him to come in.*

2.

- Мебахшед, даромадан мумкин?
- Марҳамат.
- Ҷаноби сафир, ба Шумо аз вазорати фарҳанг як даъватнома омадааст, Шуморо ба маҷлиси ботантана, ки ба муносибати иди Наврӯз дар театри опера ва балети ба номи Айни рӯзи 20 март соати 10 баргузор мегардад, даъват кардаанд.

- *Excuse me, may I come in?*
- *Please do.*
- *Mr Ambassador, an invitation has come for you from the Ministry of Culture, inviting you to a festive gathering for Navruz at the Aini Opera and Ballet Theatre at 10 o'clock on 20th March.*

- Бисёр хуб. Шумо дар бораи иди Наврӯз медонед?
- Албатта, ин чашни миллии тоҷикон аст ва он аз рӯи тақвими қадима иди соли нав аст.
- Ташаккур.
- Саломат бошед. Баромадан мумкин?
- Албатта.
- 3.
- Қабулгоҳи вазорати корҳои хориҷӣ.
- Салом алейкум.
- Салом алейкум.
- Мебахшед, Шуморо аз сафорати Олмон ташвиш медиҳанд. Сафир меҳоханд, ки бо ҷаноби вазир мулоқот кунанд.
- Кай?
- Агар имконият бошад, пагоҳ соати 10-и пагоҳӣ.
- Як дақиқа сабр кунед, ҳозир ман мефаҳмам... Ало?
- Бале, гӯш мекунам.
- Мутаассифона, пагоҳ соати 10 ҷаноби вазир наметавонанд. Агар мумкин бошад, ҷаноби сафирро соати 11 қабул карда метавонанд.
- Соати 11? Ҳозир, як дақиқа... Ало, бисёр хуб, ҷаноби сафир фардо соати 11 ба назди ҷаноби вазир хоҳанд рафт. Хайр, саломат бошед.
- Худо хофиз, то пагоҳ.
- 4.
- Салом алейкум, сафири мӯхтарам.
- Салом алейкум, ҷаноби вазир.
- Қабл аз ҳама Шуморо ба муносибати сафир таъйин шуданатон самимона табрик мегӯям. Ман умедворам, ки муносибатҳои дӯҷониба байни кишварҳои мо боз ҳам инкишоф меёбанд ва Шумо дар ин ҷода саҳми арзандаи худро хоҳед гузошт.
- Ташаккур, мӯхтарам вазир. Ман хушҳолам, ки дар сарзамини меҳмоннавози тоҷикон ба сифати сафир кор хоҳам кард. Ман бо Тоҷикистон ва мардуми он, таъриху фарҳанги ғани кишвари Шумо ошно ҳастам. Густариши муносибатҳои дӯҷониба ба манфиати халқҳои кишварҳои мо хоҳад
- *Excellent. Do you know about Navruz?*
- *Of course. It's a national celebration for the Tajiks – the New Year holiday according to the old calendar.*
- *Thank you.*
- *You're welcome. Can I go?*
- *Of course.*
- *Reception for the Ministry of Foreign Affairs.*
- *Hello.*
- *Hello.*
- *Excuse me. This is the German Embassy calling. The ambassador wants to arrange a meeting with the minister.*
- *When?*
- *If possible, tomorrow morning at 10 o'clock.*
- *Hold on a minute while I find out...Hello?*
- *Yes, I'm listening.*
- *Unfortunately, the minister is unable to make 10 o'clock tomorrow. If 11 o'clock is possible, he could see the ambassador then.*
- *11 o'clock? Hold on a minute...Hello? That's fine. The ambassador will come see the minister tomorrow at 11 o'clock. Goodbye.*
- *Goodbye. Until tomorrow.*
- *Hello, Mr Ambassador.*
- *Hello, Minister.*
- *Firstly, let me sincerely congratulate you on your being appointed the ambassador. I am hopeful that bilateral relations between our two countries will continue to develop and that you will make a valuable contribution to this end.*
- *Thank you, Minister. I am happy to be able to serve as ambassador in the hospitable country of the Tajiks. I am acquainted with Tajikistan and its people, and your country's wealth of history and culture. The development of bilateral relations should be to the benefit of both our countries' peoples.*

буд. Ман кӯшиш мекунам, ки робитаҳои иқтисодӣ, илмӣ, фарҳангӣ ва тичоратӣ боз ҳам инкишоф ёбанд.

- Ташаккур. Ман ҳам умедворам, ки ҳамкориҳои мо густариш меёбанд, дар ин қор вазорати мо ба Шумо кӯмак хоҳад кард.
- Саломат бошед, мебахшед, ки Шуморо ташвиш додам. Аз мулоқот бо Шумо хушҳолам.
- Хайр, Худо ҳофиз.
- То боздид.

5.

- Салом алейкум.
- Салом алейкум, марҳамат, биёед.
- Мебахшед, ман аз рӯи эълон барои иштирок дар озмуни ишғоли вазифаи ҳисобдор дар ташкилоти Шумо омадам.
- Бисёр хуб, марҳамат, ана ин саволнома ро пур карда, бо ҳуҷҷатҳои лозимӣ то 20 июн ба мо супоред. Агар савол дошта бошед, марҳамат, пурсед.
- Мебахшед, донишҷӯи забони англисӣ шарт аст?
- Албатта, ғайр аз маълумоти ҳисобдорӣ, Шумо бояд забонҳои англисӣ, тоҷикӣ ва русиро хуб донед. Ҳамчунин, бояд камаш се сол собиқаи қор дошта бошед.
- Ташаккур.
- Саломат бошед.
- Ҳуҷҷатҳоро дар вақташ пур карда меорам. Хайр.
- Худо ҳофиз.

6.

- Лаббай.
- Ало, ин ҷо сафорати Ҳиндустон?
- Бале, гӯш мекунам.
- Мебахшед, мо аз идораи рӯзномаи «Ҷумҳурият». Бисёр мехостем, ки ба муносибати Рӯзи истиқлолияти Ҳиндустон бо ҷаноби сафир як мусоҳиба омода кунем.
- Майлаш, ман ба ҷаноби сафир мерасонам ва вақту соати онро ба Шумо баъдтар хабар медиҳам.
- Ташаккур, хоҳарам, мо интизори занги Шумо.
- Саломат бошед, албатта телефон мекунам.
- Раҳмати калон, хайр.
- Хайр.

I will try to continue developing economic, scientific, cultural and trade relations.

- *Thank you. I also hope that our cooperation will grow, and that our ministry will be able to help you in this work.*
- *Thank you. Sorry for disturbing you. I am happy to have met you.*
- *Goodbye.*
- *Until next time.*

- *Hello.*

- *Hello. Please, come in.*

- *Excuse me. I have come in response to an announcement to apply for the job vacancy for an accountant in your organisation.*

- *OK. Please complete this application form and return it with the relevant documents to us by June 20th. If you have any questions, just ask.*

- *Is it necessary to know English?*

- *Of course. Besides accountancy, you should also know English, Tajiki, and Russian. Further, you should also have had at least three years experience.*

- *Thank you.*

- *You're welcome.*

- *I will bring the completed documents before the deadline. Goodbye.*

- *Goodbye.*

- *Yes?*

- *Hello, is this the Indian Embassy?*

- *Yes. I'm listening.*

- *Excuse me. I represent the "Jumhuriyat" newspaper and we would very much like to arrange an interview with the ambassador about India's Independence Day.*

- *Fine. I will see the ambassador and contact you later with a time and date.*

- *Thank you. We'll wait for your call.*

- *Don't worry - I'll be sure to phone.*

- *Many thanks. Goodbye.*

- *Goodbye.*

7.

- Дима, намедонӣ, шакли идораи давлатӣ дар Тоҷикистон чӣ хел аст?
- Медонам. Пештар тибқи Конститутсия шакли идораи президентӣ қорӣ буд. Дар солҳои ҷанги дохилӣ шакли порлумонии идора қорӣ гардид, вале ҳоло боз президент роҳбари асосии давлат ва ҳукумат ба ҳисоб меравад.
- Интиҳоботи президент чӣ хел мегузарад?
- Ба тариқи озод, бо роҳи овоздиҳии пинҳонӣ.
- Интиҳоботи охириини президентӣ кай баргузор гардид?
- Соли гузашта, агар хато накунам, моҳи март.
- Барои маълумот раҳмат.
- Намаерзад.
- *Dima, do you know what kind of state administration Tajikistan has?*
- *Yes, I do. Recently, according to the constitution, it has introduced a presidency. During the civil war, a Parliamentary system operated, but now the president is both the main leader of the country and the government.*
- *How are the presidential elections carried out?*
- *By free and secret ballot.*
- *When was the last presidential election?*
- *Last year, in March, if I'm not mistaken.*
- *Thanks for the information.*
- *You're welcome.*

ГРАММАТИКА

GRAMMAR

Verbal adverb

Verbal adverbs are a group of verbs that do not take conjunctions. They indicate actions and states in the same way as main verbs. Verbal adverbs are formed by adding the suffix “-он” to the present tense verb stem. They are often formed from compound verbs: e.g.

бозӣ кардан ⇔ бозикунон
табассум кардан ⇔ табассумкунон
Бачагон *бозикунон* аз мактаб ба хона рафтанд.

Меҳмонон *гапзанон* аз хона берун баромаданд.

Марк ба марди кулохпӯш *ишоракунон* ба мо гуфт: – Ин мард ранси мост.

Ӯ дарро *тараққосзанон* пӯшид.

Мо ба ин гапҳои ӯ *қаҳқаҳзанон* хандидем.

рақс кардан ⇔ рақскунон
ишора кардан ⇔ ишоракунон
The children ran home from school playing.

The guests went outside talking.

Pointing to the man wearing the hat, Mark told us, “This man is our boss.”

He slammed the door.

We laughed uncontrollably at what he said.

The function of verbal adverbs is similar to that of past participles, and the two can consequently be used as alternatives for each other. Compare the following:

Марк ба марди кулохдор *ишоракунон* гуфт: –

Ман ба гапҳои ӯ *табассумкунон* гӯш мекардам.

Марк ба марди кулохдор *ишора карда* гуфт: –

Ман ба гапҳои ӯ *табассум карда* гӯш мекардам.

Pointing to the man with the hat, Mark said, “....”

I listened to what he said with a smile.

Direct and Indirect Speech

Direct speech can come before, either side of, or after the words of narration. Compare the following:

– Мо тайёрем, ки ба Тоҷикистон кӯмак кунем, – гуфт намояндаи бонки ҷаҳонӣ дар сӯҳбат бо мухбири МИТ «Ховар»³.

"We are ready to help Tajikistan," said a representative for the World Bank during a conversation with a correspondent for the Tajikistan Information Centre "Khovar"

– Мо, – гуфт намояндаи Бонки ҷаҳонӣ дар сӯҳбат бо мухбири МИТ «Ховар», – тайёрем, ки ба Тоҷикистон кӯмак кунем.

"We," said a representative for the World Bank during a conversation with a correspondent for the Tajikistan Information Centre "Khovar," "are ready to help Tajikistan."

Намояндаи Бонки ҷаҳонӣ дар сӯҳбат бо мухбири МИТ «Ховар» гуфт:

A representative for the World Bank said during a conversation with a correspondent for the Tajikistan Information Centre "Khovar," "We are ready to help Tajikistan."

– Мо тайёрем, ки ба Тоҷикистон кӯмак кунем.

In these kinds of sentences, a variety of verbs are used to indicate that speech is being quoted: e.g. *гуфтан* ("to say, to tell"), *баён кардан* ("to express"), *изҳор кардан* ("to state"), *ҳикоя кардан* ("to tell (a story)"), *нақл кардан* ("to describe"), *эълон кардан* ("to announce"), *фарёд задан* ("to call, to shout"), *пурсидан* ("to ask"), *ҷавоб додан* ("to answer"), and *илова кардан* ("to add"):

– Ҷаро ба кор наомадӣ? – фарёд зад раис.

"Why didn't you come to work?" shouted the boss.

– Ин ҳам натиҷаи ҳамкориҳои муфиди мо, – илова кард сафир.

"This is also the result of our useful partnership," added the ambassador.

Маркос маро дида пурсид:

Seeing me, Mark asked, "Do you know if Margarita is going to the ministry today or not?"

– Намедонӣ, имрӯз Маргарита ба вазорат меравад ё не?

If the direct speech is introduced using one of these verbs and does not start on a new line, it can appear between quotation marks (« ... »):

Вазир гуфт: «Мо дар ин бора фикр мекунем».

The minister said, "We are thinking about it."

Президент изҳор кард: «Мақсади асосии мо таъмини сулҳ дар ин сарзамин аст».

The President stated, "Our main purpose is to establish peace in our land."

Punctuation is not used for indirect speech, both the introduction and the quoted speech taking the form of a single compound sentence, usually with the conjunction *ки*:

Вазир фарҳанг гуфт, ки имрӯз бо сафири Амрико мулоқот хоҳад кард. (Муқоиса кунед: Вазир фарҳанг гуфт: «Ман имрӯз бо сафири Амрико мулоқот хоҳам кард».)

The Minister of Culture said that he would be meeting with the American ambassador today. (Compare: The Minister of Culture said, "Today I will be meeting with the American ambassador.")

Ман гуфтам, ки имрӯз ба кор рафта наметавонам. (Ман гуфтам: «Имрӯз ба кор рафта наметавонам».)

I said that I couldn't go to work today. (Cf. I said, "I can't go to work today.")

³ An abbreviation for "Маркази иттилоотии Тоҷикистон «Ховар»".

Ū гуфт, ки ҳар вақт, ки хоҳӣ, биё.
(– Ҳар вақт, ки хоҳӣ, биё, – гуфт
ӯ.)

*He said to come whenever I wanted.
(Cf. "Come whenever you want," he
said.)*

МАШҚҶО

EXERCISES

1. Construct sentences based on the following table:

Example: Мо умедворем, ки муносибатҳои дӯстона байни кишварҳои мо боз ҳам инкишоф меёбанд.

Мо умедворем, ки	робитаҳои иқтисодӣ ҳамкориҳои фарҳангӣ. муносибатҳои ҳамачониба муносибатҳои дипломатӣ робитаҳои тичоратӣ	байни кишварҳои мо боз ҳам инкишоф меёбанд.
------------------	---	--

2. Construct sentences based on the following table:

Example: Мо мехоҳем, ки бо ҳаёти мардуми деҳот шинос шавем.

Мо мехоҳем, ки бо	робитаҳои тичоратии Тоҷикистон бо кишварҳои дигар проблемаҳои мавҷудан иқтисодӣ ҷойҳои таърихӣ сафири Покистон дар Тоҷикистон ҳаёти мардуми деҳот анъана ва урфу одатҳои миллӣ мушкилиҳои қору фаъолияти ташкилоти Шумо системаи интиҳоботӣ дар Тоҷикистон таърихи мардуми тоҷик устодон ва шогирдони донишгоҳ	шинос шавем.
----------------------	---	-----------------

3. Rewrite the following sentences, using the verbal adverb of the verbs in parentheses:

Example: Онҳо (сӯҳбат кардан) аз утоқи қорӣ баромаданд.

⇒ Онҳо сӯҳбатқунон аз утоқи қорӣ баромаданд.

- Акрамҷон маро дида, (тоҳтан) ба сӯям омад.
- Дар назди дар Карим (табассум кардан) меистод.
- Санавбар (рақс кардан) ба пешвози мо баромад.
- Ū (тааччуб кардан) ба мо менигарист.

4. Rewrite the following sentences, using the appropriate form and tense of the verbs in parentheses:

- Ҳафтаи гузашта сарвазири Тоҷикистон сафири Фаронсаро (ба ҳузур пазируфтган).
- Зимни мулоқот масъалаҳои ҳамкориҳои фарҳангӣ (баррасӣ шудан).
- Пагоҳ президенти Русия бо сафари расмӣ ба кишвари мо (ташриф овардан).
- Пас аз гуфтушунид Созишномаи ҳамкориҳои иқтисодӣ (ба имзо расидан).
- Мехмони олиқадрро вазири амнияти давлатӣ ва дигар шахсони расмӣ (гусел кардан).

5. Change the direct speech to indirect speech in the following sentences:

Example: – Мо мехоҳем, ки бо Тоҷикистон робитаҳои хуби тиҷоратӣ дошта бошем, – гуфт намоёндаи ширкати «Табани».

⇒ Намоёндаи ширкати «Табани» гуфт, ки мехоҳанд бо Тоҷикистон робитаҳои хуби тиҷоратӣ дошта бошанд.

- a. Президенти Қазоқистон зимни сафари расмӣ худ ба Украина изҳор дошт: «Мо кӯшишҳои раҳбарияти Украинаро дар мавриди барқарор намудани сулҳи пойдор дар минтақа дастгирӣ мекунем».
- b. – Мо ба даҳолати кишварҳои дигар ба қорҳои дохилии худ роҳ намедихем, – гуфт сарвазирӣ Бритониё дар мусоҳиба бо муҳбири рӯзномаи «Таймс».
- c. – Агар лозим шавад, – гуфт ӯ, – мо ҳам ба Шумо кӯмак мекунем.

6. Read the following paragraphs and express the same information in English:

a. Дирӯз вазири қорҳои хориҷии Инглистон бо сафари расмӣ ба Тоҷикистон омад. Мехмони олиқадрро дар фурудгоҳи Душанбе вазири қорҳои хориҷии Тоҷикистон, ҷонишини сарвазир, мири шаҳри Душанбе ва дигар шахсони расмӣ пешвоз гирифтанд. Худи ҳамон рӯз гуфтушуниди вазирони қорҳои хориҷии Тоҷикистон ва Инглистон баргузор гардид. Зимни сӯҳбат, ки дар фазои дӯстона гузашт, тарафайн масъалаҳои густариши ҳамкориҳои дучониба, авзои минтақа ва масъалаҳои дигарро баррасӣ намуданд.

b. Шанбеи гузашта дар Душанбе мулоқоти сарони кишварҳои Осиёи Марказӣ баргузор гардид, ки дар он президентҳои Қазоқистон, Қирғизистон, Ўзбекистон, Туркманистон ва Тоҷикистон ширкат варзиданд. Дар мулоқот масъалаҳои амнияти минтақа, робитаҳои иқтисодӣ, тиҷоратӣ ва баъзе масъалаҳои дигар мавриди баррасӣ қарор гирифтанд. Пас аз анҷоми мулоқот Созишномаи ҳамкориҳои иқтисодӣ ба имзо расид.

c. Пагоҳ дар Ню-Йорк Маҷмаи Умумии Созмони Милали Муттаҳид ба қори худ шурӯъ мекунад. Барои ширкат дар қори он президенти Тоҷикистон дирӯз озими Вашингтон шуд. Дар фурудгоҳи Душанбе президентро сарвазирӣ кишвар, раиси Маҷлиси Миллӣ ва дигар шахсони расмӣ гусел карданд.

d. 7 сентябр дар қохи Борбад ба муносибати ҷашни истиқлоли Тоҷикистон маҷлиси ботантана⁴ барпо гардид, ки дар он президенти кишвар, сарвазир, роҳбарони вазорату идораҳо, намоёндагони дипломатии кишварҳои хориҷӣ, ташкилотҳои байналмилалӣ ва мехмонон аз кишварҳои ҳамсоя иштирок карданд. Дар маҷлис президенти кишвар ва ҷанде аз мехмонон суханронӣ карданд. Дар хотима³ консерти устодони санъати Тоҷикистон баргузор гардид.

⁴ *Ботантана* means “festive, celebratory;” *хотима* means “end, conclusion.”

ХОНИШ**READING**

Read the following text, retell it in Tajiki in your own words, and then discuss the question that follows:

Ҳикоят (мазмун аз «Гулистон»-и Саъдӣ)

Подшоҳе умраш ба охир мерасид, аммо писаре надошт, ки ҷонишини ӯ гардад. Ба вазирон васият кард, ки баъди маргаш ба аввалин шахсе, ки сахар ба шаҳр медарояд, тоҷи шоҳӣ ба сараш гузоранд. Тасодуфан аввалин шахсе, ки ба шаҳр омад, гадое буд, ки як умр аз пайи ноне аз шаҳр ба шаҳр мегашт.

Вазирон васияти подшоҳро ба ҷо оварданд ва давлату сарват ба ӯ супурданд. Гадо муддате бо хушҳолӣ ҳукмронӣ кард. Пас аз чанд муддат дар баъзе қисматҳои давлат шӯришҳо ба вучуд омаданд, баъзе лашкариён аз итоат ба подшоҳ саркашӣ карданд. Подшоҳ хеле ғамгин буд ва намедонист чӣ кор кунад. Дар ин вақт яке аз дӯстонаш, ки дар вақти гадоӣ шахси наздики ӯ буд, аз сафар баргашт ва ӯро дар тахти подшоҳӣ дида, ба наздаш омаду гуфт:

– Табрик, дӯстам, чи хуб, ки бахти баланд насиби ту шуд!

Подшоҳ ҷавоб дод:

– Маро табрик нақун, ба ман таъзия баён кун. Он вақт, ки бо ту будам, ғами як пора нон доштам, имрӯз ғами ҷаҳон ба гардани ман аст.

Vocabulary:

мазмун	<i>material; adapted from</i>	васият	<i>last will, testament</i>
шоҳӣ	<i>royal</i>	тасодуфан	<i>by coincidence</i>
гадо	<i>beggar</i>	хушҳолӣ	<i>happiness</i>
ҳукмронӣ кардан	<i>to govern</i>	шӯриш	<i>rebellion</i>
ба вучуд омадан	<i>to come into being</i>	лашкариён	<i>soldiers</i>
итоат	<i>obedience, submission</i>	саркашӣ кардан	<i>to refuse</i>
гадоӣ	<i>beggary, begging</i>	бахти баланд	<i>great fortune</i>

Translation of some expressions and idioms:

Умраш ба охир мерасид.

He was nearing the end of his life.

Тоҷи шоҳӣ ба сараш гузоранд.

They should crown him.

Як умр аз пайи ноне аз шаҳр ба шаҳр мегашт.

He had spent his life going from city to city in search for food.

Бахти баланд насиби ту шуд.

You have been blessed with much luck.

Ғами ҷаҳон ба гардани ман аст.

The cares of the world are upon my shoulders [literally: neck].

Discuss the following:

Ба фикри Шумо, аз масъулиятҳои подшоҳ ё раиси ягон мамлакат кадомашон вазнинтар аст? Аз кадом ҷиҳат ин вазифа хатарнок аст? Ҳамчунин, вазифаи роҳбарӣ чӣ манфиат дорад?

More useful vocabulary:

масъулият	<i>responsibility</i>	хатарнок	<i>dangerous</i>
ҷиҳат	<i>respect; direction</i>	манфиат	<i>benefit</i>

САНЧИШ**QUIZ****1. Give answers to the following questions:**

1. – Сафири Эрон дар Тоҷикистон кист?

– ...

2. – Президенти Русия кай ба Вашингтон рафт?

– ...

3. – Шакли идораи давлатӣ дар Тоҷикистон кадом аст?

– ...

4. – Тоҷикистон кай узви СММ шуд?

– ...

5. – Вазири қорҳои хориҷии Чин кист?

– ...

6. – Вазорати қорҳои хориҷиро дар Амрико чӣ мегӯянд?

– ...

7. – Охири Маҷмаи Умумии СММ кай баргузор гардид?

– ...

8. – Дар Тоҷикистон кадом ҳизби сиёсӣ ҳастанд?

– ...

9. – Дар Душанбе кадом ташкилотҳои байналмилалӣ фаъолият мекунанд?

– ...

10. – Президенти кишваратон кист?

– ...

11. – «Созишнома»-ро ба забони англисӣ чӣ мегӯянд?

– ...

12. – Кадом вазорати Тоҷикистонро медонед?

– ...

2. *Write a couple of reports about official visits similar to those in exercise 6.*

3. *Make up dialogues using the material in lesson twenty and, if possible, role-play the situations with a language helper or other language partner.*

Дарси 21

Lesson 21

Саёҳат – Табуам

Tourism – Nature

ШАРҲ

COMMENTARY

The history of the Tajiks is closely connected with the history of other peoples in Asia and dates back for many centuries. Numerous hills and barrows, scattered along river valleys and the ancient caravan roads hide the remnants of prehistoric and historic cities and towns that were once regional capitals and centres for the different trades and cultures of nations living on the site of what is now Tajikistan. Ruins from these early states – Sughd and Bokhtar (Baktria), Kushan, and those of the Eftalits, Tahirids, Samanids, and Gaznevids – conceal the remains of former Arab and Mongol invasions. These ancient states have left an indelible mark in the history of the Tajiks' material and spiritual culture.

Unfortunately, owing to the way the Central Asian territory was divided up by the Soviet authorities, the most significant centres of Tajik history and culture are to be found in Uzbekistan – namely, the ancient Tajik cities of Samarkand and Bukhara. Bukhara was the capital during the Samanid era and Ismoili Somoni's shrine is located nearby. The majority of people living in these cities are still Tajik, so anyone who speaks Tajiki can easily find their way around them.

Nonetheless, there are a lot of important sites in Tajikistan relating to Tajik history, archaeology, art, and architecture, including more than 900 archaeological and 200 architectural sites. The most frequently visited of these by tourists to Tajikistan's capital, Dushanbe, are the 5-14th century citadel (*қалъа*), neighbouring madrassahs and 14-15th century "Makhdumi Azam" mausoleum in Hisor.

Hisor citadel

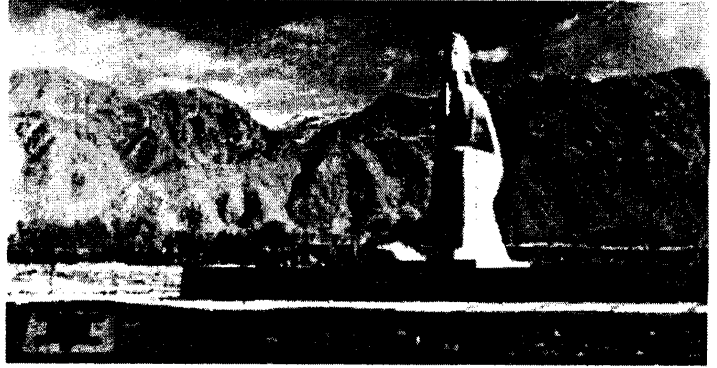
Nature in Tajikistan is very varied, ranging from valleys and ravines to mountain slopes and high mountains. Different climates existing alongside each other create beautiful landscapes full of rivers and springs. There are many resting-places and health centres where people can bathe in hot water from therapeutic underground springs. For instance, there are a lot of rest-spots with cafes and bars along the banks of the Varzob river, to the north of Dushanbe. This is a favourite resting-place frequented by visitors and people from the city, who often go there at weekends to enjoy the fresh air and beautiful scenery. Varzob valley is also called the "valley of lovers" (*дарай ошиқон*), as it is a place where lovers and newly-weds are known to go for strolls.

On the west side of the Varzob river, at a height of around 1800m above sea-level and surrounded by mountains on each side, there is the Khoja Obi Garm (*Хоҷа Оби Гарм*) health-resort. This has numerous underground springs that are held to have therapeutic qualities. Within about 400m, there are about 40 such springs, through which 1300 cubic litres of water flows each day, ranging in temperature from 38 to 95°C. This hot water is channelled via pipes to special baths. The steam that rises from the springs collects in saunas and is used in the treatment of various diseases, particular those of the bones, nerves, respiratory system, and blood system.

In the northern part of the Hisor mountain range, at a height of 2195m above sea level, is Lake Iskandar (*Искандаркӯл*), one of the most beautiful lakes in the country and held by tourists to be the most attractive site in the Fon (*Фон*) mountains. Formed as the result of an earthquake, it is triangular in shape, 2900m wide, 3300m long, and 72m deep. Leading up the Fon mountain, there is a footpath used by tourists. On the south bank of Iskandarkul, there is a base for tourists and mountain climbers, through which thousands of people pass each year.

Tajikistan's high mountains also attract many tourists. Each year, dozens of mountain climbers ascend the various peaks, the highest of which is named after Ismoili Somoni (*қуллаи Исмоили Сомонӣ*) and stands at 7495m above sea level.

While it is not possible to mention all the sights of Tajikistan, some of the other well-known ones include: the hot springs in the Badakshan mountains (at *Гармчаиша*), the Rasht valley (at *Оби Гарм*), the districts of Istaravshan (at *Ҳавотоз*), and Isfara (at *Зумрад*). Hundreds of people go to these places each year both to rest and to seek treatment for their illnesses. All in all, there are many interesting and scenic places for tourists in Tajikistan.

The figure of a woman, her eternal grief frozen in white marble, in the Yarihich River valley, halfway between Gharm and Jirgatol, marks the site of Hoyit, Tajikistan's largest grave.

On 10th July 1949, one of the last century's most powerful earthquakes (measuring 10.0 on the Richter scale) caused a block of 250 million cubic metres of rock to fall off the top of Borgulchak Rock, destroying 150 villages and killing an estimated 28,000 people.

ЎУУУ

ёдгориҳои таърихи	<i>historical relics</i>
хайкал	<i>statue {of a person}</i>
музей	<i>museum</i>
масҷид	<i>mosque</i>
мақбара / оромгоҳ	<i>shrine, tomb, mausoleum</i>
табиат	<i>nature</i>
кӯҳ	<i>mountain</i>
дарё	<i>river</i>
водӣ	<i>valley</i>
дара	<i>canyon, ravine, gorge</i>
канор	<i>shore, bank, coast</i>
теппа / баландӣ	<i>hill</i>
дашт	<i>plain, steppe</i>
чангал	<i>forest (lots of trees)</i>
боғ	<i>garden</i>
майдон	<i>public square</i>
кон	<i>mine</i>
тилло	<i>gold</i>
мис	<i>copper</i>

VOCABULARY

ёдгориҳои меъморӣ	<i>architectural ruins</i>
муҷассама	<i>statue {any kind}</i>
мадраса	<i>madrassah (Islamic school)</i>
мазор	<i>grave that is a site of pilgrimage</i>
иклим	<i>climate</i>
ағба	<i>mountain pass</i>
кӯл	<i>lake</i>
пирях	<i>glacier</i>
шаршара	<i>waterfall</i>
ҳавз	<i>man-made pond/ pool, tank, basin</i>
обанбор	<i>reservoir</i>
беша	<i>woodland</i>
гулзор	<i>flower-garden</i>
гулгашт	<i>square, park</i>
наботот / растани	<i>plants, vegetation</i>
ангишт	<i>coal</i>
нуқра	<i>silver</i>

нафт [нефт]	<i>crude oil</i>	боигарй	<i>resources, wealth</i>
истироҳат	<i>rest, relaxation, holiday</i>	дармонгоҳ [курорт / санаторий] ¹	<i>health resort</i>
гардиш	<i>walk, stroll</i>	табобат	<i>medical treatment</i>
саёҳат	<i>journey, trip</i>	круиз	<i>cruise</i>
зиёрат	<i>pilgrimage; trip to pay homage or show respect</i>	ҳач	<i>pilgrimage to Mekka</i>
мусофир	<i>traveller</i>	ҳочӣ	<i>one who's been to Mekka</i>
сайёҳ	<i>tourist</i>	ҳамсафар	<i>fellow traveller</i>
кӯҳнавард	<i>mountain climber</i>	роҳбалад	<i>guide</i>
шиноварӣ	<i>swimming</i>	кӯҳнавардӣ	<i>mountain climbing</i>
лижа	<i>ski</i>	дарёнавардӣ	<i>navigation</i>
моҳигирӣ / моҳидорӣ	<i>fishing</i>	лижаронӣ	<i>skiing</i>
хайма	<i>tent</i>	борхалта / кӯлбор	<i>luggage</i>
баландӣ	<i>height</i>	лагер	<i>campsite</i>
дарозӣ	<i>length</i>	чуқурӣ	<i>depth</i>
ҳавопаймо [самолёт]	<i>aeroplane</i>	васеӣ / васеъӣ / бар	<i>width</i>
автобус	<i>bus</i>	поезд	<i>train</i>
киштӣ	<i>ship</i>	дучарха	<i>bicycle</i>
чипта [билет]	<i>ticket</i>	қаиқ	<i>boat</i>
ҳаммом	<i>public baths</i>	хароҷот	<i>expenses</i>
пиёда	<i>on foot</i>	хотира	<i>souvenir, keepsake</i>
гарм	<i>hot, warm</i>	савора	<i>on horseback</i>
салқин / мӯътадил	<i>cool</i>	хунук	<i>cold</i>
кулай	<i>comfortable</i>	форам	<i>pleasant</i>
зебоманзар	<i>scenic, beautiful</i>	ботамкин	<i>calm, quiet (person)</i>
саёҳат кардан / сафар кардан	<i>to travel</i>	истироҳат кардан / дам гирифтан	<i>to rest</i>
тамошо кардан	<i>to sight-see</i>	табобат кардан	<i>to treat (medically)</i>
сайругашт кардан	<i>to go for a stroll</i>	ба кӯҳ баромадан	<i>to climb a mountain</i>
шино кардан / оббозӣ кардан	<i>to swim</i>	ҳаммоми офтобӣ	<i>to sunbathe</i>
парвоз кардан	<i>to fly</i>	гирифтан	
сурат гирифтан	<i>to take a photo</i>	лижаронӣ кардан	<i>to ski</i>
		сабт кардан	<i>to record</i>

СҶУБАТҶО

DIALOGUES

I.

- Салом, Рамазон!
 – Салом, Абӯбакр!
 – Ин қадар камнамо шудӣ?
 – Ба Қирғизистон рафта будам.
 – Наход? Хайр, кайи нақл кун, Қирғизистон чӣ хел?
 – Ростӣ гап, бисёр кишвари аҷиб будааст.
- *Hi Ramazon.*
 – *Hi Abubakr.*
 – *I haven't seen you for a while.*
 – *I went to Kirghizistan.*
 – *Really? You must tell me how it was.*
 – *Well, it really is an interesting country.*

¹ Words shown in square brackets are Russian words used in colloquial Tajiki.

Як тараф водӣ, як тараф кӯҳсор, як тараф дашт, як тараф киштзор. Худаш кишвари он қадар калон не, аммо иқлимаш бисёр гуногун. Дар водӣ 30–35 дараҷа гарм, дар кӯҳсор 20–25 дараҷа хунук.

- Ту ба сафари хизматӣ рафтӣ?
- Не, барои саёҳат рафтам, ду ҳафта он ҷо будам.
- Дар тамоми минтақаҳо будӣ?
- Ростӣ гап, фикр мекардам, ки дар ду ҳафта ба ҳама ҷо меравам, аммо баъд фаҳмидам, ки ин муддат бисёр кам аст. Ман танҳо дар Иссиққул будам. Насиб бошад, соли дигар боз меравам.
- Нағз дам гирифтӣ?
- Албатта, ба ман бисёр маъқул шуд.

2.

- Мебахшед, барои ба курорти Хоча Оби Гарм рафтан ба кучо мурочиат кунам?
- Дар Душанбе идораи курортҳо ҳаст, аз ҳамон ҷо метавонед маълумот гиред.
- Шумо намедонед, нархи як рохат чанд пул?
- Не, мутаассифона, намедонам.
- Хайр, ҳеч гап не, раҳмат.
- Намеарзад.

3.

- Лаббай?
- Ало, Шохида?
- Лаббай.
- Ман Шахноза. Чӣ хел ту?
- Раҳмат, дугонаҷон, нағз. Ту чӣ?
- Мешавад. Гӯш кун, Шохида, ту пагоҳ чӣ кор дорӣ?
- Чӣ буд?
- Мо пагоҳ бо ҳамкорон ба пикник² меравем. Агар хоҳӣ, ҳамроҳи мо меравӣ.
- Охир шумо ҳама ҳамкорон, ман бегона...
- Не, ин хел нагӯ, аввалан, ту бисёр ҳамкории маро мешиносӣ, сониян Рухсора ҳам бо хоҳараш меояд, Ҳомидҷон гуфт, ки як дӯсташро ҳамроҳ мегирад. Шояд дигарҳо низ ягон касро ҳамроҳ гиранд. Ман боварӣ дорам, ки пушаймон намешавӣ.

It's got valleys, mountains, plains, and sown fields. It's not a very big country, yet it has a wide climactic range. In the valleys it can get up to 30–35°C, while in the mountains it can drop as low as –20 or –25°C.

- *Did you go on a business trip?*
- *No, I went for two weeks' holiday.*
- *Did you visit the whole region?*
- *Well, I had thought I would get to go everywhere in two weeks, but later I realised that it was insufficient time. I only visited Issiqkūl. Hopefully I'll go again next year.*
- *Did you have a good rest?*
- *Of course, I liked it a lot.*

- *Excuse me, where can I arrange to go to the "Khoja Obi Garm" health resort?*
- *There's an office for health resorts in Dushanbe. You can get information from there.*
- *Do you know how much a pass costs?*
- *No, unfortunately I don't know.*
- *That's fine. Thank you anyway.*
- *Not at all.*

- *Yes?*
- *Hello, Shohida?*
- *Yes.*
- *It's me, Shahnoza. How are you?*
- *Fine, thanks. What about you?*
- *All right. Listen, Shohida, what are you doing tomorrow?*
- *What's happening?*
- *Tomorrow we're going with our colleagues for a picnic. If you like, you could come with us.*
- *But you all work together and I would be the odd-one-out...*
- *No, that's unimportant. Firstly, you know a lot of my colleagues; secondly, Rukhsora is also coming with her sister, and Homid said that he would be bringing one of his friends. Others will probably also bring someone along. I doubt you'll regret it.*

² *Пикник* is the colloquial form of the literary expression *сайри чорбоғ*.

- Хайр, майлаш, меравам.
- Ана ин гапи дигар! Пагоҳ соати 9:00 ба назди Театри Лоҳутӣ биё, мо ҳамон чо чамъ мешавем, фақат дер нақун, хуб?
- Майлаш, раҳмат дугонаҷон, хайр.
- То пагоҳ.

4.

- Салом Амирбек!
- О, Виллям, салом. Биё, хуш омадӣ! Чӣ хел ту?
- Раҳмат, нағз. Чиро ин қадар бодикқат тамошо карда истодаӣ?
- Ёдгориҳои меъмории Самарқанду Бухоро. Бисёр биноҳои ҷолиб.
- Ин чӣ?
- Ин мақбараи шоҳ Исмоили Сомонӣ, бубин, ки баъди ҳазор сол ҳам ин қадар хубу зебо аст.
- Инро аз нав сохтаанд, ё бо ҳамин шакл боқӣ мондааст?
- Не, ин ҳамон шакли аввалаш аст. Ана инаш Арк ном дорад ва ҷойи амирони Бухоро будааст. Инаш Масҷиди Қалон ва Манори қалон.
- Чӣ қадар зебо-а?
- Рост мегӯӣ. Мана, ин суратҳои Самарқанд. Ҷойи бисёр машҳури онро Регистон мегӯянд. Дар ин шаҳр яке аз расадхонаҳои қадимтарин – Расадхонаи Улughбек мавҷуд аст.
- Биё ягон вақт ба Самарқанду Бухоро равем. Чӣ гуфти?
- Ман розӣ, фақат дар тобистон не, тобистон он чо хеле гарм аст.
- Пас биё, моҳҳои апрел ё май равем.
- Майлаш, дар ин бора боз баъдтар сӯхбат мекунем, хуб?
- Ман розӣ. Хайр.
- Саломат бош.

5.

- Ширкати туристии «Сайёҳ».
- Салом алейкум.
- Салом алейкум.
- Мебахшед, як чӣ пурсам, мумкин?
- Марҳамат.
- Мо бо аҳли оиламон мехоҳем барои саёҳат ба шаҳрҳои қадимаи тоҷикон – Самарқанду Бухоро равем. Намегӯед, ба кӣ муроҷиат кунем?

- *Oh, all right then; I'll go.*
- *That's more like it! Meet at nine o'clock tomorrow by the Lokhuti Theatre. We're meeting there – only, don't be late, OK?*
- *Fine. Thank you. Bye.*
- *See you tomorrow.*
- *Hi Amirbek.*
- *Oh, hi William. Come over here. How are you?*
- *Fine, thanks. What are you looking at so attentively?*
- *(Pictures of) architectural ruins from Samarkand and Bukhara. They're very interesting buildings.*
- *What's this?*
- *This is Ismoili Somoni's shrine. It's over 1000 years old and yet still looks as good as this.*
- *Have they rebuilt it or was it left in this state?*
- *No, this is its original state. Here, this one is called the "Ark" and is where the Emirs of Bukhara lived. This is the large mosque and a large minaret.*
- *It's beautiful, isn't it?*
- *You're right. Look, these pictures are of Samarkand. They say the most famous place there is the Registon. In this city there is also one of the most ancient observatories – that of Ulughbek.*
- *Let's go to Samarkand and Bukhara some time. What do you say?*
- *It sounds good to me, only not in the summer, as it's very hot there then.*
- *In which case, let's go in April or May.*
- *Fine. We'll discuss this again later, OK?*
- *All right. Bye.*
- *Goodbye.*

- *"Saiyoh" tourist office.*
- *Hello.*
- *Hello.*
- *Excuse me, can I ask something?*
- *Go ahead.*
- *We want to go with our family on a trip to the ancient Tajik cities of Samarkand and Bukhara. Do you know who we arrange this through?*

- Шумо барои ба идораи мо омадан имконият доред?
- Агар лозим бошад, меравам.
- Гап дар ин чо³ ки мо якчанд маршрут дорем, микдори рӯзҳо ҳам фарқ мекунад, сатҳи хизматрасонӣ ҳам. Шумо метавонед, барои худ мувофиқтарашро интихоб кунед.
- Майлаш, меравам, лекин нишонии идораи шуморо намедонам.
- Марҳамат нависед: Кӯчаи Пушкин, 14, назди вазорати ҳифзи табиат.
- Раҳмат, саломат бошед.
- Мо мунтазири Шумо.

- *Are you able to come to our office?*
- *If it's necessary, I will come.*
- *Well, we have several tours, for different lengths of time and different levels of service. You can choose the one most appropriate for you.*
- *OK, I'll come – but, I don't know the address of your office.*
- *Here, write it down: 14 Pushkin Street, near the Ministry for the Protection of Nature.*
- *Thank you. Goodbye.*
- *We'll be waiting for you.*

6.

- Биёед шинос мешавем: номи ман Питер. Номи Шумо чӣ?
- Номи ман Тоҳир.
- Хеле мамнунам, Тоҳир!
- Ман ҳам.
- Тоҳир, зодгоҳи Шумо кучо?
- Ман аз Истаравшан.
- Истаравшан? Ин номро бори аввал мешунавам.
- Пештар онро Уротеппа мегуфтанд, Истаравшан номи қадимаи он буд, онро аз нав барқарор карданд.
- Шаҳри Шумо қадима аст?
- Ҳа, он таърихи 2500-сола дорад.
- Он чо ягон ёдгории таърихӣ ё меъмории ҳаст?
- Албатта, ёдгориҳои таърихӣ дар Истаравшан хеле зиёданд. Машҳуртарини онҳо Масҷиди Абдуллатиф ё Кӯкунбаз, Масҷиди Ҳазрати Шох ва Масҷиди Сари Мазор аст. Дар Истаравшан ду теппа ҳаст, ки онҳоро Тал ва Муғ мегӯянд. Дар Муғтеппа боқимондаи шаҳри қадима кашф шудааст, ки аз он чо бисёр зарфу асбобҳои рӯзгори мардуми қадимро ёфтаанд. Ин чизҳоро дар музейи таърихӣ-этнографии шаҳр дидан мумкин аст.
- Ба Истаравшан чӣ хел рафтан мумкин?
- Агар бо ҳавопаймо хоҳед, аввал ба Хучанд рафта, баъд бо мошин ё автобус ба Истаравшан рафтан лозим, аммо дар

- *Let me introduce myself: My name's Peter. What's your name?*
- *My name's Tohir.*
- *Pleased to meet you, Tohir.*
- *Me too.*
- *Tohir, where were you born?*
- *I'm from Istaravshan.*
- *Istaravshan? This is the first time I've heard of the name.*
- *They called it Uroteppa before. Istaravshan was its old name and now they've reinstated it.*
- *Is your city old?*
- *Yes, it has 2500 years of history.*
- *Are there any historical relics or architectural ruins?*
- *Of course, there are lots of historical relics in Istaravshan. The most famous are the Abdullatif mosque, or "Kukgunbaz," the Hazrati Shoh mosque, and the Sari Mazor mosque. There are two hills in Istaravshan, called Tal and Mugh.*

On Mugh hill, the remains of an ancient city were discovered, and many dishes and household instruments of the ancient people have been found. These things can now be seen in the city's museum of history and ethnography.

- *How is it possible to go to Istaravshan?*
- *If you want to fly, you must first go to Khojand and then go on to Istaravshan by car or bus, but in*

³ "Гап дар ин чо" means "the point is, the reason for saying so."

- тобистон бо роҳи агбаҳои Анзобу Шахристон рафтан мумкин.
 – Бо агба дар чанд соат рафтан мумкин?
 – 6-8 соат. Аммо дар роҳ бисёр чизҳои ҷолиб-кӯху дара, агбаю дарёҳо ва зиндагии мардуми кӯҳсорро тамошо мекунад.
 – Раҳмат, Тоҳир, насиб бошад, ягон вақт албатта ба Истаравшан меравам.

- the summer it's possible to go via the mountain passes of Anzob and Shahrison.*
 – *How many hours does it take to go via the mountain passes?*
 – *6-8 hours. But there are many interesting things along the way – mountains and valleys, passes and rivers – and you can see the life of people in the mountains.*
 – *Thank you, Tohir. Lord willing, I will for sure go to Istaravshan one day.*

ГРАММАТИКА

GRAMMAR

Word Construction

The last lesson presented information on different ways of constructing words. This lesson continues this by considering how adverbs are formed. The main Tajiki adverbs are in many respects similar to those in English (see the section, “A Brief Introduction to Tajiki Grammar”), and are formed in the following ways:

The suffix “-ан”: This suffix is derived from Arabic, and is most often encountered with words of Arabic origin. It forms adverbs of action from Arabic nouns and adjectives:

тасодуф	<i>chance</i>	тасодуфан	<i>by chance, accidentally</i>
ҳақиқат	<i>truth, reality</i>	ҳақиқатан	<i>really, in fact</i>
маҷбур	<i>obliged, forced</i>	маҷбуран	<i>against one's will</i>
асос	<i>basis, foundation</i>	асосан	<i>fundamentally</i>

Мо *одатан* рӯзҳои истироҳат ба тамошои ҷойҳои таърихӣ меравем.

We normally go see historical places at the weekend.

Табиати Тоҷикистон *ҳақиқатан* хеле гуногун аст.

Tajikistan's nature is truly very varied.

Даран Варзоб *махсусан* дар фасли баҳор хеле зебо мешавад.

Varzob valley is very beautiful, especially in the spring.

In such cases, adverbs are sometimes instead formed by adding Tajiki prepositions: e.g. *ҳақиқатан* ⇒ *дар ҳақиқат* (“truly, really”), *хусусан* ⇒ *ба хусус* (“especially”).

Using the Arabic numbers *аввал* (=якум), *сонӣ* (=дуюм) and this suffix, “-ан” the commonly used words *аввалан* and *сониян* (“firstly” and “secondly”) are formed.

ӯ бисёр забонҳо, *ба хусус*, забонҳои англисӣ ва фаронсавиро хуб медонад.

He knows many languages well, but especially English and French.

Аввалан, ту бояд нағз хонӣ, *сониян*, ҳақ надорӣ, ки дар вақти дарс бо кори дигар машғул шавӣ.

Firstly, you must read well and, secondly, you do not have the right to do other work during the lesson.

There is another adverbial suffix, “-она,” that is often used to form adverbs of action from nouns and adjectives: *озод* ⇒ *озодона*, *қаҳрамон* ⇒ *қаҳрамонона*, *дӯст* ⇒ *дӯстона*. Compare the following pairs of sentences:

Зинда бош, эй Ватан, Точкистони озоди ман! ⁴	<i>Live, O native land, our <u>free</u> Tajikistan!</i>	Мардуми мо озодона зиндагӣ мекунамд.	<i>Our people will live <u>freely</u>.</i>
Падарам марди қаҳрамон буд. У дӯсти ман аст.	<i>My father was a <u>hero</u>. He is my <u>friend</u>.</i>	У қаҳрамонона чон дод. Мо дӯстона муносибат мекунем.	<i>He <u>heroically</u> gave up his life. We get on <u>as</u> <u>friends</u>.</i>

The suffix “-она” is also used to form adverbs of action from compound words and compound verbs: e.g. *шармгин* ⇨ *шармгинона*, *аҳд шикастан* ⇨ *аҳдишканона*.

Фароғат *шармгинона* сарашро поин кард. *Faroghat hid her head in shame.*

Онҳо *аҳдишканона* ба сарзамини мо ҳучум карданд. *They disobediently attacked our land.*

The suffixes “-вор,” “-сон,” and “-осо,” are used to form adverbs indicating that the manner in which the action concerned was done was like that of something else: e.g. *гурбавор* = *мисли гурба* (“like a cat”), *барқосо* = *мисли барқ* (“like lightning”). However, these suffixes are not very productive.

It should be noted that the majority of adverbs of action are also used as adjectives:

нигоҳи <i>шармгинона</i>	<i>a <u>bashful</u> glance</i>	<i>Шармгинона</i> ба чойи худ нишаст.	<i>He sat down <u>ashamedly</u>.</i>
ҳамлаи <i>барқосо</i>	<i>a <u>lightning</u> attack</i>	<i>Барқосо</i> ҳамла кард.	<i>He attacked <u>like lightning</u>.</i>

One of the most important characteristics of word construction in the Tajiki language is the conjoining of words of a phrase into a single word, either with or without the addition of a suffix (a process called “лексикализатсия”). There are various ways of forming such words. Some of these are presented by way of the following examples:

<i>Construction or phrase</i>		<i>New word</i>	
панҷ сол	<i>five years (n)</i>	панҷсола	<i>five years (adj)</i>
се рӯз	<i>three days (n)</i>	серӯза	<i>three days (adj)</i>
марди кор	<i>day-labourer</i>	мардикорӣ	<i>day-labour</i>
хонадор шудан	<i>to get married</i>	хонадоршавӣ	<i>marriage</i>
барқарор кардан	<i>to establish</i>	барқароркунӣ	<i>established</i>
пеш аз интиҳобот	<i>before the election</i>	пешазинтиҳоботӣ	<i>pre-election</i>

Мо <i>панҷ сол</i> дар Вашингтон зиндагӣ кардем.	<i>We lived in Washington <u>for</u> <u>five years</u>.</i>	Писарам <i>панҷсола</i> аст.	<i>My son is <u>five</u> <u>years old</u>.</i>
Фарход бо духтари тағояш <i>хонадор шуд</i> .	<i>Farhod <u>married</u> his uncle's daughter.</i>	Аз <i>хонадоршавиш</i> мо бист сол гузашт.	<i>It's been twenty years since our <u>marriage</u>.</i>
<i>Пеш аз</i> <i>интиҳобот</i> номзадҳо ваъдаҳои бисёр медиханд.	<i><u>Before the</u> <u>election</u>, the candidates made many promises.</i>	Дар Корея маъракаи <i>пешазинтиҳобот</i> <i>отӣ</i> сар шуд.	<i>A <u>pre-election</u> campaign has begun in Korea.</i>

⁴ These are the words of the chorus of Tajikistan's national anthem.

Descriptive Use of Present-Future Tense

In Tajiki, the present-future tense is usually used to tell stories. However, this does not mean the events take place in the present or the future, but instead functions as a past tense. For this reason, this verb form is also sometimes known as the descriptive present tense⁵. When translating such situations, the past tense should be used in English (though, cf. the similar use in English of the present simple in oral narrative to convey social intimacy and psychological proximity, e.g. “*Yesterday my sister phones me and says...*”):

Пас аз хатми донишгоҳ Маркос соли 1965 ба Париж меравад ва чанд сол дар системаи адлия кор мекунад.

After graduating from university, Markos went to Paris in 1965 and worked for some years in the justice system.

Анри Дюнан пас аз бозгашт аз Солферино хотираҳои худро дар бораи даҳшати ҷанг ва азоби маҷрӯҳону асирон менависад ва ба бунёди ташкилоти хайрия асос мегузорад, ки баъдтар он номи Кумитаи Байналмилалии Салиби Сурхро гирифт.

After Henry Dunant returned from Solferino, he wrote about his recollections of the terrors of the war and the suffering of the wounded and of captives and used it as the foundation for the humanitarian organisation that later adopted the name the International Committee for the Red Cross.

Подшоҳ аз вазир мепурсад, ки ин кори кист? Вазир ҷавоб медиҳад, ки танҳо Афандӣ метавонад чунин кор кунад. Он гоҳ подшоҳ амр медиҳад, ки Афандиро пеши ӯ биёранд.

The king asked his minister whose work it was. The minister answered that only Afandi could do something like that. So, the king ordered Afandi to be brought before him.

МАШҚҶО**EXERCISES**

1. *Construct sentences based on the following table, using the appropriate verb endings:*

Example: Соли гузашта мо ба «Ҳоча Оби Гарм» рафтем ва дар он ҷо бист рӯз истироҳат кардем.

Соли гузашта	онҳо шумо		води Рашт «Қаротог» «Зумрад»		бист рӯз	
Ду моҳ пеш	мо вай	ба	«Ҳоча Оби Гарм» «Гармчашма»	рафт... ва дар он ҷо	ду ҳафта	истироҳат кард...
Се сол пеш	Комрон Самад		«Ҳавотог» Қайроққум		як моҳ	

2. *Form new words from each of the following using the suffix “-a” and then write a sentence for each:*

Example: ду соат ⇔ дусоата: Ин кори дусоата аст.

се рӯз ду кас чор сол шаш моҳ се дар ду қабат ду бор

⁵ (“замони ҳозираи ҳикоягӣ”)

3. Transform the following sentences, as shown in the example:

Example: *Мо Қалъаи Ҳисорро тамошо кардем.*

⇒ *Мо Қалъаи Ҳисорро тамошо мекунем.*

⇒ *Мо Қалъаи Ҳисорро тамошо карда истодаем.*

⇒ *Мо Қалъаи Ҳисорро тамошо карда будем.*

⇒ *Мо Қалъаи Ҳисорро тамошо мекардем.*

⇒ *Мо Қалъаи Ҳисорро тамошо хоҳем кард.*

⇒ *Мо Қалъаи Ҳисорро тамошо карда истода будем.*

- Онҳо барои истироҳат ба Искандаркӯл мераванд.
- Ман дар соҳили дарё оббозӣ хоҳам кард.
- Мехробу Комёр дар утоқи дукасаи меҳмонхонаи «Ҷилтон» зиндагӣ карданд.
- Шумо кай аз Малайзия омадед?

4. Rewrite the sentences, forming adverbs from the words shown in parentheses using the suffixes “-ан” and “-она”:

Example: *Дирӯз ман дар роҳ (тасодуф) бо Саидҷон вохӯрдм.*

⇒ *Дирӯз ман дар роҳ тасодуфан бо Саидҷон вохӯрдм.*

- Тоҷикон (одат) чойи кабуд менӯшанд.
- Мо Эҳсонро бо рӯзи таваллудаш (самим) табрик кардем.
- Падари ӯ дар чанги дуҷуми ҷаҳон (қаҳрамон) ҳалок шуда буд⁶.
- Табиати Тоҷикистон, (махсус) дар тобистон хеле зебо аст.
- Ў (табиат) марди орому ботамкин аст.
- Манучеҳр (ором) ба чойи худ нишаст.

5. Rewrite the following, using the appropriate form of each verb shown in parenthesis:

Дараи Варзоб дар қисмати шимолии Душанбе (чойгир будан). Он яке аз зеботарин ғушаҳои Тоҷикистон (будан). Мардуми шаҳр маъмулан рӯзҳои истироҳат ба ин ҷо (омадан), (дам гирифтан). Корхонаҳои калонтарини шаҳр дар ин ҷо хонаҳои истироҳатии худро (доштан). Барои мактаббачагон лагерҳои зиёд (мавҷуд будан). Дар тобистон аз мактабҳои гуногуни шаҳр бачагон ба ин ҷо (омадан). Қад-қадӣ дарёи Варзоб, дар чойҳои зебоманзар ошхонаву тарабхонаҳои зиёде (будан). Аз ин ҷо роҳи мошингарди калон (гузаштан), ки Душанберо ба қисмати шимолии Тоҷикистон (пайвастан). Дар роҳи Душанбе-Хучанд ду агбаи баланд – Анзоб ва Шаҳристон (мавҷуд будан). Дар зимистон дар ин агбаҳо барфи бисёр (боридан) ва роҳ баста (шудан).

6. Read the proverbs below. Memorise any that you might be able to use in conversation:

Сайр ҳам сайру саргардонӣ ҳам сайр. A trip is a trip, whether intended or not.⁷

Сафар кардан – ҷаҳон دیدан.

To go on a journey is to see the world.

Бача дар сафар, номаш Музаффар.

The child on a journey is called Muzaffar.⁸

Дил мекашад, по меравад.

Where the heart wants, the feet will go to.

⁶ *Ҳалок шудан* means “to die, to lose one’s life.”

⁷ Said by way of consolation when, for instance, having gone somewhere intentionally, one must then go to one or more other places in order to achieve one’s original objective.

⁸ *Музаффар* means “victorious, triumphant.”

То мусофир нашавӣ, мусалмон намешавӣ.

If you don't become a traveller, you won't become a good person⁹.

Хирадманд, қахрамон, хунарманд,
сарватманд ва зебосанам ҳар ҷо раванд,
хор намешаванд.

*A wise man, a hero, a craftsman, a rich man
and a beautiful girl: wherever they go, they
won't be despised.*

Бори қач ба манзил намерасад.

A crooked load won't reach home.¹⁰

ХОНИШ

READING

Read the following text and then discuss the question that follows:

Искандаркӯл (ривоят)

Дар асри чоруми пеш аз мелод кӯшунҳои юнонӣ бо роҳбарии Искандари Македонӣ (Макдунӣ) давлати Суғдро¹¹ ишғол карданд. Онҳо ба пойтахти Суғд – шаҳри Мароканд (ҳозира Самарқанд) дохил шуда, баъди чанде ба тарафи водии Фарғона¹² лашкар кашиданд. Вале ин ғалабаҳо ба онҳо ба осонӣ ба даст намеомад. Дар сарзаминҳои ишғолкардаи онҳо, махсусан дар Суғд, шӯришҳои халқӣ сар шуданд. Дар ҷойи ҳозираи Искандаркӯл деҳае будааст, ки мардуми он ба лашкариёни Искандар муқовимати саҳт нишон медоданд. Искандари Македонӣ ба ғазаб меояд ва фармон медиҳад, ки пеши дарёи Саратоғро¹³, ки аз назди деҳа ҷорӣ мешуд, банданд. Аскарони Искандар шабу рӯз кор мекунанд ва пеши дарёро мебанданд. Дар натиҷа деҳаи сугдиён дар зери об монда, дар ҷойи он кӯле пайдо мешавад ва мардум онро «Искандаркӯл» меноманд.

Vocabulary:

ривоят	<i>legend</i>	: пеш аз мелод	<i>B.C.¹⁴</i>
кӯшун	<i>army</i>	: ишғол кардан	<i>to occupy</i>
ҳозира	<i>modern, modern-day</i>	: лашкар кашидан	<i>to advance</i>
ишғолкарда	<i>occupied</i>	: муқовимат	<i>resistance</i>
саҳт	<i>intense, fierce</i>	: ҷорӣ шудан	<i>to flow</i>
бастан (банд)	<i>to block</i>	: аскар	<i>soldier</i>
дар натиҷа	<i>as a result</i>		

⁹ Literally, "a Muslim."

¹⁰ Meaning, "Lying doesn't give any results."

¹¹ *Sugd* was an ancient state located in what is now the Zarafshon Valley. The Yaghnobi ("ягнобиҳо"), who live above the river *Ягноб*, speak the *ягнобӣ* language, one of the branches of the now dead language of *сугдӣ*.

¹² The Ferghana (or, properly, Farghona) Valley consists of the northern part of Tajikistan's *Sugd* region, and the regions of Farghona and Namangon in Uzbekistan.

¹³ The *Саратоғ* is one of the rivers that flows into *Искандаркӯл*.

¹⁴ (Cf. *мелодӣ* or "баъд аз мелод," meaning "A.D.")

Translation of some expressions and idioms:

Баъди чанде ба тарафи водии Фарғона
лашкар кашиданд.
Ин ғалабаҳо ба онҳо ба осонӣ ба даст
намеомад.
Муқовимати сахт нишон медоданд.

*After a while, they advanced towards the
Farghona Valley.*

They did not gain these victories easily.

They showed fierce resistance.

Discuss the following:

Дар мамлакати Шумо ягон вақт ҳодисаи калони табиӣ рӯй додааст? Дар бораи он нақл кунед.

More useful vocabulary:

офати табиӣ *natural disaster*
туфон *typhoon, storm*
борони сел *downpour, flood*
тарма *avalanche*
оташишонӣ *volcanic explosion*

заминчунбӣ / *earthquake*
зилзила
гирдбод *tornado*
обҳезӣ *flood (from river)*
хушкӣ *drought*

САНЧИШ**QUIZ****1. Give answers to the following questions:**

1. – Кадом истироҳатгоҳҳои Тоҷикистонро медонед?
– ...
2. – Мақбараи Исмоили Сомонӣ дар кучост?
– ...
3. – Дар кишвари Шумо кадом ёдгориҳои таърихӣ ҳастанд?
– ...
4. – «Қалъаи Ҳисор» дар кадом шаҳр аст?
– ...
5. – Қуллаи баландтарини Тоҷикистон дар кучост ва баландии он чанд метр аст?
– ...

6. – Кадом шаҳрҳои қадимаи Осиёи Марказиро медонед?
– ...
7. – Дар Истаравшан кадом ёдгориҳои таърихӣ ҳастанд?
– ...
8. – Чуқурии кӯли «Искандаркӯл» чанд метр аст?
– ...
9. – Дар роҳи мошингарди Душанбе – Хучанд кадом ағбаҳо ҳастанд?
– ...
10. – Даран Варзоб дар кадом қисмати Душанбе аст?
– ...

2. Fill in the questions corresponding with the following answers:

1. – ... ?
– Шаҳрҳои қадимаи Тоҷикистон Хучанд, Панҷакент, Истаравшан, Ҳисор ва Кӯлоб мебошанд.
2. – ... ?
– Курорти «Ҳоҷа Оби Гарм» дар баландии 1800 метр ҷойгир аст.
3. – ... ?
– Дарозии «Искандаркӯл» 2900 метр аст.

6. – ... ?
– Масҷидҳои «Абдуллатиф» ва «Ҳазрати Шоҳ» дар Истаравшан аст.
7. – ... ?
– Не, ман ханӯз ба Самарқанду Бухоро нарафтаам.
8. – ... ?
– «Тоҷ-Маҳал» дар Ҳиндустон ҷойгир аст.

4. – ... ?

– «Иссиққул» дар қисмати шимолу
шарқии Қирғизистон аст.

5. – ... ?

– «Зумрад» дар шаҳри Исфара ҷойгир
аст.

9. – ... ?

– Мо рӯзҳои истироҳат ба дараи
Варзоб рафта, истироҳат мекунем.

10. – ... ?

– Баландии қуллаи «Исмоили
Сомонӣ» 7495 метр аст.

3. *Make up dialogues using the material in lesson twenty-one and, if possible, role-play the situations with a language helper or other language partner.*

4. *Describe a historical place in your own country.*

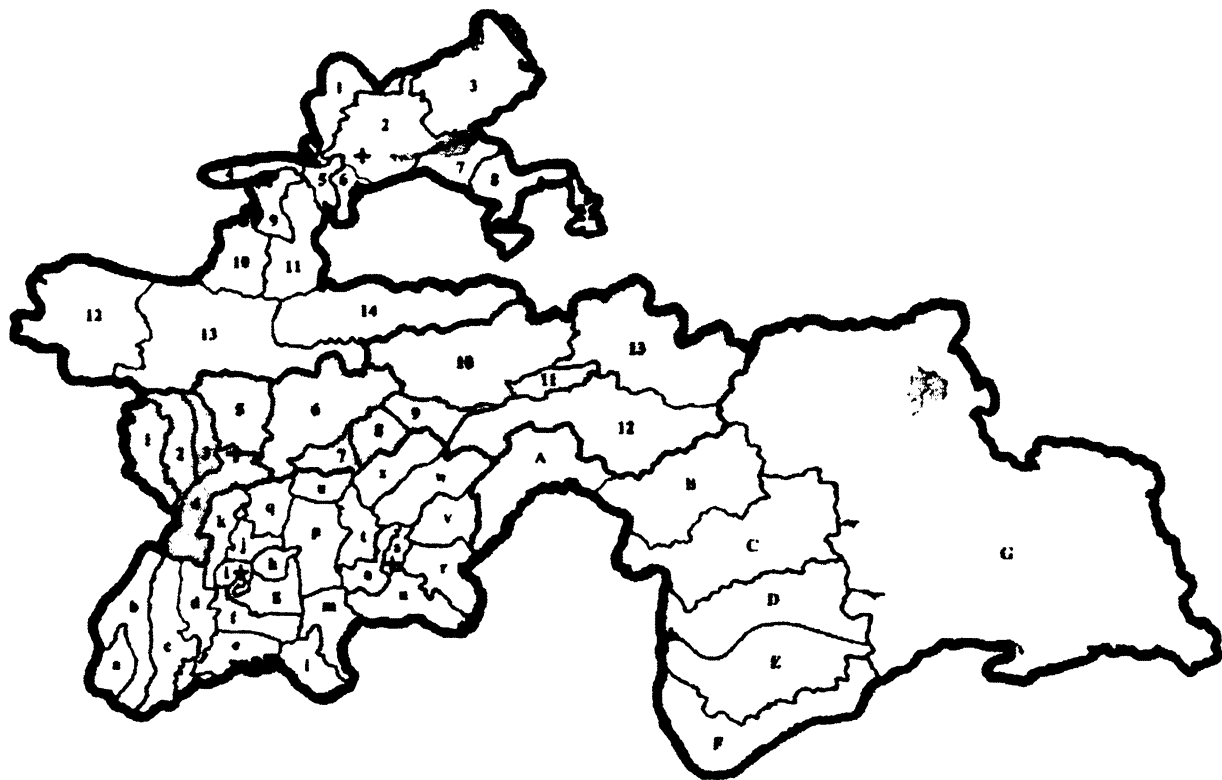
Answers to Lesson 1 Exercises

1a	der shakhse	seb	se	Yerevan	Eron	elak	marde
1b	barodari	mohi	düsti				
1c	düst	güsht	püst	müi	rüi		
1d	daryo Yunon	dunyo seyum	yori Yunus	Yodgor	yak	soya	hamsoya
1e	khob	shakhs	khona	yakh	bakht		
1f	naghz	oghoz	bogh	Ghayur			
1g	barq	qalam	qoshuq	qand			
1h	ba'd	jum'a	sham'	Sa'di			
2a	Далер Ҳамдам Бахтиёр	Баҳодур Хуршед	Азиз Фирӯз	Эраҷ Қурбон	Диловар Шӯҳрат	Парвиз Искандар	Шараф Манучеҳр
2b	Фарзона Маҳина	Заррина Мӯниса	Фарангис Фирӯза	Гулчеҳра Таҳмина	Дилором Шаҳло	Ганчина Наргис	Саодат

ШАҲРУ НОҲИЯҲОИ ТОҶИКИСТОН CITIES AND REGIONS OF TAJIKISTAN

Following independence, various changes were made to the names of cities and regions in Tajikistan. For instance, ancient cities that had been renamed under the Soviet system were redesignated by their original names; e.g. *Ленинобод* became *Хуҷанд* once again, *Комсомолобод* became *Дарбанд*, *Куйбишев* became *Ғозималик*, *Калининобод* became *Сарбанд*, and *Орҷоникидзеобод* became *Кофарниҳон*. In the same way, *Вилояти Ленинобод* was renamed *Сугд*, the city of *Уротепна* became *Истаравшан*, and the *водии Қаротегин* is now known as the *водии Рашт*.

The names of streets in cities, particularly in the capital Dushanbe, were also renamed so as to be politically correct. For instance, the main road through the city, formerly named after *Ленин* is now named after the poet *Рӯдакӣ*, *Правда* is now *Саъдии Шерозӣ*, and *Путовский* is now *Исмоили Сомонӣ*. However, streets are still often referred to by their old Russian names and the process of renaming streets is continuing. Mostly the new names are taken from historical or political figures. Others have adopted the name of one of Dushanbe's twin cities (e.g. *Клагенфурт*, *Санъо*) or some other appropriate Tajiki name (e.g. *Шодмонӣ*, *Бинокорон*, *Коргар*, *Бофанда*, *Деҳқон*, *Деҳи Боло*).

Map of Tajikistan showing the four regions, their districts, and the regional capitals.

(A key to the labels can be found on the following page)

**Шаҳру ноҳияҳои тобеи
марказ [shaded]**

1. Турсунзода
2. Шахринав
3. Ҳисор
4. Ленин
- * Душанбе
5. Варзоб
6. Кофарниҳон
7. Файзобод
8. Рогун
9. Дарбанд
10. Фарм
11. Тоҷикобод
12. Тавилдара
13. Ҷиргатол

Вилояти Сугд

1. Мастчоҳ
2. Ғафуров
- * Хучанд
3. Ашт
4. Зафаробод
5. Нов

6. Ҷаббор Расулов
7. Конибодом
8. Исфара
9. Истаравшан
10. Шахристон
11. Гончӣ
12. Панҷакент
13. Айнӣ
14. Мастчоҳи кӯҳӣ

Вилояти Хатлон

- a. Бешкент
- b. Шахритус
- c. Қубодиён
- d. Ҷиликӯл
- e. Қумсангир
- f. Колхозобод
- g. Вахш
- h. Сарбанд
- i. Бохтар
- * Қӯрғонтеппа
- j. Ҳочамастон
- k. Ғозималик
- l. Панҷ

- m. Фархор
- n. Маскав
- o. Восеъ
- p. Данғара
- q. Ёвон
- r. Шӯрӯбод
- s. Кӯлоб (+)
- t. Совет
- u. Норақ
- v. Муъминобод
- w. Ховалинг
- x. Балҷувон

Вилояти мухтори**Кӯҳистони Бадахшон**

- A. Дарвоз
- B. Ванҷ
- C. Рӯшон
- D. Шугнон
- * Хоруғ
- E. Роштқалъа
- F. Ишкошим
- G. Мурғоб

(* identifies the regional capitals, indicated by crosses on the map; Kulob, another major city, in the district of the same name, is also marked with a cross)

Care should be taken when transcribing or talking about these names in English so as to use the Tajiki name rather than the old variants that were transcribed via the Russian and that therefore contained many errors. For instance, the names Hisor, Norak and Yovon should be used instead of the Russified variants, Ghissar, Nurek and Yavan (for Ҳисор, Норақ and Ёвон). The same applies to use of street names, transcriptions of which formerly erroneously included Russian suffixes.

МАЪМУЛТАРИН НОМҲОИ ТОҶИКӢ THE MOST COMMON TAJIKI NAMES**Номҳои мардона****Men's names**

Аббос	Абдулло	Абдуқаҳҳор	Абдуманнон	Абдурахим
Абдурахмон	Абдусалом	Абдусаттор	Абдуҳаким	Абдуҳафиз
Абдуҷаббор	Абдумалик	Абдушукур	Азиз	Азим
Алишер	Алӣ	Ақбар	Ақмал	Ақрам
Амин	Амриддин	Анвар	Асад	Аслам
Аслиддин	Асомиддин	Асрор	Аброр	Абӯбақр
Абулқосим	Адҳам	Амирбек	Ардашер	Аҳмад
Аҳрор	Ашғур	Аъзам	Бадриддин	Басир
Басриддин	Бахтиёр	Бахтовар	Баҳодур	Баҳриддин
Баҳрулло	Баҳром	Бехрӯз	Бехзод	Бобо
Валӣ	Ваҳҳоб	Ворис	Воҳид	Ғадо

Ғайрат	Ғанӣ	Ғаюр	Ғайбулло	Ғаффор
Ғиёс	Ғулом	Давлат	Далер	Дамир
Дарвеш	Диловар	Дилшод	Довар	Довуд
Додо	Додхудо	Доро	Дӯст	Дӯстмуҳаммад
Ёдгор	Ёр	Ёрмуҳаммад	Замир	Зариф
Зафар	Зиё	Зиёдулло	Зикрӣ	Зикрулло
Зоир	Зохир	Зоҳид	Ибод	Ибодулло
Иброҳим	Идрис	Икром	Иқбол	Илёс
Илҳом	Имом	Имрон	Ином	Искандар
Ислом	Исмат	Исматулло	Исмоил	Исрофил
Истад	Исфандиёр	Исҳок	Кабир	Камол
Камолиддин	Карим	Қаҳрамон	Қаюм	Комёр
Комил	Комрон	Қосим	Қобил	Қодир
Кубод	Латиф	Лутфӣ	Лутфулло	Мавлон
Мазбут	Максуд	Маннон	Мансур	Манучехр
Масрур	Мастон	Масъуд	Маҳкам	Маҳмуд
Маъмур	Меҳроб	Миралӣ	Муқим	Мурод
Муслим	Мухтор	Муҳаммад	Муҳиб	Муҳиддин
Мӯъмин	Наврӯз	Назир	Наим	Наримон
Насим	Насрулло	Начиб	Начмиддин	Некбахт
Некрӯз	Неъмат	Нодир	Нозим	Нор
Норбек	Носир	Нурулло	Нуъмон	Обид
Одил	Одина	Озар	Озод	Олим
Ориф	Орзу	Пайрав	Парвиз	Паҳлавон
Пӯлод	Рабеъ	Равшан	Раззоқ	Рамазон
Расул	Рауф	Раҳим	Раҳмат	Раҳмон
Рачаб	Рашид	Ризо	Ромиш	Роҳатулло
Рустам	Рӯзбеҳ	Сабур	Саид	Сайид
Саймиддин	Сайф	Сайфиддин	Салим	Самад
Самариддин	Сарфароз	Саттор	Сафар	Саъдӣ
Сиёвуш	Сино	Сипехр	Собир	Содиқ
Солех	Сомон	Соҳиб	Сулаймон	Султон
Сӯҳроб	Темур	Тоҳир	Тоҷиддин	Турсун
Умар	Умед	Усмон	Ўқтам	Ўлмас
Ўткур	Фазлиддин	Файзиддин	Файзулло	Фарид
Фаридун	Фаррух	Фарҳод	Фаттоҳ	Фаҳриддин
Фирдавс	Фирӯз	Хайём	Халил	Холик
Хоча	Худоёр	Худойод	Худойназар	Хуррам
Хурсанд	Хуршед	Хусейн	Хушбахт	Хушнуд
Ҳабиб	Ҳайдар	Ҳаким	Ҳакназар	Ҳалим
Ҳамдам	Ҳамза	Ҳамид	Ҳасан	Ҳодӣ
Ҳоким	Ҳомид	Ҳотам	Ҳофиз	Ҳошим
Ҷавод	Ҷавон	Ҷалил	Ҷалол	Ҷамол
Ҷамшед	Ҷасур	Ҷаҳонгир	Ҷаъфар	Ҷобир
Ҷовид	Ҷомӣ	Ҷумъа	Шавкат	Шамсиддин
Шамсулло	Шариф	Шароф	Шаҳбоз	Шаҳоб
Шаҳриёр	Шералӣ	Шерзод	Шермуҳаммад	Шириншоҳ
Шодӣ	Шодмон	Шохин	Шоҳрух	Шоҳтемур
Шӯҳрат	Эмом	Эраҷ	Эҳсон	Юнус
Юсуф	Ятим	Яҳё	Яъқуб	

Номҳои занона

Адиба
Ануш(а)
Гуландом
Гулрӯ
Дилафрӯз
Дилором
Зайнаб
Заррина
Зубайда
Ибодат
Карима
Лайлӣ
Мавчуда
Манзура
Маҳина
Моҳира
Мунира
Назира
Нигина
Нориннисо
Оиша
Парвона
Покиза
Раъно
Рухсора
Садбарг
Салима
Сарвиноз
Соҳира
Тобон
Фарангис
Фароғат
Ҳадича
Ҳабиба
Ҳикоят
Чаман
Шабнам
Ширин
Эътибор

Адолат
Бозгул
Гулбахор
Гулчехра
Дилбар
Дилрабо
Заковат
Зебӣ
Зулайхо
Инобат
Каромат
Латофат
Мадина
Манижа
Маърифат
Муаттар
Мусаллам
Назокат
Нигора
Норӣ
Ойгул
Париваш
Равшан
Робия
Рухшона
Садоқат
Саломат
Симин
Сулҳия
Точигул
Фарахноз
Фархунда
Хиромон
Ҳақима
Ҳоқима
Чамила
Шамсия
Шоиста
Ягона

Азиза
Бону
Гулноз
Гулҷаҳон
Дилдор
Дилфуза
Замира
Зебо
Зулҳумор
Иноят
Кибриё
Лутфия
Малика
Мастона
Меҳрангез
Муборак
Муслима
Наима
Нодира
Нурия
Ороста
Паризод
Райҳон
Розия
Рӯзигул
Садорат
Саноат
Симо
Сурайё
Точӣ
Фарзона
Фаттона
Холбибӣ
Ҳалима
Ҳомида
Чевар
Шарифа
Шоҳида

Women's names

Аниса
Бунафша
Гулнор(а)
Гулшан
Дилнавоз
Дилшод(а)
Зарнигор
Зебуннисо
Зулфия
Ирода
Кифоят
Мавзуна
Малоҳат
Мастура
Меҳрӣ
Муқаррам
Муҳаррам
Нарзӣ
Нозигул
Обида
Парасту
Паричехр
Раҳбар
Роҳат
Сабоҳат
Саида
Саодат
Ситора
Таманно
Умеда
Фарида
Фирӯза
Хуршеда
Ҳамида
Ҳосият
Чехра
Шахло
Шоҳин

Анор
Гавҳар
Гулрухсор
Гунча
Дилноза
Дурдона
Зарофат
Зевар
Зумрат
Истад
Комила
Мавлуда
Мамлакат
Маҳбуба
Миҷгона
Мунаввар(а)
Мӯниса
Наргис
Норбибӣ
Озода
Парвина
Парӣ
Раҳима
Рудоба
Саврӣ
Сайёра
Сарвар
Соҳибчамол
Таҳмина
Ўлмас
Фаришта
Фотима
Хучаста
Ҳангома
Хумо
Чонона
Шаҳноз(а)
Эҳтиром

I. НАМУНАИ МАКТУБҶОИ РАСМӢ

*Ба раиси ширкати саҳҳомии «Армуғон»
мӯҳтарам Қаюм Алиев*

Дар ҷавоби мактуби Шумо аз таърихи 12 апрели соли чорӣ онд ба фуруши маҳсулоти ширкат хабар медиҳем, ки ширкати мо омода аст ба миқдори шаш ҳазор сомонӣ молҳои истеҳсоли ширкати Шуморо харидорӣ намояд. Барои бастанӣ шартнома ва таъйини шароити интиқоли бор рӯзиҳои наздик намояндаи мо ба ширкати Шумо фиристода мешавад.

*Бо эҳтиром,
Раиси ширкати тичоратии
«Сугдиён» Муслим Мирраҳимов
ш. Душанбе, 15 апрел.*

I. MODEL OFFICIAL LETTERS

*To the director of the joint-stock company
"Armughon."*

Dear Qayom Aliev,

In response to your letter of 12th April, this year, concerning the sale of company equipment, we inform you that our firm is ready to purchase 6,000 somoni-worth of goods from your company. Our representative will be sent to your company in the next few days to settle the agreement and to fix the terms of the transfer.

*Yours sincerely,
Muslim Mirrahimov, Director of the
trading company "Sughdiyon."
Dushanbe, 15 April*

*Ба намояндаи Кумитаи Байналмилалӣ
Салиби Сурх дар Тоҷикистон
ҷаноби Фернандо Николас*

Раёсати ҳукумати ноҳияи Ҷиргатол аз Шумо эҳтиромона хоҳиш менамояд, ки ба гурӯҳи маҷрӯҳони ноҳия барои барқарор кардани саломатияшон кӯмаки ҳешро дарег надоред. Маълумоти духтурон дар бораи миқдори маҷрӯҳон, вазъи саломатӣ ва эҳтиёҷоти онҳо ба мактуб илова мешавад.

*Бо эҳтироми самимӣ,
И.Ш. - раиси ноҳияи Ҷиргатол
5 сентябр.*

*To the representative for the International
Committee of the Red Cross in Tajikistan.*

Dear Fernando Nicolas,

The government administration in the Jirgatol region respectfully asks you to provide medical assistance to the regional group of injured people. The doctors' report about the number of injured, their state of health, and their needs is enclosed.

*Yours sincerely,
I.Sh. - Chairman of Jirgatol region.
5 September*

*Ба сардухтури
беморхонаи марказии шаҳр
мӯҳтарам Некрӯз Солеҳов*

Дар ҷавоби мактуби Шумо аз таърихи 17 март хабар медиҳем, ки ҳоло имконияти таъмини беморхонаи Шуморо бо таҷҳизоти замонавии ҷарроҳӣ надорем. Дар асоси пешниҳоди Шумо мо ба мақомоти марбутаи давлатӣ муроҷиат ҳоҳем кард. Умедворем, ки масъалаи бардоштаи Шумо ҳалли мусбӣи ҳудро меёбад.

*Бо эҳтиром,
Ҷ.Н. - мудири шӯъбаи таъминоти
Вазорати тандурустӣ.
Душанбе, 25 март.*

*To the head doctor of the city's central
hospital.*

Dear Nekruz Solehov,

In response to your letter of 17th March, it is not possible for us at this time to provide your hospital with modern surgical equipment. As you suggest, we will apply to the appropriate state body. We hope the problem you have written about will reach a positive resolution.

*Yours sincerely,
J.N., Supply Department Manager of the
Ministry of Health.
Dushanbe, 25 March*

*Ба сафорати мӯҳтарамии Ҷумҳурии
Олмон дар Тоҷикистон*

Бо арзи сипосу эҳтироми фаровон ба Шумо маълум менамоем, ки се нафар аз донишмандони Тоҷикистон – Парвона Музаффаров, Аслиддин Ҷамshedов ва Доро Сардоров – устодони Донишгоҳи давлатии миллии Тоҷикистон чиҳати ширкат дар Конфаронси илмӣ байналмилалӣ, ки аз 21 то 27 июни соли қорӣ дар шаҳри Берлин баргузор мегардад, даъват шудаанд. Аз мақомоти Сафорати Олмон дар Душанбе эҳтиромона хоҳиш мешавад, ки барои гирифтани иҷозатномаи сафар ба онҳо мусоидат намоянд.

Бо эҳтиром,

The German embassy in Tajikistan.

To whom it may concern,

We respectfully inform you that three scientists from Tajikistan – Parvona Muzaffarova, Asliddin Jamshedov, and Doro Sardorov – lecturers at the National State University of Tajikistan have been invited to participate in an international science conference in Berlin, from 21st to 27th June, this year. We respectfully ask the German embassy in Dushanbe to issue them with a visa.

Yours sincerely,

*The Ministry of Foreign Affairs
Tajikistan.*

Dushanbe, 15 June.

II. НАМУНАИ МАКТУБҲОИ ДҶУСТОНА

II. MODEL INFORMAL LETTERS

Салом, дӯсти азиз, Раззоқ

Ту чӣ хел? Саломатӣ, корхоят ҳамааш нағз-мӣ? Аҳли оилаат чӣ хел? Ман нағз, мисли пештара машғули қорам.

Дӯсти азиз, дирӯз ба сарам як фикр омад, бинобар ин ба ту мактуб навишта истодаам. Медонӣ чӣ, хис мекунам, ки аз қор хеле монда шудаам. Бисёр меҳоҳам, ки бо ягон дӯсти наздикам дар соҳили Баҳри Сиёҳ истироҳат қунам. Бори охир ба он қо панҷ сол пеш рафта будам. Агар розӣ бошӣ, рухсатиқо якқо ба аҳли оилаамон дар ҳамон қо гузаронем. Чӣ гуфтӣ?

Агар фикри маро дастгирӣ қунӣ, ба ман навис, ман мунтазири мактуби қавобии ту. Аз номи ман ба ҳамаи ёру дӯстон салом расон.

*Бо эҳтиром, дӯстат – Халил
20 май.*

Dear Razzoq,

How are you? How's your work and health? How's your family? I'm well, and busy as ever.

My friend, yesterday a thought occurred to me, and hence I am writing you this letter. You know what? I'm really tired of work and really want to go for a break with a close friend on the Black Sea. The last time I was there was five years ago. If you'd be interested, we could go on holiday there together with our families. What do you think?

If you're in favour of my idea, write to me; I'll be waiting for your reply. Say "Hi" to all our friends from me.

*Your friend, Khalil
20 May*

Дӯсти азиз, Халил!

Номаи фиристодаи туро гирифта, хеле хурсанд шудам. Умедворам, ки саломатии ту ва аҳли оилаат хуб аст. Мо низ ҳама сиҳату саломат машғули кору зиндагӣ ҳастем.

Дӯсти азиз! Маслиҳати туро дар мавриди якҷоя истироҳат кардан дар соҳили баҳри Сиёх хуш пазируфтем. Аммо дар масъалаи он, ки кай метавонем бо ҳам ба он ҷо сафар кунем, ҳанӯз чизе гуфта наметавонам, зеро то охири моҳ кори мо хеле зиёд аст. Шояд дар моҳи оянда чунин имконият ба даст ояд. Ба ҳар ҳол, дар ин бора ба ту алоҳида хабар медиҳам.

Ба ту дӯстонамон Воҳид, Исмаи, Самариддин, Шамсулло ва дигарон саломи самимӣ мерасонанд.

Хайр, дӯстам, ба ту ва аҳли оилаат шушиҳои рӯзгорро таманно дорам.

*Бо эҳтироми самимӣ,
Раззоқ. 30 май.*

Dear Khalil,

I was very happy to receive the letter that you sent. I hope that both you and your family are well. We are also all well and keeping busy.

My friend, we really liked your idea about taking a break together along the Black Sea, but I cannot yet say when we can travel there together, for we've got a lot of work until the end of the month. It should be possible next month. Either way, I'll let you know more about this another time.

Our friends Vohid, Ismat, Samariddin, Shamsullo and the others all pass on their greetings.

Bye my friend, I wish you and your family well.

*Faithfully,
Razzoq. 30 May*

Дугоначони азиз, салом!

Рости гап, шумоёнро хеле пазмон шудам. Мебахшӣ, ки дер мактуб навишта истодаам. Ҳарчанд ки ба ҷойи нав ҳанӯз одат накардаам, аммо зиндагиам, шукри Худо, бад нест. Дирӯз ҳисоб кунам, аллакай аз хонадоршавиам ду моҳ гузаштааст. Яъне, ду моҳ аст, ки аз хонаи модарию шумо-дугонаҳои ҷониам ҷудо гаштаам. Чашм нарасад, муносибатам бо хусуру хушдоманам нағз, маро мисли фарзанди худ қабул карданд. Насиб бошад, рӯзҳои наздик, таҳминан охири ҳамаи моҳ духтарталабону домодталабон мешавад, ана он вақт ба назди шумоён рафта метавонам. Дугоначон, аз ту ва дигар духтарони ҳамсинфамон илтимос, ба ман мактуб нависед. Гуфтагӣ барин, боз ягон кас шавҳар кард ё не? Ман мунтазири мактубҳои шумоям. Аз номи ман ба ҳамаи духтарон ва ҳамсинфон салом расон.

*Бо эҳтиром,
дугонаи аз чашм дуру
ба дил наздики ту.*

Dear friend,

I really miss you very much! Apologies for taking so long to write. Although I haven't yet got used to this new place, I thank God that my life isn't bad. Yesterday I realised that it is already two months since I got married. That is, two months have passed since I left my mother's house and you, my dear friends. Touch wood, but so far my relationship with my in-laws has been good and they have accepted me as one of their own children. Lord willing, the ceremonies for when the bride and the groom first visit the bride's parents again will take place in the near future, perhaps at the end of this month, and then I will be able to visit you. My friend, I would like you and my other friends from our class to write a letter to me. Tell me, has anyone else got married or not? I am waiting to hear from you all. Pass on my greetings to all the girls and classmates.

*Yours,
A friend who is far from sight but
close to you in heart.*

Салом, дугонаҷон!

Боварӣ дорам, ки саломатиат хуб аст. Дирӯз мактуби туро гирифта хеле хурсанд шудем. Онро ҳама якҷоя хондем. Хушқолам, ки ту аз зиндагии худат розӣ ҳастӣ. Бо дугонаҳоямон солҳои мактабхониरो ба ёд оварда, хеле сӯҳбат кардем. Чӣ хел рӯзҳои нағз буданд-а?

Ба ростӣ, ҳеч кас боварӣ надошт, ки ту ба шавҳар баромада, ба шаҳри дигар кӯчида меравай. Аммо зиндагӣ зиндагӣ аст, чи хеле ки мегӯянд, тақдир ҳамин будааст. Пурсидӣ, ки боз кӣҳо шавҳар карданд. Ҳоло ҳеч кас ба шавҳар набаромадааст, фақат Адолатро ба як ҳамшаҳриашон номзад карданд, насиб бошад, охири ҳамин моҳ тӯяшон баргузор мегардад. Туро ҳатман хабар мекунем, албатта биё, хуб?

Дигар навигарӣ нест, дугонаҷон. Ҳамин хел ҳар замон мактуб навишта ист, моро фаромӯш нақун. Хайр, аз номи дугонаҳо ба язнаамон салом гӯ.

Дугонаат Париваш.

Писари азизам!

Ҳеч гумон намекардам, ки аз ман дур мешавию ба ту мактуб менависам. Саломатиат чӣ хел? Ба ҷойҳои нав одат кардӣ? Аз ту дилам пур, лекин бо вучуди ин худатро эҳтиёт кун, бачам. Шабу рӯз туро дуо карда гаштаам, ки танат солиму шикамат сер бошад.

Мо ҳамаамон нағз, додарону хоҳаронат ба ту салом мегӯянд.

Дар бораи хондану зиндагии шаҳр ба мо бисёртар навис. Хайр, бачам, саломат бош.

Дуоғӯи ту - модарат.

Hi girl!

I trust you are well. We were very happy to receive your letter yesterday. We all read it together. We are happy that you are satisfied with your life. We reminisced much about our school years with our friends. They were good times, weren't they?

To be honest, none of us can believe that you have got married and moved to another city. But, life is life, as they say, and it seems fate is like this. You asked who else has got married. So far, no-one else has – just Adolat is engaged to someone from their town and, Lord willing, they'll get married at the end of this month. We'll certainly let you know about it, and you must come, OK?

There's no other news, my friend. Keep writing the occasional letter like this – don't forget us. That's all – say "Hi" to your husband from us.

Your friend, Parivash.

My dear son,

I never thought that you would be so far from me and that I should write you a letter. How are you? Have you got used to your new surroundings? I don't worry about you, but look after yourself, my son. I pray for you night and day that you would stay healthy and not go hungry.

All of us are well, and your brothers and sisters pass on their greetings to you.

Write to us more about your studies and life in the city. Bye for now, my son; stay well.

Praying for you, your mother.

Модари азизу меҳрубон!

Салому дархостҳои самими фарзанди худро бипазиред! Саломатни Шуморо аз даргоҳи Худованди Карим таманно дорам.

Модарчон, аз ман асло хавотир нашавед. Саломатиам нағз, зиндагиам бад не. Таҳсилро бомуваффақият давом дода истодаам. Дар ин ҷо дӯстони нав пайдо кардам, рӯзҳои истироҳат бо онҳо ба ҷойҳои ҷолиби шаҳр рафта, тамошо мекунам. Душанбе бисёр шаҳри зебо будааст. Худо хоҳад, ягон рӯз Шуморо ба Душанбе меорам, тамошо мекунед.

Модарчон, пас аз ду моҳ имтиҳонот сар мешавад, баъди он ба таътили зимистона мебароем. Он гоҳ ба назди шумоён меравам ва аз зиндагии худам муфассал нақл мекунам.

Аз номи ман ба ҳамаи хешу таборон, ҳамсоҷо ва дӯстонам салом расонед.

Хайр, модарчони азиз!

Писаратон Соҳиб

Dearest mother,

Hello and please accept your child's best wishes. May God Almighty grant you good health.

Mother, you should never be anxious about me. My health is good and my life is not bad. I am successfully continuing my studies. I have made some new friends here, and at the weekend I'm going to see some interesting places in the city. Dushanbe is a very beautiful city. Lord willing, I will bring you here one day and you will see it.

Mother, tests begin in two months and afterwards we'll have summer holidays. At that time I will visit you and tell you all about my life.

Pass on my greetings to all the family, the neighbours, and my friends.

That's all for now, dear mother!

Your son, Sohib

III. НАМУНАИ ТАБРИКНОМАҲО

Ба ҷаноби олий,

Раиси ҷумҳури Ўзбекистон.

Шумо ва дар шахси Шумо тамоми мардуми кишвари Шуморо ба муносибати солгарди истиклолияти Ўзбекистон самимона табрик мегӯем. Ба Шумо ва мардуми шарафманди Ўзбекистон барору комёбиҳо орзу мекунем.

Умедворем, ки муносибатҳои самарабахши кишварҳои мо дар оянда боз ҳам вусъату ривож меёбанд.

Бо эҳтиром -

Раиси ҷумҳури Тоҷикистон.

To his excellency,

President of the republic of Uzbekistan,

We sincerely congratulate you and, through you, everyone in your country on the anniversary of Uzbekistan's independence. We wish you and the respected people of Uzbekistan success.

We hope that an open relationship will continue to develop between our countries in the future.

Yours sincerely,

President of the republic of Tajikistan.

Азизҷон ва Аниса!

Шумоёнро бо рӯзи саид - акди никоҳатон самимона табрик намуда, ба шумоён тамоми хушиҳои зиндагиरो орзу мекунам.

Бигузор пайванди риштаҳои умри шумо абади ва пурсамар бошад!

Бо эҳтиром Наримон.

Dear Aziz and Anisa,

I sincerely congratulate you both on this happy day of your marriage and wish you every joy in life.

May the threads of your life be fruitfully and eternally connected!

Yours, Narimon.

Дўсти азиз Лутфулло!

Туро ба муносибати рӯзи таваллудат самимона табрик намуда, ба ту умри дароз, хушбахтӣ, саломатии бардавом ва ба корҳои барору муваффақият орзу мекунам.

Бо эҳтиром Дарвеш.

Dear friend, Lutfullo,

I sincerely congratulate you on your birthday and wish you a long life, good fortune, continued good health, and success in all you do.

Yours, Darvesh.

Дўстони азиз, меҳмонони иззатманд!

Иқозат диҳед, ҳамаи шумоёнро ба муносибати иди фархундаи Наврӯз самимона табрику таҳният гуфта, ба ҳамаи шумо умри дароз, ризки фароз ва хушиҳои рӯзгорро орзу намоям. Бигузор Наврӯзу навбахор ба хонадони ҳар яки шумо бахту шодии фаровон орад!

*Ҳар рӯзатон Наврӯз бод,
Наврӯзатон пирӯз бод!*

Dear friends and honoured guests!

With your permission, I would sincerely like to wish you all a happy Navruz, and I hope you have a long life, good fortune, and homes full of joy. May the New Year and new spring bring much happiness and good luck to each of your homes!

*May all your days be Navruz,
and may your Navruz be joyful!*

Устоди азиз!

Шуморо ба муносибати шастумин солгарди баҳори умратон самимона табрик меғӯем.

Шуморо натанҳо дар кишвар, балки берун аз он низ ҳамчун олими забардасту пурмахсул мешиносанд ва эҳтиром мекунанд. Осори илмии Шумо дар маҳзани илму маърифати кишвар чойи сазоворро ишғол мекунад. Шумо дар тӯли фаъолияти илмӣ-омӯзгории пурсамари худ шогирдони зиёдеро ба воя расонидед, ки давомдиҳандагони кори Шумоянд. Шумо ҳамеша маслиҳатгари ҷавонон будед ва ҳастед.

Устоди азиз! Бори дигар Шуморо бо ин ҷашни сайд муборакбод намуда, ба Шумо умри дароз саломатии бардавом ва рӯзгори обод орзу мекунам.

*Бо эҳтиром,
Раёсати донишгоҳ.*

Dear teacher,

We sincerely congratulate you on your 60th birthday.

You are known and respected as an outstanding and productive scientist not only in this country but also beyond. Your scientific writings occupy worthy places in the country's treasury of science and education. Throughout your fruitful scientific and educational activities, you have trained many followers, who will continue your work after you. You always were and still are a counsellor for the young people.

Dear teacher, once again we congratulate you on this happy celebration and wish you a long life, continued good health, and a prosperous life.

*Respectfully,
The university administration.*

IV. НАМУНАИ ДАЪВАТНОМАҲО

IV. MODEL INVITATIONS

Мӯҳтарам Хуррам

Шуморо ба тӯи никоҳи фарзандонамон Аброр ва Гулҷаҳон, ки рӯзи 21 сентябр аз соати 12:00 то 14:00 бо нишонии кӯчаи Дехотӣ, 24 баргузор мегардад, эҳтиромона даъват менамоем.

Оилаи Кабировҳо ва Саидовҳо.¹

Dear Khurram,
We respectfully invite you to the wedding of our children Abror and Guljahon on 21st September from 12 to 2pm at 24 Dehoti Street.

The Kabirov and Saidov families.

Сафири Ҳиндустон дар Тоҷикистон ва хонум Р. ва С.,

Шуморо ба зиёфате, ки ба муносибати Рӯзи истиқлолияти Ҳиндустон 15 август соати 16:00 дар ресторани «Тоҷикистон» баргузор мегардад, эҳтиромона даъват менамоем.

The Indian ambassador to Tajikistan and his wife, R. and S., respectfully invite you to a feast to be held in connection with India's Independence Day on 15th August at 4pm in the "Tajikistan" restaurant.

Мӯҳтарам ҷаноби сафир!

Шуморо ба маҷлиси ботантана, ки бахшида ба Рӯзи истиқлолияти Тоҷикистон 8 сентябр соати 17.00 дар Кохи Борбад баргузор мегардад, эҳтиромона даъват менамоем.

*Шӯъбаи робитаҳои байналмилалӣ
 Вазорати корҳои хориҷӣ
 Ҷумҳурии Тоҷикистон*

Dear Mr Ambassador,
We respectfully invite you to a celebratory meeting to be held on Tajikistan's Independence Day, 8th September, at 5pm in "Kokhi Borbad."

*Department of International Relations
 Ministry of Foreign Affairs
 Republic of Tajikistan*

Дӯсти азиз!

Иштироки Шуморо дар тӯи суннати фарзандонамон Некбахт ва Илёс, ки 23 август аз соати 16:00 то 18:00 баргузор мегардад, эҳтиромона таманно дорем.

Нишонӣ: Кӯчаи Истаравшан, 17.

*Бо эҳтиром,
 оилаи Самадовҳо.*

Dear friend,
We respectfully request your participation in the traditional celebration² for our sons Nebbakht and Ilyos, on 23rd August from 4 to 6pm.

Address: 17 Istaravshan Street

*Yours truly,
 The Samadov family.*

Мӯҳтарам Обид Розиков

Шуморо ба ҷашни шастумин солгарди зодрузи олими шинохтаи тоҷик, академики Академияи илмҳои Тоҷикистон Хушнуд Саломов, ки рӯзи 24 декабр соати 10.00 дар бинои марказии Академияи илмҳо баргузор мегардад, даъват менамоем.

Раёсати Академияи илмҳо.

Dear Obid Roziqov,
We invite you to the 60th birthday party of Khushnud Salomov, a well-known Tajik scientist and academic at Tajikistan's Academy of Sciences, to be held at the central building of the Academy of Sciences on 24th December at 10am.

The Academy of Sciences Administration.

¹ The suffix "-ҳо" added to a surname is used to indicate the whole family.

V. НАМУНАИ ЭЪЛОНҲО

Донишгоҳи давлатии миллии Тоҷикистон

барои ишғоли вазифаи мудири кафедраи фалсафа озмун эълон мекунад.

Мӯҳлати супурдани ҳуҷҷатҳо - 30 рӯз пас аз нашри эълон. Ҳуҷҷатҳо дар шуъбаи илм, бинои марказӣ, утоқи 42 қабул карда мешаванд.

Тел.: 24-12-23.

Эълон!

Рӯзи чоршанбе, 25 апрел соати 10:00 дар бинои марказии донишгоҳ мулоқоти хатмкунандагон бо вазири маориф баргузор мегардад.

Иштироки ҳамаи хатмкунандагон хатмист.

Раёсати донишгоҳ.

Ташкилоти байналмилалӣ СММ

барои ишғоли вазифаи ҷамоҳангсози барнома озмун эълон мекунад.

Вазифаҳои асосӣ:

- таҳияи барномаҳои марбут ба фаъолияти СММ;
- тақмили барномаҳои мавҷуда;
- таъмини иҷрои самараноки барномаҳо.

Талабот:

- маълумоти олии дар соҳаи ҳуқуқ;
- таҷрибаи кор дар ташкилотҳои байналмилалӣ;
- ба дараҷаи баланд донишҷӯи забонҳои англисӣ, тоҷикӣ ва русӣ.

Аризаҳо то 24 март қабул карда мешаванд. Телефонҳо барои маълумот: 24-75-90, 24-45-00.

V. MODEL ANNOUNCEMENTS

The National State University of Tajikistan

announces a vacancy for professor of the philosophy department.

The deadline for submitting documents is 30 days from the publication of this announcement. Documents will be received in the science department, central building, room 42.

Phone: 24-12-23

Announcement!

There will be a meeting for graduates with the Minister of Education in the university's central building at 10am on Wednesday, 25th April.

Participation of all graduates is required.

The university administration.

The International Organisation, UN

Announces a vacancy for a program co-ordinator.

Main responsibilities:

- preparation of program for the UN's activities
- development of existing projects
- ensure programs are carried out productively

Requirements:

- university degree in law;
- experience in working in an international organisation;
- excellent knowledge of English, Tajiki, and Russian.

Applications will be accepted up until 24th March. Phone for information: 24-75-90, 24-45-00.

Хонаи чорурокаи худро, ки дар маркази шаҳр воқеъ аст, ба иҷора медихам. Тел.: 21-19-57.

For rent: A four-roomed apartment located in the centre of town. Phone: 21-19-57.

Хонаи панчутӯқаро, ки дар ошӯнаи дуҷоми бинои панҷошӯна дар ҳолати хуб қарор дорад, мефурӯшам. Тел.: 27-12-00.

Ба хоҳишмандон дарси забони англисӣ медиҳам. Тел.: 36-47-57.

VI. НАМУНАИ ТАЪЗИЯНОМАҶО

Кормандони ширкати тичоратии «Наргис» ба ронандаи ширкат Акмал Сабзалиев нисбати вафоти
модараш
таъзия изҳор мекунанд.

Кормандони рӯзномаҳои «Садои мардум» ва «Ҷумҳурият» аз марги бемаҳали рӯзноманигори шинохтаи тоҷик
Ҷалил Одинаев
саҳт андӯхгин буда, ба ҳешу табор ва наздикони марҳум ҳамдардӣ изҳор мекунанд.

Ба сардухтури бемористони шаҳрӣ мӯхтарам Паҳлавон Аъзамов нисбати марги бемаҳали
ҳамсарашон
ҳамдардӣ изҳор намуда, ба эшон сабри ҷамил меҳодем.
Гурӯҳи дӯстон.

*Ба аълоҳазрат,
Раиси ҷумҳури Индонезия*
Хабари ба садама дучор шудан ва боиси ҳалокати шаҳрвандон гаштани ҳавопаймои Боинг-737-ро бо андӯхи гарон шунидем. Хоҳишмандем, ҳамдардии самимии моро ба наздикон ва ҳешу таборони ҳалокшудагон расонед.
*Бо эҳтиром,
Раиси ҷумҳури Латвия*

For sale: a five-roomed apartment on the second floor of a five-storied building; in good condition. Phone: 27-12-00.

*Available for teaching English.
Phone: 36-47-57.*

VI. MODEL CONDOLENCES

The staff of the trading company "Nargis" offer their condolences to the company's driver, Akmal Sabzaliev, on the death of his mother.

The staff of the newspapers "Voice of the People" and "Republic" are very sad about the untimely death of the well-known Tajik journalist,

*Jalil Odinayev,
and express their sympathy to the relatives and close friends of the deceased.*

To the head doctor of the city hospital, the respected Pahlavon A'zamov, we express our sympathy over the untimely death of his spouse

and wish him strength and patience in the coming days.

A group of friends.

*To his excellency,
President of Indonesia*

It is with much sorrow that we heard about the tragic Boeing-737 accident involving your citizens. We wish to convey our sincere sympathy to the close friends and relatives of those involved in the disaster.

*Yours sincerely,
President of the Republic of Latvia.*

VII. НАМУНАИ ТАВСИЯНОМАҶО

VII. MODEL RECOMMENDATIONS

Ман Абдусалом Курбоновро аз соли 1995 инчониб мешиносам. Ӯ шахси бомаърифату донишманд буда, вазифаи худро бо ҳисси масъулиятшиносии баланд иҷро мекунад. Абдусалом забонҳои англисӣ, русӣ ва тоҷикиро хеле хуб медонад ва дар баробари ин шахси ташаббускор низ аст. Бо роҳбарӣ ва иштироки бевоситаи ӯ дар ташкилоти мо корҳои зиёде ба анҷом расиданд. Ман боварӣ дорам, ки Абдусалом дар қуҷое ки кор накунад, вазифаи худро софдилона ва бо камоли қордонӣ иҷро мекунад. Барои маълумоти бештар метавонед ба ман мурочиат намоед.

*M.B. – ҷамоҳангсози барномаҳои башардӯстонаи СММ, Душанбе.
Тел.: 23-45-47, Факс 345678,
E-mail: mb@unhp.tj*

I have known Abdusalom Kurbonov since 1995. He is an intelligent and knowledgeable person and carries out his job in a responsible fashion. Abdusalom knows English, Russian and Tajiki very well and is also a diligent person. A large number of projects in our organisation have been completed under his leadership and with his direct participation. I believe that wherever Abdusalom works he will carry out his job with integrity and great skill. You may contact me for more information.

*M.B. – co-ordinator of UN humanitarian program, Dushanbe.
Tel: 23-45-47, Fax: 345678
E-mail: mb@unhp.tj*

Ворис Муродовро аз рӯзи аввали фаъолияти қориаи дар ташкилоти байналмилалии НКИ мешиносам. Ӯ бо ҳалимию хоксорӣ, ростгӯию ростқориаи дар байни қориаи ташкилоти мо соҳиби обрӯю эътибори хос аст. Вазифаҳои худро сари вақт ва бо сифати баланд анҷом медиҳад. Маҳорати хуби қордонӣ ва ташкилотчигӣ дорад.

Лоиҳаи Ворис Муродов бисёр бамаврид ва муҳим буда, дар сурати иҷро шуданаш дар инкишофи тақмили системаи ҳуқуқ дар кишвар саҳми арзандае хоҳад гузошт.

*S.O. – сармутахассиси
Вазорати адлия.
Телефон барои маълумот: 24-45-00*

I have known Voris Murodov from when I first started work for the international organisation NKI. He is good-natured, humble, and honest; he is trustworthy and has a good reputation among the staff in our organisation. He completes his work punctually and diligently. He is skillful and organised.

Voris Murodov's projects are very important and appropriate for this time, and his proposed improvement of the country's legal system would prove a valuable contribution if carried out.

*S.O. – Chief Specialist at
The Ministry of Justice
For information phone: 24-45-00*

ЛАТИФАҶОИ ТОҶИКӢ

TAJIKI JOKES

Афандӣ ба меҳмонӣ рафт. Соҳиби ҳона гуфт:

– Мебахшед, пурсидан айб не, шӯрбо фармоям, ё оши палов?

– Дегатон дуто не-мӣ? – гуфт Афандӣ.

Afandi visited someone. The owner of the house said:

"Excuse me, don't be ashamed to ask, shall I request soup or osh?"

"Haven't you got two pots?" said Afandi.

Афандӣ писарашро ба хонаи ҳамсоя фиристода гуфт:

– Писарам, рав, аз хонаи ҳамсоя табарашонро гирифта биёр, ҳардуямон камтар ҳезум шиканем.

Писари Афандӣ рафту пас аз чанде баргашта гуфт:

– Табар ба худашон лозим будааст, надоданд.

– Э, бар падари ин хел хасисҳо лаънат, – гуфт Афандӣ, – хайр, ҳеч гап не, рав, писарам, аз анбор табари худамонро биёр.

Афандиро ба қозихона даъват карданд. Қозӣ ба ӯ як пора қоғазро дароз карда гуфт:

– Занатон аз Шумо шикоят кардааст, ки Шумо ду зан доред.

– Ин тӯҳмат! – дод Афандӣ ва нафаҳмида пурсид: «Қадамаш шикоят кардааст?»

Писари Афандӣ тозон ба назди падараш омаду гуфт:

– Падарҷон, ман имрӯз 10 дирам фоида кардам.

– Чӣ хел? – хурсанд шуда пурсид Афандӣ.

– Ба автобус савор нашудаму аз ақибаш то хона давидам!

– Эҳ, аблах, – гамгин шуд Афандӣ. – Агар аз ақибни такси медавидӣ, як сомонӣ фоида мекардӣ!

Зани Афандӣ пас аз чоруним моҳи хонадоршавӣ кӯдак таваллуд кард. Афандӣ ҳайрон шуда, аз занаш пурсид:

– Ҳама мегӯянд, ки зан пас аз нӯҳ моҳ мезояд, ин чӣ хел шуд?

– Ба хонадоршавии ман чанд вақт шуд? – пурсид занаш.

– Чоруним моҳ, – ҷавоб дод ӯ.

– Ба хонадоршавии Шумо чӣ?

– Чоруним моҳ.

– Ҳардуро чамъ кунем, чанд мешавад?

– Ба инаш ақли ман нарасид..., афсӯс хӯрда гуфт Афандӣ.

Afandi sent his son to the neighbour's house, saying:

"My son, go and get the neighbour's axe; we'll both chop a little firewood."

Afandi's son went and after a short time returned, saying:

"They need the axe themselves, and wouldn't give it."

"Hmm...a curse be upon the father of such niggards," said Afandi, "Oh well, it doesn't matter, go, my son, to the shed and bring our own axe."

Afandi was invited to the religious court of justice. Holding out a piece of paper, the judge said:

"Your wife has complained that you have two wives."

"This is slander!" shouted Afandi and, confused, asked, "Which one has complained?"

Afandi's son excitedly came to his father and said:

"Father, today I made 10 dirams."

"How?" Afandi asked happily.

"I didn't get on the bus but ran behind it all the way home!"

"Oh, you fool," Afandi saddened. "If you had run behind a taxi, you would have made one somoni!"

Four and a half months after getting married, Afandi's wife had a child. Afandi was surprised and asked his wife:

"Everyone says that a woman gives birth after nine months, so how did this happen?"

"How long has it been since my marriage?" his wife asked.

"Four and a half months," he replied.

"What about since your marriage?"

"Four and a half months."

"Add them both together and how much is it?"

"I don't have the brains to figure that out..." said Afandi regretfully.

Писарчаи яқсолаи Афандӣ нав забон мебаровард. Аввалин калимае, ки ӯ ба забон овард, «бобо» буд. Ҳамин ки писарча «бобо» гуфт, бобояш аз ҷаҳон ҷашм пушид. Ҳама гумон карданд, ки ин тасодуфист.

Пас аз чанде писарча «бибӣ» гуфту бибияш ҳам ҳамон замон ҷон дод. «Акнун навбати ман ё ту»—гуфт Афандӣ ба занаш. Ва онҳо интизор шуданд.

Баъди чанд рӯз писарча «дада» гуфт. Афандӣ бо хешу таборонаш хайрухуш карда, марги худро интизор шуд. Вале нохост аз ҳавлии ҳамсоя овози гирия нола баромад. Маълум шуд, ки ҷавонмарди ҳамсоя нохост мурдааст.

Афандӣ ба бозор рафтани шуд. Харашро гирифт ба болои он писарчаашро савор кард ва ҳудаш аз ақиби хар ба роҳ даромад. Як гурӯҳ мардон дар сари роҳ машғули сӯхбат буданд. Афандиро дар ин ҳол диданд гуфтанд: «Марди беақло бинед, ба ҷони ҳудаш раҳм намекунад, ҳудаш пиёдаву писараш савора мераванд».

Афандӣ писарашро аз хар фуруварду ҳудаш ба болои он нишаст. Баъди чанде ба гурӯҳи дигари мардон, ки дар ҷойхона менишастанд, наздик шуд. Одамон байни худ пичиррос зада гуфтанд: «Афандӣ дар ҳақиқат беақл аст. Бинед, бечора писараш азоб кашада пиёда меравад, ҳудаш кайф карда, ба болои хар нишастааст».

Афандӣ инро шуниду ҳудаш ҳам аз хар фурумад ва ҳарду пиёда рафтанд. Одамон онҳоро дар ин ҳол дида, хандиданд: «Агар ҳарду пиёда раванд, харро барои чӣ бо худ гирифтаанд?»

Афандӣ баъд аз ин ҳам писарашро ба хар савор кард ва ҳам ҳудашро. Ҳарду савори хар чанде роҳ рафтанд. Мардум ин ҳолро дида гуфтанд: «Чӣ хел Афандӣ беинсоф аст, ба хари бечора дилаш намесӯзад, бо навбат савор шаванд, намешавад?»

Afandi's one-year-old son was beginning to talk. The first word that he said was "grandfather." As soon as the little boy said "grandfather," his grandfather passed away. Everyone thought that this was a coincidence.

After a short time, the boy said "grandmother" and his grandmother also died at that very time. "Now it is either my turn or yours," Afandi said to his wife. And they waited.

After a few days, the boy said, "Dad." Afandi said goodbye to his relatives and waited for his death. But suddenly the sound of crying and wailing came from a neighbour's house. Evidently, a young man next door had suddenly died.

Afandi was going to the market. He got his donkey, put his small son on it, and set out along the road behind the donkey. A group of men were busy talking on the corner of the street. They saw Afandi going along in this way and said: "See a stupid man and don't have pity on him – he walks while his son rides."

Afandi got his son off the donkey and sat on it himself. After a while, he approached another group of men, sitting at a tea-house. The men whispered among themselves, "Afandi is truly foolish. See, his poor son suffers on foot, while he enjoys sitting on the donkey."

Afandi heard this, got off the donkey, and both of them walked. Seeing them going along like this, people laughed: "If both of them walk, why have they brought the donkey along with them?"

After this, both Afandi and his son got on the donkey. Both rode the donkey for some distance. Seeing them like this, people said, "How unjust Afandi is, feeling no pity for the poor donkey – they could take turns riding, but don't."

Аз Афандӣ пурсиданд:

– Байни қассобу табиб чӣ фарқе ҳаст?

Афандӣ ҷавоб дод:

– Қассоб аввал мекушаду баъд пӯст меканад, табиб аввал пӯст меканад, баъд мекушад.

Амире дар ҳозирчавобӣ ном бароварда буд. Рӯзе ба ӯ гуфтанд, ки дар шаҳр чавоне пайдо шудааст, ки дар афту андом, қаду комат ва ҳатто ҳозирчавобӣ мисли Шумо будааст. Амир он мардро ба назди худ даъват карду гуфт:

– Ман модаратро мешиносам, ӯ савдогар буд ва ҳар гоҳ ба хонаи падарам молҳои қиматбаҳо меовард.

Мард дар ҷавоб гуфт:

– Модарам ҳаргиз савдогар набуд, зане буд, ки ҳеч гоҳ аз хона берун намеомад, аммо аниқ медонам, ки падарам дар боғи падари Шумо як умр боғбонӣ мекард.

They asked Afandi:

"What's the difference between a butcher and a doctor?"

Afandi responded:

"A butcher first kills and then skins; a doctor first skins and then kills."

An emir became famous for his wit. One day they told him that a young man had appeared in town who was like him in appearance, stature and wit. The emir invited the man before him and said:

"I know your mother; she was a merchant and regularly brought expensive goods to my father's house."

The man replied:

"My mother was never a merchant; she was a woman who never left the house, but I know for sure that my father spent his life as a gardener in your father's garden."

БАЙТУ ПОРЧАҲОИ ШЕЪРӢ

Ҳеч шодӣ нест андар ин ҷаҳон,
Бартар аз дидори рӯи дӯстон.
Ҳеч талхӣ нест бар дил талхтар,
Аз фироқи дӯстони пурҳунар.

Рӯдакӣ

Дониш андар дил ҷароғи равшан аст,
В-аз ҳама бад бар тани ту ҷавшан аст.

Рӯдакӣ

Ҳар ки н-омӯхт аз гузашти рӯзгор,
Ҳеч н-омӯзад зи ҳеч омӯзгор.

Рӯдакӣ

Тавоно бувад, ҳар ки доно бувад,
Ба дониш дили пир барно бувад.

Фирдавсӣ

Пароканда лашкар наояд ба кор,
Дусад марди ҷангӣ беҳ аз сад ҳазор.

Фирдавсӣ

POETRY SELECTIONS

*There is no happiness in this world
Better than meeting a friend.*

*There is no bitterness more bitter to the heart
Than separation from a close friend.*

Rudaki

*Knowledge in the heart is a bright lamp
And a shield for your body from everything
bad.*

Rudaki

*Whoever doesn't learn from daily events,
Will learn nothing from any instructor.*

Rudaki

*Whoever is wise is powerful
Because knowledge makes an old man's heart
young.*

Firdausi

*A scattered army is of no use,
Two hundred men of war are better than a
hundred thousand.*

Firdausi

Аз қаъри гили сиях то авчи Зуҳал,
Кардам ҳама мушкилоти гетиро ҳал.
Берун частам зи банди ҳар макру ҳиял,
Ҳар банд кушода шуд, магар банди ачал.

Ибни Сино

*From the depths of the earth to the heights of
Saturn,
I resolved all the difficulties of the world.
I jumped out of the trap of every lie,
I could release every bond, except the bond of
death.*

Ibni Sino (Avicenna)

Ишқҳое, к-аз пайи ранге бувад,
Ишқ набвад, окибат нанге бувад.
Эй басо ҳиндуву турке ҳамзабон,
В-эй басо ду турк чун бегонагон.
Пас забони ҳамдилӣ худ дигар аст,
Ҳамдилӣ аз ҳамзабонӣ беҳтар аст.

Ҷалолиддини Румӣ

*The passions that come in the wake of beauty
Aren't love, but in the end come to disgrace.
There are many Indians and Turks who share
a common language,
There are many pairs of Turks who are like
strangers.
Therefore the language of friendship is
something else,
Friendship is better than a common tongue.*

Jaloliddin Rumi

Нокарда гунаҳ дар ин ҷаҳон кист, бигӯ?
В-он кас, ки гунаҳ накард, чун зист, бигӯ?
Ман бад кунаму ту бад мукофотам диҳӣ,
Пас фарқ миёни ману ту чист, бигӯ?

Хайём

*Tell me, who is there in this world who does
not sin?
Tell me, what is the life of the person who
doesn't sin like?
I do things wrong and you give my reward
wrongly,
Therefore, tell me, what difference is there
between you and me?*

Khayyam

Хайём, агар зи бода мастӣ, хуш бош,
Гар бо санама даме нишастӣ, хуш бош,
Поёни ҳама кори ҷаҳон нестӣ аст,
Пиндор, ки нестӣ, чу ҳастӣ, хуш бош.

Хайём

*Khayyam, if you get drunk on wine, it will be
pleasant,
If you relax with a beautiful girl for a
moment, it will be pleasant.
At the end of the world nothing will remain;
So, imagine that you don't exist, and while
you live it will be pleasant.*

Khayyam

Афсӯс, ки сармоя зи каф берун шуд,
В-аз дасти ачал баче чигарҳо хун шуд,
Кас н-омад аз он ҷаҳон, ки орад хабаре,
Аҳволи мусофирон бигӯяд, чун шуд?

Хайём

*It is unfortunate that riches are used up
And people worry about the hand of death,
No-one has come from that world who might
bring news
About the state of those who have travelled
there.*

Khayyam

Ҳаргиз дили ман зи илм маҳрум нашуд,
Кам монд зи асрор, ки маълум нашуд,
Ҳафтоду ду сол фикр кардам шабу рӯз,
Маълумам шуд, ки ҳеҷ маълум нашуд.

Хайём

*My heart was never deprived of science,
Little is left of mystery that is not known,
I have thought night and day for 72 years,
It is obvious to me that nothing is known.*

Khayyam

Банӣ одам аъзои якдигаранд,
Ки дар офариниш зи як гавҳаранд,
Чу узве ба дард оварад рӯзгор,
Дигар узвҳоро намонад қарор.

Саъдӣ

*Everyone is the member of one body
That at creation came from one source;
When life causes one of its members pain,
The other members cannot stay at peace.*

Sa'di

Дило, ёрон се навъанд, ар бидонӣ,
Забонианду нонианду чонӣ.
Ба нонӣ нон бидех, аз дар биронаш,
Ситоиш кун ба ёрони забонӣ,
Валекин ёри чониро нигах дор,
Ба чонаш чон бидех, гар метавонӣ.

Саъдӣ

*There are three types of friend, you know,
Those of the tongue, of bread, and of spirit.
To the one of bread, give bread and send him
away,
Compliment the friends of the tongue.
But keep the friend of the spirit,
Give your spirit to his, if you can.*

Sa'di

Гиле хушбӯй дар ҳаммом рӯзе,
Расид аз дасти маҳбубе ба дастам.
Бад-ӯ гуфтам, ки мушкӣ ё абирӣ,
Ки аз бӯйи диловези ту мастам.
Бигуфто: ман гиле ночиз будам,
Валекин муддате бо гул нишастам.
Камоли ҳамнишин бар ман асар кард,
Вагарна ман ҳамон хокам, ки ҳастам.

Саъдӣ

*Once in the public baths, some sweet-smelling
clay
Reached my hand from the hand of a beloved.
I said to it, "Are you musk or perfume,
That I am drunk from your lovely smell?"
It told me: "I was an insignificant piece of
clay,
But I sat for a while with flowers.
The great ones I sat with made an impression
on me,
And if I hadn't I would still be that kind of
earth that I was."*

Sa'di

Зиндаву човид монд, ҳар ки накӯном зист,
К-аз ақибаш зикри хайр зинда кунад
номро.

Саъдӣ

*Whoever lives a good life will remain alive
forever
Because after him the fond remembrance of
his name will live on.*

Sa'di

Дарахти дӯстӣ биншон, ки коми дил ба
бор орад,
Ниҳоли душманӣ баркан, ки ранчи
бешумор орад.

Ҳофиз

*Plant the tree of friendship, that your heart's
desire may come into being,
Dig up the seedling of enmity that brings
innumerable offenses.*

Hafez

Май бихӯр, мусхаф бисӯзу оташ андар
 Каъба зан,
 Сокини бутхона бошу мардумозорӣ
 макун.
 Ҳофиз

*Drink wine, burn the holy book, set fire to the
 Kaaba,
 Live in an idol temple, but don't hurt people.*
 Hafez

Бӯсидани лаби ёр аввал зи даст мағзор,
 К-охир малӯл гардӣ аз дасту лаб газидан.
 Ҳофиз

*First, don't lose the chance to kiss the lips of a
 friend,
 Or later you'll punch your fist and bite your
 lip with regret.*
 Hafez

Дар ҷавонӣ саъй кун, гар беҳалал хоҳӣ
 амал,
 Мева бенуқсон бувад, чун аз ниҳоли
 навбар аст.
 Ҷомӣ

*Make an effort while young, if you would do
 something unhindered,
 Fruit without blemish is like that from a young
 tree.*
 Jomi

Хуштар зи китоб дар ҷаҳон ёре нест,
 Дар ғамкадаи замона ғамхоре нест.
 Ҳар лаҳза аз ӯ ба гӯшаи танҳой,
 Сад роҳате ҳасту ҳаргиз озоре нест.
 Ҷомӣ

*A book is the best friend in the world
 And in times of suffering is the best comforter.
 Whenever you are in a corner alone, it has
 A hundred pleasures and none cause offense.*
 Jomi

Гар губори хотире аз дӯстон бинӣ,
 маранҷ,
 К-аз дуои душманон беҳтар бувад
 дашноми дӯст.
 Зебуннисо

*If you see anything that could offend you in a
 friend, don't be offended,
 Because the insult of a friend is better than the
 prayer of enemies.*
 Zebunniso

Навмед набояд шудан аз гардиши айём,
 Ҳар шом, ки ояд, зи пайи он сахаре ҳаст.
 Зебуннисо

*The passing of time shouldn't lead to
 hopelessness,
 At the end of every evening there is a morning.*
 Zebunniso

Гарчи гул дар нозукӣ машҳур дар баҳру
 бар аст,
 Хотире шарму ҳаё аз барги гул нозуктар
 аст.
 Зебуннисо

*Although a flower is famous for its
 delicateness on land and sea,
 The memory of shame is more delicate than
 the petal of a flower.*
 Zebunniso

Як қадам роҳ аст, Бедил, аз ту то домони
 марг,
 Дар сари миҷгон чу ашк истодаӣ, хушёр
 бош!
 Бедил

*One step is the way, Bedil, from you to the
 brink of death,
 You are like a tear that hangs at the end of an
 eyelash, take care!*
 Bedil

Рӯзи ҳаррӯза аз яздон гирифтани муфт
нест,
Гарчи рӯзӣ медиҳад, рӯзе зи умрат
мебарад.
Соиб

*The good things that you get from God every
day are not free
Because for each day that he gives you things,
he takes away a day from your life.*
Soib

Аз биёбони адам то сари бозори вучуд,
Ба талоши кафане омада урёне чанд.
Соиб

*From the world of non-existence to this
present life,
We all came naked in search of a burial sheet.*
Soib

Ончунон гарм аст бозори мукофоти амал,
Чашм агар бино бувад, ҳар рӯз рӯзи
маҳшар аст.
Соиб

*As hot as the day when we receive the reward
for our actions will be,
If the eye sees wisely, so too is every day a day
of judgement.*
Soib

Худо он миллатеро сарварӣ дод,
Ки тақдираш ба дасти хеш бинвишт,
Ба он миллат сару коре надорад,
Ки деҳқонаш барои дигарон кишт.
Иқбол

*God gives leadership to that country
Which shapes its destiny with its own hands,
But he is indifferent to the country
Whose farmers sow for others.*
Iqbol

Сахар мегуфт булбул боғбонро,
Дар ин гил чуз ниҳоли ғам нагирад.
Ба пирӣ мерасад хори биёбон,
Вале гул чун ҷавон гардад, бимирад.
Иқбол

*In the morning a nightingale told the
gardener,
"In this soil besides the seedling of sorrow
nothing will grow."
A desert thistle will reach old age,
But a flower, like a young person, may die.*
Iqbol

Дустиро ҷустуҷӯ дорем мо,
Аз амонӣ гуфтугӯ дорем мо.
Турсунзода

*We have searched for friendship,
We have talked about security.*
Tursunzoda

Зан агар оташ намешуд, хом мемондем
мо,
Норасида бодае дар ҷом мемондем мо.
Турсунзода

*If woman hadn't become a fire, we would have
remained inexperienced,
We would have remained unfermented wine in
the goblet.*
Tursunzoda

Кори ҳама кас баробари ҳиммати ӯст,
Умри ҳама кас нишонан қимати ӯст,
Даҳчанди қад аст ҳайкалу мақбара, лек
Қабри ҳама кас баробари қомати ӯст.
Лоӣқ

*Everyone's work is equal to his generosity,
Everyone's life is a sign of his worth,
Statues and shrines are several times greater
than the person's real height, but
Everyone's grave is equal to his stature.*
Loiq

Аз кӯҳ чун санге фитад, сад с: *A rock may fall from a mountain so as to
dislodge a hundred rocks from their places,
Марде чу номардӣ кунад, сад *A man may behave with such cowardice that
he disgraces a hundred men.*
Нодон чу доной кунад, аҳсан *A fool may act with such wisdom that we may
all congratulate him,
Аммо чи битвон кард агар но *But what can we do if a wise man behaves
foolishly?*
Ҳар кас тавонад мурдаро бар *Each person can entrust the dead to the earth,
би *but
Он кист хоки мурдаро тоҷи с: *Who is he that can make the name of the dead
famous in the world?*****

Loiq

Аз он дунё агар Хайём ояд, *If Khayyam comes from that world
Ба ин майхонаи қошию гулр *To this bountiful and beautiful wine bar,
Бинӯшад чоми моломолу гӯя *He may drink a full goblet and say:
Ниғаҳ дорад Худо аз дарди п *"God keeps us from abstinence
Биракседу бибӯседу бинӯшед *Dance, kiss, and drink,
Ки ин чо чоӣ баҳси мову ма *Here is no place for debate among ourselves.
Шумо шоҳид, ки ҳозир омад: *You are witness that now I have come,
Дар он дунё буфету ресторан *In that world there are no buffets or
restaurants."********

Loiq

Ба қабристон гузар кардам к: *I went to the graveyard once in a while
Бидидам қабри давлатманду *That I might see the graves of the wealthy and
of beggars.
На дарвеш бе кафан бар хок: *Neither the beggar is buried without a sheet
Nor does the rich man carry more than a
На давлатманд бурда як каф: *sheet.****

Folklore

Гуфтам: Санамо, дил зи ту б: *I said, "Beautiful girl, if only I could tear my
heart away from you;"
Гуфто, ки ба як ханда туро б: *She said that with one laugh she could ensnare
me again.
Гуфтам, ки ба як ханда бими *I said that if I die of that one laugh, what
would happen?
Гуфто, ки ба як бӯса туро зин *She said that she could revive me with a kiss.****

Folklore

Чавоне гуфт пиреро: чӣ тадб *A young person said to an old man: "What
should I do
Ки ёр аз ман гурезад, чун ша *If my wife leaves me when I become old?"
Чавобаш дод пири нағзгуфто *The old man, who always spoke well,
Ки дар пири ту ҳам бигрезӣ а: *answered:
"In old age you also may leave your wife."****

Folklore

A Brief Introduction To Tajiki Grammar

Фонетика

Phonetics

САДОНОКҲО

VOWELS

There are six vowels in Tajiki: *a*, *e*(*э*), *u*(*ӯ*), *o*, *y*, *ӯ*.¹ With the exception of certain conditions, Tajiki vowels are usually pronounced in just one way. That is, they are not like English, in which each letter (*ҳарф*) can be pronounced in various ways depending on factors such as its position in the word. This is particularly true for the “stable” vowels *o*, *ӯ* and *э*.

The vowel A. This vowel is essentially a low-front/central vowel: pronunciation does not involve the lips, the mouth is open widely, the tongue is low, and it is pronounced with the tip of the tongue. It is similar to the “a” and the “u” in the English words “ran” and “run.” If it occurs before the glottal stop “ʔ”, it is slightly lengthened. Compare: *бад* /bad/ and *баъд* /ba:d/, *садӯ* /sadi/ and *Саъдӯ* /sa:di/. If it is part of an unstressed syllable, and especially if it occurs between voiceless consonants, it is significantly reduced in length (approaching the ubiquitous unstressed vowel *schwa*, ★, in English, as found in the “o” of “violin”): e.g. *дароз* /d★roz/, *сафед* /c★fed/. The position of the vowel can also change depending on its phonetic context, for instance, moving back to a more central position following the uvular consonants (*x*, *z* and *κ*), and moving further forward and slightly up before the front vowels *u* and *э* and the consonant *й*.

The vowel O. This low-back vowel is pronounced with rounded lips and the tip of the tongue slightly towards the back of the mouth. It is similar to the “o” in the English words “office” and “on”. It is a “stable” vowel, always being pronounced the same way, irrespective of its position and context: *об* /ob/, *бод* /bod/, *оро* /oro/.

The vowel И. This high-front vowel can be both long (e.g. in *пир*, *шир*, *тартиб*, *дин*, *ин*, and *замин*) and short (e.g. *китоб*, *олим*, *муаллим*, and *интизор*). When it occurs as a long vowel at the end of a word, it is written “ӯ”: e.g. *моҳӯ*, *дӯстӣ*, *мардӣ*, and *хонагӣ*. However, this letter is only used at the end of a word, and when such words are combined with a suffix or another word, it should be changed to “и”: e.g. *моҳӯ* but *моҳии шӯр* and *моҳибирён*. Following a consonant and at the start of a word, the vowel “и” is pronounced /i/; following a vowel it is pronounced /yi/: e.g. *насим* /nasim/, *имкон* /imkon/, *ширинӣ* /shirini/; but *оина* /oyina/, *бобои ман* /boboyi man/, *зебоӣ* /zeboyi/. When short, it is similar to the “i” in the English word “in” and, when long, to the “ee” in “meet.”

The vowel E. There are two forms of this mid-front vowel: *e* and *э*. The letter *e* takes the sound /e/ when following a consonant in the middle and at the end of words: e.g. *дер* /der/, *меравам* /meravam/, and *марде* /marde/. It is pronounced /ye/ at the start of words and following vowels: e.g. *елим* /yelim/, *меоём* /meoyem/, and *хонае* /khonaye/. The letter *э* is only used at the start of words and is always pronounced /e/: e.g. *эҳтиром* /ehtiom/, *эълон* /e'lon/, and *Эрон* /eron/. If such a word is combined with a prefix or another word, it is still

¹ Some researchers state that there are eight vowels in Tajiki. In their opinion there are two forms of the vowels *u* and *y*: “long” and “short.” However, whether the vowel is pronounced “long” or “short” does not usually affect the meaning of the word. Only in certain cases does it influence the meaning of the word; for instance: *дур(р)* /dur/ = *gem* – *дур* /du:r/ = distance, *ки* /ki/ – the conjunction “that” – *кӯ* /ki:/ – the question particle “who.” It is enough to remember that “long-u” comes at the end of words and is written “ӯ.”

written “э,” despite being in the middle of the new word: e.g. *боэштиром*, and *соҳибэштиром*.

The vowel У. This high-back vowel is short in some words (e.g. *сухан*, *бурдан*, and *муаллим*) and long in others (e.g. *дуд*, *буд*, *мактуб*, and *зону*). However, it usually makes no difference to the meaning of words whether the vowel is pronounced long or short. Consequently, it is always written /u/ in transcription: e.g. /muallim/ and /maktub/. Only in a small number of words does the length of the vowel affect the meaning of the word, although context will always determine which is meant in such cases: e.g. *дур*: /dur/ = gem, /du:r/ = far; *пул*: /pul/ = bridge, /pu:l/ = money.

The vowel Ъ. This mid-central vowel is a feature of the literary language and northern dialects. In central and southern varieties of Tajiki, this letter is pronounced the same way as the “y”. There is no English equivalent for “ъ”. It is similar to, although slightly lower than, the German “ü”. To produce it, the lips should be rounded, as though to pronounce “o”, while making the English *schwa* sound, ★, as found in the “o” of “*violin*”: e.g. *дӯст* /düst/, *шӯр* /shür/, *рӯй* /rüy/, and *мӯй* /müy/.

ҲАМСАДОҲО

CONSONANTS

In Tajiki there are 23 consonants: б, в, з, ғ, д, ж, з, й, к, қ, л, м, н, п, р, с, т, ф, х, ҳ, ч, қ, and ш. The majority of them are comparable to English consonants.

Table comparing Tajiki and English consonants

точикӣ		англисӣ	
ҳамсадо	мисол	consonant	example of sound
б	бобо	b	boy
в	овоз	v	avoid
г	гарм	g	guard
д	модар	d	dark
з	зебо	z	zebra
й	айнак	y	eye
к	китоб	k	kit
л	либос	l	limb
м	ман	m	manage
н	нон	n	not
п	падар	p	passage
р	ранг	r	rang
с	соат	s	so
т	мактаб	t	tablet
ф	фардо	f	father
х	ҳазор	h	hat
ч	чор	ch	chore
ҷ	ҷавон	j	jar
ш	шаҳр	sh	sharp

Only a small number of Tajiki consonants are not found in English. These are as follows:

The consonant F /gh/: This is a voiced consonant made by exhaling while putting the back part of the tongue against the back part of the palate. It is like the sound made when gargling. For those who speak or have studied French, it sounds like the French “r”:

*назз /naghz/ – good**озоз /oghoz/ – beginning, start*

The consonant Ж /zh/, /j/: Although this letter does not exist in English, the sound represented by it occurs in words such as *measure*, and *biege*. It does not occur very frequently in Tajiki.

*каждум /kazhdum/ – scorpion**мижгон /mizhgon/ – eyelash*

In the words *жола*, and *мижа* it is pronounced “ч” (as in English “job”): /jola/, /mija/.

The consonant Қ /q/: This consonant sound is produced by pressing the back part of the tongue against the uvula. It may be helpful to begin by trying to produce the /k/ sound as far back in the throat as possible. For those who speak or have studied Arabic, it sounds like the Arabic **ق**:

*қалам /qalam/ – pencil**барқ /barq/ – light, electricity*

The consonant Х /kh/: This is a voiceless consonant made by exhaling while putting the back part of the tongue against the back part of the palate. For those who speak or have studied German or Russian, it sounds like the German “ch” or Russian “x”, though is usually even more guttural:

*хоб /khob/ – dream**шахс /shakhs/ – person*

The glottal stop Ё /ʔ/: The letter ё – “*аломати сакта*” (the sign for a glottal stop, as in English “hattrick”) – following a vowel makes it sound a little longer and then cut off abruptly:

баъд /baʔd/ = /baad/ – after(compare: *бад /bad/ – bad*)

Following a consonant or at the end of the word it designates a slight pause or a break in pronunciation:

*ҷумъа /jumʔa/ – Friday**шамъ /shamʔ/ – candle*

Three letters – ё, я, and ю – are called “*йотбарсар*,” for they each consist of two sounds – *й+о*, *й+а*, and *й+у* – starting with the consonant *й*, which is called “*йот*”:

*ёрӣ /yorʔ/ – help**дарё /daryoʔ/ – river**як /yakʔ/ – one**бояд /boyadʔ/ – must, should**дуюм /duyomʔ/ – second**сеюм /seyomʔ/ – third*

ЗАДА

STRESS

The position of stress in Tajiki words is determined by a small number of rules, the most important of which are as follows:

The following syllables are always stressed:

1. The last syllable of a word that is in its unaltered form: e.g. *китоб* /ki'tob/, *даракт* /da'rakht/, *навиштан* /navish'tan/, *вазифа* /vazi'fa/, *ҳазор* /ha'zor/.
2. The verb prefixes “*ме-*” and “*би-*”: e.g. *мехонам* /mekhonam/, *меравед* /meraved/, *бихонед* /bikhoned/, *бизиред* /bigired/.
3. If verbs are in a conjugated form, the stress usually falls on the first syllable: e.g. *омадам* /omadam/, *навиштӣ* /navishti/. However, this is not the case for past participle forms: e.g. *рафтаам* /raft'aam/, *дидаанд* /di'daand/, *омадаам* /oma'daam/.
4. The negative verb prefix “*на-*” is stressed unless it precedes the prefix “*ме-*” or the past participle: e.g. *нарав* /narav/, *накун* /nakun/, *нарафтам* /naraftam/; but *намеравад* /na'meravad/, *намекунам* /na'mekunam/, *наомадаам* /naoma'daam/.
5. All derivational suffixes. If these suffixes consist of two or more syllables, the stress falls on the last of these: e.g. *дӯстӣ* /dus'ti/, *бародарона* /barodaro'na/, *ягонагӣ* /yagna'gi/, *зеботарин* /zebota'rin/, *одатан* /oda'tan/, *зулистон* /gulis'ton/, *донииш* /do'nish/.
6. The plural suffixes “*-ҳо*,” “*-он*,” “*-гон*,” “*-ён*,” and “*-шон*”: e.g. *китобҳо* /kitob'ho/, *одамон* /oda'mon/, *нависандагон* /navisanda'gon/, *амрикоӣён* /amriko'i'yon/, *ҳиндувон* /hindu'von/.

7. In the words *аммо*, *вале*, *лекин*, *ҳатто*, *бале*, and *асло*, the first syllable is stressed.

The following morphemes are never stressed:

1. The “*izofat*” “-и” (*бандаки изофӣ*): e.g. *падари шумо* /pa'dari shu'mo/, *шаҳри Душанбе* /'shahri dushan'be/, *хонаи калон* /kho'nayi ka'lon/, *ҳавои форам* /ha'voyi fo'ram/.
2. Possessive suffixes (-ам, -ат, -аш, -амон, -атон, -ашон): e.g. *падарам* /pa'daram/, *китобат* /ki'tobat/, *модараш* /mo'darash/, *хонаамон* /kho'naamon/, *духтаратон* /dukh'taraton/, *писарашон* /pi'sarashon/.
3. The postpositional definite object marker “-ро”: e.g. *туро дидам* /'turo didam/, *китобатро деҳ* /ki'tobatro deh/.
4. Derivational prefixes: e.g. *боақл* /bo'aql/, *бенуя* /be'pul/, *ҳамроҳ* /ham'roh/, *нотарс* /no'tars/, *нодон* /no'don/, *барвақт* /bar'vaqt/.
5. The indefinite article and defining suffix “-е”: e.g. *марде* /'marɖe/, *духтаре* /dukh'tare/, *пarrандае* /parran'daye/.
6. The copula suffixes (-ам, -ӣ, аст, -ем, -ед, -анд) (*бандаки хабарӣ*): e.g. *ман коргарам* /man kor'garam/, *ту муаллимӣ* /tu mual'limi/, *вай духтур аст* /vay dukh'tur ast/, *мо коргарем* /mo kor'garem/, *шумо муаллимед* /shumo mual'limed/, *онҳо духтуранд* /onho dukh'turand/.
7. The subject marker verb endings (-ам, -ӣ, -ад {-аст}, -ем, -ед, -анд): e.g. *рафтам* /'raftam/, *дидӣ* /'didi/, *менависад* /'menavisad/, *рафтааст* /raftaast/, *омадем* /'omadem/, *шунидед* /'shunided/, *баромаданд* /'baromadand/. However, note the exception in rule (11) below.
8. The conjunction -у (-ю): e.g. *падару писар* /pa'daru pi'sar/, *бобою бибӣ* /bo'boyu bi'bi/.
9. The conjunction *ҳам*: e.g. *мо ҳам рафтем* /'mo ham 'raftem/. Note, however, that the copulative conjunction *ҳам ... ҳам* is stressed: e.g. *ман ҳам падарамро дӯст медорам*, *ҳам модарамро* /man 'ham pa'daramro 'düst me'doram, 'ham mo'daramro/.
10. The subordinate conjunction *ки*: e.g. *зугфтам, ки меравам* /'guftam, ki 'meravam/.
11. The question particle “-мӣ”: e.g. *навиштед-мӣ?* /navish'ted-mi?/. It should be noted that in this case the stress falls on the syllable preceding the question particle – that is, on the subject marker verb ending (in exception to rule (7) above).

БАЪЗЕ ТАҒЙИРОТИ ОВОЗӢ

SOME SOUND CHANGES

1. The consonant *H* is pronounced /m/ before *B*: e.g. *шанбе* /shambe/, *анбор* /ambor/.
2. The consonant *B* is pronounced /p/ before a *T*: e.g. *ибтидо* /iptido/, *хубтар* /khuptar/.
3. The consonant *X* is not pronounced at the end of a word: e.g. *дах* /da/, *панҷоҳ* /panjo/, *пазоҳ* /pago/ or /paga/.
4. If three consonants occur consecutively, one of them (usually the middle one) is not pronounced: e.g. *баландтар* /balantar/, *шастсола* /shassola/, *сахттар* /sakhtar/.
5. Some words can be written and pronounced in two different ways: e.g. *пой-по*, *қой-қо*; *роҳ-рах*, *гоҳ-гах*, *моҳ-мах*, *шоҳ-шаҳ*; and *рӯй-рӯ*, *мӯй-мӯ*, *қӯй-қӯ*, *бӯй-бӯ*, *зӯй-зӯ*.
6. In the words *ҳафт*, *ҳашт*, the sound /t/ is not pronounced: e.g. /haf/, /hash/.
7. The words *қуфл*, *китф* are usually pronounced /qulf/ and /kift/.

Further information about some other changes in colloquial forms of the language is provided in the following section on morphology.

Морфология**Morphology**

Tajiki morphology identifies ten parts of speech (*ҳиссаи нутқ*). Six of these are independent: nouns (*исм*), adjectives (*сифат*), numbers (*шумора*), pronouns (*ҷонишин*), verbs (*фезл*), and adverbs (*зарф*). The remaining four parts of speech are dependent—that is, they do not have lexical meaning and only function to show relationships between words and sentences: prepositions and postpositions (*пешоянд* and *пасоянд*), conjunctions (*пайвандак*), particles (*ҳиссача*), and interjections (*нидо*).

Nouns and pronouns take neither case (*надеж*) nor gender (*ҷинсият*) in Tajiki. The various relationships shown in some other languages by the use of case are shown in Tajiki by means of prepositions and postpositions. Gender is shown through use of additional words and, occasionally, suffixes.

The most important characteristic of Tajiki relating to nouns and verbs – that is, subjects (*мубтадо*) and predicates (*хабар*) – is that of person (*шахс*) and number (*шумора*). Tajiki verbs are conjugated according to the person and number of the subject, shown through the addition of inflectional suffixes (*бандак*) to the end of the verb stem (or predicate).

In this part only the most important features of Tajiki morphology will be presented. In order to keep explanations as simple as possible, features will be illustrated through various tables and exceptions through examples.

ИСМ**NOUNS****Singular and Plural Nouns**

Suffixes	Singular	Plural	English	
-ХО	хона	хонаҳо	<i>house</i>	<i>houses</i>
	китоб	китобҳо	<i>book</i>	<i>books</i>
	бозор	бозорҳо	<i>market</i>	<i>markets</i>
	давлат	давлатҳо	<i>state</i>	<i>states</i>
	дарё	дарёҳо	<i>river</i>	<i>rivers</i>
-ОН	одам	одамон	<i>person</i>	<i>people</i>
	модар	модарон	<i>mother</i>	<i>mothers</i>
	коргар	коргарон	<i>worker</i>	<i>workers</i>
	даст	дастон	<i>hand</i>	<i>hands</i>
	чаши	чашимон	<i>eye</i>	<i>eyes</i>
-ГОН	нависанда	нависандагон	<i>writer</i>	<i>writers</i>
	бача	бачагон	<i>boy</i>	<i>boys</i>
	парранда	паррандагон	<i>bird</i>	<i>birds</i>
-ЁН	бобо	бобоён	<i>grandfather</i>	<i>grandfathers</i>
	эронӣ	эрониён	<i>Iranian</i>	<i>Iranians</i>
-ВОН	оҳу	оҳувон	<i>antelope</i>	<i>antelopes</i>
	ҳинду	ҳиндувон	<i>Indian</i>	<i>Indians</i>

The plural (*шакли ҷамъ*, cf. singular: *шакли танҳо*) suffix “-ҳо” is universal and can be used with all nouns: e.g. *хонаҳо*, *одамҳо*, *бачаҳо*, *эрониҳо*, *ҳиндуҳо*.

The suffix “-он” is primarily used with nouns for rational beings, although some other words also take the suffix “-он”: e.g. *дарахтон*. Some parts of the body take the suffix

“-он”: *чашимон, лабон, and дастон*; however, the remainder take the suffix “-ҳо” in the plural: *зӯиҳо, мӯҳо, ҷигарҳо, пойҳо*.

In spoken Tajiki, the plural suffixes -ҳо and -он are pronounced /-o/ after a consonant (e.g. *дарахто, одамо*) and /-ho/ after a vowel (e.g. *хонаҳо, бачаҳо*).

Words borrowed from other languages usually take the suffix “-ҳо”: e.g. *африқоиҳо, англисҳо, русҳо, африқоиҳо*.

The suffixes “-гон”, “-вон”, and “-ён” are variants of the suffix “-он”. “-гон” is used for nouns ending with the vowel “a” (e.g. *бачагон and зӯяндагон*). However, if the final “a” is a feminine suffix (as in e.g. *муаллима, шоира, and олима*) then the plural is formed using “-ҳо” as usual (i.e. *муаллимаҳо, шоираҳо, and олимаҳо*).

The suffix “-ён” is used for nouns ending with the vowel “o” or “ū” (e.g. *сӯфиён and бобоён*), and “-вон” for those ending with the vowel “y” (e.g. *оҳувон, бозувон, and ҳиндувон*).

Some adjectives function as nouns by taking a plural suffix: e.g. *бузург ⇒ бузургон, донишманд ⇒ донишмандон*.

Arabic Plurals

The plural of words derived from Arabic can be formed either by use of the Tajiki suffixes (i.e. -ҳо, -он) or by the various methods for forming plurals in Arabic. The most frequently used means for making Arabic nouns plural is with the suffix “-от”: e.g. *ҳайвон ⇒ ҳайвонот (= ҳайвонҳо), интиҳоб ⇒ интиҳобот, иқдом ⇒ иқдомот*. Some Tajiki words also take the suffix “-от”: e.g. *деҳ ⇒ деҳот, бориш ⇒ боришот, мева ⇒ меваҷот, сабза ⇒ сабзаҷот*.

The majority of Arabic words are changed internally in particular ways to form the plural; the most important of these are shown in the following table:

	<i>Arabic noun</i>	<i>Arabic plural</i>	<i>Tajiki plural</i>	<i>English plural</i>
I	хабар	ахбор	хабарҳо	<i>news</i>
	шакл	ашкол	шаклҳо	<i>forms</i>
	шахс	ашхос	шахсон	<i>people</i>
	тараф	атроф	тарафҳо	<i>directions</i>
II	шеър	ашъор	шеърҳо	<i>poems</i>
	расм	русум	расмҳо	<i>rituals</i>
	начм	нучум	начмҳо	<i>stars</i>
III	илм	улум	илмҳо	<i>sciences</i>
	ҳаким	ҳукамо	ҳакимон	<i>wise men</i>
	олим	уламо	олимон	<i>scientists</i>
IV	шоир	шуаро	шоирон	<i>poets</i>
	ҳозир	хуззор	ҳозирон	<i>participants</i>
V	ҳоким	ҳукком	ҳокимон	<i>mayors</i>
	миллат	милал	миллатҳо	<i>nations</i>
VI	давлат	дувал	давлатҳо	<i>countries</i>
	мактаб	макотиб	мактабҳо	<i>schools</i>
	масҷид	масочид	масҷидҳо	<i>mosques</i>
	манзара	манозир	манзараҳо	<i>scenes</i>
VII	минтақа	манотик	минтақаҳо	<i>regions</i>
	дақиқа	дақоик	дақиқаҳо	<i>minutes</i>
	ақида	ақонд	ақидаҳо	<i>opinions</i>
	ҳақиқат	ҳақоик	ҳақиқатҳо	<i>truths</i>

In addition, there is also a plural for pairs (*ҷамъи дугона*) in Arabic, formed using the suffix “-айн”. So, in Tajiki, there are words such as *волидайн* (*падару модар*; “parents”) and *тарафайн* (*ду тараф*; “two sides”). On the whole, however, use of this form is very rare in Tajiki.

Some Arabic words with the suffix “-ом” are used as singular nouns: e.g. *маълумот* (“information”), *ташкилот* (“organisation”).

Another morphological change that occurs in words of Arabic origin is the doubling of the final consonant in certain words when they take any kind of suffix. Most Arabic words have a root of three consonants. In the base form of words where the final two consonants are identical, only one is written; however, when the word takes a suffix, both are written. E.g. *ҳал* (“solution, decision”) but *ҳалли мусбӣ* (“positive resolution”), *тиб* (“medicine”) but *тибби халқӣ* (“folk medicine”), and *ҳақ* (“payment”) but *ҳаққи хизмат* (“commission”).

Indefinite Article and Defining Suffix (*Артикли номуайяни ва ишорати*)

1.	{noun} + -e		
2.	як + {noun}	}	<i>indefinite noun</i>
3.	як + {noun} + -e		

марде		хонае		
як мард	}	як хона	}	<i>a man</i> <i>a house</i>
як марде		як хонае		

In Tajiki, the basal form of nouns functions also as the definite noun. The first form of indefinite noun (i.e. *марде*, *хонае*) is a feature of the literary language and the other two forms (i.e. *як мард*, *як хона* and *як марде*, *як хонае*) are features of the spoken language. The third form is comparatively rare. The article suffix “-e” is pronounced /e/ following a consonant and /ye/ following a vowel: /marde/, /khonaye/. Although the article “-e” is attached to nouns, when adjectives are associated with the noun, the article comes after the adjectives:

марди доно ⇔ марди доное хонаи калон ⇔ хонаи калоне

In compound sentences the article “-e” comes before the conjunction *ки* so as to identify what follows the conjunction as a defining subordinate clause:

Марде, *ки* аз роҳ гузашт, падари *The man who crossed the street was my*
ман буд. (=Ҳамон мард, ки аз роҳ *father.*
гузашт, падари ман буд.)

Nominal Derivational Affixes

<i>Prefix</i>	<i>Root</i>	<i>New noun</i>	<i>Meaning</i>
ҳам-	кор	ҳамкор	<i>co-worker, colleague</i>
	соя	ҳамсоя	<i>neighbour</i>
	сол	ҳамсол	<i>peer, contemporary</i>

<i>Suffix</i>	<i>Root</i>	<i>New noun</i>	<i>Meaning</i>
1. Suffixes that form the name of a place:			
-истон	гул	гулистон	<i>flower garden</i>
	точик	Тоҷикистон	<i>Tajikistan</i>
-зор	дарахт	дарахтзор	<i>grove</i>
	алаф	алафзор	<i>meadow, pasture</i>
-гоҳ	дониш	донишгоҳ	<i>university</i>
	фуруш	фурушгоҳ	<i>department store</i>
-дон	гул	гулдон	<i>vase</i>
	намак	намакдон	<i>saltcellar</i>
2. Suffixes that form the name of a profession:			
-гар	кор	коргар	<i>worker</i>
	оҳан	оҳангар	<i>blacksmith</i>
	фиреб	фиребгар	<i>liar</i>
-чӣ	чойхона	чойхоначӣ	<i>tea-house manager</i>
	шикор	шикорчӣ	<i>hunter</i>
-бон	дарвоза	дарвозабон	<i>gatekeeper, goalkeeper</i>
	боғ	боғбон	<i>gardener</i>
3. Suffixes that form abstract nouns:			
-ӣ	дӯст	дӯстӣ	<i>friendship</i>
	бародар	бародарӣ	<i>brotherhood</i>
-иш	дон ²	дониш	<i>knowledge</i>
	рав ¹	равиш	<i>course; manner</i>
4. Other suffixes, forming various types of noun:			
-а	даст	даста	<i>bunch; handle</i>
	ҳафт	ҳафта	<i>week</i>
	ғӯш	ғӯша	<i>corner</i>
-ор	рафт	рафтор	<i>behaviour</i>
	гуфт	гуфтор	<i>speech</i>
-гор	гунаҳ	гунаҳгор	<i>sinner</i>
	талаб	талабгор	<i>one who seeks to obtain something</i>
	хост	хостгор	<i>matchmaker</i>
5. Suffixes that only change the quality or quantity of nouns:			
-ча	хона	хонача	<i>small house, doll's house, sandcastle</i>
	бозӣ	бозича	<i>toy</i>
	корд	кордча	<i>small knife</i>
-ак	духтар	духтарак	<i>little girl</i>
	чароғ	чароғак	<i>traffic lights; lightning</i>

СИФАТ

ADJECTIVES

Adjectival Degree

<i>Adjective</i>	<i>Comparative</i>	<i>Superlative</i>	<i>Meaning</i>
зебо	зеботар	зеботарин	<i>beautiful (more ..., most ...)</i>
беҳ	беҳтар	беҳтарин	<i>good, better, best</i>
баланд	баландтар	баландтарин	<i>tall, taller, tallest</i>
калон	калонтар	калонтарин	<i>large, larger, largest</i>
бад	бадтар	бадтарин	<i>bad, worse, worst</i>
ширин	ширинтар	ширинтарин	<i>sweet, sweeter, sweetest</i>
гарм	гармтар	гармтарин	<i>warm, warmer, warmest</i>

The sentence structure when using comparatives (*сифати муқоисавӣ*) is usually of the following form:

Имрӯз аз дирӯз гармтар аст.	<i>Today is warmer than yesterday.</i>
Тобон нисбат ба Симин ҷавонтар аст.	<i>Tobon is younger than Simin.</i>

When using superlatives (*сифати олӣ*) in noun-adjective phrases, the adjective can come before the noun: e.g. *фасли гармтарин* = *гармтарин фасл*, *духтари зеботарини сол* = *зеботарин духтари сол*.

Besides using the suffix “-тарин,” superlatives can also be formed with the expression “аз ҳама”: e.g. *калонтарин* = *аз ҳама калон*, *донотарин* = *аз ҳама доно*.

In spoken Tajiki, the quality of adjectives can be intensified by repeating the first syllable of the adjective (sometimes with a small change): e.g. *сафед* ⇒ *сап-сафед* (*pure white*), *сиёҳ* ⇒ *сип-сиёҳ* (*pitch black*), *сурх* ⇒ *суп-сурх* (*dark red*), *калон* ⇒ *кап-калон* (*really big*).

The quality of adjectives can be reduced by using the suffix “-ча”: e.g. *сурх* ⇒ *сурхча* (*light red*), *кабуд* ⇒ *кабудча* (*light blue*).

The words *баланд* and *наст* also perform these functions: e.g. *сурхи баланд* (*dark red*), *сурхи наст* (*light red*).

Adjectival Derivational Affixes

<i>Prefix</i>	<i>Root</i>	<i>New adjective</i>	<i>Meaning</i>
бо-	ақл	боақл	<i>wise</i>
	адаб	боадаб	<i>polite</i>
	истеъдод	боистеъдод	<i>talented</i>
бе-	ақл	беақл	<i>foolish</i>
	шарм	бешарм	<i>shameless</i>
	гуноҳ	бегуноҳ	<i>sinless</i>
но-	дон	нодон	<i>stupid</i>
	тарс	нотарс	<i>fearless</i>

<i>Suffix</i>	<i>Root</i>	<i>New adjective</i>	<i>Meaning</i>
-й (-гй, -вй)	бахор	бахорй	spring (adj)
	шаҳр	шаҳрй	urban
	хона	хонагй	domestic, domesticated
	назария	назариявй	theoretical
-ин	санг	сангин	stone (adj)
	чӯб	чӯбин	wooden
	хишт	хишгин	brick (adj)
-гин	хашм	хашмгин	angry, furious
	ғам	ғамгин	sorrowful, sad
-нок	нам	намнок	humid
	дард	дарднок	painful
-манд	дониш	донишманд	wise, learned
	хунар	хунарманд	skilful, clever
	сарват	сарватманд	rich
-а	ранг	ранга	coloured
	тобистон	тобистона	for summer, summer's
-она	бадбахт	бадбахтона	unfortunately
	дӯст	дӯстона	friendly
-о	дон ³	доно	wise, clever
	бин ³	бино	one who can see

Nominal Use of Adjectives

In Tajiki, the majority of adjectives can also be used as nouns⁴. The main indication that an adjective is being used as a noun is its taking the plural suffix or indefinite article:

марди донишманд ⇨ *донишмандони тоҷик* ⇨ *донишмандеро дидам*.
шаҳси бемор ⇨ *беморон сӯхат шуданд* ⇨ *беморе ба назди духтур омад*.

Compound Nouns and Adjectives

Coordinate Compound Nouns and Adjectives⁵

<i>Form of the construction</i>	<i>Example</i>	<i>Meaning</i>
verb+y+verb	рафтумад гуфтушунид чустучӯ	contact, the act of visiting negotiations search
noun+o+noun	рангоранг пасопеш	colourful one behind the other
noun+y+noun	тирукамон	rainbow
noun+ - +noun	пора-пора рах-рах	broken in pieces striped
noun+ба+noun	рӯбарӯ дарбадар	opposite homeless

³ The present tense stems derived from *донистан* and *дидан*.

⁴ A process known as “*субстантиватсия*.”

⁵ There is not a lot of difference between Tajiki compound nouns and adjectives (“*исму сифатҳои муракка*”) they can easily be exchanged for each other – that is, adjectives are easily transformed into nouns.

Compound words that are formed with the affix “-y-” have just a single meaning, one stress (the last syllable), and differ from complex verbs joined by the conjunction “-y” (*ва*). Compare: *зуфтушунуд* – negotiations, and *рафту зуфт* – he/she went and said.

In coordinate compound words, the parts of the word stand equally – neither is dependent on the other. Hence they are called coordinate (*найваст*). However, in subordinate (*тобевъ*) compound words, one part is dependent on the other: e.g. *сиѣхчаши* ⇔ *чаши сиѣх* (*сиѣх* is dependent on *чаши*). There are a lot of this kind of word. The most important models are presented in the following table:

Subordinate Compound Nouns and Adjectives

<i>Form of the construction</i>	<i>Example</i>	<i>Meaning</i>
noun+noun	ангиштсанг	coal
	точикдухтар	Tajik girl
	моҳрӯ	beautiful
	шердил	brave
noun+adjective (adjective+noun)	чавонзан	young lady
	модаркалон	grandmother
	бадахлоқ	immoral
	хушбӯй	fragrant
	кабудчашм	blue-eyed
number+noun	қадбаланд	tall
	чормағз	walnut
	дутор	a two-stringed musical instrument
noun+verb ⁶	панчшанбе	Thursday
	забоншинос	linguist
	қолинбоф	carpet-maker
	сарпӯш	lid
	дилкаш	attractive
	саргузашт	adventure, story
	хоболуд	sleepy, drowsy
number+noun+a	серӯза	three days (adj)
	шашмоҳа	six months (adj)
	даҳсола	ten years (adj)

⁶ This kind can be formed using one of the verb stems or one of the other forms of the verb (e.g. the participle, infinitive or verbal adverb).

ШУМОРА

NUMBERS

Cardinal Numbers
(Шумораҳои миқдорӣ)

0 — нол / сифр /no/ /sifr/	10 — даҳ /da/
1 — як /yak/	11 — ёздаҳ /yozda/
2 — ду /du/	12 — дувоздаҳ /düzda/
3 — се /se/	13 — сенздаҳ /senzda/
4 — чор / чаҳор /chor/ /chahor/ ⁸	14 — чордаҳ /chorda/
5 — панҷ /panj/	15 — понздаҳ /ponzda/
6 — шаш /shash/	16 — шонздаҳ /shonzda/
7 — ҳафт /haf/ ⁹	17 — ҳабдаҳ /habda/
8 — ҳашт /hash/ ⁹	18 — ҳаждаҳ /hazhda/
9 — нӯҳ /nü/	19 — нуздаҳ /nuzda/
20 — бист /bist/	200 — дусад
30 — сӣ /si/	300 — сесад
40 — чил / чихил /chil/ /chihil/ ⁸	400 — чорсад
50 — панҷоҳ /panjo/ ⁷	500 — панҷсад
60 — шаст /shast/	600 — шашсад
70 — ҳафтод /haftod/	700 — ҳафтсад /hafsad/
80 — ҳаштод /hashtod/	800 — ҳаштсад /hashsad/
90 — навад /navad/	900 — нӯҳсад /nüsad/
100 — сад /sad/	1000 — ҳазор
21 — бисту як /bistu yak/	160 — як саду шаст
101 — як саду як	2000 — ду ҳазор
122 — як саду бисту ду	1.000.000 — миллион
157 — як саду панҷоҳу ҳафт	1.000.000.000 — миллиард

Ordinal Numbers
(Шумораҳои тартибӣ)

1. Cardinal number + the suffix “-ум”:	
1 st — як — якум	10 th — даҳ — даҳум ¹⁰
2 nd — ду — дуюм	20 th — бист — бистум
3 rd — се — сеюм	52 nd — панҷоҳу ду — панҷоҳу дуюм
5 th — панҷ — панҷум	107 th — як саду ҳафт — як саду ҳафтум ¹¹
2. Cardinal number + the suffix “-умин”:	
1 st — як — якумин	100 th — сад — садумин
2 nd — ду — дуюмин	1000 th — ҳазор — ҳазорумин
6 th — шаст — шастумин	2000 th — ду ҳазор — ду ҳазорумин

⁷ The letter “x” is not pronounced at the end of numbers.

⁸ The variants *чаҳор* and *чихил* are a feature of literary Tajiki, and rarely used.

⁹ In the words *ҳафт* and *ҳашт*, the final “m” is not pronounced.

¹⁰ When the “-ум” suffix follows a silent “x”, the “x” is pronounced: *даҳ* /da/ ⇒ *даҳум* /dahum/.

¹¹ When “-ум” follows a silent “m”, the “m” is pronounced: *ҳашт* /hash/ ⇒ *ҳаштум* /hashtum/.

1. If the ordinal number has the suffix “-ум” (“-юм” following a vowel), the noun precedes it: e.g. *рӯзи якум, соли панҷум, бори дуюм*. If it has the suffix “-умин,” the noun usually follows it: e.g. *якумин бор, шастумин солгард, панҷумин сол*.
2. In addition to the usual Tajiki numbers, the Arabic word *аввал* (“*first*”) is also used: i.e. *аввалин бор, аввалин шахс, аввалин устод*.
3. The word *нахуст* also means “*first*” and forms the ordinal *нахустин*: *нахустин фарзанд / фарзанди нахустин*.
4. The Arabic words *аввалин* (“*firstly*”) and *сониян* (“*secondly*”) are also frequently used.
5. Of the two forms of ordinal numbers shown above, the first is more generally used, whereas the latter is a feature of literary Tajiki.

Fractions (Шумораҳои касрӣ)

<i>1/2</i>	як тақсими ду,	аз ду як ҳисса,	ним;
<i>1/3</i>	як тақсими се,	аз се як ҳисса,	сеяк;
<i>2/3</i>	ду тақсими се,	аз се ду ҳисса;	
<i>1/4</i>	як тақсими чор,	аз чор як ҳисса,	чоряк;
<i>0,2¹²</i>		нолу аз даҳ ду / сифру аз даҳ ду;	
<i>1,4</i>		яку аз даҳ чор;	
<i>2,5</i>		дюю аз даҳ панҷ,	дюю ним;
<i>4,74</i>		чору аз сад ҳафтоду панҷ;	
<i>120,2</i>		як саду бисту аз даҳ ду.	

1. The first form (i.e. *як тақсими се*) is used more commonly in mathematics.
2. The arithmetic operations (*амалҳои арифметикӣ*) are: *ҷамъ* (+), *тарҳ* (-), *зарб* (x), *тақсим* (/), and *баробар* (=): e.g. даҳ ҷамъи ду баробари дувоздаҳ (10+2=12), чор тақсими ду баробари ду (4/2=2).

Approximate numbers

Approximate numbers are indicated by juxtaposing cardinal numbers: e.g. *се-чор рӯз, даҳ-поздаҳ сол, бист-бисту ду дараҷа*.

Sometimes the word “*ним*” is also used for this purpose: e.g. *яку ним-ду соат, сею ним-чор кило, панҷ-панҷу ним тонна*.

Approximate numbers can also be indicated with just one number. In this case, the one of the words *тахмин*, *тахминан*, *як*, or *ягон* is also used: e.g. *тахмин бист кас омад, ягон се соат мунтазир шудем*.

¹² In Tajiki, a comma (“*вергуя*”) is used as the decimal point: i.e. 1,2 in Tajiki is the same as 1.2 in English; the full-stop (“*нуқта*”) is used to separate the thousands in big numbers: e.g. 1.000.000 = a million.

“Numerators”
(**Нумеративҳо**)

<i>Numerator</i>	<i>Type of noun</i>	<i>Example</i>	<i>Meaning</i>
-та, -то	<i>countable nouns</i>	якта себ панҷто дарахт	<i>one apple</i> <i>five trees</i>
дона	<i>countable nouns</i>	панҷ дона лимон ду дона дафтар	<i>five lemons</i> <i>two notebooks</i>
адад	<i>countable nouns</i>	се адад китоб панҷ кас	<i>three books</i> <i>five people</i>
кас, нафар	<i>people</i>	бист нафар дах сар гов	<i>twenty people</i> <i>ten cows</i>
сар	<i>animals, grapes</i>	як сар ангур як бех себ	<i>a bunch of grapes</i> <i>an apple sapling</i>
бех	<i>trees</i>	ду бех гул як даста гул	<i>two flower roots</i> <i>a bunch of flowers</i>
даста	<i>flowers</i>		

Note: In Tajiki after plural numbers (i.e. two or more) nouns usually take the singular form: e.g. *се бародар дорам, панҷ кас омад, чор китоб харидам.*

ҶОНИШИН

PRONOUNS

Personal-Possessive Pronouns
(*Ҷонишинҳои шахсӣ-соҳибӣ*)

<i>Person</i>	<i>Singular</i>	<i>Plural</i>
I	Ман	Мо
II	Ту	Шумо
III	Ӯ, Вай	Онҳо

- The pronoun *шумо* is also used instead of the singular *ту* to show respect and in formal situations: e.g. *Номи Шумо чӣ?* In this situation, to distinguish from the plural use of the same pronoun, the initial letter is capitalised.
- The pronouns *ӯ* and *вай* are both used for men and for women (there is no gender distinction in Tajiki).
- In colloquial Tajiki *вайҳо* /vayo/ and in literary Tajiki *онон* are also used for the third person plural.
- In colloquial Tajiki the alternative plural forms *моён* and *шумоён* are also encountered.
- To show humility, the words *банда* and *камина* are also used in place of the first person singular pronoun: e.g. *Банда дар хизмати Шумо тайёрам.*
- To show respect for the third person singular, “*он кас*” is also used.
- The pronoun *ӯ* is a feature of literary Tajiki; *вай* is more generally used.
- When the personal pronouns are used in noun phrases, they serve as possessive determiners: e.g. *китоби ман* - *my book*, *надари ту* - *your father*.
- When the pronouns *ман* and *вай* are used with the definite object suffix “*-ро*,” the abbreviated forms *маро* and *варо* [=манро, вайро] are usually used.

Pronominal Suffixes
(*Бандакҷонишинҳо* or *Ҷонишинҳои пайваст*)

Person	Singular	Plural	Examples	Meaning
I	-ам (-ям)	-амон (-ямон)	китобам / китобамон	<i>my/our book</i>
II	-ат (-ят)	-атон (-ятон)	китобат / китобатон	<i>your book</i>
III	-аш (-яш)	-ашон (-яшон)	китобаш / китобашон	<i>his/her/their book</i>

1. Pronominal suffixes carry out the same function as personal pronouns used at the end of noun phrases – that is, to show ownership: e.g. *китобам* = *китоби ман*, *духтарат* = *духтари ту*. It is usually possible to interchange the two forms without altering the meaning. Only when the personal pronoun has already been used in the sentence must the pronominal suffix be used in preference. Thus:

Ман падарамро дидам (NOT *Ман падари манро дидам*)

but: Ту падарамро дидӣ? = *Ту падари маро дидӣ?*

2. When used following a vowel, with the exception of “a”, the additional sound /y/ precedes the pronominal suffix: e.g. *бобоям*, *бобоят*, *бобояш*, *бобоямон*, *бобоятон*, *бобояшон*. In this situation in colloquial Tajiki, the sound /ya/ is dropped: e.g. /*bobom*/, /*bobo!*/, /*bobosh*/...
3. Pronominal suffixes are sometimes also used with verbs to indicate the person to whom the action of the verb is directed: *дӯст дорамат* = *туру дӯст медорам*; *зуфтамам* = *ба ту зуфтам*; *зуфташ* = *ба ӯ зуфт*.

Other types of pronouns are shown in the following table:

Type	Pronouns	Examples	Meaning
<i>нафсӣ-таъкидӣ</i> (reflexive)	худ	Ман худам медонам.	<i>I found out myself.</i>
		Ту худат кӣ?	<i>Who are you exactly?!</i>
		Ин китоби худам.	<i>This is my own book.</i>
<i>саволӣ</i> (questioning)	кӣ? кихо?	Кӣ омад?	<i>Who came?</i>
	чӣ? чиҳо?	Ту чиҳо мегӯӣ?	<i>What are you saying?</i>
	чӣ гуна?	Шумо чӣ хел?	<i>How are you?</i>
	чӣ хел?	Ба Шумо кадомаш маъкул?	<i>Which one do you like?</i>
	кадом?		
чӣ қадар?	Чӣ қадар барқашам?	<i>How much should I weigh out?</i>	
<i>ишоратӣ</i> (demonstrative)	ин, он, ҳамин	Ин мард бародари ман аст.	<i>This man is my brother.</i>
	ҳамон, чунин,	Аз ҳамин рӯз ба кор сар кунед.	<i>You may start work from this very day.</i>
	ҳама,	Ҳама омаданд.	<i>Everyone came.</i>
<i>таъйинӣ</i> (nominative)	ҳар кас,	Ҳар кас бояд кори худашро донад.	<i>Everybody should know his own work.</i>
	ҳар чӣ,	Ҳар кӣ пурсад, гӯед, ки ман нестам.	<i>If anyone asks, tell them I'm not here.</i>
	ҳар кӣ		
<i>манфӣ</i> (negative)	ҳеч, ҳеч кас,	Ӯ аз ҳеч кас наметарсад.	<i>He was afraid of nobody.</i>
	ҳеч чиз,	Ҳеч чиз беҳтар аз дилу забон нест.	<i>Nothing is better than the heart and tongue.</i>
	ҳеч кадом		

	баъзе, ягон,	Баъзеҳо ба рафтан тайёр шуданд.	<i>Some of them were ready to leave.</i>
номуайяни (indefinite)	ким-кӣ, ким-чӣ, якчанд	Дар хона ягон кас нест. Ким-кӣ ба назди Шумо омадааст.	<i>There's no-one home. Someone's come to see you.</i>
муштарақ (joint)	якдигар, ҳамдигар	Ӯ якчанд фарзанд дошт. Мо ҳамдигарро дӯст медорем.	<i>He had several children. We love each other.</i>

1. The pronoun *худ* can also be used without a pronominal suffix:

Айби *худ* аблаҳ надонад дар ҷаҳон, *The fool may not know his own guilt in*
Бошад андар ҷустани айби касон. *the world, but he searches for other's*
faults.

The word *худ* is extensively used as a derivational affix:

худомӯз *self-instructional* ; худкор *automatic*
худтанкидкунӣ *self-criticism* ; худфиребӣ *self-deception*

2. The questions *кӣ?* and *чӣ?* also have a plural form: i.e. *кӣ омад?* = *киҳо омаданд?* *чӣ гуфт?* = *чиҳо гуфт?*
3. In colloquial Tajiki the pronouns “*ҳеч кӣ*” and “*ҳеч чӣ*” (=“*ҳеч кас*” and “*ҳеч чиз*”) are pronounced “*ҳишкӣ*” /hishki/ and “*ҳиччӣ*” /hichchi/.
4. The nominative pronoun *ҳама* is also used with the “*izofat*,” “*-и*”:
Ҳамаи коргарони корхона имрӯз *All the workers in the office are resting*
истироҳат карданд. today.

ФЕЪЛ

VERBS

From the perspective of learning, the Tajiki verb system is the most difficult part of speech. Verbs are conjugated according to person (*шахс*), number (*шумора*), tense (*замон*), type (*намуд*), and mood (*сига*). The most important contrasts between Tajiki and English verbs is that Tajiki verbs change their form according to the person and number of the subject, there is no fixed system of rules for forming present tense verb stems, and the bulk of Tajiki verbs are compound verbs. Infinitives (*масдарҳо*), participles (*сифатҳои феълӣ*), and verbal adverbs (*феълҳои ҳол*) also differ significantly in the way they are used compared with their English equivalents.

Verb Stems

Tajiki verbs have two stems (*асос*): the present tense verb stem (*асоси замони ҳозира*) and the past tense verb stem (*асоси замони гузашта*). In contrast with English, formation of the past tense verb stem is easy: All Tajiki verbs end in the suffix “*-ан*” and the past tense verb stem is formed by dropping this suffix: e.g. *рафтан* ⇔ *рафт*, *гуфтан* ⇔ *гуфт*, *дидан* ⇔ *дид*.

However, determining the present tense verb stem from the infinitive is more difficult. Like English, in Tajiki there are regular and irregular verbs (*феълҳои дуруст* and *феълҳои нодуруст*). The first group, regular verbs, consists of those verbs whose present tense verb stems are derived from their infinitives according to specific rules:

I. If the past tense verb stem ends with “*-рд*” or “*-нд*”, the present tense verb stem is formed by dropping the “*-д*”:

<i>Infinitive</i>	<i>Past tense verb stem</i>	<i>Present tense verb stem</i>	<i>Meaning</i>
хондан	хон <u>д</u>	хо <u>н</u>	<i>read</i>
кандан	кан <u>д</u>	ка <u>н</u>	<i>dig, pick</i>
овардан	овар <u>д</u>	овар (ор)	<i>bring</i>
шумурдан	шумур <u>д</u>	шумур (шумор)	<i>count, calculate</i>

The verbs *кардан* (stems: *кард* and *кун*) and *бурдан* (stems: *бурд* and *бар*) are an exception to this rule.

II. If the past tense verb stem ends with “-од”, “-уд”, or “-ист”, the present tense verb stem is formed by dropping these endings:

<i>Infinitive</i>	<i>Past tense verb stem</i>	<i>Present tense verb stem</i>	<i>Meaning</i>
истодан	истод <u>д</u>	ист	<i>stand, stay</i>
афтодан (афтидан)	афто <u>д</u> (афти <u>д</u>)	афт	<i>fall</i>
харидан	харид <u>д</u>	хар	<i>buy</i>
давидан	давид <u>д</u>	дав	<i>run</i>
донистан	донист <u>д</u>	дон	<i>know</i>
тавонистан	тавонист <u>д</u>	тавон	<i>be able</i>

All nominal verbs (that is, verbs that are formed from nouns) are formed using the suffix “-удан”. Consequently, the present tense verb stems of such verbs are all identical to the noun from which the verb is formed:

<i>Noun</i>	<i>Infinitive</i>	<i>Past tense verb stem</i>	<i>Present tense verb stem</i>	<i>Meaning</i>
ракс	раксидан	раксид	ракс	<i>dance</i>
талаб	талабидан	талабид	талаб	<i>demand</i>
хоб	хобидан	хобид	хоб	<i>sleep</i>

III. Some verbs undergo transformations as shown below:

<i>Infinitive</i>	<i>Past tense verb stem</i>	<i>Present tense verb stem</i>	<i>Meaning</i>
1. -хт ⇒ з:			
омӯхтан	омӯх <u>т</u>	омӯ <u>з</u>	<i>learn</i>
дӯхтан	дӯх <u>т</u>	дӯ <u>з</u>	<i>sew</i>
2. -уд ⇒ о:			
фармудан	фармуд	фармо <u>д</u>	<i>order</i>
рабудан	рабу <u>д</u>	рабо <u>д</u>	<i>seize</i>
3. -шт ⇒ р:			
доштан	дош <u>т</u>	дор	<i>have</i>
гузаштан	гузаш <u>т</u>	гузар	<i>pass</i>
4. -фт ⇒ б:			
кӯфтан	кӯф <u>т</u>	кӯ <u>б</u>	<i>knock</i>
рӯфтан	рӯф <u>т</u>	рӯ <u>б</u>	<i>sweep</i>

Note: The following verbs are exceptions to the above rules:

гуфтан ⇒ гуфт/гу̇
 фуруҳтан ⇒ фуруҳт/фуруш
 бофтан ⇒ бофт/боф
 шукуфтан ⇒ шукуфт/шукуф
 фуруҳтан ⇒ фуруҳт/навис

The present tense verb stems for the second group of verbs, irregular verbs, have to be memorised. These are listed in the following table:

The Most Important Irregular Tajiki Verbs

<i>Infinitive</i>	<i>Past tense verb stem</i>	<i>Present tense verb stem</i>	<i>Meaning</i>
будан	буд	бош	<i>be</i>
бурдан	бурд	бар	<i>carry</i>
бастан	баст	банд	<i>bind</i>
гирифта	гирифт	гир	<i>take</i>
гуфта	гуфт	гӯ/гӯй	<i>say</i>
дидан	дид	бин	<i>see</i>
додан	дод	деҳ	<i>give</i>
задан	зад	зан	<i>hit</i>
кардан	кард	кун	<i>do</i>
навиштан	навишт	навис	<i>write</i>
нишастан	нишаст	нишин/шин	<i>sit</i>
омадан	омад	о/ой	<i>come</i>
партофта	партофт	парто	<i>throw away</i>
рафта	рафт	рав	<i>go</i>
фурӯхта	фурӯхт	фурӯш	<i>sell</i>
хестан	хест	хез	<i>get up</i>
хостан	хост	хоҳ	<i>want</i>
шинохтан	шинохт	шинос	<i>know</i>
шунидан	шунид	шунав	<i>hear</i>
шустан	шуст	шӯ/шӯй	<i>wash</i>
шудан	шуд	шав	<i>become</i>
чустан	чуст	чӯ/чӯй	<i>search</i>

Tajiki Verb Structure

With respect to structure, there are three types of Tajiki verb: simple, complex, and compound (*содда*, *сохта* and *таркибӣ*).

I. All main verbs are of the simple kind: e.g. *рафта*, *гуфта*, *дидан*, *омадан*.

II. Complex verbs are formed by the addition of a derivational prefix to simple verbs.

Verbal Derivational Prefixes

<i>Simple verb</i>	<i>Meaning</i>	<i>Complex verb</i>	<i>Meaning</i>
омадан	<i>to come</i>	баромадан	<i>to go up, leave</i>
		даромадан	<i>to enter</i>
		фаромадан	<i>to go down, get off</i>
		бозомадан	<i>to return</i>
овардан	<i>to bring</i>	баровардан	<i>to carry out</i>
		даровардан	<i>to bring in</i>
		фаровардан	<i>to bring down</i>
доштан	<i>to have</i>	бардоштан	<i>to pick up</i>
гузаштан	<i>to pass</i>	даргузаштан	<i>to pass away</i>
гирифта	<i>to take</i>	даргирифта	<i>to catch fire</i>

Note: When the inflectional prefixes “*ме-*” or “*на-*” are added to such verbs, the position of the derivational prefix is not usually altered: i.e.

баромадан ⇔ *набаромадан* *даромадам* ⇔ *надаромадам*
фаровард ⇔ *нафаровард* ⇔ *мефаровард*.

However, with some verbs the inflectional prefix follows the derivational prefix: e.g.

бозгашт ⇔ *бознагашт* *дарзирифт* ⇔ *дарназирифт*.

III. The majority of Tajiki verbs are compound verbs, of which there are two classes: nominal compound verbs and verbal compound verbs.

Nominal compound verbs are formed from nouns and adjectives in combination with auxiliary verbs (*феълӣ ёридиҳанда*). The most common auxiliary verbs are *кардан*, *шудан*, *намудан*, *гардидан*, *рафтан*, and *хӯрдан*.

Nominal Compound Verbs

<i>Nominal part</i>	<i>Auxiliary verb</i>	<i>Nominal compound verb</i>	<i>Meaning</i>
кор	кардан	кор кардан	<i>to work, do</i>
зиндагӣ		зиндагӣ кардан	<i>to live</i>
бор		бор кардан	<i>to load</i>
ором		ором кардан	<i>to quieten</i>
даъват		даъват кардан	<i>to invite</i>
талаб		талаб кардан	<i>to demand</i>
ранг		ранг кардан	<i>to paint</i>
куфл /qulf/		куфл кардан	<i>to lock</i>
сар	шудан	сар шудан	<i>to begin</i>
сабз		сабз шудан	<i>to sprout</i>
ором		ором шудан	<i>to become quiet</i>
калон		калон шудан	<i>to grow</i>
об		об шудан	<i>to melt</i>
ғам	хӯрдан	ғам хӯрдан	<i>to grieve</i>
шамол		шамол хӯрдан	<i>to catch a cold</i>
дӯст	доштан	дӯст доштан	<i>to love, like</i>
нигоҳ		нигоҳ доштан	<i>to look after; to keep; to stop</i>
фиреб	додан	фиреб додан	<i>to lie</i>
азоб		азоб додан	<i>to torment</i>

Note:

- When functioning as auxiliary verbs, *кардан* and *намудан* are synonyms of each other, as are *шудан* and *гардидан*: e.g. *ором кардан* = *ором намудан*; *даъват шудан* = *даъват гардидан*.
- If compound verbs are used consecutively, an auxiliary verb is only used with the last nominal part: e.g. *зиндагӣ ва кор кардан, сабзу хуррам шудан*.

Verbal Compound Verbs

Verbal compound verbs are usually formed from a past participle (that is, the past tense verb stem with the suffix “-a”) and an auxiliary verb: e.g.

<i>навишта гирифта</i>	Ӯ ҳамаи суҳанҳои моро як-як навишта гирифт.	<i>He wrote down everything we said word-by-word.</i>
<i>ҳарида додан</i>	Ман ба писарам як бозича ҳарида додам.	<i>I bought a toy for my son.</i>
<i>сӯҳбат карда нишастан</i>	Мо дар хонаи ҳамсоя то соатҳои дақиқ шаб сӯҳбат карда нишастем.	<i>We sat chatting at our neighbour's until 10pm.</i>

When these verbs are expressed in English, the first part (that is, the participle) usually conveys the main meaning: e.g. *сӯҳбат карда нишастан* = *сӯҳбат кардан*. However, some verbal compound verbs require special phrases to be correctly translated: e.g. *навишта гирифта* = *to write down*.

Participles

In Tajiki there are three types of participle (*сифати феълӣ*): past, present, and future.

I. The past participle is formed by adding the suffix “-a” to the past tense verb stem: e.g. *рафт + a* ⇒ *рафта*, *дид + a* ⇒ *дида*, *зурфт + a* ⇒ *зурфта*.

The Tajiki past participle is similar in meaning to the English past participle: e.g. *зулҳом шукуфта* (*the opened flowers*), *дари пӯшида* (*the closed door*), *тирезаи кушода* (*the opened window*).

There is a second form of the Tajiki past participle, based on the first but ending with the additional “-zū” suffix: e.g. *китоби хондазӯ* (*the finished book*), *себи пухтазӯ* (*the ripe apple*), *косаи шикастазӯ* (*the broken bowl*). This can be used in place of the first form when the participle is functioning as an adjective. It is also used in colloquial Tajiki in place of the narrative past tense [see tense (3) under “Verb Tenses,” following].

II. The present participle is formed by adding the suffix “-анда” (or “-янда” following a vowel) to the present tense verb stem. It is comparable to the English present participle (ending in “-ing”): e.g. *соли оянда* (*the coming year*), *марди зӯянда* (*the man speaking*), *сази газанда* (*the aggressive dog*).

Present participles are formed from compound verbs in the following way:

<i>ҳал кардан</i>	⇒ <i>бозии ҳалкунанда</i>	<i>deciding game</i>
<i>амал кардан</i>	⇒ <i>армияи амалкунанда</i>	<i>front-line troops</i>
<i>фаромӯш шудан</i>	⇒ <i>воҳӯрии фаромӯшнашаванда</i>	<i>unforgettable meeting</i>

The majority of present participles can also be used as nouns: e.g. *навбисанда* (*writer*), *навозанда* (*musician*), *хонанда* (*school-child; reader*).

III. The future participle is mostly used in colloquial Tajiki. It is formed by adding the suffix “-ӣ” to the infinitive: e.g. *гави зурфтанӣ* (*something to say*), *хӯроқи хӯрданӣ* (*the food that can be eaten*). In sentences, the future participle usually expresses the desire that an action will come to pass: e.g.

Ман пагоҳ ба шаҳр <i>рафтанӣ</i> .	<i>I want to go to town tomorrow.</i>
Писарам духтур <i>шуданӣ</i> .	<i>My son wants to become a doctor.</i>
Мо фардо ба хонаи Шумо <i>омаданӣ</i> .	<i>We hope to come to your house tomorrow.</i>

Verbal Adverbs

Verbal adverbs (*фeъли ҳол*) are a special verb form that express the way actions are carried out. They are formed from both simple and compound verbs through the addition of the suffix “-он” to the present tense verb stem:

<i>Infinitive</i>	<i>Present tense verb stem</i>	<i>Verbal adverb</i>	<i>Meaning</i>
ТОХТАН	ТОЗ	ТОЗОН	<i>running</i>
ишора кардан	ишора кун	ишоракунон	<i>pointing</i>
рақс кардан	рақс кун	рақскунон	<i>dancing</i>

Бародарам *тозон* омад.

My brother came running.

Мавлуда *хандакунон* ҷавоб дод.

Laughing, Mavluda answered.

ӯ *табассумкунон* ба ман нигоҳ кард.

Smiling, he looked at me.

Verb Conjugation
(*Тасрифи фeълҳо*)

Tajiki verbs are conjugated according to the person and number of the subject through the addition of subject marker verb endings (*бандакҳои фeълӣ*):

1. Present-future tense subject marker verb endings.

<i>Person</i>	<i>Singular</i>	<i>Plural</i>	<i>Examples</i>	
I	-ам (-ям)	-ем	меравам мегӯям	меравем мегӯем
II	-ӣ	-ед	меравӣ мегӯӣ	меравед мегӯед
III	-ад (-яд)	-анд (-янд)	меравад мегӯяд	мераванд мегӯянд

If the present tense verb stem ends with a vowel, the second form of verb ending, 'as shown in parenthesis, is used: e.g. *мегӯям* /megüyam/, *мегӯӣ* /megүйi/, *мегӯяд* /megüyad/, *мегӯем* /megüyem/, *мегӯед* /megüyed/, *мегӯянд* /megüyand/.

2. Past tense subject marker verb endings.

<i>Person</i>	<i>Singular</i>	<i>Plural</i>	<i>Examples</i>	
I	-ам	-ем	рафтам гуфтам	рафтем гуфтем
II	-ӣ	-ед	рафти гуфти	рафтед гуфтед
III	—	-анд	рафт гуфт	рафтанд гуфтанд

All past tense verb stems end in a consonant; consequently there is only one form of verb ending for past tense verbs. Only the third person singular has no additional verb ending, so that it has the same form as the past tense verb stem: i.e. *рафт* = *he/she went*, *гуфт* = *he/she said*.

3. Narrative past (or, "present perfect") tense subject marker verb endings.

Person	Singular	Plural	Examples	
I	-ам	-ем	рафтаам гуфтаам	рафтаем гуфтаем
II	-я	-ед	рафтай гуфтай	рафтаед гуфтаед
III	-аст	-анд	рафтааст гуфтааст	рафтаанд гуфтаанд

Verb Tenses

For all verb tenses, the negative is formed through the addition of the prefix "на-".

1. Present-future tense (Замони ҳозира-оянда)
[prefix "ме-" + present stem + verb ending]

ме-	рав	-ам	(ман) меравам	<i>I go</i>	<i>I am going</i>	<i>I am going to go</i>
ме-	рав	-й	(ту) меравӣ	<i>you go</i>	<i>you are going</i>	<i>you are going to go</i>
ме-	рав	-ад	(ӯ, вай) меравад	<i>he/she goes</i>	<i>he/she is going</i>	<i>he/she is going to go</i>
ме-	рав	-ем	(мо) меравем	<i>we go</i>	<i>we are going</i>	<i>we are going to go</i>
ме-	рав	-ед	(шумо) меравед	<i>you go</i>	<i>you are going</i>	<i>you are going to go</i>
ме-	рав	-анд	(онҳо) мераванд	<i>they go</i>	<i>they are going</i>	<i>they are going to go</i>

Since verbs change according to the person and number of the subject, personal pronouns do not need to be used and are often omitted, particularly from speech:

меравам = ман меравам; мегӯяд = ӯ мегӯяд; меоянд = онҳо меоянд.

1. The present-future tense is used to describe actions that are habitual or always true:

Мо одатан чойи кабуд *менӯшем*. *We usually drink green tea.*
 Норбек ҳар рӯз ба мактаб *меравад*. *Norbek goes to school every day.*
 Замин дар гирди офтоб давр *мезанад*. *The earth goes around the sun.*
 Филҳо дар чойҳои гарм *зиндагӣ мекунад*. *Elephants live in hot places.*

2. The present-future tense is used to describe actions that are continuous:

Ҳоло ман дар донишгоҳ *кор мекунам*. *I am now working at the university.*
 Баҳром ду сол боз дар Лондон *мекунад*. *Bahrom has lived in London for two years.*

In this situation, the present-future tense conveys the same meaning as the Tajiki present continuous tense [see tense (6), following]: cf.

Ардашер ҳоло дар *вазирати адлия кор мекунад*.
 Ардашер ҳоло дар *вазирати адлия кор карда истодааст*.
Ardasher currently works in the Ministry of Justice.

3. The present-future tense is used to describe actions that are going to happen in the future. In this situation, the verb is usually used together with an adverb of time, such as *пагоҳ, ҳафтаи оянда, баъди ду рӯз, имрӯз беғоҳӣ*:

Ман *пагоҳ* ба Тошканд меравам. *Tomorrow I'm going to Tashkent.*
 Парӣ *пас аз ду соат* меояд. *Pari is going to come in two hours time.*
Ҳафтаи оянда мо маош мегирем. *We're going to be paid next week.*

In this situation, the present-future tense conveys the same meaning as the absolute future tense: cf.

Ман пагоҳ ба Хуҷанд Ман пагоҳ ба Хуҷанд *Tomorrow I'm going to*
меравам. *хоҳам рафт.* *Khujand.*

4. The present-future tense is also used to describe what has happened in the past in the same way that the present simple is sometimes used colloquially in English to convey social intimacy and psychological proximity (e.g. “Yesterday my sister phones me and says...”). When used in this way, it is sometimes known as the descriptive present tense (“замони ҳозираи ҳикоягӣ”).

Exceptions in the present-future tense: “будан” (“to be”) and “доштан” (“to have”)

- a. There are three forms of the verb *будан* in the present-future tense:

i. Full form:

ман	коргар	мебошам	мо	коргар	мебошем
ту	коргар	мебошӣ	шумо	коргар	мебошед
ӯ	коргар	мебошад	онҳо	коргар	мебошанд

(*“I am a worker, etc.”*)

ii. With the assistance of the verb “*ҳаст*”:

ман	муаллим	ҳастам	мо	муаллим	ҳастем
ту	муаллим	ҳастӣ	шумо	муаллим	ҳастед
ӯ	муаллим	аст	онҳо	муаллим	ҳастанд

(*“I am a teacher, etc.”*)

iii. With suffixes:

ман	шодам	мо	шодем
ту	шодӣ	шумо	шодед
ӯ	шод аст	онҳо	шоданд

(*“I am glad, etc.”*)

- b. The verb *доштан* is also irregular in the present-future tense in that it drops the prefix “*ме-*”:

ман	дорам	мо	дорем
ту	дорӣ	шумо	доред
ӯ	дорад	онҳо	доранд

(*“I have, etc.”*)

2. Simple past tense (Замони гузаштаи содда) [past stem + verb ending]

рафт	-ам	(ман) рафтам	<i>I went</i>
рафт	-ӣ	(ту) рафти	<i>you went</i>
рафт	—	(ӯ, вай) рафт	<i>he/she went</i>
рафт	-ем	(мо) рафтем	<i>we went</i>
рафт	-ед	(шумо) рафтед	<i>you went</i>
рафт	-анд	(онҳо) рафтанд	<i>they went</i>

The simple past tense is used to describe completed past actions. The Tajiki simple past tense is similar to the English simple past tense:

Покиза ба бозор **рафт**.

Pokiza went to the market.

3. *Narrative past* (or “present perfect”) *tense* (Замони гузаштаи нақлӣ)
[*past participle + verb ending*]

рафта	-ам	(ман) рафтаам	<i>I have gone/been</i>
рафта	-ӣ	(ту) рафтай	<i>you have gone/been</i>
рафта	-аст	(ӯ, вай) рафтааст	<i>he/she has gone/been</i>
рафта	-ем	(мо) рафтаем	<i>we have gone/been</i>
рафта	-ед	(шумо) рафтаед	<i>you have gone/been</i>
рафта	-анд	(онҳо) рафтаанд	<i>they have gone/been</i>

1. The narrative past tense is used to describe actions that happened repeatedly in the past or that have never happened:

Ман борҳо ба Тошканд **рафтаам**.

I've been to Tashkent several times.

Саврӣ филмҳои амрикоиро бисёр
дидааст.

Savri has seen a lot of American films.

Падарам ҳеҷ гоҳ маро чанг
накардааст.

My father has never argued with me.

2. The narrative past tense is used to describe actions that the speaker has heard from somewhere or someone else but has not actually seen for himself:

Насрулло аз Фаронса **омадааст**.

Nasrullo has (apparently) come from France.

Онҳо ба Карочӣ **рафтаанд**.

They have (apparently) gone to Karachi.

Compare:

Ягона **омад**.

Yagona came.

Ягона **омадааст**.

(I heard that)

Yagona has come.

Одина имрӯз ба
кор **нарафт**.

*Odina didn't
go to work
today.*

Ҳоким мегӯяд, ки

Hokim says that

Одина имрӯз ба
кор **нарафтааст**.

*Odina hasn't gone
to work today.*

3. In colloquial Tajiki, in simple sentences, the second form of past participle (cf. lesson ten) can be used in place of the narrative past tense. Compare:

Вай **омадагӣ**.

Вай **омадааст**.

He has come.

4. Descriptive past (or "past imperfect") tense (Замони гузаштаи ҳикоягӣ)
[prefix "me-" + past stem + verb ending]

ме-	рафт	-ам	(ман)	<i>I was going</i>	<i>I used to go</i>	<i>I would go</i>	<i>I went</i>
			мерафтам				
ме-	рафт	-ӣ	(ту)	<i>you were going</i>	<i>you used to go</i>	<i>you would go</i>	<i>you went</i>
			мерафтӣ				
ме-	рафт	—	(ӯ, вай)	<i>he/she was going</i>	<i>he/she used to go</i>	<i>he/she would go</i>	<i>he/she went</i>
			мерафт				
ме-	рафт	-ем	(мо)	<i>we were going</i>	<i>we used to go</i>	<i>we would go</i>	<i>we went</i>
			мерафтем				
ме-	рафт	-ед	(шумо)	<i>you were going</i>	<i>you used to go</i>	<i>you would go</i>	<i>you went</i>
			мерафтед				
ме-	рафт	-анд	(онҳо)	<i>they were going</i>	<i>they used to go</i>	<i>they would go</i>	<i>they went</i>
			мерафтанд				

1. The descriptive past tense is used to describe actions that happened habitually or regularly in the past:

Соли гузашта ман ҳар рӯз ба хонаи бародарам мерафтам. *Last year I went to my brother's house every day.*

Дар солҳои донишҷӯӣ Чевар ҳар ҳафта ба мо мактуб менавишт. *When she was a student, Chevar wrote us a letter every week.*

2. The descriptive past tense is most often used when describing past situations:

Он солҳо мо дар Нью-Йорк зиндагӣ мекардем. Падарам дар завод кор мекард, модарам либосдӯзӣ мекард. Ман дар донишгоҳ мехондам. *At that time, we were living in New York. My father worked in a factory, and my mother was a seamstress. I was studying at university.*

Вақте ки ман дар Душанбе зиндагӣ мекардам, ҳар рӯз ба китобхона мерафтам ва китобҳои зиёдеро мехондам. *When I was living in Dushanbe, I went to the library every day and read a lot of the books.*

- The descriptive past tense is used when the exact duration of time is unspecified. Compare:

Мо панҷ сол дар Олмон <u>зиндагӣ кардем</u> .	<i>We <u>lived</u> in Germany for five years.</i>	Солҳои ҳафтодум мо дар Олмон <u>зиндагӣ мекардем</u> .	<i>In the 70s, we <u>lived</u> in Germany.</i>
Ҳафтаи гузашта ман ба Начиб мактуб <u>навиштам</u> .	<i>Last week I <u>wrote</u> a letter to Najib.</i>	Вақте ман дар Испания будам, ба Начиб бисёр мактуб <u>менавиштам</u> .	<i>When I was in Spain, I <u>wrote</u> lots of letters to Najib.</i>

5. Past perfect tense (Замони гузаштаи дур)
[past participle + "буд" + verb ending]

рафта	буд	-ам	(ман) рафта будам	<i>I had gone/been</i>
рафта	буд	-ӣ	(ту) рафта будӣ	<i>you had gone/been</i>
рафта	буд	—	(ӯ, вай) рафта буд	<i>he/she had gone/been</i>
рафта	буд	-ем	(мо) рафта будем	<i>we had gone/been</i>
рафта	буд	-ед	(шумо) рафта будед	<i>you had gone/been</i>
рафта	буд	-анд	(онҳо) рафта буданд	<i>they had gone/been</i>

The past perfect is used to describe actions that took place in the comparatively distant past or an action that preceded another past action—that is, the first of two past actions:

- Бори аввал ман ба Париж соли 1995 *рафта будам*. *I had first gone to Paris in 1995.*
- Вакте мо ба хонаи Чавод рафтем, меҳмонон аллакай *омада буданд*. *When we went to Javod's house, the guests had already arrived.*
- Ман дирӯз Оишаро дидам. Ту чӣ? *– I saw Oisha yesterday. What about you?*
- Ман се рӯз пеш *дида будам*. *– I had seen her three days ago.*

6. Present continuous tense (Замони ҳозираи давомдор)
[past participle + “истода” + verb ending]

рафта	истода	-ам	(ман) рафта истодаам	<i>I am going</i>
рафта	истода	-ӣ	(ту) рафта истодай	<i>you are going</i>
рафта	истода	-аст	(ӯ, вай) рафта истодааст	<i>he/she is going</i>
рафта	истода	-ем	(мо) рафта истодаем	<i>we are going</i>
рафта	истода	-ед	(шумо) рафта истодаед	<i>you are going</i>
рафта	истода	-анд	(онҳо) рафта истодаанд	<i>they are going</i>

The present continuous tense is used to describe actions that are happening at the time of speaking and that are not yet completed:

- Ман дар донишгоҳ *кор карда истодаам*. *I work at the university.*
- Онҳо *гуфтугӯ карда истодаанд*. *They are talking.*

In the above situations, the present continuous tense means the same as the present-future tense and can be interchanged with it: cf.

- Озода дар Душанбе *зиндагӣ карда истодааст*. *Ozoda lives in Dushanbe.*
- Озода дар Душанбе *зиндагӣ мекунад*.

In this kind of situation, the present-future tense is more often used in speech. However, in conversations about temporary situations, the present continuous tense is used:

- Адҳам чӣ *кор карда истодааст*? *– What is Adham doing?*
- Адҳам китоб *хонда истодааст*. *– Adham is reading a book.*
- Ту чӣ *кор карда истодай*? *– What are you doing?*
- Ман мактуб *навишта истодаам*. *– I'm writing a letter.*

7. Past continuous tense (Замони гузаштаи давомдор)
[also known as the past perfect continuous tense (Замони гузаштаи дури давомдор)]
[past participle + “истода” + “буд” verb ending]

рафта	истода	буд	-ам	рафта истода будам	<i>I was going</i>
рафта	истода	буд	-ӣ	рафта истода будӣ	<i>you were going</i>
рафта	истода	буд	—	рафта истода буд	<i>he/she was going</i>
рафта	истода	буд	-ем	рафта истода будем	<i>we were going</i>
рафта	истода	буд	-ед	рафта истода будед	<i>you were going</i>
рафта	истода	буд	-анд	рафта истода буданд	<i>they were going</i>

The past continuous tense is used to describe actions that were happening in the past when another action happened or was completed. This tense usually occurs in subordinate clauses of complex sentences in which one of the verbs is in the simple past tense:

Вақте ман ба хона омадам, занам хӯрок <i>пухта истода буд</i> .	<i>When I arrived home, my wife <u>was</u> <u>cooking</u> a meal.</i>
Дирӯз ман ба бозор <i>рафта истода</i> <i>будам</i> , ки дар роҳ Иродаро дидам.	<i>Yesterday I <u>was on the way</u> to the market, when I saw Iroda.</i>
Мо <i>сӯхбат карда истода будем</i> , ки ногоҳ овози гиряи кӯдаке ба гӯш расид.	<i>We <u>were talking</u> when suddenly we heard the sound of a baby's cry.</i>

The past continuous tense is used comparatively rarely.

In the past and present continuous tenses, the auxiliary verb *истодан* loses its original meaning and is only used to indicate the continuous nature of the tense and the person and number of the subject. Consequently, various abbreviated forms are often encountered in colloquial Tajiki: e.g.

<i>рафта</i>	→ <i>рафтосиям</i> [northern dialects]
<i>истодаам</i>	→ <i>рафтестам</i> [central and southern dialects]

8. *Absolute future tense* (Замони ояндаи мутлақ)
[“*хоҳ*” + verb ending + past stem]

хоҳ	-ам	рафт	(ман) хоҳам рафт	<i>I will go</i>
хоҳ	-ӣ	рафт	(ту) хоҳӣ рафт	<i>you will go</i>
хоҳ	-ад	рафт	(ӯ, вай) хоҳад рафт	<i>he/she will go</i>
хоҳ	-ем	рафт	(мо) хоҳем рафт	<i>we will go</i>
хоҳ	-ед	рафт	(шумо) хоҳед рафт	<i>you will go</i>
хоҳ	-анд	рафт	(онҳо) хоҳанд рафт	<i>they will go</i>

(“*хоҳ*” is the present tense verb stem of “*хостан*”)

The absolute future tense is used to describe actions that will happen in the future. This verb form is a feature of literary Tajiki. Its meaning is the same as that of the present-future tense as used to describe the future: cf.

Фардо ман ба Канада <i>меравам</i> .	Фардо ман ба Канада <i>хоҳам рафт</i> .	<i>I will go to Canada tomorrow.</i>
Ҳафтаи оянда падарам аз Маскав <i>меояд</i> .	Ҳафтаи оянда падарам аз Маскав <i>хоҳад омад</i> .	<i>Next week my father will come from Moscow.</i>

The main difference between these two verb forms is that adverbs of time, such as *фардо* or *ҳафтаи оянда*, do not need to be used with the absolute future tense for it to be understood that future time is being described. Thus, to use the above examples, “*ман ба Канада хоҳам рафт*” still refers to the future, whereas, “*ман ба Канада меравам*” could equally well refer to the present or the future, depending on context.

It should be noted that in the absolute future tense, the verb *хостан* (*хоҳ*) loses its original meaning and is only used to show the tense and the person and number of the subject. Cf. The *modal* verb *хостан* retains its original meaning (see “*Modal Verbs*” below).

There are also other tenses in Tajiki that have different shades of meaning but are very rarely used. Therefore nothing more is said about them in this basic introduction to Tajiki grammar.

Imperatives

Tajiki imperatives (*феъли амр* or *феъли фармоиш*) take two forms: singular and plural; only second person forms exist. The singular form is the same as the present tense verb stem, and the plural form simply takes the additional suffix “-ed”. Imperatives sometimes take the additional prefix “*би-*”, which is always stressed:

<i>Infinitive</i>	<i>Singular form</i>	<i>Plural form</i>
рафта	рав / бирав	равед / биравед
гирифта	гир / бигир	гиред / бигиред
омадан	биё ¹³	биёед / биyoyed/
хӯрдан	хӯр / бихӯр	хӯред / бихӯред

Modal Verbs

There are four modal verbs (*феълҳои модалӣ*) in Tajiki: *тавонистан*, *хостан*, *боистан*, and *шоистан*. The last two of these are only usually used in the forms *боёд* and *шояд* respectively (although *мебоист*, a further form of *боистан*, is also very occasionally encountered). In contrast, the verbs *тавонистан* and *хостан* are like other verbs in that they are conjugated according to the person and number of the subject.

Conjugation of the verb “тавонистан” (“to be able”) in the past and future tenses

рафта тавонистам	тавонистам равам	<i>I was able to go</i>
рафта тавонистӣ	тавонистӣ равӣ	<i>you were able to go</i>
рафта тавонист	тавонист равад	<i>he/she was able to go</i>
рафта тавонистем	тавонистем равем	<i>we were able to go</i>
рафта тавонистед	тавонистед равед	<i>you were able to go</i>
рафта тавонистанд	тавонистанд раванд	<i>they were able to go</i>

рафта метавонам	метавонам равам	<i>I can go</i>
рафта метавонӣ	метавонӣ равӣ	<i>you can go</i>
рафта метавонад	метавонад равад	<i>he/she can go</i>
рафта метавонем	метавонем равем	<i>we can go</i>
рафта метавонед	метавонед равед	<i>you can go</i>
рафта метавонанд	метавонанд раванд	<i>they can go</i>

Conjugation of the verb “хостан” (“to want”) in the past and future tenses

рафта хостам	хостам равам	<i>I wanted to go</i>
рафта хостӣ	хостӣ равӣ	<i>you wanted to go</i>
рафта хост	хост равад	<i>he/she wanted to go</i>
рафта хостем	хостем равем	<i>we wanted to go</i>
рафта хостед	хостед равед	<i>you wanted to go</i>
рафта хостанд	хостанд раванд	<i>they wanted to go</i>

¹³ The short form of the imperative derived from “*омадан*” – “*о*” is very rarely used.

рафтан мехоҳам	мехоҳам равам	<i>I want to go</i>
рафтан мехоҳӣ	мехоҳӣ равӣ	<i>you want to go</i>
рафтан мехоҳад	мехоҳад равад	<i>he/she want to go</i>
рафтан мехоҳем	мехоҳем равем	<i>we want to go</i>
рафтан мехоҳед	мехоҳед равед	<i>you want to go</i>
рафтан мехоҳанд	мехоҳанд раванд	<i>they want to go</i>

It should be noted that in the first form (in which the modal follows the main verb), the past participle of the main verb is used with the modal *тавонистан* (i.e. *рафта тавонистам*, *рафта метавонам*, etc.), but the infinitive is used with *хостан* (i.e. *рафтан мехоҳам*, *рафтан хостам*, etc.). The subjunctive form of the main verb, used in the second form (i.e. the present tense verb stem together with the subject marker verb endings), is known as the *ворист*.

In the first form, the main verb and modal always occur together. However, in the second form (in which the modal precedes the main verb), other parts of the sentence can come between the modal and main verb: cf.

Ман пагоҳ ба Норақ <i>рафта метавонам.</i>	Ман пагоҳ ба Норақ <i>метавонам равам.</i>	<i>I can go to Norak tomorrow.</i>
-	Ман <i>метавонам</i> пагоҳ ба Норақ <i>равам.</i>	
Ман пагоҳ ба Норақ <i>рафтан мехоҳам.</i>	Ман пагоҳ ба Норақ <i>мехоҳам равам.</i>	<i>I want to go to Norak tomorrow.</i>
-	Ман <i>мехоҳам</i> пагоҳ ба Норақ <i>равам.</i>	

It should further be noted that in the first form just the modal verb is conjugated, but in the second form both the modal and main verbs are conjugated.

Use of the modal “бояд” (“must”) in the past tense: conjecture

бояд рафта бошам	<i>I must have gone</i>
бояд рафта бошӣ	<i>you must have gone</i>
бояд рафта бошад	<i>he/she must have gone</i>
бояд рафта бошем	<i>we must have gone</i>
бояд рафта бошед	<i>you must have gone</i>
бояд рафта бошанд	<i>they must have gone</i>

Use of the modal “бояд” (“must”) in the past tense: obligation

бояд мерафтам	<i>I had to go / should have gone</i>
бояд мерафтӣ	<i>you had to go / should have gone</i>
бояд мерафт	<i>he/she had to go / should have gone</i>
бояд мерафтем	<i>we had to go / should have gone</i>
бояд мерафтед	<i>you had to go / should have gone</i>
бояд мерафтанд	<i>they had to go / should have gone</i>

Use of the modal “бояд” (“must”) in the future tense

бояд равам	<i>I have to / should go</i>
бояд равї	<i>you have to / should go</i>
бояд равад	<i>he/she has to / should go</i>
бояд равем	<i>we have to / should go</i>
бояд равед	<i>you have to / should go</i>
бояд раванд	<i>they have to / should go</i>

Instead of the second form used for *бояд* in the past tense (i.e. *бояд мерафтам*, etc.), an alternative expression using the word *даркор* or *лозим* is often used in speech: cf.

бояд мерафтам = *рафтанам даркор буд / рафтанам лозим буд*

Дирӯз ту бояд	Дирӯз ба вазорат	<i>You had to go to the</i>
ба вазорат <i>мерафтӣ</i> .	<i>рафтаниат даркор</i>	<i>ministry yesterday.</i>
	<i>буд.</i>	

In this case, the subject marker verb endings are attached to the main verb, which is used in the infinitive (i.e. *рафтанам даркор буд*, *рафтаниат даркор буд*, etc.). The verb *буд* is used irrespective of the person and number of the subject to show that the construction is in the past tense.

For the future tense there is also a similar form, constructed in the same way but without the use of the verb *буд*:

рафтанам даркор = *бояд равам*,
рафтаниат даркор = *бояд равї*,
рафтаниаш даркор = *бояд равад*,
рафтаниамон даркор = *бояд равем*, etc.

Use of the modal “шояд” (“might”) in the past tense: conjecture

шояд рафта бошам	<i>I might have gone</i>
шояд рафта бошї	<i>you might have gone</i>
шояд рафта бошад	<i>he/she might have gone</i>
шояд рафта бошем	<i>we might have gone</i>
шояд рафта бошед	<i>you might have gone</i>
шояд рафта бошанд	<i>they might have gone</i>

Use of the modal “шояд” (“might”) in the past tense: conditional

шояд мерафтам	<i>perhaps I would have gone</i>
шояд мерафтї	<i>perhaps you would have gone</i>
шояд мерафт	<i>perhaps he/she would have gone</i>
шояд мерафтем	<i>perhaps we would have gone</i>
шояд мерафтед	<i>perhaps you would have gone</i>
шояд мерафтанд	<i>perhaps they would have gone</i>

Use of the modal “шояд” (“might”) in the future tense

шояд равам	<i>I might go</i>
шояд равї	<i>you might go</i>
шояд равад	<i>he/she might go</i>
шояд равем	<i>we might go</i>
шояд равед	<i>you might go</i>

шояд раванд they might go

The modal verb *шояд* is followed by the subjunctive, expressing hypothesis or contingency. In colloquial Tajiki, there are two other means by which the subjunctive can also be indicated. The first, similar to the use of *даркор* or *лозим* in place of *бояд* stated above, is the use of *мумкин* instead of *шояд*:

шояд равам ⇔ *мумкин равам, etc.*

Имрӯз ман *шояд* ба бозор *равам*. Имрӯз ман *мумкин* ба бозор *равам*. *I might go to the market today.*

In the second alternative to the use of *шояд* in colloquial Tajiki, the abbreviated form of the copula suffix “-ст” and the subject marker verb endings are added to the second form of the past participle (e.g. *рафтагӣ*). The future tense form is distinguished from the past tense form by taking the prefix “ме-”:

рафтагистам	<i>I might have gone / perhaps I would have gone</i>
рафтагистӣ	<i>you might have gone / perhaps you would have gone</i>
рафтагист	<i>he/she might have gone / perhaps he/she would have gone</i>
рафтагистем	<i>we might have gone / perhaps we would have gone</i>
рафтагистед	<i>you might have gone / perhaps you would have gone</i>
рафтагистанд	<i>they might have gone / perhaps they would have gone</i>

мерафтагистам	<i>I might go</i>
мерафтагистӣ	<i>you might go</i>
мерафтагист	<i>he/she might go</i>
мерафтагистем	<i>we might go</i>
мерафтагистед	<i>you might go</i>
мерафтагистанд	<i>they might go</i>

Active and Passive Verbs

Passive verbs (*феъли мафъулӣ* cf. active verbs, *феъли фоилӣ*) are formed in Tajiki by using the auxiliary verb *шудан*; the past participle of the main verb is used:

<i>Active</i>	<i>Passive</i>	<i>Meaning</i>
хондан	хонда шудан	<i>to be read</i>
дидан	дида шудан	<i>to be seen</i>
гирифтан	гирифта шудан	<i>to be taken</i>
сохтан	сохта шудан	<i>to be built</i>
додан	дода шудан	<i>to be given</i>
дӯхтан	дӯхта шудан	<i>to be sewn</i>
шунидан	шунида шудан	<i>to be heard</i>
фиристодан	фиристода шудан	<i>to be sent</i>

Зебо китоб <i>хонд</i> .	Zebo <u>read</u> the book.	Китоб аз тарафи Зебо <i>хонда шуд</i> .	The book <u>was read</u> by Zebo.
Ман овози гиряи кудакро <i>шунидам</i> .	<i>I <u>heard</u> a child's cry.</i>	Аз дур овози гиряи кудак <i>шунида шуд</i> .	The sound of a child's cry <u>was heard</u> far away.

In nominal compound verbs, the passive voice is constructed by changing the auxiliary verb *кардан*, *намудан*, etc. for *шудан*:

<i>Active</i>	<i>Passive</i>	<i>Meaning</i>
таъмин кардан	таъмин шудан	<i>to be supplied</i>
барпо кардан	барпо шудан	<i>to be founded</i>
гарм кардан	гарм шудан	<i>to be heated</i>
таксим кардан	таксим шудан	<i>to be distributed</i>

Sometimes the auxiliary verb is used to form the passive; cf. the following:

<i>Active</i>	<i>Passive</i>	<i>Meaning</i>
тақдим кардан	тақдим карда шудан	<i>to be presented</i>
барҳам додан	барҳам дода шудан	<i>to be overcome</i>
тартиб додан	тартиб дода шудан	<i>to be put in order</i>

Маҷлис қарор қабул кард. <i>The assembly accepted the resolution.</i>	Қарор аз тарафи маҷлис қабул шуд. <i>The resolution was accepted by the assembly.</i>	Дар маҷлис қарор қабул карда шуд. <i>The resolution was accepted during the assembly.</i>
Президент раиси ҳукуматро таъйин кард. <i>The President appointed the chairman of the government.</i>	Бо фармони президент раиси ҳукумат таъйин гардид. <i>On the instructions of the President, the chairman of the government was appointed.</i>	Раиси ҳукумат аз тарафи президент таъйин карда шуд. <i>The chairman of the government was appointed by the President.</i>

Fundamental and Causal Verbs

Fundamental verbs (*феълҳои бевосита*) describe actions that are carried out for and by the subject. All main Tajiki verbs fall into this category of verbs: e.g. *хӯрдан*, *пӯшидан*, *дӯхтан*. Causal verbs (*феълҳои бавосита*) describe actions that are carried out through someone or something. They are formed by adding the suffix “-ондан” or “-онидан” to the present tense verb stem of fundamental verbs: e.g. *хӯронидан*, *пӯшонидан*, *дӯзонидан*. Causal verbs are formed from nominal compound verbs by adding the aforementioned suffix to the present tense verb stem of the auxiliary verb: e.g. *имзо кардан* ⇨ *имзо кунонидан*.

<i>Fundamental verb</i>	<i>Causal verb</i>	<i>Meaning</i>
хӯрдан	хӯрондан	<i>to feed [someone else]</i>
нишастан	шинондан	<i>to seat [someone else]</i>
пӯшидан	пӯшондан	<i>to dress [someone else]</i>
хондан	хонондан	<i>to read [to someone]</i>
таъмир кардан	таъмир кунондан	<i>to have repaired [by someone else]</i>

Фаррух ба курсӣ <i>нишаст.</i>	<i>Farrukh sat on the chair.</i>	Фаррух хоҳарчаашро ба курсӣ <i>шинонд.</i>	<i>Farrukh sat his little sister on the chair.</i>
Ту пойафзолатро худат <i>таъмир</i> <i>кардӣ?</i>	<i>Did you repair your shoes yourself?</i>	Ту пойафзолатро дар кучо <i>таъмир</i> <i>кунондӣ?</i>	<i>Where did you have your shoes repaired?</i>
Ман либос <i>пӯшидам.</i>	<i>I got dressed.</i>	Ман ба духтарчаам либос <i>пӯшондам.*</i>	<i>I dressed my daughter.</i>

*Or: Ман либоси духтарчаамро пӯшон

ЗАРФ

ADVERBS

Adverb Structure

<i>Simple (Coddā)</i>			
зуд	<i>quickly</i>	ҳоло	<i>now</i>
оҳиста	<i>slowly</i>	қафо	<i>behind</i>
дер	<i>late</i>	дур	<i>far</i>
дарун	<i>inside</i>	ханӯз	<i>still</i>
берун	<i>outside</i>	боло	<i>above</i>
<i>Derived (Coxma)</i>			
пагоҳӣ	<i>in the morning</i>	беғоҳӣ	<i>in the evening</i>
базӯр	<i>with difficulty</i>	рӯзона	<i>by day</i>
дуртар	<i>further</i>	шабона	<i>at night</i>
оромона	<i>quietly</i>	барвақт	<i>early</i>
озодона	<i>freely</i>	дертар	<i>later</i>
<i>Complex (Murakkab)</i>			
нисфирӯзӣ	<i>at midday</i>	саҳаргоҳ	<i>at dawn</i>
нимашаб	<i>midnight</i>	дилпуруна	<i>whole-heartedly</i>
фардошаб	<i>tomorrow night</i>	хушҳолона	<i>happily</i>
пасфардо	<i>the day after tomorrow</i>	пасопеш	<i>one after the other</i>
чорзону	<i>cross-legged</i>	якзайл	<i>invariably</i>
<i>Compound (Tarqibī)</i>			
худ ба худ	<i>to oneself</i>	ҳеч гоҳ	<i>never</i>
рӯз то рӯз	<i>day-by-day</i>	дар ба дар	<i>homeless (adv)</i>
сар то сар	<i>from start to finish</i>	дар ин ҷо	<i>here</i>
ҳар гоҳ	<i>every time</i>	ҳар рӯз	<i>every day</i>

Adverbs of action (Зарфҳои тарзи амал)

зуд (зуд-зуд)	<i>quickly</i>	тасодуфан	<i>coincidentally</i>
охиста	<i>slowly</i>	қасдан	<i>deliberately</i>
савора	<i>on horseback</i>	ночор	<i>helplessly</i>
пиёда	<i>on foot</i>	ноилоҷ	<i>inevitably</i>
пуштнокӣ	<i>in reverse</i>	дузону	<i>kneeling</i>
даҳонакӣ	<i>oral</i>	чорзону	<i>cross-legged</i>
даррав / фавран	<i>immediately</i>	якпахлӯ	<i>one-sidedly</i>
беист	<i>ceaselessly</i>	рӯболо	<i>face-upwards</i>
пинҳонӣ	<i>secretly</i>	як-як	<i>one-by-one</i>
ошкор	<i>evidently</i>	ду-ду	<i>in pairs</i>
беихтиёр	<i>involuntarily</i>	дукаса	<i>for two people</i>
нохост / ногаҳон / якбора	<i>suddenly</i>	секаса	<i>for three people</i>

Adverbs of quantity and degree (Зарфҳои миқдору дараҷа)

кам	<i>little, few</i>	камтар	<i>less</i>
бисёр	<i>much; very</i>	бисёртар	<i>more</i>
ин қадар / он қадар	<i>so much</i>	барзиёд	<i>exceedingly</i>
чӣ қадар	<i>how much</i>	беҳад	<i>infinitely</i>
тахминан	<i>approximately</i>	хеле	<i>very</i>
андак	<i>slightly</i>	кам-кам	<i>little-by-little</i>
якчанд	<i>some, several</i>	қатра-қатра	<i>drop-by-drop</i>

Adverbs of time (Зарфҳои замон)

имрӯз	<i>today</i>	пагоҳирӯзӣ	<i>in the morning</i>
имшаб	<i>tonight</i>	нисфирӯзӣ	<i>at midday</i>
имсол	<i>this year</i>	беғохирӯзӣ	<i>in the evening</i>
дирӯз / дина	<i>yesterday</i>	нисфишабӣ	<i>at midnight</i>
дишаб	<i>yesterday night</i>	рӯздармиён	<i>on alternate days</i>
пагоҳ / пагоҳӣ / фардо	<i>tomorrow</i>	саҳаргоҳ	<i>at dawn</i>
беғох / беғохӣ	<i>evening</i>	порсол	<i>last year</i>
ҳоло / ҳозир / акнун	<i>now</i>	парерӯз	<i>the day before yesterday</i>
ҳанӯз	<i>still, yet</i>	аввал	<i>first</i>
кайҳо	<i>long ago</i>	сонӣ / баъд	<i>then, after</i>
аллакай	<i>already</i>	доимо / ҳамеша	<i>always</i>
рӯзона	<i>by day</i>	ҳеч гоҳ / ҳеч вақт	<i>never</i>
шабона	<i>at night</i>	рӯз то рӯз	<i>day-by-day</i>

Adverbs of location (Зарфҳои макон)

ин ҷо	<i>here</i>	поён	<i>below</i>
он ҷо	<i>there</i>	боло	<i>above</i>
ҷо-ҷо	<i>here-and-there</i>	дур	<i>far</i>
ҳар ҷо / ҳама ҷо	<i>everywhere</i>	наздик	<i>near</i>
дарун	<i>inside</i>	он тараф	<i>that side</i>
берун	<i>outside</i>	ин тараф	<i>this side</i>
саросар	<i>everywhere</i>	мобайн	<i>between</i>
сар то сар	<i>from start to finish</i>	пеш	<i>in front</i>
сар то по	<i>from head to foot</i>	қафо / акиб	<i>behind</i>

Adverbs of place are usually used together with the preposition *дар* or *ба*. The preposition *дар* (“in” or “into”) indicates the location where something is happening, whereas *ба* (“to”) indicates the direction of something [for more information, see Compound Nominal Prepositions in the next section, Prepositions and Postpositions]:

Дар берун бачаҳо бозӣ мекунад. *The children are playing outside.*
Абдучаббор ба берун нигоҳ кард. *Abdujabbor is looking outside.*

Comparative adverbs (Дарачаи қиёсии зарфҳо)

<i>Comparative adverbs of action</i>			
оҳиста ⇨ оҳистатар	<i>slower</i>	тез ⇨ тезтар зуд ⇨ зудтар	<i>quicker</i>
<i>Comparative adverbs of location</i>			
дур ⇨ дуртар	<i>farther</i>	дарун ⇨ дарунтар	<i>further inside</i>
наздик ⇨ наздиктар	<i>closer</i>	боло ⇨ болотар	<i>higher</i>
поён ⇨ поёнтар	<i>lower</i>	он тараф ⇨ он тарафтар	<i>farther</i>
<i>Comparative adverbs of time</i>			
дер ⇨ дертар		барвақт ⇨ барвақттар	<i>earlier</i>
баъд ⇨ баъдтар	<i>later</i>		
сонӣ ⇨ сонитар			
<i>Comparative adverbs of quantity</i>			
беш ⇨ бештар		кам ⇨ камтар / каме	<i>fewer</i>
бисёр ⇨ бисёртар	<i>more</i>		
зиёд ⇨ зиёдтар			

ПЕШОЯНДУ ПАСОЯНДҲО**PREPOSITIONS AND POSTPOSITIONS***Simple prepositions
(Пешояндҳои содда)*

аз	<i>from</i>	бо	<i>with</i>
ба	<i>to</i>	бе	<i>without</i>
бар ¹⁴	<i>to</i>	барои	<i>for</i>
дар	<i>in</i>	то	<i>until</i>

¹⁴ *Бар* is a feature of literary Tajiki.

The preposition аз:

1. Shows the place of origin of an action:
Ман **аз** Душанбе омадам. *I came from Dushanbe.*
2. Shows when an action started:
Аз якуми август имтиҳонҳо сар мешаванд. *The exams start on the first of August.*
3. Indicates an individual in a group:
Яке **аз** дӯстонам ба хонаи ман омад. *One of my friends came to my house.*
Яке **аз** онҳо бародари ман аст. *One of them is my brother.*
4. Shows the material that something is made from:
Аз орди гандум нон болаззат мешавад. *Bread made from wheat flour is delicious.*
Шонаро **аз** чӯби чормағз месозанд. *They make combs out of walnut wood.*
5. Indicates with what something is full or empty:
Сатил пур **аз** об буд. *The bucket was full of water.*
Чашмонаш **аз** ашк пур шуд. *His eyes filled with tears.*
6. Shows ownership:
Ин китоб **аз** ман аст. *This is my book. (cf. “of mine”)*

Other illustrations showing the meaning of the preposition “аз”:

аз касе шунидан	<i>to hear from someone</i>
аз бозор харидан	<i>to buy from the market</i>
аз касе пурсидан	<i>to ask someone</i>
аз чизе тарсидан	<i>to be afraid of something</i>
аз касе ранчидан	<i>to be offended by someone</i>
аз гиря монда шудан	<i>to be tired from crying</i>
аз ғам бемор шудан	<i>to be sick with grief</i>

The preposition **аз** is also used in this way to compare things:

- Одам **аз** санг сахттару аз гул нозуктар аст. *Man is harder than a stone and more delicate than a flower.*
Имрӯз **аз** дирӯз гармтар аст. *Today is warmer than yesterday.*

In poetry, a variant of **аз** – **зу** is also found.

In colloquial Tajiki there are common variants for the preposition **аз**:

- “**а**” А Душанбе омадам. *[northern dialects]*
→ “**ай**” Ай Душанбе умадум.¹⁵ *[central and southern dialects]*

The preposition ба:

1. Shows the direction in which an action is carried out:
Пагоҳ ман **ба** Париж меравам. *Tomorrow I’m going to Paris.*
 2. Indicates indirect objects – that is, the person or thing *to* or *for* which something is done:
Китобро **ба** Ҷонона додам. *I gave the book to Jonona.*
 3. Indicates into what an action is being directed:
Мо **ба** автобус савор шудем. *We got on the bus.*
Ман **ба** хона даромадам. *I entered (into) the house.*
- In colloquial Tajiki **ба** is used as a postpositional suffix:
Ман бозор**ба** рафтам. *I went to the market.*

¹⁵ *Умадум* is a colloquial form of *омадам*.

In central and southern dialects, the postpositional suffix “-да” (a variant of the postposition *дар*) is sometimes used instead of this postpositional suffix “-ба”:

Мошинда савор шудем. *We got in the car.*

The preposition *то*:

The preposition *то* indicates the time until the end of an action:

Ман Яҳёро *то* хонааш гусел кардам. *I walked Yahyo back to his house.*

То пагоҳ туро мунтазир мешавем. *We'll be waiting for you until tomorrow.*

The preposition *бо*:

1. Shows things that are together:

Мо ҳамеша *бо* Шумоем. *We are always with you.*

2. Indicates the means by which an action is carried out:

Чўбро *бо* табар майда кард. *He chopped the wood with an axe.*

Мо *бо* такси ба шаҳр рафтем. *We went to town by taxi.*

3. Shows the manner in which an action is carried out:

Ў *бо* қаҳр аз чояш хест. *He resentfully got up.*

The preposition *бе*:

The preposition *бе* is the opposite of *бо* and shows the non-existence of a person, thing, or event:

Зиндагӣ *бе* дўст мушқил аст. *Life is difficult without friends.*

The preposition *барои*:

The preposition *барои* shows the purpose of an action:

Барои истироҳат фардо ба даран Варзоб меравем. *Tomorrow we're going to Varzob valley for a rest.*

“Izofat” and Compound Nominal Prepositions (Пешояндҳои номии изофӣ ва таркибӣ)

A large group of nouns and adjectives can function as prepositions when combined with the inflectional “*izofat*” suffix, “-и”. Such words can also be used both with and without the prepositions *дар* and, for the most part, *ба* and *аз*. *Дар* is used to indicate the location of something, while *ба* indicates the direction of something and *аз* indicates motion across, from, or through somewhere:

Cf.

Умар рӯяшро шуст.	Гулдон (<i>дар</i>) рӯйи миз аст.	Умар гулдонро (<i>ба</i>) рӯйи миз гузошт.	Китобро <i>аз</i> рӯйи миз гирифтам.
<i>Umar washed his face.</i>	<i>The vase is <u>on</u> the table.</i>	<i>Umar placed the vase <u>on</u> the table.</i>	<i>I took the book <u>off</u> the table</i>
Фархунда аз тарс <i>ақиб</i> гашт.	(<i>Дар</i>) <i>ақиб</i> мағоза як боғ буд.	Ӯ <i>ба</i> <i>ақиб</i> худ нигоҳ кард.	Ӯ <i>аз</i> <i>ақиб</i> дарахт пайдо шуд.
<i>Farkhunda drew <u>back</u> in fear.</i>	<i><u>Behind</u> the shop, there was a garden.</i>	<i>She looked <u>behind</u> her.</i>	<i>He appeared <u>from behind</u> the tree.</i>

<i>Base word</i>	<i>Preposition</i>	<i>Meaning</i>	<i>Compound prepositions</i>
рӯ(ӣ)	рӯи	<i>on</i>	дар/ба/аз рӯи
назд	назди	<i>near</i>	дар/ба/аз назди
пахлӯ(ӣ)	пахлӯи	<i>beside; next to</i>	дар/ба/аз пахлӯи
лаб	лаби	<i>beside; by (an edge)</i>	дар/ба/аз лаби
сӯ(ӣ)	сӯи	<i>to, towards</i>	дар/ба/аз сӯи
боло	болон	<i>above; on top of</i>	дар/ба/аз болон
поён	поёни	<i>at the bottom of</i>	дар/ба/аз поёни
зер	зери	<i>under; beneath</i>	дар/ба/аз зери
таг	таги	<i>under; beneath</i>	дар/ба/аз таги
берун	беруни	<i>out; outside</i>	дар/ба/аз беруни
дарун	даруни	<i>in; inside</i>	дар/ба/аз даруни
пеш	пеш	<i>in front of</i>	дар/ба/аз пеш
пушт	пушти	<i>behind</i>	дар/ба/аз пушти
ақиб	ақиб	<i>behind</i>	дар/ба/аз ақиб
қафо	қафон	<i>behind</i>	дар/ба/аз қафон
мобайн	мобайни	<i>in the centre of</i>	дар/ба/аз мобайни
миён	миёни	<i>in the middle of, among</i>	дар/аз миёни
байн	байни	<i>between</i>	дар/аз байни
тараф	тарафи	<i>on/to the side of</i>	дар/ба/аз тарафи
		<i>on/to the right/left of</i>	дар/ба/аз тарафи рости/чапи
гирд	гирди	<i>around</i>	дар/ба гирди
кунҷ	кунҷи	<i>in the corner</i>	дар/ба/аз кунҷи

Compound Nominal Prepositions (without “izofat”)
(*Пешояндҳои номии таркибии бе изофат*)

There are also compound prepositions that do not take the inflectional “izofat” suffix “-u”. The majority of these are synonyms for prepositions that take the “izofat”:

<i>Prepositions</i>	<i>Meaning</i>
пеш аз	<i>before</i>
баъд аз (=баъди) / пас аз	<i>after</i>
ғайр аз / ба ғайр аз	<i>apart from</i>
нисбат ба	<i>compared to</i>
доир ба / роҷеъ ба / оид ба (=дар бораи / дар бобати)	<i>about</i>
назар ба	<i>considering</i>

Postpositions
(*Пасояндҳо*)

The most common “postposition” in Tajiki is the direct object¹⁶ marker “-ро”. It is always connected like an inflectional suffix to the object it marks.

Ҷро дидам.
I saw him.

Китобро гир.
Get the book.

Туро дӯст медорам.
I love you.

¹⁶ A direct object is the person or thing that a verb acts upon; in English, the direct object usually follows the verb.

The pronouns *ман* and *вай* are usually abbreviated when combined with the suffix “-ро” to the forms *маро* and *варо*:

Маро диду гуфт.

He saw and spoke to me.

Following a consonant, the suffix “-ро” is pronounced “-а” in colloquial Tajiki:

Ибодата надидӣ?

(Ибодатро надидӣ?)

Didn't you see Ibodat?

Following a vowel it is pronounced “-я” in northern dialects and “-ра” in central and southern dialects:

Ман ин хоная
намехарам.

Ман ин хонара
намехарум.

(Ман ин хонаро
намехарам.)

*I'm not going to
buy this house.*

There are two other postpositions, both of which are features of colloquial Tajiki: *катӣ* (or *қатӣ*) and *барин*. The postposition *катӣ* (or *қатӣ*) is a synonym of the preposition *бо* (meaning “with”) and shows that things are together:

Ман бародарам *катӣ*
омадам.

Ман *бо* бародарам
омадам.

I came with my brother.

The postposition “*барин*” is a synonym of “*мисли*” (meaning “like”) and shows similarity:

Ту ҳам ман *барин* фиреб хӯрдӣ.

Like me, you were also deceived.

ПАЙВАНДАКҲО

CONJUNCTIONS

Conjunctions can be divided into two major groups: coordinate and subordinate (*пайвасткунанда* and *тобеъкунанда*).

Coordinate conjunctions

Coordinate conjunctions can then be further divided into three groups: copulative, disjunctive, and contrastive (*пайиҳам*, *хилофӣ*, and *ҷудой*).

Copulative conjunctions

(ва (-у, -ю), ҳам ... ҳам, на ... на, чи ... чи, натанҳо ... балки)

Conjunction	Example	Meaning
ва, -у, -ю	Ману падарам ба бозор рафтем <i>ва</i> мева харидем.	<i>My father <u>and</u> I went to the market <u>and</u> bought some fruit.</i>
ҳам ... ҳам	Ман <i>ҳам</i> мехонам, <i>ҳам</i> кор мекунам.	<i>I <u>both</u> study <u>and</u> work.</i>
на ... на	Дар ин наздикӣ <i>на</i> дарахте буд, <i>на</i> киштзоре.	<i>Not long ago there was <u>neither</u> a tree <u>nor</u> sown field.</i>
чи ... чи	Дар назди қонун ҳама баробаранд, <i>чи</i> калону <i>чи</i> хурд.	<i>All are equal before the law, <u>whether</u> great <u>or</u> small.</i>
натанҳо (нафақат) ... балки	Ӯ <i>натанҳо</i> рассом, <i>балки</i> муаллими хубе ҳам буд.	<i>He was <u>not only</u> an artist, <u>but</u> was also a good teacher.</i>

Disjunctive conjunctions
(аммо, вале, лекин)

<i>Conjunction</i>	<i>Example</i>	<i>Meaning</i>
аммо	Ман забони англисиро мефаҳмам, аммо хуб гап зада наметавонам.	<i>I understand English, <u>but</u> can't speak it well.</i>
вале	Ҳама омаданд, вале Ҳотам ҳанӯз набуд.	<i>Everyone came, <u>but</u> Hotam still hadn't arrived.</i>
лекин	Ман меравам, лекин ту бояд ин ҷо монӣ.	<i>I am going, <u>but</u> you should stay here.</i>

The conjunctions *аммо*, *вале*, and *лекин* are synonyms of each other and can be freely interchanged.

In poetry, other forms are sometimes used – namely, *лек* and *вале́к*.

Contrastive conjunctions
(гоҳо ... гоҳо, гоҳ ... гоҳ, хоҳ ... хоҳ, ё, ё ... ё)

<i>Conjunction</i>	<i>Example</i>	<i>Meaning</i>
гоҳо ... гоҳо	У сарашро ҷунбонида, гоҳо ба ин тараф менигаристу гоҳо ба он тараф.	<i>Shaking his head, he would <u>sometimes</u> look this way, and <u>sometimes</u> that.</i>
гоҳ ... гоҳ	Духтарак гоҳ табассум мекарду гоҳ аз шарм хичолат мекашид.	<i>The little girl would <u>sometimes</u> smile and <u>sometimes</u> turn red with embarrassment.</i>
хоҳ ... хоҳ	Хоҳ кор кунӣ, хоҳ не, фонда надорад.	<i><u>Either</u> work, <u>or</u> don't – it makes no difference.</i>
ё	Аз бозор ягон кило себ ё анор харида биё.	<i>Buy around a kilo of apples <u>or</u> pomegranates from the market.</i>
ё ... ё	Ё ба назди ман биё, ё ман ба хонаи ту меравам.	<i><u>Either</u> come to my place <u>or</u> I will come to your house</i>

The conjunctions “*гоҳо ... гоҳо*” and “*гоҳ ... гоҳ*” are synonyms. The forms “*гоҳе ... гоҳе*” and “*гоҳ ... гоҳе*” are also occasionally used.

Subordinate conjunctions

Subordinate conjunctions can be separated into the following types – subordinate conjunctions of:

1. reason	2. purpose	3. time
4. location	5. action	6. similarity
7. condition	8. concession	9. quantity and degree ¹⁷

The simple conjunction *ки* is universal, being used for all these functions. It is always preceded by a comma; this is not the case when *ки* forms a part of a conjunctive expression, as illustrated in the following tables.

¹⁷ “*Сабаб*,” “*мақсад*,” “*замон*,” “*микон*,” “*тарзи амал*,” “*монандӣ*,” “*шарт*,” “*хилоф*,” and “*миқдору дараҷа*,” respectively.

Subordinate conjunctions of reason
(ки, зеро, зеро ки, чунки, азбаски, аз сабаби он ки)

<i>Conjunction</i>	<i>Example</i>	<i>Meaning</i>
зеро, зеро ки; чунки	Ман ўро зуд шинохтам, <i>зеро</i> як моҳ пеш дар як меҳмонӣ дида будам.	<i>I quickly recognised him, for I had seen him when out visiting a month previously.</i>
азбаски	<i>Азбаски</i> кори бисёр доштам, ба хонаи падарам рафта натавонистам.	<i>Since I had a lot of work, I wasn't able to go to my father's house.</i>
аз сабаби он ки	<i>Аз сабаби он ки</i> боришот хеле зиёд шуд, киштзорҳо зарари калон диданд.	<i>Since there had been a lot of precipitation, the fields of crops were seriously damaged.</i>

Subordinate clauses (*ҷумлаҳои пайрав*) with the conjunctions “ки,” “зеро,” “зеро ки,” and “чунки” follow the main clause (*сарҷумла*) in sentences, whereas those with “азбаски” or “аз сабаби он (ин) ки” precede the main clause. The conjunctions “зеро,” “зеро ки,” and “азбаски” are characteristic of literary Tajiki.

Subordinate conjunctions of purpose
(ки, то, то ки, то ин ки, барои он(ин) ки)

<i>Conjunction</i>	<i>Example</i>	<i>Meaning</i>
то, то ки, то ин ки	Омадам, <i>то</i> ки туро бинам.	<i>I came to see you.</i>
ки, барои он ки	<i>Барои он ки</i> кори хубе ёбӣ, бояд нағз хонӣ.	<i>You should study hard, so you may find a good job.</i>

The conjunctions “то,” “то ки,” and “то ин ки” are characteristic of literary Tajiki, whereas “ки” and “барои он ки” are used both in colloquial and literary Tajiki.

Subordinate conjunctions of time
(ки, вақте ки, ҳангоме ки, баъд аз он ки, пас аз он ки,
пеш аз он ки, қабл аз он ки, ҳамин ки)

<i>Conjunction</i>	<i>Example</i>	<i>Meaning</i>
вақте ки, ҳангоме ки	<i>Вақте</i> ки мо ба Душанбе расидем, аллақай рӯз торик шуда буд.	<i>When we reached Dushanbe, it had already become dark.</i>
баъд аз он ки, пас аз он ки	<i>Баъд аз он ки</i> бародарам аз Аврупо баргашт, падарам ўро хонадор кард.	<i>After my brother returned from Europe, my father arranged a marriage for him.</i>
пеш аз он ки, қабл аз он ки	<i>Пеш аз он ки</i> хӯрок хӯрӣ, дастҳоятро шӯ.	<i>Before you may eat, you should wash your hands.</i>
ҳамин ки	<i>Ҳамин ки</i> автобус омад, мо зуд савор шудем.	<i>As soon as the bus came, we quickly got on.</i>
ки	Ман китоб меҳондам, <i>ки</i> дар тақтақ шуд.	<i>I was reading a book when there was a knock at the door.</i>

The conjunctions “*ҳангоме ки*,” “*пас аз он ки*,” and “*қабл аз он ки*” are characteristic of literary Tajiki, whereas the others are used both in colloquial and literary Tajiki. In colloquial Tajiki the conjunction “*кай ки*” is also frequently used as a synonym for “*вақте ки*”:

Кай ки биёяд, гӯед, ки ба назди ман дарояд. *When he comes, you should tell him, to come see me.*

Subordinate conjunctions of location

(ки, ҷое ки, дар ҷое ки, дар кучоё ки, ба ҷое ки, то ҷое ки, аз ҷое ки)

<i>Conjunction</i>	<i>Example</i>	<i>Meaning</i>
ҷое ки, дар ҷое ки, дар кучоё ки	<i>Дар ҷое ки</i> холо бинои мактаб аст, пештар як мағозаи калон буд.	<i>Where the school building now stands, there used to be a large shop.</i>
ба ҷое ки	Пас аз се рӯз мо <i>ба ҷое ки</i> pistaзор буд, расидем.	<i>After three days, we reached (the place where there was) the pistachio orchard.</i>
то ҷое ки	Мо имсол <i>то ҷое ки</i> канали Ҳисор меғузарад, шолӣ коридем.	<i>This year we sowed rice paddies as far as where the Hisor canal passes.</i>
аз ҷое ки	Пас аз шудани ин гапҳо ӯ гуфт: « <i>Аз ҷое ки</i> омадӣ, ба ҳамон ҷо баргард.»	<i>After these things had been said, he said, "Go back to where you came from."</i>

To emphasise the location, the conjunction “*дар он/ҳамон ҷо*,” or “*ба он/ҳамон ҷо*” are sometimes used in the main clause of the sentence:

Дар ҷое ки об ҳаёт, *дар он ҷо* ҳаёт ҳам мешавад. *Where there's water, there will also be life.*

In colloquial Tajiki, the conjunctions “*кучо ки*” and “*кучоё ки*” are also frequently used:

Кучо ки равам, вай ҳам аз ақибам меравад. *Wherever I go, he follows me.*

It should be noted that the word “*кучо*” is pronounced as though spelt “*зучо*” in colloquial Tajiki.

Subordinate conjunctions of action

(дар ҳолате ки, бе он ки)

<i>Conjunction</i>	<i>Example</i>	<i>Meaning</i>
дар ҳолате ки	<i>Дар ҳолате ки</i> дастонаш аз хунуқӣ меларзид, бо ман вохӯрӣ кард.	<i>With his hands shaking from the cold, he shook my hand.</i>
бе он ки	Ӯ, <i>бе он ки</i> чизе гӯяд, хомӯшона баромада рафт.	<i>Without saying anything, he silently entered.</i>

Subordinate conjunctions of similarity
(мисли ин(он) ки, гӯё ки, монанди ин(он) ки)

<i>Conjunction</i>	<i>Example</i>	<i>Meaning</i>
мисли ин (он) ки; гӯё ки	Хадича, <i>гӯё ки</i> ходисае рӯй надода бошад, ба гапҳои ӯ гӯш накард.	<i>As though</i> nothing would happen, <i>Hadicha</i> didn't listen to what he said.
монанди ин (он) ки	<i>Монанди он ки</i> гурба аз сар мегурезад, ӯ ҳам ба қафояш нигоҳ накарда гурехт.	<i>As</i> a cat flees from a dog, so too he fled without looking back.

The subordinate conjunctions of action and similarity are principally features of literary Tajiki and are rarely used in colloquial language. The further conjunction “*худи ки*” is used in colloquial Tajiki in the same way as “*гӯё ки*” and “*мисли ин ки*”.

Subordinate conjunctions of condition
(агар (гар, ар), ба шарте ки, то)

<i>Conjunction</i>	<i>Example</i>	<i>Meaning</i>
агар	<i>Агар</i> борон борад, ба ҳеч кучо намеравам.	<i>If</i> it rains, I won't go anywhere.
ба шарте ки	Ман ин корро мекунам, <i>ба шарте ки</i> музди нағз диҳанд.	I'll do this task, <u>so long as</u> they give a good salary.
то	<i>То</i> дарсатро тайёр накунӣ, ба ту шоколад харида намедихам.	<i>While</i> you don't prepare for your lesson, I won't buy you any chocolate.

The abbreviated forms of *агар* – *гар* and *ар* may be encountered in poetry. The conjunction *то* additionally conveys a sense of time, as well as condition.

Subordinate conjunctions of concession
(бо вучуди он ки, агарчи, гарчанде ки, ҳол он ки, дар сурате ки)

<i>Conjunction</i>	<i>Example</i>	<i>Meaning</i>
бо вучуди он ки	Ман ҳамеша кӯшиш мекардам, ки ба ӯ гапи саҳт назанам, <i>бо вучуди он ки</i> ӯро дӯст намедоштам.	I always tried not to speak harshly to him, <u>even though</u> I didn't like him.
агарчи, гарчанде ки	<i>Агарчи</i> борҳо ба хонаи ӯ рафта будам, хонаашро ёфта натавонистам.	<i>Although</i> I had been to his house several times, I wasn't able to find it.
ҳол он ки, дар сурате ки	<i>Шириншоҳ</i> писарашро сарзаниш кард, <i>ҳол он ки</i> писараш дар ин ходиса айбдор набуд.	<i>Shirinshoh</i> scolded his son, <u>even though</u> his son was not to blame on this occasion.

The conjunctions “*гарчанде ки*,” “*ҳол он ки*,” and “*дар сурате ки*” are characteristic of literary Tajiki, whereas “*агарчи*” is used equally in the literary and colloquial language.

Subordinate conjunctions of quantity and degree
(ба андозае ки, ба қадре ки, ба ҳадде ки)

<i>Conjunction</i>	<i>Example</i>	<i>Meaning</i>
ба андозае ки, ба қадре ки, ба ҳадде ки	Ман хеле ҳаста шудам, <i>ба ҳадде ки</i> ҳеч қор қардан намеҳоҳам.	<i>I am so tired that I don't want to do anything.</i>

ХИССАЧАҶО

PARTICLES

<i>Particles</i>	<i>Example</i>	<i>Meaning</i>
1. Demonstrative particles (Ҳиссаҷаҷои ишоратӣ):		
ана, мана, ҳу, ҳо	<i>Ана</i> ин хонаи мо, дӯстам. <i>Ҳо ана</i> вай дарахти анор аст, <i>ана</i> инашро анҷир меғӯянд.	<i>Here, this is our house, my friend. And there's the pomegranate tree and here's the grapevine that they mentioned.</i>
2. Restrictive particles (Ҳиссаҷаҷои маҳдудӣ):		
фақат, танҳо	Дар хона <i>фақат</i> падарам монд.	<i>Only my father is left in the house.</i>
3. Emphatic particles (Ҳиссаҷаҷои таъкидӣ):		
ҳатто, ҳам	Шоҳруҳ <i>ҳатто</i> ба ӯ нигоҳ накард. / Шоҳруҳ ба ӯ нигоҳ <i>ҳам</i> накард.	<i>Shohrukh didn't even look at him.</i>
4. Confirmative particles (Ҳиссаҷаҷои тасдиқӣ):		
ҳа, ҳо, бале, оре, хуб, хайр, майлаш	<i>Ҳа</i> , ҳозир меравам. <i>Майлаш</i> , ҳар қоре хоҳӣ, қун. <i>Хуб</i> , баъд чӣ шуд?	<i>Yes, I'm going now. OK, do whatever you want to. Good, what happened after that?</i>
5. Negative particles (Ҳиссаҷаҷои инқорӣ):		
не, на	Ин қорро ту қардӣ? – <i>Не</i> , ман нақардам. Қорҳоям бад <i>не</i> .	<i>Did you do this? – No, I didn't. I am¹⁸ not bad.</i>
6. Question particles (Ҳиссаҷаҷои саволӣ):		
-мӣ, оё, нақод, нақод қи, мағар	Шумо ба он қо рафтед- <i>мӣ</i> ? <i>Нақод</i> шумо нақонед? <i>Мағар</i> ӯ ин қо нест?	<i>Did you go there? Do you really not know? Isn't he here?</i>

Modal particles and words (Ҳиссаҷаҷо ва қалимаҷои модалӣ)

1. Modal particles (Ҳиссаҷаҷои модалӣ):		
қошқӣ	<i>Қошқӣ</i> имрӯз ҳаво хуб мешуд, ба лаби дарё мерафтем.	<i>Would that the weather were nice today, we could go to the riverside.</i>
илоҳӣ / илоҳим мабодо	<i>Илоҳӣ</i> , асло қасал нашавед! <i>Мабодо</i> падарат нафаҳмад, қи қанг меқунад.	<i>By God, may you never be sick! God forbid that your father finds out or there'll be a fight!</i>
яқе	<i>Яқе</i> омада моқад, чӣ қор меқунем?	<i>If he suddenly comes, what shall we do?</i>

¹⁸ Literally: "my work is."

2. Modal words and constructions (Калимаву таркибҳои модалӣ):

даркор	Нӯъмон имрӯз ба хона рафтаниш <i>даркор</i> .	<i>Nū'mon must go home today.</i>
эҳтимол	<i>Эҳтимол</i> , фардо борон борад.	<i>Perhaps it will rain tomorrow.</i>
аз афташ	<i>Аз афташ</i> , ӯ аз ин ходиса хабар надорад.	<i>Most likely, he doesn't have any information about this event.</i>
албатта	<i>Албатта</i> , ба ту хабар медиҳам.	<i>Of course I'll let you know.</i>
бешубҳа	<i>Бешубҳа</i> , ӯ аз ӯҳдаи ин кор мебарояд.	<i>Undoubtedly he will rise to the occasion.</i>
ҳатман	<i>Ҳатман</i> ба хона биё.	<i>Be sure to come to my house.</i>
канӣ	<i>Канӣ</i> , бачаҳо, кӣ ба дарс тайёр?	<i>Well, children, who is ready for the lesson?</i>
биё, биёед	<i>Биёед</i> , бо ҳам рақс мекунем!	<i>Let's dance with one another!</i>
мон, монед	<i>Монед</i> , худаш гап занад.	<i>Let him speak!</i>
бигзор, бигузор	<i>Бигузор</i> худаш санчида бинад.	<i>Let him find out for himself.</i>
охир	<i>Охир</i> , бачаи бечора чӣ кор кунад?	<i>You see – what's a poor child to do?</i>

НИДОҲО**EXCLAMATIONS**

<i>Exclamations</i>	<i>Example</i>	<i>Meaning</i>
э, о	<i>Э</i> , мебахшед, фаромӯш кардам. <i>О</i> , ман ба ту чанд бор гуфтам, ки ин корро накун!	<i>Oh, I'm sorry – I forgot.</i> <i>But I told you several times not to do this!</i>
ох, вой	<i>Ох</i> , ман акнун чӣ кор мекунам? <i>Вой</i> бар ҳоли ту!	<i>Oh, what am I going to do now?</i> <i>Boy, you're in a bad way!</i>
уф	<i>Уф</i> , хеле монда шудам.	<i>Phew, I'm really tired.</i>
оббо	<i>Оббо</i> , кори нағз нашуд.	<i>Well now, that wasn't very nice.</i>
вах (вах-вах)	<i>Ваҳ</i> , чӣ хел хӯроки бомаза!	<i>Umm, what delicious food!</i>
баҳ (баҳ-баҳ)		
эй	<i>Эй</i> бача! Ин чо биё!	<i>Hey boy! Come here!</i>

Tajiki – English Dictionary

The following is an exhaustive dictionary of all words and expressions used in this book, with the exception of names of people, places, and languages (lists for which can be found elsewhere in this book). While it contains all the words, it only provides definitions showing how the words are used in this book; where words have other uses and meanings, these are not given here. As throughout the book, pronunciation is only given (between forward slashes, e.g. “*amp* /atir/”) for those words where this differs from the ordinary transcription, as described in lesson one. Parts of speech are only stated where this has been deemed necessary to distinguish between otherwise potentially confusing forms. Verbs are identified in translation by use of the infinitive (“*to ...*”); the Tajiki infinitives are provided with their corresponding present tense verb stem in parentheses; where these verbs stems are irregular, they are also listed as a separate entry. To help identify the meaning of verbs, the dictionary includes verbal affixes. Past participles and passives are only given where they have a specialised meaning. The following abbreviations are used:

<i>adj</i>	<i>adjective</i>	<i>meta.</i>	<i>metaphorical meaning</i>
<i>adv</i>	<i>adverb</i>	<i>n</i>	<i>noun</i>
<i>Ar.pl.</i>	<i>Arabic plural</i>	<i>neg.</i>	<i>negative</i>
<i>coll.</i>	<i>colloquial Tajiki</i>	<i>prep.</i>	<i>preposition</i>
<i>CV</i>	<i>causal verb</i>	<i>prov.</i>	<i>found in proverbs</i>
<i>emph.</i>	<i>emphatic</i>	<i>PrPc</i>	<i>present participle</i>
<i>fem.</i>	<i>feminine</i>	<i>PrVS</i>	<i>present verb stem</i>
<i>FPc</i>	<i>future participle</i>	<i>pl.</i>	<i>plural</i>
<i>geog.</i>	<i>geographical term</i>	<i>PtPc</i>	<i>past participle</i>
<i>gram.</i>	<i>grammatical term</i>	<i>R</i>	<i>Russian word used in coll. Tajiki</i>
<i>Lit.</i>	<i>literary Tajiki</i>	<i>smb.</i>	<i>somebody</i>
<i>masc.</i>	<i>masculine</i>	<i>smth.</i>	<i>something</i>
<i>math.</i>	<i>mathematical term</i>	<i>VA</i>	<i>verbal adverb</i>

a [northern dialects: see *a3*]
-a past participle verb ending (gram.)
-a verbal question tag (gram.)
abad eternity; *abadū* eternally, forever
abd slave, servant
абера great-grandchild
абир perfume
аблах fool; *аблахона* foolish, stupid
абр cloud; *абрнок* cloudy
абрешиш (n) silk; *абрешишӣ* (adj) silk
абрӯ [Lit] eyebrow
аввал first, beginning; *аввалин* first;
аввалан firstly
август August
авзоъ situation, state
авқот (coll.) meal, food
автобаза bus depot
автобус bus
автомат machine-gun

авуҷун relationship between brothers' wives
авҷ summit, top
азар if
азарчи although
азба mountain pass
-азуст verbal suffix indicating future probability (gram.)
-азӯ verbal suffix for second form of past participle (gram.)
-ad present-future tense third person singular subject marker verb ending (gram.)
адаб literature, prose [also see одоб];
адабиёт literature; *адабӣ* literary
адад number (for counting)
адам [Lit.] non-existence
адлия justice
адо: *адои қарз* repayment of debt
адолат justice

адрес [R] *address*
аз *from, by, than; Аз дидани Шумо шодам* {I'm} *glad to see you; аз они ... belonging to ...; аз тарафи* *by; Аз шиносой бо Шумо шодам* *Nice to meet you.*
азбаски *because, since*
азиз *dear, precious, esteemed, honoured*
азо *mourning; азодор* *one in mourning; азодорӣ* *period of mourning*
азоб *difficulty; suffering; азоб додан* *to cause trouble; to hurt, to cause pain; ба як азоб* *with some difficulty*
азон *call to prayer; азон хондан* *to call to prayer*
ай [*central and southern dialects: see аз*]
айб *disgrace, shame; айбдор* *guilty*
айвон *verandah*
айём [Ar.pl.] *days; period*
айн: *дар айни замон* *at the same time*
айнак *glasses*
айнан *exactly*
айш *revelry, orgy; айшу нӯш* *revelry, orgy*
-ак *diminutive noun suffix (gram.)*
ака *older brother; term of respect for addressing older men*
академик (n) *academic; академия* *academy*
аквариумӣ *aquarium*
аккос *barking; аккос задан* *to bark*
акнун *now*
ако *older brother; term of respect for addressing older men*
акс *image, reflection, photo*
аксар *majority, most*
актёр [R] *actor, actress*
акула *shark*
ақалан *at least*
ақд *moment; ақди никоҳ* *registration of marriage*
ақиб *behind* [also with аз, ба and дар in compound prep.s]
ақида *opinion*
ақл *intelligence, intellect; mind*
ақоид [Ar.pl. of ақида] *opinions*
акраб *the eighth month in the Muslim solar calendar*
алав (coll.) *fire*
алам *grief, pain; алам гурифтан* *to vent one's grief*

алаф *grass, herb, fodder; алафзор* *meadow, pasture*
албатта *of course, certainly*
алеюкум [see ассалом, салом]
алё *hello?*
алифбо *alphabet*
алиш *exchange; алиш кардан* *to change*
аллакай *already*
алмос *diamond; теги алмос* *razor blade*
ало *hello?* [also, see чашм]
алоб (coll.) *fire*
алоқа *communication; алоқаи электронӣ* *e-mail*
аломат *sign, mark; omen, portent*
алоҳида *separate; separately*
-ам *first person singular pronominal suffix and subject marker verb ending (gram.)*
амак *uncle (father's brother); father-in-law; term of respect when addressing an older man; амакбача* *cousin*
амал *action; deed; амалкунанда* *active; армияи амалкунанда* *front-line troops*
амир *emir*
амма *aunt (father's sister); аммабача* *cousin*
аммо *but*
амният *security*
-амон *first person plural pronominal suffix (gram.)*
амон (adj) *sound (meta.); амонӣ* *security*
амр *command, order; амр додан* *to command, to order*
-ан *infinitive verb ending (gram.)*
ана *OK, here, there*
анализ *analysis*
ананас *pineapple*
анбор *store-room, warehouse*
анбӯр *pliers*
ангишт, **ангиштсанг** *coal*
англисидон *people who know English* [from англисӣ and дон]
англисизабон *people whose first language is English* [from англисӣ and забон]
ангур *grape*
ангушт *finger; ангушти даст* *finger; ангушти но* *toe*
ангуштарин *ring*
-анд *third person plural subject marker verb ending (gram.)*

-анда present participle verb ending (gram.)
андак a little; **андак-андак** little-by-little
андар in
андоза size, measure; **ба андозае ки** so
андом appearance, figure [see **афт¹**]
андохтан (андоз) to put, to pour
андӯҳ grief, sorrow; **андӯҳгин** sorrowful, sad
аниқ definite, exact, precise
анор pomegranate
анҷир fig
анҷом conclusion, end
анъана tradition
аорист subjunctive (gram.)
ана older sister, term of respect for addressing older women
апрел April
ар [Lit.: see **агар**]
арак¹ vodka, spirits
арак² sweat, perspiration; **арак кардан** to sweat, to perspire
аралаш mixed; mixture; **аралаш кардан** to mix up
арафа the evening before a holiday
арвоҳ a type of moth
арз¹ statement, petition; **бо арзи сипосу эҳтироми фаровон** respectfully
арз² currency value
арз³ Pr VS of **арзидан**
арзан millet
арзидан (арз) to value; PtPc: **арзанда** valuable; **Намеарзад!** Not at all.
арзиш (n) value
арзон cheap
ариза application
арифметикӣ arithmetic (math.)
армия [R] army
ароба cart; **аробача** trolley
арра saw
артикл article (gram.)
артист [R] singer
артиш army
арӯс bride; **арӯсӣ** (adj) bridal, wedding; **арӯс шудан** to get married [for women]
арчи [Lit.: see **агарчи**]
асад the fifth month in the Muslim solar calendar
асал honey
асар¹ impression, effect

асар² writing, work
асбоб instrument; tool, implement
асир captive
аскар soldier; **аскарӣ** military service; **дар хизмати аскарӣ будан** to do military service
аслан originally
асло never, at all
асо staff, walking stick; **асобазал** crutch
асос basis, foundation; **асосан** basically, mainly, principally, fundamentally; **асосӣ** main
асп horse
аспирант graduate student
аср century
асроп [Lit.] mystery, secret
ассалому /assalom/ **алејкум!** Hello!
-аст narrative past tense third person singular subject marker verb ending (gram.)
аст is
асфалтпӯш asphalted
-ат second person singular pronominal suffix (gram.)
ата [southern dialect] father
атлас traditional Central Asian multi-coloured striped silk
ато gift; **ато кардан** to forgive
-атон second person plural pronominal suffix (gram.)
атр latir/ perfume
атроф [Ar.pl. of **тараф**] directions; suburbs
атса /aksal/ sneeze
аттестат certificate
афзудан (афзо) to increase
афлесун orange
афсона (n) fairy-tale, story, tale;
афсонавӣ (adj) fairy-tale
афсӯс unfortunate; sadly, regrettably, unfortunately; **афсӯс хӯрдан** to regret;
сад афсӯс most unfortunate
афт¹ appearance, face; **афту андом** appearance
афт² Pr VS of **афтодан**
афташ probably; **аз афташ** most likely
афтидан [see **афтодан**]

афтодан (*афт*) to fall, to fall out; to be somewhere; CV: **афтондан** (*афтон*) to drop accidentally, to trip smb.; **ба дӯзах афтодан** to go to hell
ахбор [*Ar. pl. of хабар*] news
ахлоқ morals
ахлот rubbish, trash
аҳамият importance; **аҳамиятнок** important
аҳвол state, condition, situation, circumstances
аҳд treaty, promise; **аҳд шикастан** to break a promise; **аҳдшиканона** disobediently
аҳл member; **аҳли оила** members of the family
аҳмар [*see ҳилол*]
аҳолӣ population
аҳром pyramid
аҳсан congratulations, well done!
аҷаб, **аҷабо** incredible
ачал death, hour of death
аҷиб, **аҷоиб** interesting, surprising, fascinating
-аш third person singular pronominal suffix (*gram.*)
ашк tear
ашкол [*Ar. pl. of шакл*] forms
-ашон third person plural pronominal suffix (*gram.*)
ашхос [*Ar. pl. of шахс*] people
ашъор [*Ar. pl. of шеър*] poems
аъзо [*Ar. pl. of узв*, but also used as a sing. noun] member (of body), limb, parts
аъло best, excellent; **аълоҳазрат** excellency
аэропорт [*R*] airport
ая older sister; [*northern dialect*] mother
ба, **-ба** to, for, in, at
баақл clever, wise
баас noise a sheep makes; **баас кардан** to baa
бавосита causal (*gram.*)
бад bad [*also Lit.*; *see ба*]; **бадӣ** wickedness, evil
бадан body
бадахлоқ immoral
бадбахт unfortunate; **бадбахтона** unfortunately; **бадбахтӣ** misfortune
бадбӯ smelly, stinking

бадеӣ fiction; **китоби бадеӣ** novel
бадқирдор malicious, wicked
баён expression of thoughts; **баён кардан** to express, to convey
базм public reception associated with weddings, etc.
базӯр hardly
бай-бай ummm!
байн between [*also with дар as a compound prep.*]
байналмилалӣ international
байнидавлатӣ intergovernmental
байнишаҳрӣ (*adj*) between cities
байрақ flag
байт distich, poetic couplet
бакавул [*Lit. (prov.)*]: *see* proverbs in lesson 19 exercises]
бакалавр bachelorship, baccalaureate
бақия change {money}
баланд (*adj*) great; high; loud [noise]; (*adv*) very; **баландӣ** height; hill; **баланд кардан** to turn up, to increase
балгарӣ [*see булғорӣ*]
бале [*Lit.*] Yes
балет ballet
балки but [*see натанҳо, нафақат*]
бало [*Lit.*] enemy; **бало кардан** to find a way out, to get out of a commitment
бамаврид appropriate
бамаза [*see бомаза*]
банӣ [*Lit.*] all, every
банан banana
банд¹ bond, trap; **банд будан** to be busy {uninterruptible}
банд² Pr VS of бастан
банда slave; used in place of the first person singular pronoun to show humility; **банда кардан** to ensnare; **бандагӯ** slavery; mortality; **бандагиро ба чо овард** he/she has passed away
бандак suffix (*gram.*); **бандакқонишин** pronominal suffix (*gram.*)
бандча small bundle or bunch
баодоб [*see боодоб*]
баос noise a sheep makes; **баос кардан** to baa
бар¹ on, upon [*see кваз*]; **бартар** [*Lit.*] better
бар² land [*see баҳр*]
бар³ width

бар⁴ Pr VS of бурдан
барака [Lit.: see баракат]
баракат blessing; benefit
барбод: барбод додан to lose
барвақт early
барз leaf; petal
баргард Pr VS of баргаштан;
баргардонид refund, return
баргаштан (баргард) to return, to come back; баргаштнокпазир irreversible
баргузор Pr VS of баргузоштан;
баргузор гардидан to take place
баргузоштан (баргузор) [Lit.] to put on top of
бардавом (adj) continued
бардор Pr VS of бардоштан
бардоштан (бардор) to lift, to lift up, to raise; to accumulate
барзиёд exceedingly
барин like
баркандан (баркан) to dig up
баркашидан (баркаш) to weigh
барқ light, electricity, lightning; барқосо (adv) like lightning; раъду барқ thunder-storm
барқарор established; барқарор қардан to establish; барқарорқунӣ established
барно [Lit.] young
барнома program
баро Pr VS of баромадан
баробар the same as; equals (math.); дар баробари as well as, in addition to
баровардан (баровар, барор) to take out; ном баровардан to become famous
бародар brother; бародарзода [Lit.] nephew, niece (brother's child); бародарӣ brotherhood; бародарона brotherly
барои for; барои ин ки, барои он ки because; in order to; so that; барои чӣ why?
баромадан (баро) to leave, to go out, to come out, to get out, to rise, to go up; ба кӯҳ баромадан to climb a mountain; баромадгоҳ exit
барор Pr VS of баровардан
барор success; барору комёбиҳо success; барору муваффақият success
барно: барно гардидан, барно шудан to be established, to take place

барра lamb
баррасӣ discussion; баррасӣ қардан to discuss
барӯйхатгирӣ census
барф snow; барф боридан to snow; барфӣ (adj) snow; бобои барфӣ Soviet equivalent of Father Christmas, part of New Year celebrations
барҳам abolition; барҳам додан to overcome
баръакс on the contrary
бас enough, sufficient
басе, басо [Lit.: see бисёр]
бастан (банд) to bandage, to tie up; to block; баста шудан to become blocked
батон long, soft loaf of white bread
бафотиҳа engaged [only used of women]
бахил envious; miserly
бахт luck, fortune
бахшидан (бахш) to forgive; to be held, to be given; бахшида шудан to be dedicated; мебахшед, мебахшӣ Excuse me; бубахш, бубахшед. [Lit.] Excuse me
бах, баҳ-бах ummm!
бахман the eleventh month in the Persian calendar
бахмут hippopotamus
бахор spring; баҳористон tropics, place where there is no cold winter; баҳорӣ (adj) spring, for spring
бахр (n) sea; баҳрӣ (adj) sea; баҳру бар land and sea
бахс argument, debate
бача child, son, boy; also used when addressing a young boy; бачазона child's, children's, for a child
башардӯстона humanitarian
баъд in [time], after; баъд аз, баъд аз он ки after; баъдина future, later
баъдимаргӣ (adj) after-death
баъзан sometimes
баъзе some
бе, бе-, бе он ки without
беадаб impolite {behaviour}
беадолатӣ injustice
беақл stupid, foolish
бебаҳо priceless
бебориш dry (weather)
бева, бевазан widow

беватан without a homeland
бевосита direct
безона strange
бегоҳ early evening, in the evening; **бегоҳи**
ид the evening before a holiday;
бегоҳирӯзӣ in the evening; **бегоҳӣ** early
evening, in the evening
безуноҳ innocent, guiltless
бедин atheist
бедона a bird of the partridge family, kept
in cages for its singing
бедор wake, awake; **бедор кардан** to
wake, to wake up {smb. else}; **бедор**
шудан to wake up {oneself}
безан widower
безеб ugly, unattractive
безор annoyed, bored, vexed
беинсоф unfair, unjust
беист ceaselessly
беихтиёр involuntarily
бекор idle, unemployed; **бекорӣ** idleness,
unemployment
бел spade
бемадор weak, unwell; **бемадор шудан** to
become weak; **бемадорӣ** weakness
бемалол without difficulty, without trouble
бемаҳал untimely
бемева (adj) without fruit
бемодар motherless
бемор (n) patient, sick person; (adj) sick,
ill; **беморӣ** illness, sickness;
бемористон, беморхона hospital
бенамак saltless
бенатича futile, in vain
бензин petrol; **бензинфуруӯшӣ** petrol seller,
petrol station
бенуқсон without defect
бепадар fatherless
беул smb. without money
беранг colourless
берун outside, out [also with аз, ба and
дар in compound prep.s]
бесавад illiterate; **бесавадӣ** illiteracy
бесадо silent
бетараф neutral, impartial
бетоқат impatient
бефарзанд childless
бефоида pointless, in vain
бех root, seedling, tree (counting word
used with trees)

бехалал unhindered
бехона homeless
бех good, better; **бехбудӣ**: **рӯ ба бехбудӣ**
овардан to improve
беҳад infinitely
беҳол weak, unwell
беҳуда in vain
бечаман [Lit.] without a garden
бечора poor, unfortunate
беҷо out of place; **беҷо кардан** to dislodge
беш more; **бештар** more; mostly
беша (n) woodland
бешавҳар widow, spinster, divorcee
бешарм shameless
бешир without milk
бешубҳа undoubtedly
бешумор innumerable
би- optional subjunctive/imperative verb
prefix (gram.)
бибӯ grandmother; **бибикалон** great-
grandmother
бигзор let, may; [also Lit.: from PrVS of
гузоштан]
бигрез [Lit.: from PrVS of гурехтан]
бигузор let, may
биё, биёед let's [also see омадан]
биёбон (n) desert; **биёбонӣ** (adj) desert
биётун a woman who has studied religion,
a healer
билет [R] ticket
бин PrVS of дидан
бинвишт [Lit.: from навиштан]
бинӣ nose
бино¹ (n) building
бино² (adj) one who can see, not blind
бинобар in consequence, because of;
бинобар ин hence, therefore
биншон [Lit.: from PrVS of шинондан,
see нишастан]
бирён (adj) fried; **бирён кардан** to fry;
бирёндан (бирён) to fry
биринҷ rice
бисёр very; a lot
биспор [Lit.: from PrVS of супурдан]
бист /bist/ twenty [also in compound
words with -сола, -та, -то, -ум, -умин]
битсон [Lit.: from PrVS of тавонистан]
бифстроган beef stroganoff
бифштекс steak, burger
биҳишт heaven

- биҳӯ** quince
бо, бо- with
боадаб [see боодоб]
боақл clever, sensible
боб chapter {of a book}
бобат: дар бобати about, concerning
бобо grandfather; term of respect when addressing an old man; **бобокалон** great-grandfather
бовар belief; **бовар кардан** to believe; **боварӣ** belief; (**ба ...**) **боварӣ доштан** to believe {in}, to trust {in}
бовафо faithful
боғ park, garden, country-house; **боғбон** gardener; **боғбонӣ** (n) gardening
боғча kindergarten
бод wind
бода [Lit.] wine
бодикқам attentively
бодиринг cucumber
бодом almond
боз¹ since, other, also, again; another
боз² hawk, falcon
боз³ open; **боз кардан** to open
боз⁴ PrVS of бохтан
бозгард PrVS of бозгаштан
бозгаштан (**бозгард**) to return, to come back
боздид: То боздид! See you!
бозӣ game, playing; **бозича** toy; **бозӣ кардан** to play; VA: **бозикунон**
бозомадан (**бозой, бозо**) to return
бозор market
бозу [Lit.] arm
боизгарӣ resources, wealth
боимҷон aubergine, egg-plant
боис resulting, subsequent
боистан [redundant modal verb only encountered in the forms бояд and, very occasionally, мебоист]
боистеъдод talented
бой rich; **бой гардидан** to become enriched
боқӣ remainder, left, remaining; **боқӣ мондан** to be left, to remain; PtPc: **боқимонда** (n) remains; (adj) remaining
бол wing; **бол задан** to flap wings
болаззат tasty, delicious
болға hammer
болишт pillow, cushion
боло above, upper [also with аз, ба and дар in compound prep.s]; **болон** upper; аз боло гузаред Please sit higher up the table
бом roof
бомаза delicious, tasty
бомаърифат intelligent
бомуваффақият successfully
бонк bank
бонка /banka/ jar, tin
боодоб polite
бор¹ time, occasion; **борҳо** a number of times
бор² burden, load; **бор кардан** to load
бора subject; дар бораи, дар ин бора about, concerning
боридан (**бор**) to rain; **барф боридан** to snow; **борон боридан** to rain; **жола боридан** to hail
борик thin, narrow
бориш, боришот precipitation
боркаш: мошини боркаш truck
борон rain; **борони сел** downpour, flood; **боронӣ** rain-coat
борхалта bag, luggage
босавод literate
ботамкин gentle, calm
ботаникӣ botanical
ботантана festive, celebratory
бофтан (**боф**) to weave, to knit
бохтан (**боз**) [see дил]
боҷа relationship between sisters' husbands
бош PrVS of будан
бошукӯҳ grand, magnificent, splendid
бозҳитром respectful, respectfully
бояд must, should, have to
брон: **брон кардан** [R] to reserve, to make a reservation
бу- [see би-]
бува [northern dialect] mother
бувад [Lit.: for мебошад]
буг vapour; **буги об** steam
будан (**бош**) to be
буддоӣ Buddhism, Buddhist
буз goat; **бузак** little goat; **бузича** young goat; **бузкашӣ** Central Asian sport in which men on horses pick up and drag a goat
бузур great, huge
булбул nightingale

- булзорӣ** bell pepper
бунёд basis, foundation
бур PrVS of буридан
бурдан (бар) to carry; to take
 {somewhere}; **бурда додан** to convey
буридан (бур) to cut, to break (off)
бурриш cutting, section
бут idol; **бутхона** idol temple
бутун whole; **бутунӣ** entirety
буфет buffet
бӯй, бӯ smell, scent; odour, stench
бӯр chalk
бӯрӯкӯбон house-warming
бӯса (n) kiss
бӯсидан (бӯс) to kiss
бӯҳрон crisis
в-... [Lit.: see ва ...]
ва (-у, -ю) and
ваалайкум: ваалайкум салом [Lit.] reply
 to the greeting, "Салом алейкум."
вагарна (=ва агар на) although if not,
 and if not
вагон wagon {of a train}
вазидан (ваз) to blow
вазир minister
вазифа position, post; job, task
вази weight; **вазин** heavy, difficult
вазорат ministry
вазъ condition, state; **вазъият** condition,
 situation
вай he, she, it; him, her; **вайҳо** (coll.) they
вайрон ruined, destroyed; **вайрон шудан**
 to fall into ruin, to not work
 {mechanically}
вақт time; **ба вақти** at the time of; **вақте**
ки when; **вақти холӣ** free time; **ҳеҷ**
вақт never
вале but
валек, валекин [Lit.: see вале]
ванна [R] bath, bathtub
варақ sheet {of paper}; **варақ задан** to
 turn over {a page}; **варақа** form;
варақаи зист registration form
варзидан (варз) [see ширкат]
варзиш sport; **варзишгар** sportsman;
варзишгоҳ sports stadium
варо [for вайро]
васеӣ, васеъгӣ width; **васеъ** wide, broad
васила instrument, means; **василаи**
нақлиёт means of transport
васият last will, testament
васлак socket
васф: дар васфи about
ватан homeland, motherland; **ватанӣ**
 patriotic; **Ҷанги Бузурги Ватанӣ** the
 so-called "Great Patriotic War" – that
 part of the Second World War in which
 the former Soviet Union was involved
вафо faithfulness, devotion
вафот death; **вафот кардан** to die
вах, ваҳ-ваҳ wow, umm
ваҳдат unity, reconciliation
ваҳшиӣ wild
ваъда promise
велосипед [R] bicycle
вергул comma (gram.)
видео, видеомагнитофон [R] video
визитка [R] business card
вилка [R] fork
вилоят region, province {in Tajikistan};
вилоятӣ regional
вино [R] wine
виски whiskey
во Ow!
вобаста determined, related; **вобаста: ба**
 ... **вобаста** depends on ...
вовайло [Lit. (prov.): see proverbs in
 lesson 17 exercises]
водӣ valley
водопровод [R] water-pipe
вое, вой Ow!
вокзал [R] railway station
воқеа event, incident
воқеъ: воқеъ будан to be located, to be
 situated
волидайн parents
восита: ба восита through, via; **бо**
воситаи by means of
вохӯрдан (вохӯр) to meet up with smb.;
вохӯрӣ (n) meeting; **вохӯрӣ кардан** to
 greet, to shake hands
воҳ Ow!
воя: ба воя расонидан to train
-ву [Lit.: see ва]
вусъат extent, spaciousness; **вусъат**
ёфтан, вусъату ривоч ёфтан to
 develop
вучуд existence; **ба вучуд омадан** to come
 into being; **бо вучуди он (ки)** despite, in
 spite of, even though

- завази** deer, reindeer
завҳар source, origin
задо beggar; **задоӣ** (n) beggary, begging
газ gas; gas-oven
газвор textiles, fabrics
газета [R] newspaper
газидан (газ) to bite, to sting; PrPc:
газанда aggressive
газмол [coll.: see дарзмол]
гала crowd, flock, herd (random)
галерея [R] gallery
галстук tie
гамбургер hamburger
гамбуск beetle
ганда bad
гандум wheat
ганчина, ганҷона treasure-house, treasury
ган conversation, talk, speech, word; **ган задан** to speak; VA: **ганзанон**; **ганпартой** compliment; **ган дар ин чо** the point is, the reason for saying so
гар [Lit.: see агар]
гараж garage
гард PrVS of гардидан, гаштан
гардан neck
гарданбанд necklace
гардидан (гард) to wander, to stroll about [also an auxiliary verb in many compound verbs, synonymous with шудан]
гардиш (n) passing; turning, street corner; walk, stroll; **гардиш кардан** to go for a walk
гардон-гардон кардан to stew tea by pouring it back into the pot, usually doing so three times
гарм hot, warm; **гармӣ** heat, warmth;
гарм кардан to warm up; **гармкунак** radiator, heater; **гарм шудан** to become warm
гарон heavy
гарчанд: **гарчанде ки** although, in spite of
гарчи [Lit.: see агарчи]
гаҳ [see гоҳ]
гаҳвора cradle; **гаҳворабандон** ceremony when a new-born is first tied into a cradle
гаштан (гард) to turn
гелос sweet cherry
генералӣ (adj) general
герб [R] emblem, crest
гетӯ [Lit.] world
зиёҳ herb, grass
гил clay, soil, earth
гир PrVS of гирифтан
гирд around [also with аз, ба and дар in compound prep.s]; **гирду атроф** suburbs
гирдбод tornado, whirlwind
гирён crying
гирифтан (гир) to take; to cut {nails}; **гиред** Here you are [offering]
гирифтор: **гирифтор шудан** to undergo
гиря cry; **гиря кардан** to cry
гов cow; **гов дӯшидан** (дӯш) to milk a cow
гороскоп [R] horoscope
госпитал [R] military hospital
гоҳ (adv) time, occasion; **гоҳ-гоҳ, гоҳо** sometimes; **гоҳ ... гоҳ, гоҳ ... гоҳе, гоҳе ... гоҳе, гоҳо...гоҳо** sometimes ... sometimes; **ҳар гоҳ ки** whenever; **ҳеч гоҳ** never
грамм gram; **-граммӣ** grams (in compound words with numbers)
грамматика grammar (gram.)
грипп flu
гузар PrVS of гузаштан; **гузаргоҳ** crossing, crosswalk; **гузарон** PrVS of гузарондан, гузаронидан [see гузаштан]
гузаштан (гузар) to pass, to cross; PtPc: **гузашта** (adj) last; **гузаштагон** those who have passed away; CV: **гузарондан, гузаронидан** (гузарон) to pass, to spend {time}
гузор PrVS of гузоштан
гузоштан (гузор) to put
гул flower; **гулгашт** square, park; **гулдон** vase; **гулзор** flower-garden, place full of flowers; **гулистон** flower-garden
гулдӯзӣ embroidery
гулкарам cauliflower
гулобӣ pink
гулрез beautiful
гулӯ throat; **гулӯдард** sore throat
гуляш goulash, stew
гум lost [also see сар]
гумон opinion, suspicion; **гумон кардан** to think; **гумони бад кардан** to suspect

гуна (n) kind, type; **чӣ гуна** what?; **ҳар гуна** every kind
гунаҳ [see **гуноҳ**]; **гунаҳгор**, **гунаҳкор** [see **гуноҳкор**]
гунг dumb
гуногун various, different kinds
гуноҳ sin, guilt; **гуноҳкор** sinner, culprit
гунчишк sparrow
гурба [Lit.] cat; **гурбавор** (adv) like a cat
гурғ wolf
гурда kidney
гурез¹ (n) escape
гурез² PrVS of **гурехтан**
гуреза fugitive; refugee
гурехтан (гурез) to flee, to escape, to run away
гурусна hungry
гурӯҳ group
гусел seeing off; **гусел кардан** to see off {guests}
густариш development
гуфтан (зӯй, зӯ) to say, to tell; PrPc: **зӯянда** (n) narrator, (adj) speaking; FPC: **гуфтани** things said; **гуфтор** speech; **гуфтузӯ** conversation, talk; **гуфтузӯӣ** colloquial; **гуфтузӯ кардан** to talk; **гуфтушунид** negotiation
гуҳаррез precious, rich
зӯ [see **гӯӣ**]
зӯгирд matches
зӯё (ки) as if, as though
зӯӣ, зӯ PrVS of **гуфтан**
зӯр grave; **зӯристон** graveyard; **зӯр кардан** to bury; **зӯр шудан** to be covered
зӯрондан (зӯрон) to bury
зӯсола calf, young cow
зӯсфанд sheep
зӯш ear; **зӯш кардан** to listen
зӯша corner
зӯшак telephone receiver
зӯшвор, **зӯшвора** earring(s)
зӯшт meat; **зӯштбирён** fried meat; **зӯштқимакунак** meat grinder, mincer; **зӯштфурӯшӣ** meat section of market
зӯштингирӣ national wrestling
зӯянда PrPc of **гуфтан**
газаб anger; **дар газаб шудан** to become angry
гайбат: **гайбат кардан** to gossip
гайр: **гайр аз** apart from, besides, except

гайра: **ва гайра** etcetera
гайрирасмӣ unofficial
гайричашидошт blind, blinded
галаба victory
галбер large-holed sieve for wheat, etc.
галла grain
галтидан (галт) to fall
гам grief, sorrow; anxiety, care; **гамгин** sad, sorrowful; **гамкада** suffering; **гамхор** comforter; **гам хӯрдан** to worry, to be anxious
ганаб нар; **ганаб кардан** to nap
ганӣ wealth; (adj) rich, wealthy
гараз ulterior motive, secret purpose
гарб west; **гарбӣ** western
гариб stranger, foreigner
гарқ sinking, drowning; **гарқ шудан** to sink
гафс thick; stout
гиҷжак /ghijjak/ violin-like instrument
гоубона part-time, correspondence
губор [Lit.] dust
гук toad
гулом slave
гунчидан (гунҷ) to contain
-да [central and southern dialects] variant of **-ба**
давидан (дав) to run
давлат country, state; **давлатдор** administration of the state; **давлатӣ** (adj) state, official, national
давлатманд (n) wealthy
даво medicine, remedy
давом continuation; **давом додан** to continue; **давомдиҳанда** one who continues smth.; **давомдор** continuous (gram.); **дар давоми** in the course of
давр [Lit] rotation, turn; around [also with **дар** as a compound prep.]; **давр задан** to go around
дағал coarse, rough; rude {speech}
дада, **дадо** [northern dialect] father
даӣ the tenth month in the Persian calendar
дақиқа minute; **як дақиқа** Just a moment
дақоик [Ar.pl. of **дақиқа**] minutes
далъ the eleventh month in the Muslim solar calendar
даллол broker for sales at animal markets

дам *breath; moment; дам андохтан* to pray for the sick or a new-born; **дам гирифтан** to rest, to have a rest; **дам кардан**, **дам партофтан** to cover (when cooking osh); **дам нишастан** to relax; **чой дам кардан** to make tea, to stew tea; **даме ки** when; **рӯзҳои дамгирӣ** weekend

дандон tooth, teeth

дар¹ (n) door

дар² (prep) in, at (place); at [telling time]; at, for (place of work) [also see боло, бора, дарун, зер, кунҷ, мобайн, рӯй, тағ, тараф]

дара gorge, ravine, canyon

дарак news

дарахт tree; **дарахтзор** grove

дараҷа degree (temperature)

дарбадар homeless

дарбон porter, gatekeeper

дарवेश beggar

дарвоза gate; **дарвозабон** gatekeeper, goalkeeper

даргирифтан (даргир) to catch fire

даргирондан (даргирон) to switch on, to turn on; to set on fire

даргоҳ threshold

даргузаштан (даргузар) to come to an end; to die

дард rain; ache; **дарднок** painful; **дард кардан** to hurt; **дардаш гирифтан** to be in labour

дарез refusal; **дарез доштан** to refuse

дарё river; **дарёнавардӣ** navigation

дарзмол iron

даркор necessary, needed

дармон remedy; **дармонгоҳ** health centre, health resort

даро PrVS of даромадан

даровардан (даровар, дарор) to bring in

дароз long; **дарозӣ** length; **дароз кардан** to pay through smb., to stretch out;

дароз кашидан to lie down

даромад income

даромадан (даро) to enter, to come in, to go in; **даромадгоҳ** entrance

дарор PrVS of даровардан

даррав immediately

дарранда predatory, predator

дарс lesson; **дарсӣ**: китоби дарсӣ textbook

дарун in, inside [also with аз, ба and дар in compound prep.s]

дарунрав diarrhoea

дархост intercession, request, solicitation, wishes

даст hand, arm; **дастӣ** (adj) hand, hand-made, manual; **дасти рост** right; **дасти чап** left; **аз даст додан** to lose (meta.: not about possessions); **ба даст овардан** to acquire, to gain; to conquer; **даст расонидан** to touch

даста¹ bunch, bouquet (counting word used with flowers)

даста² handle

дастархон tablecloth

дастгирӣ support; **дастгирӣ кардан** to support

дастгоҳ apparatus

дастпоқкун towel

дастпона bracelet

дастпӯшак glove

дастурхон [see дастархон]

дастишӯӣ: **дастишӯяк** sink; **хонаи дастишӯӣ** bathroom

дафн burial; **дафн кардан** to bury

дафтар note-book

дафъа time, occasion

дахолат interference; **дахолат кардан** to interfere

дах /da/ ten [also in compound words with -сола, -та, -то, -ум, -умин, -утока]

дахлез anteroom, room leading to another

дахон mouth; **дахонакӣ** oral

дахчанд several times greater

дахшат terror

дашном insult, abuse

дашт plain, steppe

даъват invitation; **даъват кардан** to invite; **даъватнома** invitation; **даъват шудан** to be invited

дев demon; **девона** mad, insane

девор wall, fence; **деворӣ** (adj) wall

дез semi-spherical cauldron

декабр December

делфин dolphin

демократӣ democratic

деп late; **деп-деп** rarely

деҳ¹, **деҳа** village; **деҳқон** farmer, peasant;

деҳот villages, country

деҳ² PrVS of **додан** (but only used in the imperative; cf. **диҳ**)
диван sofa
дигар other, another, else
дигаргун changed, altered; **дигаргун шудан** to change
дидан (**бин**) to see; PtPc: **дуда** [Lit.] eye
дидор meeting, visit
диёр land, country, region
диқ: **диққи нафас** asthma
диққат attention
дил heart; **дил сари каф ниҳодан** to take a risk; **дил гум задан** to be lost in nostalgic reflection or to wish for smth. that cannot be; **дил бастан**, **дил бохтан** to like, to love; **бо қону дил** with heart and soul, I'd love to, with pleasure
дилбардорӣ consolation; **дилбардорӣ кардан** to console, comfort
дилкаш attractive
дилкушо inspiring
дило O my soul!
диловез lovely
дилпуруна whole-heartedly
дилтанг sad; **дилтанг шудан** to be sad
дилчасп attractive, pleasant
дин religion; **диндор** religious (person); **динӣ** religious (thing)
дина yesterday
диплом diploma
дипломатӣ diplomatic
дирам Tajiki unit of currency; **-дирамӣ** [in compound words with numbers]
директор boss, director
дирӯз yesterday
дифоъ defence; **дифоъ кардан** to defend {a thesis}
диҳ variant of **деҳ**, used as the PrVS of **додан** in all verb forms except the imperative
дишаб last night
-дия ah!, oh!
довар judge
доғ sorrow, grief; very hot; **доғ кардан** to heat oil furiously; **доғкардашуда** heated {oil}
дод cry, shout; **дод задан** to shout
додан (**деҳ/диҳ**) to give

додар younger brother; **додарарӯс** brother-in-law (wife's brother); **додаршӯ** brother-in-law (husband's brother)
додо [northern dialect] father; **додобинон** ceremony in which the bride's parents first visit her in her new home after marriage
доим, **доимо** regularly, usually; **доимӣ** regular, usual
доир: **доир ба** about, concerning
доира tambourine; extent, range, sphere
докторант doctorship
доллар dollar
доман skirt
домана typhus
доманакӯҳ mountain foothills
домино dominoes; **доминобозӣ** playing dominoes
домод bridegroom; **домод шудан** to get married [for men]; **домодталабон** ceremony following some time after a wedding in which the bride and groom return to the bride's parents' home for the first time
домон brink
домулло religious healer, religious leader
дон¹ insight, learning
дон² PrVS of **донистан**
дона seed, grain; piece, item; counting word used with countable nouns
донистан (**дон**) to know, to get to know, to learn
дониш knowledge; **донишгоҳ** university; **донишманд** (adj) wise, learned; (n) wise man; **донишҷӯ(ӣ)** (n) student; **донишҷӯӣ** (adj) student
доно (n) clever person, wise person; (adj) wise, clever; **доноӣ** wisdom, cleverness
дор PrVS of **доштан**
дору medicine, remedy; **дору хӯрдан** to take medicine; **дорухона** chemist, pharmacy
дохил: **дохилӣ** civil; internal; **дохил шудан** to enter (university, city, etc.)
доштан (**дор**) to have, to hold; to capture, to seize

ду two [also in compound words with -
рӯза, -сад, -сола, -та, -то, -юм, -юмин,
-утока]; **дубора** a second time, for a
second time; **ду-ду** in pairs; **дусоата**
(adj) two hours; **дуюм** second; main
course
дубайтӣ a form of verse consisting of four-
line stanzas
дувал [Ar.pl. of давлат] countries
дувоздаҳ /duvozdal twelve [also in
compound words with -сола, -та, -то, -
ум, -умин]
дугона friend (fem.)
дуд smoke; **дуд кардан** to smoke
дузд thief; **дуздидан (дузд)** to steal
дузону kneeling
дукаса (adj) for two people; double
(room)
дуқабата double-layered
дум tail
дунафара double (room)
дунба /dumbal fat tail of sheep
дунё world; **дунявӣ** secular
дуо prayer; **дуоғӯ** smb. who prays for a
person, prayer partner; **дуо кардан** to
pray; **дуои бад (нек) гирифтан** to
receive the results of someone's prayer
for bad (or good)
дур distant, far
дурахшидан (дурахш) to shine
дуредгар carpenter
дуруе lie; **дуруе гуфтан** to lie
дуруст true, right, correct
дурушт rough, coarse
дуртор two-stringed guitar-like instrument
духовка [coll. R] oven
духтар daughter, girl; **духтарак** little
girl; **духтарча** daughter (term of
affection), little girl; **духтари қадрас,**
духтари хона single, unmarried (fem.);
духтарталабон ceremony following
some time after a wedding in which the
bride and groom return to the bride's
parents' home for the first time
духтур doctor
дучарха bicycle
дучор: **дучор шудан** to encounter, to face
дуҷон (coll.) pregnant
дуҷониба bilateral
душ shower; **душ кардан** to have a shower

душанбе /dushambel Monday
душман enemy; **душманӣ** enmity
дӯғ sour curdled milk
дӯз PrVS of дӯхтан; **дӯзанда** seamstress;
дӯзандагӣ sewing
дӯзах hell
дӯзон PrVS of дӯзонидан [see дӯхтан]
дӯкон workshop
дӯст friend; **дӯстӣ** friendship; **дӯстона**
friendly; **дӯстдор** smb. who loves smth.;
дӯст доштан to love, to like;
дӯстдошта favourite
дӯхтан (дӯз) to sew; CV: **дӯзонидан**
(дӯзон) to have sewn
дӯшидан (дӯш) to milk {a cow}
-e indefinite noun marker (gram.)
-ed second person plural subject marker
verb ending (gram.)
елим glue, paste (for material)
-em first person plural subject marker verb
ending (gram.)
-етон (coll.) second person plural
imperative suffix (gram.)
ё or; ё ... ё either ... or
ё PrVS of оmodан (when preceded by a
vowel)
ёб PrVS of ёфтан
ёд memory; аз ёд баромадан to forget; ёд
гирифтан to learn; аз ёд доништан to
know by heart; ёд доштан, ба ёд
омадан to remember; ба ёд овардан to
reminisce
ёдгорӣ momento, relic; legacy; ёдгорию
меъморӣ architectural ruin; ёдгорию
таърихӣ historical relic
ёздаҳ /yozdal eleven [also in compound
words with -сола, -та, -то, -ум, -умин]
ёр friend
ёрдам help, assistance; ёрдам кардан to
help; ёрдамчӣ assistant
ёрӣ help, assistance; ёридиҳанда auxiliary
(gram.); ёрӣ додан to help; ёрию
таъҷилӣ emergency assistance
ёфтан (ёб) to find
жола /jola/ hail; жола боридан to hail
журнал [R] magazine
забардаст outstanding

забон *language, tongue; забонӣ (adj) of the tongue; забонишинос linguist; забони давлатӣ, забони расмӣ official language; забони миллий national language; забони модарӣ native language, mother tongue*

завод *factory*

загс [R] *registration of marriage*

зада *stress (gram.)*

задан (зан) *to hit, to strike*

заиф *weak; "the weaker sex"*

заказ [R] *order*

замин *soil, earth, ground, land; Earth;*

заминӣ (adj) *ground; заминчунбӯ earthquake*

замон *time, period, epoch, era [also see ҳар];*

замона *epoch, period; замонавӣ modern; замоне ки when*

зан¹ *wife, woman; занак term of affection used by a husband in addressing his wife;*

занона *women's; ба занӣ гирифтан (гир) to get married [for men]*

зан² *PrVS of задан*

занбар /zambār/ *wheelbarrow*

занбӯр /zambūr/ *wasp; занбӯри асал bee*

занг *bell; зангдор (adj) alarm; занг задан to make a phonecall, to call, to phone*

зар *gold; зар: зару зевар jewellery*

зарар *harm, damage, injury; loss*

зарб *multiplication (math.)*

заргар *jeweller*

заргӯш *hare*

зард *yellow*

зарда *gall, bile*

зардолу *apricot; зардолуқоқ dried apricots*

зардуштӣ *Zoroastrian*

заррофа *giraffe*

зарур *necessary; зарурият necessity*

зарф *dish, dishes, tableware; adverb (gram.)*

захм *wound, injury*

заҳмат *trouble, difficulty; заҳмат кашидан to go to trouble, to be in difficulty*

захр *poison; захрдор poisonous*

зебидан (зеб) *to suit {smb.}*

зебо *beautiful, pretty; smart; зебоӣ beauty; зебоманзар scenic; зебосанам beautiful girl*

зевар *jewellery*

зер *under [also with аз, ба and дар in compound prep.s]*

зеро *for, because of*

зи [*Lit.: see аз*]

зид *opposite, contrary*

зиёд *a lot, much, many, very*

зиёрат *pilgrimage; trip to pay homage or show respect to smb.*

зиёфат *big meal, feast, banquet*

зикр *remembrance*

зиқ *bored, stressed, tired*

зилзила *earthquake*

зил-қаъда *the eleventh month in the Muslim lunar calendar*

зил-ҳиҷра *the twelfth month in the Muslim lunar calendar*

зимистон *winter; зимистона for winter, winter's*

зимн, зимни *during; зимнан by the way*

зин *saddle*

зина *step; зинапоя staircase, stairs*

зинат *adornment, decoration*

зинда *alive; зиндагӣ life; зиндагӣ қардан to live; to stay (in hotel); зиндашавӣ resurrection*

зира *caraway seeds*

зирбах *the part of osh without rice*

зирбондан (зирбон) *to fry;*

зирбондашуда *fried*

зист *life; зистан (зӣ) to live*

зо *PrVS of зодан, зондан*

зоғ *crow, raven, rook*

зодан, зондан (зо) *to give birth; зодгоҳ place of birth; зодрӯз birthday*

зону *knee*

зубола *dough; зубола гирифтан to roll out*

зуд *quickly; immediately; зуд-зуд often*

зуком *flu*

Зухал *Saturn*

зӯр *strong*

иблис *devil*

иборат: *аз ... иборат consist of ...*

ибтидо *beginning; ибтидоӣ primary, elementary*

иваз *exchange; иваз қардан to change;*

бар ивази *in exchange for, because of*

ид holiday; **идгардак** the visiting of children on certain holidays to their neighbours to collect sweets, etc.
идома continued, continuation; **идома додан** to continue
идора office, management, government, administration
иёлат state
иззатманд honourable, respectable
изофат a grammatical marker (gram.); **изофӣ** relating to the **изофат**
изҳор expression, statement; **изҳор кардан** to express, to state
укра [R] caviar
иқдом measure, precaution, step
иқлим climate
иқтисод economics; **иқтисодиёт** economy; **иқтисодӣ** economic; **иқтисодчӣ** economist
илм science; **илмӣ** scientific
илова addition; **илова кардан** to add
илоҳим, илоҳӣ By God; God, Allah
илоҷ way out, solution
илтимос please (asking)
имзо signature; **имзо кардан, имзо гузоштан** to sign; **ба имзо расидан** to be signed
имкон possibility; **имконият** possibility
имон faith; **имондор** faithful; **ба ... имон доштан** to have faith in ...
иморат building
имрӯз today
имсол this year
имтиҳон exam, test
имшаб tonight
ин it, this; **инҳо** these; **ин ҷо** here; **инҷоӣ** from here (concerning where smb. lives); **инҷониб** this man
инкишоф development, progress; **инкишоф ёфтан** to develop; **инкишофу такмил** improvement
инкорӣ negative (gram.)
инсон person
инсоф justice; **инсоф кардан** to be fair
институт institute
интернет internet
интизом discipline, order
интизор (n) waiting, expectation; **интизор будан, интизор шудан** to wait; **интизоршавӣ** (adj) waiting

интиқол transfer
интиҳоб choice, selection; **интиҳоб кардан** to choose, to vote; **интиҳобот** (n) election; **интиҳоботӣ** (adj) election; **интиҳоб шудан** to be elected
иниоллоҳ Lord willing
ислом Islam; **исломӣ** Islamic
ислоҳ correction; **ислоҳ кардан** to correct
исм noun (gram.); [Lit] name
исмоилӣ Ismaili
ист PrVS of **истодан**
истакон glass
истгоҳ station, bus-stop
истеҳсол production, output
истеъдод talent, gift, ability
истеъмол use, usage; **истеъмол кардан** to use
истеъфо resignation; **истеъфо додан** to resign
истиқбол (n) reception, welcome; **истиқбол кардан** to make welcome
истиқлол independent; **истиқлолият** independence
истикрор decision
истироҳат (n) rest, relaxation, holiday; (adj) relaxing; **истироҳат кардан** to rest, to relax; **истироҳатгоҳ** place to rest or relax; **истироҳатӣ** (adj) rest
истифода use; **истифода бурдан/кардан** to use; **истифода шудан** to be used
истодан (ист) to stand, to stay, to stop, to remain [also used as an auxiliary verb in certain tenses]
исфанд the twelfth month in the Persian calendar
исҳол diarrhoea
итоат obedience, submission
иттилоотӣ (adj) information
ифлос dirty, filthy
ифода expression
ифтихор pride
ифтор the breaking of the fast during Ramadan
ихлос sincerity
ихтисос speciality
иҷозат permission; **иҷозат додан** to allow, to permit; **иҷозат пурсидан** to ask permission; **иҷозатнома** letter of permission; **иҷозатномаи сафар** visa

иҷора rent, rental; **иҷора гирифта** to rent; **ба иҷора додан** to lease, to rent out; **иҷораши** lodger
иҷро fulfilment; **иҷро кардан** to execute, to fulfil, to carry out; **иҷрокунандаи вазифаи (...)** acting (...); **иҷро шудан** to be fulfilled
ишғол occupying, filling (job position); **ишғол кардан** to occupy
ишқ love, passion
ишора indication, sign; **ишора кардан** to indicate, to point; VA: **ишоракунон**
ишоратӣ demonstrative, defining (gram.)
иштирок participation; **иштирок кардан** to participate, to participate in
иштиҳо appetite; **Иштиҳои тоҷ** Enjoy your meal.
июл July
июн June
-ӣ second person singular subject marker verb ending (gram.); future participle verb ending (gram.)
йотбарса diphthong (gram.)
к-... [Lit.: see ки ...]
кабир great
кабк partridge, quail
кабоб kebab, shashlik
кабуд blue, green; **кабудизор** lawn, green sward; **кабудӣ** green herbs; **кабудча** light blue; **кабудчаши** blue-eyed
кабӯтар pigeon, dove
кадбону host, cook
кадом which? [also with **дар** as a compound question particle]
кадрҳо personnel, staff
каду pumpkin; **кадуқорӣ** planting pumpkins
каждум scorpion
каӣ when?; **каӣҳо** a long time ago, very long ago; **аз каӣ** since when?, how long?; **каӣ боз** since when; **каӣ ки** (coll.) when; **то каӣ** until when?, how long?
кайвонӣ [Lit. (prov.)] woman who cooks
кайк flea
кайф pleasure, enjoyment; **кайф кардан** to enjoy
каклик partridge, quail
кал bald
каланд hoe
календар [R] calendar

калид key; spanner; **калиди барқ** light switch
калима word
калисо church
калоба clew, ball {of thread}
каломуш rat
калон big, huge, large; old; great; **калонӣ** older; **калонсол** adult; **калон кардан** to raise [a child], to bring up; **калон шудан** to grow, to grow up; **кап-калон** really big
калпеса lizard
калтакалос lizard
калӯш national shoe
кам little, not excessive, not too much; to [telling time]; **камаш** at least; **каме** a little; **камтар** a little; **кам-кам** little-by-little; **каму беш** once in a while
камбагал poor; **камбағалӣ** poverty
камбудӯ blemish, defect
камина used in place of the first person singular pronoun to show humility
камӣ lack, shortage
камнамо: **Ин қадар камнамо** It's ages since I've seen you
камол perfection, maturity; great
камнал blanket
кампир old woman
канаб rope
канал canal
канар tick, blood-sucking insect
кандан (кан) to dig, to pick; PrPc: **канда канӣ** where?
канор bank, coast, shore
кар deaf
каравот western-style bed
карам cabbage; **карамшӯрбо** cabbage-soup
кардан (кун) to make, to do; [mainly used as an auxiliary verb in many compound verbs]; FPC: **карданӣ** the act of doing smth.; CV: **кунондан, кунонидан (кунон)** to have done
кармонча wallet, purse
карнай long, straight horn
картошка potato; **картошқабирён** fried potatoes
кас person; person (counting word used with people); **-каса** number suffix showing number of people

касал sick, ill; **касали** illness, sickness;
patient; **касалхона** hospital
касб profession; **касби** professional
касри fractional; **шумораҳои касри**
fractions (math.)
касса ticket office
кассета cassette
каструл saucerpan
кастум suit
кат western-style bed, an outside seating
area resembling a western double bed
кати with
каф¹ palm
каф² PrVS of кафидан
кафан burial sheet
кафгур a large metal spatula
кафедра [R] department within a
university faculty
кафел tile
кафидан (каф) to crack, to split
кафлесак tadpole
кафтар pigeon, dove
кач bent, crooked
кашидан (каш) to serve, to weigh; to pull;
to take off {clothing}
кашич coriander
кашф discovery; **кашф шудан** to discover
квартира [R] apartment
келин bride, daughter-in-law
кенгуру kangaroo
кеноя sister-in-law (brother's wife)
карасин kerosine
кефир [R] sour curdled milk
ки that, which, who; or else; so that
кило kilo; **килобайт** by the kilo; **километр**
kilometre
ким-ки someone; **ким-чи** something
кина evil eye curse; **кина даромадан** to be
cursed by the evil eye; **кина кардан** to
treat smb. cursed by the evil eye; **кина-**
силачи shaman, person who removes the
curse of the evil eye
кино film; **кинома** **кинотеатр** cinema
киоск kiosk
кирм worm, maggot, caterpillar
киро hire for service; **киро намудан** to hire
киса pocket; **кисабур** pickpocket
кит whale

китоб book; **китоби** literary;
китобфуруши bookshop; **китобхона**
library
китф /kift/ shoulder
кифоя sufficient, enough, adequate
киҳо [see кӣ]
кичирӣ a meal cooked from rice, chick-
peas and mung beans
кишвар country, state
кишоварзӣ agriculture
кишт (n) sowing; **киштзор** sown field;
кишт кардан to sow
кишти ship
кӣ who?; **киҳо** who (pl.)?
классикӣ classical (music)
клубника [R] strawberry
когаз paper; **когаздору** prescription;
когазин (adj) paper; **сачоқи когазин**
paper parkin
коктейл cocktail
колготки /kalgotki/ [R] women's tights
коллеч coll.ege
ком¹ desire, wish
ком² gum {in mouth}
комёби success, progress
комилхуқуқ enjoying full legal rights
коммунистӣ (adj) communist
комод chest-of-drawers
компот stewed fruit
компютер computer
кон (n) mine
конверт [R] envelope
концерт concert
конституция [R] constitution;
конституционӣ (adj) constitution,
constitutional
консул consul
конференс conference
коняк cognac
кор¹ work, task; **коргар** worker; **коргоҳ**
workplace; **коргузорӣ** office work,
administration; **кордонӣ** skill; **корӣ** (adj)
business, working, work; **корманд**
employee; **кормандон** staff; **корхона**
workshop, enterprise, office, place of
work; **корҳо** affairs; **корчаллон**
businessman; **кор кардан** to work, to do;
кор накардан to not work
[mechanically]
кор² PrVS of коридан, коштан

корд *knife*; **кордгар** *knife-maker*; **кордча**
small knife
коридан (*кор*) *to sow*
корт *card*; **корти почта** *postcard*; **корти**
табрикӣ greeting card; **корти шахсӣ**
business card
коса *national bowl*
котиб (*fem.: котиба*) *secretary*
кофӣ *enough, adequate*
кофтан (*коб*) *to stir*
коҳ *palace, "house"*
коҳ *straw*
кош, кошкӣ *if only!, I hope so!*
коштан (*кор*) *to sow*
кровать [*R*] *western-style bed*
кружка *mug*
круиз *cruise*
 —*ку* *particle expressing surprise or disbelief*
кулоҳ *hat*; **кулоҳдор** (*adj*) *with a hat*;
кулоҳпӯш (*adj*) *wearing a hat*
кулӯла *rounded*
кулча *bread roll, biscuit*
кумита *committee*
кун *Pr VS of кардан*
кунҷ *corner [also with ба and дар as*
compound prep.s]
кунон *Pr VS of кунондан [see кардан]*
курорт [*R*] *health resort*
курсӣ *chair*; **курсии нарм** *armchair*
курта *dress; shirt*; **куртача** *little dress*
куртка *leather jacket, coat*
кучук *dog*
кучо *where? [also with аз, ба and дар in*
compound question particles]; кучо ки,
кучое ки (*coll.*) *wherever*
куш *Pr VS of куштан*
кушо *Pr VS of кушодан*
кушодан (*кушо*) *to open*
куштан (*куш*) *to switch off, to turn off;*
to kill; *РtPc: кушта* *killed*
кӯб *Pr VS of кӯфтан*
кӯдак *child, infant*; **кӯдакистон**
playschool, kindergarten; **кӯдакона** *for*
children
кӯза *jug*
кӯл *lake*
кӯлбор *luggage*
кӯмак *help, assistance*; **кӯмак кардан** *to*
help
кӯпрук *bridge*

кӯр *blind*; **кӯр кардан** *to cross out*
кӯрна *quilt*; **кӯрнача** *quilt for sitting on*
кӯррӯда *appendicitis*
кӯришанарак *bat*
кӯтоҳ *short*
кӯфтан (*кӯб*) *to beat, to knock*
кӯҳ (*n*) *mountain*; **кӯҳистон**, **кӯҳсор**
mountains, highlands; **кӯҳӣ** (*adj*)
mountain; **кӯҳнавард** *mountain climber*;
кӯҳнавардӣ *mountain climbing*
кӯч *Pr VS of кӯчидан*
кӯча *street*
кӯчидан (*кӯч*) *to move (house)*
кӯшидан (*кӯш*) *to try*
кӯшиш *attempt*; **кӯшиш кардан** *to try*
қабат *layer*
қабл, қабл аз он ки *before*
қабр *grave*; **қабристон** *cemetery,*
graveyard
қабул (*n*) *receiving*; **қабул кардан** *to*
accept, to receive, to welcome; **қабулгоҳ**
reception
қавс *the ninth month in the Muslim solar*
calendar
қад *height, size, stature*; **қадбаланд** *tall*;
қаднаст *short*; **қад-қад** *along*; **қаду**
қомат *stature*
қадам *step*; **қадам ниҳодан** *to advance*
қадар *value*; **ин қадар, он қадар** *so much,*
such; **чи қадар ки** *as much as, to the*
extent that; **чӣ қадар** *how much?*
қадаҳ *wineglass*
қадим, қадима, қадимӣ *ancient*
қадр *value*; **ба қадри/қадре ... as ...; so**
қадрас [*see духтар*]
қай *vomit*; **қай кардан** [*Lit*] *to vomit*
қайд *note, record*; **қайд кардан** *to*
celebrate
қайин-сингил *sister-in-law*
қайқ *boat*
қаймоқ *cream*
қайнато *father-in-law*
қайнӣ [*northern dialect*] *brother-in-law*
қайчӣ *scissors*
қалам *pencil*
қалима *a type of pastry/bread*
қаламрав *territory*
қаландар [*Lit.*] *poor person*
қаланфуру [*qalamfur*] *chilli, pepper*;
қаланфури булғорӣ *bell pepper*

қалъа citadel, fort
қанд sweets, candy; **қанддон** sugar-bowl
қаннодӣ: **растай қаннодӣ** sweet/candy section of the market
қатидан (қан) to catch, to seize
қарз debt
қариб almost; approximately
қария village
қарор decision, resolution; peace, rest;
қарордод agreement; **қарор додан** to decide; **дар ҳолати хуб қарор доштан** to be in good condition
қарта cards; **қартабозӣ** playing card games
қасд intention, purpose; **қасдан** deliberately
қаср palace; courts (sport)
қассоб butcher
қатӣ [see қатӣ]
қатл murder
қатор row, line; train
қатра drop; **қатра-қатра** drop-by-drop
қатъ discontinuation; **қатъ кардан** to break off; **қатънома** resolution; **қатъи назар аз он ки** although
қафас cage
қафо behind [also with аз, ба and дар in compound prep.s]
қаҳва coffee; **қаҳваранг** brown;
қаҳвахона cafe
қаҳқаҳ ha-ha, laugh; **қаҳқаҳ задан** to laugh; VA: **қаҳқаҳзанон**
қаҳр resentment; malice
қахрамон hero; **қахрамонона** heroically
қатъ [Lit.] depths
қиёмат: **рӯзи қиёмат** day of judgement
қиёсӣ comparative (gram.)
қизмаҷлис ladies' meeting held as part of wedding celebrations
қима mince, minced meat; **қима кардан** to mince, to grind
қимат expensive; **қиматбаҳо** expensive, precious, costly, valuable
қисм part, portion; **қисмат** part
қисса story, tale
қитъа continent
қишлоқ village
қозӣ Islamic judge; **қозихона** court of justice in Islamic countries
қошм suitable

қолин rug, carpet (for floor or wall);
қолинбоф carpet-maker
қомат stature, figure [also see қад];
қоматбаланд tall
қонун law; **Қонуни асосӣ** constitution
қош (coll.) eyebrow
қошуқ spoon; **-қошуқӣ** spoonful(s) [in compound words with numbers]
қу swan
қубур big pipe, conduit
қудрат power
қудо one's children's spouse's parents;
қудо шудан to become related by the marriage of one's children
қулай comfortable, convenient
қулла mountain peak
қулфинай strawberry
қунғуз beetle
қурбоққа frog
Қурбон Muslim holiday to commemorate Abraham's willingness to sacrifice his son; **қурбонӣ** the act of sacrificing an animal for Қурбон holiday
қурутоб an oil-based dish made with bread, onions, vegetable oil, and чакка
Қуръон Qur'an
қутб pole
қутос yak
қуттӣ box, pack
қуфл /qulfl/ lock; locked; **қуфл кардан** to lock; **қуфл шудан** to be locked
қуюқ: **оши қуюқ** dishes primarily cooked without water (e.g. in oil)
қӯшапир an elderly couple
қӯшқор male sheep
қӯшун army
лаб lip edge; at, by (with аз, ба and дар in compound prep.s); **лаби дар** doorframe
лаббай yes?
лаблабу beetroot
лабрес [Lit] full; overflowing
лаганд tray
лагер campsite
лагжонак slippery
лагмон spaghetti soup
лампочка lamp
ланг lame
ларзидан (ларз) to shake, to shiver
латифа joke
лаҳза instant, moment

- лаҳм** *deboned* {meat}
лаҳча *local dialect*
лашкар *army; лашкарӣ soldier; лашкар*
кашидан to advance
лаълӣ *small bowl or plate for serving nuts,*
dried fruit, and sweets
лаънат *curse*
лек [*Lit.*: see **лекин**]
лекин *but*
лексикализатсия *the conjoining of words*
of a phrase into a single word, with or
without the addition of a suffix (gram.)
лесидан (лес) *to lick*
либос *clothes; либосдӯзӣ seamstress;*
либоси расмӣ uniform; либосовезак
coat-hanger, coat-hook; wardrobe
лиҷа *ski; лиҷаронӣ skiing; лиҷаронӣ*
кардан to ski
ликёр *liqueur*
лимон, лимӯ *lemon*
лингa, линча *sack*
литр *litre*
лифофа *envelope*
лифт *lift, elevator*
лоғар *thin*
лозим *necessary, needed; лозимӣ (adj)*
necessary, necessity, needed
лоиҳа *project*
лой *mud, clay*
лола *tulip*
лона *nest, burrow*
лото *bingo*
лошахӯр *vulture*
луғат *dictionary; vocabulary (gram.)*
луч *naked*
лӯбиё *beans*
лӯлакабоб *minced-meat kebab*
лӯнда *rounded*
лӯхтак *doll*
люкс *luxury*
ма- [*Lit.*] *negative verb prefix*
ма *here!, there!*
маблағ *investment; маблағгузорӣ кардан,*
маблағ додан to invest
мабодо *God forbid!, if only*
мавзун *shapely, symmetrical*
мавиз *raisins*
мавқеъ *position, place*
маврид *circumstances, situation; дар*
мавриди if; мавриди баррасӣ қарор
додан to discuss
мавсим *season, time*
мавҷуд *existence; мавҷуда (adj) present,*
current, existing
магазин [R] *shop*
магар *question particle; really?*
мағас *fly*
мағистра *masterate, magister*
мағнитофон *tape recorder*
мағз *nuts*
мағоза *shop*
мағрур *proud*
мадраса *madrasah (Islamic school)*
маза *taste, flavour*
мазмун *material; adapted from*
мазор *grave that is a site of pilgrimage*
май¹ *May*
май² [*Lit*] *wine; майхона wine-bar*
майда *little, small; майда кардан to cut,*
to chop
майдон *public square; realm, sphere;*
майдони ҳавоӣ airport; майдонгариб
[see майдон and ғариб]
майка *vest; T-shirt*
майл *desire, wish, inclination; майлаш*
OK, all right
маймун *monkey*
майна *brain; мйна bird*
макарон *pasta*
макка *corn, maize*
макон *location, place*
макотиб [Ar.pl. of мактаб] *schools*
макр *trick, guile; макру ҳиял [Lit.] lie*
мактаб *school; мактаббача schoolchild;*
мактабӣ (adj) school; мактабхонӣ
(adj) school, student
мактуб *letter*
мақбара *shrine, tomb, mausoleum*
мақол *saying, proverb*
мақола *article, essay*
мақом *residence, place; status*
мақсад *aim, purpose*
малах *locust, grasshopper*
малика *queen*
малина [R] *raspberry*
маломат *blame, reproach; маломат*
кардан to blame, to reproach
малӯл *regret*

мамлакат country, state
мамнун grateful, thankful; **Мамнунам.**

Nice to meet you.

ман I; me

мана here! there!

манаҳ chin

мандарин satsuma, tangerine

манзара landscape, scene, view

манзил home, lodging place

манозир [Ar.pl of манзара] scenes

манор minaret

манотик [Ar.pl of минтака] regions

манту steamed meat-filled dough balls

манфиат benefit

манфӣ negative (gram.)

манъ prohibition; **манъ кардан** to stop (transport)

маориф education

маос noise a cow makes; **маос кардан** to moo

маош salary, wages

марбут related; **марбута** appropriate

марг death

мард man; **мардак** term of affection used by a wife in addressing her husband;

мардикорӣ day-labour; **мардӣ** manliness, courage; **мардона** men's

мардум people; **мардумозорӣ кардан** to hurt people

марз border

марка postage stamp

марказ centre; **марказӣ** central

марминҷон blackberry

маро [for манро]

маросим ceremony, rite; **маросимӣ** ceremonial

маротиба time, occasion; **як маротиба** once; **ду маротиба** twice

марра finish; goal

март March

марҳамат After you, Go ahead, Here you are, Please {offering}, response to "May I?"

марҳум deceased, "late"

маршрут [R] tour, route; **маршрутка** [see микроавтобус]

масал fable, parable; proverb, saying;

масалан for example

масдар infinitive (gram.)

масеҳӣ Christian

маска butter

маслиҳат advice; **маслиҳатгар**

counsellor; **маслиҳат додан** to advise, to give advice {to smb.}; **маслиҳат кардан** to ask advice, to consult

масочид [Ar.pl. of масчид] mosques

маст (adj) drunk

мастова soup with rice, eaten with yoghurt

масҳ massage; **масҳ кардан** to massage

масҷид mosque

масъала problem

масъулият responsibility;

масъулиятшиносӣ responsible

матбуот press

матн text, context

матӯ material

мафъулӣ passive voice (gram.)

махзан treasury

махсус particular, special; **махсусан** particularly, especially

маҳ [see моҳ]

маҳалла neighbourhood; district; **маҳаллӣ** local, native

маҳбас prison; **маҳбус** prisoner

маҳбуб beloved

маҳдудӣ restrictive (gram.)

маҳин delicate, soft, thin

маҳкам closed; **маҳкам кардан** to close, to lock; **маҳкам пӯшидан** (пӯш) to cover tightly

маҳорат skill, talent

маҳрум deprived

маҳсӣ /massi/ long national boot

маҳсулот ingredients

маҳшар [Lit.] judgement; **рӯзи маҳшар** day of judgement

маҷалла magazine

маҷбур obliged, forced; **маҷбуран** against one's will

маҷлис meeting; assembly; **маҷлиси**

духтарон ladies' meeting held as part of wedding celebrations; **Маҷлиси Миллӣ**

Национал Ассемблея; **Маҷлиси**

Намоёндагон House of Representatives;

Маҷлиси Олӣ Supreme Assembly

Маҷмаъ Assembly

маҷрӯҳ (n) injured, wounded

машгул busy, occupied; **машгул шудан** to be occupied, to be busy {doing smth.};
машгулият pastime
машқ exercise; **машқ кардан** to practise
машҳур famous, well-known
маъқул pleasant, pleasing, likeable; **ба [фалон кас] маъқул [smb.]** likes
маълум known, obvious, evident; **маълум намудан** to inform; **маълумот** education, knowledge; information;
маълумотнома letter of excuse, doctor's note
маъмулан usually
маънавӣ spiritual (as opposed to material)
маъно, **маънӣ** meaning; **маъно доштан** to mean, to signify
маърака any special occasion, joyful or solemn, such as a wedding, party, or funeral; campaign; **маъракаи занон** party for women held in connection with a circumcision party
маърифат education, enlightenment
маъюб disabled, handicapped
ме- verb tense prefix
мебел furniture
мева (pl.: **меваҷот**) fruit; **мевадор** (adj) fruit; **мевазор** orchard
мезак (coll.) urine
мелод: **баъд аз мелод**, **мелодӣ** A.D.; **пеш аз мелод** B.C.
мерос legacy, inheritance
метр metre
метро subway
мех nail, screw
механик mechanic
мехчагул carnation
меҳмон guest; **меҳмондорӣ** entertaining, receiving guests; **меҳмондӯст**, **меҳмоннавоз** hospitable; **меҳмондӯстӣ** hospitality; **меҳмонӣ** visiting friends;
меҳмонхона living room, hotel, guest-house
меҳнат work, labour, toil; **меҳнаткаш** labourer, worker; **Рӯзи якдигарӣ** **меҳнаткашон** Labour day
меҳр¹ affection, kindness, love
меҳр² the seventh month in the Persian calendar
меҳрубон compassion
меш female sheep

меъда stomach
меъмор architect, builder; **меъморӣ** architectural
миён [Lit] between {people}; in the middle of, among [also with аз, ба and дар in compound prep.s]; **мактаби миёна** secondary school, high school (age 7-18)
мижа (pl.: **мижгон**) eyelash; **мижа таҳ накардан** to have a sleepless night
миз table; **мизи корӣ** work-bench; **мизи миллӣ** low Central Asian table; **мизи ороиш** dressing-table; **мизи ҷарроҳӣ** operating table
мизбон host, waitress, person responsible for bringing food for guests
мизон the seventh month in the Muslim solar calendar
мизоҷ temper; **мизоҷи гарм** hot temper; **мизоҷи хунук** cold temper
микрoавтобус van-sized public transport
миқдор quantity, amount, number; **миқдорӣ** cardinal (numbers)
милал [Ar.pl. of миллат] nations
милиса policeman
миллат nation, nationality; **миллӣ** national
милшард billion
миллиграмм milligram; **-миллиграмма** number suffix showing weight in milligrams
миллион million
милтиқ rifle
минералӣ (adj) mineral
миннатдорӣ thanks, gratitude
минтақа area, region
минус subtraction, minus (math.)
мир¹ mayor
мир² Pr VS of мурдан
мис copper
миска bowl for washing
мисл like, similar; **мисли ин (он) ки** as though
мисол example
МИТ [abbreviation: Маркази иттилоотии Тоҷикистон] Tajikistan Information Centre
-мӣ [northern dialect] question particle (gram.)

- мо** we; us; **моён** colloquial alternative to **МО**
мобайн middle [also with аз, ба and дар in compound prep.s]
мода, мода- female animal; **модазов** female cow; **модагурз** female wolf; **модасаз** female dog; **модафил** female elephant
модалӣ modal (gram.)
модар mother; **модарарӯс** [Lit.] mother-in-law (wife's mother); **модарӯ** (adj) mother; **модаркалон** grandmother; **модаршӯ** [Lit.] mother-in-law (husband's mother)
мокиён hen
мол goods
молидан (мол) to rub, to spread
молия finance
моло мол [Lit.] full
момодоя midwife
мон Pr VS of мондан
монанд like, similar; **монанди ин (он) ки ас**; **монандӣ** similarity
монда tired; **монда шудан** to become tired
мондан (мон) to stay, to remain, to put; **мон, монед** let
монитор computer monitor
мор snake
морак spoken form of "муборак"
морфология morphology (gram.)
мотосикл motorbike
моҳ month; moon; **-моҳа** number suffix showing age, months old
моҳӣ fish; **моҳибирён** fried fish; **моҳигирӣ, моҳидорӣ** fishing; **моҳишӯрбо** fish-soup
моҳона salary, wages
моҳрӯ beautiful
моҳтоб moon
мош tung bean
мошин car, machine; **мошингард** roadway, for vehicles; **мошини сабукрав** car; **мошини ҷомашӯӣ** washing machine; **мошинка** typewriter
моя cause, reason
муайян certain, definite
муаллим (fem.: муаллима) teacher
муассиса enterprise
муаттар fragrant
мубодила exchange; **мубодилаи арз** currency exchange
муборак blessed, happy; **Ид муборак** Happy holiday!; **муборакбод** congratulation; **муборакбод кардан, муборакбод намудан** to congratulate
мубориза fight, struggle
мубтадо subject (gram.)
муваффақият success
мувофиқ appropriate
муддат period of time; **муддате** for a while
мудир chairman, head, manager; **мудирият** management
мудохила interference, intervention; **мудохила кардан** to interfere, to intervene
музаффар victorious, triumphant
музд salary, reward
музей museum
музокирот negotiation
музофот province
мукофот reward
муқаддас holy, sacred
муқобил contrary; opposite
муқовимат resistance
муқоиса comparison; **муқоисавӣ** comparative (gram.); **муқоиса кардан** to compare
мулк kingdom
мулло religious healer, religious leader
мулоим soft
мулоқот meeting, interview; **мулоқот кардан** to meet, to have a meeting
мумкин maybe; possible; **May I?, Can I?**
муносибат connection, relation; **ба муносибати** in connection with, on the occasion of
мунтазир waiting, expecting; **мунтазир будан/шудан** to wait; **мунтазиршавӣ** (adj) waiting
муолиҷа medical treatment; **муолиҷа кардан** to treat {medically}
муомила treatment, behaviour towards smb.; **муомила доштан** to treat
муосир modern
муошират communication
мур Pr VS of мурдан
мураббо jam
мураккаб complex (gram.)

мурғ chicken; **мурғбирён** fried chicken;
мурғи марҷон turkey; **мурғобӣ** duck
мурдан (мур, мир) to die; PtPc: **мурда**
 (n) dead
мурдод the fifth month in the Persian
 calendar
мурод desire, intention
муроқиат address, forms of address;
муроқиат кардан, муроқиат намудан
 to address, to apply (to), to contact, to
 see
муруд pear (tapered in shape)
мурч ground pepper
мусалмон Muslim
мусбӣ positive
муסיқӣ music; **муסיқии классикӣ** classical
 music; **муסיқии муосир** modern music
мусича turtle-dove
мусоидат issuance; **мусоидат намудан**
 to issue
мусоҳиба interview
мусофир traveller
мустиқил independent
мустиҳкам (adj) firm, stable, strong
муслмон [see мусалмон]
муҳаф [Lit.] holy book of Islam, i.e.
 Qur'an
мутаассифона unfortunately
мутахассис specialist
мутлақ absolute (gram.)
муттаҳид united
муфассал full, detailed
муфид useful, helpful
муфт free of charge
мухбир correspondent
мухолифин opposition
мухтор autonomous
муҳаббат love, affection
муҳандис engineer
муҳаррам the first month in the Muslim
 lunar calendar
муҳаррир editor
муҳим important
муҳосиб accountant; **муҳосиба** finance
 department
муҳофиза, муҳофизат defence
муҷаррад single, unmarried (masc. and
 fem.)
муҷассама statue (any kind)
муш mouse

мушк musk, perfume
мушкил difficult; **мушкилӣ, мушкилот**
 difficulties, problems; **мушкилкушо** a
 folk ritual intended to get rid of
 difficulties that smb. has been
 experiencing
мушовир adviser
муштарақ joint; **корхонаи муштарақ**
 joint enterprise
мӯ [see мӯй]
мӯза long boots; **мӯзадӯз** shoemaker
мӯй, мӯ hair; **мӯйдароз** long-haired;
мӯйлаб moustache; **мӯйсафед** old man
мӯрча ant
мӯхлат deadline
мӯҳр stamp, seal; **мӯҳр мондан/зодан**
 to stamp, to seal
мӯҳра charm, protective charm, black
 bead with white dots and a hole through
 the middle; **мӯҳраи чашиӣ** charm for
 protection against the "evil eye"
мӯҳтарам dear, honoured, respected
мӯътадил cool
н-... [Lit.: see на...]
на- negative verb prefix
на not; **на ... на** neither ... nor
навад [Lit.: for намебошад]
набера grandchild; **набератӯй**
 circumcision party
набот national sweet made of crystalised
 sugar
наботот plants, vegetation
нав new; fresh; just, just now; newly;
 recently; only just; **аз нав** again, anew,
 afresh
навад ninety [also in compound words with
 -сола, -та, -то, -ум, -умин]
навбар young plant
навбат turn, shift; **навбатдор** duty officer
навбахор early spring
навигарӣ news; novelty; **Чӣ навигариҳо?**
 What's new?
навис Pr VS of **навиштан**; **нависанда**
 author, writer; **нависон** Pr VS of
нависондан [see **навиштан**]
навиштан (навис) to write; CV:
нависондан (нависон) to have written;
навиштаҷот signs
навмед [Lit.] see ноумед

навоз PrVS of навохтан; навозанда musician
навомӯз beginner
навор video tape; **ба навор гирифтан** to film
навохтан (навоз) to play a musical instrument
навоҳӣ [pl. of ноҳия]
навруста shoot, sprout
Наврӯз New Year (March 21st); **наврӯзӣ** (adj) New Year
навъ (n) kind, sort, type
нағз good, nice, fine; **нағзгуфтор** good speaker; **нағзӣ** goodness, kindness; **Шумо нағз-мӣ?**, **Нағз-мӣ Шумо?** How are you?
наҷод race; descent [also as a suffix in compound words with country names]
назар opinion, view; **ба назари ...** in ...'s opinion, ... think(s)
назария theory; **назариявӣ** theoretical
назарногир unattractive
назд near [also with аз, ба and дар in compound prep.s]; **наздик** close, near; **наздикӣ** closeness; vicinity; **дар ин наздикӣ** not long ago
назм poetry
най woodwind instrument
накӯ [Lit.: see нек]; **накӯном** [Lit. from некӣ кардан]
наққош painter
нақл narration; **нақлӣ** narrative (gram.); **нақл кардан** to describe, to narrate, to tell; **нақлқунӣ** act of telling
нақлиёт transport
нақора small drum, kettle drum; **нақора задан** to beat the drum
нақша plan
нал ripe
нам damp, humid; **намнок** damp, humid
намак salt; **намакдон** saltcellar; **намакоб** salt water
намо [see намоӣ]
намоз five-times-a-day Muslim prayer; **намози ид** special prayer for holidays
намоиш exhibition, display; performance; **намоишгоҳ** gallery
намой PrVS of намудан
намоянда PrPc of намудан
намуд type (gram.)

намудан (намой, намо) to appear; to seem [also an auxiliary verb in many compound verbs, synonymous with кардан]; PrPc: **намоянда** representative, delegate
намӯна model, example, sample
нанг disgrace, infamy, shame
нар male animal
нарғиз daffodil
нард nards [a game like backgammon]; **нардбозӣ** playing nards
нардбон /norbon/ ladder
наرم soft; gentle, kind
нарх price, cost
насаб surname
насиб good fortune; **насиб бошад** if fortune shines on us, if all goes well; **насиб кунад** Enjoy it!; a blessing expressing the hope that smb. would enjoy what they have bought, or built, etc.
насим breeze
насл generation
насп prose
наспронӣ Christian
натанҳо not only; **натанҳо ... балки** not only ... but
натиҷа result; **дар натиҷа** as a result
нафақат not only; **нафақат ... балки** not only ... but
нафақа pension; **нафақахӯр** pensioner
нафар person (counting word used with people)
нафас breath; **нафас кашидан** to breathe; **диққи нафас** asthma
нафс desire, greed; **нафси бад** greediness
нафсӣ-таъкидӣ reflexive (gram.)
нафт crude oil
наход really?
нахуст first; **нахустин** first
нахӯд chick peas; **нахӯдак** dried chick peas
наҳзат revival
наҳор breakfast
начас [Lit] faeces
начм star
начот escape, rescue
нашъа drugs; **нашъаманд** drug-user; **нашъамандӣ** drug-use
нашр publication

- не но; *not*
 нек, некӯ *good*; некӯ кардан *to do good*
 нест [*see* хаст]; несту нобуд *шудан to perish*
 нефт [*see* нафт]
 неҳ *PrVS of ниҳодан (but only used in the imperative; cf. них)*
 ниғаҳ [*see* нигоҳ]
 нигаристан (*нигар*) *to look, to glance*
 нигоҳ *glance, sight; нигоҳ доштан to keep, to hold; to stop (transport); ба як нигоҳ at first sight*
 нидо *exclamation (gram.)*
 ниёгон, ниёкон *predecessors*
 низ *also, too*
 низом *regime, system*
 никоҳ (*adj*) *wedding*
 ним, ним- *half; нимбирён half-cooked; нимпухта half-cooked; нимашаб midnight; the middle of the night*
 нисбат *relation, regard; нисбат ба, нисбати compared to; with regards, in connection with*
 нисф (*adj*) *half; нисфирӯз midday; нисфирӯзӣ at midday; in the early afternoon; нисфишаб midnight; the middle of the night; нисфишабӣ at midnight; in the night, at night*
 них *variant of неҳ, used as the PrVS of ниҳодан in all verb forms except the imperative*
 ниҳодан (*неҳ/них*) [*see* дил]
 ниҳол *seedling, young tree*
 нишастан (*нишин, шин*) *to sit; CV: шинондан (шинон) to plant; to ask to sit down, to seat*
 нишин *PrVS of нишастан*
 нишолло *marshmallow spread eaten during Ramadan and on special occasions*
 нишон, нишона *crest, emblem; omen, portent, sign; нишон додан to show*
 нишонӣ *address*
 но- [*Lit.: see* на-]
 нобино *blind*
 нобуд [*see* нест]
 ногаҳон, ногоҳ *suddenly*
 нодир *rare, uncommon*
 нодон (*adj*) *foolish, ignorant, stupid; (n) fool; нодонӣ foolishness*
 нодуруст *false, incorrect*
- ноз *admiration; ноз кардан to seek admiration, to flirt; нозбардор a person smb. admires*
 нозанин *beautiful*
 нозук *delicate; нозукӣ delicateness*
 ноилоҷ *inevitably*
 нок *pear (rounded in shape)*
 нокулай *uncomfortable, inconvenient*
 нол *zero, nought; also PrVS of нолидан*
 нола *cry, groan, lament; нолакунон cries, groans, laments*
 нолидан (*нол*) *to groan, to moan*
 ном¹ *name; ном доштан to be called; номӣ nominal (gram.)*
 ном² *PrVS of номидан*
 нома *letter*
 номард *scoundrel; coward; unmanly; номардӣ cowardice*
 номатълум *unknown*
 номгӯ: номгӯи хӯроқҳо *теги*
 номзад *candidate, fiancé; номзади илм master of science*
 номидан (*ном*) *to call, to name*
 номуайяни *indefinite (gram.)*
 ном *flat, round bread; номвой baker; номвойхона bakery; номӣ (adj) of bread*
 ноништа *breakfast*
 номхӯрак *cockroach*
 номшиканон *ritual accompanying the announcement of an engagement*
 ноором *unsettled*
 нопок *impure*
 нопурра *incomplete*
 норинҷӣ *orange (colour)*
 норозигӣ *disagreement*
 нос *oral snuff, a herbal tobacco that is placed between the lip and gum and sucked*
 нотарс *brave, fearless*
 нотоб *ill, sick*
 ноумед *hopeless*
 нохост *suddenly*
 нохун *finger nail, nail, claw*
 ноҳия (*pl.: навоҳӣ*) *district, region (geog.); ноҳиявӣ (adj) district*
 ночиз *insignificant*
 ночор *helplessly*
 ноябр *November*

нуздаҳ /nuzda/ nineteen [also in compound words with -сола, -та, -то, -ум, -умин]
нукта ridicule, derision; **нукта гирифта** to ridicule
нукра silver
нукта point; full stop (gram.)
нумератив numerator (gram.)
нур light, ray; **нур ношидан** to shine; **нуронӣ** shiny
нусха (n) copy; **нусха гирифта** to copy
нутқ speech (gram.)
нухабардорӣ кардан to copy
нучум [Ar.pl. of начм] stars
нӯҳ /nū/ nine [also in compound words with -каса, -рӯза, -сад, -сола, -та, -то, -ум, -умин, -утоқа]
нӯшидан (нӯш) to drink; CV: **нӯшондан** (нӯшон) to give a drink, to make drink; **Нӯши ҷон!** Enjoy your meal!
нӯшоба soft drink
нӯшокӣ spirits; **нӯшокии спиртӣ** spirits
o¹ PrVS of омадан
o² oh!, but!
об water; **обакин** (adj) liquid; **обӣ** (adj) liquid, sea; **об додан** to water; **об кардан** to melt; **об мондан** to water; **об шудан** to melt (by itself); **обу зиёфат додан** to entertain; **обу ҳаво** weather
обанбор reservoir
оббардор absorbent
оббо well now!
оббозӣ bathing; swimming; **оббозӣ кардан** to have a bath, to have a shower; to swim
обед [R] lunch, lunchtime
обод flourishing, cultivated, populated; **ободу зебо** flourishing, prosperous
обон the eighth month in the Persian calendar
обрӯ reputation
обхезӣ flood (from river)
овардан (овар, ор, ёр) to bring
овоз sound, noise; **овоздиҳӣ** (n) ballot, vote; **овоз додан** to vote; **овозӣ** (adj) sound; **овозхон** singer
озил stable, cattle-shed
озоз beginning, start
озӯш embrace
одам man, person; **одамон** people

одам custom; habit; **одаман** usually, normally; **ба ... одам кардан** to get used to, to become accustomed to
оддӯ simple; economy; normal
одеяло blanket
одил righteous
одоб courtesy, politeness
оё question particle; really?
озар the ninth month in the Persian calendar
озим departure; **озими ... шудан** to set off for ...
озмоиш trial, experiment
озмун entrance exam, application process, competition
озод free; **озодӣ** freedom, liberty; **аз вазифа озод кардан** to dismiss, to fire, to sack; **озодона** fluently, freely
озор offence, injury
оид: **оид ба** concerning
оила family; wife; **оиладор** married
оин [see расм²]
оина mirror
оӣ, о PrVS of омадан
октябр October
оқибат in the end, at last
олам world; **оламиён** people of the world; **оламушмул** renowned
олиқадр most worthy, very honoured
олим (fem.: **олима**) scientist
олимпӣ Olympic
оли supreme
олмонидухтар German girl [from олмонӣ and духтар]
олу plum; **олуча** cherry
олуда polluted
омадан (оӣ, о, ё) to come; PrPc: **оянда** (adj) next, in the future; FPc: **омаданӣ**
омез PrVS of омехтан
омехтан (омез) to mix
омин амен; prayer; **омин кардан** to pray, to say grace, to give thanks
омода [Lit.] ready; **омода кардан** to arrange {a meeting}
омӯз PrVS of омӯхтан; **омӯзгор** instructor; **омӯзгорӣ** pedagogical; **омӯзиш** studying, learning; **омӯзишгоҳ** technical college
омӯхтан (омӯз) to learn, to study

он that; аз они ... belonging to ..., from ...; он чо there
она [northern dialect] mother
-ондан, -они́дан causal verb suffix (gram.)
онҳо they; them; ошон (coll.) they
ончунон in such a way
опера opera
орд flour
оре yes, indeed
орзу wish, desire; орзу кардан to wish
оро decoration, attire; ороиш decoration, adornment; мизи ороиш dressing-table
ором quiet; ором кардан to calm; ором шудан to calm down, to quieten down;
оромгоҳ shrine, tomb, mausoleum;
оромона peacefully, calmly
ору wasp; оруи асал bee
осмон sky; осмонӣ light blue
осоишгоҳ health resort, retreat centre, respite centre
осоишта peaceful, quiet
осон easy; осонӣ ease
осор contribution
остона step; threshold, eve
ота [southern dialect] father
оташ fire, flame; оташдон loshton/wood-stove; оташфишонӣ volcanic explosion
откритка lotkritkal [R] greeting card
офарин well done!
офариниш creation
офат disaster; офати табиӣ natural disaster
офтоб sun; офтоббаро sunrise; офтобӣ (adj) sun, sunny; офтобиш sunset
охир end, last; but; охири (adj) last
охур stall
оҳ ow!, ah!, alas!
оҳан (n) iron; оҳангар blacksmith; оҳангарӣ smithcraft; оҳанин (adj) metal; роҳи оҳан railway
оҳиста slowly
оҳу antelope, gazelle
оча [southern dialect] mother; очабини ceremony in which the bride's parents first visit her in her new home after marriage

ош, оши палов "osh," pilau, a dish made with oil, rice, meat, carrots and onions;
ошпаз cook; ошхона kitchen; national cafe; ошхӯр smb. who eats osh; ош шавад Enjoy the food!
ошёна floor, storey [also in compound words with numbers]
ошиқ lover; ошиқ шудан to fall in love
ошкор evidently
ошно acquaintance; acquainted; ошно гардидан, ошно сохтан to become acquainted
оянда Pr Pс of омадан
пагоҳ tomorrow; пагоҳирӯзӣ in the morning; пагоҳӣ morning, in the morning; пагоҳи дигар the day after tomorrow; То пагоҳ! See you tomorrow!
надар father; надарарӯс [Lit.] father-in-law (wife's father); надаршӯ father-in-law (husband's father)
надеж [R] case (gram.)
нажӯҳишгоҳ institute
наз Pr VS of пухтан; назандагӣ cooking
назир Pr VS of пазируфтан
пазируфтан (назир) to receive
назмон missing smb.; назмон шудан to miss smb.
назон Pr VS of пазондан [see пухтан]
наӣ track, search; наӣ бурдан to observe {a time of mourning}
наӣванд connection; наӣвандак conjunction (gram.)
наӣванд Pr VS of пайвастан
наӣваст connection, connected; наӣваст кардан to connect; наӣвасткунанда coordinate; наӣваст шудан to join together
наӣвастан (наӣванд) to join, to connect
наӣдо apparent, evident, obvious; наӣдо кардан to find, to discover; наӣдо шудан to appear
наӣиҳам copulative (gram.)
наӣноқ thin socks
наӣрав follower; subordinate (gram.)
нал vegetable-garden
наланг tiger, leopard
налас synthetic rug, carpet (for floor or wall)
налата [R] room
налов "osh," pilau

палос [see палас]
палто overcoat
панд advice, morals; **пандомӯз** moralistic
панир cheese
панҷ five [also in compound words with -
 каса, -рӯза, -сад, -сола, -та, -то, -ум, -
 умин, -утоқа]
панча finger; claw, talon; fork
панҷоҳ /panjol/ fifty [also in compound
 words with -сола, -та, -то, -ум, -умин]
панҷшанбе /ranshambel/ Thursday;
панҷшанбебозор Thursday market
папка file, folder
пар PrVS of паридан
парад parade
парасту swallow
парвариш bringing up, raising; **парвариш**
кардан to grow
парво care, concern; **Парво накун!** Don't
 worry!
парвоз flight; **парвоз кардан** to fly
парда curtain
пардоз PrVS of пардохтан
пардохтан (**пардоз**) to pay
парер, **парерӯз** the day before yesterday
парерсол the year before last
паридан (**пар**) to fly; **паррондан**
 (**паррон**) to shoot, to fire
парламент [see порлумон]
пароканда scattered
парранда bird
паррон PrVS of паррондан [see
 паридан]
парто PrVS of партофтан
партофтан (**парто**) to throw; (coll.) to
 vomit
парҳез abstinence
парчам flag
пас behind; then; therefore; **пас аз** after, in
 [time]; **пас аз он ки** after
пасопеш one behind the other
пасоянд postposition (gram.)
паст low; (adv) slightly; **паст кардан** to
 lower; to cut short (hair)
паста [R] paste; **пастаи дандон**
 toothpaste
пасфардо the day after tomorrow
патинка boots
патнус tray
пахта (n) cotton; **пахмазӯ** (adj) cotton

пахлӯй, **пахлӯ** beside, next to [also with
 дар as a compound prep.]
пахн vast; **пахн заштан** to be spread
 (out)
паши wool; **паши** woollen
пашиа fly
печондан (**печон**) to wrap up
пеш ago; front [also with аз, ба and дар
 in compound prep.s]; **пешакӣ** in advance;
пештар before; forward; **пеш аз**, **пеш аз**
он ки before; **пешазинтихоботӣ** pre-
 election; **пешии касеро бастан** to cast a
 wicked spell, to curse (accompanied by
 symbolical actions)
пешвоз meeting smb.; **пешвоз гурифтан**
 to meet; **соли Навро пешвоз гурифтан**
 to see in the New Year
пешгирӣ prevention; **пешгирӣ кардан** to
 prevent
пешгӯй prediction
пешин afternoon
пешниҳод suggestion, proposal
пешоб urine
пешонӣ forehead
пешоянд preposition (gram.)
пешпардохт deposit
пешпо: **пешпо хӯрдан** to stub one's foot
пешхизмат maid, stewardess, waitress
пиво beer
пиёда on foot; **пиёдагард** pavement; **пиёда**
рафтан to go on foot, to walk
пиёз onion; **пиёзи кабуд** spring onions
пиёла national bowl-like cup
пикник [R] picnic
пингвин penguin
пиндор imagine
пинҳонӣ (adj) hidden, secret
пир elderly, old; **пиразан** old woman;
пирӣ, **пиронсолӣ** old age; **пиронсол** (n)
 elderly, old people
пироз [R] sweet pie or pastry
пирӯз joyful
пирях glacier
писар son, boy; **писарча** son (term of
 affection), little boy; **писарчадор шудан**
 to have become the parent of a son
писта pistachios; **пистазор** pistachio
 orchard
пити a Caucasian soup with cherries

пичиррос (n) *whisper*; **пичиррос задан** to whisper
пиҷак *jacket*
пишак *cat*
пластмасӯ (adj) *plastic*
плаш [R] *rain-coat*
плёнка [R] *camera film*
плюс *addition, plus (math.)*
по [see **пой**]
пода *herd*; **подабон** *herdsman*
подвал [coll.R] *basement, cellar*
подшоҳ *king*; **подшоҳӣ** (n) *kingship*;
 (adj) *of the kingdom*
поезд *train*
поён *beneath*; *low* [also with аз, ба and дар in compound prep.s]
поин *down*; **сарро поин кардан** to hide one's head, to look down
пой, **по** *foot, leg*
пойафзол *shoes*
пойдор *steady, firm, stable*
пойтахт *capital*
пок *pure*
поликлиника [R] *clinic, surgery*
помидор *tomato*
понздаҳ /pronzdal/ *fifteen* [also in compound words with -сола, -та, -то, -ум, -умин]
пора *piece*; **пора кардан** to cut into pieces;
пора-пора *broken in pieces*
порлумон *parliament*; **порлумонӣ** *parliamentary*
порс *portion*
порсол *last year*
пору *dung, manure*
порӯб: **сатили порӯб** *wastepaper basket, bin*
порча *piece, bit, selection*
посбон *guard, watchman*
почо *brother-in-law (sister's husband)*
почта *post*; *post-office*; **бо почта** *by post*
поҷома [Lit.] *ladies' underwear*
пошидан (**пош**) to sprinkle; **нур пошидан** to shine
поя *basis, foundation*
президент *president, head of the republic*;
президентӣ *presidential*
проблема *problem*

прокуратура *prosecutor*; *prosecutor's office*; **Прокурори генералӣ** *General Prosecutor*
пудина *mint*
пул¹ *money*; **пулдор** *smb. with money*; **пул додан** to pay
пул² *bride*
пур *full*; **пур кардан** to fill, to fill in
пурмаҳсул *productive*
пурра *completely*
пурс PrVS of **пурсидан**
пурсамар *fruitful*
пурсидан (**пурс**) to ask
пурхунар *close (relationship)*
пушукӯх *grand, magnificent, splendid*
пухтан (**паз**) to cook, to bake; PtPc: **пухта**, **пухтагӣ** *ripe*; CV: **пазондан** (**пазон**) to be cooked
пушаймон *regret*
пушт *back*
пуштинокӣ *in reverse*
пӯст *skin*; **пӯст кандан** to peel, to skin;
пӯстин *fur-coat*
пӯшидан (**пӯш**) to close; to dress (oneself); to wear; **пӯшида дидан** to try, to test; CV: **пӯшондан**, **пӯшонидан** (**пӯшон**) to dress (smb. else)
рабеъ-ул-аввал *the third month in the Muslim lunar calendar*
рабеъ-ус-сонӣ *the fourth month in the Muslim lunar calendar*
рабо PrVS of **рабудан**
рабудан (**рабо**) to sieze
рав PrVS of **рафта**
раванд *process*
равған *oil*; **равғани зард** *butter, margarine*; **равғани мошин** *car oil*;
равғани растани *vegetable oil*
равиш *course*; *custom, manner, way*
равон *flowing, running*
равоншинос (n) *psychic*
равшан *light, bright*
раз *vein*
рад *rejection*; **рад кардан** to reject
радио *radio*
раёсат *administration*
размер [R] *size*
раис *boss, director, head, leader*; **раиси ҷумҳур** *President, head of the republic*
райҳон *basil*

- рақам** number, digit, room or house number
- рақс** dance; **рақсидан** (рақс), **рақс кардан** to dance; VA: **рақскунон**
- рама** herd (on a farm)
- Рамазон** the ninth month in the Muslim lunar calendar; Muslim holiday to mark the end of the month of fasting
- рамзӣ** symbolic
- ранг** colour; [Lit.] beauty; **ранга** coloured; **ранг кардан** to paint; **рангоранг** colourful, multi-coloured; many, various
- ранҷ** offence; **ранҷидан** (ранҷ) to be offended
- рас** PrVS of **расидан**
- расадхона** observatory
- расво** disgraced; **расво кардан** to disgrace
- расидан** (рас) to arrive [also see **чашм**]; CV: **расондан**, **расонидан** (расон) to convey
- расм¹** picture, drawing; **расм кашидан** to draw, to paint; **расмкашӣ** drawing (activity)
- расм²** custom; **расму анъана**, **расму оин** customs, traditions
- расмӣ** official; **ба расмият шинохтан** to officially recognise
- расо** exactly [telling time]
- расон** PrVS of **расондан**, **расонидан** [see **расидан**]
- рассом** artist, painter
- расста** section, stall (in the market)
- растанӣ** plant (vegetation)
- раф** bookshelf
- рафиқ** friend, comrade
- рафтан** (рас) to go; FPC: **рафтани** the act of going; **Рафтем** Let's go!; **рафтор** behaviour; **рафтуомад** contact, the act of visiting
- рах** stripe; **рах-рах** striped
- рахт**: **рахти хоб** Tajiki bed; **рахти сафар бастан** to pack for the journey
- рах** [see **роҳ**]
- рахбарият** leadership
- рахм** pity, mercy, compassion
- рахмат** thank you; **Раҳмати калон!** Thank you very much!; **Ҳазор раҳмат!** Thank you very much!
- рахматӣ** deceased, "late"
- раҳнамо** guide
- раҷаб** the seventh month in the Muslim lunar calendar
- раъд** thunder; **раъду барқ** thunder-storm
- раъйнурсӣ** referendum
- редиска** [R] radish
- рез** PrVS of **реҳтан**
- реза** small, tiny; **реза кардан** to chop, to slice
- резина** rubber
- резон** PrVS of **резондан** [see **реҳтан**]
- рентген** x-ray
- ресторан** restaurant
- ретсепт** [R] prescription
- реҳтан** (рез) to pour; CV: **резондан** (резон) to spill
- реша** root
- ривоч** development [see **вусъат**]
- ривоят** legend
- ризқ** good fortune
- ризоият** reconciliation
- рисола** thesis
- риш** beard; **риш гурифтан** to shave; **ришгирак** razor, shaver
- ришта** thread
- ро** direct object marker (gram.)
- робита** relations
- розетка** [R] socket
- розӣ** satisfied, content, agree; **розӣ будан**, **розӣ шудан** to agree
- ром** rum
- рондан** (рон) to drive; to turn out, to send away; PrPC: **ронанда** driver
- роҷт** right, straight; **роҷтзӯӣ** honest, truthful; **роҷтӣ** truth; **роҷткорӣ** honest work; **Роҷташро зӯӣ!** tell the truth!; **Аз роҷтӣ?** Really?
- роҳ** road, street; **роҳ додан** to let in, to make way for; **роҳи оҳан** railway
- роҳат** pleasure, rest
- роҳбалад** guide
- роҳбар** leader; **роҳбарӣ** leadership
- роҳгузар** passer-by
- роҳхат** (n) pass, permit
- роҷеъ**: **роҷеъ ба** about
- рубл** rouble
- рубоб** long, stringed instrument
- рубой** rubaiyat, a form of verse consisting of four-line stanzas
- русум** [Ar.pl. of **расм**] rituals

рухсатӣ holiday, vacation (from work)
рухсор cheek
ручка pen
рӯ [see *рӯй*]
рӯб PrVS of *рӯфтан*
рӯбарӯӣ, рӯбарӯ opposite [also with аз, ба and дар in compound prep.s]
рӯбинонӣ ceremony after a wedding in which the bride removes her veil
рӯболо face-upwards
рӯбоҳ fox
рӯда intestine
рӯз day; *Рӯз ба хайр!* [Lit.] Good afternoon!; *рӯздармиён* on alternate days; *рӯзи бозор* Sunday; *рӯзи дамгирӣ* *лустироҳат* weekend, day off; *рӯзи кори* working day; *рӯзи таваллуд* birthday; *рӯзи* daily blessings; *рӯзона* by day, in the day
рӯза (n) fast, fasting; *рӯза доштан* to fast
рӯзгор household
рӯзнома newspaper; *рӯзноманигор* journalist
рӯидан (*рӯ*) to grow
рӯӣ, рӯ (n) face; (*prep*) on, in [also with аз, ба and дар in compound prep.s]; *рӯ ба беҳбудӣ овардан* to improve; *рӯӣ додан* to happen; *рӯӣ овардан* to face; *аз ин рӯ* therefore; *аз рӯӣи* according to
рӯймол headscarf; square of material used as a belt; *рӯймолча* handkerchief
рӯйнӯш cover
рӯйхат list
рӯйчо, рӯчо sheet
рӯмол [see *рӯймол*]
рӯфтан (*рӯб*) to sweep
рӯҳ spirit
сабаб reason, cause; *аз сабаби он ки* since
сабад basket
сабз green; also PrVS of *сабзидан*; *сабз шудан* to grow
сабза grass
сабзавот vegetables
сабзидан (*сабз*) to germinate, to grow
сабзӣ carrot; *сабзирезакунон* the slicing of carrots in preparation for a big osh
сабр patience; *сабр кардан* to wait, to be patient; *сабри чамил* great patience

сабт tape, recording; *сабт кардан* to record
сабук light, easy
сабукрав: *мошини сабукрав* car
савго present, gift
савдо trade; *савдогар* merchant, dealer, tradesman; *савдо кардан* to negotiate
савод literacy
савол question; *саволӣ* (*adj*) question, questioning; *саволнома* application form
савор ride, riding; *савор шудан* to get on; to ride, to take {transport}
савора on horseback; *савора рафтан* to ride
савр the second month in the Muslim solar calendar
саз dog
сағир orphan
сад hundred [also used as a suffix in compound numbers for the hundreds]; *сади* a hundred
садама accident
садбарг rose
садқоқчӣ shaman, person who removes evil-eye curse
садо voice; *садонок* vowel (gram.)
саёҳат journey, trip; *саёҳат кардан* to travel
сазovor worthy, deserving
саид happy
сайёҳ tourist
сайр walk, trip; *сайругашт кардан, ба сайругашт баромадан* to walk about, to go for a stroll; *сайри чорбоғ* [Lit.] picnic
сакта glottal stop (gram.); *сактаи дил* heart attack
салат lettuce
салиб cross
салқин cool
салла turban
салом hello, hi; *Салом алейкум!* Hello!
саломат healthy; *саломатӣ* health;
Саломат бошед Goodbye, Take care, Not at all, Thank you
салфетка paper napkin
самарабахш open (relationship)
самаранок fruitful
самим sincerity; *самимӣ* sincere;
самимона sincerely

самолёт [R] aeroplane
 сана date
 санавбар pine tree
 санам [Lit.] beautiful girl
 санаториӣ [R] health resort
 санбӯса /sambüsa/ meat-filled triangular pastries
 санз (n) stone; сангин (adj) stone; санзи тарозу weight (for measuring with)
 санзпушт tortoise, turtle
 сандалӣ low table with fire-pit beneath
 сандуқ hope chest
 саноат industry; саноатӣ industrial
 санҷидан (санҷ) to try, to test, to inspect; санҷиш quiz, test
 санҷоб squirrel
 санъат art
 сар head; bunch, head (counting word used with animals and grapes); best; сар додан to let go, to divorce, to launch; сар кардан to start, to begin; сар сунурдан to give oneself for a cause; сар шудан to start, to begin, to be started; бар сари нафс будан to covet; сар аз тан чудо кардан to kill; сар ба сар шудан to quarrel; сари вақт on time, punctual; сари роҳ the end of the street, on the corner; сари калобаро зум кардан to not know what to do; сари сатр start of a line of text; сар то но head to foot; сар то сар everywhere, in all of ..., from start to finish; сару коре надоштан to be indifferent; сару либос clothes
 саратон¹ cancer
 саратон² the fourth month in the Muslim solar calendar
 сарвазир prime minister
 сарвар leader; сарварӣ leadership
 сарват riches, wealth; сарватманд (adj, n) rich, wealthy
 саргаранг crazy
 саргардонӣ wandering
 саргузашт adventure
 сард [Lit] cold, chilly
 сардор head, leader
 сардухтур head doctor
 сарзамин country, land
 сарзаниш reprimand, reproach; сарзаниш кардан to scold, to tell off

саркашиӣ disobedience; саркашиӣ кардан to refuse
 сарқонун constitution
 сармаст tipsy
 сармоя riches
 сармутахассис chief specialist
 сармуҳандис chief engineer
 саро Pr VS of сароидан, сурудан
 сароидан (саро) to sing
 сарой stables beside markets
 саросар everywhere, in all of ...
 саросема haste
 сароянда singer
 сарпӯш cover, lid
 сартарош barber, hairdresser;
 сартарошхона barber's, hairdresser's
 сарф expenditure; сарф кардан to spend, to waste
 сархуш drunk
 сарҳад border, boundary, frontier
 сарчашма source
 сарҷумла main clause (gram.)
 сарҷӯш sauce
 сатил bucket; сатили порӯб wastepaper basket, bin
 сатр line (of text)
 сатҳ level
 сафар¹ journey, travel, trip; сафар кардан to travel, to make a trip
 сафар² the second month in the Muslim lunar calendar
 сафед white; сан-сафед pure white; сафедӣ whiteness; сафедӣ додан ritual accompanying the announcement of an engagement; сафедтоб off-white, shiny white
 сафир ambassador
 сафорат, сафоратхона embassy
 сахӣ generous
 сахт hard; severely; intense, fierce
 сахар pre-dawn, early morning, in the morning; сахаргоҳ at dawn; сахарӣ in the morning
 саҳифа page
 сахм contribution; сахм гирифтан, сахм гузоштан to contribute
 сахҷомӣ joint-stock
 сачоқ napkin, serviette; towel; сачоқи когазин paper napkin
 саъба robin

саъй attempt; саъй кардан to make an effort, to endeavour
 свет [R] electricity
 светофор [R] traffic lights
 свитер [R] sweater, jumper
 се three [also in compound words with -каса, -рӯза, -сад, -сола, -та, -то, -юм, -юмин, -утока]; седара three-doored, with three-doors; саяк a third
 себ apple; себзор apple orchard
 сел downpour, torrent
 сенздаҳ /senzdaħ/ thirteen [also in compound words with -сола, -та, -то, -ум, -умин]
 сентябр September
 сер full, satiated
 серкор busy
 сероб juicy
 сертаркиб compound (gram.)
 сешанбе /seshambe/ Tuesday
 сигарет, сигор cigarette
 сиза mood (gram.)
 сиёсат politics; сиёсӣ political
 сиёҳ black; сиёҳчашиш black-coloured eyes; сиёҳ шудан to burn
 сиза tuberculosis
 силоҳ arms
 сиим wire
 сии the name of the letter "c" in the Arabic alphabet
 сина breast, chest; синабанд bra
 синф class, year, grade
 синас then
 сипос [Lit.] respect [see арз]
 сир¹ secret
 сир², сирниёз garlic
 сирко vinegar
 система system
 ситоиш compliment; ситоиш кардан to compliment
 ситора star
 сифат quality, property; adjective (gram.); ба сифати as, in the position of
 сифр zero, nought
 сик skewer; сиккабоб shish kebab
 сиҳат good health; healthy; сиҳат шудан to get better; сиҳатӣ health; сиҳату саломат healthy
 сиюм, сиюмин [see сӣ]

сияҳ [Lit.: see сиёҳ]
 сӣ thirty [also in compound words with -сола, -та, -то, -юм, -юмин]
 сметана [R] sour cream
 СММ = Созмони Милали Муттаҳид (United Nations)
 соат clock, watch; hour, o'clock, time; соати чанд? At what time?; соат чанд? What time is it?
 собиқа experience
 собун soap; washing-up liquid; собуни чомашӯӣ laundry detergent; laundry detergent; washing powder
 сода soda
 содда simple
 соз¹ arranged, in order, as it should be; соз кардан to fix, to repair
 соз² PrVS of сохтан
 созишнома agreement, contract
 созмон organisation, society
 сок [R] juice
 сокин inhabitant, resident
 сол year; age; (adj) one year anniversary; -сола number suffix showing age, years old; солгард anniversary; Соли нав New Year
 солим sound, healthy
 солнома calendar
 солярка /salyarka/ diesel
 сомонӣ Tajiki unit of currency [also in compound words with numbers]
 сония (n) second (time); сонӣ then, afterwards; second (ordinal number); сонитар later; сонияи secondly
 сотсиалистӣ (adj) socialist
 софдилона integrity
 сохтан (соз) to build
 сохтмон construction
 соҳа branch, field
 соҳиб owner; соҳибӣ possessive (gram.); соҳибхона house-owner; соҳибхоназан housewife
 соҳибистиқлол independent
 соҳибэҳтиром respectful
 соҳил bank, shore
 соя shadow, shade
 спиртӣ: нӯшокии спиртӣ spirits
 справка letter of excuse, doctor's note
 стакан glass

субстантиватсия *the use of adjectives as nouns (gram.)*
субҳ /subl/ *early morning, just before dawn; Субҳ ба хайр!* [Lit.] *Good morning!*
сузур *a rodent of the groundhog family, the meat and oil of which are used to make medicines*
суд *law court*
сулола *dynasty*
сулҳ *peace; reconciliation; сулҳ бастан to make peace*
суманак /sumalak/ *a special food made from kernels of new wheat shoots had at Наврӯз*
сумка *bag, purse*
сунбула /sunbula/ *the sixth month in the Muslim solar calendar*
суннатӣ *traditional*
сунъӣ *artificial*
сунурдан (*сунур, сунор*) *to give, to entrust [also, see сар]*
сура *chapter (from Qu'ran)*
сурат *picture; сурат гурифта* *to take a photo; сурат кашидан* *to draw, to paint; суратгир* *photographer; суратгирак* *camera; суратгирӣ* *photography; дар сурате ки* *even though; дар сурати if, in the event*
сурнай *brass instrument*
суроға *address; суроға дар интернет* *website*
суруд *song; суруди миллӣ* *national anthem; сурудан* (*саро*), *суруд хондан* *to sing; сурудхонӣ* *singing*
сурфидан (*сурф*) /sulfidan/ (/sulf/) *to cough; сурфа* /sulfa/ *cough; сурфа кардан* *to cough*
сурх *red; сурхча* *light red; сурх шудан* *to brown; сун-сурх* *dark red*
суст *weak; slow*
сухан *word, speech; суханронӣ* *speech*
суюқ; *оши суюқ* *dishes primarily cooked with water*
сӯ [see сӯй]
сӯзан *needle; сӯзангар* *needleworker; сӯзандору* *syringe*
сӯзанак *dragonfly*

сӯй, сӯ (*n*) *side, direction; (prep) to, towards [also with аз, ба and дар in compound prep.s]*
сӯм *money*
сӯроҳ *hole; сӯроҳ кардан* *to make holes*
сӯфӣ *messenger who invites people to a celebration*
сӯхтан (*сӯз*) *to burn*
сӯҳбат *discussion, conversation, dialogue; сӯҳбат кардан* *to chat, to discuss; VA: сӯҳбаткунон*
-та *number suffix used with countable nouns*
тааҷҷуб *surprise; тааҷҷуб кардан* *to be surprised*
таб *fever, high temperature; табларза* *fever with shivering*
табақ *big national plate; табақча* *small plate*
табар *axe*
табассум *smile; табассум кардан* *to smile; VA: табассумкунон*
табдил *change, transformation; табдил ёфтан* *to be changed*
табиат *nature; табиатан* *naturally*
табиб *physician, healer*
табиӣ *natural*
таблақ *drum*
табобат *medical treatment; табобат кардан* *to treat; табобатгоҳ* *clinic, surgery*
табор [see ҳеш]
табриқ *congratulations; табриқӣ* *congratulatory; табриқ кардан* *to congratulate; табриқнома* *congratulations, note of congratulations; табрику таҳния* *та гуфтан* *to wish, to congratulate*
табъ *publication; ба табъ расидан* *to be published*
таваллуд *birth; таваллуд кардан* *to give birth; таваллуд шудан* *to be born; таваллудхона* *maternity hospital*
таваррум *inflation*
таваҷҷӯҳ *attention*
тавоқистан (*тавоқ*) *can, to be able [mainly as a modal verb]*
тавоно *powerful*

тавр how, in what way; manner, way; **ин тавр** like this, in this way; **чӣ тавр** how?, in what way?
тавсия recommendation; **тавсиянома** recommendation, letter of recommendation
таз under [also with аз, ба and дар in compound prep.s]; **тазу рӯ кардан** to stir up
тағйир change
тағо, **тағоӣ** uncle (mother's brother), term of respect when addressing an older man; **тағобача** cousin
тағора large bowl for dough or washing; baby bath; **тағорача** bowl for washing
тадбир [Lit.] arrangements, plan
тайёр ready; **тайёр будан** to be prepared; **тайёр кардан** to prepare; **тайёришуда** prepared
таклиф invitation; **таклиф кардан** to invite
такмил development, improvement [see инкишоф]
такрор repetition; **такрор кардан** to repeat; **такрор шудан** to be repeated
такси taxi
тақвим calendar
тақдим presentation; **тақдим кардан** to present
тақдир destiny, fate
тақрибан about, approximately
тақсим division (math.)
тақ-тақ knock; **тақ-тақ кардан**, **тақ-тақ задан** to knock
талаб demand, request; **талабзор** one who seeks to obtain smth.; **талабот** requirements
талаба (fem.: **толиба**) pupil, student at school
талабидан (**талаб**) to demand
талаш search
талх bitter; **талхӣ** bitterness
тамаддун civilisation
таманно: **таманно доштан** to wish
тамом whole, all; finished; **тамом шудан** to end, to be finished; **тамоман** completely, wholly
тамошо spectacle; **тамошо кардан** to sight-see; to watch; **тамошогоҳ** place to see things

тан¹ body; **ҳисобӣ кардан тани ман** it's my "shout"
тан² PrVs of танидан
танбал /tambal/ lazy
танг narrow
тандурустӣ health
танзимгар program organiser, co-ordinator
танидан (**тан**) [see top]
танӯр bread-oven; **танӯркабоб** kebab cooked in an oven; **танӯрхона** room with a bread-oven
танҳо only; alone; singular (gram.)
таом food, meal
-тар comparative suffix for adjectives (-er, more)
тар wet, fresh; **тару тоза** fresh; **тар кардан** to soak; **таришуда** soaked
тарабхона restaurant with music
тараққӣ progress, development
тараққос (n) slamming; **тараққос кардан** to slam (a door); VA: **тараққосзанон**
тараф side, direction [also with аз, ба and дар in compound prep.s]; **тарафайн** the two sides; **тарафдор** supporter; аз **тарафи** by; **тарафи рост/чан** right/left side; **он тараф** (adv) far; аз як **тараф** ... аз **тарафи дигар** on the one hand ... on the other hand
тарбуз watermelon
тарз manner, way
тариқ way, manner; **ҳамин тариқ** so, thus, in this way
-тарин superlative suffix for adjectives (-est, most)
тарк PrVS of таркидан
таркиб construction (gram.); **таркибӣ** compound (gram.)
таркидан (**тарк**) to explode; **таркондан** (**таркон**) to blow up
тарқиш explosion
тарма avalanche
тарозу scales
тарона rhyme; song
тарошидан (**тарош**) to cut {hair}, to shave; to shear
тарс fear; **тарсидан** (**тарс**) to fear, to be afraid

тартиб order, arrangement; **тартибӣ** ordinal (numbers)
тарҳ subtraction, minus (math.)
тарҷума translation; **тарҷума кардан** to translate; **тарҷумон** interpreter; **тарҷума шудан** to be translated
масбах rosary, prayer beads
масдиқӣ confirmative (gram.)
масодуф chance, coincidence; **масодуфан** accidentally, by chance, by coincidence, coincidentally
масриф conjugation (gram.)
тафдон oven
тафтиш inspection
тахмин, тахминан about, approximately
тахмон stack of кӯрпа and кӯрпача
тахт throne
тахта board; **тахтача** cutting board
тахтанушт back
тахтзанон part of a circumcision party in which women hang boy's clothes around the house; **тахтфурурон** final of a circumcision party in which boy's clothes that were hung around the house are taken down
тах [see мижа]
тахия preparation
тахким consolidation, strengthening
тахният [see табрик]
тахсил studies, education, training; **тахсил кардан** to study
таххона cellar, basement
таҷассум: **таҷассуми баъдимаргӣ** reincarnation
таҷриба experience
таҷҳизот equipment
ташаббус initiative, enterprise; **ташаббускор** diligent
ташаккур [Lit.] Thank you!
ташвиш trouble; **дар ташвиш будан** to be in trouble; **ташвиш додан** to give smb. trouble, to cause trouble; **ташвиш кашидан** to go to trouble, to become anxious
ташкил arrangement, order; **ташкил кардан** to organise; **ташкилот** organisation; **ташкилотчизӣ** organised
ташна, **ташналаб** thirsty
ташноб bath

ташриф honouring; **ташриф овардан** to visit, to do the honour of visiting
ташхис diagnosis
таъбир interpretation
таъзия (n) condolences; **таъзиянома** condolences, note of commiseration; **таъзия баён кардан** to commiserate, to offer one's condolences
таъйин appointing, fixing; **таъйинӣ** nominative (gram.); **таъйин кардан** to prescribe; to appoint, to nominate; **таъйин шудан** to be appointed
таъкидӣ emphatic (gram.); **нафси-таъкидӣ** reflexive (gram.)
таълим, таълимом teaching, instruction; **таълимӣ** educational
таъмин provision, supply; **таъмин кардан** to supply; **таъмин шудан** to be supplied
таъмир repair; **таъмир кардан** to repair; **таъмир кунондан** to have repaired {by smb. else}
таърих history; **таърихи рӯз** date; **таърихӣ** historical
таъсир influence, effect; **таъсир гузоштан** to influence
таъсис: **таъсис додан** to found
таътил holiday, vacation (for students)
таъҷилӣ emergency, urgent
театр theatre
тез blade; **тези алмос** razor blade
тез quickly, fast; spicy hot; **тез-тез** often
тела push, shove; **тела додан** to push
телевизор television
телефон telephone; phone call; **телефон кардан** to make a phonedcall, to call, to phone
телпак winter-hat
теннис tennis; **теннисбоз** tennis player; **теннисбозӣ** playing tennis; **теннису рӯи миз** table tennis
тенна hill
теша a carpenter's tool used for straightening or breaking pieces of wood
теъдод numbers, quantity
тиб medicine; **тиббӣ халқӣ** folk medicine; **тиббӣ** medical
тибқи according to
тилло gold

тиловат prayer for the dead in which chapters from the Qur'an are read;
тиловат кардан to chant
тимоб flu
тимсоҳ crocodile, alligator
тинҷ peace; **тинҷӣ** OK
тир¹ bullet
тир² the fourth month in the Persian calendar
тирамоҳ autumn
тире hyphen (gram.)
тиреза window
тирукамон rainbow
тифл baby, infant
тиҷоратӣ (adj) trade
-то number suffix used with countable nouns
то to, until, as far as, up to; if; while, as long as; **то, то ин ки, то ки** in order to; **то ки** so that
тоб strength, endurance
тоба frying pan
тобег dependent; subordinate (gram.); **тобегкунанда** subordinate (gram.)
тобистон summer; **тобистона** for summer, summer's
тобут coffin
товус peacock
тоз PrVS of **ТОХТАН**
тоза clean, fresh; new; **тоза кардан** to clean; **тапу тоза** fresh
тойча foul, young horse
ток vine; **токзор** vineyard; **токи ангур** grape-vine
тоқ [central and southern dialects] alone
тоқат patience, endurance
тоқӣ Central Asian hat
толеъ [Lit.] fate; **толеънома** horoscope
толиба [see талаба]
том complete (abstract)
тонна ton
тор fiber, string; **тор танидан** to spin a web
торафт constantly
торик dark
торт cake
тортанақ spider; spider-web
тохтан (тоз) to run, to gallop VA:
тозон
тоҷ crown

тоҷир [Lit.] merchant, dealer, tradesman
трамвай tram
транскрипсия transcription (gram.)
троллейбус trolley-bus
труба [R] pipe, tube
ту you (singular)
туалет [R] toilet
тузма button
туман mist, fog
тунд very spicy hot
туннел tunnel
тунук thin
туруб green radish
туристӣ (adj) tourist
турна swan
туриш sour
тут mulberry
тутхӯрӣ [Lit.] joyful
туф uh!, yuk!
туфлӣ shoes
туҳм egg; **туҳмбирён** fried eggs
тушбера small boiled meat-filled dough balls
тӯб ball
тӯда crowd
тӯёна dowry, gifts given before a wedding
тӯй wedding; party; **тӯйбача** boy for whom a circumcision тӯй is arranged;
тӯйи арӯсӣ wedding; **тӯйи суннатӣ**, **тӯйи хатна** circumcision party; **тӯйи фотиҳа** engagement party
тӯкуз dowry, gifts given before a wedding
тӯкум saddle
тӯл length; **дар тӯли** throughout
тӯмор talisman, charm
тӯппӣ [see **ТОҚӢ**]
тӯр veil
тӯтӣ parrot, budgerigar
тӯфон storm, flood, typhoon
тӯҳмат slander
тӯҳфа present, gift; souvenir
тӯфу uh!, yuk!
-у [see **ВӢ**]
узро noodles, noodle soup; **узропалов** noodles
узв [Ar.pl.: **أُضْو**] limb, member, part of body
узр apology, excuse
ука younger brother; term of respect for addressing younger men

- уко younger brother; term of respect for addressing younger men; [northern dialect] younger sister
- уксус [R] vinegar
- уқёнус ocean
- уқоб eagle
- уламо [Ar.pl. of ОЛИМ] scientists
- уллос howl; уллос кашидан to howl
- улум [Ar.pl. of ИЛМ] sciences
- ум, -юм ordinal number suffix
- умед hope; умедвор hopeful
- умин, -юмин [Lit.] ordinal number suffix
- умр life; умр дидан to live
- умум: умуман in general, overall; умумӣ general, public
- универмаз [R] department store
- универсам supermarket
- урдубихишт the second month in the Persian calendar
- урён [Lit.] naked
- урф customs, habits; урфу одам customs
- усто master, foreman, skilled workman; устохона workshop
- устод (one's own) teacher
- устувор steady, firm; устуворона firmly, steadily
- устухон bone
- утоқ room; -утоқа -roomed, -room
- уф phew!
- ӯ he, she
- ӯҳда duty, responsibility, task, job
- ӯчоқ portable metal half-barrel for cooking on a дег over a fire
- фабрика factory
- фаввора fountain
- фавран immediately
- фазо atmosphere
- файз grace
- файл computer file
- факс fax
- факулта faculty
- фақат only
- фалаҷ paralysis, paralysed {from illness}
- фалон such-and-such, a certain
- фалсафа philosophy
- фамилия [R] surname
- фаҳмидан (фаҳм) to understand; CV: фаҳмондан (фаҳмон) to explain
- фарбеҳ (adj) fat; фарбеҳӣ (n) fat
- фарвардин the first month in the Persian calendar
- фардо tomorrow; фардошаб tomorrow night
- фарёд cry, shout, yell; фарёд задан to call, to shout
- фарз: фарз кардан to suppose
- фарзанд (one's own) child; offspring
- фаришта angel
- фарқ difference
- фармо Pr VS of фармудан
- фармоиш order; фармоиш додан to order
- фармон instruction, order, command; фармон додан to {give an} order
- фармудан (фармо) to order; PtPc: фармуда (n) order
- фаро Pr VS of фаромадан
- фаровардан (фаровар, фарор) to bring down
- фаровон abundant, plentiful
- фарогам relaxing
- фароз: ризқи фароз good fortune
- фаромадан (фаро) to go down, to get off
- фаромӯш forgotten; фаромӯш кардан to forget; фаромӯш шудан to be forgotten; фаромӯшнашаванда unforgettable
- фарор Pr VS of фаровардан
- фароштурук swallow (bird)
- фархунда [Lit.] happy
- фарҳанг culture; фарҳангӣ cultural
- фарш floor
- фасл season
- фахр pride
- фаъолият activity
- феврал February
- фезл verb; фезлӣ verbal
- физика physics
- фикр thinking, opinion; ба фикри ... in one's opinion; фикр ба сар омадан to think, to have an idea
- фил elephant
- филм film
- фиреб lie; фиребгар liar; фиреб додан to lie; фиреб хӯрдан to be deceived
- фиристодан (фирист) to send
- фироқ separation
- фитад [Lit.: from Pr VS of афтидан]
- фитода [Lit.: PtPc from афтодан]
- фишор pressure
- фломастер felt-tip pen

фоида benefit, profit; **фойданоқ** beneficial, useful, healthy
фоиш percent, percentage
фойли active voice (gram.)
фол divination; **фол дидан** to see the future; **фолбин** fortune-teller, divinator, shaman
фолклор folklore
фомил, фойли [Lit] black {tea}
фонетика phonetics (gram.); **фонетикӣ** phonetic (gram.)
форам pleasant, gentle
фотиҳа engagement; prayer for the dead in which chapters from the Qur'an are read; **фотиҳа кардан** to be engaged to be married; **фотиҳа хондан** to say фотиҳа; **фотиҳахонӣ** the act of praying фотиҳа
фотоплёнка [R] camera film
фоча tragedy
фуру PrVS of фурумадан
фурувардан (фурувар, фурур) to let down, to bring down
фурумадан (фуру) to get off
фурур PrVS of фурувардан
фурудгоҳ airport
фурӯ down, downwards; **фурӯ бурдан** to swallow
фурӯш PrVS of фуруҳтан; **фурӯшанда** retailer, vendor, seller, salesperson; **фурӯшгоҳ** department store
фуруҳтан (фуруш) to sell; **фурӯхташуда** sold
футбол football; **футболбозӣ** football, playing football
хабар information, news; predicate (gram.); **хабар додан, хабар кардан** to inform, to let know; **хабаргирӣ** seeing and getting news; **хабарӣ** copula (gram.); **хабарҳо** news; **хабарчӣ** messenger who invites people to a celebration
хавотир anxiety; **хавотир шудан** to be anxious
хазидан (хаз) to crawl, to creep; **хазанда** animal that creeps or crawls
хайма tent
хайр /khay/ Bye; **Хайр чӣ?** So what? [also see Рӯз, Субҳ, Шаб, and Шом]

хайрия humanitarian; **хайрият** good, fortunate, how fortunate!
хайрухуш farewell; **хайрухуш кардан** to say goodbye
халат dressing gown, robe
халқ people; **халқӣ** (adj) folk; people's
хало toilet
халос liberating; released
халта sack
халъ: **халъи силоҳ** disarmament
хамир dough; **хамии дандон** toothpaste
ханда laugh, laughter; **ханда кардан** to laugh; VA: **хандакунон**
хандидан (ханд) to laugh
хандон smiling
хар¹ donkey
хар² PrVS of харидан
харақ bench
харбуза melon
харгӯш rabbit
харид purchase; custom
харидан (хар) to buy
харидор customer, purchaser, buyer; **харидорӣ** purchasing; **харидорӣ намудан** to purchase
харита map
хароб thin
хароҷот expenses
харрот carpenter
харчанг lobster, crab
харҷ expenses, expenditure
хасис niggard, miser
хаста tired; **хаста шудан** to become tired
хам letter; line; **хам навиштан** to drop smb. a line; **хатча** note, memo
хатарнок dangerous
хаткӯркунак eraser, rubber
хатм graduation; **хатм кардан** to graduate; **хатмкунандагон** (n) graduates
хатна circumcision; **хатнатӯӣ** circumcision party
хато mistake; **хато кардан** to make a mistake
хафа offended; **хафа сохтан** to give offence, to strangle
хамм anger, fury; **хаммгин** angry, furious
хез PrVS of хестан

- хел** (n) kind, sort; **чӣ хел** how?; **як хел** even, evenly, the same
- хеле** very
- хестан** (хез) to get up, to stand up
- хеш**¹ relative; **хешовандон** relatives; **хешу табор** relatives
- хеш**², **хештан** [Lit.] self
- хидмат** [Lit.: see **хизмат**]
- хиёбон** avenue
- хизмат** service; **хизматгорзан** maid; **хизматӣ** (adj) business; **хизматрасонӣ** service; **дар хизмати Шумо** at your service
- хилоф** concession (gram.); **хилофӣ** disjunctive (gram.)
- хирадманд** wise man, sage
- хирс** bear
- хиҷолат** shame; **дар хиҷолат будан**, **хиҷолат кашидан** to be embarrassed; to be ashamed
- хишт** (n) brick; **хиштин** (adj) brick
- хлеб** [R] loaf of bread made with low grade flour
- хоб** dream; sleep; also PrVS of **хобидан**; **хобгоҳ** dormitory, hostel; **хоб дидан** to have a dream; **хоб кардан** to sleep, to go to sleep; **хоболуд** sleepy, drowsy; **Хоби нағз бинед!** Good night!
- хобидан** (хоб) to sleep, to go to sleep; CV: **хобондан** (хобон) to put to bed, to lull to sleep
- хойидан** (хой) to chew
- хок** dirt, earth, soil
- хокистарӣ** grey
- хоқсорӣ** humility, modesty
- хол** birthmark
- хола** aunt (mother's sister) term of respect when addressing an older woman; **холабача** cousin
- холӣ** free, spare; empty; **холӣ кардан** to empty
- хом** unripe, green, raw
- хомӯш** silent; **хомӯш кардан** to switch off, to turn off; **хомӯшона** silently
- хомӯшак** mosquito
- хон** first name suffix used to show respect to women
- хон** PrVS of **хондан**
- хона** house, home; apartment; room; **духтари хона** single, unmarried (fem.); **хонаи хоб** bedroom; **хонагӯ** domestic, domesticated, farmyard; household; **хонадон** home; **хонадор** married; **хонадорӣ** marriage; **хонадор шудан** to get married; **хонадоршавӣ** marriage, wedding; **хонача** small house, doll's house, sandcastle; **хонашер** [see **хона** and **шер**]
- хондан** (хон) to read, to study; to pray; PrPc: **хонанда** pupil, school-child, reader; CV: **хонондан** (хонон) to give training; to read {to smb.}
- хониш** reading
- хонон** PrVS of **хонондан** [see **хондан**]
- хонум** lady
- хонума** thinly-layered meat and dough, rolled and steamed
- хор** (adj) despised; (n) thistle, thorn; **хорпуштак** hedgehog, porcupine
- хориҷа**, **хориҷӣ** (adj) foreign; import
- хос** feature, character
- хост** wish, will; **хостан** (хоҳ) to want [also used as a modal verb]
- хостгор** matchmaker; **хостгорӣ** matchmaking; **хостгорӣ кардан** to ask on behalf of smb. for a bride
- хотима** end, conclusion
- хотир** memory; **дар хотир доштан** to remember; **хотира** souvenir, keepsake
- хоҳ ... хоҳ** either ... or
- хоҳар** sister; younger sister; **хоҳарарӯс** sister-in-law (wife's sister); **хоҳарзода** [Lit.] nephew, niece (sister's child); **хоҳарча** little sister; **хоҳаршӯ** sister-in-law (husband's sister)
- хоҳиш** wish, desire; **хоҳиш кардан** to desire, to want
- хоҳишманд** wishing; **ба хоҳишмандон** to whoever wants
- хоҷа** boss, master
- хоҷагӯ** (adj) everyday; **хоҷагии қишлоқ** agriculture
- хуб** fine, good, OK
- худ** self; **худӣ ки** (coll.) as though
- худкарда** [Lit. (prov.): see proverbs in lesson 17 exercises]
- худкор** automatic
- худкушӣ** suicide

Худо *God; Худованд* *God, Lord; худоӣ* *meal at which prayer is offered for a specific purpose, e.g. for smb. who has died or after moving house; Худо хоҳад* *Lord willing; Худо ҳофиз!* *Goodbye!*

худомӯз *self-instructional*

худтанқидкунӣ *self-criticism*

худфиребӣ *self-deception*

худшиносӣ *self-knowledge*

хук *pig*

хун *blood; хунравӣ* *loss of blood; хушор* *bloody, bleeding; хуни чизар хӯрдан* *to be distressed, depressed*

хунук *cold; хунукӣ* *cold, coolness*

хурд *small; young; хурдӣ* *younger;*

хурдсол *young; хурдсолӣ* *young age*

хурӯд *the third month in the Persian calendar*

хурмо *persimmon; date*

хуррам *green; good; сабзу хуррам* *green*

хурсанд *happy; хурсандӣ* *happiness*

хурӯс *cockerel*

хусур *father-in-law*

хусус: **хусусан**, **ба хусус** *especially, particularly; хусусӣ* *private*

хуш *good; Хуш омадед* *welcome, you're welcome, come again*

хушбахт *fortunate, lucky; happy;*

хушбахтӣ *good fortune*

хушбӯӣ *sweet-smelling*

хушдоман *mother-in-law*

хушӣ *joy*

хушк *dry, dried; хушкӣ* *drought; хушк кардан* *to dry*

хушманзар *picturesque*

хушрӯ *beautiful, handsome*

хушҳол *happy; хушҳолӣ* *happiness;*

хушҳолона *happily*

хӯрдан (**хӯр**) *to eat; FPC: хӯрданӣ, CV:*

хӯрондан, **хӯронидан** (**хӯрон**) *to feed*

хӯрок *dish, meal, food; хӯроки пешин*

хӯроки шом *dinner, supper;*

хӯрокворӣ *groceries, food*

хӯрон *Pr VS of хӯрондан [see хӯрдан]*

хӯрчин *saddle for donkeys, with bags*

хӯтук *young donkey*

ҳа *yes*

ҳабдаҳ *ʃhabdal* *seventeen [also in compound words with -сола, -та, -то, -ум, -умин]*

ҳабс *arrest; ҳабс кардан* *to arrest, to imprison; ҳабсхона* *prison*

ҳавас *desire, longing, wish; ҳавасманд* *smb. who wishes for smth.*

ҳавз *man-made pond, man-made pool, swimming pool, tank, basin*

ҳавлӣ *house, garden, yard*

ҳаво *weather, air; ҳавоӣ* (*adj*) *air, aerial*

ҳаводор *smb. who wishes for smth.*

ҳавонаймо *aeroplane*

ҳад *limit, worth; ба ҳадде ки со, со that, to the extent that*

ҳадя *gift, present*

ҳаё *modesty, shame [see шарм]*

ҳаёт *life*

ҳаждаҳ *ʃhazhdal* *eighteen [also in compound words with -сола, -та, -то, -ум, -умин]*

ҳазор *thousand; ҳазора, ҳазорсола* *millennium; Ҳазор раҳмат!* *Thank you very much!*

ҳай: **ҳай кардан** *to drive*

ҳайвон *animal; боғи ҳайвонот* *zoo*

ҳайкал *statue (of a person)*

ҳайрат *perplexity, amazement, astonishment, surprise*

ҳайрон *surprised*

ҳайф *alas!; pointless, wasted, in vain;*

ҳайфи *my shame on you!*

ҳаким *wise man*

ҳақ (*n*) *right, privilege; payment; ҳаққи хизмат* *commission, payment for services*

ҳақиқат *truth, reality; ҳақиқатан* *really, in fact; дар ҳақиқат* *really, truly, indeed*

ҳақоик [*Ar. pl. of ҳақиқат*] *truths*

ҳал *resolution, solution; ҳал кардан* *to resolve, to solve; ҳалқунанда* (*adj*) *deciding*

ҳалво *national sweetmeat made with sesame seeds and honey*

ҳалимӣ *good-naturedness*

ҳалқа *ring, earring(s)*

ҳалок *death, destruction; ҳалокат* *disaster; ҳалок шудан* *to die, to lose one's life;*

ҳалокшудагон *those involved in a disaster*

ҳалол *religiously or ceremonially clean*

ҳам also, too; although; even; *Ман ҳам. Me too, Glad to see you too, Nice to meet you too;*; **ҳам ... ҳам** both ... and
ҳама all, everyone, everything; **ҳама вақт** always, every time; **ҳамагӯ** everything, all; only, just; **ҳамаҷониба** multilateral
ҳамал the first month in the Muslim solar calendar
ҳамдардӯ sympathy; **ҳамдардӯ изҳор кардан** to express sympathy
ҳамдигар each other
ҳамдил a person with the same aims and purpose as another; **ҳамдилӣ** friendship, intimacy
ҳамеша always, every time
ҳамён wallet, purse
ҳамзабон a person who speaks the same language as another; **ҳамзабонӣ** (adj) sharing a common language
ҳамин this (exact), this very; **ҳамин ки** as soon as; **ҳамин ҷо** around here
ҳамкор coll.eague, coworker; **ҳамкорӣ** co-operation
ҳамла attack
ҳаммом bathroom, public baths; **ҳаммом кардан** to have a bath; **ҳаммоми офтобӣ** *зурифтан* to sunbathe
ҳамнишин smb. sitting with a person
ҳамон that (exact), that very, that same
ҳамохангсоз co-ordinator
ҳамроҳ together; travelling companion; **ҳамроҳ шудан** to join, to accompany
ҳамсадо consonant (gram.)
ҳамсар spouse
ҳамсарҳад bordered; **ҳамсарҳад будан** to share a border
ҳамсафар fellow traveller
ҳамсинф classmate
ҳамсол peer
ҳамсоя neighbour
ҳамхона housemate, anyone who lives with a person
ҳамчун as, like, such as; **ҳамчунин** in addition to this, in the same way
ҳамчине an animal of the same species as another
ҳамшаҳрӣ smb. from the same town as a person
ҳамшира sister; **ҳамшираи тиббӣ**, **ҳамшираи шафқат** nurse

ҳангом time, at the time; **ҳангоме ки** when
ҳанӯз until; yet
ҳар each, every; **ҳарду** both; **ҳарчи** whatever; **ҳар вақт ки**, **ҳар гоҳ ки** whenever; **ҳар замон** regularly, often; **ҳар кас**, **ҳар кӣ** everyone; **ҳар чӣ** whatever; everything; **ҳар ҷо** wherever
ҳаракат action; movement
ҳарбӣ (adj) army, military
ҳаргиз never
ҳаром religiously or ceremonially unclean
ҳарорат temperature; **ҳароратсанҷ** thermometer
ҳаррӯза (adj) every day
ҳарф letter {of alphabet}
ҳарчанд although
ҳасиб a type of sausage
ҳаст (neg.: нест) there is; **ҳастанд** there are; **ҳаст-** (neg.: нест-) [Lit.] to be
ҳатман certainly, for sure; **ҳатмӣ** certain, sure
ҳатто even
ҳафт /haft/ seven [also in compound words with -каса, -рӯза, -сад, -сола, -та, -то, -ум, -умин, -утоқа]
ҳафта week
ҳафтод seventy [also in compound words with -сола, -та, -то, -ум, -умин]
ҳаҷ pilgrimage to Mekka
ҳашар public voluntary labour for the state
ҳашарот insect
ҳашт /hash/ eight [also in compound words with -каса, -рӯза, -сад, -сола, -та, -то, -ум, -умин, -утоқа]
ҳаштод eighty [also in compound words with -сола, -та, -то, -ум, -умин]
ҳевар [southern dialect] brother-in-law
ҳезум firewood; **ҳезумкаш** woodman
ҳеч not, nothing; **ҳеч қадом** none; **ҳеч кас** no-one; **ҳеч чиз** nothing; **Ҳеч гап не!** Don't mention it, That's all right, No problem, Never mind.
ҳизб political party
ҳикмат profound
ҳикоя, **ҳикоят** story, tale; **ҳикоягӯ** descriptive (gram.); **ҳикоя кардан** to tell {a story}
ҳилол crescent; **Ҳилоли Аҳмар** Red Crescent
ҳиммат generosity

ҳис feeling, sense; **ҳис кардан** to feel
ҳисоб calculation, counting; **ҳисобдор**
 accountant; **ҳисобдорӣ** accountancy;
ҳисоб кардан to count; **ҳисобӣ кардан**
 to add up {the bill}; **ба ҳисоб рафтан** to
 be reckoned, to be considered
ҳисса part; **ҳиссача** particle (gram.)
ҳифз protection
ҳиҷрат hegira, Mohammed's flight from
 Mekka to Medina; **ҳиҷрӣ** pertaining to
 Mohammed's hegira; Muslim calendar
ҳиял [see макр]
ҳо yes, that; **ҳо, ҳо** *ана* here!, there!, that!
ҳодиса event, accident
ҳозир right now, immediately; participant;
ҳозира modern, modern-day; present
 (gram.); **ҳозира-оянда** present-future
 (gram.); **ҳозирҷавобӣ** wit, quick-witted;
то ҳозир until now
ҳоким mayor
ҳол, **ҳолам** situation, state, condition; **то**
ҳол since then, until now; **дар ҳоламе ки**
 with; **ҳол он ки** even though
ҳоло currently, now, until now
ҳомила, **ҳомиладор** [Lit.] pregnant
ҳота vegetable-garden
ҳофиз [see Худо]
ҳочатхона [Lit.] toilet
ҳочӣ a person who has been on pilgrimage
 to Mekka
ҳу here!, there!
ҳудуд territory
ҳуззор [Ar.pl. of ҳозир] participants
ҳузур presence; **ба ҳузур назируфтан** to
 receive, to welcome
ҳукамо [Ar.pl. of ҳаким] wise men
ҳукком [Ar.pl. of ҳоким] mayors
ҳукм judgement; **ҳукми қатл** death
 penalty; **ҳукм кардан** to sentence
ҳукмронӣ government, rule; **ҳукмронӣ**
кардан to govern
ҳукумат government
ҳуқуқ law; legal; **ҳуқуқшинос** legislator
ҳунар skill, talent; trade, craft, profession;
 the arts; **ҳунарманд** skilful, clever;
 [Lit.] actor, actress, artiste, singer;
ҳунарҳои дастӣ handcrafts
ҳурмат esteem, respect; **ҳурмат кардан**
 to esteem, to respect

ҳум the twelfth month in the Muslim solar
 calendar
ҳуҷҷат document
ҳуҷра room; **-ҳуҷрагӣ** -roomed, -room
ҳуҷум attack; **ҳуҷум кардан** to attack
ҳушёр: **ҳушёр бош!** [Lit.] take care!
-ча diminutive suffix (gram.)
чайқондан (**чайқон**) to rinse
чакидан (**чак**) to drip
чакка solid sour yoghurt (mixed with
 water as a side-dish)
чанг dust, dirt; claw, talon; **чангкашак**
 vacuum cleaner
чанд how many?; how much?; several;
чанде a while; **чандкаса** how many
 people?; **чандошӯна** how many floors?;
чандпулӣ how much?; **чандба** (coll.),
чандсола how old?, how many years old?;
чандум how many?, which?, what?;
чандшанбе what day?
чандин many, several
чандон so much, so many; **чандон ки** so as
 to
чан left
чанпотӣ large, very thin, round bread
چارбу fat
чарм (n) leather; **чармин** (adj) leather
чаро why?
чарогоҳ pasture
чароғ lamp; **чароғак** lightning; **чароғаки**
роҳ traffic lights
чарранда animal that grazes
чарха wheel
часпидан (**часп**) to stick
чатр umbrella
чаҳор [Lit.: see чор]
чашидан (**чаши**) to taste
чаши eye; **чашиӣ** the evil eye; **чаши** *ало*
кардан to wish smb. ill, to envy; **чаши** *ба*
роҳ будан to wait for; **чаши** *кесе*
зирифтан, **чаши** *расидан* to be given
 the evil eye, to be jinxed; **аз олам** *чаши*
пӯшидан, **аз ҷаҳон** *чаши* *пӯшидан* to
 die, to pass away; **чаши** *равшан* *шудан*
 to be "blooming" (about a new mother),
 to look healthy (after being ill)
чен measure; **чен кардан** to measure
чердак [R] attic, loft
чеснок [R] garlic

чи¹ *what; чи ... чи whether ... or, both ... and*

чи² [*coll.*: see **чиз**]

чидан (**чин**) *to pick; чида шудан to be arranged*

чиз *thing; ҳеҷ чиз nothing; ягон чиз anything*

чизбургер *cheeseburger*

чил *forty [also in compound words with -сола, -та, -то, -ум, -умин]; ritual marking the end of чилла; чилла 40 day period of transition, e.g. after a death, birth, or marriage*

чин *PrVS of чидан*

чиндан [*see* **чидан**]

чинӣ (*adj*) *china*

чипта *ticket*

чиркин *dirty*

чиҳил [*Lit.*: see **чил**]

чӣ *what?; чиҳо what (pl.)? [see барои, гуна, қадар, тавр, ҳел]; ... чӣ? And what about ...?; чӣ шуд What's the matter?, What's happened?*

чай *tea; чайгаиштак ladies' meeting held as part of wedding celebrations; чай дам кардан to make tea, to stew tea; як пиёла чай кунам, як пиёла чайба марҳамат кунед Let me invite you in for tea; чайник teapot, kettle; чайхона*

choikhona, tea-house; чайхоначӣ tea-house manager; чайҷӯш metal kettle

чоп *edition, printing; чоп кардан to print*

чор *four [also in compound words with -каса, -рӯза, -сад, -сола, -та, -то, -ум, -умин, -утоқа]*

чорбоғ *very large park; сайри чорбоғ [Lit.] picnic*

чордаҳ [*chordal*/fourteen [*also in compound words with -сола, -та, -то, -ум, -умин*]

чорзону *cross-legged*

чоркунча *square*

чормағз *walnut*

чорраҳа *crossroads, intersection*

чоршанбе [*chorshambel*/Wednesday

чоряк *quarter*

чу [*Lit.*: see **чун**]

чукбур: *устои чукбур doctor or religious leader who carries out circumcisions; чукбуррон circumcison party*

чукрӯ *rhubarb*

чукур *deep; чукурӯ depth*

чун *when; like; чуниш this kind of; such;*

чунки for, because of

чуту [*coll. for* **чӣ тавр**]

ҷӯб *wood; ҷӯбин wooden*

ҷӯлоқ *lame*

ҷӯпон *shepherd*

ҷӯтка *brush; ҷӯткаи дандон toothbrush*

ҷӯча [*Lit.*] *chick, young bird*

ҷаббидан (**ҷаб**) *to absorb*

ҷав *barley*

ҷавзо *the third month in the Muslim solar calendar*

ҷавоб *answer, reply; ҷавоб гурифтан to ask permission (to leave, for time off, etc.); ҷавоб додан to answer, reply; to give permission; ҷавобӣ response, replying*

ҷавон *young; ҷавонзан young lady;*

ҷавонӣ youth, young people; ҷавонмард young man

ҷавохирот *jewellery*

ҷавр *injustice, oppression*

ҷадвал *table, chart*

ҷадӣ *the tenth month in the Muslim solar calendar*

ҷаза *the part remaining once the oil has been fried out of the fatty tail of sheep*

ҷазо *punishment; ҷазо додан to punish*

ҷалб *attraction; ҷалб кардан to attract*

ҷамил [*see* **сабр**]

ҷамъ *gathering; addition, plus (math.); plural (gram.); ҷамъият society; ҷамъ кардан to collect, to meet; to store; to add*

ҷанг *war; fighting, quarrel; ҷангӣ (adj) war; ҷанг кардан to fight*

ҷангал *forest, jungle*

ҷаннат *paradise*

ҷаноб *sir; excellency*

ҷаноза *funeral*

ҷануб *south; ҷанубӣ southern; ҷанубу*

ғарбӣ south-western; ҷанубу шарқӣ

south-eastern

ҷарима *fine, penalty*

ҷароҳат *wound, abscess*

ҷарроҳ *surgeon; ҷарроҳӣ surgery;*

сurgical, operating; ҷарроҳӣ кардан to operate on

ҷасад *body, corpse*
 ҷастан (ҷаҳ) *to jump*
 ҷаҳ *PrVS of ҷастан*
 ҷаҳон *world; ҷаҳонбинӣ worldview;*
 ҷаҳонӣ (*adj*) *world*
 ҷашн *celebration; ҷашн гурифтан to*
celebrate
 ҷевон *cupboard, chest of drawers; ҷевони*
китоб bookcase; ҷевони либос chest-of-
drawers
 ҷемпир *cardigan*
 ҷег: ҷег задан *to call, to shout out to smb.*
 ҷигар *liver; (n) beloved (meta.); ҷигарҳо*
хун шудан to become worried
 ҷилҷила *curly*
 ҷилд *cover; volume of a book; ҷилди*
болишт pillow-case
 ҷин *evil spirit*
 ҷиноят *crime; ҷинояткор criminal*
 ҷинс *species; ҷинсият gender (gram.)*
 ҷиҳат *respect; direction; cause, reason*
 ҷиян *nephew, niece*
 ҷо, ҷой *place, position; ин ҷо here; он ҷо*
there; ба он/ҳамон ҷо, дар он/ҳамон ҷо
there (emph.); ҷое ки where; ҷойгир
located, situated; ҷой гурифтан to be
located, to be situated; нешаки ҷо
гурифтан to reserve, to make a
reservation; ҷои шудаиш "my last price";
 ҷо-ҷо *here-and-there*
 ҷовид *eternal*
 ҷогаҳ [*see ҷойгаҳ*]
 ҷода: дар ин ҷода *to this end*
 ҷой [*see ҷо*]
 ҷойгаҳ *Tajiki bed; ҷойгаҳ андохтан,*
 ҷойгаҳ партофтан *to lay a Tajiki bed*
 ҷолиб *interesting, amazing*
 ҷом *goblet*
 ҷома *men's full-length velvet coat;*
 ҷомашӯй (*adj*) *washing, laundry*
 ҷома *association*
 ҷомеъ: масҷиди ҷомеъ *central mosque*
 -ҷон *first name suffix used to show respect*
 ҷон *spirit, soul; ҷон додан to die for a*
cause, "to give up one's spirit"; ҷонӣ
spiritual; Бо ҷону дил With heart and
soul, I'd love to
 ҷонибдор *supporter*

ҷонишин *deputy director; pronoun*
 (*gram.*); ҷонишини сарвазир *Deputy*
Prime Minister
 ҷорӣ *flowing, running; current, present;*
 ҷорӣ будан *to introduce; ҷорӣ гардидан*
to operate, to function; ҷорӣ шудан to
flow
 ҷорӯб *broom*
 ҷуворимакка [*Lit*], ҷуворӣ *corn, maize*
 ҷудо *separate; ҷудой contrastive (gram.);*
 ҷудо кардан *to separate; ҷудонопазир*
inseparable; ҷудо шудан to divorce;
 аз ... ҷудо гаштан *to part from*
 ҷуз *besides, apart from*
 ҷумак *spout; ҷумаки об tap*
 ҷумла *whole; total; sentence (gram.); аз*
 ҷумла *including, for example*
 ҷумоди-ул-аввал *the fifth month in the*
Muslim lunar calendar
 ҷумоди-ул-охир *the sixth month in the*
Muslim lunar calendar
 ҷумхур, ҷумхурият, ҷумхурӣ *republic*
 ҷумъа *Friday; ҷумъабозор Friday market*
 ҷунбидан (ҷунб) /jumbidan/ (jumb/) *to*
move, stir; CV: ҷунбонидан (ҷунбон) to
shake (smth.)
 ҷурғом *sour curdled milk*
 ҷустан (ҷӯй, ҷӯ) *to search; ҷустуҷӯ*
search
 ҷуфт *pair, couple*
 ҷӯй, ҷӯ¹ *ditch, irrigation ditch*
 ҷӯй, ҷӯ² *PrVS of ҷустан*
 ҷӯра *friend (masc.)*
 ҷӯроб *thick socks*
 ҷӯшидан (ҷӯш) *to boil; CV: ҷӯшондан*
(ҷӯшон) to boil
 шаб *night; at night; шабона at night, by*
night; шабонарӯз 24-hour, day; Шаб ба
хайр! [Lit.] Good night!; Шаби хуш!
Good night!
 шабнам *dew*
 шабнарак *butterfly, moth*
 шав *PrVS of шудан*
 шаввол *the tenth month in the Muslim*
lunar calendar
 шавқ *interest, desire; ба ... шавқ доштан*
to be interested in; шавқовар interesting
 шавла /shūlal osh, reheated with water

шавҳар husband; **ба шавҳар баромадан/расидан** to get married [for women]
шағол jacket
шайтон satan
шакар sugar, candy
шакл shape
шал crippled, paralysed (from birth)
шалғам turnip
шалғамча radish
шамол wind; **шамол хӯрдан** to catch a cold
шампон champagne
шампун shampoo
шамшер sword
шамъ candle
шанбе /shambel/ Saturday
шاپарак butterfly, moth
шарафманд respected, dignified
шарбат juice, syrup
шарик companion, partner
шарқ east; **шарқӣ** eastern; **шарқшиносӣ** oriental studies
шарм shame; embarrassment; **шармгин** ashamed; embarrassed; shy;
шармгинона ashamedly, in shame; **шарм доштан** to be embarrassed; to be ashamed; **шарму ҳаё** shame, disgrace
шароб wine
шароит condition, terms
шарт condition; **ба шарте ки** if, so long as, on condition; **шартӣ** conditional (gram.); **шартнома** agreement
шарф scarf
шарҳ commentary, explanation
шаршара waterfall
шаст sixty [also in compound words with -сола, -та, -то, -ум, -умин]
шафқат [see ҳамшира]
шафтолу peach
шахс person; **шахсан** personally; **шахсӣ** personal; **шахсӣ-соҳибӣ** personal-possessive (gram.)
шаҳ¹ bridegroom, son-in-law
шаҳ² [see шох]
шаҳодатнома certificate
шаҳр city, town; **шаҳрӣ** (adj) city; **шаҳраванд** citizen
шаҳривар the sixth month in the Persian calendar

шаш six [also in compound words with -каса, -рӯза, -сад, -сола, -та, -то, -ум, -умин, -утока]; **шашмоҳа** six months (adj)
шашка draughts; **шашкабозӣ** playing draughts
шашлик kebab, shashlik
шашмақом shashmakom, a traditional type of Tajiki music
шаъбон the eighth month in the Muslim lunar calendar
шева regional dialect
шер lion; **шердил** brave
шеф [R] boss
шеър poem, poetry; **шеърӣ** poetry, poetical
шибит dill
шикам abdomen, belly; **шикамрав** diarrhoea
шикан PrVS of шикастан
шикастан (шикан) to break, to break into pieces; **шикастабанд** broken bone specialist
шикор (n) hunt, hunting; **шикорчӣ** hunter
шикоят complaint; **шикоят кардан** to complain
шим trousers
шимол north; **шимолӣ** northern; **шимолу ғарбӣ** north-western; **шимолу шарқӣ** north-eastern
шин¹ the name of the letter “ш” in the Arabic alphabet
шин² PrVS of нишастан
шино swimming; **шино кардан** to swim; **шиноварӣ** swimming
шинон PrVS of шинондан [see нишастан]
шинос¹ acquaintance; **шиноснома** passport; **шиносоӣ** getting acquainted; **шинос шудан** to introduce, to become acquainted, to make someone's acquaintance
шинос² PrVS of шинохтан
шинохтан (шинос) to know {a person}, to recognise
шир milk
ширзарм luke warm
ширин sweet; delightful, pleasant; **ширинӣ** sweets, candy
ширкат firm, company; participation; **ширкат варзидан** to participate

ширхӯр *tammal*
 шифо *cure, healing; шифобахи*
therapeutic; шифохона *hospital*
 шифт *ceiling*
 шиҳа *noise a horse makes; шиҳа кашидан*
to neigh
 шиша (*n*) *glass, window-pane; bottle;*
шишагин (*adj*) *glass*
 шогирд *student; disciple*
 шод *glad; шодимарг a happy death; шодӣ*
gladness, happiness, joy; Аз дидани
Шумо шодам! {I'm} *glad to see you!*
шодам. *Nice to meet you.*
 шоир (*fem.:* *шоира*) *poet*
 шоистан [*redundant modal verb only*
encountered in the form шояд]
 шоколад *chocolate*
 шолӣ *rice paddy*
 шом *late evening; Шом ба хайр!* [*Lit.*]
Good evening!
 шона *comb; шона кардан to comb*
 шонздаҳ /shonzda/ *sixteen [also in*
compound words with -сола, -та, -то, -
ум, -умин]
 шох *branch; antler, horn*
 шох *king; шохӣ royal*
 шоҳид *witness*
 шоҳмот *chess; шоҳмотбозӣ playing*
chess
 шояд *maybe, perhaps*
 шланг [*R*] *hose-pipe*
 штраф [*R*] *fine, penalty*
 шуаро [*Ar.pl. of шоир*] *poets*
 шудан (*шав*) *to become [also an auxiliary*
verb in many compound verbs,
particularly passives]; PtPc: шудазӯ
finished; FPC: шуданӣ; мешавад
/meshad/ all right
 шудзор *a ploughed field; шудзор кардан*
to plough, to till
 шукр *thanksgiving to God*
 шукуфтан (*шукуф*) *to bloom, to*
blossom, to open
 шумо *you (plural and for respect);*
шумоён (*coll.*) *form of second person*
plural to show respect
 шумор *Pr VS of шумурдан; ба шумор*
рафтан to be reckoned
 шумора *numeral; edition*

шумурдан (*шумур, шумор*) *to count, to*
calculate; to reckon
 шунав *Pr VS of шумидан*
 шумидан (*шунав*) *to hear*
 шурӯъ *start, beginning; шурӯъ кардан to*
start, to begin
 шустан (*шӯй, шӯ*) *to wash*
 шутур *camel*
 шутурмурғ *ostrich*
 шуш *lung*
 шӯ *husband*
 шӯй, шӯ *Pr VS of шустан*
 шӯр *pickled; salty*
 шӯравӣ *soviet*
 шӯрбо *soup, stew*
 шӯриш *rebellion*
 шӯх *mischievous, naughty, playful; шӯхӣ*
mischievous, joke; шӯхӣ кардан to joke, to
jest
 шӯъба *department, section of a shop*
 э о!, *hey!, oh!, ah!; Э-э oh dear; hey*
 эзор *ladies' trouser-like underwear*
 эзоҳ *explanatory note*
 эй о!, *hey!*
 экватор *equator*
 элак *small-holed sieve for flour, etc.*
 электронӣ *electronic*
 энергетика *energy*
 эстрада *modern music group*
 этнографӣ *ethnographic, ethnographical*
 эҳ, эҳа, эҳе *ah!, hey!, oh!*
 эҳё *resurrection; Renaissance*
 эҳтиёт *caution, care; эҳтиёт кардан to*
take care, to be careful
 эҳтиёҷ (*n*) *need*
 эҳтимол *perhaps, possibly, probably*
 эҳтиром *respect, honour; эҳтиром*
кардан to respect, to honour;
эҳтиромона respectfully
 эҷод *creation; эҷод кардан to create;*
эҷодиёт great literary works
 эшон [*Lit.:* *see онҳо*]
 эълония *declaration*
 эълон *announcement; эълон кардан to*
announce
 эътибор *trust, confidence; authority;*
эътиборнома credentials
 эътиқод *belief, creed*
 эътироз *objection; эътироз кардан to*
object, to protest

-ю [see ва]
 юбка [R] skirt
 -юм [see -ум]; -юмин [see -умин]
 ягон some, any; ягонагӣ unity; ягон кас someone; ягон хел any kind of, some kind of; ягон-ягон rarely
 -яд [see -ад]
 Яздон [Lit.] God
 язна brother-in-law (sister's husband)
 як one [also in compound words with -рӯза, -сад, -сола, -та, -то, -ум, -умин, -утока]; якум first; starter, appetiser; якумӣ the first; як-як one-by-one
 якбора suddenly
 якдигар one another, each other
 якдилӣ united
 якзайл invariably
 яккаса single (room)
 якнафара single (room)

якнаҳлӯ one-sidedly
 якчанд several, a few
 якҷоя together
 якшанбе /yakshambel/ Sunday
 -ям [see -ам]; -ямон [see -амон]
 январ January
 янга sister-in-law (brother's wife)
 -янд [see -анд]; -янда [see -анда]
 яра wound, ulcer, ярадор wounded
 яроқ arms, weapons
 -ят [see -ат]
 ятим orphan
 -ятон [see -атон]
 ях ice; ях бастан, ях кардан to freeze; яхдон refrigerator, fridge; яхмос ice-cream
 яҳудӣ Jew, Jewish
 -яш [see -аш]; -яшон [see -ашон]
 яъне namely, that is

Acknowledgements

The authors' particular thanks go to: their wives, Munisa Qayumova and Rebecca Hayward, for all their love and support during the preparation of this book; Rebecca, again, Ruth Sykes and David Harper-Jones and their language helpers for all the helpful observations and suggestions they made during the editing of the book; Dr Asador Anvar for his advice; and Alexander Yablakov for the state crest in lesson 20 and the photo of Hoyit in lesson 21. All other photos and graphics were contributed by Dr John Hayward.

The preparation of this book was made possible thanks to the work and support of the Society in Tajikistan for Assistance and Research (STAR).

If you become aware of any mistakes in this book, please contact the authors at publications@star.edu.tj

A BEGINNER'S GUIDE TO TAJIKI

This is a conversational approach to the teaching and learning of the Tajiki language. It uses authentic language material to help learners as they proceed through its topic-based lessons. Its emphasis on the spoken language promotes oral fluency alongside written skills. Both lessons and appendices present new vocabulary and grammar simply and recycle material to provide opportunities for both controlled and free language learning.

The appendices include not only lists of useful information and samples of commonly needed letters and speeches, but also an invaluable introduction to Tajik grammar and a comprehensive Tajiki-English dictionary of all the book's vocabulary – over 4500 definitions.

Azim Balzoyev holds a BA, MA and PhD in oriental languages. He teaches in the Tajik State University's Department of Iranian Philology and has been teaching Tajiki, Farsi and Russian as foreign languages since 1993 to the international staff of various embassies and foreign organisations working in Dushanbe. He has published numerous books and articles, including two textbooks for Tajiki-speakers learning Farsi.

John Hayward gained a degree in natural sciences and a PhD in genetics from Cambridge University, England, before going on to train as a teacher of English as a foreign language, in which field he holds the RSA/Cambridge CTEFLA and an MA in TESOL from Azusa Pacific University, California. He has taught English as a foreign language in Tajikistan since 1995 and is now director of a non-governmental organisation contributing to educational development.

MODERN LANGUAGES / LANGUAGES & LINGUISTICS /
ORIENTAL LANGUAGES & LINGUISTICS

 Routledge
Taylor & Francis Group

2 Park Square, Milton Park,
Abingdon, Oxon, OX14 4RN
270 Madison Ave, New York NY 10016
www.routledge.com

